Khuddakanikāye Vinayapiṭake

Pācittiyapāḷiyā ca Mahāvaggapāḷiyā ca

Saṁvaṇṇanābhūtā

Bhadantamahābuddhaghosattherena katā

Samantapāsādikā nāma

PĀCITYĀDI-AṬṬHAKATHĀ

Buddhavasse 2552 Marammavasse 1370 AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1986

Aṭṭhakathā Series 03

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀḶI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a　　အာ ā　　ဣ i　　ဤ ī　　ဥ u　　ဦ ū　　ဧ e　　ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka	ခ kha	ဂ ga	ဃ gha	င ṅa
စ ca	ဆ cha	ဇ ja	ဈ jha	ဉ ña
ဋ ṭa	ဌ ṭha	ဍ ḍa	ဎ ḍha	ဏ ṇa
တ ta	ထ tha	ဒ da	ဓ dha	န na
ပ pa	ဖ pha	ဗ ba	ဘ bha	မ ma

ယ ya　　ရ ra　　လ la　　ဝ va　　သ sa　　ဟ ha　　ဠ ḷa　　ံ ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ာ ါ = ā　　ိ = i　　ီ = ī　　ု ု = u　　ူ ူ = ū　　ေ = e　　ော ေါ = o

က ka	ကာ kā	ကိ ki	ကီ kī	ကု ku	ကူ kū	ကေ ke	ကော ko
ခ kha	ခါ khā	ခိ khi	ခီ khī	ခု khu	ခူ khū	ခေ khe	ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

က္က kka	င်္ဃ ṅgha	ဏ္ဌ ṇṭha	ဓျ dhya	ပ္လ pla	လ္လ lla
က္ခ kkha	စ္စ cca	ဏ္ဍ ṇḍa	ဓွ dhva	ပ္ဗ pba	လျ lya
ကျ kya	စ္ဆ ccha	ဏ္ဏ ṇṇa	န္တ nta	ဗ္ဘ bbha	လှ lha
ကြိ kri	ဇ္ဇ jja	ဏှ ṇha	န္တွ ntva	ဗျ bya	ဝှ vha
က္လ kla	ဇ္ဈ jjha	တ္တ tta	န္ထ ntha	ဗြ bra	သ္တ sta
က္ဝ kva	ည ñña	တ္ထ ttha	န္ဒ nda	မ္ပ mpa	သ္တြ stra
ချ khya	ဉှ ñha	တွ tva	န္ဒြ ndra	မ္ဖ mpha	သ္န sna
ခွ khva	ဉ္စ ñca	တျ tya	န္ဓ ndha	မ္ဗ mba	သျ sya
ဂ္ဂ gga	ဉ္ဆ ñcha	တြ tra	န္န nna	မ္ဘ mbha	ဿ ssa
ဂ္ဃ ggha	ဉ္ဇ ñja	ဒ္ဒ dda	နျ nya	မ္မ mma	သ္မ sma
ဂျ gya	ဉ္ဈ ñjha	ဒ္ဓ ddha	နှ nha	မျ mya	သွ sva
ဂြ gra	ဋ္ဋ ṭṭa	ဒျ dya	ပ္ပ ppa	မှ mha	ဟ္မ hma
င်္က ṅka	ဋ္ဌ ṭṭha	ဒြ dra	ပ္ဖ ppha	ယျ yya	ဟွ hva
င်္ခ ṅkha	ဍ္ဍ ḍḍa	ဒွ dva	ပျ pya	ယှ yha	ဠှ ḷha
င်္ဂ ṅga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Pācityādi-aṭṭhakathā

Mātikā | Piṭṭhaṅka

5. Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā 1
2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā 4
3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā 6
4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā 7
5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā 10
6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā 16
7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā 16
8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā 17
9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā 19
10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā 20

2. Bhūtagāmavagga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā 25
2. Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā 34
3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā 36
4. Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā 37
5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā 42
6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā 45
7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā 47
8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā 48
9. Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā 49
10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā 51

Mātikā			Piṭṭhaṅka

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	67
3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	69
4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	70
5. Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	70
6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	71
7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	72
8. Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	74
9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	75
10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76

4. Bhojanavagga

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76
2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	78
3. Parampabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	83
4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	86
5. Paṭhamapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	88
6. Dutiyapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	97
7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
8. Sannidhikārakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	104
9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	106
10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	108

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	121
2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	121
3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	122

Mātikā Piṭṭhaṅka

6.	Cārittasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	123
7.	Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	124
8.	Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	125
9.	Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	126
10.	Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	126

6. Surāpānavagga

1.	Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	126
2.	Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	128
3.	Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	128
4.	Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	129
5.	Bhiṁsāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	129
6.	Jotisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	130
7.	Nahānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	130
8.	Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	131
9.	Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	131
10.	Cīvarāpanidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	132

7. Sappāṇakavagga

1.	Sañciccapāṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	132
2.	Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	133
3.	Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	134
4.	Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	134
5.	Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	135
6.	Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	137
7.	Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	137
8.	Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	138
9.	Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	139
10.	Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	140

Mātikā			Piṭṭhaṅka

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	140
2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	141
3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	146
4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	147
5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	148
6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	148
7. Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	148
8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	149
9. Kammapaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	149
10. Chandaṁadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	150
11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	150
12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	150

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	151
2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	152
3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	153
4. Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	154
5. Mañcasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	155
6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	155
7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	155
8. Kaṇḍupaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	156
9. Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	156
10. Nandattherasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	156

6. Pāṭidesanīyakaṇḍa	...	...	157
7. Sekhiyakaṇḍa	...	...	161
8. Satthādhikaraṇasamatha	...	...	172

Pācityādi-aṭṭhakathāya Mahāvibhaṅge mātikā niṭṭhitā.

Mātikā Piṭṭhaṅka

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

1. Pārājikakaṇḍa	...	...	173
2. Saṁghādisesakaṇḍa	...	...	180
3. Nissaggiyakaṇḍa	...	...	190
4. Pācittiyakaṇḍa	...	...	195
1. Lasuṇavagga	...	...	195
2. Andhakāravagga	...	...	202
3. Naggavagga	...	...	205
4. Tuvaṭṭavagga	...	...	209
5. Cittāgāravagga	...	...	212
6. Ārāmavagga	...	...	215
7. Gabbhinivagga	...	...	219
8. Kumāribhūtavagga	...	...	222
9. Chattupāhanavagga	...	...	226
5. Pāṭidesanīyakaṇḍa	...	...	230

Pācityādi-aṭṭhakathāya ubhatovibhaṅge mātikā niṭṭhitā.

Mahāvagga-aṭṭhakathā

Mātikā | | Piṭṭhaṅka

1. Mahākhandhaka

Bodhikathā	...	...	233
Ajapālakathā	...	...	238
Mucalindakathā	...	...	239
Rājāyatanakathā	...	...	240
Brahmayācanakathā	...	...	242
Pañcavaggiyakathā	...	...	245
Pabbajjākathā	...	...	247
Dutiyamārakathā	...	...	252
Bhaddavaggiyakathā	...	...	252
Uruvelapāṭihāriyakathā	...	...	252
Bimbisārasamāgamakathā	...	...	253
Sāriputtamoggallānapabbajjākathā	...	...	255
Upajjhāyavattakathā	...	...	257
Saddhivihārikavattakathā	...	...	263
Nasammāvattanādikathā	...	...	263
Rādhabrāhmaṇavatthukathā	...	...	264
Ācariyavattakathā	...	...	265
Paṇāmanākhamanākathā	...	...	266
Nissayapaṭippassaddhikathā	...	...	267
Upasampādetabbapañcakakathā	...	...	270
Upasampādetabbachakkakathā	...	...	272
Aññatitthiyapubbavatthukathā	...	...	272
Pañcābādhavatthukathā	...	...	277
Rājabhaṭavatthukathā	...	...	278
Coravatthukathā	...	...	278
Iṇāyikavatthukathā	...	...	280

Mātikā Piṭṭhaṅka

Dāsavatthukathā	...	...	282
Kammārabhaṇḍuvatthādikathā	...	...	284
Rāhulavatthukathā	...	...	286
Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathā	...	...	294
Anāpucchāvaraṇavatthu-ādikathā	...	...	295
Paṇḍakavatthukathā	...	...	297
Theyyasaṁvāsakavatthukathā	...	...	298
Titthiyapakkantakakathā	...	...	302
Tiracchānagatavatthukathā	...	...	303
Mātughātakādivatthukathā	...	...	304
Ubhatobyañjanakavatthukathā	...	...	306
Anupajjhāyakādivatthukathā	...	...	307
Apattakādivatthukathā	...	...	307
Hatthacchinnādivatthukathā	...	...	308
Alajjīnissayavatthukathā	...	...	313
Gamikādinissayavatthukathā	...	...	314
Upasampadāvidhikathā	...	...	315
Cattāronissayādikathā	...	...	316

2. Uposathakkhandhaka

Sannipātānujānanādikathā	...	...	317
Sīmānujānanakathā	...	...	318
Uposathāgārādikathā	...	...	330
Avippavāsasīmānujānanakathā	...	...	331
Gāmasīmādikathā	...	...	333
Uposathabhedādikathā	...	...	337
Pātimokkhuddesakathā	...	...	338
Adhammakammapaṭikkosanādikathā	...	...	340
Pakkhagaṇanādi-uggahaṇanānujānanakathā	...	...	341
Disaṁgamikādivatthukathā	...	...	342
Pārisuddhidānakathā	...	...	343

Mātikā			Piṭṭhaṅka
Chandadānakathā	...	...	344
Saṁghuposathādikathā	...	...	344
Āpattipaṭikammavidhikathā	...	...	345
Anāpattipannarasakādikathā	...	...	346
Sīmokkantikapeyyālakathā	...	...	346
Liṅgādidassanakathā	...	...	347
Nagantabbagantabbavārakathā	...	...	347
Vajjanīyapuggalasandassanakathā	...	...	348
3. Vassūpanāyikakkhandhaka			
Vassūpanāyikānujānanakathā	...	...	349
Vassānecārikāpaṭikkhepādikathā	...	...	349
Sattāhakaraṇīyānujānanakathā	...	...	350
Pañcannaṁappahitepi-anujānanakathā	...	...	350
Pahiteyeva-anujānanakathā	...	...	351
Antarāye-anāpattivassacchedakathā	...	...	352
Saṁghabhede-anāpattivassacchedakathā	...	...	353
Vajādīsuvassūpagamanakathā	...	...	353
Adhammikakatikādikathā	...	...	354
4. Pavāraṇākkhandhaka	...	...	356
5. Cammakkhandhaka	...	...	364
6. Bhesajjakkhandhaka	...	...	372
7. Kathinakkhandhaka	...	...	387
8. Cīvarakkhandhaka	...	...	396
9. Campeyyakkhandhaka	...	...	427
10. Kosambakakkhandhaka	...	...	431

Vinayasaṁvaṇṇanāyaṁ Mahāvagga-aṭṭhakathāya mātikā niṭṭhitā.

Vinayapiṭaka

Pācityādi-aṭṭhakathā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

5. Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

Yesaṁ navahi vaggehi, saṅgaho suppatiṭṭhito.
Khuddakānaṁ ayaṁ dāni, tesaṁ bhavati vaṇṇanā.

1. Tattha musāvādavaggassa tāva paṭhamasikkhāpade **Hatthako**ti tassa therassa nāmaṁ. Sakyānaṁ puttoti **Sakyaputto.** Buddhakāle kira Sakyakulato asīti purisasahassāni pabbajiṁsu, tesaṁ so aññataroti. **Vādakkhitto**ti "vādaṁ karissāmī"ti evaṁ parivitakkitena vādena paravādisantikaṁ khitto pakkhitto, pahito pesitoti attho. Vādamhi vā sakena cittena khitto, yatra yatra vādo, tatra tatreva sandissatītipi vādakkhitto. **Avajānitvā paṭijānātī**ti attano vāde kañci dosaṁ sallakkhento "nāyaṁ mama vādo"ti avajānitvā puna kathento kathento niddosataṁ sallakkhetvā "mameva ayaṁ vādo"ti paṭijānāti. **Paṭijānitvā avajānātī**ti kismiñcideva vacane ānisaṁsaṁ sallakkhento "ayaṁ mama vādo"ti paṭijānitvā puna kathento kathento tattha dosaṁ

sallakkhetvā "nāyaṁ mama vādo"ti avajānāti. **Aññenaññaṁ paṭicaratī**ti aññena kāraṇena aññaṁ kāraṇaṁ paṭicarati paṭicchādeti ajjhottharati. "Rūpaṁ aniccaṁ jānitabbato"ti vatvā puna "jātidhammato"ti-ādīni vadati. Kurundiyaṁ pana "etassa[1] paṭicchādanahetuṁ aññaṁ bahuṁ kathetī"ti vuttaṁ. Tatrāyaṁ adhippāyo, yaṁ taṁ paṭijānanañca avajānanañca, tassa paṭicchādanatthaṁ "ko āha, kiṁ āha, kismiṁ āhā"ti evamādiṁ bahuṁ bhāsatīti. Puna Mahā-aṭṭhakathāyaṁ "avajānitvā paṭijānanto paṭijānitvā avajānanto eva ca aññenaññaṁ paṭicaratī"ti vuttaṁ. **Sampajānamusā bhāsatī**ti jānanto musā bhāsati. **Saṅketaṁ katvā visaṁvādetī**ti purebhattādīsu "asukasmiṁ nāma kāle asukasmiṁ nāma padese vādo hotū"ti saṅketaṁ katvā saṅketato pure vā pacchā vā gantvā "passatha bho, titthiyā na āgatā parājitā"ti pakkamati.

2. **Sampajānamusāvāde**ti jānitvā jānantassa ca musā bhaṇane.

3. **Visaṁvādanapurekkhārassā**ti visaṁvādanacittaṁ purato katvā vadantassa. **Vācā**ti micchāvācāpariyāpannavacanasamuṭṭhāpikā cetanā. **Girā**ti tāya cetanāya samuṭṭhāpitasaddaṁ dasseti. **Byappatho**ti vacanapatho, vācāyeva hi aññesampi diṭṭhānugatimāpajjantānaṁ pathabhūtato "byappatho"ti vuccati. **Vacībhedo**ti vacīsaññitāya vācāya bhedo, pabhedagatā vācā eva evaṁ vuccati. Vācasikā viññattīti **vacīviññatti.** Evaṁ paṭhamapadena suddhacetanā, majjhe tīhi taṁsamuṭṭhāpitasaddasahitā cetanā, ante ekena viññattisahitā cetanā kathitāti veditabbā. **Anariyavohārā**ti anariyānaṁ bālaputhujjanānaṁ vohārā.

Evaṁ sampajānamusāvādaṁ dassetvā idāni ante vuttānaṁ sampajānamusāvādasaṅkhātānaṁ anariyavohārānaṁ lakkhaṇaṁ dassento **adiṭṭhaṁ diṭṭhaṁ me**ti-ādimāha. Tattha "adiṭṭhaṁ diṭṭhaṁ me"ti evaṁ vadato vacanaṁ taṁsamuṭṭhāpikā vā cetanā eko anariyavohāroti iminā nayena attho veditabbo. Apicettha cakkhuvasena aggahitārammaṇaṁ adiṭṭhaṁ. Sotavasena aggahitaṁ asutaṁ. Ghānādivasena munitvā[2] tīhi indriyehi ekābaddhaṁ viya katvā patvā aggahitaṁ amutaṁ. Aññatra pañcahi indriyehi

---

1. Ekassa (Sī) 2. Mutvā (Sī, Ka)

suddhena viññāṇeneva aggahitaṁ aviññātanti veditabbaṁ. Pāḷiyaṁ pana **adiṭṭhaṁ nāma na cakkhunā diṭṭhan**ti evaṁ oḷārikeneva nayena desanā katāti. Diṭṭhādīsu ca attanāpi parenapi diṭṭhaṁ diṭṭhameva. Evaṁ sutamutaviññātānīti ayameko pariyāyo. Aparo nayo[1] yaṁ attanā diṭṭhaṁ, diṭṭhameva taṁ. Esa nayo sutādīsu. Yaṁ pana parena diṭṭhaṁ, taṁ attanā sutaṭṭhāne tiṭṭhati. Evaṁ mutādīnipi.

4. Idāni tesaṁ anariyavohārānaṁ vasena āpattiṁ āropetvā dassento **tīhākārehī**ti-ādimāha. Tassattho "tīhi ākārehi paṭhamaṁ jhānaṁ samāpajjin"ti sampajānamusā bhaṇantassa āpatti pārājikassāti evamādicatutthapārājikapāḷivaṇṇanāyaṁ vuttanayeneva veditabbo. Kevalañhi tattha paṭhamaṁ jhānaṁ samāpajjinti, idha adiṭṭhaṁ diṭṭhaṁ meti, tattha ca āpatti pārājikassāti, idha āpatti pācittiyassāti evaṁ vatthumatte āpattimatte ca viseso, sesaṁ ekalakkhaṇamevāti.

9. **Tīhākārehi diṭṭhe vematiko**ti-ādīnampi attho "diṭṭhassa hoti pārājikaṁ dhammaṁ ajjhāpajjanto diṭṭhe vematiko"ti evamādiduṭṭhadosapāḷivaṇṇanāyaṁ vuttanayeneva veditabbo. Pāḷimattameva hi ettha viseso, atthe pana satheravāde kiñci nānākaraṇaṁ natthi.

11. **Sahasā bhaṇatī**ti avīmaṁsitvā anupadhāretvā vā vegena diṭṭhampi "adiṭṭhaṁ me"ti bhaṇati. **Aññaṁ bhaṇissāmīti aññaṁ bhaṇatī**ti mandattā jaḷattā pakkhalanto "cīvaran"ti vattabbe "cīran"ti-ādiṁ bhaṇati. Yo pana sāmaṇerena "api bhante mayhaṁ upajjhāyaṁ passitthā"ti vutto keḷiṁ kurumāno "tava upajjhāyo dārusakaṭaṁ yojetvā gato bhavissatī"ti vā siṅgālasaddaṁ sutvā "kassāyaṁ bhante saddo"ti vutto "mātuyā te yānena gacchantiyā kaddame laggacakkaṁ uddharantānaṁ[2] ayaṁ saddo"ti vā evaṁ neva davā na ravā aññaṁ bhaṇati, so āpattiṁ āpajjatiyeva. Aññā pūraṇakathā nāma hoti, eko gāme thokaṁ telaṁ labhitvā vihāraṁ āgato sāmaṇeraṁ bhaṇati "tvaṁ ajja kuhiṁ gato, gāmo ekatelo ahosī"ti vā pacchikāya ṭhapitaṁ pūvakhaṇḍaṁ

---

1. Aparo pana (Syā, Ka)
2. Uddhārentānaṁ (Sī)

labhitvā "ajja gāme pacchikāhi pūve cāresun"ti[1] vā, ayaṁ musāvādova hoti. Sesaṁ uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Musāvādasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

12. Dutiyasikkhāpade **omasantī**ti ovijjhanti. **Khuṁsentī**ti akkosanti. **Vambhentī**ti padhaṁsenti.

13. **Bhūtapubban**ti idaṁ vatthuṁ Bhagavā omasavādagarahaṇatthaṁ āhari. **Nandivisālo nāmā**ti Nandīti tassa balībaddassa[2] nāmaṁ, visāṇāni panassa visālāni, tasmā **Nandivisālo**ti vuccati. Bodhisatto tena samayena Nandivisālo nāma hoti[3], brāhmaṇo taṁ yāgubhattādīhi ativiya posesi. Atha so brāhmaṇaṁ anukampamāno **gaccha tvan**ti-ādimāha. **Tattheva aṭṭhāsī**ti ahetukapaṭisandhikālepi parakhuṁsanaṁ amanāpatoyeva paccesi, tasmā brāhmaṇassa dosaṁ dassetukāmo aṭṭhāsi. **Sakaṭasataṁ atibaddhaṁ pavaṭṭesī**ti paṭipāṭiyā ṭhapetvā heṭṭhārukkhe datvā ekābaddhaṁ katvā muggamāsavālukādīhi puṇṇaṁ sakaṭasataṁ pavaṭṭento kiñcāpi pubbe patiṭṭhitārappadesaṁ puna are patte pavaṭṭitaṁ hoti, bodhisatto pana purimasakaṭena patiṭṭhitaṭṭhāne pacchimasakaṭaṁ patiṭṭhāpetuṁ sakaṭasatappamāṇaṁ padesaṁ pavaṭṭesi. Bodhisattānaṁ hi sithilakaraṇaṁ nāma natthi. **Tena cattamano ahū**ti tena brāhmaṇassa dhanalābhena attano kammena ca so Nandivisālo attamano ahosi.

---

1. Vāresunti (Sī), hariṁsūti (Syā)
2. Balīvaddassa (Sī, Syā)
3. Tena samayena hoti (Sī, Syā, Sāratthadīpanīṭīkāyaṁ ca)

15. **Akkosenapī**ti ettha pana yasmā parato "dve akkosā hīno ca akkoso, ukkaṭṭho cā"ti vibhajitukāmo, tasmā yathā pubbe "hīnenapi akkosena khuṁsentī"ti vuttaṁ, evaṁ avatvā "akkosena" iccevamāha. **Venajātī**ti[1] tacchakajāti, veṇukārajātītipi vadanti. **Nesādajātī**ti migaluddakādijāti[2].

Rathakārajātīti cammakārajāti. **Pukkusajātī**ti pupphachaḍḍakajāti. **Avakaṇṇakā**di dāsānaṁ nāmaṁ hoti, tasmā hīnaṁ. **Oññātan**ti avaññātaṁ. Uññātantipi paṭhanti. **Avaññātan**ti vambhetvā ñātaṁ. **Hīḷitan**ti jigucchitaṁ. **Paribhūtan**ti "kimetenā"ti paribhavakataṁ. **Acittīkatan**ti na garukataṁ.

Koṭṭhakakammanti tacchakakammaṁ. **Muddā**ti hatthamuddāgaṇanā. **Gaṇanā**ti acchiddakādi-avasesagaṇanā. **Lekhā**ti akkharalekhā. Madhumehābādho vedanāya abhāvato "ukkaṭṭho"ti vutto. **Pāṭikaṅkhā**ti icchitabbā. **Yakārena vā bhakārena vā**ti yakārabhakāre yojetvā yo akkoso. **Kāṭakoṭacikāya vā**ti **kāṭan**ti purisanimittaṁ. **Koṭacikā**ti itthinimittaṁ. Etehi vā yo akkoso, eso hīno nāma akkosoti.

16. Idāni tesaṁ jāti-ādīnaṁ pabhedavasena āpattiṁ ropetvā dassento **upasampanno upasampannan**ti-ādimāha. Tattha **khuṁsetukāmo vambhetukāmo maṅkukattukāmo**ti akkositukāmo padhaṁsitukāmo garahitukāmo, nittejaṁ kattukāmoti attho. **Hīnena hīnan**ti hīnena jātivacanena hīnajātikaṁ[3]. Etena upāyena sabbapadesu attho veditabbo.

Ettha ca hīnena hīnaṁ vadanto kiñcāpi saccaṁ vadati, omasitukāmatāya panassa vācāya vācāya pācittiyaṁ. Ukkaṭṭhena hīnaṁ vadanto ca kiñcāpi alīkaṁ bhaṇati, omasitukāmatāya pana imināva sikkhāpadena pācittiyaṁ āpajjati, na purimena. Yopi "aticaṇḍālosi, atibrāhmaṇosi, duṭṭhacaṇḍālosi, duṭṭhabrāhmaṇosī"ti-ādīni vadati, sopi āpattiyā kāretabbo.

---

1. Veṇajātīti (Sī, Syā, Ka) 2. Migaluddakajāti (Ka) 3. Hīnajātiyā (Syā, Ka)

26. **Santi idhekacce**ti vāre pana pariharitvā vuttabhāvena dukkaṭaṁ. Eseva nayo **ye nūna -pa- na mayan**ti vāresupi. Anupasampanne pana catūsupi pāresu dukkaṭameva. "Corosi, gaṇṭhibhedakosī"ti-ādivacanehi pana upasampannepi anupasampannepi sabbavāresu dukkaṭameva. Davakamyatāya pana upasampannepi anupasampannepi sabbavāresu dubbhāsitaṁ. Davakamyatā nāma keḷihasādhippāyatā[1]. Imasmiṁ ca sikkhāpade ṭhapetvā bhikkhuṁ bhikkhunī-ādayo sabbasattā anupasampannaṭṭhāne ṭhitāti veditabbā.

35. **Atthapurekkhārassā**ti-ādīsu Pāḷiyā atthaṁ vaṇṇayanto **atthapurekkhāro.** Pāḷiṁ vācento **dhammapurekkhāro.** Anusiṭṭhiyaṁ ṭhatvā "idānipi caṇḍālosi, pāpaṁ mā akāsi, mā tamo tamaparāyaṇo[2] ahosī"ti-ādinā nayena kathento **anusāsanīpurekkhāro** nāmāti veditabbo. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti. **Dubbhāsitāpatti** panettha vācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, akusalacittaṁ, dvivedanaṁ sukhā ca majjhattā cāti.

Omasavādasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā

36. Tatiyasikkhāpade **bhaṇḍanajātānan**ti sañjātabhaṇḍanānaṁ. **Bhaṇḍanan**ti kalahassa pubbabhāgo, "iminā ca iminā ca idaṁ kataṁ, evaṁ vutte evaṁ vakkhāmā"ti-ādikaṁ sakasakapakkhe sammantanaṁ[3]. **Kalaho**ti āpattigāmiko kāyavācāvītikkamo. **Vivādo**ti viggāhikakathā. Taṁ vivādaṁ āpannānaṁ **vivādāpannānaṁ. Pesuññan**ti pisuṇavācaṁ[4], piyabhāvassa suññakaraṇavācanti vuttaṁ hoti.

---

1. Keḷihassādhippāyatā (Sī)
2. Mā tamosi, mā tamaparāyano (Syā, Ka)
3. Samantanaṁ (Ka)
4. Pisuṇabhāvaṁ (Ka)

37. **Bhikkhupesuññe**ti bhikkhūnaṁ pesuññe, bhikkhuto sutvā bhikkhunā bhikkhussa upasaṁhaṭapesuññeti attho.

38. **Dvīhākārehī**ti dvīhi kāraṇehi. **Piyakamyassa vā**ti "evaṁ ahaṁ etassa piyo bhavissāmī"ti attano piyabhāvaṁ patthayamānassa vā. **Bhedādhippāyassa vā**ti "evamayaṁ etena saddhiṁ bhijjissatī"ti parassa parena bhedaṁ icchantassa vā. **Jātitopī**ti-ādi sabbaṁ purimasikkhāpade vuttanayameva. Idhāpi bhikkhuniṁ ādiṁ katvā sabbe anupasampannā nāma.

Na piyakamyassa na bhedādhippāyassāti ekaṁ akkosantaṁ ekañca khamantaṁ disvā "aho nillajjo, īdisampi nāma bhavantaṁ puna vattabbaṁ maññissatī"ti evaṁ kevalaṁ pāpagarahitāya bhaṇantassa anāpatti. Sesaṁ uttānatthameva. Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Pesuññasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

---

4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā

44. Catutthasikkhāpade **appatissā**ti appatissavā, upāsakāti vutta[1] vacanampi na sotukāmā, anādarāti attho. Appatissayā vā, anīcavuttinoti attho. **Asabhāgavuttikā**ti visabhāgajīvikā, yathā bhikkhūsu vattitabbaṁ, evaṁ appavattavuttinoti attho.

45. **Padaso dhammaṁ vāceyyā**ti ekato padaṁ padaṁ dhammaṁ vāceyya, koṭṭhāsaṁ koṭṭhāsaṁ vāceyyāti attho. Yasmā pana taṁ koṭṭhāsanāmakaṁ padaṁ catubbidhaṁ hoti, tasmā taṁ dassetuṁ "padaṁ anupadaṁ anvakkharaṁ anubyañjanan"ti padabhājanaṁ vuttaṁ. Tattha **padan**ti eko gāthāpādo adhippeto. **Anupadan**ti dutiyapādo. **Anvakkharan**ti ekekamakkharaṁ. **Anubyañjanan**ti purimabyañjanena sadisaṁ pacchābyañjanaṁ. Yaṁkiñci vā ekamakkharaṁ anvakkharaṁ, akkharasamūho anubyañjanaṁ, akkharānubyañjanasamūho padaṁ. Paṭhamapadaṁ padameva, dutiyaṁ anupadanti evamettha nānākaraṇaṁ veditabbaṁ.

---

1. Vutte (Sī, Syā)

Idāni **padaṁ nāma ekato paṭṭhapetvā ekato osāpentī**ti gāthābandhaṁ dhammaṁ vācento “manopubbaṅgamā dhammā”ti ekamekaṁ padaṁ sāmaṇerena saddhiṁ ekato ārabhitvā ekatoyeva niṭṭhāpeti. Evaṁ vācentassa padagaṇanāya pācittiyā veditabbā. **Anupadaṁ nāma pāṭekkaṁ paṭṭhapetvā ekato osāpentī**ti therena “manopubbaṅgamā dhammā”ti vutte sāmaṇero taṁ padaṁ apāpuṇitvā “manoseṭṭhā manomayā”ti dutiyapadaṁ ekato bhaṇati, ime pāṭekkaṁ paṭṭhapetvā ekato osāpenti nāma. Evaṁ vācentassāpi anupadagaṇanāya pācittiyā. **Anvakkharaṁ nāma “rūpaṁ aniccan”ti vuccamāno “rū”ti opātetī**ti “rūpaṁ aniccanti bhaṇa sāmaṇerā”ti vuccamāno rūkāramattameva ekato vatvā tiṭṭhati. Evaṁ vācentassapi anvakkharagaṇanāya pācittiyā. Gāthābandhepi ca esa nayo labbhatiyeva. **Anubyañjanaṁ nāma “rūpaṁ aniccan”ti vuccamāno “vedanā aniccā”ti saddaṁ nicchāretī**ti rūpaṁ bhikkhave aniccaṁ vedanā aniccāti imaṁ suttaṁ vācayamāno therena rūpaṁ aniccanti vuccamāno sāmaṇero sīghapaññatāya vedanā aniccāti imaṁ aniccapadaṁ therassa rūpaṁ aniccanti etena aniccapadena saddhiṁ ekato bhaṇanto vācaṁ nicchāreti. Evaṁ vācentassāpi anubyañjanagaṇanāya pācittiyā. Ayaṁ panettha saṅkhepo, imesu padādīsu yaṁ yaṁ ekato bhaṇati, tena tena āpattiṁ āpajjatīti.

Buddhabhāsitoti sakalaṁ Vinayapiṭakaṁ, Abhidhammapiṭakaṁ, Dhammapadaṁ, Cariyāpiṭakaṁ, Udānaṁ, Itivuttakaṁ, Jātakaṁ, Suttanipāto, Vimānavatthu, Petavatthu, Brahmajālādīni ca suttāni. **Sāvakabhāsito**ti catuparisapariyāpannehi sāvakehi bhāsito Anaṅgaṇasammādiṭṭhi-anumānasuttacūḷavedallamahāvedallādiko. **Isibhāsito**ti bāhiraparibbājakehi bhāsito sakalo paribbājakavaggo, Bāvariyassa antevāsikānaṁ soḷasannaṁ brāhmaṇānaṁ pucchāti evamādi. **Devatābhāsito**ti devatāhi bhāsito, so Devatāsaṁyuttadevaputtasaṁyuttamārasaṁyuttabrahmasaṁyuttasakkasaṁyuttādivasena veditabbo.

Atthūpasañhitoti Aṭṭhakathānissito. **Dhammūpasañhito**ti Pāḷinissito, ubhayenāpi vivaṭṭūpanissitameva vadati. Kiñcāpi vivaṭṭūpanissitaṁ vadati, tisso saṅgītiyo āruḷhadhammaṁyeva pana padaso vācentassa

āpatti. Vivaṭṭūpanissitepi nānābhāsāvasena gāthāsilokabandhādīhi abhisaṅkhate anāpatti. Tisso saṅgītiyo anāruḷhepi Kulumbasuttaṁ, Rājovādasuttaṁ, tikkhindriyaṁ, Catuparivaṭṭaṁ, Nandopanandanti īdise āpattiyeva. Apalāladamanampi vuttaṁ, Mahāpaccariyampana paṭisiddhaṁ. Meṇḍakamilindapañhesu therassa sakapaṭibhāne anāpatti, yaṁ rañño saññāpanatthaṁ āharitvā vuttaṁ, tattha āpatti. Vaṇṇapiṭaka-aṅgulimālapiṭakaraṭṭhapālagajjita-āḷavakagajjitaguḷhamagga[1] guḷhavessantaraguḷhavinayavedallapiṭakāni pana abuddhavacanāniyevāti vuttaṁ. Sīlūpadeso nāma Dhammasenāpatinā vuttoti vadanti, tasmiṁ āpattiyeva. Aññānipi maggakathā-ārammaṇakathābuddhikadaṇḍaka[2]ñāṇavatthu-asubhakathādīni atthi, tesu sattatiṁsa bodhipakkhiyadhammā vibhattā, dhutaṅgapañhe paṭipadā vibhattā, tasmā tesu āpattīti vuttaṁ. Mahāpaccariyādīsu pana saṅgītiṁ anāruḷhesu Rājovādatikkhindriyacatuparivaṭṭanandopanandakulumbasuttesuyeva āpattīti vatvā avasesesu yaṁ Buddhavacanato āharitvā vuttaṁ, tadeva āpattivatthu hoti, na itaranti ayamattho pariggahito.

48. **Ekato uddisāpento**ti anupasampannena saddhiṁ ekato uddesaṁ gaṇhantopi[3] ekato vadati anāpattīti attho.

Tatrāyaṁ vinicchayo—upasampanno ca anupasampanno ca nisīditvā uddisāpenti. Ācariyo nisinnānaṁ bhaṇāmīti tehi saddhiṁ ekato vadati, ācariyassa āpatti. Anupasampannena saddhiṁ gaṇhantassa anāpatti. Dvepi ṭhitā gaṇhanti, eseva nayo. Daharabhikkhu nisinno, sāmaṇero ṭhito, nisinnassa bhaṇāmīti bhaṇato anāpatti. Sace daharo tiṭṭhati, itaro nisīdati, ṭhitassa bhaṇāmīti bhaṇatopi anāpatti. Sace bahūnaṁ bhikkhūnaṁ antare eko sāmaṇero nisinno hoti, tasmiṁ nisinne padaso dhammaṁ vācentassa ācariyassa acittakāpatti. Sace sāmaṇero upacāraṁ muñcitvā ṭhito vā nisinno vā hoti, yesaṁ vāceti, tesu apariyāpannattā ekena disābhāgena palāyanakaganthaṁ nāma gaṇhātīti saṅkhyaṁ gacchati, tasmā anāpatti. Ekato sajjhāyaṁ karontopi anupasampannena saddhiṁ upasampanno ekato sajjhāyaṁ

---

1. Gūḷha-ummagga (Sī) 2. Buddhikaraṇḍaka (Sī, Syā) 3. Bhaṇantopi (Ka)

karonto tena saddhiṁyeva bhaṇati, anāpatti. Anupasampannassa santike uddesaṁ gaṇhantassapi tena saddhiṁ ekato bhaṇantassa anāpatti. Ayampi hi ekato sajjhāyaṁ karoticceva saṅkhyaṁ gacchati.

Yebhuyyena paguṇaṁ ganthaṁ bhaṇantaṁ opātetīti sace ekagāthāya eko pādo na āgacchati, sesaṁ āgacchati, ayaṁ yebhuyyena paguṇagantho nāma. Etena nayena suttepi veditabbo. Taṁ opātentassa evaṁ bhaṇāhīti ekatopi bhaṇantassa anāpatti. **Osārentaṁ opātetī**ti suttaṁ uccārentaṁ parisamajjhe parisaṅkamānaṁ evaṁ vadehīti tena saddhiṁ ekatopi vadantassa anāpatti. Yaṁ pana Mahāpaccariyādīsu "mayā saddhiṁ mā vadāti vutto yadi vadati, anāpattī"ti vuttaṁ, taṁ Mahā-aṭṭhakathāyaṁ natthi, natthibhāvoyeva cassa yutto. Kasmā? Kiriyasamuṭṭhānattā. Itarathā hi kiriyākiriyaṁ bhaveyya. Sesaṁ uttānatthameva.

Padasodhammasamuṭṭhānaṁ vācato ca vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Padasodhammasikkhāpadaṁ catutthaṁ.

---

5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

49. Pañcamasikkhāpade **muṭṭhassatī asampajānā**ti pubbabhāge satisampajaññassa akaraṇavasenetaṁ vuttaṁ, bhavaṅgotiṇṇakāle pana kuto satisampajaññanti. **Vikūjamānā**ti vippalapamānā. **Kākacchamānā**ti nāsāya kākasaddaṁ viya niratthakasaddaṁ muñcamānā. **Upāsakā**ti paṭhamataraṁ uṭṭhita-upāsakā.

50. **Etadavocun**ti Bhagavatā āvuso Rāhula sikkhāpadaṁ paññattanti bhikkhū sikkhāpadagāraveneva etaṁ avocuṁ. Pakatiyā pana te Bhagavati ca gāravena āyasmato ca Rāhulassa sikkhākāmatāya tassa āyasmato vasanaṭṭhānaṁ āgatassa cūḷamañcakaṁ vā apassenaṁ vā yaṁ atthi, taṁ paññapetvā cīvaraṁ vā uttarāsaṅgaṁ vā ussīsakaraṇatthāya

denti. Tatridaṁ tassāyasmato sikkhākāmatāya—bhikkhū kira taṁ dūratova āgacchantaṁ disvā muṭṭhisammuñjaniñca kacavarachaḍḍanakañca bahi khipanti. Athaññehi "āvuso kenidaṁ pātitan"ti vutte aññe evaṁ vadanti "bhante Rāhulo imasmiṁ padese sañcari, tena nu kho pātitan"ti. So panāyasmā "na mayhaṁ bhante idaṁ kamman"ti ekadivasampi avatvā taṁ paṭisāmetvā bhikkhū khamāpetvā gacchati. **Vaccakuṭiyā seyyaṁ kappesī**ti taṁyeva sikkhākāmataṁ anubrūhanto Dhammasenāpatimahāmoggallāna-ānandattherādīnaṁ santikaṁ agantvā Bhagavato vaḷañjanakavaccakuṭiyaṁ seyyaṁ kappesi. Sā kira kuṭi kavāṭabaddhā gandhaparibhaṇḍakatā samosaritapupphadāmā cetiyaṭṭhānamiva tiṭṭhati, aparibhogā aññesaṁ.

51. **Uttaridirattatirattan**ti Bhagavā sāmaṇerānaṁ saṅgahakaraṇatthāya tirattaṁ parihāraṁ adāsi. Na hi yuttaṁ kuladārake pabbājetvā nānuggahetunti. **Sahaseyyan**ti ekato seyyaṁ. **Seyyā**ti kāyappasāraṇasaṅkhātaṁ sayanampi vuccati, yasmiṁ senāsane sayanti, tampi. Tattha senāsanaṁ tāva dassetuṁ **seyyā nāma sabbacchannā**ti-ādi vuttaṁ. Kāyappasāraṇaṁ dassetuṁ **anupasampanne nipanne bhikkhu nipajjatī**ti-ādi vuttaṁ. Tasmā ayamettha attho "senāsanasaṅkhātaṁ seyyaṁ pavisitvā kāyappasāraṇasaṅkhātaṁ seyyaṁ kappeyya vidaheyya sampādeyyā"ti. **Sabbacchannā**ti-ādinā pana tassā senāsanasaṅkhātāya seyyāya lakkhaṇaṁ vuttaṁ. Tasmā yaṁ senāsanaṁ upari pañcahi chadanehi aññena vā kenaci sabbameva paṭicchannaṁ, ayaṁ sabbacchannā nāma seyyā. Aṭṭhakathāsu pana pākaṭavohāraṁ gahetvā vācuggatavasena "sabbacchannā nāma pañcahi chadanehi channā"ti vuttaṁ. Kiñcāpi vuttaṁ, atha kho dussakuṭiyaṁ sayantassāpi[1] na sakkā anāpatti kātuṁ, tasmā yaṁkiñci paṭicchādanasamatthaṁ idha chadanañca paricchannañca veditabbaṁ, pañcavidhacchadaneyeva hi gayhamāne padaracchannepi sahaseyyā na bhaveyya. Yaṁ pana senāsanaṁ bhūmito paṭṭhāya yāva chadanaṁ āhacca pākārena vā aññena vā kenaci antamaso vatthenāpi parikkhittaṁ, ayaṁ sabbaparicchannā nāma seyyā. Chadanaṁ anāhacca sabbantimena pariyāyena diyaḍḍhahatthubbedhena pākārādinā parikkhittāpi sabbaparicchannāyevāti Kurundaṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ. Yassā pana upari bahutaraṁ ṭhānaṁ channaṁ appaṁ acchannaṁ,

1. Vasantassapi (Sī, Syā)

samantato vā bahutaraṁ parikkhittaṁ appaṁ aparikkhittaṁ, ayaṁ **yebhuyyena channā yebhuyyena paricchannā** nāma. Iminā hi lakkhaṇena samannāgato sacepi sattabhūmako pāsādo ekūpacāro hoti, satagabbhaṁ vā catussālaṁ vā, ekaseyyā-icceva saṅkhyaṁ gacchati. Taṁ sandhāya vuttaṁ **catutthe divase atthaṅgate sūriye anupasampanne nipanne bhikkhu nipajjati, āpatti pācittiyassā**ti-ādi.

Tattha ca nipajjanamatteneva pācittiyaṁ. Sace pana sambahulā sāmaṇerā eko bhikkhu, sāmaṇeragaṇanāya pācittiyā. Te ce uṭṭhāyuṭṭhāya nipajjanti, tesaṁ payoge payoge bhikkhussa āpatti. Bhikkhussa uṭṭhāyuṭṭhāya nipajjane pana bhikkhusseva payogena bhikkhussa āpatti. Sace pana sambahulā bhikkhū, eko sāmaṇero, sabbesaṁ āpattiṁ karoti, tassa uṭṭhāyuṭṭhāya nipajjanenapi bhikkhūnaṁ āpattiyeva. Ubhayesaṁ sambahulabhāvepi eseva nayo.

Apicettha ekāvāsādikampi catukkaṁ veditabbaṁ, yo hi ekasmiṁ āvāse ekeneva anupasampannena saddhiṁ tirattaṁ sahaseyyaṁ kappeti, tassa catutthadivasato paṭṭhāya devasikā āpatti. Yopi ekasmiṁyeva āvāse nānā-anupasampannehi saddhiṁ tirattaṁ sahaseyyaṁ kappeti, tassapi. Yopi nānā-āvāsesu ekeneva anupasampannena saddhiṁ tirattaṁ sahaseyyaṁ kappeti, tassapi. Yopi nānā-āvāsesu nānā-anupasampannehi saddhiṁ yojanasatampi gantvā sahaseyyaṁ kappeti, tassapi catutthadivasato paṭṭhāya devasikā āpatti.

Ayañca sahaseyyāpatti nāma "bhikkhuṁ ṭhapetvā avaseso anupasampanno nāmā"ti vacanato tiracchānagatenapi saddhiṁ hoti, tatra tiracchānagatassa paricchedo methunadhammāpattiyā vuttanayeneva veditabbo. Tasmā sacepi godhābiḷālamaṅgusādīsu koci pavisitvā bhikkhuno vasanasenāsane ekūpacāraṭṭhāne sayati, sahaseyyāva hoti.

Yadi pana thambhānaṁ upari katapāsādassa uparimatalena saddhiṁ asambaddhabhittikassa bhittiyā upari ṭhitasusiratulāsīsassa susirena pavisitvā tulāya abbhantare sayitvā teneva susirena nikkhamitvā gacchati,

heṭṭhāpāsāde sayitabhikkhussa anāpatti. Sace chadane chiddaṁ hoti, tena pavisitvā antochadane vasitvā teneva pakkamati, nānūpacāre uparimatale chadanabbhantare sayitassa āpatti, heṭṭhimatale sayitassa anāpatti. Sace antopāsādeneva ārohitvā sabbatalāni paribhuñjanti, ekūpacārāni honti, tesu yattha katthaci sayitassa āpatti.

Sabhāsaṅkhepena kate aḍḍhakuṭṭakasenāsane sayitassa vāḷasaṅghāṭādīsu kapotādayo pavisitvā sayanti, āpattiyeva. Parikkhepassa bahigate nibbakosabbhantare[1] sayanti, anāpatti. Parimaṇḍalaṁ vā caturassaṁ vā ekacchadanāya gabbhamālāya satagabbhaṁ cepi senāsanaṁ hoti, tatra ce ekena sādhāraṇadvārena pavisitvā visuṁ pākārena aparicchinnagabbhūpacāre sabbagabbhe pavisanti, ekagabbhepi anupasampanne nipanne sabbagabbhesu nipannānaṁ āpatti, sace sapamukhā gabbhā honti, pamukhassa upari acchannaṁ uccavatthukaṁ cepi hoti, pamukhe sayito gabbhe sayitānaṁ āpattiṁ na karoti, sace pana gabbhacchadaneneva saddhiṁ sambaddhacchadanaṁ hoti, tatra sayito sabbesaṁ āpattiṁ karoti. Kasmā? Sabbacchannattā sabbaparicchannattā ca, gabbhaparikkhepoyeva hissa parikkhepoti. Eteneva hi nayena Aṭṭhakathāsu lohapāsādaparikkhepassa catūsu dvārakoṭṭhakesu āpatti vuttā.

Yaṁ pana Andhakaṭṭhakathāyaṁ "aparikkhitte pamukhe anāpattīti bhūmiyaṁ vinā jagatiyā pamukhaṁ sandhāya kathitan"ti vuttaṁ, taṁ Andhakaraṭṭhe pāṭekkasannivesā ekacchadanā gabbhapāḷiyo sandhāya vuttaṁ. Yañca tattha "bhūmiyaṁ vinā jagatiyā"ti vuttaṁ, taṁ neva Aṭṭhakathāsu atthi, na Pāḷiyā sameti. Dasahatthubbedhāpi hi jagati parikkhepasaṅkhyaṁ na gacchati, tasmā yampi tattha dutiyasikkhāpade jagatiyā pamāṇaṁ vatvā "etaṁ ekūpacāraṁ paricchannaṁ nāma hotī"ti vuttaṁ, taṁ na gahetabbaṁ. Yepi ekasāla dvisāla tisālacatussālasannivesā mahāpāsādā ekasmiṁ okāse pāde dhovitvā paviṭṭhena sakkā honti sabbattha anuparigantuṁ, tesupi sahaseyyāpattiyā na muccati. Sace tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne upacāraṁ paricchinditvā katā honti, ekūpacāraṭṭhāneyeva āpatti.

---

1. Nimbakosabbhantare (Sī)

Dvīhi dvārehi yuttassa sudhāchadanamaṇḍapassa majjhe pākāraṁ karonti. Ekena dvārena pavisitvā ekasmiṁ paricchede anupasampanno sayati, ekasmiṁ bhikkhu, anāpatti. Pākāre godhādīnaṁ pavisanamattampi chiddaṁ hoti, ekasmiñca paricchede godhā sayanti, anāpattiyeva. Na hi chiddena gehaṁ ekūpacāraṁ nāma hoti. Sace pākāramajjhe chinditvā dvāraṁ yojenti, ekūpacāratāya āpatti. Taṁ dvāraṁ kavāṭena pidahitvā sayanti, āpattiyeva. Na hi dvārapidahanena gehaṁ nānūpacāraṁ nāma hoti, dvāraṁ vā advāraṁ. Kavāṭaṁ hi saṁvaraṇavivaraṇehi yathāsukhaṁ vaḷañjanatthāya kataṁ, na vaḷañjanūpacchedanatthāya. Sace pana taṁ dvāraṁ puna iṭṭhakāhi pidahanti, advāraṁ hoti, purime nānūpacārabhāveyeva tiṭṭhati. Dīghapamukhaṁ cetiyagharaṁ hoti. Ekaṁ kavāṭaṁ anto ekaṁ bahi, dvinnaṁ kavāṭānaṁ antare anupasampanno antocetiyaghare sayantassa āpattiṁ karoti, ekūpacārattā.

Tatra yassa "siyā ayaṁ ekūpacāranānūpacāratā nāma Udositasikkhāpade vuttā, idha pana 'seyyā nāma sabbacchannā sabbaparicchannā yebhuyyena channā yebhuyyena paricchannā'ti ettakameva vuttaṁ, pihitadvāro ca gabbho sabbaparicchinnova hoti. Tasmā tattha anto sayiteneva saddhiṁ āpatti, bahi sayitena anāpattī"ti. So evaṁ vattabbo "apihitadvāre pana kasmā bahi sayitena āpattī"ti. Pamukhassa gabbhena saddhiṁ sabbacchannattā. "Kiṁ pana gabbhe pihite chadanaṁ viddhastaṁ hotī"ti. Na viddhastaṁ, gabbhena saddhiṁ pamukhassa sabbaparicchannatā[1] na hoti. "Kiṁ parikkhepo viddhasto"ti. Addhā vakkhati "na viddhasto, kavāṭena upacāro paricchanno"ti, evaṁ dūrampi gantvā puna ekūpacāranānūpacāratamyeva paccāgamissati.

Apica yadi byañjanamatteyeva attho suviññeyyo siyā, sabbacchannāti vacanato pañcannaṁ aññatarena chadanena channā eva seyyā siyā, na aññena. Evañca sati padaracchannādīsu anāpatti siyā. Tato yadatthaṁ sikkhāpadaṁ paññattaṁ, sveva attho parihāyeyya. Parihāyatu vā mā vā, kathaṁ avuttaṁ gahetabbanti. Ko vā vadati "avuttaṁ gahetabban"ti. Vuttañhetaṁ aniyatesu "paṭicchannaṁ nāma āsanaṁ kuṭṭena vā kavāṭena vā

1. Sabbaparicchannattā (Syā)

kilañjena vā sāṇipākārena vā rukkhena vā thambhena vā koṭṭhalikāya[1] vā yena kenaci paṭicchannaṁ hotī"ti. Tasmā yathā tattha yena kenaci paṭicchannaṁ paṭicchannameva, evamidhāpi[2] gahetabbaṁ. Tasmā senāsanaṁ khuddakaṁ vā hotu mahantaṁ vā, aññena saddhiṁ sambaddhaṁ vā asambaddhaṁ vā, dīghaṁ vā vaṭṭaṁ vā caturassaṁ vā, ekabhūmakaṁ vā anekabhūmakaṁ vā yaṁ yaṁ ekūpacāraṁ, sabbattha yena kenaci paṭicchādanena sabbacchanne, sabbaparicchanne, yebhuyyena vā channe yebhuyyena paricchanne sahaseyyāpatti hotīti.

53. **Upaḍḍhacchanne upaḍḍhaparicchanne āpatti dukkaṭassā**ti ettha sabbacchanne upaḍḍhaparicchanneti evamādīsupi Mahāpaccariyaṁ dukkaṭamevāti vuttaṁ. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ pana "sabbacchanne yebhuyyenaparicchanne pācittiyaṁ, sabbacchanne upaḍḍhaparicchanne pācittiyaṁ, yebhuyyenachanne upaḍḍhaparicchanne pācittiyaṁ, sabbaparicchanne yebhuyyenachanne pācittiyaṁ, sabbaparicchanne upaḍḍhacchanne pācittiyaṁ, yebhuyyenaparicchanne upaḍḍhacchanne pācittiyaṁ, Pāḷiyaṁ vuttapācittiyena saddhiṁ satta pācittiyānī"ti vuttaṁ. "Sabbacchanne cūḷakaparicchanne dukkaṭaṁ, yebhuyyenachanne cūḷakaparicchanne dukkaṭaṁ, sabbaparicchanne cūḷakacchanne dukkaṭaṁ, yebhuyyenaparicchanne cūḷakacchanne dukkaṭaṁ, Pāḷiyaṁ dukkaṭena saha pañca dukkaṭānī"ti vuttaṁ.

Upaḍḍhacchanne cūḷakaparicchanne anāpatti, upaḍḍhaparicchanne cūḷakacchanne anāpatti, cūḷakacchanne cūḷakaparicchanne anāpatti. Sabbacchanne sabba-aparicchanneti ca ettha senambamaṇḍapavaṇṇaṁ hotīti vuttaṁ. Imināpetaṁ veditabbaṁ yathā jagati parikkhepasaṅkhyaṁ na gacchatīti. Sesaṁ uttānatthameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sahaseyyasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

---

1. Kotthalikāya (Sī), kotthaliyā (Vi 1. 287 piṭṭhe)
2. Evamidhāpi taṁ (Syā), evamidhāpīti (Ka)

6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

55. Dutiyasahaseyyasikkhāpade **āvasathāgāran**ti āgantukānaṁ vasanāgāraṁ. **Paññattaṁ hotī**ti puññakāmatāya katvā ṭhapitaṁ hoti. **Yena sā itthī tenupasaṅkamī**ti asukasmiṁ nāma ṭhāne āvasathāgāraṁ paññattaṁ atthīti manussānaṁ sutvā upasaṅkami. **Gandhagandhinī**ti agarukuṅkumādīnaṁ gandhānaṁ gandho gandhagandho, so assā atthīti gandhagandhinī. **Sāṭakaṁ nikkhipitvā**ti "appeva nāmassa imampi vippakāraṁ passantassa rāgo uppajjeyyā"ti cintetvā evamakāsi. **Okkhipitvā**ti adho khipitvā. **Accayo**ti aparādho. **Maṁ accagamā**ti maṁ atikkamma abhibhavitvā pavatto. Sesaṁ paṭhamasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṁ. Ayameva hi viseso paṭhamasikkhāpade catutthadivase āpatti, idha paṭhamadivasepi. Yakkhīpetīhi dissamānakarūpāhi tiracchānagatitthiyā ca methunadhammavatthubhūtāya eva dukkaṭaṁ, sesāhi anāpatti. Samuṭṭhānādīni paṭhamasadisānevāti.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

60. Sattamasikkhāpade **gharaṇī**ti gharasāminī. **Nivesanadvāre**ti nivesanassa mahādvāre. **Gharasūṇhā**ti tasmiṁ ghare suṇhā. **Āvasathadvāre**ti ovarakadvāre. **Vissaṭṭhenā**ti suniggatena saddena. **Vivaṭenā**ti suṭṭhu pakāsena asaṁvutena. **Dhammo desetabbo**ti ayaṁ saraṇasīlādibhedo dhammo kathetabbo. **Aññātun**ti ājānituṁ. **Viññunā purisaviggahenā**ti viññunā purisena, purisaviggahaṁ gahetvāpi ṭhitena na yakkhena na petena na tiracchānagatena.

66. **Anāpatti viññunā purisaviggahenā**ti viññunā purisaviggahena saddhiṁ ṭhitāya bahumpi dhammaṁ desentassa anāpatti. **Chappañcavācāhī**ti chahi pañcahi vācāhi yo deseti, tassapi anāpatti. Tattha eko gāthāpādo ekavācāti evaṁ sabbattha vācāpamāṇaṁ veditabbaṁ. Sace Aṭṭhakathaṁ Dhammapadaṁ Jātakādivatthuṁ vā kathetukāmo hoti, chappañcapadamattameva

kathetuṁ vaṭṭati. Pāḷiyā saddhiṁ kathentena ekapadaṁ Pāḷito pañca Aṭṭhakathātoti evaṁ cha padāni anatikkāmetvāva kathetabbo. Padasodhamme vuttappabhedo hi idhāpi sabbo dhammoyeva. **Tasmiṁ desetī**ti tasmiṁ khaṇe deseti. Sampadānatthe vā etaṁ bhummavacanaṁ. Tassā desetīti attho. **Aññissā mātugāmassā**ti ekissā desehvā puna āgatāgatāya aññissāpi desetīti evaṁ ekāsane nisinno mātugāmasatasahassannampi desetīti attho. Mahāpaccariyaṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ samaṁ nisinnānaṁ mātugāmānaṁ "tumhākaṁ ekekissā ekekaṁ gāthaṁ desessāmi, taṁ suṇāthāti deseti, anāpatti. Paṭhamaṁ ekekissā ekekaṁ gāthaṁ kathessāmīti ābhogaṁ katvā jānāpetvā kathetuṁ vaṭṭati, na pacchā"ti. **Pañhaṁ pucchati pañhaṁ puṭṭho kathetī**ti mātugāmo "Dīghanikāyo nāma bhante kimatthaṁ dīpetī"ti vucchati, evaṁ pañhaṁ puṭṭho bhikkhu sabbaṁ cepi Dīghanikāyaṁ katheti, anāpatti. Sesamettha uttānatthameva.

Padasodhammasamuṭṭhānaṁ vācato ca vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dhammadesanāsikkhāpadaṁ sattamaṁ.

---

8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

67. Aṭṭhamasikkhāpade vatthukathāya tāva yaṁ vattabbaṁ siyā, taṁ sabbaṁ catutthapārājikavaṇṇanāyaṁ vuttanayameva. Ayameva hi viseso, tattha abhūtaṁ ārocesuṁ, idha bhūtaṁ. Bhūtampi puthujjanā ārocesuṁ, na ariyā. Ariyānañhi payuttavācā nāma natthi, attano guṇe ārocayamāne pana aññe na paṭisedhesuṁ, tathā-uppanne ca paccaye sādiyiṁsu tathā-uppannabhāvaṁ ajānantā.

Atha kho te bhikkhū Bhagavato etamatthaṁ ārocesunti-ādimhi pana ye uttarimanussadhammassa vaṇṇaṁ bhāsiṁsu, te ārocesunti veditabbaṁ. **Kacci pana vo bhikkhave bhūtan**ti pucchite pana sabbepi **bhūtaṁ Bhagavā**ti paṭijāniṁsu. Ariyānampi hi abbhantare bhūto uttarimanussadhammoti. Atha

Bhagavā ariyamissakattā "moghapurisā"ti avatvā **kathañhi nāma tumhe bhikkhave**ti vatvā **udarassa kāraṇā**ti-ādimāha. Tattha yasmā ariyā aññesaṁ sutvā "ayyo kira bhante sotāpanno"ti-ādinā nayena pasannehi manussehi pucchiyamānā apaññatte sikkhāpade anādīnavadassino suddhacittatāya attano ca paresañca visesādhigamaṁ paṭijāniṁsu. Evaṁ paṭijānantehi ca tehi yaṁ aññe udarassa kāraṇā uttarimanussadhammassa vaṇṇaṁ bhāsitvā piṇḍapātaṁ uppādesuṁ, taṁ suddhacittatāya sādiyantehipi udarassa kāraṇā uttarimanussadhammassa vaṇṇo bhāsito viya hoti. Tasmā sabbasaṅgāhikeneva nayena "kathañhi nāma tumhe bhikkhave udarassa kāraṇā gihīnaṁ aññamaññaṁ uttarimanussadhammassa vaṇṇaṁ bhāsissathā"ti āha. Sesaṁ catutthapārājikavatthusadisameva. Sikkhāpadavibhaṅgapi kevalaṁ tattha pārājikañceva thullaccayañca, idha bhūtattā pācittiyañceva dukkaṭañca, ayaṁ viseso. Sesaṁ vuttanayameva.

77. **Upasampannassa bhūtaṁ ārocetī**ti uttarimanussadhammameva sandhāya vuttaṁ. Parinibbānakāle hi antarā vā atikaḍḍhiyamānena upasampannassa bhūtaṁ ārocetuṁ vaṭṭati. Sutapariyattisīlaguṇaṁ pana anupasampannassāpi ārocetuṁ vaṭṭati. Ādikammikassa anāpatti. Ummattakassāti idaṁ pana idha na vuttaṁ. Kasmā? Diṭṭhisampannānaṁ ummādassa vā cittakkhepassa vā abhāvāti. Mahāpaccariyampi hi vicāritaṁ "jhānalābhī pana parihīne jhāne ummattako bhaveyya, tassapi bhūtārocanapaccayā anāpatti na vattabbā, bhūtasseva abhāvato"ti. Sesaṁ uttānameva.

Bhūtārocanaṁ nāmetaṁ pubbe avuttehi tīhi samuṭṭhānehi samuṭṭhāti kāyato vācato kāyavācato cāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, kusalābyākatacittehi dvicittaṁ, sukhamajjhattavedanāhi dvivedananti.

Bhūtārocanasikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā

78. Navamasikkhāpade **duṭṭhullā nāma āpatti cattāri ca pārājikāni terasa ca saṁghādisesā**ti imissā Pāḷiyā pārājikāni duṭṭhullasaddatthadassanatthaṁ vuttāni, saṁghādisesaṁ pana idha adhippetanti Aṭṭhakathāsu vuttaṁ. Tatrāyaṁ vicāraṇā—sace pārājikaṁ ārocentassa pācittiyaṁ na bhaveyya, yathā samānepi bhikkhubhikkhunīnaṁ upasampannasadde yattha bhikkhunī anadhippetā hoti, tattha bhikkhuṁ ṭhapetvā avaseso anupasampannoti vuccati, evamidha samānepi pārājikasaṁghādisesānaṁ duṭṭhullasadde yadi pārājikaṁ anadhippetaṁ, "duṭṭhullā nāma āpatti terasa saṁghādisesā"ti etadeva vattabbaṁ siyā. Tattha bhaveyya "yo pārājikaṁ āpanno, so bhikkhubhāvato cuto, tasmā tassa āpattiṁ ārocento dukkaṭaṁ āpajjatī"ti. Evaṁ sati akkosantopi dukkaṭaṁ āpajjeyya, pācittiyameva ca āpajjati. Vuttañhetaṁ "asuddho hoti puggalo aññataraṁ pārājikaṁ dhammaṁ ajjhāpanno, tañce asuddhadiṭṭhi samāno okāsaṁ kārāpetvā akkosādhippāyo vadati, āpatti omasavādassā"ti[1]. Evaṁ Pāḷiyā vicāriyamānāya pārājikaṁ ārocentassāpi pācittiyameva dissati, kiñcāpi dissati, atha kho sabba-aṭṭhakathāsu vuttattā **Aṭṭhakathācariyāva** ettha pamāṇaṁ, na aññā vicāraṇā. Pubbepi ca avocumha "Buddhena dhammo vinayo ca vutto, yo tassa puttehi tatheva ñāto"ti-ādi[2]. Aṭṭhakathācariyā hi Buddhassa adhippāyaṁ jānanti.

Imināpi cetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, aññatra bhikkhusammutiyāti hi vuttaṁ, bhikkhusammutiyā ca ārocanaṁ āyatiṁ saṁvaratthāya puna tathārūpaṁ āpattiṁ anāpajjanatthāya Bhagavatā anuññātaṁ, na tassa bhikkhuno avaṇṇamattappakāsanatthāya, sāsane cassa[3] patiṭṭhānisedhanatthāya. Na ca pārājikaṁ āpannassa puna tathārūpāya āpattiyā anāpajjanena bhikkhubhāvo nāma atthi. Tasmā "pārājikāni duṭṭhullasaddatthadassanatthaṁ vuttāni, saṁghādisesaṁ pana idhādhippetan"ti yaṁ Aṭṭhakathāsu vuttaṁ, taṁ suvuttameva.

---

1. Vi 1. 254 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 1. 3 piṭṭhe.
3. Na sāsane vāssa (Sī), na sāsane tassa (Syā)

80. **Atthi bhikkhusammuti āpattipariyantā**ti-ādīsu pana yā ayaṁ bhikkhusammuti vuttā, sā na katthaci āgatā, idha vuttattāyeva pana abhiṇhāpattikaṁ bhikkhuṁ disvā "evamesa paresu hirottappenāpi āyatiṁ saṁvaraṁ āpajjissatī"ti tassa bhikkhuno hitesitāya tikkhattuṁ apaloketvā saṁghena kātabbāti veditabbāti.

82. **Aduṭṭhullaṁ āpattiṁ āroceti, āpatti dukkaṭassā**ti pañcapi āpattikkhandhe ārocentassa dukkaṭaṁ. Mahāpaccariyaṁ pana pārājikaṁ ārocentassapi dukkaṭameva vuttaṁ. **Anupasampannassa duṭṭhullaṁ vā aduṭṭhullaṁ vā ajjhācāran**ti ettha ādito pañca sikkhāpadāni duṭṭhullo nāma ajjhācāro, sesāni aduṭṭhullo[1]. Sukkavissaṭṭhikāyasaṁsaggaduṭṭhulla-attakāmā panassa ajjhācāro nāmāti vuttaṁ.

83. **Vatthuṁ ārocetī**ti "ayaṁ sukkavissaṭṭhiṁ āpanno, duṭṭhullaṁ āpanno, attakāmaṁ āpanno, kāyasaṁsaggaṁ āpanno"ti evaṁ vadantassa anāpatti. **Āpattiṁ ārocetī**ti ettha "ayaṁ pārājikaṁ āpanno, saṁghādisesaṁ, thullaccayaṁ, pācittiyaṁ, pāṭidesanīyaṁ, dukkaṭaṁ, dubbhāsitaṁ āpanno"ti vadati, anāpatti. "Ayaṁ asuciṁ mocetvā saṁghādisesaṁ āpanno"ti-ādinā pana nayena vatthunā saddhiṁ āpattiṁ ghaṭetvā ārocentasseva āpatti. Sesamettha uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Duṭṭhullārocanasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā

86. Dasamasikkhāpade **jātā ca pathavī**[2] **ajātā ca pathavī**[2]ti imehi padehi jātapathaviñca ajātapathaviñca dasseti. **Appapāsāṇā**dīsu appā[3] pāsāṇā etthāti appapāsāṇāti evamattho daṭṭhabbo. Tattha

---

1. Aduṭṭhullāni (Ka) 2. Paṭhavī (Sī, Syā) 3. Appaṁ (Sī)

muṭṭhippamāṇato upari pāsāṇāti veditabbā, muṭṭhippamāṇā sakkharā. Kathalāti[1] kapālakhaṇḍāni. Marumbāti kaṭasakkharā. Vālikāti vālukāyeva. **Yebhuyyenapaṁsukā**ti tīsu koṭṭhāsesu dve koṭṭhāsā paṁsu, eko pāsāṇādīsu aññataro[2]. **Adaḍḍhāpī**ti uddhanapattapacanakumbhakārāvāpādivasena tathā tathā adaḍḍhā. Sā pana visuṁ natthi, suddhapaṁsu-ādīsu aññatarāva veditabbā. **Yebhuyyenasakkharā**ti bahutarā sakkharā[3]. Hatthikucchiyaṁ kira ekapacchipūraṁ āharāpetvā doṇiyaṁ dhovitvā pathaviyā yebhuyyena sakkharabhāvaṁ ñatvā sayaṁ bhikkhū pokkharaṇiṁ khaṇiṁsu. Yāni pana majjhe **appapaṁsu appamattikā**ti dve padāni, tāni yebhuyyenapāsāṇādipañcakameva pavisanti. Tesaṁyeva hi dvinnaṁ pabhedadassanametaṁ. **Sayaṁ khaṇati, āpatti pācittiyassā**ti ettha pahāre pahāre pācittiyaṁ veditabbaṁ. **Sakiṁ āṇatto bahukampi khaṇatī**ti sacepi sakaladivasaṁ khaṇati, āṇāpakassa ekaṁyeva pācittiyaṁ. Sace pana kusito hoti, punappunaṁ āṇāpetabbo. Taṁ āṇāpetvā khaṇāpentassa vācāya vācāya pācittiyaṁ. Ayaṁ tāva Pāḷivaṇṇanā.

Ayaṁ pana Pāḷimuttakavinicchayo—"pokkharaṇiṁ khaṇā"ti vadati, vaṭṭati. Khatāyeva hi pokkharaṇī nāma hoti, tasmā ayaṁ kappiyavohāro. Esa nayo "vāpiṁ taḷākaṁ āvāṭaṁ khaṇā"ti-ādīsupi. "Imaṁ okāsaṁ khaṇa, imasmiṁ okāse pokkharaṇiṁ khaṇā"ti vattuṁ pana na vaṭṭati. "Kandaṁ khaṇa, mūlaṁ khaṇā"ti aniyāmetvā vattuṁ vaṭṭati. "Imaṁ valliṁ khaṇa, imasmiṁ okāse kandaṁ vā mūlaṁ vā khaṇā"ti vattuṁ na vaṭṭati. Pokkharaṇiṁ sodhentehi yo kuṭehi ussiñcituṁ sakkā hoti tanukakaddamo, taṁ apanetuṁ vaṭṭati, bahalaṁ[4] na vaṭṭati. Ātapena sukkhakaddamo phalati, tatra yo heṭṭhā pathaviyā asambaddho, tameva apanetuṁ vaṭṭati. Udakena gataṭṭhāne udakapappaṭako nāma hoti, vātappahārena calati, taṁ apanetuṁ vaṭṭati.

Pokkharaṇī-ādīnaṁ taṭaṁ bhijjitvā udakasāmantā patati. Sace omakacātumāsaṁ ovaṭṭhaṁ, chindituṁ vā bhindituṁ vā vaṭṭati, cātumāsato uddhaṁ

---

1. Kaṭhalāti (Sī)
2. Aññatarakoṭṭhāso (Ka)
3. Bahutarasakkharā (?)
4. Bahalo (Ka)

na vaṭṭati. Sace pana udakeyeva patati, deve atirekacātumāsaṁ ovaṭṭhepi udakeyeva udakassa patitattā vaṭṭati. Pāsāṇapiṭṭhiyaṁ soṇḍiṁ khaṇanti, sace tattha paṭhamameva sukhumarajaṁ patati, tañce devena ovaṭṭhaṁ hoti, cātumāsaccayena akappiyapathavīsaṅkhyaṁ gacchati. Udake pariyādiṇṇe soṇḍiṁ sodhentehi taṁ vikopetuṁ na vaṭṭati. Sace paṭhamameva udakena pūrati, pacchā rajaṁ patati, taṁ vikopetuṁ vaṭṭati. Tattha hi deve vassantepi udakeyeva udakaṁ patatīti. Piṭṭhipāsāṇe sukhumarajaṁ hoti, deve phusāyante allīyati, tampi cātumāsaccayena vikopetuṁ na vaṭṭati. Sace pana akatapabbhāre vammiko uṭṭhito hoti, yathāsukhaṁ vikopetuṁ vaṭṭati. Sace abbhokāse uṭṭhahati, omakacātumāsaṁ ovaṭṭhoyeva vaṭṭati. Rukkhādīsu āruḷha-upacikā mattikāyapi eseva nayo. Gaṇḍuppādagūthamūsikukkara[1]gokaṇṭakādīsupi eseva nayo.

Gokaṇṭako nāma gāvīnaṁ khuracchinnakaddamo vuccati. Sace pana heṭṭhimatalena bhūmisambandho hoti, ekadivasampi na vaṭṭati. Kasitaṭṭhānepi naṅgalacchinnamattikāpiṇḍaṁ gaṇhantassa eseva nayo. Purāṇasenāsanaṁ hoti acchadanaṁ vā vinaṭṭhacchadanaṁ vā, atirekacātumāsaṁ ovaṭṭhaṁ jātapathavīsaṅkhyameva gacchati. Tato avasesaṁ chadaniṭṭhakaṁ vā gopānasī-ādikaṁ upakaraṇaṁ vā "iṭṭhakaṁ gaṇhāmi, gopanasiṁ, bhittipādaṁ, padarattharaṇaṁ, pāsāṇatthambhaṁ gaṇhāmī"ti saññāya gaṇhituṁ vaṭṭati. Tena saddhiṁ mattikā patati, anāpatti. Bhittimattikaṁ gaṇhantassa pana āpatti. Sace yā yā atintā, taṁ taṁ gaṇhāti, anāpatti.

Antogehe mattikāpuñjo hoti, tasmiṁ ekadivasaṁ ovaṭṭhe gehaṁ chādenti, sace sabbo tinto, cātumāsaccayena jātapathavīyeva. Athassa uparibhāgoyeva tinto, anto atinto. Yattakaṁ tintaṁ, taṁ kappiyakārakehi kappiyavohārena apanāmetvā sesaṁ yathāsukhaṁ vaḷañjetuṁ vaṭṭati. Udakena temetvā ekābaddhāyeva hi jātapathavī hoti, na itarāti.

---

1. ...mūsikakukkura (Sī, Syā, Ka)

Abbhokāse mattikāpākāro hoti, atirekacātumāsaṁ ce ovaṭṭho, jātapathavīsaṅkhyaṁ gacchati. Tattha laggapaṁsuṁ pana allahatthena chupitvā gahetuṁ vaṭṭati. Sace iṭṭhakapākāro hoti, yebhuyyenakathalaṭṭhāne tiṭṭhati, yathāsukhaṁ vikopetuṁ vaṭṭati. Abbhokāse ṭhitamaṇḍapatthambhaṁ ito cito ca sañcāletvā pathaviṁ vikopentena gahetuṁ na vaṭṭati, ujukameva uddharituṁ vaṭṭati. Aññampi sukkharukkhaṁ vā sukkhakhāṇukaṁ vā gaṇhantassa eseva nayo. Navakammatthaṁ pāsāṇaṁ vā[1] rukkhaṁ vā daṇḍakehi uccāletvā pavaṭṭentā gacchanti, tattha pathavī bhijjati. Sace suddhacittā pavaṭṭenti, anāpatti. Atha pana tena apadesena pathaviṁ bhinditukāmāyeva honti, āpatti. Sākhādīni kaḍḍhantānampi pathaviyaṁ dārūni phālentānampi eseva nayo.

Pathaviyaṁ aṭṭhisūcikaṇṭakādīsupi yaṁkiñci ākoṭetuṁ vā pavesetuṁ vā na vaṭṭati. Passāvadhārāya vegena pathaviṁ bhindissāmīti evaṁ passāvampi kātuṁ na vaṭṭati. Karontassa bhijjati, āpatti. Visamabhūmiṁ samaṁ karissāmīti sammuñjaniyā ghaṁsitumpi na vaṭṭati, vattasīseneva hi sammajjitabbaṁ. Keci kattarayaṭṭhiyā bhūmiṁ koṭṭenti, pādaṅguṭṭhakena vilikhanti, "caṅkamitaṭṭhānaṁ dassessāmā"ti punappunaṁ bhūmiṁ bhindantā caṅkamanti, sabbaṁ na vaṭṭati. Vīriyasampaggahatthaṁ pana samaṇadhammaṁ karontena suddhacittena caṅkamituṁ vaṭṭati, "hatthaṁ dhovissāmā"ti pathaviyaṁ ghaṁsanti, na vaṭṭati. Aghaṁsantena pana allahatthaṁ pathaviyaṁ ṭhapetvā rajaṁ gahetuṁ vaṭṭati. Keci kaṇḍukacchu-ādīhi ābādhikā chinnataṭādīsu aṅgapaccaṅgāni ghaṁsanti, na vaṭṭati.

87. **Khaṇati vā khaṇāpeti vā**ti antamaso pādaṅguṭṭhakenapi sammajjanīsalākāyapi sayaṁ vā khaṇati, aññena vā khaṇāpeti. **Bhindati vā bhedāpeti vā**ti antamaso udakampi chaḍḍento sayaṁ vā bhindati, aññena vā bhindāpeti. **Dahati vā dahāpeti vā**ti antamaso pattampi pacanto sayaṁ vā dahati, aññena vā dahāpeti. Yattakesu ṭhānesu aggiṁ deti vā dāpeti vā, tattakāni pācittiyāni. Pattaṁ pacantenapi hi pubbe pakkaṭṭhāneyeva pacitabbo, adaḍḍhāya pathaviyā aggiṁ ṭhapetuṁ na vaṭṭati. Pattapacanakapālassa pana upari aggiṁ ṭhapetuṁ vaṭṭati. Dārūnaṁ upari

---

1. Thambhaṁ vā pāsāṇaṁ vā (Sī)

ṭhapeti, so aggi tāni dahanto gantvā pathaviṁ dahati, na vaṭṭati. Iṭṭhakakapālādīsupi[1] eseva nayo.

Tatrāpi hi iṭṭhakādīnaṁyeva upari ṭhapetuṁ vaṭṭati. Kasmā? Tesaṁ anupādānattā. na hi tāni aggissa upādānasaṅkhyaṁ gacchanti. Sukkhakhāṇusukkharukkhādīsupi aggiṁ dātuṁ na vaṭṭati. Sace pana pathaviṁ appattameva nibbāpetvā gamissāmīti deti, vaṭṭati. Pacchā nibbāpetuṁ na sakkoti, avisayattā anāpatti. Tiṇukkaṁ gahetvā gacchanto hatthe ḍayhamāne bhūmiyaṁ pāteti, anāpatti. Patitaṭṭhāneyeva upādānaṁ datvā aggiṁ kātuṁ vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Daḍḍhapathaviyā ca yattakaṁ ṭhānaṁ usumāya anugataṁ, sabbaṁ vikopetuṁ vaṭṭatīti tattheva vuttaṁ. Yo pana ajānanako bhikkhu araṇīsahitena aggiṁ nibbattetvā hatthena ukkhipitvā "kiṁ karomī"ti vadati. "Jālehī"ti vattabbo. "Hattho ḍayhatī"ti vadati. "Yathā na ḍayhati, tathā karohī"ti vattabbo, "bhūmiyaṁ pātehī"ti pana na vattabbo. Sace hatthe ḍayhamāne pāteti, "pathaviṁ dahissāmī"ti apātitattā anāpatti. Patitaṭṭhāne pana aggiṁ kātuṁ vaṭṭatīti kurundiyaṁ vuttaṁ.

88. **Anāpatti imaṁ jānā**ti-ādīsu imassa thambhassa āvāṭaṁ jāna, mahāmattikaṁ jāna, thusamattikaṁ jāna, mahāmattikaṁ dehi, thusamattikaṁ dehi, mattikaṁ āhara, paṁsuṁ āhara, mattikāya attho, paṁsunā attho, imassa thambhassa āvāṭaṁ kappiyaṁ karohi, imaṁ mattikaṁ kappiyaṁ karohi, imaṁ paṁsuṁ kappiyaṁ karohīti evamattho veditabbo.

Asañciccāti pāsāṇarukkhādīni vā pavaṭṭentassa kattaradaṇḍena vā āhacca āhacca gacchantassa pathavī bhijjati, sā "tena bhindissāmī"ti evaṁ sañcicca abhinnattā asañcicca bhinnā nāma hoti, iti asañcicca bhindantassa anāpatti. **Asatiyā**ti aññavihito kenaci saddhiṁ kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā kattarayaṭṭhiyā vā pathaviṁ vilikhanto tiṭṭhati, evaṁ asatiyā vilikhantassa vā bhindantassa vā anāpatti. **Ajānantassā**ti antogehe ovaṭṭhaṁ channaṁ pathaviṁ "akappiyapathavī"ti na jānāti, "kappiyapathavī"ti saññāya vikopeti, "khaṇāmi bhindāmi dahāmī"ti vā na

1. Iṭṭhakapāsāṇādīsupi (Syā, Ka)

jānāti, kevalaṁ saṅgopanatthāya khaṇittādīni vā ṭhapeti, ḍayhamānahattho vā aggiṁ pāteti, evaṁ ajānantassa anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Pathavīkhaṇanasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena musāvādavaggo paṭhamo.

---

2. Bhūtagāmavagga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

89. Senāsanavaggassa paṭhamasikkhāpade **anādiyanto**ti tassā vacanaṁ agaṇhanto, **dārakassa bāhuṁ ākoṭesī**ti ukkhittaṁ pharasuṁ niggahetuṁ asakkonto manussānaṁ cakkhuvisayātīte mahārājasantikā laddhe rukkhaṭṭhakadibbavimāne nipannassa dārakassa bāhuṁ thanamūleyeva chindi. **Na kho metaṁ patirūpan**ti-ādimhi ayaṁ saṅkhepavaṇṇanā— Himavante kira pakkhadivasesu devatāsannipāto hoti, tattha rukkhadhammaṁ pucchanti "tvaṁ rukkhadhamme ṭhitā, na ṭhitā"ti. Rukkhadhammo nāma rukkhe chijjamāne rukkhadevatāya manopadosassa akaraṇaṁ. Tattha yā devatā rukkhadhamme aṭṭhitā hoti, sā devatāsannipātaṁ pavisituṁ na labhati. Iti sā devatā imañca rukkhadhamme aṭṭhānapaccayaṁ ādīnavaṁ addasa, Bhagavato ca sammukhā sutapubbadhammadesanānusārena Tathāgatassa Chaddantādikāle pubbacaritaṁ anussari, tenassā etadahosi "na kho metaṁ patirūpaṁ -pa- voropeyyan"ti. **Yannūnāhaṁ Bhagavato etamatthaṁ āroceyyan**ti idaṁ panassā "ayaṁ bhikkhu sapitiko putto, addhā Bhagavā imaṁ imassa ajjhācāraṁ sutvā mariyādaṁ bandhissati, sikkhāpadaṁ paññapessatī"ti paṭisañcikkhantiyā ahosi. **Sacajja tvaṁ devate**ti sace ajja tvaṁ devate. **Pasaveyyāsī**ti janeyyāsi uppādeyyāsi. Evañca pana vatvā Bhagavā taṁ devataṁ saññāpento—

"Yo ve uppatitaṁ kodhaṁ, rathaṁ bhantaṁva vāraye.
Tamahaṁ sārathiṁ brūmi, rasmiggāho itaro jano"ti[1]—

Imaṁ gāthamabhāsi. Gāthāpariyosāne sā devatā sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Puna Bhagavā sampattaparisāya dhammaṁ desento—

"Yo uppatitaṁ vineti kodhaṁ, visaṭaṁ sappavisaṁva osadhehi.
So bhikkhu jahāti orapāraṁ, urago jiṇṇamivattacaṁ purāṇan"ti[2]—

Imaṁ gāthamabhāsi. Tatra paṭhamagāthā Dhammapade saṅgahaṁ āruḷhā, dutiyā Suttanipāte, vatthu pana vinayeti. Atha Bhagavā dhammaṁ desentoyeva tassā devatāya vasanaṭṭhānaṁ āvajjanto patirūpaṁ ṭhānaṁ disvā "gaccha devate asukasmiṁ okāse rukkho vivitto, tasmiṁ upagacchā"ti āha. So kira rukkho na Āḷavīraṭṭhe, Jetavanassa antoparikkhepe, yassa devaputtassa pariggaho ahosi, so cuto, tasmā "vivitto"ti vutto. Tato paṭṭhāya ca pana sā devatā Sammāsambuddhato laddhaparihārā Buddhupaṭṭhāyikā ahosi. Yadā devatāsamāgamo hoti, tadā mahesakkhadevatāsu āgacchantīsu aññā appesakkhā devatā yāva mahāsamuddacakkavāḷapabbatā, tāva paṭikkamanti. Ayaṁ pana attano vasanaṭṭhāne nisīditvāva dhammaṁ suṇāti. Yampi paṭhamayāme bhikkhū pañhaṁ pucchanti, majjhimayāme devatā, taṁ sabbaṁ tattheva nisīditvā suṇāti. Cattāro mahārājānopi Bhagavato upaṭṭhānaṁ āgantvā gacchantā taṁ devataṁ disvāva gacchanti.

90. **Bhūtagāmapātabyatāyā**ti ettha bhavanti ahuvuñcāti[3] **bhūtā,** jāyanti vaḍḍhanti jātā vaḍḍhitā cāti attho. **Gāmo**ti rāsi. Bhūtānaṁ gāmoti **bhūtagāmo,** bhūtā eva vā gāmo **bhūtagāmo.** Patiṭṭhitaharitatiṇarukkhādīnametaṁ adhivacanaṁ. Pātabyassa bhāvo **pātabyatā,** chedanabhedanādīhi yathāruci paribhuñjitabbatāti attho. Tassā **bhūtagāmapātabyatāya,** nimittatthe bhummavacanaṁ, bhūtagāmapātabyatāhetu bhūtagāmassa chedanādipaccayā pācittiyanti attho.

---

1. Khu 1. 46 Dhammapade.
2. Khu 1. 279 piṭṭhe.
3. Ahuvanti cāti (sabbattha), ahuvatthuñcāti (Yojanā)

91. Idāni taṁ bhūtagāmaṁ vibhajitvā dassento **bhūtagāmo nāma pañca bījajātānī**ti-ādimāha. Tattha "bhūtagāmo nāmā"ti bhūtagāmaṁ uddharitvā yasmiṁ sati bhūtagāmo hoti, taṁ dassetuṁ "pañca bījajātānī"ti āhāti Aṭṭhakathāsu vuttaṁ. Evaṁ santepi "yāni vā panaññānipi atthi mūle jāyantī"ti-ādīni na samenti. Na hi mūlabījādīni mūlādīsu jāyanti, mūlādīsu jāyamānāni pana tāni bījakatāni[1] tasmā evamettha vaṇṇanā veditabbā— **bhūtagāmo nāmā**ti vibhajitabbapadaṁ. **Pañcā**ti tassa vibhāgaparicchedo. **Bījajātānī**ti paricchinnadhammanidassanaṁ. Tassattho, bījehi jātāni bījajātāni, rukkhādīnametaṁ adhivacanaṁ. Aparo nayo, bījāni ca tāni vijātāni ca pasūtāni nibbattapaṇṇamūlānīti bījajātāni. Etena allavālikādīsu ṭhapitānaṁ nibbattapaṇṇamūlānaṁ siṅgiverādīnaṁ saṅgaho kato hoti.

Idāni yehi bījehi jātattā rukkhādīni bījajātānīti vuttāni, tāni dassento **mūlabījan**ti-ādimāha. Tesaṁ uddeso pākaṭo eva. Niddese **yāni vā panaññānipi atthi mūle jāyanti mūle sañjāyantī**ti ettha bījato nibbattena bījaṁ dassitaṁ, tasmā evamettha attho daṭṭhabbo, yāni vā panaññānipi atthi āluva kaseru kamaluppala puṇḍarīka kuvalayakanda[2] pāṭalimūlādibhede mūle gacchavallirukkhādīni jāyanti sañjāyanti, tāni yamhi mūle jāyanti ceva sañjāyanti ca, tañca, Pāḷiyaṁ vuttaṁ haliddādi ca, sabbampi etaṁ mūlabījaṁ nāma. Eseva nayo khandhabījādīsu. Yevāpanakakhandhabījesu panettha ambāṭaka indasāla nuhī pāḷibhaddakaṇikārādīni khandhabījāni, amūlavalli[3] caturassavalli kaṇavīrādīni phaḷubījāni, makaci sumanajayasumanādīni aggabījāni, ambajambūpanasaṭṭhi-ādīni bījabījānīti daṭṭhabbāni.

92. Idāni yaṁ vuttaṁ "bhūtagāmapātabyatāya pācittiyan"ti, tattha saññāvasena āpattānāpattibhedaṁ pātabyatābhedañca dassento **bīje bījasaññī**ti-ādimāha. Tattha yathā "sālīnaṁ cepi odanaṁ bhuñjatī"ti-ādīsu[4] sālitaṇḍulānaṁ odano "sālīnaṁ odano"ti vuccati, evaṁ bījato sambhūto bhūtagāmo "bījan"ti vuttoti veditabbo.

---

1. Bījāni (Sī, Syā)
2. Kunda (Ka)
3. Ambilavalli (Syā, Ka)
4. Ma 1. 46 piṭṭhe.

yaṁ pana "bījagāmabhūtagāmasamārambhā paṭivirato"ti-ādīsu[1] vuttaṁ bhūtagāmaparimocanaṁ katvā ṭhapitaṁ bījaṁ, taṁ dukkaṭavatthu. Atha vā yadetaṁ "bhūtagāmo nāmā"ti sikkhāpadavibhaṅgassa ādipadaṁ, tena saddhiṁ yojetvā "yaṁ bījaṁ bhūtagāmo nāma hoti, tasmiṁ bīje bījasaññī satthakādīni gahetvā sayaṁ vā chindati, aññena vā chedāpeti, pāsāṇādīni gahetvā sayaṁ vā bhindati, aññena vā bhedāpeti, aggiṁ upasaṁharitvā sayaṁ vā pacati, aññena vā pacāpeti, āpatti pācittiyassā"ti evamettha attho veditabbo. Yathārutaṁ pana gahetvā bhūtagāmavinimuttassa bījassa chindanādibhedāya pātabyatāya pācittiyaṁ na vattabbaṁ.

Ayaṁ hettha vinicchayakathā—bhūtagāmaṁ vikopentassa pācittiyaṁ, bhūtagāmaparimocitaṁ pañcavidhampi bījagāmaṁ vikopentassa dukkaṭaṁ, bījagāmabhūtagāmo nāmesa atthi udakaṭṭho, atthi thalaṭṭho. Tattha udakaṭṭho sāsapamattikā tilabījakādibhedā sapaṇṇikā apaṇṇikā ca sabbā sevālajāti antamaso udakapappaṭakaṁ upādāya "bhūtagāmo"ti veditabbo. Udakapappaṭako nāma upari thaddho pharusavaṇṇo, heṭṭhā mudu nīlavaṇṇo hoti. Tattha yassa sevālassa mūlaṁ oruhitvā pathaviyaṁ patiṭṭhitaṁ, tassa pathavī ṭhānaṁ. Yo udake sañcarati, tassa udakaṁ. Pathaviyaṁ patiṭṭhitaṁ yattha katthaci vikopentassa uddharitvā vā ṭhānantaraṁ saṅkāmentassa pācittiyaṁ. Udake sañcarantaṁ vikopentasseva pācittiyaṁ. Hatthehi pana ito cito ca viyūhitvā nhāyituṁ vaṭṭati, sakalaṁ hi udakaṁ tassa ṭhānaṁ. Tasmā na so ettāvatā ṭhānantaraṁ saṅkāmito hoti. Udakato pana udakena vinā sañcicca ukkhipituṁ na vaṭṭati, udakena saddhiṁ ukkhipitvā puna udake pakkhipituṁ vaṭṭati. Parissāvanantarena nikkhamati, kappiyaṁ kārāpetvāva udakaṁ paribhuñjitabbaṁ. Uppalinīpaduminī-ādīni jalajavallitiṇāni udakato uddharantassa vā tattheva vikopentassa vā pācittiyaṁ. Parehi uppāṭitāni vikopentassa dukkaṭaṁ. Tāni hi bījagāme saṅgahaṁ gacchanti. Tilabījakasāsapamattakasevālopi udakato uddhato amilāto aggabījasaṅgahaṁ gacchati.

---

1. Dī 1. 5 piṭṭhādīsu.

Mahāpaccariyādīsu "anantakatilabījaka-udakapappaṭakādīni dukkaṭavatthukānī"ti vuttaṁ, tattha kāraṇaṁ na dissati. Andhakaṭṭhakathāyaṁ "sampuṇṇabhūtagāmo na hoti, tasmā dukkaṭan"ti vuttaṁ, tampi na sameti, bhūtagāme hi pācittiyaṁ, bījagāme dukkaṭaṁ vuttaṁ. Asampuṇṇabhūtagāmo nāma tatiyo koṭṭhāso neva Pāḷiyaṁ, na Aṭṭhakathāsu āgato. Atha etaṁ[1] bījagāmasaṅgahaṁ gacchissatīti, tampi na yuttaṁ, abhūtagāmamūlattā tādisassa bījagāmassāti. Apica garukalahukesu garuke ṭhātabbanti etaṁ vinayalakkhaṇaṁ.

Thalaṭṭhe chinnarukkhānaṁ avasiṭṭho haritakhāṇu nāma hoti. Tattha kakudhakarañjapiyaṅgupanasādīnaṁ khāṇu uddhaṁ vaḍḍhati, so bhūtagāmena saṅgahito. Tālanāḷikerādīnaṁ khāṇu uddhaṁ na vaḍḍhati, so bījagāmena saṅgahito. Kadaliyā pana aphalitāya khāṇu bhūtagāmena saṅgahito, phalitāya bījagāmena. Kadalī pana phalitā yāva nīlapaṇṇā, tāva bhūtagāmeneva saṅgahitā, tathā phalito veḷu. Yadā pana aggato paṭṭhāya sussati, tadā bījagāmena saṅgahaṁ gacchati. Katarabījagāmena? Phaḷubījagāmena. Kiṁ tato nibbattati? Na kiñci. Yadi hi nibbatteyya, bhūtagāmeneva saṅgahaṁ gaccheyya. Indasālādirukkhe chinditvā rāsiṁ karonti, kiñcāpi rāsikatadaṇḍakehi ratanappamāṇāpi sākhā nikkhamanti, bījagāmeneva saṅgahaṁ gacchanti. Tattha maṇḍapatthāya vā vati-atthāya vā valli-āropanatthāya vā bhūmiyaṁ nikhaṇanti, mūlesu ceva paṇṇesu ca niggatesu puna bhūtagāmasaṅkhyaṁ gacchanti. Mūlamattesu pana paṇṇamattesu vā niggatesu bījagāmena saṅgahitā eva.

Yāni kānici bījāni pathaviyaṁ vā udakena siñcitvā ṭhapitāni, kapālādīsu vā allapaṁsuṁ pakkhipitvā nikkhittāni honti, sabbāni mūlamatte paṇṇamatte vā niggatepi bījāniyeva. Sacepi mūlāni ca upari aṅkuro ca niggacchati, yāva aṅkuro harito na hoti, tāva bījāniyeva. Muggādīnaṁ pana paṇṇesu uṭṭhitesu vīhi-ādīnaṁ vā aṅkure harite nīlapaṇṇavaṇṇe jāte bhūtagāmasaṅgahaṁ gacchanti. Tālaṭṭhīnaṁ paṭhamaṁ sūkaradāṭhā viya mūlaṁ niggacchati. Niggatepi yāva upari pattavaṭṭi na niggacchati, tāva bījagāmoyeva. Nāḷikerassa tacaṁ bhinditvā dantasūci viya aṅkuro

---

1. Apica taṁ (Sī), atha ca taṁ (Syā)

niggacchati, yāva migasiṅgasadisā nīlapattavaṭṭi na hoti, tāva bījagāmoyeva. Mūle aniggatepi tādisāya pattavaṭṭiyā jātāya amūlakabhūtagāme saṅgahaṁ gacchati.

Ambaṭṭhi-ādīni vīhi-ādīhi vinicchinitabbāni. Vandākā vā aññā vā yā kāci rukkhe jāyitvā rukkhaṁ ottharati, rukkhova tassā ṭhānaṁ, taṁ vikopentassa vā tato uddharantassa vā pācittiyaṁ. Ekā amūlikā[1] latā hoti, aṅguliveṭhako viya vanappagumbadaṇḍake veṭheti, tassāpi ayameva vinicchayo. Gehamukhapākāravedikācetiyādīsu nīlavaṇṇo sevālo hoti, yāva dve tīṇi pattāni na sañjāyanti, tāva aggabījasaṅgahaṁ gacchati. Pattesu jātesu pācittiyavatthu. Tasmā tādisesu ṭhānesu sudhālepampi dātuṁ na vaṭṭati, anupasampannena littassa uparisnehalepo dātuṁ vaṭṭati. Sace nidāghasamaye sukkhasevālo tiṭṭhati, taṁ sammuñjanī-ādīhi ghaṁsitvā apanetuṁ vaṭṭati. Pānīyaghaṭādīnaṁ bahi sevālo dukkaṭavatthu, anto abbohāriko. Dantakaṭṭhapūvādīsu kaṇṇakampi[2] abbohārikameva. Vuttañhetaṁ "sace gerukaparikammakatā bhitti kaṇṇakitā hoti, coḷakaṁ temetvā pīḷetvā pamajjitabbā"ti[3].

Pāsāṇajātipāsāṇadaddusevālaseleyyakādīni aharitavaṇṇāni apattakāni ca dukkaṭavatthukāni. Ahicchattakaṁ yāva makuḷaṁ hoti, tāva dukkaṭavatthu. Pupphitakālato paṭṭhāya abbohārikaṁ. Allarukkhato pana ahicchattakaṁ gaṇhanto rukkhattacaṁ vikopeti, tasmā tattha pācittiyaṁ. Rukkhapappaṭikāyapi[4] eseva nayo. Yā pana indasālakakudhādīnaṁ pappaṭikā rukkhato muccitvā tiṭṭhati, taṁ gaṇhantassa anāpatti. Niyyāsampi rukkhato muccitvā ṭhitaṁ sukkharukkhe vā laggaṁ gaṇhituṁ vaṭṭati. Allarukkhato na vaṭṭati. Lākhāyapi eseva nayo. Rukkhaṁ cāletvā paṇḍupalāsaṁ vā pariṇatakaṇikārādipupphaṁ vā pātentassa pācittiyameva. Hatthakukkuccena mudukesu indasālanuhīkhandhādīsu vā tatthajātakatālapaṇṇādīsu vā akkharaṁ chindantassāpi eseva nayo.

---

1. Amūlakā (Ka)
2. Kaṇṇikampi (Ka)
3. Vi 3. 60 piṭṭhe.
4. Rukkhapapaṭikāyapi (Sī)

Sāmaṇerānaṁ pupphaṁ ocinantānaṁ sākhaṁ onāmetvā dātuṁ vaṭṭati. Tehi pana pupphehi pānīyaṁ na vāsetabbaṁ. Pānīyavāsatthikena sāmaṇeraṁ ukkhipitvā ocināpetabbāni. Phalasākhāpi attanā khāditukāmena na onāmetabbā, sāmaṇeraṁ ukkhipitvā phalaṁ gāhāpetabbaṁ. Yaṁkiñci gacchaṁ vā lataṁ vā uppāṭentehi sāmaṇerehi saddhiṁ gahetvā ākaḍḍhituṁ na vaṭṭati. Tesaṁ pana ussāhajananatthaṁ anākaḍḍhantena kaḍḍhanākāraṁ dassentena viya agge gahetuṁ vaṭṭati. Yesaṁ rukkhānaṁ sākhā ruhati, tesaṁ sākhaṁ makkhikābījanādīnaṁ atthāya kappiyaṁ akārāpetvā gahitaṁ tace vā patte vā antamaso nakhenapi vilikhantassa dukkaṭaṁ. Allasiṅgiverādīsupi eseva nayo. Sace pana kappiyaṁ kārāpetvā sītale padese ṭhapitassa mūlaṁ sañjāyati, uparibhāge chindituṁ vaṭṭati. Sace aṅkuro jāyabhi, heṭṭhābhāge chindituṁ vaṭṭati. Mūle ca nīlaṅkure ca jāte na vaṭṭati.

Chindati vā chedāpeti vāti antamaso sammuñjanīsalākāyapi tiṇāni chindissāmīti bhūmiṁ sammajjanto sayaṁ vā chindati, aññena vā chedāpeti. **Bhindati vā bhedāpeti vā**ti antamaso caṅkamantopi chijjanakaṁ chijjatu, bhijjanakaṁ bhijjatu, caṅkamitaṭṭhānaṁ dassessāmīti sañcicca pādehi akkamanto tiṇavalli-ādīni sayaṁ vā bhindati, aññena vā bhedāpeti. Sacepi hi tiṇaṁ vā lataṁ vā gaṇṭhiṁ karontassa bhijjati, gaṇṭhipi na kātabbo[1]. Tālarukkhādīsu pana corānaṁ anāruhanatthāya dārumakkaṭakaṁ ākoṭenti, kaṇṭake bandhanti, bhikkhussa evaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Sace dārumakkaṭako rukkhe allīnamattova hoti, rukkhaṁ na pīḷeti, vaṭṭati. "Rukkhaṁ chinda, lataṁ chinda, kandaṁ vā mūlaṁ vā uppāṭehī"ti vattumpi vaṭṭati, aniyāmitattā. Niyāmetvā pana "imaṁ rukkhaṁ chindā"ti-ādi vattuṁ na vaṭṭati. Nāmaṁ gahetvāpi "ambarukkhaṁ caturassavalliṁ āluvakandaṁ muñjatiṇaṁ asukarukkhacchalliṁ chinda bhinda uppāṭehī"ti-ādivacanampi aniyāmitameva hoti. Imaṁ ambarukkhanti-ādivacanameva hi niyāmitaṁ nāma, taṁ na vaṭṭati.

Pacati vā pacāpeti vāti antamaso pattampi pacitukāmo tiṇādīnaṁ upari sañcicca aggiṁ karonto sayaṁ vā pacati, aññena vā

1. Gaṇṭhimpi kātuṁ na vaṭṭati (Sī, Syā)

pacāpetīti sabbaṁ pathavīkhaṇanasikkhāpade vuttanayena veditabbaṁ. Aniyāmetvā pana "mugge paca, māse pacā"ti-ādi vattuṁ vaṭṭati. "Ime mugge paca, ime māse pacā"ti evaṁ vattuṁ na vaṭṭati.

Anāpatti imaṁ jānāti-ādīsu imaṁ mūlabhesajjaṁ jāna, imaṁ mūlaṁ vā paṇṇaṁ vā dehi, imaṁ rukkhaṁ vā lataṁ vā āhara, iminā pupphena vā phalena vā paṇṇena vā attho, imaṁ rukkhaṁ vā lataṁ vā phalaṁ vā kappiyaṁ karohīti evamattho daṭṭhabbo. Ettāvatā bhūtagāmaparimocanaṁ kataṁ hoti. Paribhuñjantena pana bījagāmaparimocanatthaṁ puna kappiyaṁ kāretabbaṁ.

Kappiyakaraṇañcettha iminā suttānusārena veditabbaṁ "anujānāmi bhikkhave pañcahi samaṇakappehi phalaṁ paribhuñjituṁ, aggiparijitaṁ[1] satthaparijitaṁ nakhaparijitaṁ abījaṁ nibbaṭṭabījameva pañcaman"ti. Tattha aggiparijitanti agginā parijitaṁ[2] adhibhūtaṁ daḍḍhaṁ phuṭṭhanti attho. Satthaparijitanti satthena parijitaṁ adhibhūtaṁ chinnaṁ viddhaṁ vāti attho. Esa nayo nakhaparijite. Abījanibbaṭṭabījāni sayameva kappiyāni. Agginā kappiyaṁ karontena kaṭṭhaggigomayaggi-ādīsu yena kenaci antamaso lohakhaṇḍenapi ādittena kappiyaṁ kātabbaṁ, tañca kho ekadese phusantena "kappiyan"ti vatvāva kātabbaṁ. Satthena karontena yassa kassaci lohamayasatthassa antamaso sūcinakhacchedanānampi tuṇḍena vā dhārāya vā chedaṁ vā vedhaṁ vā dassentena "kappiyan"ti vatvāva kātabbaṁ. Nakhena kappiyaṁ karontena pūtinakhena na kātabbaṁ. Manussānaṁ pana sīhabyagghadīpimakkaṭādīnaṁ sakuntānañca nakhā tikhiṇā honti, tehi kātabbaṁ. Assamahiṁsa sūkara miga gorūpādīnaṁ khurā atikhiṇā, tehi na kātabbaṁ, katampi akataṁ hoti. Hatthinakhā pana khurā na honti, tehi vaṭṭati. Yehi pana kātuṁ vaṭṭati, tehi tatthajātakehipi uddharitvā gahitakehipi chedaṁ vā vedhaṁ vā dassentena "kappiyan"ti vatvāva kātabbaṁ.

Tattha sacepi bījānaṁ pabbatamatto rāsi rukkhasahassaṁ vā chinditvā ekābaddhaṁ katvā ucchūnaṁ vā mahābhāro bandhitvā ṭhapito hoti, ekasmiṁ bīje vā rukkhasākhāya vā ucchumhi vā kappiye kate sabbaṁ kataṁ hoti. Ucchū ca dārūni ca ekato baddhāni honti, ucchuṁ kappiyaṁ karissāmīti

---

1. Aggiparicitaṁ (Sī, Syā, Vi 4. 244, 245 piṭṭhesu ca)
2. Paricitaṁ (Sī, Syā)

dāruṁ vijjhati, vaṭṭatiyeva. Sace pana yāya rajjuyā vā valliyā vā baddhāni, taṁ vijjhati, na vaṭṭati. Ucchukhaṇḍānaṁ pacchiṁ pūretvā āharanti, ekasmiṁ khaṇḍe kappiye kate sabbaṁ katameva hoti. Maricapakkādīhi missetvā bhattaṁ āharanti, "kappiyaṁ karohī"ti vutte sacepi bhattasitthe vijjhati, vaṭṭatiyeva. Tilataṇḍulādīsupi eseva nayo. Yāguyā pakkhittāni pana ekābaddhāni hutvā na santiṭṭhanti, tattha ekamekaṁ vijjhitvā kappiyaṁ kātabbameva. Kapitthaphalādīnaṁ anto miñjaṁ[1] kaṭāhaṁ muñcitvā sañcarati[2], bhindāpetvā kappiyaṁ kārāpetabbaṁ, ekābaddhaṁ hoti, kaṭāhepi kātuṁ vaṭṭati.

Asañciccāti pāsāṇarukkhādīni vā pavaṭṭentassa sākhaṁ vā kaḍḍhantassa kattaradaṇḍena vā bhūmiṁ paharitvā gacchantassa tiṇāni chijjanti, tāni tena chindissāmīti evaṁ sañcicca acchinnattā asañcicca chinnāni nāma honti. Iti asañcicca chindantassa anāpatti.

Asatiyāti aññavihito kenaci saddhiṁ kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā hatthena vā tiṇaṁ vā lataṁ vā chindanto tiṭṭhati, evaṁ asatiyā chindantassa anāpatti.

Ajānantassāti etthabbhantare bījagāmoti vā bhūtagāmoti vā na jānāti, chindāmītipi na jānāti, kevalaṁ vatiyā vā[3] palālapuñje vā nikhādanaṁ vā khaṇittiṁ vā kudālaṁ vā[4] saṅgopanatthāya ṭhapeti, ḍayhamānahattho vā aggiṁ pāteti. Tatra ce tiṇāni chijjanti vā ḍayhanti vā, anāpatti. Manussaviggahapārājikavaṇṇanāyaṁ pana sabba-aṭṭhakathāsu "sace bhikkhu rukkhena vā ajjhotthaṭo hoti, opāte vā patito, sakkā ca hoti rukkhaṁ chinditvā bhūmiṁ vā khaṇitvā nikkhamituṁ, jīvitahetupi attanā na kātabbaṁ. Aññena pana bhikkhunā bhūmiṁ vā khaṇitvā rukkhaṁ vā chinditvā allarukkhato vā daṇḍakaṁ chinditvā taṁ rukkhaṁ pavaṭṭetvā nikkhāmetuṁ vaṭṭati, anāpattī"ti vuttaṁ. Tattha kāraṇaṁ na dissati. "Anujānāmi bhikkhave davaḍāhe ḍayhamāne paṭaggiṁ dātuṁ parittaṁ kātun"ti[5] idaṁ pana ekameva suttaṁ dissati. Sace etassa anulomaṁ, attano na vaṭṭati, aññassa

1. Bījāni (Ka) 2. Sañcaranti (Ka) 3. Tiṇe vā (Sī)
4. Kuddālaṁ vā (Sī, Syā) 5. Vi 4. 279 piṭṭhe.

vaṭṭatīti idaṁ nānākaraṇaṁ na sakkā laddhuṁ. Attano atthāya karonto attasinehena akusalacitteneva karoti, paro pana kāruññena, tasmā anāpattīti ce. Etampi akāraṇaṁ. Kusalacittenāpi hi imaṁ āpattiṁ āpajjati. Sabba-aṭṭhakathāsu pana vuttattā na sakkā paṭisedhetuṁ. Gavesitabbā ettha yutti. Aṭṭhakathācariyānaṁ vā saddhāya gantabbanti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Bhūtagāmasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā

94. Dutiyasikkhāpade **anācāraṁ ācaritvā**ti akātabbaṁ katvā, kāyavacīdvāresu āpattiṁ āpajjitvāti vuttaṁ hoti. **Aññenaññaṁ paṭicaratī**ti aññena vacanena aññaṁ vacanaṁ paṭicarati paṭicchādeti ajjhottharati. Idāni taṁ paṭicaraṇavidhiṁ dassento **ko āpanno**ti-ādimāha. Tatrāyaṁ vacanasambandho—so kira kiñci vītikkamaṁ disvā "āvuso āpattiṁ āpannosī"ti saṁghamajjhe āpattiyā anuyuñjiyamāno "ko āpanno"ti vadati. Tato "tvan"ti vutte "ahaṁ kiṁ āpanno"ti vadati. Atha "pācittiyaṁ vā dukkaṭaṁ vā"ti vutte vatthuṁ pucchanto "ahaṁ kismiṁ āpanno"ti vadati. Tato "asukasmiṁ nāma vatthusmin"ti vutte "ahaṁ kathaṁ āpanno kiṁ karonto āpannomhī"ti pucchati. Atha "idaṁ nāma karonto āpanno"ti vutte "kaṁ bhaṇathā"ti vadati. Tato "taṁ bhaṇāmā"ti vutte "kiṁ bhaṇathā"ti vadati.

Apicettha ayaṁ Pāḷimuttakopi aññenaññaṁ paṭicaraṇavidhi—bhikkhūhi "tava sipāṭikāya kahāpaṇo diṭṭho, kissevamasāruppaṁ karosī"ti vutto "sudiṭṭhaṁ bhante, na paneso kahāpaṇo, tipumaṇḍalaṁ etan"ti bhaṇanto vā, "tvaṁ suraṁ pivanto diṭṭho, kissevaṁ[1] karosī"ti

---

1. Kissevamasāruppaṁ (Sī)

vutto "sudiṭṭho bhante, na panesā surā, bhesajjatthāya sampāditaṁ ariṭṭhan"ti bhaṇanto vā, "tvaṁ paṭicchanne āsane mātugāmena saddhiṁ nisinno diṭṭho, kissevamasāruppaṁ karosī"ti vutto "yena diṭṭhaṁ, sudiṭṭhaṁ, viññū panettha dutiyo atthi, so kissa na diṭṭho"ti bhaṇanto vā, "īdisaṁ tayā kiñci diṭṭhan"ti puṭṭho "na suṇāmī"ti sotamupanento vā, sotadvāre pucchantānaṁ cakkhuṁ upanento vā aññenaññaṁ paṭicaratīti veditabbo. **Aññavādakaṁ ropetū**ti aññavādakaṁ āropetu, patiṭṭhāpetūti attho. **Vihesakaṁ ropetū**ti etasmimpi eseva nayo.

98. **Aññavādake vihesake pācittiyan**ti ettha aññaṁ vadatīti aññavādakaṁ, aññenaññaṁ paṭicaraṇassetaṁ nāmaṁ. Vihesetīti vihesakaṁ, tuṇhībhūtassetaṁ nāmaṁ. Tasmiṁ **aññavādake vihesake. Pācittiyan**ti vatthudvaye pācittiyadvayaṁ vuttaṁ.

100. **Aropite aññavādake**ti kammavācāya anāropite aññavādake. **Aropite vihesake**ti etasmimpi eseva nayo.

101. **Dhammakamme dhammakammasaññī**ti-ādīsu yaṁ taṁ aññavādakavihesakaropanakammaṁ kataṁ, tañce dhammakammaṁ hoti, so ca bhikkhu tasmiṁ dhammakammasaññī aññavādakañca vihesakañca karoti, athassa tasmiṁ aññavādake ca vihesake ca āpatti pācittiyassāti iminā nayena attho veditabbo.

102. **Ajānanto pucchatī**ti āpattiṁ vā āpannabhāvaṁ ajānantoyeva "kiṁ tumhe bhaṇatha, ahaṁ na jānāmī"ti pucchati. **Gilāno vā na kathetī**ti mukhe tādiso byādhi hoti, yena kathetuṁ na sakkoti. Saṁgh**assa bhaṇḍanaṁ vā**ti-ādīsu saṁghamajjhe kathite tappaccayā saṁghassa bhaṇḍanaṁ vā kalaho vā vivādo vā bhavissati, so mā ahosīti maññamāno na kathetīti iminā nayena attho veditabbo. Sesaṁ uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, siyā kiriyaṁ, siyā akiriyaṁ, aññenaññaṁ paṭicarantassa hi

kiriyaṁ hoti, tuṇhībhāvena vihesantassa akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Aññavādakasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

103. Tatiyasikkhāpade **Dabbaṁ Mallaputtaṁ bhikkhū ujjhāpentī**ti "chandāya Dabbo Mallaputto"ti-ādīni vadantā taṁ āyasmantaṁ tehi bhikkhūhi avajānāpenti[1], avaññāya olokāpenti, lāmakato vā cintāpentīti attho. Lakkhaṇaṁ panettha saddasatthānusārena veditabbaṁ. Ojjhāpentītipi pāṭho, ayamevattho. **Chandāyā**ti chandena pakkhapātena, attano sandiṭṭhasambhattānaṁ paṇītāni paññapetīti adhippāyo. **Khiyyantī**ti "chandāya Dabbo Mallaputto"ti-ādīni vadantā pakāsenti.

105. **Ujjhāpanake khiyyanake pācittiyan**ti ettha yena vacanena ujjhāpenti, taṁ ujjhāpanakaṁ. Yena ca khiyyanti, taṁ khiyyanakaṁ. Tasmiṁ ujjhāpanake khiyyanake. **Pācittiyan**ti vatthudvaye pācittiyadvayaṁ vuttaṁ.

106. **Ujjhāpanakaṁ nāma upasampannaṁ saṁghena sammataṁ senāsanapaññāpakaṁ vā -pa- appamattakavissajjanakaṁ vā**ti etesaṁ padānaṁ **maṅkukattukāmo**ti iminā sambandho. **Avaṇṇaṁ kattukāmo ayasaṁ kattukāmo**ti imesaṁ pana vasena **upasampannan**ti-ādīsu "upasampannassā"ti evaṁ vibhattivipariṇāmo kātabbo. **Ujjhāpeti vā khiyyati vā āpatti pācittiyassā**ti ettha pana yasmā "khiyyanakaṁ nāmā"ti evaṁ mātikāpadaṁ uddharitvāpi "ujjhāpanakaṁ nāmā"ti imassa padassa vuttavibhaṅgoyeva vattabbo hoti, Aññavādakasikkhāpade viya añño viseso natthi, tasmā taṁ visuṁ anuddharitvā avibhajitvā nigamanameva ekato katanti veditabbaṁ. **Dhammakamme dhammakammasaññī**ti-ādīsu yaṁ tassa upasampannassa sammutikammaṁ kataṁ, tañce dhammakammaṁ hoti. So ca bhikkhu tasmiṁ dhammakammasaññī ujjhāpanakañca khiyyanakañca karoti, athassa tasmiṁ ujjhāpanake ca khiyyanake ca āpatti pācittiyassāti iminā nayena attho veditabbo.

---

1. Avajjhāpenti (?) Vi-Ṭṭha 1. 256 piṭṭhepi passitabbaṁ.

Anupasampannaṁ ujjhāpeti vā khiyyati vāti ettha upasampannaṁ saṁghena sammataṁ aññaṁ anupasampannaṁ ujjhāpeti avajānāpeti[1], tassa vā taṁ santike khiyyatīti attho. **Upasampannaṁ saṁghena asammatan**ti kammavācāya asammataṁ, kevalaṁ "taveso bhāro"ti saṁghena āropitabhāraṁ, bhikkhūnaṁ vā phāsuvihāratthāya sayameva taṁ bhāraṁ vahantaṁ, yatra vā dve tayo bhikkhū viharanti, tatra vā tādisaṁ kammaṁ karontanti adhippāyo. **Anupasampannaṁ saṁghena sammataṁ vā asammataṁ vā**ti ettha pana kiñcāpi anupasampannassa terasa sammutiyo dātuṁ na vaṭṭanti[2], atha kho upasampannakāle laddhasammutiko pacchā anupasampannabhāve ṭhito, taṁ sandhāya "saṁghena sammataṁ vā"ti vuttaṁ. Yassa pana byattassa sāmaṇerassa kevalaṁ saṁghena vā sammatena vā bhikkhunā "tvaṁ idaṁ kammaṁ karohī"ti bhāro kato, tādisaṁ sandhāya "asammataṁ vā"ti vuttaṁ. Sesamettha uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Ujjhāpanakasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

---

4. Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā

108. Catutthasikkhāpade **hemantike kāle**ti hemantakāle himapātasamaye. **Kāyaṁ otāpentā**ti mañcapīṭhādīsu nisinnā bālātapena kāyaṁ otāpentā. **Kāle ārocite**ti yāgubhattādīsu yassa kassaci kāle ārocite. **Ovaṭṭhaṁ hotī**ti himavassena ovaṭṭhaṁ tintaṁ hoti.

110. **Avassikasaṅkete**ti vassikavassānamāsāti evaṁ apaññāte, cattāro hemantike cattāro ca gimhike aṭṭha māseti attho. **Maṇḍape vā**ti sākhāmaṇḍape vā padaramaṇḍape vā. **Rukkhamūle**

---

1. Avajjhāpeti (?)
2. Na vaṭṭati (Sī, Syā)

vāti yassa kassaci rukkhassa heṭṭhā. **Yattha kākā vā kulalā vā na ūhadantī**ti yattha dhuvanivāsena kulāvake katvā vasamānā ete kākakulalā vā aññe vā sakuntā taṁ senāsanaṁ na ūhadanti, tādise rukkhamūle nikkhipituṁ anujānāmīti. Tasmā yattha gocarappasutā sakuntā vissamitvā gacchanti, tassa rukkhassa mūle nikkhipituṁ vaṭṭati. Yasmiṁ pana dhuvanivāsena kulāvake katvā vasanti, tassa rukkhassa mūle na nikkhipitabbaṁ. "Aṭṭha māse"ti vacanato yesu janapadesu vassakāle na vassati, tesupi cattāro māse nikkhipituṁ na vaṭṭatiyeva. "Avassikasaṅkete"ti vacanato yattha hemante devo vassati, tattha hemantepi ajjhokāse nikkhipituṁ na vaṭṭati. Gimhe pana sabbattha vigatavalāhakaṁ visuddhaṁ nabhaṁ hoti, evarūpe kāle kenacideva karaṇīyena ajjhokāse mañcapīṭhaṁ nikkhipituṁ vaṭṭati.

Abbhokāsikenāpi vattaṁ jānitabbaṁ, tassa hi sace puggalikamañcako atthi, tattheva sayitabbaṁ. Saṁghikaṁ gaṇhantena vettena vā vākena vā vītamañcako gahetabbo. Tasmiṁ asati purāṇamañcako gahetabbo. Tasmimpi asati navavāyimo vā onaddhako vā gahetabbo. Gahetvā ca pana "ahaṁ ukkaṭṭharukkhamūliko ukkaṭṭha-abbhokāsiko"ti cīvarakuṭimpi akatvā asamaye ajjhokāse rukkhamūle vā paññapetvā nipajjituṁ na vaṭṭati. Sace pana catuggunenapi cīvarena katakuṭi atementaṁ rakkhituṁ na sakkoti, sattāhavaddalikādīni bhavanti, bhikkhuno kāyānugatikattā vaṭṭati.

Araññe paṇṇakuṭīsu vasantānaṁ sīlasampadāya pasannacittā manussā navaṁ mañcapīṭhaṁ denti "saṁghikaparibhogena paribhuñjathā"ti, vasitvā gacchantehi sāmantavihāre sabhāgabhikkhūnaṁ pesetvā gantabbaṁ, sabhāgānaṁ abhāve anovassake nikkhipitvā gantabbaṁ, anovassake asati rukkhe laggetvā gantabbaṁ. Cetiyaṅgaṇe sammajjaniṁ gahetvā bhojanasālaṅgaṇaṁ vā uposathāgāraṅgaṇaṁ vā pariveṇadivāṭṭhāna-aggisālādīsu vā aññataraṁ sammajjitvā dhovitvā puna sammajjanīmāḷakeyeva ṭhapetabbā. Uposathāgārādīsu aññatarasmiṁ gahetvā avasesāni sammajjantassāpi eseva nayo.

Yo pana bhikkhācāramaggaṁ sammajjantova gantukāmo hoti, tena sammajjitvā sace antarāmagge sālā atthi, tattha ṭhapetabbā. Sace natthi, valāhakānaṁ anuṭṭhitabhāvaṁ sallakkhetvā "yāvāhaṁ gāmato nikkhamāmi, tāva na vassissatī"ti jānantena yattha katthaci nikkhipitvā puna paccāgacchantena pākatikaṭṭhāne ṭhapetabbā. Sace vassissatīti jānanto ajjhokāse ṭhapeti, dukkaṭanti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Sace pana tatra tatreva sammajjanatthāya sammajjanī nikkhittā hoti, taṁ taṁ ṭhānaṁ sammajjitvā tatra tatreva nikkhipituṁ vaṭṭati. Āsanasālaṁ sammajjantena vattaṁ jānitabbaṁ. Tatridaṁ vattaṁ, majjhato paṭṭhāya pādaṭṭhānābhimukhā vālikā haritabbā. Kacavaraṁ hatthehi gahetvā bahi chaḍḍetabbaṁ.

111. **Masārako**ti mañcapāde vijjhitvā tattha aṭaniyo pavesetvā kato. **Bundikābaddho**ti aṭanīhi mañcapāde ḍaṁsāpetvā pallaṅkasaṅkhepena kato. **Kuḷīrapādako**ti assameṇḍakādīnaṁ pādasadisehi pādehi kato. Yo vā pana koci vaṅkapādako, ayaṁ vuccati kuḷīrapādako. **Āhaccapādako**ti ayaṁ pana "āhaccapādako nāma mañco aṅge vijjhitvā kato hotī"ti[1] evaṁ parato Pāḷiyaṁyeva vutto, tasmā aṭaniyo vijjhitvā tattha pādasikhaṁ pavesetvā upari āṇiṁ datvā katamañco "āhaccapādako"ti veditabbo. Pīṭhepi eseva nayo. **Anto saṁveṭhetvā baddhaṁ hotī**ti heṭṭhā ca upari ca vitthataṁ, majjhe saṅkhittaṁ, paṇavasaṇṭhānaṁ katvā baddhaṁ hoti, taṁ kira majjhe sīhabyagghacammaparikkhittampi[2] karonti. Akappiyacammaṁ nāmettha natthi. Senāsanaṁ hi sovaṇṇamayampi vaṭṭati, tasmā taṁ mahagghaṁ hoti. **Anupasampannaṁ santharāpeti, tassa palibodho**ti yena santharāpitaṁ, tassa palibodho. **Leḍḍupātaṁ atikkamantassa āpatti pācittiyassā**ti thāmamajjhimassa purisassa leḍḍupātaṁ atikkamantassa pācittiyaṁ.

Ayaṁ panettha vinicchayo, thero bhojanasālāyaṁ bhattakiccaṁ katvā daharaṁ āṇāpeti "gaccha divāṭṭhāne mañcapīṭhaṁ paññapehī"ti. So tathā katvā nisinno. Thero yathāruci vicaritvā tattha gantvā thavikaṁ vā uttarāsaṅgaṁ vā ṭhapeti, tato paṭṭhāya therassa palibodho. Nisīditvā

1. Ṭhito hoti (Vi 2. 67 piṭṭhe)   2. ...parikkhatampi (Sī)

sayaṁ gacchanto neva uddharati, na uddharāpeti, leḍḍupātātikkame pācittiyaṁ. Sace pana thero tattha thavikaṁ vā uttarāsaṅgaṁ vā aṭṭhapetvā caṅkamantova daharaṁ "gaccha tvan"ti bhaṇati. Tena "idaṁ bhante mañcapīṭhan"ti ācikkhitabbaṁ. Sace thero vattaṁ jānāti, "tvaṁ gaccha, ahaṁ pākatikaṁ karissāmī"ti vattabbaṁ. Sace bālo hoti anuggahitavatto, "gacchamā idha tiṭṭha, neva nisīdituṁ na nipajjituṁ demī"ti[1] daharaṁ tajjetiyeva, daharena "bhante sukhaṁ sayathā"ti kappaṁ labhitvā vanditvā gantabbaṁ. Tasmiṁ gate therasseva palibodho. Purimanayeneva cassa āpatti veditabbā.

Atha pana āṇattikkhaṇeyeva daharo "mayhaṁ bhante bhaṇḍakadhovanādi kiñci karaṇīyaṁ atthī"ti vadati, thero ca naṁ "tvaṁ paññapetvā gacchahī"ti vatvā bhojanasālato nikkhamitvā aññattha gacchati, pāduddhārena kāretabbo. Sace tattheva gantvā nisīdati, purimanayeneva cassa leḍḍupātātikkame āpatti. Sace pana thero sāmaṇeraṁ āṇāpeti, sāmaṇere tattha mañcapīṭhaṁ paññapetvā nisinnepi bhojanasālato aññattha gacchanto pāduddhārena kāretabbo. Gantvā nisinno puna gamanakāle leḍḍupātātikkame āpattiyā kāretabbo. Sace pana āṇāpento "mañcapīṭhaṁ paññapetvā tattheva nisīdā"ti āṇāpeti, yatricchati, tatra gantvā āgantuṁ labhati. Sayaṁ pana pākatikaṁ akatvā gacchantassa leḍḍupātātikkame pācittiyaṁ. Antarasannipāte mañcapīṭhāni paññapetvā nisinnehi gamanakāle ārāmikānaṁ "imaṁ paṭisāmethā"ti vattabbaṁ, avatvā gacchantānaṁ leḍḍupātātikkame āpatti.

Mahādhammasavanaṁ nāma hoti, tattha uposathāgāratopi bhojanasālatopi āharitvā mañcapīṭhāni paññapenti, āvāsikānaṁyeva palibodho. Sace āgantukā "idaṁ amhākaṁ upajjhāyassa, idaṁ ācariyassā"ti gaṇhanti. Tato paṭṭhāya tesaṁyeva palibodho, gamanakāle pākatikaṁ akatvā leḍḍupātaṁ atikkamantānaṁ āpatti. Mahāpaccariyaṁ pana vuttaṁ "yāva aññe na nisīdanti, tāva yehi paññattaṁ, tesaṁ bhāro. Aññesu āgantvā nisinnesu nisinnakānaṁ bhāro. Sace te anuddharitvā vā anuddharāpetvā vā gacchanti, dukkaṭaṁ. Kasmā? Anāṇattiyā paññapitattā"ti. Dhammāsane paññatte yāva ussārako

1. Dehīti (Sī)

vā dhammakathiko vā nāgacchati, tāva paññāpakānaṁ palibodho, tasmiṁ āgantvā nisinne tassa palibodho. Sakalaṁ ahorattaṁ dhammasavanaṁ hoti, añño ussārako vā dhammakathiko vā uṭṭhahati, añño nisīdati. Yo yo āgantvā nisīdati, tassa tassa bhāro. Uṭṭhahantena pana "idamāsanaṁ tumhākaṁ bhāro"ti vatvā gantabbaṁ. Sacepi itarasmiṁ anāgateyeva paṭhamaṁ nisinno uṭṭhāya gacchati, tasmiñca anto-upacāraṭṭheyeva itaro āgantvā nisīdati, uṭṭhāya gato āpattiyā na kāretabbo. Sace pana itarasmiṁ anāgateyeva paṭhamaṁ nisinno uṭṭhāyāsanā leḍḍupātaṁ atikkamati, āpattiyā kāretabbo. Sabbattha ca "leḍḍupātātikkame paṭhamapāde dukkaṭaṁ, dutiye pācittiyan"ti ayaṁ nayo Mahāpaccariyaṁ vutto.

112. **Cimilikaṁ vā**ti-ādīsu[1] **cimilikā** nāma sudhādiparikammakatāya bhūmiyā vaṇṇānurakkhaṇatthaṁ katā hoti, taṁ heṭṭhā pattharitvā upari kaṭasārakaṁ pattharanti. **Uttarattharaṇaṁ** nāma mañcapīṭhānaṁ upari attharitabbakaṁ paccattharaṇaṁ. **Bhūmattharaṇaṁ** nāma bhūmiyaṁ attharitabbā kaṭasārakādivikati. **Taṭṭikaṁ** nāma tālapaṇṇehi vā vākehi vā katataṭṭikā. **Cammakhaṇḍo** nāma sīhabyagghadīpitaracchacammādīsupi yaṁkiñci cammaṁ. Aṭṭhakathāsu hi senāsanaparibhoge paṭikkhittacammaṁ nāma na dissati, tasmā sīhacammādīnaṁ pariharaṇeyeva paṭikkhepo veditabbo. **Pādapuñchanī** nāma rajjukehi vā pilotikāhi vā pādapuñchanatthaṁ katā. **Phalakapīṭhaṁ** nāma phalakamayaṁ pīṭhaṁ. Atha vā phalakañceva dārumayapīṭhañca, etena sabbampi dārubhaṇḍādi saṅgahitaṁ, Mahāpaccariyaṁ pana vitthāreneva vuttaṁ "ādhārakaṁ pattapidhānaṁ pādakathalikaṁ tālavaṇṭaṁ bījanīpattakaṁ yaṁkiñci dārubhaṇḍaṁ antamaso pānīya-uḷuṅkaṁ pānīyasaṅkhaṁ ajjhokāse nikkhipitvā gacchantassa dukkaṭan"ti. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ pana esa nayo dutiyasikkhāpade dassito. Ajjhokāse rajanaṁ pacitvā rajanabhājanaṁ rajana-uḷuṅko rajanadoṇikāti sabbaṁ aggisālāya paṭisāmetabbaṁ. Sace aggisālā natthi, anovassake pabbhāre nikkhipitabbaṁ. Tasmimpi asati yattha olokentā bhikkhū passanti, tādise ṭhāne ṭhapetvāpi gantuṁ vaṭṭati.

---

1. Cilimikaṁ vāti-ādīsu (Sī, evamuparipi)

Aññassa puggaliketi yasmiṁ vissāsaggāho na ruhati, tassa santake dukkaṭaṁ. Yasmiṁ pana vissāso ruhati, tassa santakaṁ attano puggalikamiva hotīti Mahāpaccariyādīsu vuttaṁ.

113. **Āpucchaṁ gacchatī**ti yo bhikkhu vā sāmaṇero vā ārāmiko vā lajjī hoti, attano palibodhaṁ viya maññati, yo tathārūpaṁ āpucchitvā gacchati, tassa anāpatti. **Otāpento gacchatī**ti ātape otāpento āgantvā uddharissāmīti gacchati, evaṁ gacchato anāpatti. **Kenaci palibuddhaṁ hotī**ti senāsanaṁ kenaci upaddutaṁ hotīti attho. Sacepi hi vuḍḍhataro bhikkhu uṭṭhāpetvā[1] gaṇhāti, sacepi yakkho vā peto vā āgantvā nisīdati, koci vā issaro āgantvā gaṇhāti, senāsanaṁ palibuddhaṁ hoti. Sīhabyagghādīsu vā pana taṁ padesaṁ āgantvā ṭhitesupi senāsanaṁ palibuddhaṁ hotiyeva. Evaṁ kenaci palibuddhe anuddharitvāpi gacchato anāpatti. **Āpadāsū**ti jīvitabrahmacariyantarāyesu. Sesaṁ uttānamevāti.

Kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamasenāsanasikkhāpadaṁ catutthaṁ.

---

5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā

116. Dutiyasenāsanasikkhāpade **bhisī**ti mañcakabhisi vā pīṭhakabhisi vā, cimilikādīnipi purimasikkhāpade vuttappakārāniyeva. **Nisīdanan**ti sadasaṁ veditabbaṁ. **Paccattharaṇan**ti pāvāro kojavoti ettakameva vuttaṁ. **Tiṇasanthāro**ti yesaṁ kesañci tiṇānaṁ santhāro. Esa nayo paṇṇasanthāre. **Parikkhepaṁ atikkamantassā**ti ettha paṭhamapādaṁ atikkāmentassa dukkaṭaṁ, dutiyātikkame pācittiyaṁ. Aparikkhittassa upacāro nāma senāsanato dve leḍḍupātā.

---

1. Uṭṭhāpetvāva (Syā, Ka)

Anāpucchaṁ vā gaccheyyāti ettha bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo. Tasmiṁ asati sāmaṇero, tasmiṁ asati ārāmiko, tasmimpi asati yena vihāro kārito, so vihārasāmiko, tassa vā kule yo koci āpucchitabbo. Tasmimpi asati catūsu pāsāṇesu mañcaṁ ṭhapetvā mañce avasesamañcapīṭhāni āropetvā upari bhisi-ādikaṁ dasavidhampi seyyaṁ rāsiṁ karitvā dārubhaṇḍaṁ mattikābhaṇḍaṁ paṭisāmetvā dvāravātapānāni pidahitvā gamiyavattaṁ pūretvā gantabbaṁ. Sace pana senāsanaṁ ovassati, chadanatthañca tiṇaṁ vā iṭṭhakā vā ānītā honti. Sace ussahati, chādetabbaṁ. No ce sakkoti, yo okāso anovassako, tattha mañcapīṭhādīni nikkhipitvā gantabbaṁ. Sace sabbampi ovassati, ussahantena antogāme upāsakānaṁ ghare ṭhapetabbaṁ. Sace tepi "saṁghikaṁ nāma bhante bhāriyaṁ, aggidāhādīnaṁ bhāyāmā"ti na sampaṭicchanti, ajjhokāsepi pāsāṇānaṁ upari mañcaṁ ṭhapetvā sesaṁ pubbe vuttanayeneva nikkhipitvā tiṇehi ca paṇṇehi ca paṭicchādetvā gantuṁ vaṭṭati. Yaṁ hi tattha aṅgamattampi avasissati, taṁ aññesaṁ tattha āgatānaṁ bhikkhūnaṁ upakāraṁ bhavissatīti.

117. **Vihārassa upacāre**ti-ādīsu vihārassūpacāro nāma pariveṇaṁ. **Upaṭṭhānasālā**ti pariveṇabhojanasālā. **Maṇḍapo**ti pariveṇamaṇḍpo. **Rukkhamūlan**ti pariveṇarukkhamūlaṁ. Ayaṁ tāva nayo Kurundaṭṭhakathāyaṁ vutto. Kiñcāpi vutto, atha kho vihāroti antogabbho vā aññaṁ vā sabbaparicchannaṁ guttasenāsanaṁ veditabbaṁ. **Vihārassa upacāre**ti tassa bahi āsanne okāse. **Upaṭṭhānasālāyaṁ vā**ti bhojanasālāyaṁ vā. **Maṇḍape vā**ti aparicchanne paricchanne vāpi bahūnaṁ sannipātamaṇḍape. Rukkhamūle vattabbaṁ natthi. **Āpatti dukkaṭassā**ti vuttappakāraṁ hi dasavidhaṁ seyyaṁ antogabbhādimhi guttaṭṭhāne paññapetvā gacchantassa yasmā seyyāpi senāsanampi upacikāhi palujjati, vammikarāsiyeva hoti, tasmā pācittiyaṁ vuttaṁ. Bahi pana upaṭṭhānasālādīsu paññapetvā gacchantassa seyyāmattameva nasseyya, ṭhānassa

aguttatāya, na senāsanaṁ, tasmā ettha dukkaṭaṁ vuttaṁ. **Mañcaṁ vā pīṭhaṁ vā**ti ettha yasmā na sakkā mañcapīṭhaṁ sahasā upacikāhi khāyituṁ, tasmā taṁ vihārepi santharitvā gacchantassa dukkaṭaṁ vuttaṁ. Vihārūpacāre pana taṁ vihāracārikaṁ āhiṇḍantāpi disvā paṭisāmessanti.

118. **Uddharitvā gacchatī**ti ettha uddharitvā gacchantena mañcapīṭhakavāṭaṁ sabbaṁ apanetvā saṁharitvā cīvaravaṁse laggetvā gantabbaṁ. Pacchā āgantvā vasanakabhikkhunāpi puna mañcapīṭhaṁ vā paññapetvā sayitvā gacchantena tatheva kātabbaṁ. Antokuṭṭato seyyaṁ bahikuṭṭe paññapetvā vasantena gamanakāle gahitaṭṭhāneyeva paṭisāmetabbaṁ. Uparipāsādato oropetvā heṭṭhāpāsāde vasantassapi eseva nayo. Rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu mañcapīṭhaṁ paññapetvāpi gamanakāle puna gahitaṭṭhāneyeva ṭhapetabbaṁ.

Āpucchaṁ gacchatīti etthāyaṁ āpucchitabbānāpucchitabbavinicchayo, yā tāva bhūmiyaṁ dīghasālā vā paṇṇasālā vā hoti, yaṁ vā rukkhatthambhesu katagehaṁ upacikānaṁ uṭṭhānaṭṭhānaṁ hoti, tato pakkamantena tāva āpucchitvāva pakkamitabbaṁ. Tasmiṁ hi katipayāni divasāni ajaggiyamāne vammikāva santiṭṭhanti. Yaṁ pana pāsāṇapiṭṭhiyaṁ vā pāsāṇatthambhesu vā katasenāsanaṁ siluccayaleṇaṁ vā sudhālittasenāsanaṁ vā, yattha upacikāsaṅkā natthi, tato pakkamantassa āpucchitvāpi anāpucchitvāpi gantuṁ vaṭṭati, āpucchanaṁ pana vattaṁ. Sace tādisepi senāsane ekena passena upacikā ārohanti, āpucchitvāva gantabbaṁ. Yo pana āgantuko bhikkhu saṁghikaṁ senāsanaṁ gahetvā vasantaṁ bhikkhuṁ anuvattanto attano senāsanaṁ aggahetvā vasati, yāva so na gaṇhāti, tāva taṁ senāsanaṁ purimabhikkhusseva palibodho. Yadā pana so senāsanaṁ gahetvā attano issariyena vasati, tato paṭṭhāya āgantukasseva palibodho. Sace ubhopi vibhajitvā gaṇhanti, ubhinnampi palibodho. Mahāpaccariyaṁ pana vuttaṁ, sace dve tayo ekato hutvā paññapenti, gamanakāle sabbehipi āpucchitabbaṁ. Tesu ce paṭhamaṁ gacchanto pacchimo jaggissatīti ābhogaṁ katvā gacchati, vaṭṭati. Pacchimassa ābhogena mutti natthi. Bahū ekaṁ pesetvā santharāpenti, gamanakāle sabbehi vā

āpucchitabbaṁ, ekaṁ vā pesetvā āpucchitabbaṁ. Aññato mañcapīṭhādīni ānetvā aññatra vasitvāpi gamanakāle tattheva netabbāni. Sace aññāvāsato ānetvā vasamānassa añño vuḍḍhataro āgacchati, na paṭibāhitabbo, "mayā bhante aññāvāsato ānītaṁ, pākatikaṁ kareyyāthā"ti vattabbaṁ. Tena "evaṁ karissāmī"ti sampaṭicchite itarassa gantuṁ vaṭṭati. Evamaññattha haritvāpi saṁghikaparibhogena paribhuñjantassa naṭṭhaṁ vā jiṇṇaṁ vā corehi vā haṭaṁ gīvā na hoti, puggalikaparibhogena paribhuñjantassa pana gīvā hoti. Aññassa mañcapīṭhaṁ pana saṁghikaparibhogena vā puggalikaparibhogena vā paribhuñjantassa naṭṭhaṁ gīvāyeva.

Kenaci palibuddhaṁ hotīti vuḍḍhatarabhikkhu issariyayakkhasīhavāḷamigakaṇhasappādīsu yena kenaci senāsanaṁ palibuddhaṁ hoti. **Sāpekkho gantvā tattha ṭhito āpucchati, kenaci palibuddho hotī**ti ajjeva āgantvā paṭijaggissāmīti evaṁ sāpekkho nadīpāraṁ vā gāmantaraṁ vā gantvā yatthassa gamanacittaṁ uppannaṁ, tattheva ṭhito kañci pesetvā āpucchati, nadīpūrarājacorādīsu vā kenaci palibuddho hoti upadduto, na sakkoti paccāgantuṁ, evaṁbhūtassapi anāpatti. Sesaṁ paṭhamasikkhāpade vuttanayameva saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Dutiyasenāsanasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

---

6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

119. Chaṭṭhasikkhāpade **palibundhentī**ti paṭhamataraṁ gantvā pattacīvaraṁ atiharitvā[1] rumbhitvā tiṭṭhanti. **Therā bhikkhū**[2] **vuṭṭhāpentī**ti amhākaṁ āvuso pāpuṇātīti vassaggena gahetvā vuṭṭhāpenti. **Anupakhajja seyyaṁ kappentī**ti tumhākaṁ bhante mañcaṭṭhānaṁyeva pāpuṇāti. Na sabbo vihāro. Amhākaṁ dāni idaṁ ṭhānaṁ pāpuṇātīti anupavisitvā mañcapīṭhaṁ paññapetvā nisīdantipi nipajjantipi sajjhāyampi karonti.

120. **Jānan**ti "anuṭṭhāpanīyo ayan"ti jānanto. Tenevassa Vibhaṅge "vuḍḍhoti jānātī"ti-ādi vuttaṁ. Vuḍḍho hi attano vuḍḍhatāya

---

1. Abhiharitvā (Ka) 2. There bhikkhū (Sī, Syā)

anuṭṭhāpanīyo, gilāno gilānatāya, saṁgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharādīnaṁ vā gaṇavācaka-ācariyassa vā bahūpakāratam guṇavisiṭṭhatañca sallakkhento dhuvavāsatthāya vihāraṁ sammannitvā deti, tasmā yassa saṁghena dinno, sopi anuṭṭhāpanīyo. Kāmañcettha gilānassāpi saṁghoyeva anucchavikaṁ senāsanaṁ deti, gilāno pana apaloketvā saṁghena adinnasenāsanopi[1] na pīḷetabbo anukampitabboti dassetuṁ visuṁ vutto.

121. **Upacāre**ti ettha mañcapīṭhānaṁ tāva mahallake vihāre samantā diyaḍḍho hattho upacāro, khuddake yato pahoti tato diyaḍḍho hattho, pāde dhovitvā pavisantassa passāvatthāya nikkhamantassa ca yāva dvāre nikkhittapādadhovanapāsāṇato passāvaṭṭhānato ca mañcapīṭhaṁ, tāva diyaḍḍhahatthavitthāro maggo upacāro nāma. Tasmiṁ mañcassa vā pīṭhassa vā upacāre ṭhitassa vā bhikkhuno pavisantassa vā nikkhamantassa vā upacāre yo anupakhajja seyyaṁ kappetukāmo seyyaṁ santharati vā santharāpeti vā, āpatti dukkaṭassa.

Abhinisīdati vā abhinipajjati vāti ettha abhinisīdanamattena abhinipajjanamatteneva vā pācittiyaṁ. Sace pana dvepi karoti, dve pācittiyāni. Uṭṭhāyuṭṭhāya nisīdato vā nipajjato vā payoge payoge pācittiyaṁ.

122. **Upacāraṁ ṭhapetvā seyyaṁ santharati vā santharāpeti vā**ti imasmiṁ, ito pare ca "vihārassa upacāre"ti-ādike dukkaṭavārepi yathā idha abhinisīdanamatte abhinipajjanamatte[2] ubhayakaraṇe payogabhede[3] ca pācittiyappabhedo vutto, evaṁ dukkaṭappabhedo veditabbo. Evarūpena hi visabhāgapuggalena ekavihāre vā ekapariveṇe vā vasantena attho natthi, tasmā sabbatthevassa nivāso vārito. **Aññassa puggalike**ti idhāpi vissāsikassa puggalikaṁ attano puggalikasadisameva, tattha anāpatti.

---

1. Adinnasenāsanepi (Ka)
2. Abhinisīdanamattena abhinipajjanamattena (Ka)
3. Payogabhedena (Ka)

123. **Āpadāsū**ti sace bahi vasantassa jīvitabrahmacariyantarāyo hoti, evarūpāsu āpadāsu yo pavisati, tassāpi anāpatti. Sesaṁ uttānamevāti. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Anupakhajjasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā

126. Sattamasikkhāpade **ekena payogena bahukepi dvāre atikkāmetī**ti ye catubhūmakapañcabhūmakā pāsādā, chasattakoṭṭhakāni vā catussālāni, tādisesu senāsanesu hatthesu vā gīvāya vā gahetvā antarā aṭṭhapento ekena payogena atikkāmeti, ekameva pācittiyaṁ. Ṭhapetvā ṭhapetvā nānāpayogehi atikkāmentassa dvāragaṇanāya pācittiyāni. Hatthena anāmasitvā "nikkhamā"ti vatvā vācāya nikkaḍḍhantassāpi eseva nayo.

Aññaṁ āṇāpetīti ettha "imaṁ nikkaḍḍhā"ti āṇattimatte dukkaṭaṁ. Sace so sakiṁ āṇatto bahukepi dvāre atikkāmehi, ekaṁ pācittiyaṁ. Sace pana "ettakāni dvārāni nikkaḍḍhāhī"ti vā "yāva mahādvāraṁ, tāva nikkaḍḍhāhī"ti vā evaṁ niyāmetvā āṇatto hoti, dvāragaṇanāya pācittiyāni.

Tassa parikkhāranti yaṁkiñci tassa santakaṁ pattacīvaraparissāvanadhamakaraṇamañcapīṭha bhisi bimbohanādibhedaṁ antamaso rajanachallimpi yo nikkaḍḍhati vā nikkaḍḍhāpeti vā, tassa vatthugaṇanāya dukkaṭāni. Gāḷhaṁ bandhitvā ṭhapitesu pana ekāva āpattīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ.

127. **Aññassa puggalike**ti idhāpi vissāsikapuggalikaṁ attano puggalikasadisameva. Yathā ca idha, evaṁ sabbattha. Yatra pana viseso bhavissati, tatra vakkhāma.

128. **Alajjiṁ nikkaḍḍhati vā**ti-ādīsu bhaṇḍanakārakakalahakārakameva sakalasaṁghārāmato nikkaḍḍhituṁ labhati, so hi pakkhaṁ labhitvā

saṁghampi bhindeyya. Alajjī-ādayo pana attano vasanaṭṭhānatoyeva nikkaḍḍhitabbā, sakalasaṁghārāmato nikkaḍḍhituṁ na vaṭṭati. **Ummattakassā**ti sayaṁ ummattakassa anāpatti. Sesaṁ uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Nikkaḍḍhanasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇānā

129. Aṭṭhamasikkhāpade **uparivehāsakuṭiyā**ti upari acchannatalāya dvibhūmikakuṭiyā vā tibhūmikādikuṭiyā vā. **Mañcaṁ sahasā abhinisīdī**ti mañcaṁ sahasā abhibhavitvā ajjhottharitvā nisīdi. Bhummatthe vā etaṁ upayogavacanaṁ, mañce nisīdīti attho. **Abhī**ti idaṁ pana padasobhanatthaṁ upasaggamattameva. **Nippatitvā**ti nipatitvā, nikkhamitvā vā. Tassa hi upari āṇīpi[1] na dinnā, tasmā nikkhanto. **Vissaramakāsī**ti virūpaṁ āturassaramakāsi.

131. **Vehāsakuṭi nāma majjhimassa purisassa asīsaghaṭṭā**ti yā pamāṇamajjhimassa purisassa sabbaheṭṭhimāhi tulāhi sīsaṁ na ghaṭṭeti, etena idha adhippetā vehāsakuṭi dassitā hoti, na vehāsakuṭilakkhaṇaṁ. Yā hi kāci upari acchinnatalā dvibhūmikā kuṭi tibhūmikādikuṭi vā "vehāsakuṭī"ti vuccati. Idha pana asīsaghaṭṭā adhippetā. Abhinisīdanādīsu pubbe vuttanayeneva payogavasena āpattibhedo veditabbo.

133. **Avehāsakuṭiyā**ti bhūmiyaṁ katapaṇṇasālādīsu anāpatti. Na hi sakkā tattha parassa pīḷā kātuṁ. **Sīsaghaṭṭāyā**ti yāyaṁ sīsaghaṭṭā hoti, tatthāpi anāpatti. Na hi sakkā tattha heṭṭhāpāsāde anoṇatena vicarituṁ, tasmā asañcaraṇaṭṭhānattā parapīḷā na

---

1. Āṇīhi (Ka)

bhavissati. **Heṭṭhā aparibhogaṁ hotī**ti yassā heṭṭhā dabbasambhārādīnaṁ nikkhittattā aparibhogaṁ hoti, tatthāpi anāpatti. **Padarasañcitaṁ hotī**ti yassā uparimatalaṁ dāruphalakehi vā ghanasanthataṁ hoti sudhādiparikammakataṁ vā, tatthāpi anāpatti. **Paṭāṇi dinnā hotī**ti mañcapīṭhānaṁ pādasikhāsu āṇī dinnā hoti. Yattha nisīdantepi na nippatanti, tādise mañcapīṭhe nisīdatopi anāpatti. **Tasmiṁ ṭhito**ti āhaccapādake mañce vā pīṭhe vā ṭhito upari nāgadantakādīsu laggitakaṁ cīvaraṁ vā kiñci vā gaṇhāti vā, aññaṁ vā laggeti, tassāpi anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Vehāsakuṭisikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā

135. Navamasikkhāpade **yāva dvārakosā**ti ettha dvārakoso nāma piṭṭhasaṅghāṭassa samantā kavāṭavitthārappamāṇo okāso. Mahāpaccariyaṁ pana “dvārabāhato paṭṭhāya diyaḍḍho hattho”ti vuttaṁ. Kurundiyaṁ pana “dvārassa ubhosu passesu kavāṭappamāṇan”ti. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ “kavāṭaṁ nāma diyaḍḍhahatthampi hoti dvihatthampi aḍḍhateyyahatthampī”ti vuttaṁ, taṁ suvuttaṁ. Tadeva hi sandhāya Bhagavatāpi “piṭṭhasaṅghāṭassa samantā hatthapāsā”ti ayaṁ ukkaṭṭhaniddeso kato. **Aggaḷaṭṭhapanāyā**ti sakavāṭakadvārabandhaṭṭhapanāya, sakavāṭakassa dvārabandhassa niccalabhāvatthāyāti attho. Dvāraṭṭhapanāyāti idampi hi padabhājanaṁ imamevatthaṁ sandhāya bhāsitaṁ. Ayaṁ panettha adhippāyo, kavāṭaṁ hi lahuparivaṭṭakaṁ vivaraṇakāle bhittiṁ āhanati, pidahanakāle dvārabandhaṁ, tena āhananena bhitti kampati, tato mattikā calati, calitvā sithilā vā hoti patati vā. Tenāha Bhagavā “yāva dvārakosā aggaḷaṭṭhapanāyā”ti. Tattha kiñcāpi “idaṁ nāma kattabban”ti neva mātikāyaṁ na padabhājane vuttaṁ, aṭṭhuppattiyaṁ pana “punappunaṁ chādāpesi, punappunaṁ lepāpesī”ti adhikārato yāva dvārakosā aggaḷaṭṭhapanāya punappunaṁ limpitabbo vā lepāpetabbo vāti evamattho daṭṭhabbo.

Yaṁ pana padabhājane “piṭṭhasaṅghāṭassa samantā hatthapāsā”ti vuttaṁ. Tattha yassa vemajjhe dvāraṁ hoti, uparibhāge uccā bhitti, tassa tīsu disāsu samantā hatthapāsā upacāro hoti, khuddakassa vihārassa dvīsu disāsu upacāro hoti. Tatrāpi yaṁ bhittiṁ vivariyamānaṁ kavāṭaṁ āhanati, sā aparipūra-upacārāpi hoti. Ukkaṭṭhaparicchedena pana tīsu disāsu samantā hatthapāsā dvārassa niccalabhāvatthāya lepo anuññāto. Sace panassa dvārassa adhobhāgepi lepokāso atthi, tampi limpituṁ vaṭṭati. **Ālokasandhiparikammāyā**ti ettha **ālokasandhī**ti vātapānakavāṭakā vuccanti. Tepi vivaraṇakāle vidatthimattampi atirekampi bhittippadesaṁ paharanti. Upacāro panettha sabbadisāsu labbhati, tasmā sabbadisāsu kavāṭavitthārappamāṇo okāso ālokasandhiparikammatthāya limpitabbo vā lepāpetabbo vāti ayamettha adhippāyo.

Setavaṇṇanti-ādikaṁ na mātikāya padabhājanaṁ. Iminā hi vihārassa bhārikattaṁ nāma natthīti padabhājaneyeva anuññātaṁ, tasmā sabbametaṁ yathāsukhaṁ kattabbaṁ.

Evaṁ lepakamme yaṁ kattabbaṁ, taṁ dassetvā puna chadane kattabbaṁ dassetuṁ **dvatticchadanassā**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **dvatticchadanassa pariyāyan**ti chadanassa dvattipariyāyaṁ, pariyāyo vuccati parikkhepo, parikkhepadvayaṁ vā parikkhepattayaṁ vā adhiṭṭhātabbanti attho. **Appaharite ṭhitenā**ti aharite ṭhitena. **Haritan**ti cettha sattadhaññabhedaṁ pubbaṇṇaṁ muggamāsatilakulattha-alābukumbhaṇḍādibhedañca aparaṇṇaṁ adhippetaṁ. Tenevāha “haritaṁ nāma pubbaṇṇaṁ aparaṇṇan”ti.

Sace harite ṭhito adhiṭṭhāti, āpatti dukkaṭassāti ettha pana yasmimpi khette vuttaṁ bījaṁ na tāva sampajjati, vasse vā pana patite sampajjissati, tampi haritasaṅkhyameva gacchati. Tasmā evarūpe khettepi ṭhitena na adhiṭṭhātabbaṁ, ahariteyeva ṭhitena adhiṭṭhātabbaṁ. Tatrāpi ayaṁ paricchedo, piṭṭhivaṁsassa vā kūṭāgārakaṇṇikāya vā upari, thupikāya vā passe nisinno chadanamukhavaṭṭi-antena olokento yasmiṁ bhūmibhāge ṭhitaṁ passati, yasmiṁ ca bhūmibhāge ṭhito taṁ upari nisinnakaṁ passati,

tasmiṁ ṭhāne adhiṭṭhātabbaṁ. Tassa anto aharitepi ṭhatvā adhiṭṭhātuṁ na labbhati. Kasmā? Vihārassa hi patantassa ayaṁ patanokāsoti.

136. **Maggena chādentassa**ti ettha maggena chādanaṁ[1] nāma aparikkhipitvā ujukameva chādanaṁ, taṁ iṭṭhakasilāsudhāhi labbhati. **Dve magge adhiṭṭhahitvā**ti dve maggā sace ducchannā honti, apanetvāpi punappunaṁ chādetuṁ[2] labbhati, tasmā yathā icchati, tathā dve magge adhiṭṭhahitvā tatiyamaggaṁ "idāni evaṁ chādehī"ti āṇāpetvā pakkamitabbaṁ. **Pariyāyenā**ti parikkhepena. Evaṁchadanaṁ pana tiṇapaṇṇehi labbhati. Tasmā idhāpi yathā icchati, tathā dve pariyāye adhiṭṭhahitvā tatiyaṁ pariyāyaṁ "idāni evaṁ chādehī"ti āṇāpetvā pakkamitabbaṁ. Sace na pakkamati, tuṇhībhūtena ṭhātabbaṁ. Sabbampi cetaṁ chadanaṁ chadanūpari veditabbaṁ. Uparūparicchanno hi vihāro ciraṁ anovassako hotīti maññamānā evaṁ chādenti. **Tato ce uttarin**ti tiṇṇaṁ maggānaṁ vā pariyāyānaṁ vā upari catutthe magge vā pariyāye vā.

137. **Karaḷe karaḷe**ti tiṇamuṭṭhiyaṁ tiṇamuṭṭhiyaṁ. Sesamettha uttānamevāti. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Mahallakavihārasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

140. Dasamasikkhāpade **jānaṁ sappāṇakan**ti sappāṇakaṁ etanti yathā tathā vā jānanto. **Siñceyya vā siñcāpeyya vā**ti tena udakena sayaṁ vā siñceyya, aññaṁ vā āṇāpetvā siñcāpeyya. Pāḷiyaṁ pana "siñceyyāti sayaṁ siñcatī"ti īdisānaṁ vacanānaṁ attho pubbe vuttanayeneva veditabbo.

Tattha dhāraṁ avicchinditvā siñcantassa ekasmiṁ udakaghaṭe ekāva āpatti. Esa nayo sabbabhājanesu. Dhāraṁ vicchindantassa pana payoge payoge

---

1. Chāditaṁ (Ka) 2. Chādāpetuṁ (Sī, Syā)

āpatti. Mātikaṁ sammukhaṁ karoti, divasampi sandatu, ekāva āpatti. Sace tattha tattha bandhitvā aññato aññato neti, payoge payoge āpatti. Sakaṭabhāramattañcepi tiṇaṁ ekapayogena udake pakkhipati, ekāva āpatti. Ekekaṁ tiṇaṁ vā paṇṇaṁ vā pakkhipantassa payoge payoge āpatti. Mattikāyapi aññesupi kaṭṭhagomayādīsu eseva nayo. Idaṁ pana mahā-udakaṁ sandhāya na vuttaṁ, yaṁ tiṇe vā mattikāya vā pakkhittāya pariyādānaṁ gacchati, āvilaṁ vā hoti, yattha pāṇakā maranti, tādisaṁ udakaṁ sandhāya vuttanti veditabbaṁ. Sesamettha uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sappāṇakasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena senāsanavaggo[1] dutiyo.

---

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

144. Bhikkhunivaggassa paṭhamasikkhāpade **lābhino hontī**ti ettha na tesaṁ bhikkhuniyo denti na dāpenti, mahākulehi pabbajitā pana kuladhītaro attano santikaṁ āgatānaṁ ñātimanussānaṁ "kuto ayye ovādaṁ uddesaṁ paripucchaṁ labhathā"ti pucchantānaṁ "asuko ca asuko ca thero ovadatī"ti asītimahāsāvake uddisitvā kathānusārena tesaṁ sīlasutācārajātigottādibhedaṁ vijjamānaguṇaṁ kathayanti. Evarūpā hi vijjamānaguṇā kathetuṁ vaṭṭanti. Tato pasannacittā manussā therānaṁ cīvarādibhedaṁ mahantaṁ lābhasakkāraṁ abhihariṁsu. Tena vuttaṁ "lābhino honti cīvara -pa- parikkhārānan"ti.

---

1. Bhūtagāmavaggo (Pāḷiyaṁ)

Bhikkhuniyo upasaṅkamitvāti tesaṁ kira santike tāsu ekā bhikkhunīpi na āgacchati, lābhataṇhāya pana ākaḍḍhiyamānahadayā tāsaṁ upassayaṁ agamaṁsu. Taṁ sandhāya vuttaṁ "bhikkhuniyo upasaṅkamitvā"ti. Tāpi bhikkhuniyo calacittatāya tesaṁ vacanaṁ akaṁsuyeva. Tena vuttaṁ **atha kho tā bhikkhuniyo -pa- nisīdiṁsū**ti. **Tiracchānakathan**ti[1] saggamaggagamanepi tiracchānabhūtaṁ rājakathādimanekavidhaṁ niratthakakathaṁ. **Iddho**ti samiddho, sahitattho gambhīro bahuraso lakkhaṇapaṭivedhasaṁyuttoti adhippāyo.

145-147. **Anujānāmi bhikkhave**ti ettha yasmā te bhikkhū "mā tumhe bhikkhave bhikkhuniyo ovaditthā"ti vuccamānā adiṭṭhasaccattā Tathāgate āghātaṁ bandhitvā apāyupagā bhaveyyuṁ, tasmā nesaṁ taṁ apāyupagataṁ pariharanto Bhagavā aññeneva upāyena te bhikkhunovādato paribāhire kattukāmo imaṁ bhikkhunovādakasammutiṁ anujānīti veditabbo. Evaṁ idha paribāhire kattukāmatāya anujānitvā parato karontova **anujānāmi bhikkhave aṭṭhahaṅgehi samannāgatan**ti-ādimāha. Imāni hi aṭṭhaṅgāni chabbaggiyānaṁ supinantenapi na bhūtapubbānīti.

Tattha sīlamassa atthīti **sīlavā.** Idāni yañca taṁ sīlaṁ, yathā ca taṁ tassa atthi nāma hoti, taṁ dassento **pātimokkhasaṁvarasaṁvuto**ti-ādimāha. Tattha pātimokkhova saṁvaro pātimokkhasaṁvaro. Pātimokkhasaṁvarena saṁvuto samannāgatoti **pātimokkhasaṁvarasaṁvuto.**

Viharatīti vattati. Vuttañhetaṁ Vibhaṅge—

"Pātimokkhanti sīlaṁ patiṭṭhā ādi caraṇaṁ saṁyamo saṁvaro mokkhaṁ pamokkhaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ samāpattiyā, saṁvaroti kāyiko avītikkamo vācasiko avītikkamo kāyikavācasiko avītikkamo. Saṁvutoti iminā pātimokkhasaṁvarena upeto hoti samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno sampanno samannāgato, tena vuccati "pātimokkhasaṁvarasaṁvuto"ti. Viharatīti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati "viharatī"ti[2].

---

1. Tiracchānakathāya (Pāḷiyaṁ)

2. Abhi 2. 254 piṭṭhe.

Ācāragocarasampannoti micchājīvapaṭisedhakena na veḷudānādinā ācārena, vesiyādi-agocaraṁ pahāya saddhāsampannakulādinā ca gocarena sampanno. **Aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī**ti appamattakesu vajjesu bhayadassāvī, tāni vajjāni bhayato dassanasīloti vuttaṁ hoti. **Samādāya sikkhati sikkhāpadesū**ti adhisīlasikkhādibhāvena tidhā ṭhitesu sikkhāpadesu taṁ taṁ sikkhāpadaṁ samādāya sammā ādāya sādhukaṁ gahetvā avijahanto sikkhatīti attho. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro[1] pana yo icchati, tena Visuddhimaggato gahetabbo.

Bahu sutamassāti **bahussuto.** Sutaṁ dhāretīti **sutadharo,** yadassa taṁ bahu sutaṁ nāma, taṁ na sutamattameva, atha kho naṁ dhāretīti attho. Mañjūsāyaṁ viya ratanaṁ sutaṁ sannicitamasminti **sutasannicayo.** Etena yaṁ so sutaṁ dhāreti, tassa mañjūsāya gopetvā sannicitaratanasseva cirakālenāpi avināsanaṁ dasseti. Idāni taṁ sutaṁ sarūpato dassento **ye te dhammā**ti-ādimāha, taṁ Verañjakaṇḍe vuttanayameva. Idaṁ panettha nigamanaṁ, tathārūpāssa dhammā bahussutā[2] honti, tasmā bahussuto. Dhātā[3], tasmā sutadharo. Vacasā paricitā manasānupekkhitā, diṭṭhiyā suppaṭividdhā, tasmā sutasannicayo. Tattha **vacasā paricitā**ti vācāya paguṇā katā. **Manasānupekkhitā**ti manasā anupekkhitā, āvajjantassa dīpasahassena obhāsitā viya honti. **Diṭṭhiyā suppaṭividdhā**ti atthato ca kāraṇato ca paññāya suṭṭhu paṭividdhā supaccakkhakatā honti.

Ayaṁ pana bahussuto nāma tividho hoti nissayamuccanako parisupaṭṭhāpako bhikkhunovādakoti. Tattha **nissayamuccanakena** upasampadāya pañcavassena sabbantimena paricchedena dve mātikā paguṇā vācuggatā kātabbā[4] pakkhadivasesu dhammasāvanatthāya[5] suttantato cattāro bhāṇavārā, sampattānaṁ parikathanatthāya Andhakavindamahārāhulovāda-ambaṭṭhasadiso eko kathāmaggo, saṁghabhattamaṅgalāmaṅgalesu anumodanatthāya tisso anumodanā, uposathapavāraṇādijānanatthaṁ

1. Vitthāraṁ (Sī, Syā) 2. Bahū sutā (?) 3. Dhatā (Sī, Syā)
4. Katvā (Ka) 5. Dhammasavanatthāya (Sī, Syā, Ka)

kammākammavinicchayo, samaṇadhammakaraṇatthaṁ samādhivasena vā vipassanāvasena vā arahattapariyosānamekaṁ kammaṭṭhānaṁ, ettakaṁ uggahetabbaṁ. Ettāvatā hi ayaṁ bahussuto hoti cātuddiso, yattha katthaci attano issariyena vasituṁ labhati.

Parisupaṭṭhāpakena upasampadāya dasavassena sabbantimena paricchedena parisaṁ abhivinaye vinetuṁ dve Vibhaṅgā paguṇā vācuggatā kātabbā, asakkontena tīhi janehi saddhiṁ parivattanakkhamā kātabbā, kammākammañca Khandhakavattañca uggahetabbaṁ. Parisāya pana abhidhamme vinayanatthaṁ sace majjhimabhāṇako hoti Mūlapaṇṇāsako uggahetabbo, dīghabhāṇakena Mahāvaggo, saṁyuttabhāṇakena heṭṭhimā vā tayo vaggā Mahāvaggo vā, aṅguttarabhāṇakena heṭṭhā vā upari vā upaḍḍhanikāyo uggahetabbo, asakkontena tikanipātato paṭṭhāya heṭṭhā uggahetumpi vaṭṭati. Mahāpaccariyaṁ pana ekaṁ uggaṇhantena catukkanipātaṁ vā pañcakanipātaṁ vā gahetuṁ vaṭṭatīti vuttaṁ. Jātakabhāṇakena sāṭṭhakathaṁ jātakaṁ uggahetabbaṁ, tato oraṁ na vaṭṭati. Dhammapadampi saha vatthunā uggahetuṁ vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Tato tato samuccayaṁ katvā Mūlapaṇṇāsakamattaṁ vaṭṭati na vaṭṭatīti. Na vaṭṭatīti Kurundaṭṭhakathāyaṁ paṭikkhittaṁ, itarāsu vicāraṇāyeva natthi. Abhidhamme kiñci uggahetabbanti na vuttaṁ. Yassa pana sāṭṭhākathampi Vinayapiṭakaṁ Abhidhammapiṭakañca paguṇaṁ, suttante ca vuttappakāro gantho natthi, parisaṁ upaṭṭhāpetuṁ na labhati. Yena pana suttantato vinayato ca vuttappamāṇo gantho uggahito, ayaṁ parisupaṭṭhāpako bahussuto hoti disāpāmokkho yenakāmaṁgamo, parisaṁ upaṭṭhāpetuṁ labhati.

Bhikkhunovādakena pana sāṭṭhakathāni tīṇi piṭakāni uggahetabbāni, asakkontena catūsu nikāyesu ekassa Aṭṭhakathā paguṇā kātabbā, ekanikāyena hi sesanikāyesupi pañhaṁ kathetuṁ sakkhissati. Sattasu pakaraṇesu catuppakaraṇassa Aṭṭhakathā paguṇā kātabbā, tattha laddhanayena hi sesapakaraṇesu pañhaṁ kathetuṁ sakkhissati. Vinayapiṭakaṁ pana nānatthaṁ nānākāraṇaṁ, tasmā taṁ saddhiṁ Aṭṭhakathāya paguṇaṁ kātabbameva. Ettāvatā hi bhikkhunovādako bahussuto nāma hotīti.

Ubhayāni kho panassāti-ādi pana yasmā aññasmiṁ sakale navaṅgepi bāhussacce sati sāṭṭhakathaṁ Vinayapiṭakaṁ vinā na vaṭṭatiyeva, tasmā visuṁ vuttaṁ. Tattha **vitthārenā**ti Ubhatovibhaṅgena saddhiṁ. **Svāgatānī**ti suṭṭhu āgatāni. Yathā āgatāni pana svāgatāni honti, taṁ dassetuṁ **suvibhattānī**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **suvibhattānī**ti suṭṭhu vibhattāni padapaccābhaṭṭhasaṅkaradosavirahitāni. **Suppavattīnī**ti paguṇāni vācuggatāni. **Suvinicchitāni suttaso**ti Khandhakaparivārato āharitabbasuttavasena suṭṭhu vinicchitāni. **Anubyañjanaso**ti akkharapadapāripūriyā ca suvinicchitāni akhaṇḍāni aviparītakkharāni. Etena Aṭṭhakathā dīpitā, Aṭṭhakathāto hi esa vinicchayo hotīti.

Kalyāṇavācoti sithiladhanitādīnaṁ yathāvidhānavacanena parimaṇḍalapadabyañjanāya poriyā vācāya samannāgato vissaṭṭhāya anelagaḷāya atthassa viññāpaniyā. **Kalyāṇavākkaraṇo**ti madhurassaro, mātugāmo hi sarasampattirato, tasmā parimaṇḍalapadabyañjanampi vacanaṁ sarasampattirahitaṁ hīḷeti. **Yebhuyyena bhikkhunīnaṁ piyo hoti manāpo**ti sabbāsaṁ piyo nāma dullabho, bahutarānaṁ pana paṇḍitānaṁ bhikkhunīnaṁ sīlācārasampattiyā piyo hoti manavaḍḍhanako. **Paṭibalo hoti bhikkhuniyo ovaditun**ti suttañca[1] kāraṇañca dassento vaṭṭabhayena tajjetvā bhikkhuniyo ovadituṁ tādisaṁ[2] dhammaṁ desetuṁ samattho hoti. **Kāsāyavatthavasanāyā**ti kāsāyavatthanivatthāya. **Garudhamman**ti gihikāle bhikkhuniyā kāyasaṁsaggaṁ vā sikkhamānāsāmaṇerīsu methunadhammaṁ vā anajjhāpannapubbo hoti. Mātugāmo hi pubbe katamanussaranto saṁvare ṭhitassāpi dhammadesanāya gāravaṁ na karoti, atha vā tasmiṁyeva asaddhamme cittaṁ uppādeti. **Vīsativasso vā**ti upasampadāya vīsativasso tato atirekavasso vā. Evarūpo hi visabhāgehi vatthūhi punappunaṁ samāgacchantopi daharo viya sahasā sīlavināsaṁ na pāpuṇāti, attano vayaṁ paccavekkhitvā ayuttaṭṭhāne chandarāgaṁ vinetuṁ paṭibalo hoti. Tena vuttaṁ "vīsativasso vā hoti atirekavīsativasso vā"ti.

---

1. Yuttañca (Sī)
2. Tāsaṁ (Syā, Ka)

Ettha ca sīlavāti-ādi ekamaṅgaṁ, bahussuto hotīti-ādi dutiyaṁ, ubhayāni kho panassāti-ādi tatiyaṁ, kalyāṇavāco hoti kalyāṇavākkaraṇoti catutthaṁ, yebhuyyena bhikkhunīnaṁ piyo hoti manāpoti pañcamaṁ, paṭibalo hoti bhikkhuniyo ovaditunti chaṭṭhaṁ, na kho panetanti-ādi sattamaṁ, vīsativassoti-ādi aṭṭhamanti veditabbaṁ.

148. **Ñatticatutthenā**ti pubbe vatthusmiṁ vutteneva. **Garudhammehī**ti garukehi dhammehi, te hi gāravaṁ katvā bhikkhunīhi sampaṭicchitabbattā "garudhammā"ti vuccanti. **Ekato-upasampannāyā**ti[1] ettha bhikkhunīnaṁ santike ekato-upasampannāya yo garudhammena ovadati, tassa dukkaṭaṁ. Bhikkhūnaṁ santike upasampannāya pana yathāvatthukameva.

149. **Pariveṇaṁ sammajjitvā**ti sace pāto asammaṭṭhaṁ, sammaṭṭhampi vā puna tiṇapaṇṇādīhi uklāpaṁ pādappahārehi[2] ca vikiṇṇavālikaṁ jātaṁ, sammajjitabbaṁ. Asammaṭṭhaṁ hi taṁ disvā "ayyo attano nissitake daharabhikkhūpi vattapaṭipattiyaṁ na yojeti, dhammaṁyeva kathetī"ti tā bhikkhuniyo asotukāmā viya bhaveyyuṁ. Tena vuttaṁ "pariveṇaṁ sammajjitvā"ti. Antogāmato pana bhikkhuniyo āgacchantiyo pipāsitā ca kilantā ca honti, tā pānīyañca hatthapādamukhasītalakaraṇañca paccāsīsanti, tasmiñca asati purimanayeneva agāravaṁ janetvā asotukāmāpi honti. Tena vuttaṁ **pānīyaṁ paribhojanīyaṁ upaṭṭhapetvā**ti.

Āsananti nīcapīṭhakaphalakataṭṭikakaṭasārakādibhedaṁ antamaso sākhābhaṅgampi "idaṁ tāsaṁ āsanaṁ bhavissatī"ti evaṁ āsanaṁ paññapetvā. Dhammadesanāpattimocanatthaṁ pana dutiyo icchitabbo. Tena vuttaṁ **dutiyaṁ gahetvā nisīditabban**ti. **Nisīditabban**ti na vihārapaccante, atha kho vihāramajjhe uposathāgārassa vā bhojanasālāya vā dvāre sabbasaṁ osaraṇaṭṭhāne nisīditabbaṁ. **Samaggātthā**ti sabbā[3] āgatatthāti attho. **Vattantī**ti āgacchanti, paguṇā vācuggatāti attho. **Niyyādetabbo**ti appetabbo. **Osāretabbo**ti Pāḷi vattabbā. **Vassasatūpasampannāyā**ti-ādi vattabbapāḷidassanaṁ.

---

1. Ekato-upasampannanti (Pāḷiyaṁ) 2. Vātappahārehi (Ka) 3. Sammā (Ka)

Tattha **sāmīcikamman**ti maggasampadānabījanapānīyāpucchanādikaṁ anucchavikavattaṁ. Ettha ca bhikkhuniyā bhikkhussa abhivādanaṁ nāma antogāme vā bahigāme vā antovihāre vā bahivihāre vā antaraghare vā rathikāya vā antamaso rājussāraṇāyapi vattamānāya deve vassamāne sakaddamāya bhūmiyā chattapattahatthāyapi hatthi-assādīhi anubaddhāyapi kātabbameva. Ekābaddhāya Pāḷiyā bhikkhācāraṁ pavisante disvā ekasmiṁ ṭhāne "vandāmi ayyā"ti vandituṁ vaṭṭati. Sace antarantarā dvādasahatthe muñcitvā gacchanti, visuṁ visuṁ vanditabbā. Mahāsannipāte nisinne ekasmiṁyeva ṭhāne vandituṁ vaṭṭati. Esa nayo añjalikammepi. Yattha katthaci nisinnāya pana paccuṭṭhānaṁ kātabbaṁ. Tassa tassa sāmīcikammassa anurūpe padese ca kāle ca taṁ taṁ kātabbaṁ.

Sakkatvāti yathā kato sukato hoti, evaṁ katvā. **Garuṁkatvā**ti tattha gāravaṁ janetvā. **Mānetvā**ti manena piyaṁ katvā. **Pūjetvā**ti imesaṁyeva tiṇṇaṁ kiccānaṁ karaṇena pūjetvā. **Anatikkamanīyo**ti na atikkamitabbo.

Abhikkhuke āvāseti ettha sace bhikkhunupassayato aḍḍhayojanabbhantare ovādadāyakā bhikkhū na vasanti, ayaṁ abhikkhuko āvāso nāma, ettha vassaṁ na vasitabbaṁ. Vuttañhetaṁ "abhikkhuko nāma āvāso na sakkā hoti ovādāya vā saṁvāsāya vā gantun"ti[1]. Na ca sakkā tato paraṁ pacchābhattaṁ gantvā dhammaṁ sutvā āgantuṁ. Sace tattha vassaṁ vasituṁ anicchamānā bhikkhuniyo ñātakā vā upaṭṭhākā vā evaṁ vadanti "vasatha ayye, mayaṁ bhikkhū ānessāmā"ti, vaṭṭati. Sace pana vuttappamāṇe padese vassaṁ upagantukāmā bhikkhū āgantvā sākhāmaṇḍapepi ekarattaṁ vutthā honti, na nimantitā hutvā gantukāmā. Ettāvatāpi sabhikkhuko āvāso hoti, ettha vassaṁ upagantuṁ vaṭṭati. Upagacchantīhi ca pakkhassa terasiyaṁyeva bhikkhū yācitabbā "mayaṁ ayyā tumhākaṁ ovādena vasissāmā"ti. Yato pana ujunā maggena aḍḍhayojane bhikkhūnaṁ vasanaṭṭhānaṁ, tena pana maggena gacchantīnaṁ jīvitantarāyo vā brahmacariyantarāyo vā hoti, aññena maggena

1. Vi 2. 412 piṭṭhe.

gacchantīnaṁ atirekaḍḍhayojanaṁ hoti, ayaṁ abhikkhukāvāsaṭṭhāneyeva tiṭṭhati. Sace pana tato gāvutamatte añño bhikkhunupassayo khemaṭṭhāne hoti, tāhi bhikkhunīhi tā bhikkhuniyo yācitvā puna gantvā bhikkhū yācitabbā "ayyā amhākaṁ ujumagge antarāyo atthi, aññena maggena atirekaḍḍhayojanaṁ hoti. Antarāmagge pana amhākaṁ upassayato gāvutamatte añño bhikkhunupassayo atthi, ayyānaṁ santikā tattha āgata-ovādena vasissāmā"ti. Tehi bhikkhūhi sampaṭicchitabbaṁ. Tato tāhi bhikkhunīhi taṁ bhikkhunupassayaṁ āgantvā uposatho kātabbo, tā vā bhikkhuniyo disvā attano upassayameva gantvā kātumpi vaṭṭati.

Sace pana vassaṁ upagantukāmā bhikkhū cātuddase vihāraṁ āgacchanti, bhikkhunīhi ca "idha ayyā vassaṁ vasissathā"ti pucchitā "āmā"ti vatvā puna tāhi "tenahi ayyā mayampi tumhākaṁ ovādaṁ anujīvantiyo vasissāmā"ti vuttā dutiyadivase gāme bhikkhācārasampadaṁ apassantā "na sakkā idha vasitun"ti pakkamanti. Atha tā bhikkhuniyo uposathadivase vihāraṁ gantvā bhikkhū na passanti, ettha kiṁ kātabbanti. Yattha bhikkhū vasanti, tattha gantvā pacchimikāya vassaṁ upagantabbaṁ. Pacchimikāya vassaṁ upagantuṁ āgamissantīti vā ābhogaṁ katvā āgatānaṁ santike ovādena vasitabbaṁ. Sace pana pacchimikāyapi na keci āgacchanti, antarāmagge ca rājabhayaṁ vā corabhayaṁ vā dubbhikkhaṁ vā hoti, abhikkhukāvāse vasantiyā āpatti, vassacchedaṁ katvā gacchantiyāpi āpatti, sā rakkhitabbā. Āpadāsu hi abhikkhuke āvāse vasantiyā anāpatti vuttā. Sace āgantvā vassaṁ upagatā bhikkhū puna kenaci kāraṇena pakkamanti, vasitabbameva. Vuttañhetaṁ "anāpatti vassūpagatā bhikkhū pakkantā vā honti vibbhantā vā kālaṅkatā vā pakkhasaṅkantā vā āpadāsu ummattikāya ādikammikāyā"ti[1]. Pavārentiyā pana yattha bhikkhū atthi, tattha gantvā pavāretabbaṁ.

Anvaddhamāsanti addhamāse addhamāse. **Dve dhammā paccāsīsitabbā**ti dve dhammā icchitabbā. **Uposathapucchakan**ti uposathapucchanaṁ. Tattha pannarasike uposathe pakkhassa cātuddasiyaṁ, cātuddasike terasiyaṁ gantvā

---

1. Vi 2. 412 piṭṭhe.

uposatho pucchitabbo. Mahāpaccariyaṁ pana "pakkhassa terasiyaṁyeva gantvā 'ayaṁ uposatho cātuddasiko pannarasiko'ti pucchitabban"ti vuttaṁ. Uposathadivase ovādatthāya upasaṅkamitabbaṁ. Pāṭipadadivasato pana paṭṭhāya dhammasavanatthāya gantabbaṁ. Iti Bhagavā aññassa kammassa okāsaṁ adatvā nirantaraṁ bhikkhunīnaṁ bhikkhūnaṁ santike gamanameva paññapesi. Kasmā? Mandapaññattā mātugāmassa. Mandapañño hi mātugāmo, tasmā[1] niccaṁ dhammasavanaṁ bahūpakāraṁ. Evañca sati "yaṁ mayaṁ jānāma, tameva ayyā jānantī"ti mānaṁ akatvā bhikkhusaṁghaṁ payirūpāsamānā sātthikaṁ pabbajjaṁ karissanti, tasmā Bhagavā evamakāsi. Bhikkhuniyopi "yathānusiṭṭhaṁ paṭipajjissāmā"ti sabbāyeva nirantaraṁ vihāraṁ upasaṅkamiṁsu. Vuttañhetaṁ—

> "Te na kho pana samayena sabbo bhikkhunisaṁgho ovādaṁ gacchati. Manussā ujjhāyanti khiyyanti vipācenti 'jāyāyo imā imesaṁ, jāriyo imā imesaṁ, idānime imāhi saddhiṁ abhiramissantī'ti. Bhagavato etamatthaṁ ārocesuṁ. Na bhikkhave sabbena bhikkhunisaṁghena ovādo gantabbo, gaccheyya ce, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi bhikkhave catūhi pañcahi bhikkhunīhi ovādaṁ gantun"ti. Punapi tatheva ujjhāyiṁsu. Puna Bhagavā "anujānāmi bhikkhave dve tisso bhikkhuniyo ovādaṁ gantun"ti āha.

Tasmā bhikkhunisaṁghena dve tisso bhikkhuniyo yācitvā pesetabbā "ethayye bhikkhusaṁghaṁ ovādūpasaṅkamanaṁ yācatha, bhikkhunisaṁgho ayyā -pa- ovādūpasaṅkamanan"ti[2]. Tāhi bhikkhunīhi ārāmaṁ gantabbaṁ. Tato ovādapaṭiggāhakaṁ ekaṁ bhikkhuṁ upasaṅkamitvā vanditvā so bhikkhu ekāya bhikkhuniyā evamassa vacanīyo "bhikkhunisaṁgho ayya bhikkhusaṁghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira ayya bhikkhunisaṁgho ovādūpasaṅkamanan"ti. Tena bhikkhunā pātimokkhuddesako bhikkhu upasaṅkamitvā evamassa vacanīyo "bhikkhunisaṁgho bhante bhikkhusaṁghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira bhante bhikkhunisaṁgho ovādūpasaṅkamanan"ti. Pātimokkhuddesakena vattabbo "atthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato"ti. Sace hoti koci

1. Tassā (Sī), tassa (Syā)
2. Vi 4. 455 piṭṭhe.

bhikkhu bhikkhunovādako sammato, pātimokkhuddesakena vattabbo “itthannāmo bhikkhu bhikkhunovādako sammato, taṁ bhikkhunisaṁgho upasaṅkamatū”ti.

Sace na hoti koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato, pātimokkhuddesakena vattabbo “ko āyasmā ussahati bhikkhuniyo ovaditun”ti. Sace koci bhikkhu ussahati bhikkhuniyo ovadituṁ, so ca hoti aṭṭhahaṅgehi samannāgato, sammannitvā vattabbo “itthannāmo bhikkhu bhikkhunovādako sammato, taṁ bhikkhunisaṁgho upasaṅkamatū”ti.

Sace pana koci na ussahati bhikkhuniyo ovadituṁ, pātimokkhuddesakena vattabbo “natthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato, pāsādikena bhikkhunisaṁgho sampādetū”ti. Ettāvatā hi sakalaṁ sikkhattayasaṅgahaṁ sāsanamārocitaṁ hoti. Tena bhikkhunā sādhūti sampaṭicchitvā pāṭipade bhikkhunīnaṁ ārocetabbaṁ. Bhikkhunisaṁghenapi tā bhikkhuniyo pesetabbā “gacchathayye pucchatha kiṁ ayya labhati bhikkhunisaṁgho ovādūpasaṅkamanan”ti. Tāhi “sādhu ayye”ti sampaṭicchitvā ārāmaṁ gantvā taṁ bhikkhuṁ upasaṅkamitvā evaṁ vattabbaṁ “kiṁ ayya labhati bhikkhunisaṁgho ovādūpasaṅkamanan”ti. Tena vattabbaṁ “natthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato, pāsādikena bhikkhunisaṁgho sampādetū”ti. Tāhi sādhu ayyāti sampaṭicchitabbaṁ. Ekato āgatānaṁ vasena cetaṁ vuttaṁ, tāsu pana ekāya bhikkhuniyā vattabbañca sampaṭicchitabbañca, itarā tassā sahāyikā.

Sace pana bhikkhunisaṁgho vā bhikkhusaṁgho vā na pūrati, ubhayatopi vā gaṇamattameva puggalamattaṁ vā hoti, ekā bhikkhunī vā bahūhi bhikkhunupassayehi ovādatthāya pesitā hoti, tatrāyaṁ vacanakkamo. Bhikkhuniyo ayya bhikkhusaṁghassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira ayya bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Ahaṁ ayya bhikkhusaṁghassa pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṁ ayya ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṁgho ayya ayyānaṁ pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira ayya bhikkhunisaṁgho ovādūpasaṅkamananti. Bhikkhuniyo ayya ayyānaṁ pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira ayya bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Ahaṁ ayya ayyānaṁ pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṁ ayya ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṁgho ayya ayyassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira ayya bhikkhunisaṁgho ovādūpasaṅkamananti. Bhikkhuniyo ayya ayyassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira ayya bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Ahaṁ ayya ayyassa pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṁ ayya ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṁgho ca ayya bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca bhikkhusaṁghassa ayyānaṁ ayyassa pāde vandati vandanti vandati. Ovādūpasaṅkamanañca yācati yācanti yācati. Labhatu kira labhantu kira labhatu kira ayya bhikkhunisaṁgho ca bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca ovādūpasaṅkamananti.

Tenapi bhikkhunā uposathakāle evaṁ vattabbaṁ—bhikkhuniyo bhante bhikkhusaṁghassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira bhante bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Bhikkhunī bhante bhikkhusaṁghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira bhante bhikkhunī ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṁgho bhante, bhikkhuniyo bhante, bhikkhunī bhante āyasmantānaṁ pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira bhante bhikkhunī ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṁgho ca bhante bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca bhikkhusaṁghassa āyasmantānaṁ pāde vandati vandanti vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati yācanti yācati, labhatu kira labhantu kira labhatu kira bhante bhikkhunisaṁgho ca bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca ovādūpasaṅkamananti.

Pātimokkhuddesakenāpi sace sammato bhikkhu atthi, purimanayeneva "taṁ bhikkhuniyo, taṁ bhikkhunī, taṁ bhikkhunisaṁgho ca bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca upasaṅkamantu upasaṅkamatu upasaṅkamatūti vattabbaṁ. Sace natthi,

pāsādikena bhikkhunisaṁgho ca bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca sampādetu sampādentu sampādetūti vattabbaṁ.

Ovādapaṭiggāhakena pāṭipade paccāharitvā tatheva vattabbaṁ. Ovādaṁ pana bālagilānagamike ṭhapetvā añño sacepi āraññako hoti, appaṭiggahetuṁ na labhati. Vuttañhetaṁ Bhagavatā—

> "Anujānāmi bhikkhave ṭhapetvā bālaṁ ṭhapetvā gilānaṁ ṭhapetvā gamikaṁ avasesehi ovādaṁ gahetun"ti[1].

Tattha yo cātuddasikapannarasikesu vā uposathesu pāṭipade vā gantukāmo, so gamiko, dutiyapakkhadivase gacchantopi aggahetuṁ na labhati, "na bhikkhave ovādo na gahetabbo, yo na gaṇheyya āpatti dukkaṭassā"ti[2] vuttaṁ āpattiṁ āpajjatiyeva. Ovādaṁ gahetvā ca uposathagge anārocetuṁ vā pāṭipade bhikkhunīnaṁ apaccāharituṁ vā na vaṭṭati. Vuttañhetaṁ—

> "Na bhikkhave ovādo na ārocetabbo, yo na āroceyya āpatti dukkaṭassā"ti[3].

Aparampi vuttaṁ—

> "Na bhikkhave ovādo na paccāharitabbo, yo na paccāhareyya, āpatti dukkaṭassā"ti[4].

Tattha āraññakena paccāharaṇatthaṁ saṅketo kātabbo. Vuttañhetaṁ "anujānāmi bhikkhave āraññakena bhikkhunā ovādaṁ gahetuṁ saṅketañca kātuṁ atra paṭiharissāmī"ti[5]. Tasmā āraññako bhikkhu sace bhikkhunīnaṁ vasanagāme bhikkhaṁ labhati, tattheva caritvā bhikkhuniyo disvā ārocetvā gantabbaṁ. No cassa tattha bhikkhā sulabhā hoti, sāmantagāme caritvā bhikkhunīnaṁ gāmaṁ āgamma tatheva kātabbaṁ. Sace dūraṁ gantabbaṁ hoti, saṅketo kātabbo "ahaṁ amukaṁ nāma tumhākaṁ gāmadvāre sabhaṁ vā maṇḍapaṁ vā rukkhamūlaṁ vā upasaṅkamissāmi, tattha

---

1-2. Vi 4. 456 piṭṭhe. 3-4-5. Vi 4. 457 piṭṭhe.

āgaccheyyāthā"ti. Bhikkhunīhi tattha gantabbaṁ, agantuṁ na labbhati[1]. Vuttañhetaṁ "na bhikkhave bhikkhuniyā saṅketaṁ na gantabbaṁ, yā na gaccheyya, āpatti dukkaṭassā"ti[2].

Ubhatosaṁghe tīhi ṭhānehi pavāretabbanti ettha bhikkhunīhi cātuddase attanā pavāretvā uposathe bhikkhusaṁghe pavāretabbaṁ. Vuttañhetaṁ—

"Anujānāmi bhikkhave ajjatanāya pavāretvā aparajju bhikkhusaṁghaṁ pavāretun"ti[3].

Bhikkhunikhandhake vuttanayeneva cettha vinicchayo veditabbo. Vuttañhetaṁ—

Tena kho pana samayena sabbo bhikkhunisaṁgho pavārento kolāhalamakāsi. Bhagavato etamatthaṁ ārocesuṁ. Anujānāmi bhikkhave ekaṁ bhikkhuniṁ byattaṁ paṭibalaṁ sammannituṁ bhikkhunisaṁghassa atthāya bhikkhusaṁghaṁ pavāretuṁ. Evañca pana bhikkhave sammannitabbā. Paṭhamaṁ bhikkhunī yācitabbā. Yācitvā byattāya bhikkhuniyā paṭibalāya saṁgho ñāpetabbo—

"Suṇātu me ayye saṁgho, yadi saṁghassa pattakallaṁ, saṁgho itthannāmaṁ bhikkhuniṁ sammanneyya bhikkhunisaṁghassa atthāya bhikkhusaṁghaṁ pavāretuṁ. Esā ñatti.

Suṇātu me ayye saṁgho, saṁgho itthannāmaṁ bhikkhuniṁ sammanneyya bhikkhunisaṁghassa atthāya bhikkhusaṁghaṁ pavāretuṁ. Yassā ayyāya khamati itthannāmāya bhikkhuniyā sammuti bhikkhunisaṁghassa atthāya bhikkhusaṁghaṁ pavāretuṁ, sā tuṇhassa, yassā nakkhamati, sā bhāseyya.

Sammatā saṁghena itthannāmā bhikkhunī bhikkhunisaṁghassa atthāya bhikkhusaṁghaṁ pavāretuṁ, khamati saṁghassa, tasmā tuṇhī, evametaṁ dhārayāmī"ti[4].

---

1. Na labhati (Sī), na labhanti (Syā, Ka)
2. Vi 4. 457 piṭṭhe.
3. Vi 4. 468 piṭṭhe.
4. Vi 4. 468-9 piṭṭhesu.

Tāya sammatāya bhikkhuniyā bhikkhunisaṁghaṁ ādāya bhikkhusaṁghaṁ upasaṅkamitvā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā añjaliṁ paggahetvā evamassa vacanīyo "bhikkhunisaṁgho ayya bhikkhusaṁghaṁ pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayya bhikkhusaṁgho bhikkhunisaṁghaṁ anukampaṁ upādāya, passanto paṭikarissati. Dutiyampi ayya. Tatiyampi ayya bhikkhunisaṁgho -pa- paṭikarissatī"ti.

Sace bhikkhunisaṁgho na pūrati, "bhikkhuniyo ayya bhikkhusaṁghaṁ pavārenti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayya bhikkhusaṁgho bhikkhuniyo anukampaṁ upādāya, passantiyo paṭikarissantī"ti ca, "ahaṁ ayya bhikkhusaṁghaṁ pavāremi diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatu maṁ ayya bhikkhusaṁgho anukampaṁ upādāya, passantī paṭikarissāmī"ti ca evaṁ tikkhattuṁ vattabbaṁ.

Sace bhikkhusaṁgho na pūrati, "bhikkhunisaṁgho ayyā ayye pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadantayyā bhikkhunisaṁghaṁ anukampaṁ upādāya, passanto paṭikarissatī"ti ca, "bhikkhunisaṁgho ayya ayyaṁ pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayyo bhikkhunisaṁghaṁ anukampaṁ upādāya, passanto paṭikarissatī"ti ca evaṁ tikkhattuṁ vattabbaṁ.

Ubhinnaṁ apāripūriyā "bhikkhuniyo ayyā ayye pavārenti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadantayyā bhikkhuniyo anukampaṁ upādāya, passantiyo paṭikarissantī"ti ca, "bhikkhuniyo ayya ayyaṁ pavārenti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayyo bhikkhuniyo anukampaṁ upādāya, passantiyo paṭikarissantī"ti ca, "ahaṁ ayyā ayye pavāremi diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadantu maṁ ayyā anukampaṁ upādāya, passantī paṭikarissāmī"ti ca, "ahaṁ ayya ayyaṁ pavāremi diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatu maṁ ayyo anukampaṁ upādāya, passantī paṭikarissāmī"ti ca evaṁ tikkhattuṁ vattabbaṁ.

Mānattacaraṇañca upasampadāpariyesanā ca yathāṭhāneyeva āvi bhavissati.

Na bhikkhuniyā kenaci pariyāyenāti dasahi vā akkosavatthūhi aññena vā kenaci pariyāyena bhikkhu neva akkositabbo, na paribhāsitabbo, na bhayena tajjetabbo. **Ovaṭo**ti pihito vārito paṭikkhitto. Vacanaṁyeva **vacanapatho. Anovaṭo**ti apihito avārito appaṭikkhitto. Tasmā bhikkhuniyā ādhipaccaṭṭhāne jeṭṭhakaṭṭhāneṭhatvā "evaṁ abhikkama, evaṁ paṭikkama, evaṁ nivāsehi, evaṁ pārupāhī"ti kenaci pariyāyena neva bhikkhu ovaditabbo, na anusāsitabbo. Dosaṁ pana disvā "pubbe mahātherā na evaṁ abhikkamanti, na paṭikkamanti, na nivāsenti, na pārupanti, īdisaṁ kāsāvampi na dhārenti, na evaṁ akkhīni añjentī"ti-ādinā nayena vijjamānadosaṁ dassetuṁ vaṭṭati. Bhikkhūhi pana "ayaṁ vuḍḍhasamaṇī evaṁ nivāseti, evaṁ pārupati, mā evaṁ nivāsehi, mā evaṁ pārupāhi, mā tilakammapaṇṇakammādīni karohī"ti yathāsukhaṁ bhikkhuniṁ ovadituṁ anusāsituṁ vaṭṭati.

Samaggamhayyāti bhaṇantanti samaggā amha ayya iti bhaṇantaṁ bhikkhunisaṁghaṁ. **Aññaṁ dhammaṁ bhaṇatī**ti aññaṁ suttantaṁ vā abhidhammaṁ vā. Samaggamhayyāti vacanena hi ovādaṁ paccāsīsanti, tasmā ṭhapetvā ovādaṁ aññaṁ dhammaṁ bhaṇantassa dukkaṭaṁ. **Ovādaṁ aniyyādetvā**ti eso bhaginiyo ovādoti avatvā.

150. **Adhammakamme**ti-ādīsu bhikkhunovādakasammutikammaṁ kammanti veditabbaṁ. Tattha adhammakamme dvinnaṁ navakānaṁ vasena aṭṭhārasa pācittiyāni. Dhammakamme dutiyassa navakassa avasānapade anāpatti, sesesu sattarasa dukkaṭāni.

152. **Uddesaṁ dento**ti aṭṭhannaṁ garudhammānaṁ Pāḷiṁ uddisanto. **Paripucchaṁ dento**ti tassāyeva paguṇāya garudhammapāḷiyā Aṭṭhakathaṁ kathentoti attho. **Osārehi ayyāti vuccamāno osāretī**ti evaṁ vuccamāno aṭṭhagarudhammapāḷiṁ osāretīti attho. Evaṁ uddesaṁ dento paripucchaṁ dento yo ca osārehīti vuccamāno aṭṭha garudhamme bhaṇati, tassa pācittiyena anāpatti. Aññaṁ dhammaṁ bhaṇantassa dukkaṭena anāpatti. **Pañhaṁ pucchati pañhaṁ puṭṭho kathetī**ti bhikkhunī garudhammanissitaṁ vā khandhādinissitaṁ vā pañhaṁ pucchati, taṁ yo bhikkhu katheti,

tassāpi anāpatti. **Aññassatthāya bhaṇantan**ti catuparisati dhammaṁ desentaṁ bhikkhuṁ upasaṅkamitvā bhikkhuniyo suṇanti, tatrāpi bhikkhussa anāpatti. **Sikkhamānāya sāmaṇeriyā**ti etāsaṁ desentassāpi anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Padasodhammasamuṭṭhānaṁ vācato ca vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Ovādasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā

153. Dutiyasikkhāpade **pariyāyenā**ti vārena, paṭipāṭiyāti attho. **Adhicetaso**ti adhicittavato, sabbacittānaṁ adhikena arahattaphalacittena samannāgatassāti attho. **Appamajjato**ti nappamajjato, appamādena kusalānaṁ dhammānaṁ sātaccakiriyāya samannāgatassāti vuttaṁ hoti. **Munino**ti "yo munāti ubho loke, muni tena pavuccatī"ti[1] evaṁ ubhayalokamunanena vā, monaṁ vuccati ñāṇaṁ, tena ñāṇena samannāgatattā vā khīṇāsavo muni nāma vuccati. Tassa munino. **Monapathesu sikkhato**ti arahattañāṇasaṅkhātassa monassa pathesu sattatiṁsabodhipakkhiyadhammesu tīsu vā sikkhāsu sikkhato. Idañca pubbabhāgapaṭipadaṁ gahetvā vuttaṁ, tasmā evaṁ pubbabhāge sikkhato imāya sikkhāya munibhāvaṁ pattassa muninoti evamettha attho daṭṭhabbo. **Sokā na bhavanti tādino**ti tādisassa khīṇāsavamunino abbhantare iṭṭhaviyogādivatthukā sokā na santi. Atha vā **tādino**ti tādilakkhaṇasamannāgatassa evarūpassa munino sokā na bhavantīti ayamettha attho. **Upasantassā**ti rāgādīnaṁ upasamena upasantassa. **Sadā satīmato**ti sativepullappattattā niccakālaṁ satiyā avirahitassa[2]. **Ākāse antalikkhe**ti antalikkhasaṅkhāte ākāse, na kasiṇugghāṭime, na pana rūpaparicchede. **Caṅkamatipi tiṭṭhatipī**ti tāsaṁ bhikkhunīnaṁ

---

1. Khu 1. 52 piṭṭhe. 2. Avijahitassa (Sī)

kathaṁ sutvā "imā bhikkhuniyo maṁ 'ettakameva ayaṁ jānātī'ti avamaññanti, handa dāni etāsaṁ attano ānubhāvaṁ dassemī"ti dhammabahumānaṁ uppādetvā abhiññāpādakaṁ catutthajjhānaṁ samāpajjitvā vuṭṭhāya evarūpaṁ iddhipāṭihāriyaṁ dassesi—ākāse antalikkhe caṅkamatipi -pa- antaradhāyatipīti. Tattha **antaradhāyatipīti**[1] antaradhāyatipi adassanampi gacchatīti attho. **Tañceva udānaṁ bhaṇati aññañca bahuṁ Buddhavacanan**ti thero kira attano bhātutherassa santike—

Padumaṁ[2] yathā kokanudaṁ sugandhaṁ,
Pāto siyā phullamavītagandhaṁ.
Aṅgīrasaṁ passa virocamānaṁ,
Tapantamādiccamivantalikkheti[3]—

Imaṁ gāthaṁ uddisāpetvā cattāro māse sajjhāyi. Na ca paguṇaṁ kattumasakkhi. Tato naṁ thero "abhabbo tvaṁ imasmiṁ sāsane"ti vihārā nikkaḍḍhāpesi, so rodamāno dvārakoṭṭhake aṭṭhāsi. Atha Bhagavā Buddhacakkhunā veneyyasatte[4] olokento taṁ disvā vihāracārikaṁ caramāno viya tassa santikaṁ gantvā "Cūḷapanthaka kasmā rodasī"ti āha. So tamatthaṁ ārocesi. Athassa Bhagavā suddhaṁ pilotikakhaṇḍaṁ datvā "idaṁ 'rajoharaṇaṁ rajoharaṇan'ti parimajjāhī"ti āha, so sādhūti sampaṭicchitvā attano nivāsaṭṭhāne nisīditvā tassa ekamantaṁ parimajji, parimajjitaṭṭhānaṁ kāḷakamahosi. So "evaṁ parisuddhampi nāma vatthaṁ imaṁ attabhāvaṁ nissāya kāḷakaṁ jātan"ti saṁvegaṁ paṭilabhitvā vipassanaṁ ārabhi. Athassa Bhagavā āraddhavīriyabhāvaṁ ñatvā adhicetasoti imaṁ obhāsagāthaṁ abhāsi, thero gāthāpariyosāne arahattaṁ pāpuṇi. Tasmā thero pakatiyāva imaṁ gāthaṁ mamāyati, so taṁ imissā gāthāya mamāyanabhāvaṁ jānāpetuṁ taṁyeva bhaṇati aññañca antarantarā āharitvā bahuṁ Buddhavacanaṁ. Tena vuttaṁ "tañceva udānaṁ bhaṇati, aññañca bahuṁ Buddhavacanan"ti.

1. Antarāpidhāyatipīti (Sī)
2. Padmaṁ (Ka)
3. Saṁ 1. 81 piṭṭhe.
4. Buddhavineyyasatte (Sī, Syā)

156. **Ekato-upasampannāyā**ti bhikkhunisaṁghe upasampannāya, bhikkhusaṁghe pana upasampannaṁ ovadantassa pācittiyaṁ. Sesamettha uttānameva. Idampi ca padasodhammasamuṭṭhānameva.

Atthaṅgatasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

162. Tatiyasikkhāpade **aññatra samayā ovadati, āpatti pācittiyassā**ti-ādīsu aṭṭhahi garudhammehi ovadantasseva pācittiyaṁ, aññena dhammena dukkaṭanti veditabbaṁ. **Ekato-upasampannāyā**ti bhikkhunisaṁghe upasampannāya, bhikkhusaṁghe upasampannāya pana ovadato pācittiyameva. Ito parampi yattha yattha "ekato-upasampannā"ti vuccati, sabbattha ayameva attho daṭṭhabbo. Sesaṁ uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Bhikkhunupassayasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

Idaṁ panettha Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ pakiṇṇakaṁ—asammato ce bhikkhu atthaṅgate sūriye bhikkhunupassayaṁ upasaṅkamitvā aṭṭhahi garudhammehi ovadati, tīṇi pācittiyāni. Aññena dhammena ovadato dve dukkaṭāni, ekaṁ pācittiyaṁ. Kathaṁ? Asammatamūlakaṁ dukkaṭaṁ, upassayaṁ gantvā aññena dhammena ovadanamūlakaṁ dukkaṭaṁ, atthaṅgate sūriye ovadanamūlakaṁ pācittiyanti. Sammatassa atthaṅgate sūriye tattha gantvā aṭṭhahi garudhammehi ovadantassa ekā anāpatti, dve pācittiyāni. Kathaṁ? Sammatattā anāpatti, atthaṅgate sūriye ovadanamūlakaṁ ekaṁ, gantvā garudhammehi ovadanamūlakaṁ[1] ekanti dve pācittiyāni. Tasseva aññena dhammena ovadato ekā anāpatti, ekaṁ dukkaṭaṁ, ekaṁ pācittiyaṁ. Kathaṁ? Sammatattā anāpatti, gantvā aññena dhammena ovadanamūlakaṁ dukkaṭaṁ, atthaṅgate sūriye ovadanamūlakaṁ pācittiyanti.

---

1. Garudhammamūlakaṁ (Ka)

Divā pana gantvā ovadato sammatassa ca asammatassa ca rattiṁ ovadanamūlakaṁ ekaṁ pācittiyaṁ apanetvā avasesā āpattānāpattiyo veditabbāti.

Pakiṇṇakakathā niṭṭhitā.

---

4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

164. Catutthasikkhāpade **na bahukatā**ti na katabahumānā, na dhamme bahumānaṁ katvā ovadantīti adhippāyo. **Bhikkhunovādakaṁ avaṇṇaṁ kattukāmo**ti-ādīnaṁ ujjhāpanake vuttanayenevattho veditabbo.

Upasampannaṁ saṁghena asammatanti ettha asammato nāma sammatena vā saṁghena vā bhāraṁ katvā ṭhapito veditabbo. **Anupasampannaṁ sammataṁ vā asammataṁ vā**ti ettha pana bhikkhukāle sammutiṁ labhitvā sāmaṇerabhūmiyaṁ ṭhito sammato, sammatena vā saṁghena vā ṭhapito bahussuto sāmaṇero asammatoti veditabbo. Sesaṁ vuttanayattā uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti[1].

Āmisasikkhāpadaṁ catutthaṁ.

---

5. Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā

169. Pañcamasikkhāpade **visikhāyā**ti rathikāya. **Piṇḍāya caratī**ti nibaddhacāravasena abhiṇhaṁ carati. **Sandiṭṭhā**ti sandiṭṭhamittā ahesuṁ. Sesamettha padato uttānatthaṁ, vinicchayato Cīvarapaṭiggahaṇasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṁ saddhiṁ samuṭṭhānādīhi. Tatra hi bhikkhu paṭiggāhako, idha bhikkhunī, ayaṁ viseso. Sesaṁ tādisamevāti.

Cīvaradānasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

---

1. Tivedananti (Sī)

6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

175. Chaṭṭhasikkhāpade **udāyī**ti Lāḷudāyī. **Paṭṭho**ti[1] paṭibalo, nipuṇo ceva samattho cāti vuttaṁ hoti. **Aññatarā bhikkhunī**ti tasseva purāṇadutiyikā. **Paṭibhānacittan**ti attano paṭibhānena katacittaṁ, so kira cīvaraṁ rajitvā tassa majjhe nānāvaṇṇehi vippakatamethunaṁ itthipurisarūpamakāsi. Tena vuttaṁ "majjhe paṭibhānacittaṁ vuṭṭhāpetvā"ti. **Yathāsaṁhaṭan**ti yathāsaṁharitameva.

176. **Cīvaran**ti yaṁ nivāsituṁ vā pārupituṁ vā sakkā hoti, evaṁ hi Mahāpaccariyādīsu vuttaṁ. **Sayaṁ sibbatī**ti ettha sibbissāmīti vicārentassāpi chindantassāpi dukkaṭaṁ, sibbantassa pana pācittiyaṁ. **Ārāpathe ārāpathe**ti[2] sūciṁ pavesetvā pavesetvā nīharaṇe. Sace pana sakalasūciṁ anīharanto dīghasuttappavesanatthaṁ satakkhattumpi vijjhitvā nīharati, ekameva pācittiyaṁ. **Sakiṁ āṇatto**ti sakiṁ "cīvaraṁ sibbā"ti vutto, **bahukampi sibbatī**ti sacepi sabbaṁ sūcikammaṁ pariyosāpetvā cīvaraṁ niṭṭhāpeti, ekameva pācittiyaṁ. Atha pana "imasmiṁ cīvare kattabbakammaṁ tava bhāro"ti vutto karoti, āṇattassa ārāpathe ārāpathe ekamekaṁ pācittiyaṁ, āṇāpakassa ekavācāya sambahulānipi. Punappunaṁ āṇattiyaṁ pana vattabbameva natthi.

Yepi sace ācariyupajjhāyesu attano ñātikānaṁ cīvaraṁ sibbantesu tesaṁ nissitakā "ācariyupajjhāyavattaṁ vā kathinavattaṁ vā karomā"ti sibbanti, tesampi ārāpathagaṇanāya āpattiyo. Ācariyupajjhāyā attano ñātikānaṁ cīvaraṁ antevāsikehi sibbāpenti, ācariyupajjhāyānaṁ dukkaṭaṁ, antevāsikānaṁ pācittiyaṁ. Antevāsikā attano ñātikānaṁ ācariyupajjhāyehi sibbāpenti, tatrāpi eseva nayo. Antevāsikānampi ācariyupajjhāyānampi ñātikāya cīvaraṁ hoti, ācariyupajjhāyā pana antevāsike vañcetvā sibbāpenti, ubhinnampi dukkaṭaṁ. Kasmā? Antevāsikānaṁ aññātikasaññāya sibbitattā itaresaṁ akappiye niyojitattā. Tasmā "idaṁ te mātu cīvaraṁ, idaṁ bhaginiyā"ti ācikkhitvā sibbāpetabbaṁ.

---

1. Paṭūti (Sī) 2. Ārapathe ārapatheti (Sī)

179. **Aññaṁ parikkhāran**ti yaṁkiñci upāhanatthavikādiṁ. Sesaṁ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Cīvarasibbanasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

181. Sattamasikkhāpade **pacchā gacchantīnaṁ corā acchindiṁsū**ti pacchā gacchantīnaṁ pattacīvaraṁ corā hariṁsu. **Dūsesun**ti tā bhikkhuniyo corā dūsayiṁsu, sīlavināsaṁ pāpayiṁsūti attho.

182-3. **Saṁvidhāyā**ti saṁvidahitvā, gamanakāle saṅketaṁ katvāti attho. **Kukkuṭasampāde**ti ettha yasmā gāmā nikkhamitvā kukkuṭo padasāva aññaṁ gāmaṁ gacchati, ayaṁ kukkuṭasampādoti vuccati. Tatrāyaṁ vacanattho. Sampadanti etthāti **sampādo.** Ke sampadanti? Kukkuṭā. Kukkuṭānaṁ sampādo **kukkuṭasampādo.** Atha vā sampādoti gamanaṁ, kukkuṭānaṁ sampādo ettha atthītipi kukkuṭasampādo. Kukkuṭasampāte itipi pāṭho, tattha yassa gāmassa gehacchadanapiṭṭhito kukkuṭo uppatitvā aññassa gehacchadanapiṭṭhiyaṁ patati, ayaṁ "kukkuṭasampāto"ti vuccati. Vacanattho panettha vuttanayeneva veditabbo. Dvidhā vuttappakāropi cesa gāmo accāsanno hoti, upacāro na labbhati. Yasmiṁ pana gāme paccūse vassantassa kukkuṭassa saddo anantare gāme[1] suyyati, tādisehi gāmehi sampuṇṇaraṭṭhe gāmantare gāmantare pācittiyanti Aṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ. Kiñcāpi vuttaṁ, "gāmantare gāmantare āpatti pācittiyassā"ti vacanato pana sacepi ratanamattantaro gāmo hoti, yo tassa manussehi ṭhapita-upacāro, taṁ okkamantassa āpattiyeva.

Tatrāyaṁ āpattivinicchayo—saṁvidhānakāle hi sace ubhopi bhikkhunupassaye vā antarārāme vā āsanasālāya vā titthiyaseyyāya vā ṭhatvā saṁvidahanti, anāpatti, kappiyabhūmi kirāyaṁ. Tasmā ettha

---

1. Anantaragāme (Sī)

saṁvidahanapaccayā dukkaṭāpattiṁ na vadanti, gacchantassa yathāvatthukameva. Sace pana antogāme bhikkhunupassayadvāre rathikāya aññesu vā catukkasiṅghāṭakahatthisālādīsu saṁvidahanti, bhikkhuno āpatti dukkaṭassa. Evaṁ saṁvidahitvā gāmato nikkhamanti, nikkhamane anāpatti, anantaragāmassa upacārokkamane pana bhikkhuno pācittiyaṁ. Tatrāpi paṭhamapāde dukkaṭaṁ, dutiyapāde pācittiyanti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Gāmato nikkhamitvā pana yāva anantaragāmassa upacāraṁ na okkamanti, etthantare saṁvidahitepi bhikkhuno dukkaṭaṁ, anantaragāmassa upacārokkamane purimanayeneva āpatti. Sace dūraṁ gantukāmā honti, gāmūpacāragaṇanāya okkamane okkamane āpatti, tassa tassa pana gāmassa atikkamane anāpatti. Sace pana bhikkhunī asukaṁ nāma gāmaṁ gamissāmīti upassayato nikkhamati, bhikkhupi tameva gāmaṁ sandhāya asukaṁ nāma gāmaṁ gamissāmīti vihārato nikkhamati. Atha dvepi gāmadvāre samāgantvā tumhe kuhiṁ gacchatha. Asukaṁ nāma gāmaṁ tumhe kuhinti. Mayampi tatthevāti vatvā ehi dāni gacchāmāti saṁvidhāya gacchanti, anāpatti. Kasmā? Pubbameva gamissāmāti nikkhantattāti mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Taṁ neva Pāḷiyā na sesa-aṭṭhakathāya sameti.

Addhayojane addhayojaneti ekamekaṁ addhayojanaṁ atikkamantassa idāni atikkamissatīti paṭhamapāde dukkaṭaṁ, dutiyapāde pācittiyaṁ. Imasmiṁ hi naye atikkamane āpatti, okkamane anāpatti.

184. **Bhikkhu saṁvidahatī**ti nagaradvāre vā rathikāya vā bhikkhuniṁ disvā asukagāmaṁ nāma gatapubbatthāti vadati. Nāmhi ayya gatapubbāti. Ehi gacchāmāti vā, sve ahaṁ gamissāmi, tvampi āgaccheyyāsīti vā vadati. **Bhikkhunī saṁvidahatī**ti gāmantare cetiyavandanatthaṁ gāmato nikkhamantaṁ bhikkhuṁ disvā ayya kuhiṁ gacchathāti vadati. Asukaṁ nāma gāmaṁ cetiyavandanatthanti. Ahampi ayya āgacchāmīti evaṁ[1] bhikkhunīyeva saṁvidahati, na bhikkhu.

185. **Visaṅketenā**ti ettha "purebhattaṁ gacchissāmā"ti vatvā pacchābhattaṁ gacchanti, "ajja vā gamissāmā"ti vatvā sve gacchanti. Evaṁ

1. Evampi (Syā, Ka)

kālavisaṅketeyeva anāpatti, dvāravisaṅkete pana maggavisaṅkete vā satipi āpattiyeva. **Āpadāsū**ti raṭṭhabhede cakkasamāruḷhā janapadā pariyāyanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. Sesaṁ uttānamevāti.

Catusamuṭṭhānaṁ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Saṁvidhānasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

---

8. Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā

188. Aṭṭhamasikkhāpade **saṁvidhāyā**ti lokassādamittasanthavavasena kīḷāpurekkhārā saṁvidahitvā. **Uddhaṁgāminin**ti uddhaṁ nadiyā paṭisotaṁ gacchantiṁ. Yasmā pana yo uddhaṁ javanato ujjavanikāya nāvāya kīḷati, so "uddhaṁgāminiṁ abhiruhatī"ti vuccati. Tenassa padabhājane atthameva dassetuṁ "ujjavanikāyā"ti vuttaṁ. **Adhogāminin**ti adho anusotaṁ gacchantiṁ. Yasmā pana yo adho javanato ojavanikāya nāvāya kīḷati, so "adhogāminiṁ abhiruhatī"ti vuccati. Tenassāpi padabhājane atthameva dassetuṁ "ojavanikāyā"ti vuttaṁ. Tattha yaṁ titthasampaṭipādanatthaṁ uddhaṁ vā adho vā haranti, ettha anāpatti. **Tiriyaṁ taraṇāyā**ti upayogatthe nissakkavacanaṁ.

189. **Gāmantare gāmantare**ti ettha yassā nadiyā ekaṁ tīraṁ kukkuṭasampādagāmehi nirantaraṁ, ekaṁ agāmakaṁ araññaṁ, tassā sagāmakatīrapassena gamanakāle gāmantaragaṇanāya pācittiyāni, agāmakatīrapassena gamanakāle addhayojanagaṇanāya. Yā pana yojanavitthatā hoti, tassā majjhena gamanepi addhayojanagaṇanāya pācittiyāni veditabbāni. **Anāpatti tiriyaṁ taraṇāyā**ti ettha na kevalaṁ nadiyā, yopi Mahātitthapaṭṭanato Tāmalittiṁ vā Suvaṇṇabhūmiṁ vā gacchati, tassāpi anāpatti. Sabba-aṭṭhakathāsu hi nadiyaṁyeva āpatti vicāritā, na samudde.

191. **Visaṅketenā**ti idhāpi kālavisaṅketeneva anāpatti, titthavisaṅketena pana nāvāvisaṅketena vā gacchantassa āpattiyeva. Sesaṁ paṭhamasikkhāpadasadisameva saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Nāvābhiruhanasikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

192. Navamasikkhāpade **mahānāge tiṭṭhamāne**ti bhummatthe upayogavacanaṁ, mahānāgesu tiṭṭhamānesūti attho. Atha vā mahānāge tiṭṭhamāne adisvāti ayamettha pāṭhaseso daṭṭhabbo. Itarathā hi attho na yujjati. **Antarākathā**ti avasānaṁ appatvā ārambhassa ca avasānassa ca vemajjhaṭṭhānaṁ pattakathā. **Vippakatā**ti kayiramānā hoti. **Saccaṁ mahānāgā kho tayā gahapatī**ti addhacchikena olokayamānā there pavisante disvā tehi sutabhāvaṁ ñatvā evamāha.

194. **Bhikkhuniparipācitan**ti bhikkhuniyā paripācitaṁ, guṇappakāsanena nipphāditaṁ laddhabbaṁ katanti attho. Padabhājane panassa bhikkhuniñca tassā paripācanākārañca dassetuṁ "bhikkhunī nāma ubhatosaṁghe upasampannā, paripāceti nāma pubbe adātukāmānan"ti-ādi vuttaṁ. **Pubbe gihisamārambhā**ti ettha **pubbe**ti paṭhamaṁ. **Samārambho**ti[1] samāraddhaṁ vuccati, paṭiyāditassetaṁ adhivacanaṁ. Gihīnaṁ samārambho gihisamārambho. Bhikkhuniyā paripācanato paṭhamameva yaṁ gihīnaṁ paṭiyāditaṁ bhattaṁ, tato aññatra taṁ piṇḍapātaṁ ṭhapetvā aññaṁ bhuñjantassa āpatti, taṁ pana bhuñjantassa anāpattīti vuttaṁ hoti. Padabhājane pana yasmā ñātakapavāritehi bhikkhussatthāya asamāraddhopi piṇḍapāto atthato samāraddhova hoti, yathāsukhaṁ āharāpetabbato, tasmā byañjanaṁ anādiyitvā atthameva dassetuṁ "gihisamārambho nāma ñātakā vā honti pavāritā vā"ti vuttaṁ.

---

1. Samārambhāti (Syā, Ka)

195. **Pakatipaṭiyattan**ti pakatiyā tasseva bhikkhuno atthāya paṭiyāditaṁ hoti "therassa dassāmā"ti. Mahāpaccariyaṁ pana "tassa, aññassā"ti avatvā "bhikkhūnaṁ dassāmāti paṭiyattaṁ hotī"ti avisesena vuttaṁ.

197. **Pañca bhojanāni ṭhapetvā sabbattha anāpattī**ti yāgukhajjakaphalāphale sabbattha bhikkhuniparipācitepi anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ kāyacittato samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paripācitasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

198. Dasamasikkhāpade sabbo Pāḷi-attho ca vinicchayo ca dutiya-aniyate vuttanayeneva veditabbo. Idañhi sikkhāpadaṁ dutiyāniyatena ca upari upanandhassa catutthasikkhāpadena ca saddhiṁ ekaparicchedaṁ, aṭṭhuppattivasena pana visuṁ paññattanti.

Rahonisajjasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena bhikkhunivaggo[1] tatiyo.

---

4. Bhojanavagga

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā

203. Bhojanavaggassa paṭhamasikkhāpade **āvasathapiṇḍo**ti āvasathe piṇḍo. Samantā parikkhittaṁ addhikagilānagabbhinipabbajitānaṁ yathānurūpaṁ paññattamañcapīṭhaṁ anekagabbhapamukhaparicchedaṁ āvasathaṁ katvā tattha puññakāmatāya piṇḍo paññatto hoti, yāgubhattabhesajjādi sabbaṁ tesaṁ tesaṁ dānatthāya ṭhapitaṁ hotīti attho. **Hiyyopī**ti svepi.

---

1. Ovādavaggo (Pāḷiyaṁ)

apasakkantīti apagacchanti. **Manussā ujjhāyantīti** titthiye apassantā "titthiyā kuhiṁ gatā, ime passitvā pakkantā"ti sutvā ujjhāyanti. **Kukkuccāyantoti** kukkuccaṁ karonto, akappiyasaññaṁ uppādentoti attho.

206. **Sakkoti tamhā āvasathā pakkamitunti** addhayojanaṁ vā yojanaṁ vā gantuṁ sakkoti. **Na sakkotīti** ettakameva na sakkoti. **Anodissāti** imesaṁyeva vā ettakānaṁyeva vāti ekaṁ pāsaṇḍaṁ anuddisitvā sabbesaṁ paññatto hoti. **Yāvadatthoti** bhojanampi ettakanti aparicchinditvā yāvadattho paññatto hoti. **Sakiṁ bhuñjitabbanti** ekadivasaṁ bhuñjitabbaṁ, dutiyadivasato paṭṭhāya paṭiggahaṇe dukkaṭaṁ, ajjhohāre ajjhohāre pācittiyaṁ.

Ayaṁ panettha vinicchayo—ekakulena vā nānākulehi vā ekato hutvā ekasmiṁ ṭhāne vā nānāṭhānesu vā ajja ekasmiṁ, sve ekasminti evaṁ aniyamitaṭṭhāne vā paññattaṁ ekasmiṁ ṭhāne ekadivasaṁ bhuñjitvā dutiyadivase tasmiṁ ṭhāne aññasmiṁ vā bhuñjituṁ na vaṭṭati. Nānākulehi pana nānāṭhānesu paññattaṁ ekasmiṁ ṭhāne ekadivasaṁ bhuñjitvā dutiyadivase aññattha bhuñjituṁ vaṭṭati. Paṭipāṭiṁ pana khepetvā puna ādito paṭṭhāya bhuñjituṁ na vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Ekapūganānāpūga-ekagāmanānāgāmesupi eseva nayo. Yopi ekakulassa vā nānākulānaṁ vā ekato paññatto taṇḍulādīnaṁ abhāvena antarantarā chijjati, sopi na bhuñjitabbo. Sace pana na sakkoma dātunti upacchinditvā puna kalyāṇacitte uppanne dātuṁ ārabhanti, etaṁ puna ekadivasaṁ bhuñjituṁ vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ.

208. **Anāpatti gilānassāti** gilānassa anuvasitvā bhuñjantassa anāpatti. **Gacchanto vāti** yo gacchanto antarāmagge ekadivasaṁ gataṭṭhāne ca ekadivasaṁ bhuñjati, tassāpi anāpatti. Āgacchantepi eseva nayo. Gantvā paccāgacchantopi antarāmagge ekadivasaṁ āgataṭṭhāne ca ekadivasaṁ bhuñjituṁ labhati. Gacchissāmīti bhuñjitvā nikkhantassa nadī vā pūrati, corādibhayaṁ vā hoti, so nivattitvā khemabhāvaṁ ñatvā gacchanto puna ekadivasaṁ bhuñjituṁ labhatīti sabbamidaṁ Mahāpaccariyādīsu

vuttaṁ. **Odissa paññatto hotī**ti bhikkhūnaṁyeva atthāya uddisitvā paññatto hoti. **Na yāvadattho**ti yāvadatthaṁ paññatto na hoti, thokaṁ thokaṁ labbhati, tādisaṁ niccampi bhuñjituṁ vaṭṭati. **Pañca bhojanāni ṭhapetvā sabbatthā**ti yāgukhajjakaphalāphalādibhede sabbattha anāpatti. Yāgu-ādīni hi niccampi bhuñjituṁ vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Āvasathapiṇḍasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

209. Dutiyasikkhāpade **parihīnalābhasakkāro**ti so kira Ajātasattunā rājānaṁ mārāpetvāpi abhimāre yojetvāpi ruhiruppādaṁ katvāpi guḷhapaṭicchanno ahosi. Yadā pana divāyeva Dhanapālakaṁ payojesi, tadā pākaṭo jāto. "Kathaṁ Devadatto hatthiṁ payojesī"ti parikathāya[1] uppannāya "na kevalaṁ hatthiṁ payojesi, rājānampi mārāpesi, abhimārepi pesesi, silampi pavijjhi, pāpo Devadatto"ti pākaṭo ahosi. "Kena saddhiṁ imaṁ kammamakāsī"ti ca vutte "raññā Ajātasattunā"ti āhaṁsu. Tato nāgarā "kathañhi nāma rājā evarūpaṁ coraṁ sāsanakaṇṭakaṁ gahetvā vicarissatī"ti uṭṭhahiṁsu. Rājā nagarasaṅkhobhaṁ ñatvā Devadattaṁ nīhari. Tato paṭṭhāya cassa pañcathālipākasatāni upacchindi, upaṭṭhānampissa na agamāsi, aññepissa manussā na kiñci dātabbaṁ vā kātabbaṁ vā maññiṁsu. Tena vuttaṁ "parihīnalābhasakkāro"ti. **Kulesu viññāpetvā viññāpetvā bhuñjatī**ti "mā me gaṇo bhijjī"ti parisaṁ posento tvaṁ ekassa bhikkhuno bhattaṁ dehi, tvaṁ dvinnanti evaṁ viññāpetvā sapariso kulesu bhuñjati.

211. **Cīvaraṁ parittaṁ uppajjatī**ti bhattaṁ agaṇhantānaṁ cīvaraṁ na denti, tasmā parittaṁ uppajjati.

---

1. Kathāya (Sī)

212. **Cīvarakārake bhikkhū bhattena nimantentī**ti gāme piṇḍāya caritvā cirena cīvaraṁ niṭṭhāpente disvā "evaṁ lahuṁ niṭṭhāpetvā cīvaraṁ paribhuñjissantī"ti puññakāmatāya nimantenti.

215. **Nānāverajjake**ti nānāvidhehi aññarajjehi āgate. Nānāvirajjaketipi pāṭho, ayamevattho.

217-8. **Gaṇabhojane**ti gaṇassa bhojane. Idha ca gaṇo nāma cattāro bhikkhū ādiṁ katvā tatuttari bhikkhū adhippetā, teneva sabbantimaṁ paricchedaṁ dassento āha "yattha cattāro bhikkhū -pa- etaṁ gaṇabhojanaṁ nāmā"ti. Taṁ panetaṁ gaṇabhojanaṁ dvīhākārehi pasavati nimantanato vā viññattito vā. Kathaṁ nimantanato pasavati? Cattāro bhikkhū upasaṅkamitvā "tumhe bhante odanena nimantemi, odanaṁ me gaṇhatha ākaṅkhatha oloketha adhivāsetha paṭimānethā"ti evaṁ yena kenaci vevacanena vā bhāsantarena vā pañcannaṁ bhojanānaṁ nāmaṁ gahetvā nimanteti. Evaṁ ekato nimantitā paricchinnakālavasena ajjatanāya vā svātanāya vā ekato gacchanti, ekato gaṇhanti, ekato bhuñjanti, gaṇabhojanaṁ hoti, sabbesaṁ āpatti. Ekato nimantitā ekato vā nānato vā gacchanti, ekato gaṇhanti, nānato bhuñjanti, āpattiyeva. Paṭiggahaṇameva hi ettha pamāṇaṁ. Ekato nimantitā ekato vā nānato vā gacchanti, nānato gaṇhanti, ekato vā nānato vā bhuñjanti, anāpatti. Cattāri pariveṇāni vā vihāre vā gantvā nānato nimantitā ekaṭṭhāne ṭhitesuyeva vā eko puttena eko pitarāti evampi nānato nimantitā ekato vā nānato vā gacchantu, ekato vā nānato vā bhuñjantu, sace ekato gaṇhanti, gaṇabhojanaṁ hoti, sabbesaṁ āpatti. Evaṁ tāva nimantanato pasavati.

Kathaṁ viññattito? Cattāro bhikkhū ekato ṭhitā vā nisinnā vā upāsakaṁ disvā "amhākaṁ catunnampi bhattaṁ dehī"ti vā viññāpeyyuṁ, pāṭekkaṁ vā passitvā "mayhaṁ dehi, mayhaṁ dehī"ti, evaṁ ekato vā nānato vā viññāpetvā ekato vā gacchantu nānato vā, bhattaṁ gahetvāpi ekato vā bhuñjantu nānato vā, sace ekato gaṇhanti, gaṇabhojanaṁ hoti, sabbesaṁ āpatti. Evaṁ viññattito pasavati.

Pādāpi phalitāti[1] yathā mahācammassa parato maṁsaṁ dissati, evaṁ phālitā, vālikāya vā sakkharāya vā pahaṭamatte dukkhaṁ uppādenti, na sakkā hoti antogāme piṇḍāya carituṁ. Īdise gelaññe gilānasamayoti bhuñjitabbaṁ, na lesakappiyaṁ[2] kātabbaṁ.

Cīvare kayiramāneti yadā sāṭakañca suttañca labhitvā cīvaraṁ karonti, tadā, visuṁ hi cīvarakārasamayo nāma natthi. Tasmā yo tattha cīvare kattabbaṁ yaṁkiñci kammaṁ karoti, Mahāpaccariyaṁ hi "antamaso sūcivedhanako"tipi vuttaṁ, tena cīvarakārasamayoti bhuñjitabbaṁ. Kurundiyaṁ pana vitthāreneva vuttaṁ. Yo cīvaraṁ vicāreti chindati, moghasuttaṁ ṭhapeti, āgantukapaṭṭaṁ[3] ṭhapeti, paccāgataṁ sibbati, āgantukapaṭṭaṁ bandhati, anuvātaṁ chindati ghaṭṭeti āropeti, tattha paccāgataṁ sibbati, suttaṁ karoti valeti, pipphalikaṁ niseti, parivattanaṁ karoti, sabbopi cīvaraṁ karotiyevāti vuccati. Yo pana samīpe nisinno Jātakaṁ vā Dhammapadaṁ vā katheti, ayaṁ na cīvarakārako. Etaṁ ṭhapetvā sesānaṁ gaṇabhojane anāpattīti.

Addhayojananti ettakampi addhānaṁ gantukāmena. Yo pana dūraṁ gantukāmo, tattha vattabbameva natthi. **Gacchantenā**ti addhānaṁ gacchantena addhayojanabbhantare gāvutepi bhuñjituṁ vaṭṭati. **Gatena bhuñjitabban**ti gatena ekadivasaṁ bhuñjitabbaṁ. Nāvābhiruhanepi eseva nayo. Ayaṁ pana viseso, abhiruḷhena icchitaṭṭhānaṁ gantvāpi yāva na orohati, tāva bhuñjitabbanti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. **Catutthe āgate**ti ayaṁ antimaparicchedo, catutthepi āgate yattha na yāpenti, so mahāsamayo. Yattha pana sataṁ vā sahassaṁ vā sannipatanti, tattha vattabbameva natthi. Tasmā tādise kāle "mahāsamayo"ti adhiṭṭhahitvā bhuñjitabbaṁ. **Yo koci paribbājakasamāpanno**ti sahadhammikesu vā titthiyesu vā aññataro, etesaṁ hi yena kenaci kate bhatte "samaṇabhattasamayo"ti bhuñjitabbaṁ.

220. **Anāpattisamaye**ti sattasu samayesu aññatarasmiṁ anāpatti. **Dve tayo ekato**ti yepi akappiyanimantanaṁ sādiyitvā dve vā tayo vā ekato gahetvā bhuñjanti, tesampi anāpatti.

---

1. Phālitāti (Sī, Syā) 2. Na lesakappaṁ (Sī)
3. Āgantukapattaṁ (Sī), āgantukapaṭaṁ (Syā)

Tattha animantitacatutthaṁ[1] piṇḍapātikacatutthaṁ anupasampannacatutthaṁ pattacatutthaṁ gilānacatutthanti pañcannaṁ catukkānaṁ vasena vinicchayo veditabbo. Kathaṁ? Idhekacco cattāro bhikkhū "bhattaṁ gaṇhathā"ti nimanteti. Tesu tayo gatā, eko na gato. Upāsako "eko bhante thero kuhin"ti pucchati. Nāgato upāsakāti. So aññaṁ taṅkhaṇappattaṁ kañci "ehi bhante"ti pavesetvā catunnampi bhattaṁ deti, sabbesaṁ anāpatti. Kasmā? Gaṇapūrakassa animantitattā. Tayo eva hi tattha nimantitā gaṇhiṁsu, tehi gaṇo na pūrati, gaṇapūrako ca animantito, tena gaṇo bhijjatīti idaṁ animantitacatutthaṁ.

Piṇḍapātikacatutthe nimantanakāle eko piṇḍapātiko hoti, so nādhivāseti. Gamanavelāya pana "ehi bhante"ti vutte anadhivāsitattā anāgacchantampi "etha bhikkhaṁ lacchathā"ti gahetvā gacchanti, so taṁ gaṇaṁ bhindati. Tasmā sabbesaṁ anāpatti.

Anupasampannacatutthe sāmaṇerena saddhiṁ nimantitā honti, sopi gaṇaṁ bhindati.

Pattacatutthe eko sayaṁ agantvā pattaṁ peseti, evampi gaṇo bhijjati. Tasmā sabbesaṁ anāpatti.

Gilānacatutthe gilānena saddhiṁ nimantitā honti, tattha gilānasseva anāpatti, itaresaṁ pana gaṇapūrako hoti. Na hi gilānena gaṇo bhijjati. Tasmā tesaṁ āpattiyeva. Mahāpaccariyaṁ pana avisesena vuttaṁ.

Samayaladdhako sayameva muccati, sesānaṁ gaṇapūrakattā āpattikaro hoti. Tasmā cīvaradānasamayaladdhakādīnampi vasena catukkāni veditabbāni. Sace pana adhivāsetvā gatesupi catūsu janesu eko paṇḍito bhikkhu "ahaṁ tumhākaṁ gaṇaṁ bhindissāmi, nimantanaṁ sādiyathā"ti vatvā yāgukhajjakāvasāne bhattatthāya pattaṁ gaṇhantānaṁ adatvā ime tāva bhikkhū bhojetvā vissajjetha, ahaṁ pacchā anumodanaṁ katvā gamissāmīti nisinno. Tesu bhutvā gatesu "detha bhante pattan"ti upāsakena pattaṁ gahetvā bhatte dinne bhuñjitvā

---

1. Animantitacatukkaṁ (Ka) evamaññapadesupi.

anumodanaṁ katvā gacchati, sabbesaṁ anāpatti. Pañcannaṁ hi bhojanānaṁyeva vasena gaṇabhojane visaṅketaṁ natthi. Odanena nimantitā kummāsaṁ gaṇhantāpi āpattiṁ āpajjanti. Tāni ca tehi ekato na gahitāni. Yāgu-ādīsu pana visaṅketaṁ hoti, tāni tehi ekato gahitānīti. Evaṁ eko paṇḍito aññesampi anāpattiṁ karoti.

Tasmā sace koci saṁghabhattaṁ kattukāmena nimantanatthāya pesito vihāraṁ āgamma "bhante sve amhākaṁ ghare bhikkhaṁ gaṇhathā"ti avatvā "bhattaṁ gaṇhathā"ti vā "saṁghabhattaṁ gaṇhathā"ti vā "saṁgho bhattaṁ gaṇhātū"ti vā vadati, bhattuddesakena paṇḍitena bhavitabbaṁ, nemantanikā gaṇabhojanato piṇḍapātikā ca dhutaṅgabhedato mocetabbā. Kathaṁ? Evaṁ tāva vattabbaṁ "sve na sakkā upāsakā"ti. Punadivase bhanteti. Punadivasepi na sakkāti, evaṁ yāva addhamāsampi haritvā puna vattabbo "tvaṁ kiṁ avacā"ti. Sace punapi "saṁghabhattaṁ gaṇhathā"ti vadati, tato "imaṁ tāva upāsaka pupphaṁ kappiyaṁ karohi, imaṁ tiṇan"ti evaṁ vikkhepaṁ katvā puna "kiṁ kathayitthā"ti pucchitabbo. Sace punapi tatheva vadati, "āvuso tvaṁ piṇḍapātike vā mahāthere vā na lacchasi, sāmaṇere lacchasī"ti vattabbo. "Nanu bhante asukasmiñca asukasmiñca gāme bhadante bhojesuṁ, ahaṁ kasmā na labhāmī"ti ca vutte te nimantetuṁ jānanti, tvaṁ na jānāsīti. Te kathaṁ nimantesuṁ bhanteti. Evamāhaṁsu "amhākaṁ bhante bhikkhaṁ gaṇhathā"ti. Sace sopi tatheva vadati, vaṭṭati. Atha punapi "bhattaṁ gaṇhathā"ti vadati, "na dāni tvaṁ āvuso bahū bhikkhū lacchasi, tayo eva lacchasī"ti vattabbo. Nanu bhante asukasmiñca asukasmiñca gāme sakalaṁ bhikkhusaṁghaṁ bhojesuṁ, ahaṁ kasmā na labhāmīti. Tvaṁ nimantetuṁ na jānāsīti. Te kathaṁ nimantesunti. Te "bhikkhaṁ gaṇhāthā"ti āhaṁsūti. Sace sopi "bhikkhaṁ gaṇhathā"ti vadati, vaṭṭati. Atha punapi "bhattamevā"ti vadati, tato vattabbo "gaccha tvaṁ, natthamhākaṁ tava bhattenattho, nibaddhagocaro esa amhākaṁ, mayamettha piṇḍāya carissāmā"ti. Taṁ "caratha bhante"ti vatvā āgataṁ pucchanti "kiṁ bho laddhā bhikkhū"ti. "Kiṁ etena, bahu ettha vattabbaṁ, therā 'sve piṇḍāya carissāmā'ti āhaṁsu, mā dāni tumhe pamajjitthā"ti. Dutiyadivase cetiyavattaṁ katvā ṭhitā bhikkhū

saṁghattherena vattabbā "āvuso dhuragāme saṁghabhattaṁ, apaṇḍitamanusso pana agamāsi, gacchāma dhuragāme piṇḍāya carissāmā"ti. Bhikkhūhi therassa vacanaṁ kātabbaṁ, na dubbacehi bhavitabbaṁ, gāmadvāre aṭṭhatvāva piṇḍāya caritabbaṁ. Tesu pattāni gahetvā nisīdāpetvā bhojentesu bhuñjitabbaṁ. Sace āsanasālāya bhattaṁ ṭhapetvā rathikāsu āhiṇḍantā ārocenti "āsanasālāya bhante bhattaṁ gaṇhathā"ti, na vaṭṭati.

Atha pana bhattaṁ ādāya tattha tattha gantvā "bhattaṁ gaṇhathā"ti vadanti, paṭikacceva vā vihāraṁ abhiharitvā patirūpe ṭhāne ṭhapetvā āgatāgatānaṁ denti, ayaṁ abhihaṭabhikkhā nāma vaṭṭati. Sace pana bhattasālāya dānaṁ sajjetvā taṁ taṁ pariveṇaṁ pahiṇanti "bhattasālāya bhattaṁ gaṇhathā"ti, na vaṭṭati. Ye pana manussā piṇḍacārike bhikkhū disvā āsanasālaṁ sammajjitvā tattha nisīdāpetvā bhojenti, na te paṭikkhipitabbā. Ye pana gāme bhikkhaṁ alabhitvā gāmato nikkhamante bhikkhū disvā "bhante bhattaṁ gaṇhathā"ti vadanti, te paṭikkhipitabbā, na vā nivattitabbaṁ. Sace "nivattatha bhante bhattaṁ gaṇhathā"ti vadanti, "nivattathā"ti vuttapade nivattituṁ vaṭṭati. "Nivattatha bhante ghare bhattaṁ kataṁ, gāme bhattaṁ katan"ti vadanti, gehe ca gāme ca bhattaṁ nāma yassa kassaci hotīti nivattituṁ vaṭṭati. "Nivattatha bhattaṁ gaṇhathā"ti sambandhaṁ katvā vadanti, nivattituṁ na vaṭṭati. Āsanasālato piṇḍāya carituṁ nikkhamante disvā "nisīdatha bhante bhattaṁ gaṇhathā"ti vuttepi eseva nayo. Niccabhattanti dhuvabhattaṁ vuccati. "Niccabhattaṁ gaṇhathā"ti vadanti, bahūnampi ekato gahetuṁ vaṭṭati. Salākabhattādīsupi eseva nayo. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Gaṇabhojanasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

221. Tatiyasikkhāpade **na kho idaṁ orakaṁ bhavissati, yathayime manussā sakkaccaṁ bhattaṁ karontī**ti yena niyāmena ime manussā sakkaccaṁ

bhattaṁ karonti, tena ñāyati “idaṁ sāsanaṁ idaṁ vā Buddhappamukhe saṁghe dānaṁ na kho orakaṁ bhavissati, parittaṁ lāmakaṁ neva bhavissatī”ti. **Kirapatiko**ti ettha **kiro**ti tassa kulaputtassa nāmaṁ, ādhipaccaṭṭhena pana “kirapatiko”ti vuccati. So kira issaro adhipati māsa-utusaṁvaccharaniyāmena vetanaṁ datvā kammakārake kammaṁ kāreti. **Badarā paṭiyattā**ti upacāravasena vadati. **Badaramissenā**ti badarasāḷavena.

222. **Ussūre**[1] **āhariyitthā**ti atidivā āhariyittha.

226. **Mayhaṁ bhattapaccāsaṁ itthannāmassa dammī**ti ayaṁ bhattavikappanā nāma sammukhāpi parammukhāpi vaṭṭati. Sammukhā disvā “tuyhaṁ vikappemī”ti vatvā bhuñjitabbaṁ, adisvā pañcasu sahadhammikesu “itthannāmassa vikappemī”ti vatvā bhuñjitabbaṁ. Mahāpaccariyādīsu pana parammukhāvikappanāva vuttā. Sā cāyaṁ yasmā vinayakammena saṅgahitā, tasmā Bhagavato vikappetuṁ na vaṭṭati. Bhagavati hi gandhakuṭiyaṁ nisinnepi saṁghamajjhe nisinnepi saṁghena gaṇappahonake bhikkhū gahetvā taṁ taṁ kammaṁ kataṁ sukatameva hoti, Bhagavā neva kammaṁ kopeti na sampādeti. Na kopeti dhammissarattā, na sampādeti agaṇapūrakattā.

229. **Dve tayo nimantane ekato bhuñjatī**ti dve tīṇi nimantanāni ekapatte pakkhipitvā missetvā ekaṁ katvā bhuñjatīti attho. Dve tīṇi kulāni nimantetvā ekasmiṁ ṭhāne nisīdāpetvā ito cito ca āharitvā bhattaṁ ākiranti, sūpabyañjanaṁ ākiranti, ekamissakaṁ hoti, ettha anāpattīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Sace pana mūlanimantanaṁ heṭṭhā hoti, pacchimaṁ pacchimaṁ upari, taṁ uparito paṭṭhāya bhuñjantassa āpatti. Hatthaṁ pana anto pavesetvā paṭhamanimantanato ekampi kabaḷaṁ uddharitvā bhuttakālato paṭṭhāya yathā tathā vā bhuñjantassa anāpatti. Sacepi tattha khīraṁ vā rasaṁ vā ākiranti, yena ajjhotthataṁ bhattaṁ ekarasaṁ hoti, koṭito paṭṭhāya bhuñjantassa anāpattīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ pana vuttaṁ “khīrabhattaṁ vā rasabhattaṁ vā labhitvā nisinnassa tattheva aññepi khīrabhattaṁ vā rasabhattaṁ vā ākiranti, khīraṁ vā rasaṁ vā pivato anāpatti. Bhuñjantena pana paṭhamaṁ laddhamaṁsakhaṇḍaṁ vā

1. Ussūrena (Ka)

bhattapiṇḍaṁ vā mukhe pakkhipitvā koṭito paṭṭhāya bhuñjituṁ vaṭṭati. Sappipāyāsepi eseva nayo"ti.

Mahā-upāsako bhikkhuṁ nimanteti, tassa kulaṁ upagatassa upāsakopi tassa puttadārabhātikabhagini-ādayopi attano attano koṭṭhāsaṁ āharitvā patte pakkhipanti, upāsakena paṭhamaṁ dinnaṁ abhuñjitvā pacchā laddhaṁ bhuñjantassa anāpattī"ti Mahā-aṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ. Kurundaṭṭhakathāyaṁ pana vaṭṭatīti vuttaṁ. Mahāpaccariyaṁ "sace pāṭekkaṁ pacanti, attano attano pakkabhattato āharitvā denti, tattha pacchā āhaṭaṁ paṭhamaṁ bhuñjantassa pācittiyaṁ. Yadi pana sabbesaṁ ekova pāko hoti, paramparabhojanaṁ na hotī"ti vuttaṁ. Mahā-upāsako nimantetvā nisīdāpeti, añño manusso pattaṁ gaṇhāti, na dātabbaṁ. Kiṁ bhante na dethāti. Nanu upāsaka tayā nimantitamhāti. Hotu bhante laddhaṁ laddhaṁ bhuñjathāti vadati, bhuñjituṁ vaṭṭati. Aññena āharitvā bhatte dinne āpucchitvāpi bhuñjituṁ vaṭṭatīti kurundiyaṁ vuttaṁ.

Anumodanaṁ katvā gacchantaṁ dhammaṁ sotukāmā "svepi bhante āgaccheyyāthā"ti sabbe nimantenti, punadivase āgantvā laddhaṁ laddhaṁ bhuñjituṁ vaṭṭati. Kasmā? Sabbehi nimantitattā. Eko bhikkhu piṇḍāya caranto bhattaṁ labhati, tamañño upāsako nimantetvā ghare nisīdāpeti, na ca tāva bhattaṁ sampajjati. Sace so bhikkhu piṇḍāya caritvā laddhabhattaṁ bhuñjati, āpatti. Abhutvā nisinne "kiṁ bhante na bhuñjasī"ti vutte "tayā nimantitattā"ti vatvā "laddhaṁ laddhaṁ bhuñjatha bhante"ti vutto bhuñjati, vaṭṭati.

Sakalena gāmenāti sakalena gāmena ekato hutvā nimantitasseva yattha katthaci bhuñjato anāpatti. Pūgepi eseva nayo. **Nimantiyamāno bhikkhaṁ gahessāmīti bhaṇatī**ti "bhattaṁ gaṇhā"ti nimantiyamāno "na mayhaṁ tava bhattenattho, bhikkhaṁ gaṇhissāmī"ti vadati. Ettha pana Mahāpadumatthero āha "evaṁ vadanto imasmiṁ sikkhāpade animantanaṁ kātuṁ sakkoti, bhuñjanatthāya pana okāso kato hotīti neva gaṇabhojanato na cārittato muccatīti. Mahāsumatthero āha "yadaggena animantanaṁ kātuṁ sakkoti, tadaggena neva gaṇabhojanaṁ na cārittaṁ hotī"ti. Sesaṁ uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, ettha hi bhojanaṁ kiriyā, avikappanaṁ akiriyā, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paramparabhojanasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

---

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

230. Catutthasikkhāpade **Kāṇamātā**ti Kāṇāya mātā. Sā kirassā dhītā abhirūpā ahosi, ye ye taṁ passanti, te te rāgena kāṇā honti, rāgandhā hontīti attho. Tasmā paresaṁ kāṇabhāvakaraṇato "Kāṇā"ti vissutā ahosi. Tassā vasena mātāpissā "Kāṇamātā"ti pākaṭā jātā. **Āgatan**ti āgamanaṁ. **Kismiṁ viyā**ti kīdisaṁ viya, lajjanakaṁ viya hotīti adhippāyo. **Rittahatthaṁ gantun**ti rittā hatthā asmiṁ gamane tadidaṁ **rittahatthaṁ,** taṁ rittahatthaṁ gamanaṁ gantuṁ lajjanakaṁ viya hotīti vuttaṁ hoti. **Parikkhayaṁ agamāsī**ti upāsikā ariyasāvikā bhikkhū disvā santaṁ adātuṁ na sakkoti, tasmā tāva dāpesi, yāva sabbaṁ parikkhayaṁ agamāsi. **Dhammiyā kathāyā**ti ettha Kāṇāpi mātu atthāya desiyamānaṁ dhammaṁ suṇantī desanāpariyosāne sotāpannā ahosi. **Uṭṭhāyāsanā pakkāmī**ti āsanato uṭṭhahitvā gato. Sopi puriso "Satthā kira Kāṇamātāya nivesanaṁ agamāsī"ti sutvā Kāṇaṁ ānetvā pakatiṭṭhāneyeva ṭhapesi.

231. Imasmiṁ pana vatthusmiṁ uppannamatte apaññatteyeva sikkhāpade pātheyyavatthu udapādi, tasmā anantarameva cetaṁ dassetuṁ **tena kho pana samayenā**ti-ādi vuttaṁ. Sopi ca upāsako ariyasāvakattā sabbameva dāpesi. Tena vuttaṁ "parikkhayaṁ agamāsī"ti.

233. **Yaṁkiñci paheṇakatthāyā**ti[1] paṇṇākāratthāya paṭiyattaṁ yaṁkiñci atirasakamodakasakkhalikādi sabbaṁ idha pūvotveva saṅkhyaṁ gacchati.

---

1. Pahiṇakatthāyāti (Ka)

yaṁkiñci pātheyyatthāyāti maggaṁ gacchantānaṁ antarāmaggatthāya paṭiyattaṁ yaṁkiñci baddhasattu-abaddhasattutilataṇḍulādi sabbaṁ idha manthotveva saṅkhyaṁ gacchati. **Tato ce uttarin**ti sacepi tatiyaṁ pattaṁ thūpīkataṁ gaṇhāti, pūvagaṇanāya pācittiyaṁ.

Dvattipattapūre paṭiggahetvāti mukhavaṭṭiyā heṭṭhimalekhāya samapūre patte gahetvā. **Amutra mayā dvattipattapūrā**ti ettha sace dve gahitā "atra mayā dve pattapūrā paṭiggahitā, tvaṁ ekaṁ gaṇheyyāsī"ti vattabbaṁ. Tenāpi aññaṁ passitvā "paṭhamaṁ āgatena dve pattapūrā gahitā, mayā eko, mā tvaṁ gaṇhī"ti vattabbaṁ. Yena paṭhamaṁ eko gahito, tassāpi paramparārocane eseva nayo. Yena pana sayameva tayo gahitā, tena aññaṁ disvā "mā kho ettha paṭiggaṇhi"cceva vattabbaṁ. **Paṭikkamanaṁ nīharitvā**ti āsanasālaṁ haritvā, āsanasālaṁ gacchantena ca chaḍḍitasālā na gantabbā. Yattha mahā bhikkhusaṁgho nisīdati, tattha gantabbaṁ. Mahāpaccariyaṁ pana vuttaṁ "yā laddhaṭṭhānato āsannā āsanasālā, tattha gantabbaṁ. 'Attano sandiṭṭhānaṁ vā sambhattānaṁ vā ekanikāyikānaṁ vā dassāmī'ti aññattha gantuṁ na labbhati. Sace panassa nibaddhanisīdanaṭṭhānaṁ hoti, dūrampi gantuṁ vaṭṭatī"ti.

Saṁvibhajitabbanti sace tayo pattapūrā gahitā, ekaṁ attano ṭhapetvā dve bhikkhusaṁghassa dātabbā. Sace dve gahitā, ekaṁ attano ṭhapetvā eko saṁghassa dātabbo, yathāmittaṁ pana dātuṁ na labbhati. Yena eko gahito, na tena kiñci akāmā dātabbaṁ, yathāruci kātabbaṁ.

235. **Gamane paṭippassaddhe**ti antarāmagge upaddavaṁ vā disvā anatthikatāya vā "mayaṁ idāni na pesissāma na gamissāmā"ti evaṁ gamane paṭippassaddhe upacchinne. **Ñātakānaṁ pavāritānan**ti etesaṁ bahumpi dentānaṁ paṭiggaṇhantassa anāpatti. Aṭṭhakathāsu pana "tesampi pātheyyapaheṇakatthāya paṭiyattato pamāṇameva vaṭṭatī"ti vuttaṁ. Sesaṁ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Kāṇamātāsikkhāpadaṁ catutthaṁ.

5. Paṭhamapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

236. Pañcamasikkhāpade **bhikkhū bhuttāvī pavāritā**ti brāhmaṇena "gaṇhatha bhante yāva icchathā"ti evaṁ yāvadatthapavāraṇāya, sayañca "alaṁ āvuso thokaṁ thokaṁ dehī"ti evaṁ paṭikkhepapavāraṇāya pavāritā. **Paṭivissake**ti sāmantagharavāsike.

237. **Kākoravasaddan**ti kākānaṁ oravasaddaṁ sannipatitvā viravantānaṁ saddaṁ. **Alametaṁ sabban**ti ettha tikāraṁ avatvāva 'alametaṁ sabbaṁ' ettakaṁ vattuṁ vaṭṭati.

238-9. **Bhuttāvī**ti bhuttavā. Tattha ca yasmā yena ekampi sitthaṁ saṅkhāditvā vā asaṅkhāditvā vā[1] ajjhoharitaṁ hoti, so "bhuttāvī"ti saṅkhyaṁ gacchati, tenassa padabhājane "bhuttāvī nāma pañcannaṁ bhojanānan"ti-ādi vuttaṁ. **Pavārito**ti katapavāraṇo katapaṭikkhepo. Sopi ca yasmā na paṭikkhepamattena, atha kho pañcaṅgavasena, tenassa padabhājane "pavārito nāma asanaṁ paññāyatī"ti-ādi vuttaṁ. Tattha yasmā asanaṁ paññāyatīti iminā vippakatabhojano "pavārito"ti vutto, yo ca vippakatabhojano, tena kiñci bhuttaṁ kiñci abhuttaṁ, yañca bhuttaṁ, taṁ sandhāya "bhuttāvī"tipi saṅkhyaṁ gacchati, tasmā bhuttāvīvacanena visuṁ kiñci atthasiddhiṁ na passāma. Dirattatirattaṁ, chappañcavācāhīti-ādīsu[2] pana dirattādivacanaṁ viya pavāritapadassa parivārakabhāvena byañjanasiliṭṭhatāya cetaṁ vuttanti veditabbaṁ.

Asanaṁ paññāyatīti-ādīsu vippakatabhojanaṁ dissati, bhuñjamāno ceso puggalo hotīti attho. **Bhojanaṁ paññāyatī**ti pavāraṇappahonakabhojanaṁ dissati. Odanādīnaṁ ce aññataraṁ paṭikkhipitabbaṁ bhojanaṁ hotīti attho. **Hatthapāse ṭhito**ti pavāraṇappahonakaṁ bhojanaṁ gaṇhitvā dāyako aḍḍhateyyahatthappamāṇe okāse hotīti attho. **Abhiharatī**ti so ce dāyako tassa taṁ bhattaṁ kāyena abhiharatīti attho. **Paṭikkhepo paññāyatī**ti paṭikkhepo dissati, tañce abhihaṭaṁ so bhikkhu kāyena vā vācāya vā paṭikkhipatīti attho. Evaṁ pañcannaṁ aṅgānaṁ vasena pavārito nāma hotīti. Vuttampi cetaṁ—

---

1. Saṅkharitvā vā asaṅkharitvā vā (Ka)
2. Vi 2. 27, 33 piṭṭhesu.

"Pañcahi Upāli ākārehi pavāraṇā paññāyati, asanaṁ paññāyati, bhojanaṁ paññāyati, hatthapāse ṭhito, abhiharati, paṭikkhepo paññāyatī"ti[1].

Tatrāyaṁ vinicchayo—asananti-ādīsu tāva yañca asnāti, yañca bhojanaṁ hatthapāse ṭhitena abhihaṭaṁ paṭikkhipati, taṁ odano kummāso sattu maccho maṁsanti imesaṁ aññatarameva veditabbaṁ. Tattha odano nāma sāli vīhi yavo godhumo kaṅgu varako kudrūsakoti sattannaṁ dhaññānaṁ taṇḍulehi nibbatto. Tattha **sālī**ti antamaso nīvāraṁ upādāya sabbāpi sālijāti. **Vīhī**ti sabbāpi vīhijāti. **Yavagodhumesu** bhedo natthi. **Kaṅgū**ti setarattakāḷabhedā sabbāpi kaṅgujāti. **Varako**ti antamaso varakacorakaṁ upādāya sabbā setavaṇṇā varakajāti. **Kudrūsako**ti kāḷako dravo ceva sāmākādibhedā ca sabbāpi tiṇadhaññajāti.

Nīvāravarakacorakā cettha "dhaññānulomā"ti vadanti. Dhaññāni vā hontu dhaññānulomāni vā, etesaṁ vuttappabhedānaṁ sattannaṁ dhaññānaṁ taṇḍule gahetvā "bhattaṁ pacissāmā"ti vā "yāguṁ pacissāmā"ti vā "ambilapāyāsādīsu aññataraṁ pacissāmā"ti vā yaṁkiñci sandhāya pacantu, sace uṇhaṁ sītalaṁ vā bhuñjantānaṁ bhojanakāle gahitagahitaṭṭhāne odhi paññāyati, odanasaṅgahameva gacchati, pavāraṇaṁ janeti. Sace odhi na paññāyati, yāgusaṅgahaṁ gacchati, pavāraṇaṁ na janeti.

Yopi pāyāso vā paṇṇaphalakaḷīramissakā ambilayāgu vā uddhanato otāritamattā abbhuṇhā hoti, āvajjitvā[2] pivituṁ sakkā, hatthena gahitokāsepi odhiṁ na dasseti, pavāraṇaṁ na janeti. Sace pana usumāya vigatāya sītalībhūtā ghanabhāvaṁ gacchati, odhiṁ dasseti, puna pavāraṇaṁ janeti. Pubbe tanubhāvo na rakkhati. Sacepi dadhitakkādīni āropetvā bahupaṇṇaphalakaḷīre pakkhipitvā muṭṭhimattāpi taṇḍulā pakkhittā honti, bhojanakāle ce odhi paññāyati, pavāraṇaṁ janeti. Ayāguke nimantane "yāguṁ dassāmā"ti bhatte udakakañjikakhīrādīni ākiritvā "yāguṁ gaṇhathā"ti denti. Kiñcāpi tanukā honti, pavāraṇaṁ

1. Vi 5. 326 piṭṭhe.
2. Āvijjhitvā (Syā, Ka)

janetiyeva. Sace pana pakkuthitesu udakādīsu pakkhipitvā pacitvā denti, yāgusaṅgahameva gacchati. Yāgusaṅgahaṁ gatepi tasmiṁ vā aññasmiṁ vā yattha macchamaṁsaṁ pakkhipanti, sace sāsapamattampi macchamaṁsakhaṇḍaṁ vā nhāru vā paññāyati, pavāraṇaṁ janeti.

Suddharasako pana rasakayāgu vā na janeti. Ṭhapetvā vuttadhaññānaṁ taṇḍule aññehi veṇutaṇḍulādīhi vā kandamūlaphalehi vā yehi kehici kataṁ bhattampi pavāraṇaṁ na janeti, pageva ghanayāgu. Sace panettha macchamaṁsaṁ pakkhipanti, janeti. Mahāpaccariyaṁ "pupphi-atthāya[1] bhattampi pavāraṇaṁ janetī"ti vuttaṁ, pupphi-atthāya bhattaṁ nāma pupphikhajjakatthāya kuthitudake pakkhipitvā seditataṇḍulā vuccanti. Sace pana te taṇḍule sukkhāpetvā khādanti, vaṭṭati, neva sattusaṅkhyaṁ na bhattasaṅkhyaṁ gacchanti. Puna tehi katabhattaṁ pavāretiyeva. Te taṇḍule sappitelādīsu vā pacanti, pūvaṁ vā karonti, na pavārenti. Puthukā vā tāhi katasattubhattādīni vā na pavārenti.

Kummāso nāma yavehi katakummāso. Aññehi pana muggādīhi katakummāso pavāraṇaṁ na janeti. Sattu nāma sālivīhiyavehi katasattu. Kaṅguvarakakudrūsakasīsānipi bhajjitvā īsakaṁ koṭṭetvā thuse palāpetvā puna daḷhaṁ koṭṭetvā cuṇṇaṁ karonti. Sacepi taṁ allattā ekābaddhaṁ hoti, sattusaṅgahameva gacchati. Kharapākabhajjitānaṁ vīhīnaṁ taṇḍule koṭṭetvā denti, tampi cuṇṇaṁ sattusaṅgahameva gacchati. Samapākabhajjitānaṁ pana vīhīnaṁ vā vīhipalāsānaṁ vā taṇḍulā bhajjitataṇḍulā eva vā na pavārenti. Tesaṁ pana taṇḍulādīnaṁ cuṇṇaṁ pavāreti. Kharapākabhajjitānaṁ vīhīnaṁ kuṇḍakampi pavāreti. Samapākabhajjitānaṁ pana ātapasukkhānaṁ vā kuṇḍakaṁ na pavāreti. Lājā vā tehi katabhattasattu-ādīni vā na pavārenti. Bhajjitapiṭṭhaṁ vā yaṁkiñci suddhakhajjakaṁ vā na pavāreti. Macchamaṁsapūritakhajjakaṁ pana sattumodako vā pavāreti. Maccho maṁsañca pākaṭameva. Ayaṁ pana viseso, sacepi yāguṁ pivantassa yāgusitthamattāneva dve macchakhaṇḍāni vā maṁsakhaṇḍāni vā ekabhājane vā nānābhājane vā denti, tāni ce akhādanto aññaṁ yaṁkiñci pavāraṇappahonakaṁ

1. Khubbi-atthāya (Sī, Syā)

paṭikkhipati, na pavāreti. Tato ekaṁ khāditaṁ, ekaṁ hatthe vā patte vā hoti, so ce aññaṁ paṭikkhipati, pavāreti. Dvepi khāditāni honti, mukhe sāsapamattampi avasiṭṭhaṁ natthi, sacepi aññaṁ paṭikkhipati, na pavāreti.

Kappiyamaṁsaṁ khādanto kappiyamaṁsaṁ paṭikkhipati, pavāreti. Kappiyamaṁsaṁ khādanto akappiyamaṁsaṁ paṭikkhipati, na pavāreti. Kasmā? Avatthutāya. Yaṁ hi bhikkhuno khādituṁ vaṭṭati, taṁyeva paṭikkhipato pavāraṇā hoti. Idaṁ pana jānanto akappiyattā paṭikkhipati, ajānantopi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitameva paṭikkhipati nāma, tasmā na pavāreti. Sace pana akappiyamaṁsaṁ khādanto kappiyamaṁsaṁ paṭikkhipati, pavāreti. Kasmā? Vatthutāya. Yaṁ hi tena paṭikkhittaṁ, taṁ pavāraṇāya vatthu. Yaṁ pana khādati, taṁ kiñcāpi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitaṁ, khādiyamānaṁ pana maṁsabhāvaṁ na jahati, tasmā pavāreti. Akappiyamaṁsaṁ khādanto akappiyamaṁsaṁ paṭikkhipati, purimanayeneva na pavāreti. Kappiyamaṁsaṁ vā akappiyamaṁsaṁ vā khādanto pañcannaṁ bhojanānaṁ yaṁkiñci kappiyabhojanaṁ paṭikkhipati, pavāreti. Kuladūsakavejjakamma-uttarimanussadhammārocanasāditarūpiyādīhi nibbattaṁ Buddhapaṭikuṭṭhaṁ anesanāya uppannaṁ akappiyabhojanaṁ paṭikkhipati, na pavāreti. Kappiyabhojanaṁ vā akappiyabhojanaṁ vā bhuñjantopi kappiyabhojanaṁ paṭikkhipati, pavāreti. Akappiyabhojanaṁ paṭikkhipati, na pavāretīti sabbattha vuttanayeneva kāraṇaṁ veditabbaṁ.

Evaṁ asananti-ādīsu yañca asnāti, yañca bhojanaṁ hatthapāse ṭhitena abhihaṭaṁ paṭikkhipanto pavāraṇaṁ āpajjati, taṁ ñatvā idāni yathā āpajjati, tassa jānanatthaṁ ayaṁ vinicchayo—asanaṁ bhojananti ettha tāva yena ekasitthampi ajjhohaṭaṁ hoti, so sace pattamukhahatthānaṁ yattha katthaci pañcasu bhojanesu ekasmimpi sati aññaṁ pañcasu bhojanesu ekampi paṭikkhipati, pavāreti. Katthaci bhojanaṁ natthi, āmisagandhamattaṁ paññāyati, na pavāreti. Mukhe ca hatthe ca bhojanaṁ natthi, patte atthi, tasmiṁ pana āsane na bhuñjitukāmo, vihāraṁ pavisitvā bhuñjitukāmo, aññassa vā dātukāmo, tasmiṁ ce antare bhojanaṁ paṭikkhipati, na pavāreti. Kasmā? Vippakatabhojanabhāvassa upacchinnattā. Yopi aññatra gantvā bhuñjitukāmo mukhe

bhattaṁ gilitvā sesaṁ ādāya gacchanto antarāmagge aññaṁ bhojanaṁ paṭikkhipati, tassāpi pavāraṇā na hotīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Yathā ca patte, evaṁ hatthepi. Mukhepi vā vijjamānabhojanaṁ sace anajjhoharitukāmo hoti, tasmiñca khaṇe aññaṁ paṭikkhipati, na pavāreti. Ekasmiṁ hi pade vuttalakkhaṇaṁ sabbattha veditabbaṁ hoti. Apica Kurundiyaṁ esa nayo dassitoyeva. Vuttaṁ hi tattha "mukhe bhattaṁ gilitaṁ, hatthe bhattaṁ vighāsādassa dātukāmo, patte bhattaṁ bhikkhussa dātukāmo, sace tasmiṁ khaṇe paṭikkhipati, na pavāretī"ti. **Hatthapāse ṭhito**ti ettha pana sace bhikkhu nisinno hoti, āsanassa pacchimantato paṭṭhāya, sace ṭhito, paṇhi-antato paṭṭhāya, sace nipanno, yena passena nipanno, tassa pārimantato paṭṭhāya, dāyakassa nisinnassa vā ṭhitassa vā nipannassa vā ṭhapetvā pasāritahatthaṁ yaṁ āsannataraṁ aṅgaṁ, tassa orimantena paricchinditvā aḍḍhateyyahattho "hatthapāso"ti veditabbo. Tasmiṁ ṭhatvā abhihaṭaṁ paṭikkhipantasseva pavāraṇā hoti, na tato paraṁ.

Abhiharatīti hatthapāsabbhantare ṭhito gahaṇatthaṁ upanāmeti. Sace pana anantaranisinnopi bhikkhu hatthe vā ūrūsu vā ādhārake vā ṭhitapattaṁ anabhiharitvāva "bhattaṁ gaṇhā"ti vadati, taṁ paṭikkhipato pavāraṇā natthi. Bhattapacchiṁ ānetvā purato bhūmiyaṁ ṭhapetvā "gaṇhāhī"ti vuttepi eseva nayo. Īsakaṁ pana uddharitvā vā apanāmetvā vā "gaṇhathā"ti vutte paṭikkhipato pavāraṇā hoti. Therāsane nisinno thero dūre nisinnassa daharabhikkhussa pattaṁ pesetvā "ito odanaṁ gaṇhāhī"ti vadati, gaṇhitvā pana gato tuṇhī tiṭṭhati, daharo "alaṁ mayhan"ti paṭikkhipati, na pavāreti. Kasmā? Therassa dūrabhāvato dūtassa ca anabhiharaṇatoti. Sace pana gahetvā āgato bhikkhu "imaṁ bhattaṁ gaṇhā"ti vadati, taṁ paṭikkhipato pavāraṇā hoti.

Parivesanāya eko ekena hatthena odanapacchiṁ ekena kaṭacchuṁ gahetvā bhikkhu parivisati, tatra ce añño āgantvā "ahaṁ pacchiṁ dhāressāmi, tvaṁ odanaṁ dehī"ti vatvā gahitamattakameva karoti, parivesako eva pana taṁ dhāreti, tasmā sā abhihaṭāva hoti. Tato dātukāmatāya gaṇhantaṁ paṭikkhipantassa pavāraṇā hoti.

Sace pana parivisakena phuṭṭhamattāva hoti, itarova naṁ dhāreti, tato dātukāmatāya gaṇhantaṁ paṭikkhipantassa pavāraṇā na hoti. Kaṭacchunā uddhaṭabhatte pana hoti. Kaṭacchu-abhihāroyeva hi tassa abhihāro. Dvinnaṁ samabhārepi paṭikkhipanto pavāretiyevāti mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Anantarassa bhikkhuno bhatte diyyamāne itaro pattaṁ hatthehi pidahati, pavāraṇā natthi. Kasmā? Aññassa abhihaṭe paṭikkhittattā.

Paṭikkhepo paññāyatīti ettha vācāya abhihaṭaṁ paṭikkhipato pavāraṇā natthi. Kāyena abhihaṭaṁ pana kāyena vā vācāya vā paṭikkhipantassa pavāraṇā hotīti veditabbo.

Tattha kāyena paṭikkhepo nāma aṅguliṁ vā hatthaṁ vā macchikabījaniṁ vā cīvarakaṇṇaṁ vā cāleti, bhamukāya vā ākāraṁ karoti, kuddho vā oloketi. Vācāya paṭikkhepo nāma "alan"ti vā "na gaṇhāmī"ti vā "mā ākirā"ti vā "apagacchā"ti vā vadati, evaṁ yena kenaci ākārena kāyena vā vācāya vā paṭikkhitte pavāraṇā hoti.

Eko abhihaṭe bhatte pavāraṇāya bhīto hatthaṁ apanetvā punappunaṁ patte odanaṁ ākirantaṁ "ākira ākira, koṭṭetvā pūrehī"ti vadati, ettha kathanti? Mahāsumatthero tāva "anākiraṇatthāya vuttattā pavāraṇā hotī"ti āha. Mahāpadumatthero pana "ākira pūrehīti vadantassa nāma kassaci pavāraṇā atthī"ti vatvā "na pavāretī"ti āha. Aparo bhattaṁ abhiharantaṁ bhikkhuṁ sallakkhetvā "kiṁ āvuso itopi kiñci gaṇhissasi, dammi te kiñcī"ti āha, tatrāpi "evaṁ nāgamissatī"ti vuttattā "pavāraṇā hotī"ti Mahāsumatthero āha. Mahāpadumatthero pana "gaṇhissasīti vadantassa nāma kassaci pavāraṇā atthī"ti vatvā "na pavāretī"ti āha.

Eko samaṁsakaṁ rasaṁ abhiharitvā "rasaṁ gaṇhathā"ti vadati, taṁ sutvā paṭikkhipato pavāraṇā natthi. "Maccharasaṁ maṁsarasan"ti vutte paṭikkhipato hoti, "idaṁ gaṇhathā"ti vuttepi hotiyeva. Maṁsaṁ visuṁ katvā "maṁsarasaṁ gaṇhathā"ti vadati, tattha ce sāsapamattampi maṁsakhaṇḍaṁ

atthi, taṁ paṭikkhipato pavāraṇā hoti. Sace pana parissāvito hoti, vaṭṭatīti Abhayatthero āha.

Maṁsarasena āpucchantaṁ mahāthero "muhuttaṁ āgamehī"ti vatvā "thālakaṁ āvuso āharā"ti āha. Ettha kathanti? Mahāsumatthero tāva "abhihārakassa gamanaṁ paṭhamaṁ upacchinnaṁ, tasmā pavāretī"ti āha. Mahāpadumatthero pana "ayaṁ kuhiṁ gacchati, kīdisaṁ etassa gamanaṁ, gaṇhantassāpi nāma pavāraṇā atthī"ti vatvā "na pavāretī"ti āha. Kaḷīrapanasādīhi missetvā maṁsaṁ pacanti. Taṁ gahetvā "kaḷīrasūpaṁ gaṇhatha, panasabyañjanaṁ gaṇhathā"ti vadanti, evampi na pavāreti. Kasmā? Apavāraṇārahassa nāmena vuttattā. Sace pana "macchasūpaṁ maṁsasūpan"ti vā "imaṁ gaṇhathā"ti vā vadanti, pavāreti. Maṁsakarambako nāma hoti, taṁ dātukāmopi "karambakaṁ gaṇhathā"ti vadati, vaṭṭati, na pavāreti. "Maṁsakarambakan"ti vā "idan"ti vā vutte pana pavāreti. Eseva nayo sabbesu macchamaṁsamissakesu.

Yo pana nimantane bhuñjamāno maṁsaṁ abhihaṭaṁ uddissa katanti maññamāno paṭikkhipati, pavāritova hotīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Missakakathā pana Kurundiyaṁ suṭṭhu vuttā. Evaṁ hi tattha vuttaṁ— piṇḍapātacāriko bhikkhu bhattamissakaṁ yāguṁ āharitvā "yāguṁ gaṇhathā"ti vadati, na pavāreti. "Bhattaṁ gaṇhathā"ti vutte pavāreti. Kasmā? Yenāpucchito, tassa atthitāya. Ayamettha adhippāyo, "yāgumissakaṁ gaṇhathā"ti vadati, tatra ce yāgu bahutarā vā hoti samasamā vā, na pavārati. Yāgu mandā, bhattaṁ bahutaraṁ, pavāreti. Idañca sabba-aṭṭhakathāsu vuttattā na sakkā paṭikkhipituṁ, kāraṇaṁ panettha duddasaṁ. "Bhattamissakaṁ gaṇhathā"ti vadati, bhattaṁ bahukaṁ vā samaṁ vā appataraṁ vā hoti, pavāretiyeva. Bhattaṁ vā yāguṁ vā anāmasitvā "missakaṁ gaṇhathā"ti vadati, tatra ce bhattaṁ bahutaraṁ vā samakaṁ vā hoti, pavāreti. Appataraṁ na pavāreti. Idañca karambakena na samānetabbaṁ. Harambako hi maṁsamissakopi hoti amaṁsamissakopi, tasmā "karambakan"ti vutte pavāraṇā natthi. Idaṁ pana bhattamissakameva. Ettha vuttanayeneva pavāraṇā hoti. Bahurase bhatte rasaṁ, bahukhīre khīraṁ, bahusappimhi

ca pāyāse sappiṁ gaṇhathāti visuṁ katvā deti, taṁ paṭikkhipato pavāraṇā natthi.

Yo pana gacchanto pavāreti, so gacchantova bhuñjituṁ labhati. Kaddamaṁ vā udakaṁ vā patvā ṭhitena atirittaṁ kāretabbaṁ. Sace antarā nadī pūrā hoti, nadītīre gumbaṁ anupariyāyantena bhuñjitabbaṁ. Atha nāvā vā setu vā atthi, taṁ abhiruhitvāpi caṅkamanteneva bhuñjitabbaṁ, gamanaṁ na upacchinditabbaṁ. Yāne vā hatthi-assapiṭṭhe vā candamaṇḍale vā sūriyamaṇḍale vā nisīditvā pavāritena yāvamajjhanhikaṁ, tāva tesu gacchantesupi nisinneneva bhuñjitabbaṁ. Yo ṭhito pavāreti, ṭhiteneva, yo nisinno pavāreti, nisinneneva bhuñjitabbaṁ. Taṁ taṁ iriyāpathaṁ kopentena atirittaṁ kāretabbaṁ. Yo ukkuṭiko nisīditvā pavāreti, tena ukkuṭikeneva bhuñjitabbaṁ. Tassa pana heṭṭhā palālapīṭhaṁ vā kiñci vā nisīdanakaṁ dātabbaṁ. Pīṭhake nisīditvā pavāritena āsanaṁ acāletvāva catasso disā parivattantena bhuñjituṁ labbhati. Mañce nisīditvā pavāritena ito vā etto vā saṁsarituṁ na labbhati. Sace pana naṁ saha mañcena ukkhipitvā aññatra nenti, vaṭṭati. Nipajjitvā pavāritena nipanneneva bhuñjitabbaṁ. Parivattantena yena passena nipanno, tassa ṭhānaṁ nātikkametabbaṁ.

Anatirittanti na atirittaṁ, na adhikanti attho. Taṁ pana yasmā kappiyakatādīhi sattahi vinayakammākārehi akataṁ vā gilānassa anadhikaṁ vā hoti, tasmā padabhājane "akappiyakatan"ti-ādi vuttaṁ. Tattha **akappiyakatan**ti yaṁ tattha phalaṁ vā kandamūlādi vā pañcahi samaṇakappehi kappiyaṁ akataṁ, yañca akappiyamaṁsaṁ vā akappiyabhojanaṁ vā, etaṁ akappiyaṁ nāma. Taṁ akappiyaṁ "alametaṁ sabban"ti evaṁ atirittaṁ katampi akappiyakatanti veditabbaṁ. **Appaṭiggahitakatan**ti bhikkhunā appaṭiggahitaṁyeva purimanayena atirittaṁ kataṁ. **Anuccāritakatan**ti kappiyaṁ karāpetuṁ āgatena bhikkhunā īsakampi anukkhittaṁ vā anapanāmitaṁ vā kataṁ. **Ahatthapāse katan**ti kappiyaṁ kārāpetuṁ āgatassa hatthapāsato bahi ṭhitena kataṁ. **Abhuttāvinā katan**ti yo "alametaṁ sabban"ti atirittaṁ karoti, tena pavāraṇappahonakaṁ bhojanaṁ abhuttena kataṁ. **Bhuttāvinā pavāritena āsanā vuṭṭhitena katan**ti idaṁ uttānameva. **Alametaṁ sabbanti avuttan**ti vacībhedaṁ katvā evaṁ avuttaṁ hoti. Iti

imehi sattahi vinayakammākārehi yaṁ atirittaṁ kappiyaṁ akataṁ, yañca na gilānātirittaṁ, tadubhayampi anatirittanti veditabbaṁ.

Atirittaṁ pana tasseva paṭipakkhanayena[1] veditabbaṁ. Apicettha **bhuttāvinā kataṁ hotī**ti anantare nisinnassa sabhāgassa bhikkhuno pattato ekampi sitthaṁ vā maṁsahīraṁ vā khāditvā katampi bhuttāvināva kataṁ hotīti veditabbaṁ. **Āsanā avuṭṭhitenā**ti ettha pana asammohatthaṁ ayaṁ vinicchayo—dve bhikkhū pātova bhuñjamānā pavāritā honti, ekena tattheva nisīditabbaṁ. Itarena niccabhattaṁ vā salākabhattaṁ vā ānetvā upaḍḍhaṁ tassa bhikkhuno patte ākiritvā hatthaṁ dhovitvā sesaṁ tena bhikkhunā kappiyaṁ kārāpetvā bhuñjitabbaṁ. Kasmā? Yaṁ hi tassa hatthe laggaṁ, taṁ akappiyaṁ hoti. Sace pana paṭhamaṁ nisinno bhikkhu sayameva tassa pattato hatthena gaṇhāti, hatthadhovanakiccaṁ natthi. Sace pana evaṁ kappiyaṁ kārāpetvā bhuñjantassa puna kiñci byañjanaṁ vā khādanīyaṁ vā patte ākiranti, yena paṭhamaṁ kappiyaṁ kataṁ, so puna kātuṁ na labhati. Yena akataṁ, tena kātabbaṁ. Yañca akataṁ, taṁ kātabbaṁ. **Yena akatan**ti aññena bhikkhunā yena paṭhamaṁ na kataṁ, tena kātabbaṁ. **Yañca akatan**ti yena paṭhamaṁ kappiyaṁ kataṁ, tenāpi yaṁ akataṁ, taṁ kātabbaṁ. Paṭhamabhājane pana kātuṁ na labbhati. Tattha hi kariyamānaṁ paṭhamaṁ katena saddhiṁ kataṁ hoti, tasmā aññasmiṁ bhājane kātuṁ vaṭṭatīti adhippāyo. Evaṁ kataṁ pana tena bhikkhunā paṭhamaṁ katena saddhiṁ bhuñjituṁ vaṭṭati.

Kappiyaṁ karontena ca na kevalaṁ patteyeva, kuṇḍepi pacchiyampi yattha katthaci purato ṭhapetvā onāmitabhājane kātabbaṁ. Taṁ sacepi bhikkhusataṁ pavāritaṁ hoti, sabbesaṁ bhuñjituṁ vaṭṭati, appavāritānampi vaṭṭati. Yena pana kappiyaṁ kataṁ, tassa na vaṭṭati. Sacepi pavāretvā piṇḍāya paviṭṭhaṁ bhikkhuṁ pattaṁ gahetvā avassaṁ bhuñjanake maṅgalanimantane nisīdāpenti, atirittaṁ kāretvāva bhuñjitabbaṁ. Sace tattha añño bhikkhu natthi, āsanasālaṁ vā vihāraṁ vā pattaṁ pesetvā kāretabbaṁ. Kappiyaṁ karontena pana anupasampannassa hatthe ṭhitaṁ na kātabbaṁ. Sace āsanasālāyaṁ abyatto bhikkhu hoti, sayaṁ gantvā kappiyaṁ kārāpetvā ānetvā bhuñjitabbaṁ.

1. Paṭikkhepena (Syā)

Gilānātirittanti ettha na kevalaṁ yaṁ gilānassa bhuttāvasesaṁ hoti, taṁ gilānātirittaṁ, atha kho yaṁkiñci gilānaṁ uddissa ajja vā sve vā yadā vā icchati, tadā khādissatīti āhaṭaṁ, taṁ sabbaṁ "gilānātirittan"ti veditabbaṁ. Yaṁ yāmakālikādīsu ajjhohāre ajjhohāre dukkaṭaṁ, taṁ asaṁsaṭṭhavasena vuttaṁ. Sace pana āmisasaṁsaṭṭhāni honti, āhāratthāyapi anāhāratthāyapi paṭiggahetvā ajjhoharantassa pācittiyameva.

241. **Sati paccaye**ti yāmakālikaṁ pipāsāya sati pipāsacchedanatthaṁ, sattāhakālikaṁ yāvajīvikañca tena tena upasametabbake ābādhe sati tassa upasamanatthaṁ paribhuñjato anāpatti. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamapavāraṇasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

---

6. Dutiyapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

242. Chaṭṭhasikkhāpade **anācāraṁ ācaratī**ti paṇṇattivītikkamaṁ karoti. **Upanandhī**ti upanāhaṁ janento tasmiṁ puggale attano kodhaṁ bandhi, punappunaṁ āghātaṁ janesīti attho. **Upanaddho bhikkhū**ti so janita-upanāho bhikkhu.

243. **Abhihaṭṭhuṁ pavāreyyā**ti abhiharitvā handa bhikkhu khāda vā bhuñja vāti evaṁ pavāreyya. Padabhājane pana "handa bhikkhū"ti-ādiṁ anuddharitvā sādhāraṇameva abhihaṭṭhuṁ-pavāraṇāya atthaṁ dassetuṁ "yāvatakaṁ icchasi, tāvatakaṁ gaṇhāhī"ti vuttaṁ. **Jānan**ti pavāritabhāvaṁ jānanto. Taṁ panassa jānanaṁ yasmā tīhākārehi hoti, tasmā "jānāti" nāma sāmaṁ vā jānātīti-ādinā nayena padabhājanaṁ vuttaṁ. **Āsādanāpekkho**ti āsādanaṁ codanaṁ maṅkukaraṇabhāvaṁ apekkhamāno.

Paṭiggaṇhāti āpatti dukkaṭassāti yassa abhihaṭaṁ, tasmiṁ paṭiggaṇhante abhihārakassa bhikkhuno dukkaṭaṁ. Itarassa pana sabbo āpattibhedo paṭhamasikkhāpade vutto, imasmiṁ pana sikkhāpade sabbā āpattiyo abhihārakasseva veditabbā. Sesaṁ paṭhamasikkhāpade vuttanayattā pākaṭameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Dutiyapavāraṇasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

247. Sattamasikkhāpade **giraggasamajjo**ti girimhi aggasamajjo, girissa vā aggadese samajjo. So kira sattame divase bhavissatīti nagare ghosanā kariyati, nagarassa bahiddhā same bhūmibhāge pabbatacchāyāya mahājanakāyo sannipatati, anekappakārāni naṭanāṭakāni pavattanti, tesaṁ dassanatthaṁ mañcātimañce bandhanti. Sattarasavaggiyā apaññatte sikkhāpade daharāva upasampannā, te "nāṭakāni āvuso passissāmā"ti tattha agamaṁsu. Atha nesaṁ ñātakā "amhākaṁ ayyā āgatā"ti tuṭṭhacittā nhāpetvā vilimpetvā bhojetvā aññampi pūvakhādanīyādiṁ hatthe adaṁsu. Te sandhāya vuttaṁ **manussā sattarasavaggiye bhikkhū passitvā**ti-ādi.

248-9. **Vikāle**ti vigate kāle. Kāloti bhikkhūnaṁ bhojanakālo adhippeto, so ca sabbantimena paricchedena majjhanhiko[1], tasmiṁ vītivatteti adhippāyo. Tenevassa padabhājane "vikālo nāma majjhanhike vītivatte yāva aruṇuggamanā"ti vuttaṁ, ṭhitamajjhanhikopi kālasaṅgahaṁ gacchati. Tato paṭṭhāya pana khādituṁ vā bhuñjituṁ vā na sakkā, sahasā pivituṁ sakkā bhaveyya. Kukkuccakena pana na kattabbaṁ. Kālaparicchedajānanatthañca kālatthambho yojetabbo, kālantareva bhattakiccaṁ kātabbaṁ.

---

1. Majjhantiko (sabbattha)

Avasesaṁ khādanīyaṁ nāmāti ettha yaṁ tāva sakkhalimodakādipubbaṇṇāparaṇṇamayaṁ, tattha vattabbameva natthi. Yampi vanamūlādippabhedaṁ āmisagatikaṁ hoti, seyyathidaṁ, mūlakhādanīyaṁ kandakhādanīyaṁ muḷālakhādanīyaṁ matthakakhādanīyaṁ khandhakhādanīyaṁ tacakhādanīyaṁ pattakhādanīyaṁ pupphakhādanīyaṁ phalakhādanīyaṁ aṭṭhikhādanīyaṁ piṭṭhakhādanīyaṁ niyyāsakhādanīyanti, idampi khādanīyasaṅkhyameva gacchati.

Tattha pana āmisagatikasallakkhaṇatthaṁ idaṁ mukhamattanidassanaṁ—mūlakhādanīye tāva mūlakamūlaṁ khārakamūlaṁ[1] caccumūlaṁ[2] tambakamūlaṁ taṇḍuleyyakamūlaṁ vatthuleyyakamūlaṁ vajakalimūlaṁ jajjharīmūlanti evamādīni sūpeyyapaṇṇamūlāni āmisagatikāni. Ettha ca vajakalimūle jaraṭṭhaṁ chinditvā chaḍḍenti, taṁ yāvajīvikaṁ hoti. Aññampi evarūpaṁ eteneva nayena veditabbaṁ. Mūlakakhārakajajjharīmūlānaṁ pana jaraṭṭhānipi āmisagatikānevāti vuttaṁ. Yāni pana Pāḷiyaṁ—

> "Anujānāmi bhikkhave mūlāni bhesajjāni haliddiṁ siṅgiveraṁ vacaṁ vacattaṁ ativisaṁ kaṭukarohiṇiṁ usīraṁ bhaddamuttakaṁ, yāni vā panaññānipi atthi mūlāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṁ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṁ pharantī"ti[3]—

Vuttāni, tāni yāvajīvikāni. Tesaṁ cūḷapancamūlaṁ mahāpañcamūlanti-ādinā nayena gaṇiyamānānaṁ gaṇanāya anto natthi. Khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharaṇābhāvoyeva pana tesaṁ lakkhaṇaṁ. Tasmā yaṁkiñci mūlaṁ tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharati, taṁ yāvakālikaṁ, itaraṁ yāvajīvikanti veditabbaṁ. Te subahuṁ vatvāpi hi imasmiṁyeva lakkhaṇe ṭhātabbaṁ. Nāmasaññāsu pana vuccamānāsu taṁ taṁ nāmaṁ ajānantānaṁ sammohoyeva hoti, tasmā nāmasaññāya ādaraṁ akatvā lakkhaṇameva dassitaṁ.

Yathā ca mūle, evaṁ kandādīsupi yaṁ lakkhaṇaṁ dassitaṁ, tasseva vasena vinicchayo veditabbo. Yañca taṁ Pāḷiyaṁ haliddādi aṭṭhavidhaṁ vuttaṁ, tassa khandhatacapupphaphalampi sabbaṁ yāvajīvikanti vuttaṁ.

---

1. Vārakamūlaṁ (Sī, Syā)
2. Cuccumūlaṁ (Sī), puccumūlaṁ (Syā)
3. Vi 3. 292 piṭṭhe.

Kandakhādanīye duvidho kando dīgho ca rasso ca, bhisakiṁsukakandādi vaṭṭo[1] uppalakaserukakandādi, yaṁ "gaṇṭhī"tipi vadanti. Tattha sabbesaṁ kandānaṁ jiṇṇajaraṭṭhānañca challi ca sukhumamūlāni ca yāvajīvikāni. Taruṇo pana sukhakhādanīyo, sālakalyāṇīpotakakando kiṁsukapotakakando ambāṭakakando ketakakando māluvakando bhisasaṅkhāto padumapuṇḍarīkakando piṇḍālumasālu-ādayo ca khīravallikando[2] āluvakando siggukando tālakando nīluppalarattuppalakumudasogandhikānaṁ kandā kadalikando veḷukando kaserukakandoti evamādayo tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthañca bhojanīyatthañca pharaṇakakandā yāvakālikā.

Khīravallikando adhoto yāvajīviko, dhoto yāvakāliko, khīrakākolījīvika-usabhakalasuṇādikandā pana yāvajīvikā. Te Pāḷiyaṁ "yāni vā panaññānipi atthi mūlāni bhesajjānī"ti[3] evaṁ mūlabhesajjasaṅgaheneva saṅgahitā.

Muḷālakhādanīye pana padumamuḷālaṁ puṇḍarīkamuḷālasadisameva. Erakamūlaṁ kandulamūlanti evamādi tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthañca bhojanīyatthañca pharaṇakamuḷālaṁ yāvakālikaṁ. Haliddisiṅgiveramakacicaturassavalliketakatālahintālakuntālanāḷikerapūgarukkhādimuḷālṁ pana yāvajīvikaṁ, taṁ sabbampi Pāḷiyaṁ "yāni vā panaññānipi atthi mūlāni bhesajjānī"ti[3] evaṁ mūlabhesajjasaṅgaheneva saṅgahitaṁ.

Matthakakhādanīye tālahintālakuntālaketakanāḷikerapūgarukkhakhajjūrīvetta-erakakadalīnaṁ kaḷīrasaṅkhātā matthakā, veṇukaḷīro naḷakaḷīro ucchukaḷīro mūlakakaḷīro sāsapakaḷīro satāvarikaḷīro sattannaṁ dhaññānaṁ kaḷīrāti evamādi tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharaṇako rukkhavalli-ādīnaṁ matthako yāvakāliko. Haliddisiṅgiveravacamakacilasuṇānaṁ kaḷīrā, tālahintāla kuntāla nāḷikera kaḷīrānañca chinditvā pātito jaraṭṭhabundo yāvajīviko.

1. Vaṭṭo ca (Sī) 2. Vallikando (Sī, Syā) 3. Vi 3. 292 piṭṭhe.

Khandhakhādanīye antopathavīgato sālakalyāṇīkhandho ucchukhandho nīluppalarattuppalakumudasogandhikānaṁ khandhakāti evamādi tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharaṇako khandho yāvakāliko. Uppalajātīnaṁ paṇṇadaṇḍako padumajātīnaṁ sabbopi daṇḍako kāravindakadaṇḍādayo[1] ca avasesasabbakhandhā yāvajīvikā.

Tacakhādanīye ucchutacova eko yāvakāliko, sopi saraso. Seso sabbo yāvajīviko. Tesaṁ pana matthakakhandhatacānaṁ tiṇṇaṁ Pāḷiyaṁ kasāvabhesajjena saṅgaho veditabbo. Vuttañhetaṁ—

"Anujānāmi bhikkhave kasāvāni bhesajjāni nimbakasāvaṁ kuṭajakasāvaṁ paṭolakasāvaṁ phaggavakasāvaṁ nattamālakasāvaṁ, yāni vā panaññānipi atthi kasāvāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṁ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṁ pharantī"ti[2].

Ettha hi etesampi saṅgaho sijjhati. Vuttakasāvāni ca sabbāni kappiyānīti veditabbāni.

Pattakhādanīye mūlakaṁ khārako caccu tambako taṇḍuleyyako papunnāgo vatthuleyyako vajakali jajjharī sellu siggu kāsamaddako ummā cīnamuggo māso rājamāso ṭhapetvā mahānipphāvaṁ avasesanipphāvo aggimantho sunisannako setavaraṇo nāḷikā bhūmiyaṁ jātaloṇīti etesaṁ pattāni aññāni ca evarūpāni tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharaṇakāni pattāni ekaṁsena yāvakālikāni. Yā panaññā mahānakhapiṭṭhimattā paṇṇaloṇi rukkhe ca gacche ca ārohati, tassā pattaṁ yāvajīvikaṁ. Brahmīpattañca yāvakālikanti dīpavāsino vadanti. Ambapallavaṁ yāvakālikaṁ, asokapallavaṁ pana yāvajīvikaṁ.

Yāni vā panaññāni Pāḷiyaṁ—

"Anujānāmi bhikkhave paṇṇāni bhesajjāni nimbapaṇṇaṁ kuṭajapaṇṇaṁ paṭolapaṇṇaṁ sulasipaṇṇaṁ kappāsakapaṇṇaṁ, yāni vā panaññānipi

---

1. Aravindakadaṇḍādayo (Sī, Syā) 2. Vi 3. 292 piṭṭhe.

atthi paṇṇāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṁ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṁ pharantī”ti[1]—

Vuttāni, tāni yāvajīvikāni. Na kevalañca paṇṇāniyeva, tesaṁ pupphaphalādīnipi yāvajīvikāni. Paṇṇānaṁ phaggavapaṇṇaṁ ajjukapaṇṇaṁ phaṇijjakapaṇṇaṁ paṭolapaṇṇaṁ tambūlapaṇṇaṁ paduminipaṇṇanti evaṁ gaṇanavasena anto natthi.

Pupphakhādanīye mūlakapupphaṁ khārakapupphaṁ caccupupphaṁ tambakapupphaṁ vajakalipupphaṁ jajjharīpupphaṁ cūḷanipphāvapupphaṁ mahānipphāvapupphaṁ kaserukapupphaṁ nāḷikeratālaketakānaṁ taruṇapupphāni setavaraṇapupphaṁ siggupupphaṁ uppalapadumajātikānaṁ pupphāni[2] kaṇṇikamattaṁ agandhikapupphaṁ kaḷīrapupphaṁ jīvantīpupphanti evamādi tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharaṇakapupphaṁ yāvakālikaṁ. Asoka bakula kuyyaka punnāga campakajāti kaṇavīra kaṇikāra kunda navamālika mallikādīnaṁ pana pupphaṁ yāvajīvikaṁ, tassa gaṇanāya anto natthi. Pāḷiyaṁ panassa kasāvabhesajjeneva saṅgaho veditabbo.

Phalakhādanīye panasa labuja tāla nāḷikera amba jambū ambāṭaka tintiṇika mātuluṅga kapittha lābu kumbhaṇḍa pussaphala timbarūsaka tipusa vātiṅgaṇa coca moca madhukādīnaṁ phalāni yāni loke tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharanti, sabbāni tāni yāvakālikāni. Nāmagaṇanavasena nesaṁ na sakkā pariyantaṁ dassetuṁ. Yāni pana Pāḷiyaṁ—

> “Anujānāmi bhikkhave phalāni bhesajjāni bilaṅgaṁ pipphaliṁ maricaṁ harītakaṁ vibhītakaṁ āmalakaṁ goṭṭhaphalaṁ, yāni vā panaññānipi atthi phalāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṁ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṁ pharantī”ti[1]—

Vuttāni, tāni yāvajīvikāni. Tesampi aparipakkāni acchiva bimba varaṇa ketaka kāsmarī-ādīnaṁ phalāni jātiphalaṁ kaṭukaphalaṁ eḷā takkolanti evaṁ nāmavasena na sakkā pariyantaṁ dassetuṁ.

---

1. Vi 3. 293 piṭṭhe.

2. Pupphānaṁ (Sī)

Aṭṭhikhādanīye labujaṭṭhi panasaṭṭhi ambāṭakaṭṭhi sālaṭṭhi khajjūrī ketakatimbarūsakānaṁ taruṇaphalaṭṭhi tintiṇikaṭṭhi bimbaphalaṭṭhi uppalapa dumajātīnaṁ pokkharaṭṭhīti evamādīni tesu tesu janapadesu manussānaṁ pakati-āhāravasena khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharaṇakāni aṭṭhīni yāvakālikāni. Madhukaṭṭhipunnāgaṭṭhiharītakādīnaṁ aṭṭhīni siddhatthakaṭṭhirājikaṭṭhīti evamādīni aṭṭhīni yāvajīvikāni. Tesaṁ Pāḷiyaṁ phalabhesajjeneva saṅgaho veditabbo.

Piṭṭhakhādanīye sattannaṁ tāva dhaññānaṁ dhaññānulomānaṁ aparaṇṇānañca piṭṭhaṁ panasapiṭṭhaṁ labujapiṭṭhaṁ ambāṭakapiṭṭhaṁ sālapiṭṭhaṁ dhotakatālapiṭṭhañca khīravallipiṭṭhañcāti evamādīni tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṁ khādanīyatthaṁ bhojanīyatthañca pharaṇakāni piṭṭhāni yāvakālikāni. Adhotakaṁ tālapiṭṭhaṁ khīravallipiṭṭhaṁ assagandhādipiṭṭhāni ca yāvajīvikāni. Tesaṁ Pāḷiyaṁ kasāvehi ca mūlaphalehi ca saṅgaho veditabbo.

Niyyāsakhādanīye eko ucchuniyyāsova sattāhakāliko. Sesā "anujānāmi bhikkhave jatūni bhesajjāni hiṅguṁ hiṅgujatuṁ hiṅgusipāṭikaṁ takaṁ takapattiṁ takapaṇṇiṁ sajjulasaṁ, yāni vā panaññānipi atthi jatūni bhesajjānī"ti[1] evaṁ Pāḷiyaṁ vuttaniyyāsā yāvajīvikā. Tattha yevāpanakavasena saṅgahitānaṁ ambaniyyāso kaṇikāraniyyāsoti evaṁ nāmavasena na sakkā pariyantaṁ dassetuṁ. Evaṁ imesu mūlakhādanīyādīsu yaṁkiñci yāvakālikaṁ, sabbampi imasmiṁ atthe avasesaṁ khādanīyaṁ nāmāti saṅgahitaṁ.

Bhojanīyaṁ nāma pañca bhojanānīti-ādimhi yaṁ vattabbaṁ, taṁ vuttameva. **Khādissāmi bhuñjissāmīti paṭiggaṇhātī**ti yo bhikkhu vikāle etaṁ khādanīyaṁ bhojanīyañca paṭiggaṇhāti, tassa paṭiggahaṇe tāva āpatti dukkaṭassa. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Vikālabhojanasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

---

1. Vi 3. 293 piṭṭhe.

8. Sannidhikārakasikkhāpadavaṇṇanā

252. Aṭṭhamasikkhāpade **Belaṭṭhasīso**[1] nāma jaṭilasahassabbhantaro mahāthero. **Araññe viharatī**ti Jetavanassa avidūre padhānaghare ekasmiṁ āvāse vasati. **Sukkhakuran**ti asūpabyañjanaṁ odanaṁ. So kira antogāme bhuñjitvā pacchā piṇḍāya caritvā tādisaṁ odanaṁ āharati, tañca kho appicchatāya, na paccayagiddhatāya. Thero kira sattāhaṁ nirodhasamāpattiyā vītināmetvā samāpattito vuṭṭhāya taṁ piṇḍapātaṁ udakena temetvā bhuñjati, tato puna sattāhaṁ samāpattiyā nisīdati. Evaṁ dvepi tīṇipi cattāripi sattāhāni vītināmetvā gāmaṁ piṇḍāya pavisati. Tena vuttaṁ **cirena gāmaṁ piṇḍāya pavisatī**ti.

253. Kāro karaṇaṁ kiriyāti atthato ekaṁ, sannidhi kāro assāti sannidhikāraṁ. Sannidhikārameva **sannidhikārakaṁ.** ( )[2] paṭiggahetvā ekarattaṁ vītināmitassetaṁ adhivacanaṁ. Tenevassa padabhājane vuttaṁ "sannidhikārakaṁ nāma ajja paṭiggahitaṁ aparajjū"ti.

Paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassāti evaṁ sannidhikataṁ yaṁkiñci yāvakālikaṁ vā yāmakālikaṁ vā ajjhoharitukāmatāya gaṇhantassa paṭiggahaṇe tāva āpatti dukkaṭassa. Ajjhoharato pana ekamekasmiṁ ajjhohāre pācittiyaṁ. Sacepi patto duddhoto hoti, yaṁ aṅguliyā ghaṁsantassa lekhā paññāyati, gaṇṭhikapattassa vā gaṇṭhikantare sneho paviṭṭho hoti, so uṇhe otāpentassa paggharati, uṇhayāguyā vā gahitāya sandissati, tādise pattepi punadivase bhuñjantassa pācittiyaṁ. Tasmā pattaṁ dhovitvā puna tattha acchodakaṁ vā āsiñcitvā aṅguliyā vā ghaṁsitvā nisnehabhāvo jānitabbo. Sace hi udake vā snehabhāvo patte vā aṅgulilekhā paññāyati, duddhoto hoti. Telavaṇṇapatte pana aṅgulilekhā paññāyati, sā abbohārikā. Yaṁ bhikkhū nirapekkhā sāmaṇerānaṁ pariccajanti, tañce sāmaṇerā nidahitvā denti, sabbaṁ vaṭṭati. Sayaṁ paṭiggahetvā apariccattameva hi dutiyadivase na vaṭṭati. Tato hi ekasitthampi ajjhoharato pācittiyameva.

---

1. Belaṭṭhisīso (Sī)
2. (Sannidhikiriyanti attho) (Syā, Ka)

Akappiyamaṁsesu manussamaṁse thullaccayena saddhiṁ pācittiyaṁ, avasesesu dukkaṭena saddhiṁ. Yāmakālikaṁ sati paccaye ajjhoharato pācittiyaṁ. Āhāratthāya ajjhoharato dukkaṭena saddhiṁ pācittiyaṁ. Sace pavārito hutvā anatirittakataṁ ajjhoharati, pakati-āmise dve pācittiyāni, manussamaṁse thullaccayena saddhiṁ dve, sesa-akappiyamaṁse dukkaṭena saddhiṁ, yāmakālikaṁ sati paccaye sāmisena mukhena ajjhoharato dve, nirāmisena ekameva. Āhāratthāya ajjhoharato vikappadvayepi dukkaṭaṁ vaḍḍhati. Sace vikāle ajjhoharati pakatibhojane sannidhipaccayā ca vikālabhojanapaccayā ca dve pācittiyāni, akappiyamaṁsesu thullaccayañca dukkaṭañca vaḍḍhati. Yāmakālikesu vikālapaccayā anāpatti, anatirittapaccayā pana vikāle sabbavikappesu anāpatti.

255. **Sattāhakālikaṁ yāvajīvikaṁ āhāratthāyā**ti āhāratthāya paṭiggaṇhato paṭiggahaṇapaccayā tāva dukkaṭaṁ, ajjhoharato pana sace nirāmisaṁ hoti, ajjhohāre ajjhohāre dukkaṭaṁ. Atha āmisasaṁsaṭṭhaṁ paṭiggahetvā ṭhapitaṁ hoti, yathāvatthukaṁ pācittiyameva.

256. **Anāpatti yāvakālikan**ti-ādimhi Vikālabhojanasikkhāpade niddiṭṭhaṁ khādanīyabhojanīyaṁ yāva majjhantikasaṅkhāto kālo, tāva bhuñjitabbato **yāvakālikaṁ.** Saddhiṁ anulomapānehi aṭṭhavidhaṁ pānaṁ yāva rattiyā pacchimayāmasaṅkhāto yāmo, tāva paribhuñjitabbato yāmo kālo assāti **yāmakālikaṁ.** Sappi-ādi pañcavidhaṁ bhesajjaṁ sattāhaṁ nidhetabbato sattāho kālo assāti **sattāhakālikaṁ.** Ṭhapetvā udakaṁ avasesaṁ sabbampi yāvajīvaṁ pariharitvā sati paccaye paribhuñjitabbato **yāvajīvakan**ti vuccati.

Tattha aruṇodayeva paṭiggahitaṁ yāvakālikaṁ satakkhattumpi nidahitvā yāvakālo nātikkamati tāva, yāmakālikaṁ ekaṁ ahorattaṁ, sattāhakālikaṁ sattarattaṁ, itaraṁ sati paccaye yāvajīvampi paribhuñjantassa anāpatti. Sesamettha uttānameva. Aṭṭhakathāsu pana imasmiṁ ṭhāne pānakathā, kappiyānulomakathā, kappati nu kho yāvakālikena yāmakālikanti-ādikathā ca kappiyabhūmikathā ca vitthāritā, taṁ mayaṁ āgataṭṭhāneyeva kathayissāma.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sannidhikārakasikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

257. Navamasikkhāpade **paṇītabhojanānī**ti uttamabhojanāni. **Kassa sampannaṁ na manāpan**ti sampattiyuttaṁ kassa na piyaṁ. **Sādun**ti surasaṁ.

259. **Yo pana bhikkhū evarūpāni paṇītabhojanāni agilāno attano atthāya viññāpetvā bhuñjeyyā**ti ettha suddhāni sappi-ādīni viññāpetvā bhuñjanto pācittiyaṁ nāpajjati, sekhiyesu sūpodanaviññattidukkaṭaṁ āpajjati, odanasaṁsaṭṭhāni pana viññāpetvā bhuñjanto pācittiyaṁ āpajjatīti veditabbo, ayaṁ kirettha adhippāyo. Teneva ca paṇītānīti avatvā paṇītabhojanānīti sutte vuttaṁ. Paṇītānīti hi vutte sappi-ādīnaṁyeva gahaṇaṁ hoti, paṇītabhojanānīti vutte pana paṇītasaṁsaṭṭhāni sattadhaññanibbattāni bhojanāni paṇītabhojanānīti ayamattho paññāyati.

Idāni **viññāpeti payoge dukkaṭan**ti-ādīsu ayaṁ vinicchayo, sappinā bhattaṁ dehi, sappiṁ ākiritvā dehi, sappimissakaṁ katvā dehi, saha sappinā dehi, sappiñca bhattañca dehīti viññāpentassa viññattiyā dukkaṭaṁ, paṭiggahaṇe dukkaṭaṁ, ajjhohāre pācittiyaṁ. Sappibhattaṁ dehīti vutte pana yasmā sālibhattaṁ viya sappibhattaṁ nāma natthi, tasmā sūpodanaviññattidukkaṭameva veditabbaṁ.

Sace pana sappinā bhattaṁ dehīti vutte bhattaṁ datvā sappiṁ katvā bhuñjāti navanītaṁ vā khīraṁ vā dadhiṁ vā deti, mūlaṁ vā pana deti “iminā sappiṁ gahetvā bhuñjā”ti, yathāvatthukameva. Gosappinā bhattaṁ dehīti vutte pana gosappinā vā detu, gosappimhi asati purimanayeneva gonavanītādīni vā gāviṁyeva vā detu “ito sappinā bhuñjā”ti, yathāvatthukameva.

Sace pana gosappinā yācito ajiyā sappi-ādīhi deti, visaṅketaṁ. Evañhi sati aññaṁ yācitena aññaṁ dinnaṁ nāma hoti, tasmā anāpatti. Esa nayo ajiyā sappinā dehīti-ādīsupi.

Kappiyasappinā dehīti vutte akappiyasappinā deti, visaṅketameva. Akappiyasappināti vutte akappiyasappinā deti, paṭiggahaṇepi paribhogepi dukkaṭameva. Akappiyasappimhi asati purimanayeneva akappiyanavanītādīni deti "sappiṁ katvā bhuñjā"ti, akappiyasappināva dinnaṁ hoti. Akappiyasappināti vutte kappiyena deti, visaṅketaṁ. Sappināti vutte sesesu navanītādīsu aññatarena deti, visaṅketameva. Esa nayo navanītena dehīti-ādīsupi. Yena yena hi viññatti hoti, tasmiṁ vā tassa mūle vā laddhe taṁ taṁ laddhameva hoti.

Sace pana aññaṁ Pāḷiyā āgataṁ vā anāgataṁ vā denti, visaṅketaṁ. Pāḷiyaṁ āgatanavanītādīni ṭhapetvā aññehi navanītādīhi viññāpentassa dukkaṭaṁ. Yathā ca "sappibhattaṁ dehīti vutte sālibhattassa viya sappibhattassa abhāvā sūpodanaviññattidukkaṭameva hotī"ti vuttaṁ, evaṁ navanītabhattaṁ dehīti-ādīsupi. Paṭipāṭiyā ekamekaṁ vitthāretvā vuccamānepi hi ayamevattho vattabbo siyā, so ca saṅkhepenapi sakkā ñātuṁ, kiṁ tattha vitthārena. Tena vuttaṁ "esa nayo navanītena dehīti-ādīsupī"ti.

Sace pana sabbehipi sappi-ādīhi ekaṭṭhāne vā nānāṭṭhāne vā viññāpetvā paṭiladdhaṁ ekabhājane ākiritvā ekarasaṁ katvā tato kusaggenāpi jivhagge binduṁ ṭhapetvā ajjhoharati, nava pācittiyāni āpajjati. Vuttampi cetaṁ parivāre—

"Kāyikāni na vācasikāni,
Sabbāni nānāvatthukāni.
Apubbaṁ acarimaṁ āpajjeyya ekato,
Pañhāmesā kusalehi cintitā"ti[1].

261. **Agilāno gilānasaññī**ti ettha sace gilānasaññīpi hutvā bhesajjatthāya pañca bhesajjāni viññāpeti, Mahānāmasikkhāpadena

---

1. Vi 5. 337 piṭṭhe.

kāretabbo. Nava paṇītabhojanāni viññāpento pana iminā sikkhāpadena kāretabbo. Bhikkhunīnaṁ pana etāni pāṭidesanīyavatthūni honti, sūpodanaviññattiyaṁ ubhayesampi sekkhapaṇṇattidukkaṭameva. Sesamettha uttānameva.

Catusamuṭṭhānaṁ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṇītabhojanasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

263. Dasamasikkhāpade catūsu paccayesu antamaso dantakaṭṭhampi sabbaṁ paṁsukūlameva assāti **sabbapaṁsukūliko.** So kira susāne chaṭṭitabhājanameva pattaṁ katvā tattha chaṭṭitacoḷakeheva cīvaraṁ katvā tattha chaṭṭitamañcapīṭhakāniyeva gahetvā paribhuñjati. **Ayyavosāṭitakānī**ti ettha **ayyā** vuccanti kālaṅkatā pitipitāmahā. **Vosāṭitakāni** vuccanti tesaṁ atthāya susānādīsu chaṭṭitakāni khādanīyabhojanīyāni, manussā kira kālaṅkate ñātake uddissa yaṁ tesaṁ sajīvakāle piyaṁ hoti, taṁ etesu susānādīsu piṇḍaṁ piṇḍaṁ katvā ñātakā no paribhuñjantūti ṭhapenti. So bhikkhu taṁ gahetvā bhuñjati, aññaṁ paṇītampi diyyamānaṁ na icchati. Tena vuttaṁ "susānepi rukkhamūlepi ummārepi ayyavosāṭitakāni sāmaṁ gahetvā paribhuñjatī"ti. **Thero**ti thiro ghanabaddho. **Vaṭharo**ti thūlo, thūlo ca ghanasarīro cāyaṁ bhikkhūti vuttaṁ hoti. **Manussamaṁsaṁ maññe khādatī**ti manussamaṁsaṁ khādatīti naṁ sallakkhema, manussamaṁsaṁ khādantā hi īdisā bhavantīti ayaṁ tesaṁ adhippāyo.

264. **Udakadantapone kukkuccāyantī**ti ettha te bhikkhū "adinnaṁ mukhadvāraṁ āhāraṁ āhareyyā"ti padassa sammā atthaṁ asallakkhetvā kukkuccāyiṁsu, Bhagavā pana yathā-uppannassa vatthussa vasena pitā viya dārake te bhikkhū saññāpento anupaññattiṁ ṭhapesi.

265. **Adinnan**ti kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā gaṇhantassa kāyakāyapaṭibaddhanissaggiyānaṁ aññataravasena na dinnaṁ. Etadeva hi sandhāya padabhājane "adinnaṁ nāma appaṭiggahitakaṁ vuccatī"ti vuttaṁ. Dutiyapārājike pana "adinnaṁ nāma parapariggahitakaṁ vuccatī"ti vuttaṁ. **Dinnan**ti idaṁ pana tasseva adinnassa paṭipakkhavasena lakkhaṇadassanatthaṁ uddhaṭaṁ. Niddese cassa **kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā nissaggiyena vā dente**ti evaṁ aññasmiṁ dadamāne. **Hatthapāse ṭhito kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhātī**ti taṁ evaṁ diyyamānaṁ antamaso rathareṇumpi sace pubbe vuttalakkhaṇe hatthapāse ṭhito kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhāti, etaṁ evaṁ paṭiggahitaṁ dinnaṁ nāma vuccati. Na "idaṁ gaṇha, idaṁ tava hotū"ti-ādivacanena nissaṭṭhaṁ.

Tattha **kāyenā**ti hatthādīsu yena kenaci sarīrāvayavena antamaso pādaṅguliyāpi diyyamānaṁ kāyena dinnaṁ nāma hoti, paṭiggahaṇepi eseva nayo. Yena kenaci hi sarīrāvayavena gahitaṁ kāyena gahitameva hoti. Sacepi natthukaraṇiyā diyyamānaṁ nāsāpuṭena, akallako vā mukhena paṭiggaṇhāti. Ābhogamattameva hi ettha pamāṇanti ayaṁ nayo Mahāpaccariyaṁ vutto. **Kāyapaṭibaddhenā**ti kaṭacchu-ādīsu yena kenaci upakaraṇena dinnaṁ kāyapaṭibaddhena dinnaṁ nāma hoti. Paṭiggahaṇepi eseva nayo. Yena kenaci sarīrapaṭibaddhena pattathālakādinā gahitaṁ kāyapaṭibaddhena gahitameva hoti. **Nissaggiyenā**ti kāyato ca kāyapaṭibaddhato ca mocetvā hatthapāse ṭhitassa kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā[1] pātiyamānampi nissaggiyena payogena dinnaṁ nāma hoti. Ayaṁ tāva Pāḷivaṇṇanā.

Ayaṁ panettha **Pāḷimuttakavinicchayo**—pañcahaṅgehi paṭiggahaṇaṁ ruhati thāmamajjhimassa purisassa uccāraṇamattaṁ[2] hoti, hatthapāso paññāyati, abhihāro paññāyati, devo vā manusso vā tiracchānagato vā kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā nissaggiyena vā deti, tañce bhikkhu kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhāti. Evaṁ pañcahaṅgehi paṭiggahaṇaṁ ruhati.

Tattha ṭhitanisinnanipannānaṁ Pavāraṇasikkhāpade vuttanayeneva hatthapāso veditabbo. Sace pana dāyakapaṭiggāhakesu eko ākāse hoti,

1. Kāye vā kāyapaṭibaddhe vā (Ka) 2. Ussaraṇamattaṁ (Sī)

eko bhūmiyaṁ, bhūmaṭṭhassa ca sīsena, ākāsaṭṭhassa ca ṭhapetvā dātuṁ vā gahetuṁ vā pasāritahatthaṁ yaṁ āsannataraṁ aṅgaṁ, tassa orimantena hatthapāsappamāṇaṁ paricchinditabbaṁ. Sacepi eko kūpe hoti, eko kūpataṭe. Eko vā pana rukkhe, eko pathaviyaṁ, vuttanayeneva hatthapāsappamāṇaṁ paricchinditabbaṁ. Evarūpe hatthapāse ṭhatvā sacepi pakkhī mukhatuṇḍakena vā hatthī vā soṇḍāya gahetvā pupphaṁ vā phalaṁ vā deti, paṭiggahaṇaṁ ruhati. Sace pana addhaṭṭhamaratanassāpi hatthino khandhe nisinno, tena soṇḍāya diyyamānaṁ gaṇhāti, vaṭṭatiyeva.

Eko bahūni bhattabyañjanabhājanāni sīse katvā bhikkhussa santikaṁ āgantvā ṭhitakova gaṇhathāti vadati, na tāva abhihāro paññāyati, tasmā na gahetabbaṁ. Sace pana īsakampi onamati, bhikkhunā hatthaṁ pasāretvā heṭṭhimabhājanaṁ ekadesenāpi sampaṭicchitabbaṁ. Ettāvatā sabbabhājanāni paṭiggahitāni honti, tato paṭṭhāya oropetvā vā ugghāṭetvā vā yaṁ icchati, taṁ gahetvā bhuñjituṁ vaṭṭati. Sabhattapacchi-ādimhi pana ekabhājane vattabbameva natthi, kājena bhattaṁ harantopi sace kājaṁ onāmetvā deti, vaṭṭati. Tiṁsahattho veṇu hoti, ekasmiṁ ante guḷakumbho baddho, ekasmiṁ sappikumbho, tañce paṭiggaṇhāti, sabbaṁ paṭiggahitameva. Ucchuyantadoṇito paggharantameva rasaṁ gaṇhathāti vadati, abhihāro na paññāyatīti na gahetabbo. Sace pana kasaṭaṁ chaḍḍetvā hatthena ussiñcitvā ussiñcitvā deti, vaṭṭati.

Bahū pattā mañce vā pīṭhe vā kaṭasārake vā doṇiyaṁ vā phalake vā ṭhapitā honti, yattha ṭhitassa dāyako hatthapāse hoti, tattha ṭhatvā paṭiggahaṇasaññāya mañcādīni aṅguliyāpi phusitvā ṭhitena vā nisinnena vā nipannena vā yaṁ tesu pattesu diyyati, taṁ sabbaṁ paṭiggahitaṁ hoti. Sacepi paṭiggahessāmīti mañcādīni āruhitvā nisīdati, vaṭṭatiyeva. Sace pana mañcādīni hatthena gahetvā mañce nisīdati, vattabbameva natthi.

Pathaviyaṁ pana sacepi kucchiyā kucchiṁ āhacca ṭhitā honti, yaṁ yaṁ aṅguliyā vā sūciyā vā phusitvā nisinno hoti, tattha tattha diyyamānameva paṭiggahitaṁ hoti. "Yattha katthaci mahākaṭasārahatthattharaṇādīsu ṭhapitapatte paṭiggahaṇaṁ na ruhatī"ti vuttaṁ, taṁ hatthapāsātikkamaṁ

sandhāya vuttanti veditabbaṁ. Hatthapāse pana sati yattha katthaci vaṭṭati aññatra tatthajātakā.

Tatthajātake pana paduminipaṇṇe vā kiṁsukapaṇṇādimhi vā na vaṭṭati. Na hi taṁ kāyapaṭibaddhasaṅkhyaṁ gacchati. Yathā ca tatthajātake, evaṁ khāṇuke bandhitvā ṭhapitamañcādimhi asaṁhārime phalake vā pāsāṇe vā na ruhatiyeva, tepi hi tatthajātakasaṅkhepupagā honti. Bhūmiyaṁ atthatesu sukhumesu tintiṇikādipaṇṇesupi paṭiggahaṇaṁ na ruhati, na hi tāni sandhāretuṁ samatthānīti. Mahantesu pana paduminipaṇṇādīsu ruhati. Sace hatthapāsaṁ atikkamma ṭhito dīghadaṇḍakena uḷuṅkena deti, āgantvā dehīti vattabbo. Vacanaṁ asutvā vā anādiyitvā vā patte ākiratiyeva, puna paṭiggahetabbaṁ. Dūre ṭhatvā bhattapiṇḍaṁ khipantepi eseva nayo.

Sace pattatthavikato nīhariyamāne patte rajanacuṇṇāni honti, sati udake dhovitabbo, asati rajanacuṇṇaṁ puñchitvā paṭiggahetvā vā piṇḍāya caritabbaṁ. Sace piṇḍāya carantassa rajaṁ patati, paṭiggahetvā bhikkhā gaṇhitabbā. Appaṭiggahetvā gaṇhato vinayadukkaṭaṁ. Taṁ pana puna paṭiggahetvā bhuñjato anāpatti. Sace pana "paṭiggahetvā dethā"ti vutte vacanaṁ asutvā vā anādiyitvā vā bhikkhaṁ dentiyeva, vinayadukkaṭaṁ natthi, puna paṭiggahetvā aññā bhikkhā gahetabbā.

Sace mahāvāto tato tato rajaṁ pāteti, na sakkā hoti bhikkhaṁ gahetuṁ, "anupasampannassa dassāmī"ti suddhacittena ābhogaṁ katvā gaṇhituṁ vaṭṭati. Evaṁ piṇḍāya caritvā vihāraṁ vā āsanasālaṁ vā gantvā taṁ anupasampannassa datvā puna tena dinnaṁ vā tassa vissāsena vā paṭiggahetvā bhuñjituṁ vaṭṭati.

Sace bhikkhācāre sarajaṁ pattaṁ bhikkhussa deti, so vattabbo "imaṁ paṭiggahetvā bhikkhaṁ vā gaṇheyyāsi, paribhuñjeyyāsi vā"ti, tena tathā kātabbaṁ. Sace rajaṁ upari uppilavati[1], kañjikaṁ pavāhetvā sesaṁ bhuñjitabbaṁ. Sace anto paviṭṭhaṁ hoti, paṭiggahetabbaṁ. Anupasampanne asati hatthato amocentena yattha anupasampanno atthi, tattha netvā

---

1. Uplavati (Ka)

paṭiggahetabbaṁ. Sukkhabhatte patitarajaṁ apanetvā bhuñjituṁ vaṭṭati. Sace atisukhumaṁ hoti, uparibhattena saddhiṁ apanetabbaṁ, paṭiggahetvā vā bhuñjitabbaṁ. Yāguṁ vā sūpaṁ vā purato ṭhapetvā ālulentānaṁ bhājanato phusitāni uggantvā patte patanti, patto paṭiggahetabbo.

Uḷuṅkena āharitvā dentānaṁ paṭhamataraṁ uḷuṅkato thevā patte patanti, supatitā, abhihaṭattā doso natthi. Sacepi carukena bhatte ākiriyamāne carukato masi vā chārikā vā patati, abhihaṭattā nevatthi doso. Anantarassa bhikkhuno diyyamānaṁ pattato uppatitvā itarassa patte patati, supatitaṁ. Paṭiggahitameva hi taṁ hoti.

Sace jajjharisākhādiṁ phāletvā ekassa bhikkhuno dentānaṁ sākhato phusitāni aññassa patte patanti, patto paṭiggahetabbo. Yassa pattassa upari phālenti, tassa patte patitesu dātukāmatāya abhihaṭattā doso natthi. Pāyāsassa pūretvā pattaṁ denti, uṇhattā heṭṭhā gahetuṁ na sakkoti, mukhavaṭṭiyāpi gahetuṁ vaṭṭati. Sace tathāpi na sakkoti, ādhārakena gaṇhitabbo.

Āsanasālāya pattaṁ gahetvā nisinno bhikkhu niddaṁ okkanto hoti, neva āhariyamānaṁ, na diyyamānaṁ jānāti, appaṭiggahitaṁ hoti. Sace pana ābhogaṁ katvā nisinno hoti, vaṭṭati. Sacepi so hatthena ādhārakaṁ muñcitvā pādena pelletvā niddāyati, vaṭṭatiyeva. Pādena ādhārakaṁ akkamitvā paṭiggaṇhantassa pana jāgarantassapi anādarapaṭiggahaṇaṁ hoti, tasmā na kattabbaṁ. Keci evaṁ ādhārakena paṭiggahaṇaṁ kāyapaṭibaddhapaṭibaddhena paṭiggahaṇaṁ nāma hoti, tasmā na vaṭṭatīti vadanti. Taṁ tesaṁ vacanamattameva. Atthato pana sabbampetaṁ kāyapaṭibaddhameva hoti. Kāyasaṁsaggepi cesa nayo dassitova. Yampi bhikkhussa diyyamānaṁ patati, tampi sāmaṁ gahetvā paribhuñjituṁ vaṭṭati. Tatridaṁ suttaṁ—

> "Anujānāmi bhikkhave yaṁ diyyamānaṁ patati, taṁ sāmaṁ gahetvā paribhuñjituṁ, ( )[1] pariccattaṁ taṁ bhikkhave dāyakehī"ti[2].

1. (Taṁ kissa hetu) (sabbattha) Pāḷiyaṁ natthi.
2. Vi 4. 273 piṭṭhe.

Idañca pana suttaṁ neyyatthaṁ. Tasmā evamettha adhippāyo veditabbo, yaṁ diyyamānaṁ dāyakassa hatthato parigaḷitvā suddhāya vā bhūmiyā paduminipaṇṇavatthakaṭasārakādīsu vā patati, taṁ sāmaṁ gahetvā paribhuñjituṁ vaṭṭati. Yaṁ pana sarajāya bhūmiyā patati, taṁ rajaṁ puñchitvā vā dhovitvā vā paṭiggahetvā vā paribhuñjitabbaṁ. Sace pana pavaṭṭantaṁ aññassa bhikkhuno santikaṁ gacchati, tena āharāpetumpi vaṭṭati. Sace taṁ bhikkhuṁ vadati "tvaṁyeva khādā"ti, tassāpi khādituṁ vaṭṭati. Anāṇattena pana tena na gahetabbaṁ. Anāṇattenāpi "itarassa dassāmī"ti gahetuṁ vaṭṭatīti Kurundiyaṁ vuttaṁ. Kasmā panetaṁ itarassa bhikkhuno gahetuṁ na vaṭṭatīti, Bhagavatā ananuññātattā. Bhagavatā hi "sāmaṁ gahetvā paribhuñjitun"ti vadantena yasseva taṁ diyyamānaṁ patati, tassa appaṭiggahitakampi taṁ gahetvā paribhogo anuññāto. "Pariccattaṁ taṁ bhikkhave dāyakehī"ti vacanena panettha parasantakābhāvo dīpito. Tasmā aññassa sāmaṁ gahetvā paribhuñjituṁ na vaṭṭati. Tassa pana āṇattiyā vaṭṭatīti ayaṁ kirettha adhippāyo.

Yasmā ca taṁ appaṭiggahitakattā anuññātaṁ, tasmā yathāṭhitaṁyeva anāmasitvā kenaci pidahitvā ṭhapitaṁ dutiyadivasepi paribhuñjituṁ vaṭṭati, sannidhipaccayā anāpatti. Paṭiggahetvā pana paribhuñjitabbaṁ. Taṁdivasaṁyeva hi tassa sāmaṁ gahetvā paribhogo anuññāto, na tato paranti ayampi kirettha adhippāyo.

Idāni abbohārikanayo vuccati—bhuñjantānaṁ hi dantā khiyyanti, nakhā khiyyanti, pattassa vaṇṇo khiyyati, sabbaṁ abbohārikaṁ. Yampi satthakena ucchu-ādīsu phālitesu malaṁ paññāyati, etaṁ navasamuṭṭhitaṁ nāma paṭiggahetvā paribhuñjitabbaṁ. Satthakaṁ dhovitvā phālitesu malaṁ na paññāyati, lohagandhamattaṁ hoti, taṁ abbohārikaṁ. Yampi satthakaṁ gahetvā pariharanti, tena phālitepi eseva nayo. Na hi taṁ paribhogatthāya pariharantīti. Mūlabhesajjādīni pisantānaṁ vā koṭṭentānaṁ vā nisada nisadapotaka udukkhala musalādīni khiyyanti, pariharaṇakavāsiṁ tāpetvā bhesajjatthāya takke vā khīre vā pakkhipanti, tattha nīlikā paññāyati. Satthake vuttasadisova vinicchayo. Āmakatakkādīsu pana sayaṁ na pakkhipitabbā. Pakkhipati ce, sāmapākato na muccati.

Deve vassante piṇḍāya carantassa sarīrato vā cīvarato vā kiliṭṭha-udakaṁ patte patati, taṁ paṭiggahetabbaṁ. Rukkhamūlādīsu bhuñjantassa patitepi eseva nayo. Sace pana sattāhaṁ vassante deve suddhaṁ udakaṁ hoti, abbhokāsato vā patati, vaṭṭati. Sāmaṇerassa odanaṁ dentena tassa pattagataṁ acchupanteneva dātabbo. Patto vāssa paṭiggahetabbo. Appaṭiggahite odanaṁ chupitvā puna attano patte odanaṁ gaṇhantassa uggahitako hoti.

Sace pana dātukāmo hutvā "āhara sāmaṇera pattaṁ, odanaṁ gaṇhā"ti vadati, itaro ca "alaṁ mayhan"ti paṭikkhipati, puna "tavevetaṁ mayā pariccattan"ti ca vuttepi "na mayhaṁ etenattho"ti vadati. Satakkhattumpi pariccajatu, yāva attano hatthagataṁ paṭiggahitameva hoti.

Sace pana ādhārake ṭhitaṁ nirapekkho "gaṇhā"ti vadati, puna paṭiggahetabbaṁ. Sāpekkho ādhārake pattaṁ ṭhapetvā "etto pūvaṁ vā bhattaṁ vā gaṇhā"ti sāmaṇeraṁ vadati, sāmaṇero hatthaṁ dhovitvā sacepi satakkhattuṁ gahetvā attano pattagataṁ aphusantova attano patte pakkhipati, puna paṭiggahaṇakiccaṁ natthi. Yadi pana attano pattagataṁ phusitvā tato gaṇhāti, sāmaṇerasantakena saṁsaṭṭhaṁ hoti, puna paṭiggahetabbaṁ. Keci pana "sacepi gayhamānaṁ chijjitvā tattha patati, puna paṭiggahetabban"ti vadanti. Taṁ "ekaṁ bhattapiṇḍaṁ gaṇha, ekaṁ pūvaṁ gaṇha, imassa guḷapiṇḍassa ettakaṁ padesaṁ gaṇhā"ti evaṁ paricchinditvā vutte veditabbaṁ. Idha pana paricchedo natthi. Tasmā yaṁ sāmaṇerassa patte patati, tadeva paṭiggahaṇaṁ vijahati. Hatthagataṁ pana yāva sāmaṇero vā "alan"ti na oramati, bhikkhu vā na vāreti, tāva bhikkhusseva santakaṁ, tasmā paṭiggahaṇaṁ na vijahati.

Sace attano vā bhikkhūnaṁ vā yāgupacanakabhājane kesañci atthāya odanaṁ pakkhipati, "sāmaṇera bhājanassa upari hatthaṁ karohī"ti vatvā tassa hatthe pakkhipitabbaṁ, tassa hatthato bhājane patitaṁ hi dutiyadivase bhājanassa akappiyabhāvaṁ na karoti, pariccattattā. Sace evaṁ akatvā pakkhipati, pattamiva bhājanaṁ nirāmisaṁ katvā paribhuñjitabbaṁ. Dāyakā yāgukuṭaṁ ṭhapetvā gatā, taṁ daharasāmaṇero paṭiggaṇhāpetuṁ na sakkoti, bhikkhu pattaṁ upanāmeti, sāmaṇero kuṭassa gīvaṁ pattassa

mukhavaṭṭiyaṁ ṭhapetvā āvajjeti, pattagatā yāgu paṭiggahitāva hoti. Atha vā bhikkhu bhūmiyaṁ hatthaṁ ṭhapeti, sāmaṇero pavaṭṭetvā tattha āropeti, vaṭṭati. Pūvapacchibhattapacchi-ucchubhārādīsupi eseva nayo.

Sace paṭiggahaṇūpagaṁ bhāraṁ dve tayo sāmaṇerā denti, ekena vā balavatā ukkhittaṁ dve tayo bhikkhū gaṇhanti, vaṭṭati. Mañcassa vā pīṭhassa vā pāde telaghaṭaṁ vā phāṇitaghaṭaṁ vā navanītaghaṭaṁ vā laggenti, bhikkhussa mañcepi pīṭhepi nisīdituṁ vaṭṭati. Uggahitakaṁ nāma na hoti.

Nāgadantake vā aṅkusake vā dve telaghaṭā laggitā honti, upari paṭiggahitako heṭṭhā appaṭiggahitako, uparimaṁ gahetuṁ vaṭṭati. Heṭṭhā paṭiggahitako upari appaṭiggahitako, uparimaṁ gahetvā itaraṁ gaṇhato uparimo uggahitako hoti. Heṭṭhāmañce appaṭiggahitakaṁ telathālakaṁ hoti, tañce sammajjanto sammuñjaniyā ghaṭṭeti, uggahitakaṁ na hoti. Paṭiggahitakaṁ gaṇhissāmīti appaṭiggahitakaṁ gahetvā ñatvā puna ṭhapeti, uggahitakaṁ na hoti. Bahi nīharitvā sañjānāti, bahi aṭṭhapetvā haritvā tattheva ṭhapetabbaṁ. Natthi doso. Sace pana pubbe vivaritvā ṭhapitaṁ, na pidahitabbaṁ, yathā pubbe ṭhitaṁ, tatheva ṭhapetabbaṁ. Sace bahi ṭhapeti, puna na chupitabbaṁ.

Heṭṭhāpāsādaṁ orohanto nisseṇimajjhe sañjānāti, anokāsattā uddhaṁ vā adho vā haritvā ṭhapetabbaṁ. Paṭiggahitake telādimhi kaṇṇakaṁ[1] uṭṭheti, siṅgiverādimhi ghanacuṇṇaṁ, taṁsamuṭṭhānameva nāmetaṁ, puna paṭiggahaṇakiccaṁ natthi.

Tālaṁ vā nāḷikeraṁ vā āruḷho yottena phalapiṇḍiṁ otāretvā upari ṭhitova gaṇhathāti vadati, na gahetabbaṁ. Sace añño bhūmiyaṁ ṭhito yottapāsake gahetvā ukkhipitvā deti, vaṭṭati. Saphalaṁ mahāsākhaṁ kappiyaṁ kāretvā paṭiggaṇhāti, phalāni paṭiggahitāneva honti, yathāsukhaṁ paribhuñjituṁ vaṭṭati.

Antovatiyaṁ ṭhatvā vatiṁ chinditvā ucchuṁ vā timbarūsakaṁ vā denti, hatthapāse sati vaṭṭati. Vatidaṇḍakesu[2] appaharitvā niggataṁ gaṇhantassa vaṭṭati. Paharitvā niggate Aṭṭhakathāsu doso na dassito. Mayaṁ pana

1. Kaṇikā (Sī, Syā), kaṇṇikaṁ (Ka)
2. Daṇḍakesu (Sī)

yaṁ ṭhānaṁ pahaṭaṁ, tato sayaṁpatitamiva hotīti takkayāma. Tasmimpi[1] aṭṭhatvā gacchante yujjati, suṅkaghātato pavaṭṭetvā bahipatitabhaṇḍaṁ viya. Vatiṁ vā pākāraṁ vā laṅghāpetvā denti, sace pana na puthulo pākāro, antopākāre ca bahipākāre ca ṭhitassa hatthapāso pahoti, hatthasatampi uddhaṁ gantvā sampattaṁ gahetuṁ vaṭṭati.

Bhikkhu gilānaṁ sāmaṇeraṁ khandhena vahati, so phalāphalaṁ disvā gahetvā khandhe nisinnova deti, vaṭṭati. Aparo bhikkhuṁ vahanto khandhe nisinnassa bhikkhuno deti, vaṭṭatiyeva.

Bhikkhu phaliniṁ sākhaṁ chāyatthāya gahetvā gacchati, phalāni khādituṁ citte uppanne paṭiggahāpetvā khādituṁ vaṭṭati. Macchikavāraṇatthaṁ kappiyaṁ kāretvā paṭiggaṇhāti, khāditukāmo ce hoti, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati, khādantassa natthi doso.

Bhikkhu paṭiggahaṇārahaṁ bhaṇḍaṁ manussānaṁ yāne ṭhapetvā maggaṁ gacchati, yānaṁ kaddame laggati, daharo cakkaṁ gahetvā ukkhipati, vaṭṭati, uggahitakaṁ nāma na hoti. Nāvāya ṭhapetvā nāvaṁ arittena vā pājeti, hatthena vā kaḍḍhati, vaṭṭati. Uḷumpepi eseva nayo. Cāṭiyaṁ kuṇḍake vā ṭhapetvāpi taṁ anupasampannena gāhāpetvā anupasampannaṁ bāhāyaṁ gahetvā tarituṁ vaṭṭati. Tasmimpi asati anupasampannaṁ gāhāpetvā taṁ bāhāyaṁ gahetvā tarituṁ vaṭṭati.

Upāsakā gamikabhikkhūnaṁ pātheyyataṇḍule denti. Sāmaṇerā bhikkhūnaṁ taṇḍule gahetvā attano taṇḍule gahetuṁ na sakkonti, bhikkhū tesaṁ taṇḍule gaṇhanti. Sāmaṇerā attanā gahitataṇḍulesu khīṇesu itarehi taṇḍulehi yāguṁ pacitvā sabbesaṁ pattāni paṭipāṭiyā ṭhapetvā yāguṁ ākiranti. Paṇḍito sāmaṇero attano pattaṁ gahetvā therassa deti, therassa pattaṁ anutherassāti evaṁ sabbāni parivatteti, sabbehi sāmaṇerassa santakaṁ bhuttaṁ hoti, vaṭṭati.

Sacepi sāmaṇero apaṇḍito hoti, attano patte yāguṁ sayameva pātuṁ ārabhati, āvuso tuyhaṁ yāguṁ mayhaṁ dehīti evaṁ therehi paṭipāṭiyā yācitvāpi pivituṁ vaṭṭati, sabbehi sāmaṇerassa

1. Tampi (Sī, Syā)

santakameva bhuttaṁ hoti, neva uggahitapaccayā na sannidhipaccayā vajjaṁ phusanti. Ettha pana mātāpitūnaṁ telādīni chāyādīnaṁ atthāya sākhādīni ca harantānaṁ imesañca viseso na dissati. Tasmā kāraṇaṁ upaparikkhitabbaṁ.

Sāmaṇero bhattaṁ pacitukāmo taṇḍule dhovitvā niccāletuṁ na sakkoti. Bhikkhunā taṇḍule ca bhājanañca paṭiggahetvā taṇḍule dhovitvā niccāletvā bhājanaṁ uddhanaṁ āropetabbaṁ, aggi na kātabbo, pakkakāle vivaritvā pakkabhāvo jānitabbo. Sace duppakkaṁ hoti, pākatthāya pidahituṁ na vaṭṭati. Rajassa vā chārikāya vā apatanatthāya vaṭṭati, pakkakāle oropetumpi bhuñjitumpi vaṭṭati, puna paṭiggahaṇakiccaṁ natthi.

Sāmaṇero paṭibalo pacituṁ, khaṇo panassa natthi, katthaci gantukāmo. Bhikkhunā sataṇḍulodakabhājanaṁ paṭiggahetvā uddhanaṁ āropetvā aggiṁ jāletvā gacchāhīti vattabbo. Tato paraṁ purimanayeneva sabbaṁ kātuṁ vaṭṭati.

Bhikkhu yāgu-atthāya suddhaṁ bhājanaṁ āropetvā udakaṁ tāpeti, vaṭṭati. Tatte udake sāmaṇero taṇḍule pakkhipati, tato paṭṭhāya bhikkhunā aggi na kātabbo. Pakkayāguṁ paṭiggahetvā pātuṁ vaṭṭati.

Sāmaṇero yāguṁ pacati. Hatthakukkuccako bhikkhu kīḷanto bhājanaṁ āmasati, pidhānaṁ āmasati, uggataṁ pheṇaṁ chinditvā harati, tasseva pātuṁ na vaṭṭati, durupaciṇṇaṁ nāma hoti. Sace pana dabbiṁ vā uḷuṅkaṁ vā gahetvā anukkhipanto āluḷeti, sabbesaṁ na vaṭṭati, sāmapākañceva hoti durupaciṇṇañca. Sace ukkhipati, uggahitakampi hoti.

Bhikkhunā piṇḍāya caritvā ādhārake patto ṭhapito hoti, tatra ce añño lolabhikkhu kīḷanto pattaṁ āmasati, pattapidhānaṁ āmasati, tasseva tato laddhaṁ bhattaṁ na vaṭṭati. Sace pana pattaṁ ukkhipitvā ṭhapeti, sabbesaṁ na vaṭṭati. Tatthajātakaphalāni sākhāya vā valliyā vā gahetvā cāleti, tasseva tato laddhaṁ phalaṁ na vaṭṭati, durupaciṇṇadukkaṭañca āpajjati. Phalarukkhaṁ pana apassayituṁ vā tattha kaṇḍake vā bandhituṁ vaṭṭati, durupaciṇṇaṁ na hotīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ.

Araññe patitaṁ pana ambaphalādiṁ disvā sāmaṇerassa dassāmīti āharitvā dātuṁ vaṭṭati. Sīhavighāsādiṁ disvāpi sāmaṇerassa dassāmīti paṭiggahetvā vā appaṭiggahetvā vā āharitvā dātuṁ vaṭṭati. Sace pana sakkoti vitakkaṁ sodhetuṁ, tato laddhaṁ khāditumpi vaṭṭati, neva āmakamaṁsapaṭiggahaṇapaccayā, na uggahitakapaccayā vajjaṁ phusati.

Mātāpitūnaṁ atthāya telādīni gahetvā gacchato antarāmagge byādhi uppajjati, tato yaṁ icchati, taṁ paṭiggahetvā paribhuñjituṁ vaṭṭati. Sace pana mūlepi paṭiggahitaṁ hoti, puna paṭiggahaṇakiccaṁ natthi. Mātāpitūnaṁ taṇḍule āharitvā deti. Te tatoyeva yāgu-ādīni sampādetvā tassa denti, vaṭṭati, sannidhipaccayā vā uggahitakapaccayā vā doso natthi.

Bhikkhu pidahitvā udakaṁ tāpeti, yāva parikkhayā paribhuñjituṁ vaṭṭati. Sace panettha chārikā patati, paṭiggahetabbaṁ. Dīghasaṇḍāsena thālakaṁ gahetvā telaṁ pacantassa chārikā patati. Hatthena amuñcanteneva pacitvā otāretvā paṭiggahetabbaṁ. Sace aṅgārāpi dārūni vā paṭiggahetvā ṭhapitāni, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati.

Bhikkhu ucchuṁ khādati, sāmaṇero mayhampi dethāti vadati. Ito chinditvā gaṇhāti vutto gaṇhāti, avasese puna paṭiggahaṇakiccaṁ natthi. Guḷapiṇḍakaṁ khādantassāpi eseva nayo. Vuttokāsato chinditvā gahitāvasesaṁ hi ajahitapaṭiggahaṇameva hoti.

Bhikkhu guḷaṁ bhājento paṭiggahetvā koṭṭhāse karoti, bhikkhūpi sāmaṇerāpi āgantvā ekagahaṇeneva ekamekaṁ koṭṭhāsaṁ gaṇhanti, gahitāvasesaṁ paṭiggahitameva hoti. Sace lolasāmaṇero gaṇhitvā gaṇhitvā puna ṭhapeti, tassa gahitāvasesaṁ appaṭiggahitakaṁ hoti.

Bhikkhu dhūmavaṭṭiṁ paṭiggahetvā dhūmaṁ pivati, mukhañca kaṇṭho ca manosilāya litto viya hoti, yāvakālikaṁ bhuñjituṁ vaṭṭati, yāvakālikena yāvajīvikasaṁsagge doso natthi.

Pattaṁ vā rajanaṁ vā pacantassa kaṇṇanāsamukhachiddehi dhūmo pavisati, byādhipaccayā pupphaṁ vā phalaṁ vā upasiṅghati, abbohārikattā vaṭṭati. Bhattuggāro[1] tāluṁ āhacca antoyeva pavisati, avisayattā vaṭṭati. Mukhaṁ paviṭṭhaṁ pana[2] ajjhoharato vikāle āpatti. Dantantare laggassa āmisassa raso pavisati, āpattiyeva. Sace sukhumaṁ āmisaṁ hoti, raso na paññāyati, abbohārikapakkhaṁ bhajati.

Upakaṭṭhe kāle nirudakaṭṭhāne bhattaṁ bhuñjitvā kakkhāretvā dve tayo kheḷapiṇḍe pātetvā udakaṭṭhānaṁ gantvā mukhaṁ vikkhāletabbaṁ. Paṭiggahetvā ṭhapitasiṅgiverādīnaṁ aṅkurā nikkhamanti, puna paṭiggahaṇakiccaṁ natthi. Loṇe asati samuddodakena loṇakiccaṁ kātuṁ vaṭṭati. Paṭiggahetvā ṭhapitaṁ loṇodakaṁ loṇaṁ hoti, loṇaṁ vā udakaṁ hoti, raso vā phāṇitaṁ hoti, phāṇitaṁ vā raso hoti, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati. Himakarakā udakagatikā eva. Pārihārikena katakaṭṭhinā udakaṁ pasādenti, taṁ abbohārikaṁ, āmisena saddhiṁ vaṭṭati. Āmisagatikehi kapitthaphalādīhi pasāditaṁ purebhattameva vaṭṭati.

Pokkharaṇī-ādīsu udakaṁ bahalaṁ hoti, vaṭṭati. Sace pana mukhe ca hatthe ca laggati, na vaṭṭati, paṭiggahetvā paribhuñjitabbaṁ. Khettesu kasitaṭṭhāne bahalaṁ udakaṁ hoti, paṭiggahetabbaṁ. Sace sanditvā kandarādīni pavisitvā nadiṁ pūreti, vaṭṭati. Kakudhasobbhādayo honti rukkhato patitehi pupphehi sañchannodakā, sace puppharaso na paññāyati, paṭiggahaṇakiccaṁ natthi. Parittaṁ udakaṁ hoti, raso paññāyati, paṭiggahetabbaṁ. Pabbatakandarādīsu kāḷavaṇṇapaṇṇasañchanna-udakepi eseva nayo.

Pānīyaghaṭe sareṇukāni vā savaṇṭakhīrāni vā pupphāni pakkhittāni honti, paṭiggahetabbaṁ. Pupphāni vā paṭiggahetvā pakkhipitabbāni. Pāṭalicampakamallikā[3] pakkhittā honti, vāsamattaṁ tiṭṭhati, taṁ abbohārikaṁ, dutiyadivasepi āmisena saddhiṁ vaṭṭati. Bhikkhunā ṭhapitapupphavāsitakapānīyato sāmaṇero pānīyaṁ gahetvā pītāvasesaṁ tattheva ākirati, paṭiggahetabbaṁ. Padumasarādīsu udakaṁ santharitvā[4] ṭhitaṁ puppharenuṁ

1. Bhuttuggāro (Sī, Syā) 2. Puna (Sī, Syā)
3. Pāṭalikamallikā (Syā, Ka) 4. Pattharitvā (Sī)

ghaṭena vikkhambhetvā udakaṁ gahetuṁ vaṭṭati. Kappiyaṁ kārāpetvā paṭiggahetvā ṭhapitaṁ dantakaṭṭhaṁ hoti, sace tassa rasaṁ pivitukāmo, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati. Appaṭiggahetvā ṭhapitaṁ paṭiggahetabbaṁ. Ajānantassa rase paviṭṭhepi āpattiyeva, acittakaṁ hi idaṁ sikkhāpadaṁ.

Mahābhūtesu kiṁ vaṭṭati, kiṁ na vaṭṭatīti? Khīraṁ tāva vaṭṭati, kappiyamaṁsakhīraṁ vā akappiyamaṁsakhīraṁ vā hotu, pivantassa anāpatti. Assu kheḷo siṅghāṇikā muttaṁ karīsaṁ semhaṁ dantamalaṁ akkhigūthako kaṇṇagūthako sarīre uṭṭhitaloṇanti idaṁ sabbaṁ vaṭṭati. Yaṁ panettha ṭhānato cavitvā patte vā hatthe vā patati, taṁ paṭiggahetabbaṁ. Aṅgalaggaṁ paṭiggahitakameva. Uṇhapāyāsaṁ bhuñjantassa sedo aṅguli-anusārena ekābaddhova hutvā pāyāse santiṭṭhati, piṇḍāya vā carantassa hatthato pattassa mukhavaṭṭito vā pattatalaṁ orohati, ettha paṭiggahaṇakiccaṁ natthi. Jhāmamahābhūtesu idaṁ nāma na vaṭṭatīti natthi, dujjhāpitaṁ pana na vaṭṭati. Sujjhāpitaṁ manussaṭṭhimpi cuṇṇaṁ katvā lehe upanetuṁ vaṭṭati.

Cattāri mahāvikaṭāni asati kappiyakārake sāmampi gahetvā paribhuñjituṁ vaṭṭati. Ettha ca dubbacopi asamatthopi kappiyakārako asantapakkheyeva tiṭṭhati. Chārikāya asati sukkhadāruṁ jhāpetvā chārikā gahetabbā. Sukkhadārumhi asati alladāruṁ rukkhato chinditvāpi kātuṁ vaṭṭati. Idaṁ pana catubbidhampi mahāvikaṭaṁ kālodissaṁ nāma, sappadaṭṭhakkhaṇeyeva vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ[1], ticittaṁ, tivedananti.

Dantaponasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena Bhojanavaggo catuttho.

---

1. Kāyakammaṁ vacīkammaṁ (Sī)

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

269. Acelakavaggassa paṭhamasikkhāpade **parivesanan**ti parivisanaṭṭhānaṁ. **Paribbājakasamāpanno**ti pabbajjaṁ samāpanno. **Deti āpatti pācittiyassā**ti samatittikaṁ yāgupattaṁ ekapayogena deti, ekaṁ pācittiyaṁ. Avacchinditvā avacchinditvā deti, payoge payoge pācittiyaṁ. Eseva nayo pūvabhattādīsu. **Titthiye atitthiyasaññī**ti mātā vā pitā vā titthiyesu pabbajati, tesaṁ mātāpitusaññāya dentassāpi pācittiyameva hoti. **Dāpetī**ti anupasampannena dāpeti.

273. **Upanikkhipitvā detī**ti tathārūpe bhājane ṭhapetvā taṁ bhājanaṁ tesaṁ santike bhūmiyaṁ nikkhipitvā deti, tesaṁ vā bhājanaṁ nikkhipāpetvā tattha deti, pattaṁ ādhārake vā bhūmiyaṁ vā ṭhapetvāpi "ito gaṇhathā"ti vattuṁ vaṭṭati. Sace titthiyo vadati "mayhaṁ nāma idaṁ santakaṁ, idha naṁ ākirathā"ti, ākiritabbaṁ. Tassa santakattā sahatthā dānaṁ nāma na hoti. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Acelakasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

274. Dutiyasikkhāpade **paṭikkamanepī**ti āsanasālāyampi. **Bhattavissaggan**ti bhattakiccaṁ. **Na sambhāvesī**ti na pāpuṇi.

276. **Anācāran**ti vuttāvasesaṁ kāyavacīdvāravītikkamaṁ. **Dassanūpacāraṁ vā savanūpacāraṁ vā vijahantassā**ti ettha yadi ṭhito vā nisinno vā uyyojeti, yo uyyojito, so vijahati, tassa ca āpatti nāma natthi. Tasmiṁ pana vijahantepi atthato itarena vijahitameva hoti. Tasmā yo uyyojeti, tassevāyaṁ āpatti. Tattha

sace upacārabbhantare eko pādo hoti, dukkaṭaṁ. Sīmātikkame pācittiyaṁ. Ettha ca dassanūpacārassa abbhokāse dvādasahatthappamāṇaṁ, tathā savanūpacārassa. Sace pana antarā kuṭṭadvārapākārādayo honti, tehi antaritabhāvo dassanūpacārātikkamo, tassa vasena āpatti veditabbā. **Na añño koci paccayo hotī**ti ṭhapetvā vuttappakāramanācāraṁ aññaṁ kiñci kāraṇaṁ na hoti.

277. **Kalisāsanaṁ āropetī**ti **kalī**ti kodho, tassa sāsanaṁ āropeti, kodhassa āṇaṁ āropeti, kodhavasena ṭhānanisajjādīsu dosaṁ dassetvā "passatha bho imassa ṭhānaṁ nisajjaṁ ālokitaṁ vilokitaṁ, khāṇuko viya tiṭṭhati, sunakho viya nisīdati, makkaṭo viya ito cito ca viloketī"ti evaṁ amanāpavacanaṁ vadati "appeva nāma imināpi ubbāḷho pakkameyyā"ti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kāyacittako vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Uyyojanasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

279. Tatiyasikkhāpade **sayanighare**ti sayaniyaghare. **Yato ayyassa bhikkhā dinnā**ti yasmā bhikkhā dinnā, yaṁ āgatena laddhabbaṁ, taṁ vo laddhaṁ, gacchathāti adhippāyo. **Pariyuṭṭhito**ti rāgapariyuṭṭhito, methunādhippāyoti attho.

280. Saha ubhohi janehīti sabhojanaṁ. Tasmiṁ **sabhojane.** Atha vā **sabhojane**ti sabhoge. Rāgapariyuṭṭhitassa hi purisassa itthī bhogo, itthiyā ca puriso. Tenevassa padabhājane "itthī ceva hoti puriso cā"ti-ādi vuttaṁ. **Mahallake ghare**ti mahallake sayanighare. **Piṭṭhasaṅghāṭassa hatthapāsaṁ vijahitvā**ti tassa sayanighare gabbhassa yo piṭṭhasaṅghāṭo, tassa hatthapāsaṁ vijahitvā, antosayanassa

āsanne ṭhāne nisīdatīti attho. Īdisañca sayanigharaṁ mahācatussālādīsu hoti. **Piṭṭhivaṁsaṁ atikkamitvā**ti iminā majjhātikkamaṁ dasseti. Tasmā yathā vā tathā vā katassa khuddakassa sayanigharassa majjhātikkame āpatti veditabbā. Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dvivedananti.

Sabhojanasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

384. Catutthapañcamasikkhāpadesu yaṁ vattabbaṁ siyā, taṁ sabbaṁ aniyatadvaye vuttanayameva. Yathā ca Sabhojanasikkhāpadaṁ, evametānipi paṭhamapārājikasamuṭṭhānānevāti.

Rahopaṭicchannasikkhāpadaṁ catutthaṁ,
Rahonisajjasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

---

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

294. Chaṭṭhasikkhāpade **dethāvuso bhattan**ti ettha taṁ kira bhattaṁ abhihaṭaṁ ahosi, tasmā evamāhaṁsu. Anabhihaṭe pana evaṁ vattuṁ na labbhati, payuttavācā hoti.

295. **Tena hi bhikkhave paṭiggahetvā nikkhipathā**ti idaṁ pana Bhagavā kulassa saddhānurakkhaṇatthāya āha. Yadi "bhājetvā khādathā"ti vadeyya, manussānaṁ pasādaññathattaṁ siyā. **Ussāriyitthā**ti paṭihariyittha, gharaṁyeva naṁ gahetvā agamaṁsūti vuttaṁ hoti.

298. **Santaṁ bhikkhun**ti ettha kittāvatā santo hoti, kittāvatā asantoti? Antovihāre, yattha ṭhitassa kulāni payirupāsanacittaṁ uppannaṁ, tato paṭṭhāya yaṁ passe vā abhimukhe vā passati, yassa sakkā hoti pakativacanena ārocetuṁ, ayaṁ santo nāma. Ito cito ca pariyesitvā ārocanakiccaṁ nāma natthi. Yo hi evaṁ pariyesitabbo, so asantoyeva. Apica anto-upacārasīmāya bhikkhuṁ disvā āpucchissāmīti gantvā tattha yaṁ passati,

so āpucchitabbo. No ce passati, asantaṁ bhikkhuṁ anāpucchā paviṭṭho nāma hoti.

302. **Antarārāman**ti antogāme vihāro hoti, taṁ gacchati. **Bhattiyagharan**ti nimantitagharaṁ vā salākabhattādidāyakānaṁ vā gharaṁ. **Āpadāsū**ti jīvitabrahmacariyantarāyesu sati gantuṁ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Cārittasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

303. Sattamasikkhāpade **Mahānāmo** nāma Bhagavato cūḷapituputto māsamattena mahallakataro dvīsu phalesu patiṭṭhito ariyasāvako. **Bhesajjaṁ ussannaṁ hotī**ti vajato āharitvā ṭhapitasappi bahu hoti.

306. **Sāditabbā**ti tasmiṁ samaye rogo natthīti na paṭikkhipitabbā, roge sati viññāpessāmīti adhivāsetabbā. **Ettakehi bhesajjehi pavāremī**ti nāmavasena sappitelādīsu dvīhi tīhi vā, parimāṇavasena patthena nāḷiyā āḷakenāti vā. **Aññaṁ bhesajjaṁ viññāpetī**ti sappinā pavārito telaṁ viññāpeti, āḷhakena pavārito doṇaṁ. **Na bhesajjena karaṇīyenā**ti[1] missakabhattenapi ce yāpetuṁ sakkoti, na bhesajjakaraṇīyaṁ nāma hoti.

310. **Pavāritānan**ti ye attano puggalikāya pavāraṇāya pavāritā, tesaṁ pavāritānurūpena piññattiyā anāpatti. Saṁghavasena pavāritesu pana pamāṇaṁ sallakkhetabbamevāti. Sesaṁ uttānameva.

---

1. Karaṇīyeti (Sī, Syā)

Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Mahānāmasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

311. Aṭṭhame **abbhuyyāto**ti abhi-uyyāto, parasenaṁ abhimukho[1] gamissāmīti nagarato niggatoti attho. **Uyyuttan**ti kata-uyyogaṁ, gāmato nikkhantanti attho.

314. **Dvādasapuriso hatthī**ti cattāro ārohakā, ekekapādarakkhakā dve dveti evaṁ dvādasapuriso hoti. **Tipuriso asso**ti eko ārohako, dve pādarakkhakāti evaṁ tipuriso hoti. **Catupuriso ratho**ti eko sārathi, eko yodho, dve āṇirakkhakāti evaṁ catupuriso hoti. **Cattāro purisā sarahatthā**ti āvudhahatthā cattāro purisāti ayaṁ pacchimakoṭiyā caturaṅgasamannāgatā senā nāma. Īdisaṁ senaṁ dassanāya gacchato pade pade dukkaṭaṁ. **Dassanūpacāraṁ vijahitvā**ti kenaci antaritā vā ninnaṁ oruḷhā vā na dissati, idha ṭhatvā na sakkā daṭṭhunti aññaṁ ṭhānaṁ gantvā passato payoge payoge pācittiyanti attho.

315. **Ekamekan**ti hatthi-ādīsu catūsu aṅgesu ekamekaṁ antamaso ekapurisāruḷhakahatthimpi ekampi sarahatthaṁ purisaṁ. **Anuyyuttā** nāma rājā uyyānaṁ vā nadiṁ vā gacchati, evaṁ anuyyuttā hoti.

316. **Āpadāsū**ti jīvitabrahmacariyantarāyesu sati ettha gato muccissāmīti gacchato anāpatti. Sesamettha uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Uyyuttasenāsikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

1. Abhimukhaṁ (Ka)

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

319. Navame **atthaṅgate sūriye senāya vasatī**ti tiṭṭhatu vā nisīdatu vā sayatu vā sacepi ākāse iddhiyā kañci iriyāpathaṁ kappeti, pācittiyameva. **Senā vā paṭisenāya ruddhā hotī**ti yathā sañcāro chijjati, evaṁ ruddhā hoti. **Palibuddho**ti verikena vā issarena vā ruddho. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Senāvāsasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

322. Dasame uggantvā uggantvā ettha yujjhantīti **uyyodhikaṁ,** sampahāraṭṭhānassetaṁ adhivacanaṁ. Balassa aggaṁ jānanti etthāti **balaggaṁ,** balagaṇanaṭṭhānanti attho. Senāya viyūhaṁ **senābyūhaṁ,** senānivesassetaṁ adhivacanaṁ. **Tayo hatthī pacchimaṁ hatthānīkan**ti yo pubbe vutto dvādasapuriso hatthīti tena hatthinā tayo hatthī. Sesesupi eseva nayo. Sesaṁ Uyyuttasenāsikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṁ saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Uyyodhikasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena Acelakavaggo pañcamo.

---

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

326. Surāpānavaggassa paṭhamasikkhāpade **Bhaddavatikā**ti eko gāmo, so bhaddikāya vatiyā samannāgatattā etaṁ nāmaṁ labhi. **Pathāvino**ti addhikā. **Tejasā tejan**ti attano tejasā ānubhāvena nāgassa tejaṁ. **Kāpotikā**ti kapotapādasamavaṇṇarattobhāsā[1]. **Pasannā**ti

---

1. Kapotapādasamavaṇṇā rattobhāsā (?)

surāmaṇḍassetaṁ adhivacanaṁ. **Ananucchaviyaṁ bhikkhave sāgatassā**ti pañcābhiññassa sato majjapānaṁ nāma na anucchaviyanti vuttaṁ hoti.

328. **Pupphāsavo** nāma madhukapupphādīnaṁ rasena kato. **Phalāsavo** nāma muddikaphalādīni madditvā tesaṁ rasena kato. **Madhvāsavo** nāma muddikānaṁ jātirasena kato, makkhikamadhunāpi kariyatīti vadanti. **Guḷāsavo** nāma ucchurasādīhi kariyati. **Surā** nāma piṭṭhakiṇṇapakkhittā, nāḷikerādīnampi rasena katā surātveva saṅkhyaṁ gacchati, tassāyeva kiṇṇapakkhittāya maṇḍe gahite merayotveva saṅkhyaṁ gacchatīti vadanti. **Antamaso kusaggenapi pivatī**ti etaṁ suraṁ vā merayaṁ vā bījato paṭṭhāya kusaggena pivatopi pācittiyanti attho. Ekena pana payogena bahumpi pivantassa ekā āpatti. Vicchinditvā vicchinditvā pivato payogagaṇanāya āpattiyo.

329. **Amajjañca hoti, majjavaṇṇaṁ majjagandhaṁ majjarasan**ti loṇasovīrakaṁ vā suttaṁ vā hoti. **Sūpasampāke**ti vāsagāhāpanatthaṁ īsakaṁ majjaṁ pakkhipitvā sūpaṁ pacanti, tasmiṁ anāpatti. **Maṁsasampāke**pi eseva nayo. Telaṁ pana vātabhesajjatthaṁ majjena saddhiṁ pacanti, tasmimpi anatikkhittamajjeyeva[1] anāpatti. Yaṁ pana atikkhittamajjaṁ[2] hoti, yattha majjassa vaṇṇagandharasā paññāyanti, tasmiṁ āpattiyeva. **Amajjaṁ ariṭṭhan**ti yo ariṭṭho majjaṁ na hoti, tasmiṁ anāpatti. Āmalakādīnaṁyeva kira rasena ariṭṭhaṁ karonti, so majjavaṇṇagandharasoyeva hoti, na ca majjaṁ, taṁ andhāyetaṁ vuttaṁ. Yo pana sambhārapakkhitto, so majjaṁ hoti, bījato paṭṭhāya na vaṭṭati. Sesamettha uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti. Vatthu-ajānanatāya cettha acittakatā veditabbā, akusaleneva pātabbatāya lokavajjatāti.

Surāpānasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

1. Anatikhiṇamajjeyeva (Ka) 2. Atikhiṇamajjaṁ (Ka)

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

330. Dutiye **aṅgulipatodakenā**ti aṅgulīhi upakacchakādighaṭṭanaṁ vuccati. **Uttasanto**ti atihāsena kilamanto. **Anassāsako**ti upacchinna-assāsapassāsasañcāro hutvā. **Anupasampannaṁ kāyena kāyan**ti ettha bhikkhunīpi anupasampannaṭṭhāne ṭhitā, tampi khiḍḍādhippāyena phusantassa dukkaṭaṁ. Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dvivedananti.

Aṅgulipatodakasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

335. Tatiye **appakataññuno**ti yaṁ Bhagavato pakataṁ paññattaṁ, taṁ na jānantīti attho.

336. **Udake hasadhammeti**[1] udakakīḷikā vuccati. **Uparigopphake**ti gopphakānaṁ uparibhāgappamāṇe. **Hasādhippāyo**ti kīḷādhippāyo. **Nimujjati vā**ti-ādīsu nimujjanatthāya orohantassa padavāre padavāre dukkaṭaṁ, nimujjanummujjanesu payoge payoge pācittiyaṁ. Nimujjitvā anto-udakeyeva gacchantassa hatthavārapadavāresu sabbattha pācittiyaṁ. **Palavatī**ti tarati. Hatthehi tarantassa hatthavāre hatthavāre pācittiyaṁ. Pādesupi eseva nayo. Yena yena aṅgena tarati, tassa tassa payoge payoge pācittiyaṁ. Tīrato vā rukkhato vā udake patati, pācittiyameva. **Nāvāya kīḷatī**ti phiyārittādīhi nāvaṁ pājento vā tīre ussārento[2] vā nāvāya kīḷati, dukkaṭaṁ.

Hatthena vāti-ādīsupi payoge payoge dukkaṭaṁ. Keci hatthena udake khittāya kathalāya patanuppatanavāresu dukkaṭaṁ vadanti, taṁ na gahetabbaṁ. Tattha hi ekapayogattā ekameva dukkaṭaṁ, apica uparigopphake vuttāni ummujjanādīni ṭhapetvā aññena yena kenaci ākārena udakaṁ otaritvā vā anotaritvā vā yattha katthaci ṭhitaṁ

---

1. Hassadhammeti (Sī, Syā)
2. Ussādento (Sī, Syā)

udakaṁ antamaso binduṁ gahetvā khipanakīḷāyapi kīḷantassa dukkaṭameva, atthajotakaṁ pana akkharaṁ likhituṁ vaṭṭati, ayamettha vinicchayo. Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Hasadhammasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

---

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

342. Catutthe **kathāyaṁ nasseyyā**ti kathaṁ ayaṁ dhammo tanti paveṇī nasseyya. **Taṁ vā na sikkhitukāmo**ti yena paññattena vuccati, taṁ paññattaṁ na sikkhitukāmo. **Apaññattenā**ti sutte vā abhidhamme vā āgatena.

344. **Evaṁ amhākaṁ ācariyānaṁ uggaho**ti ettha gārayho ācariyuggaho na gahetabbo, paveṇiyā āgato ācariyuggahova gahetabbo. Kurundiyaṁ pana "lokavajje ācariyuggaho na vaṭṭati, paṇṇattivajje pana vaṭṭatī"ti vuttaṁ. Mahāpaccariyaṁ "suttaṁ suttānulomañca uggahitakānaṁyeva ācariyānaṁ uggaho pamāṇaṁ, ajānantānaṁ kathā appamāṇan"ti vuttaṁ. Taṁ sabbaṁ paveṇiyā āgatasamodhānaṁ gacchati. Sesaṁ uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṁ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Anādariyasikkhāpadaṁ catutthaṁ.

---

5. Bhiṁsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

345. Pañcame rūpūpahārādayo manussaviggahe vuttanayeneva veditabbā. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni anādariyasadisānevāti.

Bhiṁsāpanasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

350. Chaṭṭhe **Bhaggā**ti janapadassa nāmaṁ. **Saṁsumāragiran**ti nagarassa. **Bhesakaḷāvanan**ti tannissitavanassa. Taṁ pana migānaṁ phāsuvihāratthāya dinnattā **migadāyo**ti vuccati. **Samādahitvā**ti jāletvā. **Paripātesī**ti anubandhi.

352. **Padīpepī**ti padīpujjalanepi. **Jotikepī**ti pattapacanasedakammādīsu jotikaraṇe. **Tathārūpapaccayā**ti padīpādipaccayā.

354-5. **Sayaṁ samādahatī**ti ettha jotiṁ samādahitukāmatāya araṇisaṇṭhapanato paṭṭhāya yāva jālā na uṭṭhahati, tāva sabbapayogesu dukkaṭaṁ. **Paṭilātaṁ ukkhipatī**ti dayhamānaṁ alātaṁ patitaṁ ukkhipati, puna yathāṭhāne ṭhapetīti attho. Evaṁ avijjhātaṁ ukkhipitvā pakkhipantasseva dukkaṭaṁ, vijjhātaṁ puna jālāpentassa pācittiyameva.

356. **Tathārūpapaccayā**ti ṭhapetvā padīpādīni aññenapi tathārūpena paccayena samādahantassa anāpatti. **Āpadāsū**ti duṭṭhavāḷamiga-amanussehi upaddavo hoti, tattha samādahantassāpi anāpatti. Sesaṁ uttānamevāti. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Jotisikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

364. Sattame **cuṇṇena vā mattikāya vā**ti ettha cuṇṇamattikānaṁ abhisaṅkharaṇakālato paṭṭhāya sabbapayogesu dukkaṭaṁ.

366. **Pāraṁ gacchanto nhāyatī**ti ettha sukkhāya nadiyā vālikaṁ ukkiritvā kata-āvāṭakesupi nhāyituṁ vaṭṭati. **Āpadāsū**ti bhamarādīhi anubaddhassa udake nimujjituṁ vaṭṭatīti. Sesamettha uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Nahānasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

368-9. Aṭṭhame **navaṁ pana bhikkhunā cīvaralābhenā**ti ettha alabhīti labho, labhoyeva lābho. Kiṁ alabhi? Cīvaraṁ, kīdisaṁ? Navaṁ, iti navacīvaralābhenāti vattabbe anunāsikalopaṁ akatvā navaṁcīvaralābhenāti vuttaṁ, paṭiladdhanavacīvarenāti attho. Majjhe ṭhitapadadvaye **panā**ti nipāto. **Bhikkhunā**ti yena laddhaṁ tassa nidassanaṁ. Padabhājane pana byañjanaṁ anādiyitvā yaṁ laddhaṁ, taṁ dassetuṁ "cīvaraṁ nāma channaṁ cīvarānan"ti-ādi vuttaṁ. **Cīvaran**ti ettha yaṁ nivāsetuṁ vā pārupituṁ vā sakkā hoti, tadeva veditabbaṁ. Teneva "vikappanupagapacchiman"ti na vuttaṁ. **Kaṁsanīlan**ti cammakāranīlaṁ. Mahāpaccariyaṁ pana "ayomalaṁ lohamalaṁ, etaṁ kaṁsanīlaṁ nāmā"ti vuttaṁ. **Palāsanīlan**ti yo koci nīlavaṇṇo paṇṇaraso. **Dubbaṇṇakaraṇaṁ ādātabban**ti etaṁ kappabinduṁ sandhāya vuttaṁ, na nīlādīhi sakalacīvarassa dubbaṇṇakaraṇaṁ. Tañca pana kappaṁ ādiyantena cīvaraṁ rajitvā catūsu vā koṇesu tīsu vā dvīsu vā ekasmiṁ vā koṇe morassa akkhimaṇḍalamattaṁ vā maṅgulapiṭṭhimattaṁ[1] vā ādātabbaṁ. Mahāpaccariyaṁ "patte vā gaṇṭhiyaṁ vā na vaṭṭatī"ti vuttaṁ. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ pana "vaṭṭatiyevā"ti vuttaṁ. Pāḷikappakaṇṇikakappādayo pana sabbattha paṭisiddhā, tasmā ṭhapetvā ekaṁ vaṭṭabinduṁ aññena kenacipi vikārena kappo na kātabbo.

371. **Aggaḷe**ti-ādīsu etāni aggaḷādīni kappakatacīvare pacchā āropetvā kappakaraṇakiccaṁ natthi. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

374. Navame **tassa vā adinnan**ti cīvarasāmikassa "paribhuñja vā vissajjehi vā yathāpaccayaṁ vā karohī"ti evaṁ vatvā adinnaṁ. **Tassa vā avissasanto**ti yena vinayakammaṁ kataṁ, tassa avissāsena vā.

---

1. Maṁkuṇapiṭṭhimattaṁ (Sī)

tena pana dinnaṁ[1] vā tassa vissāsena vā paribhuñjantassa anāpatti. Sesamettha tiṁsakavaṇṇanāyaṁ vuttanayattā uttānamevāti. Kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Vikappanasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Cīvarāpanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

377-81. Dasame **apanidhentī**ti apanetvā nidhenti. **Hasāpekkho**ti hasādhippāyo. **Aññaṁ parikkhāran**ti Pāḷiyā anāgataṁ pattatthavikādiṁ. **Dhammiṁ kathaṁ katvā**ti samaṇena nāma anihitaparikkhārena bhavituṁ na vaṭṭatīti evaṁ dhammakathaṁ kathetvā dassāmīti nikkhipato anāpatti. Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Cīvarāpanidhānasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena Surāpānavaggo chaṭṭho.

---

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccapāṇasikkhāpadavaṇṇanā

382-5. Sappāṇakavaggassa paṭhamasikkhāpade **issāso hotī**ti gihikāle dhanuggahācariyo hoti. **Jīvitā voropitā**ti jīvitā viyojitā.

Sikkhāpadepi **voropeyyā**ti viyojeyya. Yasmā pana vohāramattamevetaṁ, na hettha kiñci viyojite sīsālaṅkāre sīsaṁ viya jīvitā voropite pāṇepi jīvitaṁ nāma visuṁ tiṭṭhati, aññadatthu

---

1. Dinne (Syā, Ka)

antaradhānameva gacchati. Tasmā tamatthaṁ dassetuṁ padabhājane "jīvitindriyaṁ upacchindatī"ti-ādi vuttaṁ. Imasmiñca sikkhāpade tiracchānagatoyeva pāṇoti veditabbo, taṁ khuddakampi mahantampi mārentassa āpattinānākaraṇaṁ natthi. Mahante pana upakkamamahantattā akusalamahattaṁ hoti. **Pāṇe pāṇasaññī**ti antamaso mañcapīṭhaṁ sodhento maṅgulabījakepi pāṇasaññī nikkāruṇikatāya taṁ bhindanto apaneti, pācittiyaṁ. Tasmā evarūpesu ṭhānesu kāruññaṁ upaṭṭhapetvā appamattena vattaṁ kātabbaṁ. Sesaṁ manussaviggahe vuttanayeneva veditabbaṁ saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Sañciccapāṇasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

387. Dutiye **sappāṇakan**ti ye pāṇakā paribhogena maranti, tehi pāṇakehi sappāṇakaṁ. Tādisañhi jānaṁ paribhuñjato payoge payoge pācittiyaṁ. Pattapūrampi avicchinditvā ekapayogena pivato ekā āpatti. Tādisena udakena sāmisaṁ pattaṁ āviñchitvā[1] dhovatopi, tādise udake uṇhayāgupattaṁ nibbāpayatopi, taṁ udakaṁ hatthena vā uḷuṅkena vā gahetvā nhāyatopi payoge payoge pācittiyaṁ, udakasoṇḍiṁ vā pokkharaṇiṁ vā pavisitvā bahinikkhamanatthāya vīciṁ uṭṭhāpayatopi. Soṇḍiṁ vā pokkharaṇiṁ vā sodhentehi tato gahita-udakaṁ udakeyeva āsiñcitabbaṁ. Samīpamhi udake asati kappiya-udakassa aṭṭha vā dasa vā ghaṭe udakasaṇṭhānakappadese āsiñcitvā tattha āsiñcitabbaṁ. "Pavaṭṭitvā udake patissatī"ti uṇhapāsāṇe udakaṁ nāsiñcitabbaṁ. Kappiya-udakena pana pāsāṇaṁ nibbāpetvā āsiñcituṁ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti. Ettha ca paṭaṅgapāṇakānaṁ patanaṁ ñatvāpi suddhacittatāya dīpajālane viya sappāṇakabhāvaṁ ñatvāpi udakasaññāya paribhuñjitabbato paṇṇattivajjatā veditabbāti.

Sappāṇakasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

1. Āvijjhitvā (Syā), avicchinditvā (Ka)

3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

392. Tatiyasikkhāpade **ukkoṭentī**ti tassa tassa bhikkhuno santikaṁ gantvā akataṁ kammanti-ādīni vadantā uccālenti, yathāpatiṭṭhitabhāvena patiṭṭhātuṁ na denti.

393. **Yathādhamman**ti yo yassa adhikaraṇassa vūpasamanāya dhammo vutto, teneva dhammenāti attho. **Nihatādhikaraṇan**ti nihataṁ adhikaraṇaṁ, satthārā vuttadhammeneva vūpasamitaṁ adhikaraṇanti attho.

395. **Dhammakamme dhammakammasaññī**ti yena kammena taṁ adhikaraṇaṁ vūpasamitaṁ, tañce dhammakammaṁ hoti, tasmiṁ dhammakamme ayampi dhammakammasaññī hutvā yadi ukkoṭeti, pācittiyaṁ āpajjatīti attho. Etena nayena sesapadānipi veditabbāni. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana imesaṁ catunnaṁ adhikaraṇānaṁ "kati ukkoṭanā"ti-ādinā nayena parivāre vutto. Aṭṭhakathāsu taṁ sabbaṁ āharitvā tassevattho vaṇṇito. Mayaṁ pana taṁ tattheva vaṇṇayissāma, idha āharitvā vaṇṇiyamāne hi suṭṭhutaraṁ sammoho bhaveyyāti na vaṇṇayimha. Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Ukkoṭanasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

---

4. Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā

399. Catutthe **duṭṭhullā nāma āpattī**ti ettha cattāri pārājikāni atthuddhāravasena dassitāni, saṁghādisesāpatti pana adhippetā, taṁ chādentassa pācittiyaṁ. **Dhuraṁ nikkhittamatte**ti dhure nikkhittamatte. Sacepi dhuraṁ nikkhipitvā pacchā āroceti, na rakkhati, dhuraṁ nikkhittamatteyeva pācittiyanti vuttaṁ hoti. Sace pana evaṁ dhuraṁ nikkhipitvā paṭicchādanatthameva aññassa āroceti, sopi aññassāti etenupāyena samaṇasatampi samaṇasahassampi āpattiṁ āpajjatiyeva tāva, yāva koṭi na chijjati. Kadā pana koṭi chijjatīti. Mahāsumatthero tāva vadati "āpattiṁ āpanno

ekassa āroceti, so paṭinivattitvā tasseva āroceti, evaṁ koṭi chijjatī”ti. Mahāpadumatthero panāha “ayaṁ hi vatthupuggaloyeva. Āpattiṁ āpanno pana ekassa bhikkhuno āroceti, ayaṁ aññassa āroceti, so paṭinivattitvā yenassa ārocitaṁ, tasseva āroceti. Evaṁ tatiyena puggalena dutiyassa ārocite koṭi chinnā hotī”ti.

400. **Aduṭṭhullaṁ āpattin**ti avasese pañcāpattikkhandhe. **Anupasampannassa duṭṭhullaṁ vā aduṭṭhullaṁ vā ajjhācāran**ti ettha anupasampannassa sukkavissaṭṭhi ca kāyasaṁsaggo cāti ayaṁ duṭṭhulla-ajjhācāro nāma. Sesamettha uttānamevāti. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Duṭṭhullasikkhāpadaṁ catutthaṁ.

---

5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā

402. Pañcamasikkhāpade **aṅguliyo dukkhā bhavissantī**ti akkharāni likhantassa aṅguliyo dukkhā bhavissantīti cintesuṁ. **Urassa dukkho**ti gaṇanaṁ sikkhantena bahuṁ cintetabbaṁ hoti, tenassa uro dukkho bhavissatīti maññiṁsu. **Akkhīni dukkhā bhavissantī**ti rūpasuttaṁ sikkhantena kahāpaṇā parivattetvā parivattetvā passitabbā honti, tenassa akkhīni dukkhāni bhavissantīti maññiṁsu. Ḍaṁsādīsu **ḍaṁsā**ti piṅgalamakkhikāyo. **Dukkhānan**ti dukkhamānaṁ. **Tibbānan**ti bahalānaṁ. **Kharānan**ti tikhiṇānaṁ. **Kaṭukānan**ti pharusānaṁ, amanāpatāya vā kaṭukarasasadisānaṁ. **Asātānan**ti amadhurānaṁ. **Pāṇaharānan**ti jīvitaharānaṁ.

404. **Sīmaṁ sammannatī**ti navaṁ sīmaṁ bandhati. Kurundiyaṁ pana udakukkhepaparicchindanepi dukkaṭaṁ vuttaṁ. **Paripuṇṇavīsativasso**ti paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāya paripuṇṇavīsativasso, gabbhavīsopi hi paripuṇṇavīsativassotveva saṅkhyaṁ gacchati. Yathāha—

Tena kho pana samayena āyasmā Kumārakassapo gabbhavīso upasampanno hoti. Atha kho āyasmato Kumārakassapassa etadahosi "Bhagavatā paññattaṁ 'na ūnavīsativasso puggalo upasampādetabbo'ti, ahañcamhi gabbhavīso upasampanno, upasampanno nukhomhi, na nukho upasampanno"ti. Bhagavato etamatthaṁ ārocesuṁ. Yaṁ bhikkhave mātukucchimhi paṭhamaṁ cittaṁ uppannaṁ, paṭhamaṁ viññāṇaṁ pātubhūtaṁ, tadupādāya sāvassa jāti. Anujānāmi bhikkhave gabbhavīsaṁ upasampādetunti[1].

Tattha yo dvādasamāse mātukucchismiṁ vasitvā mahāpavāraṇāya jāto, so tato paṭṭhāya yāva ekūnavīsatime vasse mahāpavāraṇā taṁ atikkamitvā pāṭipade upasampādetabbo, etenupāyena hāyanavaḍḍhanaṁ veditabbaṁ.

Porāṇakattherā pana ekūnavīsativassaṁ sāmaṇeraṁ nikkhamanīyapuṇṇamāsiṁ atikkamma pāṭipadadivase upasampādenti, taṁ kasmāti. Vuccate, ekasmiṁ vasse cha cātuddasika-uposathā honti. Iti vīsatiyā vassesu cattāro māsā parihāyanti. Rājāno tatiye tatiye vasse vassaṁ ukkaḍḍhanti, iti aṭṭhārasasu vassesu cha māsā vaḍḍhanti, tato uposathavasena parihīne cattāro māse apanetvā dve māsā avasesā honti, te dve māse gahetvā vīsativassani paripuṇṇāni hontīti nikkaṅkhā hutvā nikkhamanīyapuṇṇamasiṁ atikkamma pāṭipade upasampādenti. Ettha pana yo pavāretvā vīsativasso bhavissati, taṁ sandhāya "ekūnavīsativassan"ti vuttaṁ. Tasmā yo mātukucchismiṁ dvādasamāse vasi, so ekavīsativasso hoti. Yo sattamāse vasi, so sattamāsādhikavīsativasso. Chamāsajāto pana na jīvati.

406. **Anāpatti ūnavīsativassaṁ paripuṇṇavīsativassasaññī**ti ettha kiñcāpi upasampādentassa anāpatti, puggalo pana anupasampannova hoti. Sace pana so dasavassaccayena aññaṁ upasampādeti, tañce muñcitvā gaṇo pūrati, sūpasampanno. Sopi ca yāva na jānāti, tāvassa neva

1. Vi 3. 129 piṭṭhe.

saggantarāyo na mokkhantarāyo, ñatvā pana puna upasampajjitabbaṁ. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Ūnavīsativassasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

---

6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

407. Chaṭṭhe **paṭiyālokan**ti sūriyālokassa paṭimukhaṁ, pacchimadisanti attho. **Kammiyā**ti[1] suṅkaṭṭhāne kammikā.

409. **Rājānaṁ vā theyyaṁ gacchantī**ti rājānaṁ vā thenetvā vañcetvā rañño santakaṁ kiñci gahetvā idāni na tassa dassāmāti gacchanti.

411. **Visaṅketenā**ti kālavisaṅketena divasavisaṅketena ca gacchato anāpatti. Maggavisaṅketena pana aṭavivisaṅketena vā āpattiyeva. Sesamettha bhikkhunivagge vuttanayattā uttānatthameva. Theyyasatthasamuṭṭhānaṁ, kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Theyyasatthasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

412. Sattame **padhūpento nisīdī**ti pajjhāyanto attānaṁyeva paribhāsanto nisīdi. **Nāyyo so bhikkhu maṁ nippātesī**ti ayyo ayaṁ bhikkhu maṁ na nikkhāmesi, na maṁ gahetvā agamāsīti attho. Sesamettha bhikkhuniyā saddhiṁ saṁvidhānasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṁ saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Saṁvidhānasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

---

1. Kammikāti (Sī, Syā)

8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

417. Aṭṭhame gaddhe bādhayiṁsūti gaddhabādhino, gaddhabādhino pubbapurisā assāti **gaddhabādhipubbo,** tassa gaddhabādhipubbassa, gijjhaghātakakulappasutassāti attho.

Saggamokkhānaṁ antarāyaṁ karontīti **antarāyikā.** Te kammakilesavipāka-upavāda-āṇāvītikkamavasena pañcavidhā. Tattha pañcānantariyakammā kammantarāyikā nāma. Tathā bhikkhunīdūsakakammaṁ, taṁ pana mokkhasseva antarāyaṁ karoti, na saggassa. Niyatamicchādiṭṭhidhammā kilesantarāyikā nāma. Paṇḍakatiracchānagata-ubhatobyañjanakānaṁ[1] paṭisandhidhammā vipākantarāyikā nāma. Ariyūpavādā upavādantarāyikā nāma, te pana yāva ariye na khamāpenti, tāvadeva, na tato paraṁ. Sañcicca āpannā āpattiyo āṇāvītikkamantarāyikā nāma, tāpi yāva bhikkhubhāvaṁ vā paṭijānāti na vuṭṭhāti vā na deseti vā, tāvadeva, na tato paraṁ.

Tatrāyaṁ bhikkhu bahussuto dhammakathiko sesantarāyike jānāti, vinaye pana akovidattā paṇṇattivītikkamantarāyike na jānāti, tasmā rahogato evaṁ cintesi "ime āgārikā pañca kāmaguṇe paribhuñjantā sotāpannāpi sakadāgāminopi anāgāminopi honti, bhikkhūpi manāpikāni cakkhuviññeyyāni rūpāni passanti -pa- kāyaviññeyye phoṭṭhabbe phusanti, mudukāni attharaṇapāvuraṇādīni paribhuñjanti, etaṁ sabbaṁ vaṭṭati. Kasmā itthirūpā -pa- itthiphoṭṭhabbā eva na vaṭṭanti, etepi vaṭṭantī"ti. Evaṁ rasena rasaṁ saṁsanditvā sacchandarāgaparibhogañca nicchandarāgaparibhogañca ekaṁ katvā thūlavākehi saddhiṁ atisukhumasuttaṁ ghaṭento viya sāsapena saddhiṁ Sineruṁ upasaṁharanto viya pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppādetvā "kiṁ Bhagavatā mahāsamuddaṁ bandhantena viya mahatā ussāhena paṭhamapārājikaṁ paññattaṁ, natthi ettha doso"ti sabbaññutaññāṇena saddhiṁ paṭivirujjhanto bhabbapuggalānaṁ āsaṁ chindanto Jinassa āṇācakke pahāramadāsi. Tenāha "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmī"ti-ādi.

---

1. Ubhatobyañjanakādīnaṁ (Sī)

Aṭṭhikaṅkalūpamāti-ādimhi **aṭṭhikaṅkalūpamā** appassādaṭṭhena. **Maṁsapesūpamā** bahusādhāraṇaṭṭhena. **Tiṇukkūpamā** anudahanaṭṭhena. **Aṅgārakāsūpamā** mahābhitāpanaṭṭhena. **Supinakūpamā** ittarapaccupaṭṭhānaṭṭhena. **Yācitakūpamā** tāvakālikaṭṭhena. **Rukkhaphalūpamā** sabbaṅgapaccaṅgapalibhañjanaṭṭhena. **Asisūnūpamā** adhikuṭṭanaṭṭhena. **Sattisūlūpamā** vinivijjhanaṭṭhena. **Sappasirūpamā** sāsaṅkasappaṭibhayaṭṭhenāti ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana Papañcasūdaniyaṁ Majjhimaṭṭhakathāyaṁ[1] gahetabbo. **Evaṁ byākho**ti evaṁ viya kho. Sesamettha pubbe vuttanayattā uttānameva.

Samanubhāsanasamuṭṭhānaṁ, kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Ariṭṭhasikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

424-5. Navame **akaṭānudhammenā**ti anudhammo vuccati āpattiyā adassane vā appaṭikamme vā pāpikāya diṭṭhiyā appaṭinissagge vā dhammena vinayena Satthusāsanena ukkhittakassa anulomavattaṁ disvā katā osāraṇā, so osāraṇasaṅkhāto anudhammo yassa na kato, ayaṁ akaṭānudhammo nāma, tādisena saddhinti attho. Tenevassa padabhājane "akaṭānudhammo nāma ukkhitto anosārito"ti vuttaṁ.

Deti vā paṭiggaṇhāti vāti ekapayogena bahumpi dadato vā gaṇhato vā ekaṁ pācittiyaṁ. Vicchinditvā vicchinditvā dentassa ca gaṇhantassa ca payogagaṇanāya pācittiyāni. Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Ukkhittasambhogasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

1. Ma 1. 182 piṭṭhe Alagaddūpamasuttavaṇṇanāyaṁ;
Ma 2. 27 piṭṭhe Potalisuttavaṇṇanāyaṁ.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

428. Dasame **diṭṭhigataṁ uppannan**ti Ariṭṭhassa viya etassāpi ayoniso ummujjantassa uppannaṁ. **Nāsetū**ti ettha tividhā nāsanā saṁvāsanāsanā liṅganāsanā daṇḍakammanāsanāti. Tattha āpattiyā adassanādīsu ukkhepanā saṁvāsanāsanā nāma. "Dūsako nāsetabbo[1] Mettiyaṁ bhikkhuniṁ nāsethā"ti[2] ayaṁ liṅganāsanā nāma. "Ajjatagge te āvuso samaṇuddesa na ceva so Bhagavā satthā apadisitabbo"ti ayaṁ daṇḍakammanāsanā nāma. Ayaṁ idha adhippetā. Tenāha "evañca pana bhikkhave nāsetabbo -pa- vinassā"ti. Tattha **carā**ti gaccha. **Pireti**[3] para amāmaka. **Vinassā**ti nassa, yattha te na passāma, tattha gacchāti.

429. **Upalāpeyyā**ti saṅgaṇheyya. **Upaṭṭhāpeyyā**ti tena attano upaṭṭhānaṁ kārāpeyya. Sesaṁ Ariṭṭhasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṁ saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Kaṇṭakasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena Sappāṇakavaggo sattamo.

---

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā

434. Sahadhammikavaggassa paṭhamasikkhāpade **etasmiṁ sikkhāpade**ti etasmiṁ sikkhāpade yaṁ vuttaṁ, taṁ na tāva sikkhissāmi. **Āpatti pācittiyassā**ti ettha pana vācāya vācāya āpatti veditabbā. **Sikkhamānena bhikkhave bhikkhunā**ti ovādaṁ sirasā sampaṭicchitvā sikkhitukāmeneva hutvā ājānitabbañceva pucchitabbañca upaparikkhitabbañca. Sesamettha dubbacasikkhāpade vuttanayeneva padatthato veditabbaṁ. Vinicchayato uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Sahadhammikasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

1. Vi 1. 41 piṭṭhe. 2. Vi 1. 249 piṭṭhe. 3. Pareti (Sī)

2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā

438. Dutiye **vinayakathaṁ kathetī**ti vinayakathā nāma kappiyākappiya-āpattānāpattisaṁvarapahānapaṭisaṁyuttakathā, taṁ katheti. **Vinayassa vaṇṇaṁ bhāsatī**ti vinayassa vaṇṇo nāma pañcannampi sattannampi āpattikkhandhānaṁ vasena mātikaṁ nikkhipitvā padabhājanena vaṇṇanā, taṁ bhāsati. **Vinayapariyattiyā vaṇṇaṁ bhāsatī**ti vinayaṁ pariyāpuṇantānaṁ vinayapariyattimūlakaṁ vaṇṇaṁ guṇaṁ ānisaṁsaṁ bhāsati. vinayadharo hi vinayapariyattimūlake pañcānisaṁse chānisaṁse sattānisaṁse aṭṭhānisaṁse navānisaṁse dasānisaṁse ekādasānisaṁse ca labhati, te sabbe bhāsatīti attho. Katame pañcānisaṁse labhatīti. Attano sīlakkhandhasugutti-ādike. Vuttañhetaṁ—

> "Pañcime bhikkhave ānisaṁsā vinayadhare puggale, attano sīlakkhandho sugutto hoti surakkhito, kukkuccapakatānaṁ paṭisaraṇaṁ hoti, visārado saṁghamajjhe voharati, paccatthike sahadhammena suniggahitaṁ niggaṇhāti, saddhammaṭṭhitiyā paṭipanno hotī"ti[1].

Kathamassa **attano sīlakkhandho sugutto hoti surakkhito?** Idhekacco bhikkhu āpattiṁ āpajjanto **chahākārehi āpajjati** alajjitā aññāṇatā kukkuccapakatatā akappiye kappiyasaññitā kappiye akappiyasaññitā satisammosāti.

Kathaṁ **alajjitāya** āpattiṁ āpajjati. Akappiyabhāvaṁ jānantoyeva madditvā vītikkamaṁ karoti, vuttampi cetaṁ—

> "Sañcicca āpattiṁ āpajjati, āpattiṁ parigūhati.
> Agatigamanañca gacchati, ediso vuccati alajjipuggalo"ti[2].

Kathaṁ **aññāṇatāya** āpajjati. Aññāṇapuggalo hi mando momūho kattabbākattabbaṁ ajānanto akattabbaṁ karoti, kattabbaṁ virādheti. Evaṁ aññāṇatāya āpajjati.

---

1. Vi 5. 236 piṭṭhe. 2. Vi 5. 279 piṭṭhe.

Kathaṁ **kukkuccapakatatāya** āpajjati. Kappiyākappiyaṁ nissāya kukkucce uppanne vinayadharaṁ pucchitvā kappiyañce, kattabbaṁ siyā, akappiyañce, na kattabbaṁ, ayaṁ pana "vaṭṭatī"ti madditvā vītikkamatiyeva. Evaṁ kukkuccapakatatāya āpajjati.

Kathaṁ **akappiye kappiyasaññitāya** āpajjati. Acchamaṁsaṁ sūkaramaṁsanti khādati, dīpimaṁsaṁ migamaṁsanti khādati, akappiyabhojanaṁ kappiyabhojananti bhuñjati, vikāle kālasaññāya bhuñjati, akappiyapānakaṁ kappiyapānakanti pivati. Evaṁ akappiye kappiyasaññitāya āpajjati.

Kathaṁ **kappiye akappiyasaññitāya** āpajjati. Sūkaramaṁsaṁ acchamaṁsanti khādati, migamaṁsaṁ dīpimaṁsanti khādati, kappiyabhojanaṁ akappiyabhojananti bhuñjati, kāle vikālasaññāya bhuñjati, kappiyapānakaṁ akappiyapānakanti pivati. Evaṁ kappiye akappiyasaññitāya āpajjati.

Kathaṁ **satisammosāya** āpajjati. Sahaseyya cīvara vippavāsa bhesajjacīvarakālātikkamanapaccayā āpattiñca satisammosāya āpajjati. Evamidhekacco bhikkhu imehi **chahākārehi āpattiṁ** āpajjati.

Vinayadharo pana imehi **chahākārehi āpattiṁ nāpajjati.** Kathaṁ **lajjitāya** nāpajjati. So hi "passatha bho, ayaṁ kappiyākappiyaṁ jānantoyeva paṇṇattivītikkamaṁ karotī"ti imaṁ parūpavādaṁ rakkhantopi nāpajjati. Evaṁ lajjitāya nāpajjati. Sahasā āpannampi desanāgāminiṁ desetvā vuṭṭhānagāminiyā vuṭṭhahitvā suddhante[1] patiṭṭhāti. Tato—

> Sañcicca āpattiṁ na āpajjati, āpattiṁ[2] na parigūhati.
> Agatigamanañca na gacchati, ediso vuccati lajjipuggaloti[3]—

Imasmiṁ lajjibhāve patiṭṭhitova hoti.

Kathaṁ **ñāṇatāya** nāpajjati. So hi kappiyākappiyaṁ jānāti, tasmā kappiyameva karoti, akappiyaṁ na karoti. Evaṁ ñāṇatāya nāpajjati.

Kathaṁ **akukkuccapakatatāya** nāpajjati. So hi kappiyākappiyaṁ nissāya kukkucce uppanne vatthuṁ oloketvā mātikaṁ padabhājanaṁ

---

1. Suddhatte (Sī) 2. Āpannaṁ (Sī) 3. Vi 5. 279 piṭṭhe.

antarāpattiṁ āpattiṁ anāpattiñca oloketvā kappiyañce hoti, karoti, akappiyañce, na karoti. Evaṁ akukkuccapakatatāya nāpajjati.

Kathaṁ **akappiyādisaññitāya** nāpajjati. So hi kappiyākappiyaṁ jānāti, tasmā akappiye kappiyasaññī na hoti, kappiye akappiyasaññī na hoti, suppatiṭṭhitā[1] cassa sati hoti, adhiṭṭhātabbaṁ adhiṭṭheti, vikappetabbaṁ vikappeti. Iti imehi chahākārehi āpattiṁ nāpajjati. Āpattiṁ anāpajjanto akhaṇḍasīlo hoti parisuddhasīlo. Evamassa attano sīlakkhandho sugutto hoti surakkhito.

Kathaṁ **kukkuccapakatānaṁ paṭisaraṇaṁ hoti.** Tiroraṭṭhesu tirojanapadesu ca uppannakukkuccā bhikkhū "asukasmiṁ kira vihāre vinayadharo vasatī"ti dūratopi tassa santikaṁ āgantvā kukkuccaṁ pucchanti, so tehi katassa kammassa vatthuṁ oloketvā āpattānāpattigarukalahukādibhedaṁ sallakkhetvā desanāgāminiṁ desāpetvā vuṭṭhānagāminiyā vuṭṭhāpetvā suddhante patiṭṭhāpeti. Evaṁ kukkuccapakatānaṁ paṭisaraṇaṁ hoti.

Visārado saṁghamajjhe voharatīti avinayadharassa hi saṁghamajjhe kathentassa bhayaṁ sārajjaṁ okkamati, vinayadharassa taṁ na hoti. Kasmā? "Evaṁ kathentassa doso hoti, evaṁ na doso"ti ñatvā kathanato.

Paccatthike sahadhammena suniggahitaṁ niggaṇhātīti ettha dvidhā paccatthikā nāma attapaccatthikā ca sāsanapaccatthikā ca. Tattha Metthiyabhummajakā ca bhikkhū vaḍḍho ca Licchavī amūlakena antimavatthunā codesuṁ, ime attapaccatthikā nāma. Ye vā panaññepi dussīlā pāpadhammā, sabbe te attapaccatthikā. Viparītadassanā pana Ariṭṭhabhikkhukaṇṭakasāmaṇeravesālikavajjiputtakā parūpahāra-aññāṇakaṅkhāparavitaraṇādivādā Mahāsaṁghikādayo ca abuddhasāsanaṁ "Buddhasāsanan"ti vatvā katapaggahā sāsanapaccatthikā nāma. Te sabbepi sahadhammena sakāraṇena vacanena yathā taṁ asaddhammaṁ patiṭṭhāpetuṁ na sakkonti, evaṁ suniggahitaṁ katvā niggaṇhāti.

---

1. Sūpaṭṭhitā (?)

Saddhammaṭṭhitiyā paṭipanno hotīti ettha pana tividho saddhammo pariyattipaṭipatti-adhigamavasena. Tattha Tepiṭakaṁ Buddhavacanaṁ **pariyattisaddhammo** nāma. Terasa dhutaṅgaguṇā cuddasa khandhakavattāni dve-asīti mahāvattānīti ayaṁ **paṭipattisaddhammo** nāma. Cattāro maggā ca phalāni cāti ayaṁ **adhigamasaddhammo** nāma.

Tattha keci therā "yo vo Ānanda mayā dhammo ca vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena satthā"ti[1] iminā suttena **"sāsanassa pariyattimūlan"**ti vadanti. Keci thero "ime ca Subhadda bhikkhū sammā vihareyyuṁ, asuñño loko arahantehi assā"ti[2] iminā suttena **"sāsanassa paṭipatti mūlan"**ti vatvā "yāva pañca bhikkhū sammā paṭipannā saṁvijjanti, tāva sāsanaṁ ṭhitaṁ hotī"ti āhaṁsu. Itare pana therā "pariyattiyā antarahitāya suppaṭipannassapi dhammābhisamayo natthī"ti āhaṁsu. Sace pañca bhikkhū cattāri pārājikāni rakkhaṇakā honti, te saddhe kulaputte pabbājetvā paccantime janapade upasampādetvā dasavaggaṁ gaṇaṁ pūretvā majjhime janapadepi upasampadaṁ karissanti, etenupāyena vīsativaggagaṇaṁ saṁghaṁ pūretvā attanopi abbhānakammaṁ katvā sāsanaṁ vuḍḍhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ gamayissanti. Evamayaṁ vinayadharo tividhassāpi saddhammassa ciraṭṭhitiyā paṭipanno hotīti evamayaṁ vinayadharo ime tāva pañcānisaṁse paṭilabhatīti veditabbo.

Katame cha ānisaṁse labhatīti. Tassādheyyo uposatho, pavāraṇā, saṁghakammaṁ, pabbajjā, upasampadā, nissayaṁ deti sāmaṇeraṁ upaṭṭhāpeti.

Ye ime cātuddasiko, pannarasiko, sāmaggi-uposatho, saṁghe uposatho, gaṇe, puggale uposatho, suttuddeso, pārisuddhi, adhiṭṭhāna-uposathoti nava uposathā, sabbe te vinayadharāyattā.

Yāpi ca imā cātuddasikā, pannarasikā, sāmaggipavāraṇā, saṁghe pavāraṇā, gaṇe, puggale pavāraṇā, tevācikā, dvevācikā, samānavassikā pavāraṇāti nava pavāraṇāyo, tāpi vinayadharāyattā eva, tassa santakā, so tāsaṁ sāmi.

---

1. Dī 2. 126-7 piṭṭhe. 2. Dī 2. 125 piṭṭhe.

Yānipi imāni apalokanakammaṁ ñattikammaṁ ñattidutiyakammaṁ ñatticatutthakammanti cattāri saṁghakammāni, tāni vinayadharāyattāni.

Yāpi cāyaṁ upajjhāyena hutvā kulaputtānaṁ pabbajjā ca upasampadā ca kātabbā, ayampi vinayadharāyattāva. Na hi añño dvipiṭakadharopi etaṁ kātuṁ labhati. So eva nissayaṁ deti, sāmaṇeraṁ upaṭṭhāpeti. Añño neva nissayaṁ dātuṁ labhati, na sāmaṇeraṁ upaṭṭhāpetuṁ. Sāmaṇerūpaṭṭhānaṁ paccāsīsanto pana vinayadharassa santike upajjhaṁ gāhāpetvā vattapaṭipattiṁ[1] sādituṁ labhati. Ettha ca nissayadānañceva sāmaṇerūpaṭṭhānañca ekamaṅgaṁ.

Iti imesu chasu ānisaṁsesu ekena saddhiṁ purimā pañca cha honti, dvīhi saddhiṁ satta, tīhi saddhiṁ aṭṭha, catūhi saddhiṁ nava, pañcahi saddhiṁ dasa, sabbehipetehi saddhiṁ ekādasāti evaṁ vinayadharo puggalo pañca cha satta aṭṭha nava dasa ekādasa ca ānisaṁse labhatīti veditabbo. Evaṁ Bhagavā ime ānisaṁse dassento vinayapariyattiyā vaṇṇaṁ bhāsatīti veditabbo.

Ādissa ādissāti punappunaṁ vavatthapetvā visuṁ visuṁ katvā. **Āyasmato Upālissa vaṇṇaṁ bhāsatī**ti vinayapariyattiṁ nissāya Upālittherassa guṇaṁ bhāsati thometi pasaṁsati. Kasmā? Appeva nāma mama vaṇṇanaṁ sutvāpi bhikkhū Upālissa santike vinayaṁ uggahetabbaṁ pariyāpuṇitabbaṁ maññeyyuṁ, evamidaṁ sāsanaṁ addhaniyaṁ bhavissati, pañcavassasahassāni pavattissatīti.

Tedha bahū bhikkhūti te imaṁ Bhagavato vaṇṇanaṁ sutvā "ime kirānisaṁse neva suttantikā, na ābhidhammikā labhantī"ti yathāparikittitānisaṁsādhigame ussāhajātā bahū bhikkhū therā ca navā ca majjhimā ca āyasmato Upālissa santike vinayaṁ pariyāpuṇantīti ayamettha attho. **Idhā**ti nipātamattameva.

439-40. **Uddissamāne**ti ācariyena antevāsikassa uddissamāne, so pana yasmā ācariye attano ruciyā uddisante vā ācariyaṁ

1. Vattappaṭivattaṁ (Sī)

yācitvā antevāsikena[1] uddisāpente vā yo naṁ dhāreti, tasmiṁ sajjhāyaṁ karonte vā uddissamāno nāma hoti, tasmā "uddisante vā uddisāpente vā sajjhāyaṁ vā karonte"ti padabhājanaṁ vuttaṁ. **Khuddānukhuddakehī**ti khuddakehi ca anukhuddakehi ca. **Yāvadevā**ti tesaṁ saṁvattanamariyādaparicchedavacanaṁ. Idaṁ vuttaṁ hoti, etāni hi ye uddisanti uddisāpenti sajjhāyanti vā, tesaṁ tāva saṁvattanti, yāva "kappati nu kho, na kappati nu kho"ti kukkuccasaṅkhāto vippaṭisāro, vihesā, vicikicchāsaṅkhāto manovilekho ca uppajjatiyeva. Atha vā **yāvadevā**ti atisayavavatthāpanaṁ, tassa saṁvattantīti iminā sambandho, kukkuccāya vihesāya vilekhāya ativiya saṁvattantiyevāti vuttaṁ hoti. **Upasampannassa vinayaṁ vivaṇṇetī**ti upasampannassa santike tassa tasmiṁ vimatiṁ uppādetukāmo vinayaṁ vivaṇṇeti nindati garahati. Sesamettha uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Vilekhanasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

444. Tatiye **anvaddhamāsan**ti anupaṭipāṭiyā addhamāse addhamāse, yasmā pana so uposathadivase uddisiyati, tasmā "anuposathikan"ti padabhājane vuttaṁ. **Uddissamāne**ti uddisiyamāne. Yasmā pana so pātimokkhuddesake uddisante[2] uddisiyamāno nāma hoti, tasmā "uddisante"ti padabhājane vuttaṁ. **Yañca tattha āpattiṁ āpanno**ti tasmiṁ anācāre ciṇṇe yaṁ āpattiṁ āpanno. **Yathādhammo kāretabbo**ti aññāṇena āpannattā tassā āpattiyā mokkho natthi, yathā pana dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā kāretabbo. Desanāgāminiñce āpanno hoti, desāpetabbo, vuṭṭhānagāminiñce, vuṭṭhāpetabboti attho. **Sādhukan**ti suṭṭhu. **Aṭṭhiṁ katvā**ti atthikabhāvaṁ katvā, atthiko hutvāti vuttaṁ hoti.

---

1. Antevāsike (Sī, Syā)
2. Pātimokkhuddesakena (Ka)

447. **Dhammakamme**ti-ādīsu mohāropanakammaṁ adhippetaṁ. Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Mohanasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

---

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

449. Catutthe **pahāraṁ dentī**ti āvuso pīṭhakaṁ paññapetha, pādadhovanaṁ āharathāti-ādīni vatvā tathā akarontānaṁ pahāraṁ denti.

451. **Pahāraṁ deti, āpatti pācittiyassā**ti ettha paharitukāmatāya pahāre dinne sacepi marati, pācittiyameva. Pahārena hattho vā pādo vā bhijjati, sīsaṁ vā bhinnaṁ[1] hoti, pācittiyameva. Yathāyaṁ saṁghamajjhe na virocati, tathā naṁ karomīti evaṁ virūpakaraṇādhippāyena kaṇṇaṁ vā nāsaṁ vā chindati, dukkaṭaṁ.

452. **Anupasampannassā**ti gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā itthiyā vā purisassa vā antamaso tiracchānagatassāpi pahāraṁ deti, dukkaṭaṁ. Sace pana rattacitto itthiṁ paharati, saṁghādiseso.

453. **Kenaci viheṭhiyamāno**ti manussena vā tiracchānagatena vā viheṭhiyamāno. **Mokkhādhippāyo**ti tato attano mokkhaṁ patthayamāno. **Pahāraṁ detī**ti kāyakāyapaṭibaddhanissaggiyānaṁ aññatarena pahāraṁ deti, anāpatti. Sacepi antarāmagge coraṁ vā paccatthikaṁ vā viheṭhetukāmaṁ disvā "upāsaka ettheva tiṭṭha, mā āgamī"ti[2] vatvā vacanaṁ anādiyitvā āgacchantaṁ "gaccha re"ti muggarena vā satthakena vā paharitvā yāti, so ce tena pahārena marati anāpattiyeva. Vāḷamigesupi eseva nayo. Sesamettha uttānameva. Samuṭṭhānādīni panassa paṭhamapārājikasadisāni, idaṁ pana dukkhavedananti.

Pahārasikkhāpadaṁ catutthaṁ.

---

1. Chiddaṁ (Sī, Ka)
2. Mā āgamāti (Sī), mā āgamitthāti (Ka)

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

454. Pañcame **talasattikaṁ uggirantī**ti pahāradānākāraṁ dassetvā kāyampi kāyapaṭibaddhampi uccārenti. **Te pahārasamuccitā rodantī**ti te pahāraparicitā pubbepi laddhapahārattā idāni ca pahāraṁ dassantīti maññamānā rodantīti attho. Pahārassa muccitātipi sajjhāyanti, tattha pahārassa bhītāti attho.

457. **Uggirati āpatti pācittiyassā**ti ettha sace uggiritvā viraddho pahāraṁ deti, avassaṁ dhāretuṁ asakkontassa pahāro sahasā patati, na paharitukāmatāya dinnattā dukkaṭaṁ. Tena pahārena hatthādīsu yaṁkiñci bhijjati, dukkaṭameva.

458. **Mokkhādhippāyo talasattikaṁ uggiratī**ti ettha pubbe vuttesu vatthūsu purimanayeneva talasattikaṁ uggirantassa anāpatti. Sacepi virajjhitvā pahāraṁ deti, anāpattiyeva. Sesaṁ purimasadisameva saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Talasattikasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

---

6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

459. Chaṭṭhe **anuddhaṁsentī**ti te kira sayaṁ ākiṇṇadosattā "evaṁ bhikkhū amhe neva codessanti na sāressantī"ti attaparittāṇaṁ karontā paṭikacceva bhikkhū amūlakena saṁghādisesena codenti. Sesamettha terasakamhi amūlakasikkhāpade vuttanayattā uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Amūlakasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā

464. Sattame **upadahantī**ti uppādenti. **Kukkuccaṁ upadahati, āpatti pācittiyassā**ti vācāya vācāya āpatti. **Anupasampannassā**ti

sāmaṇerassa. Mātugāmena saddhiṁ raho maññe tayā nisinnaṁ nipannaṁ bhuttaṁ pītaṁ, saṁghamajjhe idañcidañca katanti-ādinā nayena kukkuccaṁ upadahati, vācāya vācāya dukkaṭaṁ. Sesamettha uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi amūlakasadisānevāti.

Sañciccasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

471. Aṭṭhame **adhikaraṇajātānan**ti etehi bhaṇḍanādīhi uppannavivādādhikaraṇānaṁ. **Upassutin**ti sutisamīpaṁ, yattha ṭhatvā sakkā hoti tesaṁ vacanaṁ sotuṁ, tatthāti attho. **Gacchati, āpatti dukkaṭassā**ti ettha padavāre padavāre dukkaṭaṁ. **Mantentan**ti aññena saddhiṁ aññasmiṁ mantayamāne, mantenteti vā pāṭho, ayamevattho.

473. **Vūpasamissāmī**ti upasamaṁ gamissāmi kalahaṁ na karissāmi. **Attānaṁ parimocessāmī**ti mama akārakabhāvaṁ kathetvā attānaṁ mocessāmi. Sesamettha uttānameva.

Theyyasatthasamuṭṭhānaṁ kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, siyā kiriyaṁ sotukāmatāya gamanavasena, siyā akiriyaṁ ṭhitaṭṭhānaṁ āgantvā mantayamānānaṁ ajānāpanavasena, rūpiyaṁ aññavādakaṁ upassutīti imāni hi tīṇi sikkhāpadāni ekaparicchedāni. Saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Upassutisikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

9. Kammapaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā

474. Navame **sace ca mayaṁ jāneyyāmā**ti sace mayaṁ jāneyyāma. Cakāro pana nipātamattameva. **Dhammikānan**ti dhammena vinayena Satthusāsanena katattā dhammo etesu atthīti dhammikāni, tesaṁ dhammikānaṁ catunnaṁ saṁghakammānaṁ. **Khiyyati, āpatti pācittiyassā**ti ettha vācāya vācāya

pācittiyaṁ. Sesaṁ uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Kammapaṭibāhanasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Chandaṁadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā

481. Dasame **vatthu vā ārocitan**ti codakena ca cuditakena ca attano kathā kathitā, anuvijjako sammato, ettāvatāpi vatthumeva ārocitaṁ hoti. Sesamettha uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Chandaṁ adatvā gamanasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

---

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

486. Ekādasame **yathāmittatā**ti yathāmittatāya, yo yo mitto, tassa tassa detīti vuttaṁ hoti. Esa nayo sabbapadesu. Sesaṁ ujjhāpanakādīsu vuttanayattā uttānatthameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Dubbalasikkhāpadaṁ ekādasamaṁ.

---

12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā

489. Dvādasame yaṁ vattabbaṁ siyā, taṁ sabbaṁ tiṁsake Pariṇāmanasikkhāpade vuttanayameva. Ayameva hi viseso—tattha attano pariṇāmitattā nissaggiyaṁ pācittiyaṁ, idha puggalassa pariṇāmitattā suddhikapācittiyanti.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Pariṇāmanasikkhāpadaṁ dvādasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena Sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

---

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

494. Rājavaggassa paṭhamasikkhāpade **orako**ti parittako. **Uparipāsādavaragato**ti pāsādavarassa uparigato. **Ayyānaṁ vāhasā**ti ayyānaṁ kāraṇā, tehi jānāpitattā jānāmīti vuttaṁ hoti.

497. **Pitaraṁ patthetī**ti antaraṁ passitvā ghātetuṁ icchati. **Rājantepuraṁ hatthisammaddan**ti-ādīsu hatthīhi sammaddo etthāti **hatthisammaddaṁ,** hatthisambādhanti attho. **Assarathasammaddapade**pi eseva nayo. Sammattanti[1] keci paṭhanti, taṁ na gahetabbaṁ. Rañño antepure hatthisammaddantipi pāṭho, tattha hatthīnaṁ sammaddaṁ hatthisammaddanti attho, rañño antepure hatthisammaddo atthīti vuttaṁ hoti. Esa nayo sesapadesupi. **Rajanīyānī**ti tasmiṁ antepure edisāni rūpādīni.

498. **Muddhāvasittassā**ti muddhani avasittassa. Anikkhanto rājā itoti anikkhantarājakaṁ. Tasmiṁ **anikkhantarājake,** sayanighareti attho. Ratanaṁ vuccati mahesī, niggatanti[2] nikkhantaṁ, aniggataṁ[3] ratanaṁ itoti aniggataratanakaṁ, tasmiṁ **aniggataratanake**[4], sayanighareti attho. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Antepurasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

1. Sammatanti (Sī, Syā), samatthanti (Ka)
2. Nībhatanti (Sī, Syā)
3. Anībhataṁ (Sī, Syā)
4. Anībhataratanake (Sī, Syā)

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

502-3. Dutiye **vissaritvā**ti pamussitvā[1]. **Puṇṇapattaṁ** nāma satato pañca kahāpaṇā. **Kyāhaṁ karissāmī**ti kiṁ ahaṁ karissāmi. **Ābharaṇaṁ omuñcitvā**ti Mahālataṁ nāma navakoṭi-agghanakaṁ alaṅkāraṁ apanetvā.

504. **Antevāsī**ti paricārako.

506. **Aparikkhittassa upacāro**ti ettha upacāro nāma ārāmassa dve leḍḍupātā, āvasathassa pana suppapāto vā musalapāto vāti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. **Uggaṇhāti, āpatti pācittiyassā**ti ettha jātarūparajataṁ attano atthāya uggaṇhantassa vā uggaṇhāpentassa vā nissaggiyaṁ pācittiyaṁ, saṁghagaṇapuggalacetiyanavakammānaṁ atthāya dukkaṭaṁ, avasesaṁ muttādiratanaṁ attano vā saṁghādīnaṁ vā atthāya uggaṇhantassa vā uggaṇhāpentassa vā dukkaṭaṁ. Kappiyavatthu vā akappiyavatthu vā hotu, antamaso mātu kaṇṇapiḷandhanatālapaṇṇampi gihisantakaṁ bhaṇḍāgārikasīsena paṭisāmentassa pācittiyameva.

Sace pana mātāpitūnaṁ santakaṁ avassaṁ paṭisāmetabbaṁ kappiyabhaṇḍaṁ hoti, attano atthāya gahetvā paṭisāmetabbaṁ. Idaṁ paṭisāmetvā dehīti vutte pana na vaṭṭatīti paṭikkhipitabbaṁ. Sace paṭisāmehīti pātetvā gacchanti, palibodho nāma hoti, paṭisāmetuṁ vaṭṭati. Vihāre kammaṁ karontā vaḍḍhakī-ādayo vā rājavallabhā vā attano upakaraṇabhaṇḍaṁ vā sayanabhaṇḍaṁ vā paṭisāmetvā dethāti vadanti, chandenapi bhayenapi na kātabbameva, gutthaṭhānaṁ pana dassetuṁ vaṭṭati. Balakkārena pātetvā gatesu ca paṭisāmetuṁ vaṭṭati.

Ajjhārāme vā ajjhāvasathe vāti ettha sace mahāvihārasadiso mahārāmo hoti, tattha pākāraparikkhitte pariveṇe yattha bhikkhūhi vā sāmaṇerehi vā gahitaṁ bhavissatīti saṅkā uppajjati, tādise eva ṭhāne uggaṇhitvā vā uggaṇhāpetvā vā ṭhapetabbaṁ. Mahābodhidvārakoṭṭhaka-ambaṅgaṇasadisesu[2] pana mahājanasañcaraṇaṭṭhānesu na gahetabbaṁ, palibodho na hoti. Kurundiyaṁ pana vuttaṁ "eko maggaṁ gacchanto nimanussaṭṭhāne kiñci bhaṇḍaṁ passati, ākiṇṇamanussepi jāte manussā

---

1. Sammussitvā (Sī) 2. Mahābodhidvāraka-ambaṅgaṇasadisesu (Sī)

tameva bhikkhuṁ āsaṅkanti, tasmā maggā okkamma nisīditabbaṁ. Sāmikesu āgatesu taṁ ācikkhitabbaṁ. Sace sāmike na passati, patirūpaṁ karissatī"ti.

Rūpena vā nimittena vā saññāṇaṁ katvāti ettha rūpaṁ nāma antobhaṇḍikāya bhaṇḍaṁ, tasmā bhaṇḍikaṁ muñcitvā gaṇetvā ettakā kahāpaṇā vā jātarūparajataṁ vāti sallakkhetabbaṁ. **Nimittan**ti lañchanādi, tasmā lañchitāya bhaṇḍikāya mattikālañchananti vā lākhālañchananti vā nīlapilotikāya bhaṇḍikā katāti vā, setapilotikāya katāti vā evamādi sabbaṁ sallakkhetabbaṁ.

Bhikkhū patirūpāti lajjino kukkuccakā. Lolajātikānaṁ hi hatthe ṭhapetuṁ na labhati. Yo pana neva tamhā āvāsā pakkamati, na sāmike passati, tenāpi attano cīvarādimūlaṁ na kātabbaṁ, thāvaraṁ pana senāsanaṁ vā cetiyaṁ vā pokkharaṇī vā kāretabbā. Sace dīghassa addhuno accayena sāmiko āgacchati, "upāsaka tava santakena idaṁ nāma kataṁ, anumodāhī"ti vattabbo. Sace anumodati, iccetaṁ kusalaṁ. No ce anumodati, "mama dhanaṁ dethā"ti codetiyeva, aññaṁ samādapetvā dātabbaṁ.

507. **Ratanasammataṁ vissāsaṁ gaṇhātī**ti-ādīsu āmāsameva sandhāya vuttaṁ, anāmāsaṁ na vaṭṭatiyeva. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Ratanasikkhāpadaṁ dutiyaṁ.

---

3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā

508. Tatiye **tiracchānakathan**ti ariyamaggassa tiracchānabhūtaṁ kathaṁ. **Rājakathan**ti rājapaṭisaṁyuttaṁ kathaṁ. **Corakathā**dīsupi eseva nayo.

512. **Santaṁ bhikkhun**ti ettha yaṁ vattabbaṁ, taṁ Cārittasikkhāpade vuttameva. Sace sambahulā kenaci kammena gāmaṁ pavisanti, "vikāle gāmappavesanaṁ

āpucchāmī”ti sabbehi aññamaññaṁ āpucchitabbaṁ. Tasmiṁ gāme taṁ kammaṁ na sampajjatīti aññaṁ gāmaṁ gacchanti, gāmasatampi hotu, puna āpucchanakiccaṁ natthi. Sace pana ussāhaṁ paṭippassambhetvā vihāraṁ gacchantā antarā aññaṁ gāmaṁ pavisitukāmā honti, puna āpucchitabbameva.

Kulaghare vā āsanasālāya vā bhattakiccaṁ katvā telabhikkhāya vā sappibhikkhāya vā caritukāmo hoti, sace passe bhikkhu atthi, āpucchitvā gantabbaṁ. Asante natthīti gantabbaṁ. Vīthiṁ otaritvā bhikkhuṁ passati, āpucchanakiccaṁ natthi, anāpucchitvāpi caritabbameva. Gāmamajjhena maggo hoti, tena gacchantassa telādibhikkhāya carissāmīti citte uppanne sace passe bhikkhu atthi, āpucchitvā caritabbaṁ. Maggā anokkamma bhikkhāya carantassa pana āpucchanakiccaṁ natthi, aparikkhittassa gāmassa upacāro adinnādāne vuttanayeneva veditabbo.

515. **Antarārāman**ti-ādīsu na kevalaṁ anāpucchā, kāyabandhanaṁ abandhitvā saṅghāṭiṁ apārupitvā gacchantassapi anāpatti. **Āpadāsū**ti sīho vā byaggho vā āgacchati, megho vā uṭṭheti, añño vā koci upaddavo uppajjati, anāpatti. Evarūpāsu āpadāsu bahigāmato antogāmaṁ pavisituṁ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Vikālagāmappavisanasikkhāpadaṁ tatiyaṁ.

---

4. Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā

517-20. Catutthe bhedanameva bhedanakaṁ, taṁ assa atthīti bhedanakameva. **Araṇike**ti araṇidhanuke. **Vidhe**ti vedhake[1]. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sūcigharasikkhāpadaṁ catutthaṁ.

---

1. Vīṭheti vīṭhake (Sī), vītheti vīthake (Syā)

5. Mañcasikkhāpadavaṇṇanā

522. Pañcame **chedanakaṁ** vuttanayameva.

525. **Chanditvā paribhuñjatī**ti ettha sace na chindituкāmo hoti, bhūmiyaṁ nikhaṇitvā pamāṇaṁ upari dasseti, uttānaṁ vā katvā paribhuñjati, ukkhipitvā vā tulāsaṅghāṭe ṭhapetvā aṭṭaṁ katvā paribhuñjati, sabbaṁ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ.

Mañcasikkhāpadaṁ pañcamaṁ.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

526. Chaṭṭhe tūlaṁ onaddhametthāti **tūlonaddhaṁ,** tūlaṁ pakkhipitvā upari cimilikāya onaddhanti vuttaṁ hoti. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ.

Tūlonaddhasikkhāpadaṁ chaṭṭhaṁ.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

531-4. Sattame **nisīdanaṁ anuññātaṁ hotī**ti kattha anuññātaṁ? Cīvarakkhandhake Paṇītabhojanavatthusmiṁ. Vuttaṁ hi tattha "anujānāmi bhikkhave kāyaguttiyā cīvaraguttiyā senāsanaguttiyā nisīdanan"ti[1]. **Seyyathāpi purāṇāsikoṭṭho**ti yathā nāma purāṇacammakāroti attho. Yathā hi cammakāro cammaṁ vitthataṁ karissāmīti ito cito ca samañchati, kaḍḍhati. Evaṁ sopi taṁ nisīdanaṁ. Tena taṁ Bhagavā evamāha. **Nisīdanaṁ nāma sadasaṁ vuccatī**ti santhatasadisaṁ santharitvā ekasmiṁ ante sugatavidatthiyā vidatthimatte padese dvīsu ṭhānesu phāletvā tisso dasā kariyanti, tāhi dasāhi sadasaṁ nāma vuccati, sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ.

Nisīdanasikkhāpadaṁ sattamaṁ.

---

1. Vi 3. 410 piṭṭhe.

8. Kaṇḍupaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā

537. Aṭṭhame **kaṇḍupaṭicchādi anuññātā hotī**ti kattha anuññātā? Cīvarakkhandhake Belaṭṭhasīsavatthusmiṁ. Vuttaṁ hi tattha "anujānāmi bhikkhave yassa kaṇḍu vā piḷakā vā assāvo vā thullakacchu vā ābādho, tassa kaṇḍupaṭicchādin"ti[1].

539. **Yassa adhonābhi ubbhajāṇumaṇḍalan**ti yassa bhikkhuno nābhiyā heṭṭhā jāṇumaṇḍalānaṁ upari. **Kaṇḍū**ti kacchu. **Piḷakā**ti lohitatuṇḍikā sukhumapiḷakā. **Assāvo**ti arisabhagandaramadhumehādīnaṁ[2] vasena asucipaggharaṇakaṁ. **Thullakacchu vā ābādho**ti mahāpiḷakābādho vuccati. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ.

Kaṇḍupaṭicchādisikkhāpadaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā

542. Navame **vassikasāṭikā anuññātā hotī**ti kattha anuññātā? Cīvarakkhandhake Visākhāvatthusmiṁ. Vuttaṁ hi tattha "anujānāmi bhikkhave vassikasāṭikan"ti[3]. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ.

Vassikasāṭikasikkhāpadaṁ navamaṁ.

---

10. Nandasikkhāpadavaṇṇanā

547. Dasame **caturaṅgulomako**ti catūhi aṅgulehi ūnakappamāṇo, sesaṁ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ.

Nandasikkhāpadaṁ dasamaṁ.

Samatto vaṇṇanākkamena Ratanavaggo navamo.

Uddiṭṭhā khoti-ādi vuttanayamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya

Khuddakavaṇṇanā samattā.

Pācittiyakaṇḍaṁ niṭṭhitaṁ.

---

1. Vi 3. 410 piṭṭhe. 2. Bhagandarapamehādīnaṁ (Sī) 3. Vi 3. 408 piṭṭhe.

6. Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Pāṭidesanīyā dhammā, khuddakānaṁ anantarā.
Ṭhapitā ye ayaṁ dāni, tesaṁ bhavati vaṇṇanā.

552. Paṭhamapāṭidesanīye tāva **paṭikkamanakāle**ti piṇḍāya caritvā paṭi-āgamanakāle. **Sabbeva aggahesī**ti sabbameva aggahesi. **Pavedhentī**ti kampamānā. **Apehī**ti apagaccha.

553-5. **Gārayhaṁ āvuso**ti-ādi paṭidesetabbākāradassanaṁ. **Rathikā**ti racchā. **Byūhan**ti anibbijjhitvā ṭhitā gatapaccāgataracchā. **Siṅghāṭakan**ti catukkoṇaṁ vā tikoṇaṁ vā maggasamodhānaṭṭhānaṁ. **Gharan**ti kulagharaṁ. Etesu yattha katthaci ṭhatvā gaṇhantassa gahaṇe dukkaṭaṁ ajjhohāre ajjhohāragaṇanāya pāṭidesanīyaṁ. Hatthisālādīsu gaṇhantassāpi eseva nayo. Bhikkhunī rathikāya ṭhatvā deti, bhikkhusacepi antarārāmādīsu ṭhatvā gaṇhāti, āpattiyeva. "Antaragharaṁ paviṭṭhāyā"ti hi vacanato bhikkhuniyā antaraghare ṭhatvā dadamānāya vasenettha āpatti veditabbā, bhikkhussa ṭhitaṭṭhānaṁ pana appamāṇaṁ. Tasmā sacepi vīthi-ādīsu ṭhito bhikkhu antarārāmādīsu ṭhatvā dadamānāya bhikkhuniyā gaṇhāti, anāpattiyeva.

Yāmakālikaṁ sattāhakālikaṁ yāvajīvikaṁ āhāratthāya paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassa. Ajjhohāre ajjhohāre āpatti dukkaṭassāti idaṁ āmisena asambhinnaṁ sandhāya vuttaṁ, sambhinne pana ekarase pāṭidesanīyameva. **Ekato upasampannāyā**ti bhikkhunīnaṁ santike upasampannāya. Bhikkhūnaṁ santike upasampannāya pana yathāvatthukameva.

556. **Dāpeti na detī**ti aññātikā aññena kenaci dāpeti, taṁ gaṇhantassa anāpatti. **Upanikkhipitvā detī**ti bhūmiyaṁ ṭhapetvā "idaṁ ayya tumhākaṁ dammī"ti deti, evaṁ dinnaṁ "sādhu bhaginī"ti sampaṭicchitvā tāya eva vā bhikkhuniyā aññena vā kenaci paṭiggahāpetvā bhuñjituṁ vaṭṭati.

Sikkhamānāya sāmaṇeriyāti etāsaṁ dadamānānaṁ gaṇhantassa anāpatti. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamapāṭidesanīyaṁ.

---

2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

558. Dutiye **apasakka tāva bhaginī**ti-ādi apasādetabbākāradassanaṁ.

561. **Attano bhattaṁ dāpeti na detī**ti ettha sacepi attano bhattaṁ deti, iminā sikkhāpadena anāpattiyeva, purimasikkhāpadena āpatti. **Aññesaṁ bhattaṁ deti na dāpetī**ti ettha sacepi dāpeyya, iminā sikkhāpadena āpatti bhaveyya. Dentiyā pana neva iminā na purimena āpatti. Sesamettha uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dutiyapāṭidesanīyaṁ.

---

3. Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

562. Tatiye **ubhatopasannan**ti dvīhi pasannaṁ upāsakenapi upāsikāyapi. Tasmiṁ kira kule ubhopi te sotāpannāyeva. **Bhogena hāyatī**ti edisaṁ hi kulaṁ sacepi asītikoṭidhanaṁ hoti, bhogehi hāyatiyeva. Kasmā? Yasmā tattha neva upāsikā, na upāsako bhoge rakkhati.

569. **Gharato nīharitvā dentī**ti āsanasālaṁ vā vihāraṁ vā ānetvā denti. Sacepi anāgate bhikkhumhi paṭhamaṁyeva nīharitvā dvāre ṭhapetvā pacchā sampattassa denti, vaṭṭati. Bhikkhuṁ pana disvā antogehato nīharitvā diyyamānaṁ na vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Sesamettha

uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Tatiyapāṭidesanīyaṁ.

---

4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

570. Catutthe **avaruddhā hontī**ti paṭiviruddhā honti.

573. **Pañcannaṁ paṭisaṁviditan**ti pañcasu sahadhammikesu yaṁkiñci pesetvā khādanīyaṁ bhojanīyaṁ āharissāmāti paṭisaṁviditaṁ katampi appaṭisaṁviditamevāti attho. **Ārāmaṁ ārāmūpacāraṁ ṭhapetvā**ti āraññakasenāsanārāmañca tassa upacārañca ṭhapetvā upacārato nikkhantaṁ antarāmagge bhikkhuṁ disvā vā gāmaṁ āgatassa vā paṭisaṁviditaṁ katampi appaṭisaṁviditameva hotīti veditabbaṁ. **Sace sāsaṅkaṁ hoti, sāsaṅkanti ācikkhitabban**ti kasmā ācikkhitabbaṁ? Ārāme core vasante amhākaṁ nārocentīti vacanapaṭimocanatthaṁ. **Corā vattabbā manussā idhūpacarantī**ti kasmā vattabbaṁ? Attano upaṭṭhākehi amhe gaṇhāpentīti vacanapaṭimocanatthaṁ.

Yāguyā paṭisaṁvidite tassā parivāro āhariyyatīti yāguyā paṭisaṁviditaṁ katvā kiṁ suddhayāguyā dinnāya pūvabhattādīnipi etissā yāguyā parivāraṁ katvā dassāmāti evaṁ yaṁkiñci āharanti, sabbaṁ paṭisaṁviditameva hoti. **Bhattena paṭisaṁvidite**ti-ādīsupi eseva nayo. Asukaṁ nāma kulaṁ paṭisaṁviditaṁ katvā khādanīyādīni gahetvā gacchatīti sutvā aññānipi tena saddhiṁ attano deyyadhammaṁ āharanti, vaṭṭati. Yāguyā paṭisaṁviditaṁ katvā pūvaṁ vā bhattaṁ vā āharanti, etampi vaṭṭatīti kurundiyaṁ vuttaṁ.

575. **Gilānassā**ti appaṭisaṁviditepi gilānassa anāpatti. **Paṭisaṁvidite vā gilānassa vā sesakan**ti ekassatthāya paṭisaṁviditaṁ katvā āhaṭaṁ, tassa sesakaṁ aññassāpi bhuñjituṁ vaṭṭati. Catunnaṁ pañcannaṁ vā paṭisaṁviditaṁ katvā bahuṁ āhaṭaṁ hoti, aññesampi dātuṁ icchanti,

etampi paṭisaṁviditasesakameva, sabbesampi[1] vaṭṭati. Atha adhikameva hoti, sannidhiṁ mocetvā ṭhapitaṁ dutiyadivasepi vaṭṭati. Gilānassa āhaṭāvasesepi eseva nayo. Yaṁ pana appaṭisaṁviditameva katvā ābhataṁ, taṁ bahi-ārāmaṁ pesetvā paṭisaṁviditaṁ kāretvā āharāpetabbaṁ, bhikkhūhi vā gantvā antarāmagge gahetabbaṁ. Yampi vihāramajjhena gacchantā vā vanacarakādayo vā vanato āharitvā denti, purimanayeneva paṭisaṁviditaṁ kāretabbaṁ. **Tatthajātakan**ti ārāme jātakameva mūlakhādanīyādiṁ aññena kappiyaṁ katvā dinnaṁ paribhuñjato anāpatti. Sace pana taṁ gāmaṁ haritvā pacitvā āharanti, na vaṭṭati. Paṭisaṁviditaṁ kāretabbaṁ. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Catutthapāṭidesanīyaṁ.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyakaṇḍaṁ niṭṭhitaṁ.

1. Sabbampi (Sī)

7. Sekhiyakaṇḍa

1. Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā

Yāni sikkhitasikkhena, **Sekhiyānī**ti tādinā.
Bhāsitāni ayaṁ dāni, tesampi vaṇṇanākkamo.

576. Tattha **parimaṇḍalan**ti samantato maṇḍalaṁ. **Nābhimaṇḍalaṁ jāṇumaṇḍalan**ti uddhaṁ nābhimaṇḍalaṁ adho jāṇumaṇḍalaṁ paṭicchādentena jāṇumaṇḍalassa heṭṭhā jaṅghaṭṭhikato paṭṭhāya aṭṭhaṅgulamattaṁ nivāsanaṁ otāretvā nivāsetabbaṁ, tato paraṁ otārentassa dukkaṭanti vuttaṁ. Yathā nisinnassa jāṇumaṇḍalato heṭṭhā caturaṅgulamattaṁ paṭicchannaṁ hotīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ, evaṁ nivāsentassa pana nivāsanaṁ pamāṇikaṁ vaṭṭati. Tatridaṁ pamāṇaṁ, dīghato muṭṭhipañcakaṁ tiriyaṁ aḍḍhateyyahatthaṁ. Tādisassa pana alābhe tiriyaṁ dvihatthapamāṇampi vaṭṭati jāṇumaṇḍalapaṭicchādanatthaṁ, nābhimaṇḍalaṁ pana cīvarenāpi sakkā paṭicchādetunti. Tattha ekapaṭṭacīvaraṁ evaṁ nivatthampi nivatthaṭṭhāne[1] na tiṭṭhati, dupaṭṭaṁ pana tiṭṭhati.

Olambento nivāseti āpatti dukkaṭassāti ettha na kevalaṁ purato ca pacchato ca olambetvā nivāsentasseva dukkaṭaṁ, ye panaññe "tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū gihinivatthaṁ nivāsenti hatthisoṇḍakaṁ macchavālakaṁ catukkaṇṇakaṁ tāla`vaṇṭakaṁ satavalikaṁ nivāsentī"ti-ādinā[2] nayena Khandhake nivāsanadosā vuttā, tathā nivāsentassāpi dukkaṭameva. Te sabbe vuttanayena parimaṇḍalaṁ nivāsentassa na honti. Ayamettha saṅkhepo. Vitthārato pana tattheva āvi bhavissati.

Asañciccāti purato vā pacchato vā olambetvā nivāsessāmīti evaṁ asañcicca, atha kho parimaṇḍalaṁyeva nivāsessāmīti virajjhitvā aparimaṇḍalaṁ nivāsentassa anāpatti. **Assatiyā**ti aññavihitassāpi tathā nivāsentassa anāpatti. **Ajānantassā**ti ettha nivāsanavattaṁ ajānantassa mokkho natthi. Nivāsanavattaṁ hi sādhukaṁ uggahetabbaṁ, tassa anuggahaṇamevassa anādariyaṁ. Taṁ pana sañcicca anuggaṇhantassa[3] yujjati, tasmā uggahitavattopi yo āruḷhabhāvaṁ vā oruḷhabhāvaṁ vā na jānāti,

---

1. Ṭhāne (Sī, Syā)   2. Vi 4. 277 piṭṭhe.   3. Anuggaṇhantasseva (Sī, Syā)

tassa anāpatti. Kurundiyaṁ pana parimaṇḍalaṁ nivāsetuṁ ajānantassa anāpattīti vuttaṁ. Yo pana sukkhajaṅgho vā mahāpiṇḍikamaṁso vā hoti, tassa sāruppatthāya jāṇumaṇḍalato aṭṭhaṅgulādhikampi otāretvā nivāsetuṁ vaṭṭati.

Gilānassāti jaṅghāya vā pāde vā vaṇo hoti, ukkhipitvā vā otāretvā vā nivāsetuṁ vaṭṭati. **Āpadāsū**ti vāḷamigā vā corā vā anubandhanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti. Phussadevatthero acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, tivedananti āha. Upatissatthero pana anādariyaṁ paṭiccāti vuttattā lokavajjaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti āha.

577. **Parimaṇḍalaṁ pārupitabban**ti tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū gihipārutaṁ pārupantīti[1] evaṁ vuttaṁ anekappakāraṁ gihipārupanaṁ apārupitvā idha vuttanayeneva ubho kaṇṇe samaṁ katvā pārupanavattaṁ pūrentena parimaṇḍalaṁ pārupitabbaṁ. Imāni ca dve sikkhāpadāni avisesena vuttāni. Tasmā vihārepi antaragharepi parimaṇḍalameva nivāsetabbañca pārupitabbañcāti. Samuṭṭhānādīni paṭhamasikkhāpade vuttanayeneva veditabbāni saddhiṁ theravādena.

578. **Kāyaṁ vivaritvā**ti jattumpi[2] urampi vivaritvā. **Suppaṭicchannenā**ti na sasīsaṁ pārutena, atha kho gaṇṭhikaṁ paṭimuñcitvā anuvātantena gīvaṁ paṭicchādetvā ubho kaṇṇe samaṁ katvā paṭisaṁharitvā yāva maṇibandhaṁ paṭicchādetvā antaraghare gantabbaṁ. Dutiyasikkhāpade galavāṭakato paṭṭhāya sīsaṁ, maṇibandhato paṭṭhāya hatthe, piṇḍimaṁsato ca paṭṭhāya pāde vivaritvā nisīditabbaṁ.

579. **Vāsūpagatassā**ti vāsatthāya upagatassa rattibhāge vā divasabhāge vā kāyaṁ vivaritvāpi nisīdato anāpatti.

580. **Susaṁvuto**ti hatthaṁ vā pādaṁ vā akīḷāpento, suvinītoti attho.

---

1. Vi 4. 278 piṭṭhe.
2. Jāṇumpi (Syā, Ka)

582. **Okkhittacakkhū**ti heṭṭhā khittacakkhu hutvā. **Yugamattaṁ pekkhamāno**ti yugayuttako hi danto ājāneyyo yugamattaṁ pekkhati purato catuhatthappamāṇaṁ bhūmibhāgaṁ, imināpi ettakaṁ pekkhantena gantabbaṁ. **Yo anādariyaṁ paṭicca tahaṁ tahaṁ olokento**ti yo taṁtaṁdisābhāgaṁ pāsādaṁ kūṭāgāraṁ vīthiṁ olokento gacchati, āpatti dukkaṭassa. Ekasmiṁ pana ṭhāne ṭhatvā hatthi-assādiparissayābhāvaṁ oloketuṁ vaṭṭati. Nisīdantenāpi okkhittacakkhunāva nisīditabbaṁ.

584. **Ukkhittakāyā**ti ukkhepena, itthambhūtalakkhaṇe karaṇavacanaṁ ekato vā ubhato vā ukkhittacīvaro hutvāti attho. Anto-indakhīlato paṭṭhāya na evaṁ gantabbaṁ. Nisinnakāle pana dhamakaraṇaṁ nīharantenāpi cīvaraṁ anukkhipitvāva nīharitabbanti.

Paṭhamo vaggo.

---

2. Ujjagghikavaggavaṇṇanā

586. **Ujjagghikāyā**ti mahāhasitaṁ hasanto. Vuttanayenevettha karaṇavacanaṁ.

588. **Appasaddo antaraghare**ti ettha kittāvatā appasaddo hoti? Dvādasahatthe gehe ādimhi saṁghatthero, majjhe dutiyatthero, ante tatiyattheroti evaṁ nisinnesu saṁghatthero dutiyena saddhiṁ manteti, dutiyatthero tassa saddañceva suṇāti, kathañca vavatthapeti. Tatiyatthero pana saddameva suṇāti, kathaṁ na vavatthapeti. Etthāvatā appasaddo hoti. Sace pana tatiyatthero kathaṁ vavatthapeti, mahāsaddo nāma hoti.

590. **Kāyaṁ paggahetvā**ti niccalaṁ katvā ujukena kāyena samena iriyāpathena gantabbañceva nisīditabbañca.

592. **Bāhuṁ paggahetvā**ti niccalaṁ katvā.

594. **Sīsaṁ paggahetvā**ti niccalaṁ ujuṁ ṭhapayitvā.

Dutiyo vaggo.

3. Khambhakatavaggavaṇṇanā

596-8. **Khambhakato** nāma kaṭiyaṁ hatthaṁ ṭhapetvā katakhambho. **Oguṇṭhito**ti sasīsaṁ pāruto.

600. **Ukkuṭikāyā**ti ettha ukkuṭikā vuccati paṇhiyo ukkhipitvā aggapādehi vā, aggapāde vā ukkhipitvā paṇhīhi yeva vā bhūmiṁ phusantassa gamanaṁ. Karaṇavacanaṁ panettha vuttalakkhaṇameva.

601. **Dussapallatthikāyā**ti ettha āyogapallatthikāpi dussapallatthikā-eva.

602. **Sakkaccan**ti satiṁ upaṭṭhapetvā.

603. **Ākirantepī**ti piṇḍapātaṁ dentepi. **Pattasaññī**ti patte saññaṁ katvā.

604. **Samasūpako** nāma yattha bhattassa catutthabhāgappamāṇo sūpo hoti. **Muggasūpo māsasūpo**ti ettha kulatthādīhi katasūpāpi saṅgahaṁ gacchantiyevāti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. **Rasarase**ti ettha ṭhapetvā dve sūpe avasesāni oloṇī sāka sūpeyya maccharasa maṁsarasādīni rasarasāti veditabbāni. Taṁ rasarasaṁ bahumpi gaṇhantassa anāpatti.

605. **Samatittikan**ti samapuṇṇaṁ samabharitaṁ. **Thūpīkataṁ piṇḍapātaṁ paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassā**ti ettha thūpīkato nāma pattassa antomukhavaṭṭilekhaṁ atikkamitvā kato, patte pakkhitto racito pūritoti attho, evaṁ kataṁ agahetvā antomukhavaṭṭilekhāsamappamāṇo gahetabbo.

Tattha thūpīkataṁ nāma pañcahi bhojanehi katanti Abhayatthero āha. Tipiṭakacūḷanāgatthero pana "piṇḍapāto nāma yāgupi bhattampi khādanīyampi cuṇṇapiṇḍopi dantakaṭṭhampi Dasikasuttampī"ti idaṁ suttaṁ vatvā Dasikasuttampi thūpīkataṁ na vaṭṭatīti āha. Tesaṁ vādaṁ sutvā bhikkhū rohaṇaṁ gantvā Cūḷasumanattheraṁ pucchiṁsu "bhante thūpīkatapiṇḍapāto kena paricchinno"ti, tesañca therānaṁ vādaṁ ārocesuṁ. Thero sutvā

āha "aho Cūḷanāgo sāsanato bhaṭṭho, ahaṁ etassa sattakkhattuṁ vinayaṁ vācento na kadāci evaṁ avacaṁ, ayaṁ kuto labhitvā evaṁ vadasī"ti. Bhikkhū theraṁ yāciṁsu "kathetha dāni bhante kena paricchinno"ti. "Yāvakālikenāvuso"ti thero āha. Tasmā yaṁkiñci yāgubhattaṁ vā phalāphalaṁ vā āmisajātikaṁ samatittikameva gahetabbaṁ. Tañca kho adhiṭṭhānupagena pattena, itarena pana thūpīkatampi vaṭṭati. Yāmakālikasattāhakālikayāvajīvikāni pana adhiṭṭhānupagapattepi thūpīkatāni vaṭṭanti. Dvīsu pattesu bhattaṁ gahetvā ekasmiṁ pūretvā vihāraṁ pesetuṁ vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Yaṁ patte pakkhipiyamānaṁ[1] pūva-ucchukhaṇḍaphalāphalādi heṭṭhā orohati, taṁ thūpīkataṁ nāma na hoti. Pūvavaṭaṁsakaṁ ṭhapetvā piṇḍapātaṁ denti, thūpīkatameva hoti. Pupphavaṭaṁsakatakkolakaṭukaphalādivaṭaṁsake[2] pana ṭhapetvā dinnaṁ thūpīkataṁ na hoti. Bhattassa upari thālakaṁ vā pattaṁ vā ṭhapetvā pūretvā gaṇhāti, thūpīkataṁ nāma na hoti. Kurundiyampi vuttaṁ "thālake vā paṇṇe vā pakkhipitvā taṁ pattamatthake ṭhapetvā denti, pāṭekkabhājanaṁ vaṭṭatī"ti.

Idha anāpattiyaṁ gilāno na āgato, tasmā gilānassapi thūpīkataṁ na vaṭṭati. Sabbattha pana paṭiggahetumeva na vaṭṭati, paṭiggahitaṁ pana supaṭiggahitameva hoti, paribhuñjituṁ vaṭṭatīti.

Tatiyo vaggo.

---

4. Sakkaccavaggavaṇṇanā

606. **Sakkaccan**ti etthāpi asakkaccaṁ paṭiggahaṇeyeva āpatti, paṭiggahitaṁ pana supaṭiggahitameva. Sakkaccanti ca pattasaññīti cāti ubhayaṁ vuttanayameva.

608. **Sapadānan**ti tattha tattha odhiṁ akatvā anupaṭipāṭiyā. **Samasūpake** vattabbaṁ vuttameva.

610. **Thūpakato**ti matthakato, vemajjhatoti attho.

---

1. Pakkhippamānaṁ (Sī)
2. ...kamukaphalādivaṭaṁsake (Sī) ...kaṭukaphalādivaṭaṁsakaṁ (Syā)

611. **Paṭicchādetvā dentī**ti māghātasamayādīsu paṭicchannaṁ byañjanaṁ katvā denti. Viññattiyaṁ vattabbaṁ natthi.

614. **Ujjhānasaññī**sikkhāpadepi gilāno na muccati.

615. **Nātimahanto kabaḷo**ti mayūraṇḍaṁ atimahantaṁ, kukkuṭaṇḍaṁ atikhuddakaṁ, tesaṁ vemajjhappamāṇo. **Khajjake**ti ettha mūlakhādanīyādi sabbaṁ gahetabbaṁ.

Catuttho vaggo.

---

5. Kabaḷavaggavaṇṇanā

617. **Anāhaṭe**ti anāharite, mukhadvāraṁ asampāpiteti attho.

618. **Sabbaṁ hatthan**ti sakalahatthaṁ.

619. **Sakabaḷenā**ti ettha dhammaṁ kathento harītakaṁ vā laṭṭhimadhukaṁ vā mukhe pakkhipitvā katheti. Yattakena vacanaṁ aparipuṇṇaṁ na hoti, tattake mukhamhi sante kathetuṁ vaṭṭati.

620. **Piṇḍukkhepakan**ti piṇḍaṁ ukkhipitvā ukkhipitvā.

621. **Kabaḷāvacchedakan**ti kabaḷaṁ avacchinditvā avacchinditvā.

622. **Avagaṇḍakārakan**ti makkaṭo viya gaṇḍe katvā katvā.

623. **Hatthaniddhunakan**ti hatthaṁ niddhunitvā niddhunitvā.

624. **Sitthāvakārakan**ti sitthāni avakiritvā avakiritvā.

625. **Jivhānicchārakan**ti jivhaṁ nicchāretvā nicchāretvā.

626. **Capucapukārakan**ti capu capūti evaṁ saddaṁ katvā katvā.

Pañcamo vaggo.

6. Surusuruvaggavaṇṇanā

627. **Surusurukārakan**ti surusurūti evaṁ saddaṁ katvā katvā. **Davo**ti parihāsavacanaṁ, taṁ yena kenaci pariyāyena "kiṁ Buddho silakabuddho paṭibuddho, kiṁ dhammo godhammo ajadhammo, kiṁ saṁgho migasaṁgho pasusaṁgho"ti-ādinā nayena tīṇi ratanāni ārabbha na kātabbanti attho.

628. **Hatthanillehakan**ti hatthaṁ nillehitvā nillehitvā. Bhuñjantena hi aṅgulimattampi nillehituṁ na vaṭṭati. Ghanayāguphāṇitapāyāsādike pana aṅgulīhi gahetvā aṅguliyo mukhe pavesetvā bhuñjituṁ vaṭṭati. **Pattanillehaka-oṭṭhanillehakesu**pi eseva nayo. Tasmā ekaṅguliyāpi patto na nillehitabbo, eka-oṭṭhopi jivhāya na nillehitabbo, oṭṭhamaṁsehi eva pana gahetvā anto pavesetuṁ vaṭṭati.

631. **Kokanade**ti evaṁnāmake. **Kokanadan**ti padumaṁ vuccati, so ca pāsādo padumasaṇṭhāno, tenassa kokanadotveva nāmaṁ akaṁsu. **Na sāmisena hatthena pānīyathālakan**ti etaṁ paṭikkūlavasena paṭikkhittaṁ, tasmā saṁghikampi puggalikampi gihisantakampi attano santakampi saṅkhampi sarāvampi thālakampi na gahetabbameva, gaṇhantassa dukkaṭaṁ. Sace pana hatthassa ekadeso āmisamakkhito na hoti, tena padesena gahetuṁ vaṭṭati.

632. **Uddharitvā vā**ti sitthāni udakato uddharitvā ekasmiṁ ṭhāne rāsiṁ katvā udakaṁ chaḍḍeti. **Bhinditvā vā**ti sitthāni bhinditvā udakagatikāni katvā chaḍḍeti. **Paṭiggahe vā**ti paṭiggahena paṭicchanto naṁ paṭiggahe chaḍḍeti. **Nīharitvā**ti bahi nīharitvā chaḍḍeti, evaṁ chaḍḍentassa anāpatti.

634. **Setacchattan**ti vatthapaliguṇṭhitaṁ paṇḍaracchattaṁ. **Kilañjacchattan**ti vilīvacchattaṁ. **Paṇṇacchattan**ti tālapaṇṇādīhi yehi kehici kataṁ. **Maṇḍalabaddhaṁ salākabaddhan**ti idaṁ pana tiṇṇampi chattānaṁ pañjaradassanatthaṁ vuttaṁ. Tāni hi maṇḍalabaddhāni ceva honti salākabaddhāni ca. Yampi tatthajātakadaṇḍakena kataṁ ekapaṇṇacchattaṁ hoti, tampi chattameva. Etesu yaṁkiñci chattaṁ

pāṇimhi assāti **chattapāṇi.** So taṁ chattaṁ dhārayamāno vā aṁse vā katvā ūrumhi vā ṭhapetvā yāva hatthena na muccati, tāvassa dhammaṁ desetuṁ na vaṭṭati, desentassa vuttanayena dukkaṭaṁ. Sace panassa añño chattaṁ dhāreti, chattapādukāya[1] vā ṭhitaṁ hoti, hatthato apagatamatte chattapāṇi nāma na hoti. Tassa dhammaṁ desetuṁ vaṭṭati. Dhammaparicchedo panettha padasodhamme vuttanayeneva veditabbo.

635. **Daṇḍapāṇissā**ti ettha daṇḍo nāma majjhimassa purisassa catuhatthappamāṇo, daṇḍapāṇibhāvo panassa chattapāṇimhi vuttanayeneva veditabbo.

636. **Satthapāṇimhi**pi eseva nayo. Asiṁ sannahitvā ṭhitopi hi satthapāṇisaṅkhyaṁ na gacchati.

637. **Āvupoṇissā**ti ettha kiñcāpi vuttaṁ "āvudhaṁ nāma cāpo kodaṇḍo"ti, atha kho sabbāpi dhanuvikati saddhiṁ saravikatiyā āvudhanti veditabbaṁ. Tasmā saddhiṁ vā sarena dhanuṁ gahetvā suddhadhanuṁ vā suddhasaraṁ vā sajiyadhanuṁ vā nijjiyadhanuṁ vā gahetvā ṭhitassa vā nisinnassa vā dhammo desetuṁ na vaṭṭati. Sace panassa dhanuṁ kaṇṭhepi paṭimukkaṁ hoti, yāva hatthena na gaṇhāti, tāva dhammaṁ desetuṁ vaṭṭatiyevāti.

Chaṭṭho vaggo.

---

7. Pādukavaggavaṇṇanā

638. **Akkantassā**ti chattadaṇḍake aṅgulantaraṁ appavesetvā kevalaṁ pādukaṁ akkamitvā ṭhitassa. **Paṭimukkassā**ti paṭimuñcitvā ṭhitassa. Upāhanāyapi eseva nayo. **Omukko**ti panetthe paṇhikabaddhaṁ omuñcitvā ṭhito vuccati.

640. **Yānagatassā**ti ettha sacepi dvīhi janehi hatthasaṅghāṭena gahito, sāṭake vā ṭhapetvā vaṁsena vayhati, ayutte vā vayhādike

1. Chattaṁ pādukāya (Sī)

yāne, visaṅkharitvā vā ṭhapite cakkamattepi nisinno yānagatotveva saṅkhyaṁ gacchati. Sace pana dvepi ekayāne nisinnā honti, vaṭṭati. Visuṁ nisinnesupi ucce yāne nisinnena nīce nisinnassa desetuṁ vaṭṭati, samappamāṇepi vaṭṭati. Purime yāne nisinnena pacchime nisinnassa vaṭṭati. Pacchime pana uccatarepi nisinnena desetuṁ na vaṭṭati.

641. **Sayanagatassā**ti antamaso kaṭasārakepi pakatibhūmiyampi nipannassa uccepi mañcapīṭhe vā bhūmipadese vā ṭhitena nisinnena vā desetuṁ na vaṭṭati. Sayanagatena pana sayanagatassa uccatare vā samappamāṇe vā nipannena desetuṁ vaṭṭati. Nipannena va ṭhitassa vā nisinnassa vā desetuṁ vaṭṭati, nisinnenāpi ṭhitassa vā nisinnassa vā vaṭṭati. Ṭhitena ṭhitasseva vaṭṭati.

642. **Pallatthikāyā**ti āyogapallatthikāya vā hatthapallatthikāya vā dussapallatthikāya vā yāya kāyaci pallatthikāya nisinnassa agilānassa desetuṁ na vaṭṭati.

643. **Veṭhitasīsassā**ti dussaveṭhanena vā moḷi-ādīhi vā yathā kesanto na dissati, evaṁ veṭhitasīsassa.

644. **Oguṇṭhitasīsassā**ti sasīsaṁ pārutassa.

645. **Chamāyaṁ nisinnenā**ti bhūmiyaṁ nisinnena. **Āsane nisinnassā**ti antamaso vatthampi tiṇānipi santharitvā nisinnassa.

647. **Chapakassā**ti caṇḍālassa. **Chapakī**ti caṇḍālī. **Nilīno**ti paṭicchanno hutvā. **Yatra hi nāmā**ti yo hi nāma. **Sabbamidaṁ carimaṁ katanti tattheva paripatī**ti "sabbo ayaṁ loko saṅkaraṁ gato nimmariyādo"ti imaṁ vacanaṁ vatvā tattheva tesaṁ dvinnampi antarā rukkhato patito. Patitvā ca pana ubhinnampi purato ṭhatvā imaṁ gāthaṁ abhāsi—

Ubho atthaṁ na jānanti -pa- asmā kumbhamivābhidāti.

Tattha **ubho atthaṁ na jānantī**ti dvepi janā Pāḷiyā atthaṁ na jānanti. **Dhammaṁ na passare**ti Pāḷiṁ na passanti. Katame te ubhoti? **Yo cāyaṁ**

mantaṁ vāceti, yo cādhammenadhīyatīti, evaṁ brāhmaṇañca rājānañca ubhopi adhammikabhāve ṭhapesi.

Tato brāhmaṇo **sālīnan**ti gāthamāha. Tassattho—jānāmahaṁ bho ayaṁ adhammoti[1], api ca kho mayā dīgharattaṁ saputtadāraparijanena rañño santako sālīnaṁ odano bhutto. **Sucimaṁsūpasecano**ti nānappakāravikatisampāditaṁ sucimaṁsūpasecanaṁ missīkaraṇamassāti **sucimaṁsūpasecano. Tasmā dhamme na vattāmī**ti yasmā evaṁ mayā rañño odano bhutto, aññe ca bahū lābhā laddhā, tasmā dhamme ahaṁ na vattāmi udare baddho[2] hutvā, na dhammaṁ ajānanto. Ayaṁ hi dhammo ariyehi vaṇṇito pasattho thomitoti jānāmi.

Atha naṁ chapako **dhiratthū**ti-ādinā gāthādvayena ajjhabhāsi. Tassattho—yo tayā dhanalābho ca yasalābho ca laddho, dhiratthu taṁ dhanalābhaṁ yasalābhañca brāhmaṇa. Kasmā? Yasmā ayaṁ tayā laddho lābho āyatiṁ apāyesu vinipātanahetunā sampati ca adhammacaraṇena vutti nāma hoti, evarūpā yā vutti āyatiṁ vinipātena idha adhammacaraṇena vā nippajjati, kiṁ tāya vuttiyā. Tena vuttaṁ—

Dhiratthu taṁ dhanalābhaṁ, yasalābhañca brāhmaṇa.
Yā vutti vinipātena, adhammacaraṇena vāti.

Paribbaja mahābrahmeti mahābrāhmaṇa ito disā[3] sīghaṁ palāyassu. **Pacantaññepi pāṇino**ti aññepi sattā pacanti ceva bhuñjanti ca, na kevalaṁ tvañceva rājā ca. **Mā tvaṁ adhammo ācarito, asmā kumbhamivābhidā**ti sace hi tvaṁ ito aparibbajitvā imaṁ adhammaṁ ācarissasi, tato tvaṁ so adhammo evaṁ ācarito yathā udakakumbhaṁ pāsāṇo bhindeyya, evaṁ bhecchati[4], tena mayaṁ taṁ vadāma—

Paribbaja mahābrahme, pamantaññepi pāṇino.
Mā tvaṁ adhammo ācarito, asmā kumbhamivābhidāti.

Ucce āsaneti antamaso bhūmippadesepi unnataṭṭhāne nisinnassa desetuṁ na vaṭṭati.

---

1. Dhammoti (Sī)
2. Udarekabaddho (Ka)
3. Desā (Sī, Syā)
4. Evaṁ mā bhijja (Sī), evaṁ bhijjati (Syā, Ka)

648. **Na ṭhito nisinnassā**ti sacepi therupaṭṭhānaṁ gantvā ṭhitaṁ daharabhikkhuṁ āsane nisinno mahāthero pañhaṁ pucchati, na kathetabbaṁ. Gāravena pana theraṁ uṭṭhahitvā pucchathāti vattuṁ na sakkā, passe ṭhitabhikkhussa kathemīti kathetuṁ vaṭṭati.

649. **Na pacchato gacchantenā**ti ettha sace purato gacchanto pacchato gacchantaṁ pañhaṁ pucchati, na kathetabbaṁ. Pacchimassa bhikkhuno kathemīti kathetuṁ vaṭṭati. Saddhiṁ uggahitadhammaṁ pana sajjhāyituṁ vaṭṭati. Samadhurena gacchantassa kathetuṁ vaṭṭati.

650. **Na uppathenā**ti etthāpi sace dvepi sakaṭapathe ekekacakkapathena vā uppathena vā samadhuraṁ gacchanti, vaṭṭati.

651. **Asañciccā**ti paṭicchannaṭṭhānaṁ gacchantassa sahasā uccāro vā passāvo vā nikkhamati, asañcicca kato nāma anāpatti.

652. **Na harite**ti ettha yampi jīvarukkhassa mūlaṁ pathaviyaṁ dissamānaṁ gacchati, sākhā vā bhūmilaggā gacchati, sabbaṁ haritasaṅkhātameva. Khandhe nisīditvā appaharitaṭṭhāne pātetuṁ vaṭṭati. Appaharitaṭṭhānaṁ olokentasseva sahasā nikkhamati, gilānaṭṭhāne ṭhito hoti, vaṭṭati. **Appaharite kato**ti appaharitaṁ alabhantena tiṇaṇḍupakaṁ vā palālaṇḍupakaṁ vā ṭhapetvā katopi pacchā haritaṁ ottharati, vaṭṭatiyeva. Kheḷena cettha siṅghāṇikāpi saṅgahitāti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ.

653. **Na udake**ti etaṁ paribhoga-udakameva sandhāya vuttaṁ, vaccakuṭisamuddādi-udakesu pana aparibhogesu anāpatti. Deve vassante samantato udakogho hoti, anudakaṭṭhānaṁ olokentasseva nikkhamati, vaṭṭati. Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ "etādise kāle anudakaṭṭhānaṁ alabhantena kātuṁ vaṭṭatī"ti. Sesaṁ sabbasikkhāpadesu uttānatthameva.

Sattamo vaggo.

Samuṭṭhānādidīpanatthāya panettha idaṁ pakiṇṇakaṁ—ujjagghika-uccāsaddapaṭisaṁyuttāni cattāri, sakabaḷena mukhena byāharaṇaṁ ekaṁ, chamānīcāsanaṭhānapacchatogamana-uppathagamanapaṭisaṁyuttāni pañcāti imāni dasa sikkhāpadāni samanubhāsanasamuṭṭhānāni kāyavācācittato samuṭṭhahanti, kiriyāni,

saññāvimokkhāni, sacittakāni, lokavajjāni, kāyakammavacīkammāni, akusalacittāni, dukkhavedanānīti.

Sūpodanaviññattisikkhāpadaṁ theyyasatthasamuṭṭhānaṁ kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Chattapāṇidaṇḍapāṇisatthapāṇi-āvudhapāṇipāduka-upāhanayānasayanapallatthikaveṭhita-oguṇṭhitanāmakāni ekādasa sikkhāpadāni dhammadesanasamuṭṭhānāni vācācittato samuṭṭhahanti, kiriyākiriyāni, saññāvimokkhāni, sacittakāni, lokavajjāni, vacīkammāni, akusalacittāni, dukkhavedanānīti.

Avasesāni tepaṇṇāsa sikkhāpadāni paṭhamapārājikasamuṭṭhānānīti.

Sabbasekhiyesu ābādhapaccayā anāpatti, thūpīkatapiṇḍapāte, sūpabyañjanena paṭicchādane, ujjhānasaññimhīti tīsu sikkhāpadesu gilāno natthīti.

Sekhiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sekhiyakaṇḍaṁ niṭṭhitaṁ.

---

8. Sattādhikaraṇasamatha

655. Adhikaraṇasamathesu **sattā**ti tesaṁ dhammānaṁ saṅkhyāparicchedo. Catubbidhaṁ adhikaraṇaṁ samenti vūpasamentīti **adhikaraṇasamathā.** Tesaṁ vitthāro Khandhake ca Parivāre ca vutto, tassatthaṁ tattheva vaṇṇayissāma. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya

Bhikkhuvibhaṅgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Anantarāyena yathā, niṭṭhitā vaṇṇanā ayaṁ.
Anantarāyena tathā, santiṁ pappontu pāṇino.

Ciraṁ tiṭṭhatu saddhammo, kāle vassaṁ ciraṁ pajaṁ.
Tappetu devo dhammena, rājā rakkhatu medaninti.

Mahāvibhaṅgo niṭṭhito.

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Pārājikakaṇḍa

Yo bhikkhūnaṁ Vibhaṅgassa, saṅgahito anantaraṁ.
Bhikkhunīnaṁ Vibhaṅgassa, tassa saṁvaṇṇanākkamo.

Patto yato tato tassa, apubbapadavaṇṇanaṁ.
Kātuṁ pārājike tāva, hoti saṁvaṇṇanā ayaṁ.

1. Paṭhamapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

656. **Tena samayena Buddho Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati -pa- Sāḷho Migāranattā**ti ettha **Sāḷho**ti tassa nāmaṁ, Migāramātuyā pana nattā hoti. Tena vuttaṁ "Migāranattā"ti. **Navakammikan**ti navakammādhiṭṭhāyakaṁ. **Paṇḍitā**ti paṇḍiccena samannāgatā. **Byattā**ti veyyattikena[1] samannāgatā. **Medhāvinī**ti Pāḷiggahaṇe satipubbaṅgamāya paññāya, atthaggahaṇe paññāpubbaṅgamāya satiyā samannāgatā. **Dakkhā**ti chekā, avirajjhitvā sīghaṁ kattabbakārinīti attho. **Analasā**ti ālasiyavirahitā. **Tatrupāyāyā**ti tesu tesu kammesu upāyabhūtāya. **Vīmaṁsāyā**ti kattabbakammupaparikkhāya. **Samannāgatā**ti sampayuttā. **Alaṁ kātun**ti samatthā taṁ taṁ kammaṁ kātuṁ. **Alaṁ saṁvidhātun**ti evañca evañca idaṁ hotūti evaṁ saṁvidahitumpi samatthā. **Katākataṁ jānitun**ti katañca akatañca jānituṁ. **Te**ti te ubho, sā ca Sundarīnandā so ca Sāḷhoti attho. **Bhattagge**ti parivesanaṭṭhāne. **Nikūṭe**ti koṇasadisaṁ katvā dassite gambhīre. **Vissaro me bhavissatī**ti virūpo me

---

1. Veyyattiyena (Sī, Syā)

saro bhavissati, vippakārasaddo bhavissatīti attho. **Patimānentī**ti apekkhamānā. **Kyāhan**ti kiṁ ahaṁ. **Jarādubbalā**ti jarāya dubbalā. **Caraṇagilānā**ti pādarogena samannāgatā.

657-8. **Avassutā**ti kāyasaṁsaggarāgena avassutā, tintā kilinnāti attho. Padabhājane panassa tameva rāgaṁ gahetvā "sārattā"ti-ādi vuttaṁ. Tattha **sārattā**ti vatthaṁ viya raṅgajātena kāyasaṁsaggarāgena suṭṭhu rattā. **Apekkhavatī**ti tasseva rāgassa vasena tasmiṁ purise pavattāya apekkhāya samannāgatā. **Paṭibaddhacittā**ti tena rāgena tasmiṁ purise bandhitvā ṭhapitacittā viya. Esa nayo dutiyapadavibhaṅgepi. **Purisapuggalassā**ti purisasaṅkhātassa puggalassa. **Adhakkhakan**ti akkhakānaṁ adho. **Ubbhajāṇumaṇḍalan**ti jāṇumaṇḍalānaṁ upari. Padabhājane pana padapaṭipāṭiyā eva "heṭṭhakkhakaṁ uparijāṇumaṇḍalan"ti vuttaṁ. Ettha ca ubbhakapparampi ubbhajāṇumaṇḍaleneva saṅgahitaṁ. Sesaṁ Mahāvibhaṅge vuttanayeneva veditabbaṁ. **Purimāyo upādāyā**ti sādhāraṇapārājikehi pārājikāyo catasso upādāyāti attho. **Ubbhajāṇumaṇḍalikā**ti idaṁ pana imissā pārājikāya nāmamattaṁ, tasmā padabhājane na vicāritaṁ.

659. Evaṁ uddiṭṭhasikkhāpadaṁ padānukkamena vibhajitvā idāni avassutādibhedena āpattibhedaṁ dassetuṁ **ubhato-avassute**ti-ādimāha. **Tattha ubhato-avassute**ti ubhato-avassave, bhikkhuniyā ceva purisassa ca kāyasaṁsaggarāgena avassutabhāve satīti attho. **Kāyena kāyaṁ āmasatī**ti bhikkhunī yathāparicchinnena kāyena purisassa yaṁkiñci kāyaṁ, puriso vā yena kenaci kāyena bhikkhuniyā yathāparicchinnaṁ kāyaṁ āmasati, ubhayathāpi bhikkhuniyā pārājikaṁ. **Kāyena kāyapaṭibaddhan**ti vuttappakāreneva attano kāyena purisassa kāyapaṭibaddhaṁ. **Āmasatī**ti ettha sayaṁ vā āmasatu, tassa vā āmasanaṁ sādiyatu, thullaccayameva. **Kāyapaṭibaddhena kāyan**ti attano vuttappakārakāyapaṭibaddhena purisassa kāyaṁ. **Āmasatī**ti idhāpi sayaṁ vā āmasatu, tassa vā āmasanaṁ sādiyatu, thullaccayameva. Avasesapadesupi imināva nayena vinicchayo veditabbo.

Sace pana bhikkhu ceva bhikkhunī ca hoti, tatra ce bhikkhunī āmasati, bhikkhu niccalo hutvā cittena sādiyati, bhikkhu āpattiyā na kāretabbo. Sace bhikkhu āmasati, bhikkhunī niccalā hutvā citteneva adhivāseti, kāyaṅgaṁ acopayamānāpi pārājikakkhette pārājikena, thullaccayakkhette thullaccayena, dukkaṭakkhette dukkaṭena kāretabbā. Kasmā? "Kāyasaṁsaggaṁ sādiyeyyā"ti vuttattā. Ayaṁ Aṭṭhakathāsu vinicchayo. Evaṁ pana sati kiriyāsamuṭṭhānatā na dissati, tasmā tabbahulanayena sā vuttāti veditabbā.

660. **Ubbhakkhakan**ti akkhakānaṁ upari. **Adhojāṇumaṇḍalan**ti jāṇumaṇḍalānaṁ heṭṭhā. Ettha ca adhokapparampi adhojāṇumaṇḍaleneva saṅgahitaṁ.

662. **Ekato-avassute**ti ettha kiñcāpi ekatoti avisesena vuttaṁ, tathāpi bhikkhuniyā eva avassute sati ayaṁ āpattibhedo vuttoti veditabbo.

Tatrāyaṁ ādito paṭṭhāya vinicchayo—bhikkhunī kāyasaṁsaggarāgena avassutā, purisopi tatheva. Adhakkhake ubbhajāṇumaṇḍale kāyappadese kāyasaṁsaggasādiyane sati bhikkhuniyā pārājikaṁ. Bhikkhuniyā kāyasaṁsaggarāgo, purisassa methunarāgo vā gehassitapemaṁ vā suddhacittaṁ vā hotu, thullaccayameva. Bhikkhuniyā methunarāgo, purisassa kāyasaṁsaggarāgo vā methunarāgo vā gehassitapemaṁ vā suddhacittaṁ vā hotu, dukkaṭaṁ. Bhikkhuniyā gehassitapemaṁ, purisassa vuttesu catūsu yaṁ vā taṁ vā hotu, dukkaṭameva. Bhikkhuniyā suddhacittaṁ, purisassa vuttesu catūsu yaṁ vā taṁ vā hotu, anāpatti.

Sace pana bhikkhu ceva hoti bhikkhunī ca, ubhinnaṁ kāyasaṁsaggarāgo, bhikkhussa saṁghādiseso, bhikkhuniyā pārājikaṁ. Bhikkhuniyā kāyasaṁsaggarāgo, bhikkhussa methunarāgo vā gehassitapemaṁ vā, bhikkhuniyā thullaccayaṁ, bhikkhussa dukkaṭaṁ. Ubhinnaṁ methunarāgo vā gehassitapemaṁ vā, ubhinnampi dukkaṭameva. Yassa yattha suddhacittaṁ, tassa tattha anāpatti. Ubhinnampi suddhacittaṁ, ubhinnampi anāpatti.

663. **Anāpatti asañciccā**ti-ādīsu virajjhitvā vā āmasantiyā, aññavihitāya vā, “ayaṁ puriso vā itthī vā”ti ajānantiyā vā, tena phuṭṭhāyapi taṁ phassaṁ asādiyantiyā vā āmasanepi sati anāpatti. Sesaṁ sabbattha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dvivedananti.

Paṭhamapārājikaṁ.

---

2. Dutiyapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

664. Dutiye pārājike **kacci no sā**ti kacci nu sā. **Avaṇṇo**ti aguṇo. **Akittī**ti nindā. **Ayaso**ti parivāravipatti, parammukhagarahā vā.

665. **Vajjapaṭicchādikā**ti idampi imissā pārājikāya nāmamattameva, tasmā padabhājane na vicāritaṁ. Sesamettha uttānameva.

666. **Sā vā ārocetī**ti yā pārājikaṁ āpannā, sā sayaṁ āroceti. **Aṭṭhannaṁ pārājikānaṁ aññataran**ti bhikkhūhi sādhāraṇānaṁ catunnaṁ asādhāraṇānaṁ ca catunnameva aññataraṁ. Idañca pārājikaṁ pacchā paññattaṁ, tasmā “aṭṭhannan”ti Vibhaṅge vuttaṁ. Purimena pana saddhiṁ yugaḷattā imasmiṁ okāse ṭhapitanti veditabbaṁ. **Dhuraṁ nikkhittamatte**ti dhure nikkhittamatte. Vitthārakathā panettha Sappāṇakavaggamhi Duṭṭhullasikkhāpade vuttanayeneva veditabbā. Tatra hi pācittiyaṁ, idha pārājikanti ayameva viseso. Sesaṁ tādisameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Dutiyapārājikaṁ.

3. Tatiyapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

669-70. Tatiye **dhammenā**ti bhūtena vatthunā. **Vinayenā**ti codetvā sāretvā. Padabhājanaṁ panassa "yena dhammena yena vinayena ukkhitto su-ukkhitto hotī"ti imaṁ adhippāyamattaṁ dassetuṁ vuttaṁ. **Satthusāsanenā**ti ñattisampadāya ceva anusāvanasampadāya ca. Padabhājane panassa "Jinasāsanena Buddhasāsanenā"ti vevacanamattameva vuttaṁ. **Saṁghaṁ vā gaṇaṁ vā**ti-ādīsu yena saṁghena kammaṁ kataṁ, taṁ saṁghaṁ vā, tattha sambahulapuggalasaṅkhātaṁ gaṇaṁ vā, ekapuggalaṁ vā, taṁ vā kammaṁ na ādiyati na anuvattati, na tattha ādaraṁ janetīti attho. **Samānasaṁvāsakā bhikkhū vuccanti sahāyā, so tehi saddhiṁ natthī**ti ettha ekakammaṁ ekuddeso samasikkhatāti ayaṁ tāva saṁvāso, samāno saṁvāso etesanti **samānasaṁvāsakā.** Evarūpā bhikkhū bhikkhussa tasmiṁ saṁvāse saha ayanabhāvena **sahāyā**ti vuccanti. Idāni yena saṁvāsena te samānasaṁvāsakāti vuttā, so saṁvāso tassa ukkhittakassa tehi saddhiṁ natthi. Yehi ca saddhiṁ tassa so saṁvāso natthi, na tena te bhikkhū attano sahāyā katā honti. Tasmā vuttaṁ "samānasaṁvāsakā bhikkhū vuccanti sahāyā, so tehi saddhiṁ natthi, tena vuccati 'akatasahāyo'ti". Sesaṁ Saṁghabhedasikkhāpadādīsu vuttanayattā uttānameva.

Samanubhāsanasamuṭṭhānaṁ kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Tatiyapārājikaṁ.

---

4. Catutthapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

675. Catutthe **avassutā**ti lokassādamittasanthavavasena kāyasaṁsaggarāgena avassutā. Dutiyapadepi eseva nayo. **Purisapuggalassa hatthaggahaṇaṁ vā**ti-ādīsu pana yaṁ purisapuggalena hatthe gahaṇaṁ kataṁ, taṁ purisapuggalassa hatthaggahaṇanti vuttaṁ. Eseva nayo **saṅghāṭi kaṇṇaggahaṇepi. Hatthaggahaṇan**ti ettha ca hatthaggahaṇañca aññampi apārājikakkhette

gahaṇañca ekajjhaṁ katvā hatthaggahaṇanti vuttanti veditabbaṁ. Tenevassa padabhājane "hatthaggahaṇaṁ vā sādiyeyyāti hattho nāma kapparaṁ upādāya yāva agganakhā, etassa asaddhammassa paṭisevanatthāya ubbhakkhakaṁ adhojāṇumaṇḍalaṁ gahaṇaṁ sādiyati, āpatti thullaccayassā"ti vuttaṁ. Ettha ca **asaddhammo**ti kāyasaṁsaggo veditabbo, na methunadhammo. Na hi methunassa sāmantā thullaccayaṁ hoti. "Viññū paṭibalo kāyasaṁsaggaṁ samāpajjitun"ti vacanampi cettha sādhakaṁ.

Tissitthiyo methunaṁ taṁ na seve,
Tayo purise tayo ca anariyapaṇḍake.
Na cācare methunaṁ byañjanasmiṁ,
Chejjā siyā methunadhammapaccayā.
Pañhā mesā kusalehi cintitāti[1]—

Imāya parivāre vuttāya sedamocakagāthāya virujjhatīti ce. Na, methunadhammassa pubbabhāgattā. Parivāreyeva hi "methunadhammassa pubbabhāgo jānitabboti vaṇṇāvaṇṇo kāyasaṁsaggo duṭṭhullavācā attakāmapāricariyāgamanuppādanan"ti evaṁ sukkavissaṭṭhi-ādīni pañca sikkhāpadāni methunadhammassa pubbabhāgoti vuttāni. Tasmā kāyasaṁsaggo methunadhammassa pubbabhāgattā paccayo hoti. Iti **chejjā siyā methunadhammapaccayā**ti ettha iminā pariyāyena attho veditabbo. Etenupāyena sabbapadesu vinicchayo veditabbo. Apica saṅketaṁ vā gaccheyyāti etassa padabhājane **itthannāmaṁ āgacchā**ti evaṁnāmakaṁ ṭhānaṁ āgacchāti attho.

676. **Aṭṭhamaṁ vatthuṁ paripūrentī assamaṇī hotī**ti anulomato vā paṭilomato vā ekantarikāya vā yena tena nayena aṭṭhamaṁ vatthuṁ paripūrentīyeva assamaṇī hoti. Yā pana ekaṁ vā vatthuṁ satta vā vatthūni satakkhattumpi pūreti, neva assamaṇī hoti. Āpannā āpattiyo desetvā muccati. Apicettha gaṇanūpikā āpatti veditabbā. Vuttañhetaṁ "atthāpatti desitā gaṇanūpikā, atthāpatti desitā na gaṇanūpikā"ti. Tatrāyaṁ vinicchayo—idāni nāpajjissāmīti dhuranikkhepaṁ katvā desitā gaṇanūpikā, desitagaṇanaṁ upeti, pārājikassa aṅgaṁ

1. Vi 5. 378 piṭṭhe.

na hoti. Tasmā yā ekaṁ āpannā dhuranikkhepaṁ katvā desetvā puna kilesavasena āpajjati, puna deseti, evaṁ aṭṭha vatthūni pūrentīpi pārājikā na hoti. Yā pana āpajjitvā punapi aññaṁ vatthuṁ āpajjissāmīti sa-ussāhāva deseti, tassā sā āpatti nagaṇanūpikā, desitāpi adesitā hoti, desitagaṇanaṁ na gacchati, pārājikasseva aṅgaṁ hoti. Aṭṭhame vatthumhi paripuṇṇamatte pārājikā hoti. Sesaṁ uttānamevāti.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dvivedananti.

Catutthapārājikaṁ.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo aṭṭha pārājikā dhammāti bhikkhū ārabbha paññattā sādhāraṇā cattāro ime ca cattāroti evaṁ pātimokkhuddesamaggena uddiṭṭhā kho ayyāyo aṭṭha pārājikā dhammāti evamettha attho daṭṭhabbo. Sesaṁ Mahāvibhaṅge vuttanayamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Pārājikakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikakaṇḍaṁ niṭṭhitaṁ.

2. Saṁghādisesakaṇḍa

1. Paṭhamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

Pārājikānantarassa, ayaṁ dāni bhavissati.
Saṁghādisesakaṇḍassa, anuttānatthavaṇṇanā.

678. **Udositanti**[1] bhaṇḍasālā. **Māyyo evaṁ avacā**ti ayyo mā evaṁ avaca. **Apināyyā**ti apinu ayyā. **Accāvadathā**ti atikkamitvā vadatha, akkosathāti vuttaṁ hoti.

679. **Ussayavādikā**ti mānussayavasena kodhussayavasena vivadamānā. Yasmā pana sā atthato aḍḍakārikā hoti, tasmā "ussayavādikā nāma aḍḍakārikā vuccatī"ti padabhājane vuttaṁ. Ettha ca **aḍḍo**ti vohārikavinicchayo vuccati, yaṁ pabbajitā "adhikaraṇan"tipi vadanti. **Dutiyaṁ vā pariyesatī**ti sakkhiṁ vā sahāyaṁ vā pariyesati, dukkaṭaṁ. **Gacchati vā**ti upassayo vā hotu bhikkhācāramaggo vā, yattha ṭhitāya aḍḍaṁ karissāmīti cittaṁ uppajjati, tato vohārikānaṁ santikaṁ gacchantiyā padavāre padavāre dukkaṭaṁ. **Ekassa ārocetī**ti dvīsu janesu yassa kassaci ekassa kathaṁ yo koci vohārikānaṁ āroceti. **Dutiyassa ārocetī**ti etthāpi eseva nayo.

Ayaṁ panettha asammohatthāya vitthārakathā, yattha katthaci antamaso bhikkhunupassayaṁ āgatepi vohārike disvā bhikkhunī attano kathaṁ āroceti, bhikkhuniyā dukkaṭaṁ. Upāsako attano kathaṁ āroceti, bhikkhuniyā thullaccayaṁ. Paṭhamaṁ upāsako attano kathaṁ āroceti, bhikkhuniyā dukkaṭaṁ. Atha sā attano kathaṁ āroceti, thullaccayaṁ. Bhikkhunī upāsakaṁ vadati "mama ca tava ca kathaṁ tvaṁyeva ārocehī"ti, so attano vā kathaṁ paṭhamaṁ ārocetu, bhikkhuniyā vā, paṭhamārocane dukkaṭaṁ, dutiyārocane thullaccayaṁ. Upāsako bhikkhuniṁ vadati "mama ca tava ca kathaṁ tvaṁyeva ārocehī"ti. Etthāpi eseva nayo.

---

1. Uddositanti (Sī, Syā)

Bhikkhunī kappiyakārakena kathāpeti, tattha kappiyakārako vā bhikkhuniyā kathaṁ paṭhamaṁ ārocetu, itaro vā attano kathaṁ, kappiyakārako vā ubhinnampi kathaṁ, itaro vā ubhinnampi kathaṁ ārocetu, yathā vā tathā vā ārociyamāne paṭhame ārocane bhikkhuniyā dukkaṭaṁ, dutiye thullaccayaṁ. Yathā vā tathā vā ārocitaṁ pana ubhinnampi kathaṁ sutvā vohārikehi vinicchaye kate aḍḍapariyosānaṁ nāma yoti, tasmiṁ aḍḍapariyosāne bhikkhuniyā jayepi parājayepi saṁghādiseso. Sace pana gatigataṁ adhikaraṇaṁ hoti, sutapubbaṁ vohārikehi. Atha te bhikkhuniñca aḍḍakārakañca disvāva "tumhākaṁ kathanakiccaṁ natthi, jānāma mayaṁ ettha pavattin"ti[1] sayameva vinicchinitvā denti, evarūpe aḍḍapariyosānepi bhikkhuniyā anāpatti.

Paṭhamaṁ āpatti etassāti paṭhamāpattiko, vītikkamakkhaṇeyeva āpajjitabboti attho, taṁ **paṭhamāpattikaṁ.** Padabhājane pana adhippāyamattaṁ dassetuṁ "saha vatthujjhācārā āpajjati asamanubhāsanāyā"ti vuttaṁ. Ayaṁ hettha attho, saha vatthujjhācārā yaṁ bhikkhunī āpajjati, na tatiyāya samanubhāsanāya, ayaṁ paṭhamameva saha vatthujjhācārena āpajjitabbattā paṭhamāpattikoti. Bhikkhunisaṁghato nissāretīti nissāraṇīyo, taṁ **nissāraṇīyaṁ.** Padabhājane pana adhippāyamattaṁ dassetuṁ "saṁghamhā nissārīyatī"ti vuttaṁ. Tattha yaṁ āpannā bhikkhunī saṁghato nissārīyati, so nissāraṇīyoti evamattho daṭṭhabbo. Na hi so eva dhammo saṁghamhā kenaci nissārīyati. Tena pana dhammena bhikkhunī nissārīyati, tasmā so nissāretīti nissāraṇīyo.

Ākaḍḍhīyamānā gacchatīti aḍḍakārakamanussehi sayaṁ vā āgantvā dūtaṁ vā pesetvā ehīti vuccamānā vohārikānaṁ santikaṁ gacchati, tato aḍḍakārako attano vā kathaṁ paṭhamaṁ ārocetu bhikkhuniyā vā, neva paṭhamārocane dukkaṭaṁ, na dutiyārocane thullaccayaṁ. Amaccehi vinicchinitvā kate aḍḍapariyosānepi anāpattiyeva. Sacepi aḍḍakārako bhikkhuniṁ vadati "mama ca tava ca kathaṁ tvameva kathehī"ti, kathentiyāpi kathaṁ sutvā kate aḍḍapariyosānepi anāpattiyeva.

---

1. Etamatthanti (Sī, Syā)

Rakkhaṁ yācatīti dhammikaṁ rakkhaṁ yācati, anāpatti. Idāni yathāyācitā rakkhā dhammikā hoti, taṁ dassetuṁ **anodissa ācikkhatī**ti āha. Tattha atītaṁ ārabbha atthi odissa-ācikkhanā, atthi anodissa-ācikkhanā, anāgataṁ ārabbhāpi atthi odissa-ācikkhanā, atthi anodissa-ācikkhanā.

Kathaṁ atītaṁ ārabbha odissa-ācikkhanā hoti? Bhikkhunupassaye gāmadārakā dhuttādayo vā ye keci anācāraṁ vā ācaranti, rukkhaṁ vā chindanti, phalāphalaṁ vā haranti, parikkhāre vā acchindanti. Bhikkhunī vohārike upasaṅkamitvā "amhākaṁ upassaye idaṁ nāma katan"ti vadati. Kenāti vutte asukena ca asukena cāti ācikkhati. Evaṁ atītaṁ ārabbha odissa-ācikkhanā hoti, sā na vaṭṭati. Tañce sutvā te vohārikā tesaṁ daṇḍaṁ karonti, sabbaṁ bhikkhuniyā gīvā hoti. Daṇḍaṁ gaṇhissantīti adhippāyepi sati gīvāyeva hoti. Sace pana tassa daṇḍaṁ gaṇhathāti vadati, pañcamāsakamatte gahite pārājikaṁ hoti.

Kenāti vutte pana "asukenāti vattuṁ amhākaṁ na vaṭṭati, tumheyeva jānissatha. Kevalaṁ hi mayaṁ rakkhaṁ yācāma, taṁ no detha, avahaṭabhaṇḍañca āharāpethā"ti vattabbaṁ. Evaṁ anodissa-ācikkhanā hoti, sā vaṭṭati. Evaṁ vutte sacepi te vohārikā kārake gavesitvā tesaṁ daṇḍaṁ karonti, sabbaṁ sāpateyyampi gahitaṁ bhikkhuniyā neva gīvā na āpatti.

Parikkhāraṁ harante disvā tesaṁ anatthakāmatāya coro coroti vattumpi na vaṭṭati. Evaṁ vuttepi hi yaṁ tesaṁ daṇḍaṁ karonti, sabbampi bhikkhuniyā gīvā hoti. Attano vacanakaraṁ pana "iminā me parikkhāro gahito, taṁ āharāpehi, mā cassa daṇḍaṁ karohī"ti vattuṁ vaṭṭati. Dāsadāsīvāpi-ādīnaṁ atthāya aḍḍaṁ karonti, ayaṁ akappiya-aḍḍo nāma, na vaṭṭati.

Kathaṁ anāgataṁ ārabbha odissa-ācikkhanā hoti? Vuttanayeneva parehi anācārādīsu katesu bhikkhunī vohārike evaṁ vadati "amhākaṁ upassaye idañcidañca karonti, rakkhaṁ no detha āyatiṁ akaraṇatthāyā"ti. Kena evaṁ katanti vutte ca asukena asukena

cāti ācikkhati. Evaṁ anāgataṁ ārabbha odissa-ācikkhanā hoti, sāpi na vaṭṭati. Tesaṁ hi daṇḍe kate purimanayeneva sabbaṁ bhikkhuniyā gīvā. Sesaṁ purimasadisameva.

Sace pana vohārikā "bhikkhunupassaye evarūpaṁ anācāraṁ karontānaṁ imaṁ nāma daṇḍaṁ karomā"ti bheriṁ carāpetvā āṇāya atiṭṭhamāne pariyesitvā daṇḍaṁ karonti, bhikkhuniyā neva gīvā na āpatti.

Yo cāyaṁ bhikkhunīnaṁ vutto, bhikkhūnampi eseva nayo. Bhikkhunopi hi odissa-ācikkhanā na vaṭṭati. Yaṁ tathā ācikkhite daṇḍaṁ karonti, sabbaṁ gīvā hoti. Vuttanayeneva daṇḍaṁ gaṇhāpentassa pārājikaṁ. Yo pana "daṇḍaṁ karissantī"ti jānantopi anodissa katheti, te ca pariyesitvā daṇḍaṁ karontiyeva, na doso. Vihārasīmāya rukkhādīni chindantānaṁ vāsipharasu-ādīni gahetvā pāsāṇehi koṭṭenti, na vaṭṭati. Sace dhārā bhijjati, kārāpetvā dātabbā. Upadhāvitvā tesaṁ parikkhāre gaṇhanti, tampi na kātabbaṁ, lahuparivattaṁ hi cittaṁ, theyyacetanāya uppannāya mūlacchejjampi gaccheyya. Sesaṁ uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sattarasake paṭhamasikkhāpadaṁ.

---

2. Dutiyasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

682. Dutiye **varabhaṇḍan**ti muttāmaṇiveḷuriyādi mahagghabhaṇḍaṁ.

683. **Anapaloketvā**ti anāpucchitvā. **Gaṇaṁ vā**ti mallagaṇabhaṭiputtagaṇādikaṁ[1]. **Pūgan**ti dhammagaṇaṁ. **Seṇin**ti gandhikaseṇidussikaseṇi-ādikaṁ. Yattha yattha hi rājāno gaṇādīnaṁ gāmanigame niyyātenti "tumheva ettha anusāsathā"ti, tattha tattha te eva issarā honti. Tasmā te sandhāya idaṁ vuttaṁ. Ettha ca rājānaṁ vā gaṇādike vā āpucchitvāpi bhikkhunisaṁgho āpucchitabbova. **Ṭhapetvā kappan**ti titthiyesu

---

1. ...bhattaputtagaṇādikaṁ (Sī), ...bhaddiputtagaṇādikaṁ (Syā)

vā aññabhikkhunīsu vā pabbajitapubbaṁ kappagatikaṁ ṭhapetvāti. Sesaṁ uttānameva.

Corīvuṭṭhāpanasamuṭṭhānaṁ, kenaci karaṇīyena pakkantāsu bhikkhunīsu agantvā khaṇḍasīmaṁ yathānisinnaṭṭhāneyeva attano nissitakaparisāya saddhiṁ vuṭṭhāpentiyā vācācittato samuṭṭhāti, khaṇḍasīmaṁ vā nadiṁ vā gantvā vuṭṭhāpentiyā kāyavācācittato samuṭṭhāti, anāpucchā vuṭṭhāpanavasena kiriyākiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadaṁ.

---

3. Tatiyasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

692. Tatiye **parikkhepaṁ atikkāmentiyā**ti ettha ekaṁ pādaṁ atikkāmentiyā thullaccayaṁ, dutiyena atikkantamatte saṁghādiseso. **Aparikkhittassa gāmassa upacāran**ti ettha parikkhepārahaṭṭhānaṁ ekena pādena atikkamati, thullaccayaṁ, dutiyena atikkantamatte saṁghādiseso. Apicettha sakagāmato nikkhamantiyā gāmantarapaccayā anāpatti, nikkhamitvā pana gāmantaraṁ gacchantiyā padavāre padavāre dukkaṭaṁ, ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkantamatte thullaccayaṁ, dutiyena atikkantamatte saṁghādiseso. Tato nikkhamitvā puna sakagāmaṁ pavisantiyāpi eseva nayo. Sace pana khaṇḍapākārena vā vatichiddena vā bhikkhunivihārabhūmiyeva sakkā hoti pavisituṁ, evaṁ pavisamānāya kappiyabhūmi nāma paviṭṭhā hoti, tasmā vaṭṭati. Sacepi hatthipiṭṭhi-ādīhi vā iddhiyā vā pavisati, vaṭṭati yeva. Padasā gamanameva hi idhādhippetaṁ. Teneva "paṭhamaṁ pādaṁ atikkāmentiyā"ti-ādimāha.

Dve gāmā bhikkhunivihārena sambaddhavatikā honti, yasmiṁ gāme bhikkhunivihāro, tattha piṇḍāya caritvā puna vihāraṁ pavisitvā sace vihāramajjhena itarassa gāmassa maggo atthi, gantuṁ vaṭṭati. Tato pana gāmato teneva maggena paccāgantabbaṁ. Sace gāmadvārena nikkhamitvā āgacchati, purimanayeneva āpattibhedo veditabbo. Sakagāmato

kenaci karaṇīyena bhikkhunīhi saddhiṁ nikkhantāya puna pavisanakāle hatthi vā muccati, ussāraṇā vā hoti, itarā bhikkhuniyo sahasā gāmaṁ pavisanti, yāva aññā bhikkhunī āgacchati, tāva bahigāmadvāre ṭhātabbaṁ. Sace na āgacchati, dutiyikā bhikkhunī pakkantā nāma hoti, pavisituṁ vaṭṭati.

Pubbe mahāgāmo hoti, majjhe bhikkhunivihāro. Pacchā taṁ gāmaṁ cattāro janā labhitvā visuṁ visuṁ vatiparikkhepaṁ katvā vibhajitvā bhuñjanti, vihārato ekaṁ gāmaṁ gantuṁ vaṭṭati. Tato aparaṁ gāmaṁ dvārena vā vatichiddena vā pavisituṁ na vaṭṭati, puna vihārameva paccāgantuṁ vaṭṭati. Kasmā? Vihārassa catugāmasādhāraṇattā.

Antaravāsako temiyatīti yattha yathā timaṇḍalapaṭicchādanaṁ hoti, evaṁ nivatthāya bhikkhuniyā vassakāle titthena vā atitthena vā otaritvā yattha katthaci uttarantiyā ekadvaṅgulamattampi antaravāsako temiyati. Sesaṁ nadīlakkhaṇaṁ nadīnimittakathāyaṁ āvi bhavissati. Evarūpaṁ nadiṁ titthena vā atitthena vā otaritvā uttaraṇakāle paṭhamaṁ pādaṁ uddharitvā tīre ṭhapentiyā thullaccayaṁ, dutiyapāduddhāre saṁghādiseso. Setunā gacchati, anāpatti. Padasā otaritvā uttaraṇakāle setuṁ ārohitvā uttarantiyāpi anāpatti. Setunā pana gantvā uttaraṇakāle padasā gacchantiyā āpattiyeva. Yānanāvā-ākāsagamanādīsupi eseva nayo. Orimatīrato pana paratīrameva akkamantiyā anāpatti. Rajanakammatthaṁ gantvā dārusaṅkaḍḍhanādikiccena dve tisso ubhayatīresu vicaranti, vaṭṭati. Sace panettha kāci kalahaṁ katvā itaraṁ tīraṁ gacchati, āpatti. Dve ekato uttaranti, ekā majjhe nadiyā kalahaṁ katvā nivattitvā orimatīrameva āgacchati, āpatti. Itarissā pana ayaṁ pakkantaṭṭhāne ṭhitā hoti, tasmā paratīraṁ gacchantiyāpi anāpatti. Nhāyituṁ vā pātuṁ vā otiṇṇā tameva tīraṁ paccuttarati, anāpatti.

Saha aruṇuggamanāti ettha sace sajjhāyaṁ vā padhānaṁ vā aññaṁ vā kiñci kammaṁ kurumānā pure-aruṇeyeva dutiyikāya santikaṁ gamissāmīti ābhogaṁ karoti, ajānantiyā eva cassā aruṇo uggacchati, anāpatti. Atha pana "yāva aruṇuggamanā idheva bhavissāmī"ti vā anābhogena vā vihārassa ekadese acchati, dutiyikāya hatthapāsaṁ

na otarati, aruṇuggamane saṁghādiseso. Hatthapāsoyeva hi idha pamāṇaṁ, hatthapāsātikkame ekagabbhopi na rakkhati.

Agāmake araññeti ettha "nikkhamitvā bahi indakhīlā sabbametaṁ araññan"ti evaṁ vuttalakkhaṇameva araññaṁ. Taṁ panetaṁ kevalaṁ gāmābhāvena "agāmakan"ti vuttaṁ, na viñjhāṭavisadisatāya. Tādise araññe okkante dassanūpacāre vijahite sacepi savanūpacāro atthi, āpatti. Teneva vuttaṁ Aṭṭhakathāyaṁ "sace bhikkhunīsu mahābodhi-aṅgaṇaṁ pavisantīsu ekā bahi tiṭṭhati, tassāpi āpatti. Lohapāsādaṁ pavisantīsupi pariveṇaṁ pavisantīsupi eseva nayo. Mahācetiyaṁ vandamānāsu ekā uttaradvārena nikkhamitvā gacchati, tassāpi āpatti. Thūpārāmaṁ pavisantīsu ekā bahi tiṭṭhati, tassāpi āpattī"ti. Ettha ca dassanūpacāro nāma yattha ṭhitaṁ dutiyikā passati. Sace pana sāṇipākārantarikāpi hoti, dassanūpacāraṁ vijahati nāma. Savanūpacāro nāma yattha ṭhitā maggamūḷhasaddena viya dhammasavanārocanasaddena viya ca "ayye"ti saddāyantiyā saddaṁ suṇāti. Ajjhokāse dūrepi dassanūpacāro nāma hoti. So evarūpe savanūpacāre vijahite na rakkhati, vijahitamatteva āpatti saṁghādisesassa.

Ekā maggaṁ gacchantī ohīyati. Sa-ussāhā ce hutvā idāni pāpuṇissāmīti anubandhati, anāpatti. Sace purimāyo aññena maggena gacchanti, pakkantā nāma honti, anāpattiyeva. Dvinnaṁ gacchantīnaṁ ekā anubandhituṁ asakkontī "gacchatu ayan"ti ohīyati, itarāpi "ohīyatu ayan"ti gacchati, dvinnampi āpatti. Sace pana gacchantīsu purimāpi aññaṁ maggaṁ gaṇhāti, pacchimāpi aññaṁ, ekā ekissā pakkantaṭṭhāne tiṭṭhati, dvinnampi anāpatti.

693. **Pakkhasaṅkantā vā**ti titthāyatanaṁ saṅkantā, sesaṁ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Tatiyasikkhāpadaṁ.

4. Catutthasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

694-8. Catutthe **pādapīṭhaṁ** nāma dhotapādaṭṭhapanakaṁ. **Pādakaṭhalikā** nāma adhotapādaṭṭhapanakaṁ. **Anaññāya gaṇassa chandan**ti tasseva kārakagaṇassa chandaṁ ajānitvā. **Vatte vattantin**ti tecattālīsappabhede netthāravatte vattamānaṁ. Sesaṁ uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Catutthasikkhāpadaṁ.

5. Pañcamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

701. Pañcame **ekato-avassute**ti ettha bhikkhuniyā avassutabhāvo daṭṭhabboti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ panetaṁ na vuttaṁ, taṁ Pāḷiyā sameti. Sesaṁ uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dvivedananti.

Pañcamasikkhāpadaṁ.

6. Chaṭṭhasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

705-6. Chaṭṭhe **yato tvan**ti yasmā tvaṁ. **Uyyojeti āpatti dukkaṭassā**ti-ādikā saṁghādisesapariyosānā āpattiyo kassā hontīti, uyyojikāya. Vuttaṁ cetaṁ Parivārepi—

> "Na deti na paṭiggaṇhāti, paṭiggaho tena na vijjati.
> Āpajjati garukaṁ na lahukaṁ, tañca paribhogapaccayā.
> Pañhā mesā kusalehi cintitā"ti[1].

---

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

Ayaṁ hi gāthā imaṁ uyyojikaṁ sandhāya vuttā. Itarissā pana āpattibhedo paṭhamasikkhāpade vibhattoti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṁ.

---

7. Sattamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

709. Sattame **yāvatatiyaka**padattho Mahāvibhaṅge vuttanayeneva veditabbo. Sesaṁ uttānamevāti.

Samanubhāsanasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Sattamasikkhāpadaṁ.

---

8. Aṭṭhamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

715. Aṭṭhame **kismiñcideva adhikaraṇe**ti catunnaṁ aññatarasmiṁ. Padabhājane pana kevalaṁ adhikaraṇavibhāgaṁ dassetuṁ “adhikaraṇaṁ nāma cattāri adhikaraṇānī”ti-ādi vuttaṁ. Sesaṁ uttānameva saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṁ.

---

9. Navamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

723. Navame **saṁsaṭṭhā**ti missībhūtā. **Ananulomikenā**ti pabbajitānaṁ ananulomena kāyikavācasikena. **Saṁsaṭṭhā**ti gihīnaṁ koṭṭanapacanagandhapisanamālāganthanādinā kāyikena sāsanapaṭisāsanāharaṇasañcarittādinā vācasikena ca saṁsaṭṭhā. Pāpo kittisaddo etāsanti

pāpasaddā. Pāpo ājīvasaṅkhāto siloko etāsanti **pāpasilokā.** Sesaṁ uttānameva saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Navamasikkhāpadaṁ.

---

10. Dasamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

727. Dasame **evācārā**ti evaṁācārā, yādiso tumhākaṁ ācāro, tādisā ācārāti[1] attho. Esa nayo sabbattha. **Uññāyā**ti avaññāya nīcaṁ katvā jānanāya. **Paribhavenā**ti kiṁ imā karissantīti evaṁ paribhavitvā jānanena. **Akkhantiyā**ti asahanatāya, kodhenāti[2] attho. **Vebhassiyā**ti[3] balavabhassabhāvena attano balappakāsanena, samutrāsanenāti[4] attho. **Dubbalyā**ti tumhākaṁ dubbalabhāvena. Sabbattha uññāya ca paribhavena cāti evaṁ samuccayattho daṭṭhabbo. **Viviccathā**ti vinā hotha. Sesaṁ uttānameva saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo sattarasa saṁghādisesāti ettha channaṁ paṭhamāpattikānaṁ anantarā sañcarittaṁ, dve duṭṭhadosāti imāni tīṇi sikkhāpadāni Mahāvibhaṅgato pakkhipitvā **nava paṭhamāpattikā,** catunnaṁ yāvatatiyakānaṁ anantarā Mahāvibhaṅgatopi cattāro yāvatatiyake pakkhipitvā **aṭṭha yāvatatiyakā** veditabbā. Evaṁ sabbepi pātimokkhuddesamaggena uddiṭṭhā kho ayyāyo sattarasa saṁghādisesā dhammāti evamettha attho daṭṭhabbo. Sesaṁ uttānameva aññatra pakkhamānattā. Taṁ pana Khandhake vitthārena vaṇṇayissāmāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Sattarasakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṁghādisesakaṇḍaṁ niṭṭhitaṁ.

---

1. Tādiso ācāroti (Syā), tādisa-ācārāti (?)
2. Kopenāti (Sī, Syā)
3. Vebhassāti (Sī, Syā)
4. Balappakāsanasamutrāsanenāti (Syā)

3. Nissaggiyakaṇḍa

Paṭhamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

Tiṁsa nissaggiyā dhammā, bhikkhunīnaṁ pakāsitā.
Ye tesaṁ dāni bhavati, ayaṁ saṁvaṇṇanākkamo.

733. **Āmattikāpaṇan**ti amattāni vuccanti bhājanāni, tāni ye vikkiṇanti, te vuccanti āmattikā, tesaṁ āpaṇo **āmattikāpaṇo,** taṁ vā pasāressantīti attho.

734. **Pattasannicayaṁ kareyyā**ti pattasannidhiṁ kareyya, ekāhaṁ anadhiṭṭhahitvā vā avikappetvā vā pattaṁ ṭhapeyyāti attho. Sesaṁ Mahāvibhaṅge vuttanayeneva veditabbaṁ. Ayameva hi viseso, tattha dasāhaṁ parihāro, idha ekāhampi natthi. Sesaṁ tādisameva.

Idampi kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Akiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṁ.

Dutiyanissaggiyapācittayasikkhāpadavaṇṇanā

738. Dutiye **duccoḷā**ti virūpacoḷā, jiṇṇacoḷāti attho. **Apayyāhī**ti api ayyāhi.

740. **Ādissa dinnan**ti sampattā bhājentūti vatvāpi idaṁ gaṇassa, idaṁ tumhākaṁ dammīti vatvā vā dātukamyatāya pādamūle ṭhapetvā vā dinnampi ādissa dinnaṁ nāma hoti. Etaṁ sabbampi akālacīvaraṁ. **Ayyāya dammī**ti evaṁ paṭiladdhaṁ pana yathādāneyeva upanetabbaṁ. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadaṁ.

Tatiyanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

743-5. Tatiye **handā**ti gaṇha. **Sayaṁ acchindatī**ti ekaṁ datvā ekaṁ acchindantiyā ekaṁ nissaggiyaṁ, bahūsu bahūni. Sace saṁharitvā ṭhapitāni ekato acchindati, vatthugaṇanāya āpattiyo. Bandhitvā ṭhapitesu pana ekāva āpatti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Tatiyasikkhāpadaṁ.

Catutthanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

748. Catutthe **kayenā**ti mūlena. **Na me āvuso sappinā attho, telena me attho**ti idaṁ kira sā āhaṭasappiṁ datvā telampi āharissatīti maññamānā āha. **Viññāpetvā**ti jānāpetvā, idaṁ nāma āharāti yācitvā vā.

752. **Taññeva viññāpetī**ti yaṁ paṭhamaṁ viññattaṁ, taṁ thokaṁ nappahoti, tasmā puna taññeva viññāpetīti attho. **Aññañca viññāpetī**ti sace paṭhamaṁ sappi viññattaṁ, yamakaṁ pacitabbanti ca vejjena vuttattā telena attho hoti, tato telenāpi me atthoti evaṁ aññañca viññāpeti. **Ānisaṁsaṁ dassetvā**ti sace kahāpaṇassa sappi ābhataṁ hoti, iminā mūlena diguṇaṁ telaṁ labbhati, tenāpi ca idaṁ kiccaṁ nipphajjati, tasmā telaṁ āharāti evaṁ ānisaṁsaṁ dassetvā viññāpetīti. Sesaṁ uttānameva.

Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Catutthasikkhāpadaṁ.

Pañcamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

753. Pañcame **na me sikkhamāne**ti idaṁ kira sā kuladhītā "ayaṁ addhā evaṁ vuttā idaṁ telaṁ ṭhapetvā sappimpi me attano kulagharā āharissatī"ti maññamānā āha. **Cetāpetvā**ti jānāpetvā icceva attho. Sesaṁ sabbattha catutthasadisamevāti.

Pañcamasikkhāpadaṁ.

Chaṭṭhanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

758. Chaṭṭhe **chandakan**ti idaṁ nāma dhammakiccaṁ karissāma, yaṁ sakkotha, taṁ dethāti evaṁ paresaṁ chandañca ruciñca uppādetvā gahitaparikkhārassetaṁ adhivacanaṁ. **Aññadatthikenā**ti aññassatthāya dinnena. **Aññuddisikenā**ti aññaṁ uddisitvā dinnena. **Saṁghikenā**ti saṁghassa pariccattena.

762. **Sesakaṁ upanetī**ti yadatthāya dinno, taṁ cetāpetvā avasesaṁ aññassatthāya upaneti. **Sāmike apaloketvā**ti "tumhehi cīvaratthāya dinno, amhākañca cīvaraṁ atthi, telādīhi pana attho"ti evaṁ āpucchitvā upaneti. **Āpadāsū**ti tathārūpesu upaddavesu bhikkhuniyo vihāraṁ chaḍḍetvā pakkamanti, evarūpāsu āpadāsu yaṁ vā taṁ vā cetāpetuṁ vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva.

Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṁ.

Sattamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

764. Sattame **saññācikenā**ti sayaṁ yācitakena. Etadevettha nānākaraṇaṁ, sesaṁ chaṭṭhasadisamevāti.

Sattamasikkhāpadaṁ.

Aṭṭhamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

769. Aṭṭhame **mahājanikenā**ti gaṇassa pariccattena. Etadevettha nānākaraṇaṁ.

Aṭṭhamasikkhāpadaṁ.

Navamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

774. Navamasikkhāpade **saññācikenā**ti idaṁ padaṁ ito adhikataraṁ.

Navamasikkhāpadaṁ.

Dasamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

788. Dasame **pariveṇaṁ undriyatī**ti[1] pariveṇaṁ vinassati, paripatatīti attho. Idañca padaṁ **puggalikena saññācikenā**ti idañca ettakameva nānākaraṇaṁ. Sesaṁ pubbasadisamevāti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Ekādasamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

784. Ekādasame **garupāvuraṇan**ti sītakāle pāvuraṇaṁ. **Catukkaṁsaparamaman**ti ettha kaṁso nāma catukkahāpaṇiko hoti. Tasmā padabhājane "soḷasakahāpaṇagghanakan"ti vuttaṁ.

Ekādasamasikkhāpadaṁ.

Dvādasamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

789. Dvādasame **lahupāvuraṇan**ti uṇhakāle pāvuraṇaṁ. Sesaṁ sikkhāpadadvayepi uttānameva.

---

1. Udriyatīti (Sī), uddariyatīti (Syā)

Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dvādasamasikkhāpadaṁ.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo tiṁsa nissaggiyā pācittiyā dhammāti ettha Mahāvibhaṅge cīvaravaggato dhovanañca paṭiggahaṇañcāti dve sikkhāpadāni apanetvā akālacīvaraṁ kālacīvaranti adhiṭṭhahitvā bhājitasikkhāpadena ca parivattetvā acchinnacīvarena ca paṭhamavaggo pūretabbo. Puna eḷakalomavaggassa ādito satta sikkhāpadāni apanetvā satta aññadatthikāni pakkhipitvā dutiyavaggo pūretabbo. Tatiyavaggato Paṭhamapattaṁ Vassikasāṭikaṁ Āraññakasikkhapadanti imāni tīṇi apanetvā Pattasannicayagarupāvuraṇalahupāvuraṇasikkhāpadehi tatiyavaggo pūretabbo. Iti bhikkhunīnaṁ dvādasa sikkhāpadāni ekatopaññattāni, aṭṭhārasa ubhatopaññattānīti evaṁ sabbepi pātimokkhuddesamaggena uddiṭṭhā kho ayyāyo tiṁsa nissaggiyā pācittiyā dhammāti evamettha attho daṭṭhabbo. Sesaṁ vuttanayamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Tiṁsakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nissaggiyakaṇḍaṁ niṭṭhitaṁ.

4. Pācittiyakaṇḍa

1. Lasuṇavagga

1. Paṭhamalasuṇasikkhāpadavaṇṇanā

Tiṁsakānantaraṁ dhammā, chasaṭṭhisatasaṅgahā.
Saṅgītā ye ayaṁ dāni, hoti tesampi vaṇṇanā.

793. Tattha Lasuṇavaggassa tāva paṭhamasikkhāpade **dve tayo bhaṇḍike**ti[1] dve vā tayo vā poṭṭalike[2]. Sampuṇṇamiñjānametaṁ adhivacanaṁ. **Na mattaṁ jānitvā**ti pamāṇaṁ ajānitvā khettapālassa vārentassa bahuṁ lasuṇaṁ harāpesi.

Aññataraṁ haṁsayoninti suvaṇṇahaṁsayoniṁ. **So tāsaṁ ekekan**ti so haṁso jātissaro ahosi, atha pubbasinehena āgantvā tāsaṁ ekekaṁ pattaṁ deti, taṁ tāpanatālanacchedanakkhamaṁ suvaṇṇameva hoti.

795. **Māgadhakan**ti Magadhesu jātaṁ. Magadharaṭṭhe jātalasuṇameva hi idha lasuṇanti adhippetaṁ, tampi bhaṇḍikalasuṇameva[3], na ekadvitimiñjakaṁ. Kurundiyaṁ pana jātadesaṁ avatvā "māgadhakaṁ nāma bhaṇḍikalasuṇan"ti vuttaṁ. **Ajjhohāre ajjhohāre**ti ettha sace dve tayo bhaṇḍike ekatoyeva saṅkhāditvā ajjhoharati, ekaṁ pācittiyaṁ. Bhinditvā ekekaṁ miñjaṁ khādantiyā pana payogagaṇanāya pācittiyānīti.

797. **Palaṇḍukā**dīnaṁ vaṇṇena vā miñjāya vā nānattaṁ veditabbaṁ—vaṇṇena tāva palaṇḍuko paṇḍuvaṇṇo hoti. Bhañjanako lohitavaṇṇo. Haritako haritapaṇṇavaṇṇo. Miñjāya pana palaṇḍukassa ekā miñjā hoti, bhañjanakassa dve, haritakassa tisso, cāpalasuṇo[4] amiñjako, aṅkuramattameva hi tassa hoti. Mahāpaccariyādīsu pana "palaṇḍukassa tīṇi miñjāni, bhañjanakassa dve, haritakassa ekan"ti

---

1. Gaṇṭhiketi (Ka)
2. Phoṭalake (Ka)
3. Gaṇṭhikalasuṇameva (Ka)
4. Cāvalasuṇo (Sī)

vuttaṁ. Ete palaṇḍukādayo sabhāveneva vaṭṭanti. Sūpasampākādīsu pana Māgadhakampi vaṭṭati. Taṁ hi paccamānesu muggasūpādīsu vā macchamaṁsavikatiyā vā telādīsu vā badarasāḷavādīsu vā ambilasākādīsu vā uttaribhaṅgesu vā yattha katthaci antamaso yāgubhattepi pakkhipituṁ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ[1], ticittaṁ tivedananti.

Lasuṇasikkhāpadaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

799. Dutiye **sambādhe**ti paṭicchannokāse. Tassa vibhāgadassanatthaṁ pana "ubho upakacchakā muttakaraṇan"ti vuttaṁ. **Ekampi loman**ti kattariyā vā saṇḍāsakena vā khurena vā yena kenaci ekapayogena vā nānāpayogena vā ekaṁ vā bahūni vā saṁharāpentiyā payogagaṇanāya pācittiyāni, na lomagaṇanāya.

801. **Ābādhapaccayā**ti kaṇḍukacchu-ādi-ābādhapaccayā saṁharāpentiyā anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Catusamuṭṭhānaṁ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadaṁ.

---

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

803-4. Tatiye **talaghātake**ti muttakaraṇatalaghātane. **Antamaso uppalapattenāpī**ti ettha pattaṁ tāva mahantaṁ, kesarenāpi pahāraṁ dentiyā āpattiyeva.

---

1. Kāyakammaṁ vacīkammaṁ (Sī, Syā)

805. **Ābādhapaccayā**ti gaṇḍaṁ vā vaṇaṁ vā paharituṁ vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti[1].

Tatiyasikkhāpadaṁ.

---

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

806. Catutthe **purāṇarājorodhā**ti[2] purāṇe gihibhāve rañño orodhā[3]. **Cirāciraṁ gacchatī**ti cirena cirena gacchati. **Dhārethā**ti sakkotha. **Kassidaṁ kamman**ti vutte anārocitepi etā mayi āsaṅkaṁ karissantīti maññamānā evamāha "mayhidaṁ kamman"ti.

807. **Jatumaṭṭhake**ti[4] jatunā kate maṭṭhadaṇḍake[5]. Vatthuvasenevetaṁ vuttaṁ, yaṁkiñci pana daṇḍakaṁ pavesentiyā āpattiyeva. Tenāha "antamaso uppalapattampi muttakaraṇaṁ pavesetī"ti. Etampi ca atimahantaṁ, kesaramattampi pana pavesentiyā āpatti eva. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni talaghātake vuttasadisānevāti.

Catutthasikkhāpadaṁ.

---

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

810. Pañcame **atigambhīraṁ udakasuddhikaṁ ādiyantī**ti ati-anto pavesetvā udakena dhovanaṁ kurumānā.

812. **Kesaggamattampi atikkāmetī**ti vitthārato tatiyaṁ vā catutthaṁ vā aṅgulaṁ, gambhīrato dvinnaṁ pabbānaṁ upari kesaggamattampi pavesentiyā pācittiyanti attho. Vuttañhetaṁ Mahāpaccariyaṁ "ekissā aṅguliyā tīṇi pabbāni ādātuṁ na labhati, tiṇṇaṁ vā catunnaṁ vā ekekampi pabbaṁ ādātuṁ

---

1. Dvivedananti (Sī, Syā)
2. Purāṇarājorodhoti (Sī, Syā)
3. Orodho (Sī, Syā)
4. Jatumaṭṭaketi (Sī)
5. Maṭṭadaṇḍake (Sī)

na labhatī”ti. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi talaghātake vuttasadisānevāti.

Pañcamasikkhāpadaṁ.

---

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

815. Chaṭṭhe **bhattavissaggan**ti bhattakiccaṁ. **Pānīyena ca vidhūpanena ca upatiṭṭhitvā**ti ekena hatthena pānīyathālakaṁ ekena bījaniṁ gahetvā bījamānā samīpe ṭhatvāti attho. **Accāvadatī**ti pubbepi tumhe evaṁ bhuñjatha, ahaṁ evaṁ upaṭṭhānaṁ karomīti pabbajitacārittaṁ atikkamitvā gehassitakathaṁ kathetīti attho.

817. **Yaṁkiñci pānīyan**ti suddha-udakaṁ vā hotu, takkadadhimatthurasakhīrādīnaṁ vā aññataraṁ. **Yā kāci bījanī**ti antamaso cīvarakaṇṇopi. **Hatthapāse tiṭṭhati, āpatti pācittiyassā**ti idha ṭhānapaccayāva pācittiyaṁ vuttaṁ. Pahārapaccayā pana Khandhake dukkaṭaṁ paññattaṁ.

819. **Deti dāpetī**ti pānīyaṁ vā sūpādiṁ vā imaṁ pivatha, iminā bhuñjathāti deti, tālavaṇṭaṁ iminā bījantā bhuñjathāti deti, aññena vā ubhayampi dāpeti, anāpatti. **Anupasampannaṁ āṇāpetī**ti upatiṭṭhanatthaṁ sāmaṇeriṁ[1] āṇāpeti, anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṁ.

---

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

822. Sattame **bhuñjissāmīti paṭiggaṇhati, āpatti dukkaṭassā**ti idaṁ payogadukkaṭaṁ nāma, tasmā na kevalaṁ paṭiggahaṇeyeva hoti,

---

1. Sāmaṇerādiṁ (Ka)

paṭiggaṇhitvā pana araññato[1] āharaṇepi sukkhāpanepi vaddalidivase bhajjanatthāya uddhanasajjanepi kapallasajjanepi dabbisajjanepi dārūni ādāya aggikaraṇepi kapallamhi dhaññapakkhipanepi dabbiyā saṅghaṭṭanesupi koṭṭanatthaṁ udukkhalamusalādisajjanesupi koṭṭanapapphoṭanadhovanādīsupi yāva mukhe ṭhapetvā ajjhoharaṇatthaṁ dantehi saṅkhādati, tāva sabbapayogesu dukkaṭāni, ajjhoharaṇakāle pana ajjhoharaṇagaṇanāya pācittiyāni. Ettha ca viññatti ceva bhojanañca pamāṇaṁ. Tasmā sayaṁ viññāpetvā aññāya bhajjanakoṭṭanapacanāni kārāpetvā bhuñjantiyāpi āpatti. Aññāya viññāpetvā sayaṁ bhajjanādīni katvā bhuñjantiyāpi āpatti. Mahāpaccariyaṁ pana vuttaṁ "idaṁ āmakadhaññaṁ nāma mātarampi viññāpetvā bhuñjantiyā pācittiyameva, aviññattiyā laddhaṁ sayaṁ bhajjanādīni katvā vā kārāpetvā vā bhuñjantiyā dukkaṭaṁ. Aññāya viññattiyā laddhaṁ sayaṁ vā bhajjanādīni katvā tāya vā kārāpetvā aññāya vā kārāpetvā bhuñjantiyāpi dukkaṭamevā"ti. Punapi vuttaṁ "aññāya viññattiyā laddhaṁ sayaṁ bhajjanādīni katvā bhuñjantiyā pācittiyameva. Bhajjanādīni kārāpetvā bhuñjantiyā pana dukkaṭan"ti. Taṁ pubbāparaviruddhaṁ hoti, na hi bhajjanādīnaṁ karaṇe vā kārāpane vā viseso atthi. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ pana aññāya viññattaṁ bhuñjantiyā dukkaṭanti avisesena vuttaṁ.

823. **Ābādhapaccayā**ti sedakammādīnaṁ atthāya dhaññaviññattiyā anāpatti. Aviññattiyā labbhamānaṁ pana navakammatthāya sampaṭicchituṁ vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. **Aparaṇṇaṁ viññāpetī**ti ṭhapetvā satta dhaññāni muggamāsādiṁ vā lābukumbhaṇḍādiṁ vā aññaṁ yaṁkiñci ñātakapavāritaṭṭhāne viññāpentiyā anāpatti. Āmakadhaññaṁ pana ñātakapavāritaṭṭhānepi na vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva.

Catusamuṭṭhānaṁ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sattamasikkhāpadaṁ.

1. Aññato (Sī, Syā)

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

824. Aṭṭhame nibbiṭṭho rājabhaṭo rañño bhati keṇi etenāti **nibbiṭṭharājabhaṭo,** ekaṁ ṭhānantaraṁ keṇiyā gahetvā tato laddha-udayoti attho. **Taññeva bhaṭapathaṁ yācissāmī**ti rañño keṇiṁ datvā puna taṁyeva ṭhānantaraṁ yācissāmīti cintento. **Paribhāsī**ti tā bhikkhuniyo mā puna evaṁ karitthāti santajjesi.

826. **Sayaṁ chaḍḍetī**ti cattāripi vatthūni ekapayogena chaḍḍentiyā ekāva āpatti, pāṭekkaṁ chaḍḍentiyā vatthugaṇanāya āpattiyo. Āṇattiyampi eseva nayo. Dantakaṭṭhachaḍḍanepi bhikkhuniyā pācittiyameva. Bhikkhussa sabbattha dukkaṭaṁ. Sesaṁ uttānameva.

Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṁ.

---

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

830-2. Navame **yaṁ manussānaṁ upabhogaparibhogaṁ ropiman**ti khettaṁ vā hotu nāḷikerādi-ārāmo vā, yattha katthaci ropimaharitaṭṭhāne etāni vatthūni chaḍḍentiyā purimanayeneva āpattibhedo vdditabbo. Khette vā ārāme vā nisīditvā bhuñjamānā, ucchu-ādīni vā khādantī gacchamānā ucchiṭṭhodakacalakādīni haritaṭṭhāne chaḍḍeti, antamaso udakaṁ pivitvā matthakacchinnanāḷikerampi chaḍḍeti, pācittiyameva. Bhikkhuno dukkaṭaṁ. Kasitaṭṭhāne pana nikkhittabīje yāva aṅkuraṁ na uṭṭhahati, tāva sabbesaṁ dukkaṭaṁ. Anikkhittabījesu khettakoṇādīsu vā asañjātaropimesu khettamariyādādīsu vā chaḍḍetuṁ vaṭṭati. Manussānaṁ kacavarachaḍḍanaṭṭhānepi vaṭṭati. **Chaḍḍītakhette**ti manussesu sassaṁ uddharitvā gatesu chaḍḍitakhettaṁ nāma hoti, tattha vaṭṭati. Yattha pana lāyitampi pubbaṇṇādi puna uṭṭhahissatīti rakkhanti, tattha yathāvatthukameva. Sesaṁ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ -pa- tivedananti.

Navamasikkhāpadaṁ.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

835. Dasame **yaṁkiñci naccan**ti naṭādayo vā naccantu, soṇḍā vā, antamaso morasuvamakkaṭādayopi, sabbampetaṁ naccameva. **Yaṁkiñci gītan**ti yaṁkiñci naṭādīnaṁ vā gītaṁ hotu ariyānaṁ parinibbānakāle ratanattayaguṇūpasaṁhitaṁ sādhukīḷitagītaṁ vā asaṁyatabhikkhūnaṁ dhammabhāṇakagītaṁ vā, sabbampetaṁ gītameva. **Yaṁkiñci vāditan**ti tantibaddhādivādanīyabhaṇḍavāditaṁ vā hotu kuṭabherivāditaṁ vā antamaso udakabherivāditampi, sabbampetaṁ vāditameva.

836. **Dassanāya gacchati, āpatti dukkaṭassā**ti padavāragaṇanāya āpatti dukkaṭassa. **Yattha ṭhitā passati vā suṇāti vā**ti ekapayogena olokentī passati, tesaṁyeva gītavāditaṁ suṇāti, ekameva pācittiyaṁ. Sace pana ekaṁ disaṁ oloketvā naccaṁ passati, puna aññato oloketvā gāyante passati aññato vādente, pāṭekkā āpattiyo. Bhikkhunī sayampi naccituṁ vā gāyituṁ vā vādituṁ vā na labhati, aññe nacca, gāya, vādehīti vattumpi na labhati. Cetiyassa upahāraṁ detha upāsakāti vattumpi, tumhākaṁ cetiyassa upaṭṭhānaṁ karomāti vutte sādhūti sampaṭicchitumpi na labhati. Sabbattha pācittiyanti sabba-aṭṭhakathāsu vuttaṁ. Bhikkhuno dukkaṭaṁ. "Tumhākaṁ cetiyassa upaṭṭhānaṁ karomā"ti vutte pana "upaṭṭhānakaraṇaṁ nāma sundaran"ti vattuṁ vaṭṭati.

837. **Ārāme ṭhitā**ti ārāme ṭhatvā antarārāme vā bahi-ārāme vā naccādīni passati vā suṇāti vā, anāpatti. **Sati karaṇīye**ti salākabhattādīnaṁ vā atthāya aññena vā kenaci karaṇīyena gantvā gataṭṭhāne passati vā suṇāti vā, anāpatti. **Āpadāsū**ti tādisena upaddavena upaddutā samajjaṭṭhānaṁ pavisati, evaṁ pavisitvā passantiyā vā suṇantiyā vā anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Lasuṇavaggo paṭhamo.

2. Andhakāravagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

839. Andhakāravaggassa paṭhamasikkhāpade **appadīpe**ti padīpacandasūriya-aggīsu ekenāpi anobhāsite. Tenevassa padabhājane "anāloke"ti vuttaṁ. **Sallapeyya vā**ti gehassitakathaṁ katheyya.

841. **Arahopekkhā aññavihitā**ti na raho-assādāpekkhā raho-assādato aññavihitāva hutvā ñātiṁ vā pucchati, dāne vā pūjāya vā manteti. Sesaṁ uttānameva. Theyyasatthasamuṭṭhānaṁ kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dvivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

842. Dutiye **paṭicchanne okāse**ti idameva nānaṁ, sesaṁ sabbaṁ purimasadisamevāti.

Dutiyasikkhāpadaṁ.

---

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

846. Tatiye **ajjhokāse**ti nānaṁ, sesaṁ sabbaṁ tādisamevāti.

Tatiyasikkhāpadaṁ.

---

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

850-3. Catutthe **nikaṇṇikan**ti kaṇṇamūlaṁ vuccati, kaṇṇamūle jappeyyāti vuttaṁ hoti. **Sati karaṇīye**ti salākabhattādīnaṁ āharaṇatthāya vihāre vā dunnikkhittaṁ paṭisāmanatthāya. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni purimasadisānevāti.

Catutthasikkhāpadaṁ.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

854. Pañcame **gharaṁ sodhentā**ti tesaṁ kira etadahosi "theriyā koci kāyikavācasiko vītikkamo na dissati, gharampi tāva sodhemā"ti, tato gharaṁ sodhentā naṁ addasaṁsu.

856. **Anovassakaṁ atikkāmentiyā**ti paṭhamaṁ pādaṁ atikkāmentiyā dukkaṭaṁ, dutiyaṁ atikkāmentiyā pācittiyaṁ, upacārātikkame eseva nayo.

858. **Gilānāyā**ti yā tādisena gelaññena āpucchituṁ na sakkoti. **Āpadāsū**ti ghare aggi vā uṭṭhito hoti corā vā, evarūpe upaddave anāpucchā pakkamati, anāpatti. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Pañcamasikkhāpadaṁ.

---

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

860. Chaṭṭhe **abhinisīdeyyā**ti nisīdeyya. Nisīditvā gacchantiyā ekā āpatti, anisīditvā nipajjitvā gacchantiyā ekā, nisīditvā nipajjitvā gacchantiyā dve.

863. **Dhuvapaññatte**ti bhikkhunīnaṁ atthāya niccapaññatte. Sesaṁ uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṁ -pa- tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṁ.

---

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

863. Sattamepi sabbaṁ chaṭṭhe vuttanayeneva veditabbaṁ.

Sattamasikkhāpadaṁ.

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

869. Aṭṭhame sabbaṁ uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṁ.

---

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

875. Navame **abhisapeyyā**ti sapathaṁ kareyya. **Nirayena abhisapati** nāma "niraye nibbattāmi, Avīcimhi nibbattāmi, niraye nibbattatu, Avīcimhi nibbattatū"ti evamādinā nayena akkosati. **Brahmacariyena abhisapati** nāma "gihinī homi, odātavatthā homi, paribbājikā homi, itarā vā edisā hotū"ti evamādinā nayena akkosati, vācāya vācāya pācittiyaṁ. Ṭhapetvā pana nirayañca brahmacariyañca "sunakhī sūkarī kāṇā kuṇī"ti-ādinā nayena akkosantiyā vācāya vācāya dukkaṭaṁ.

878. **Attha purekkhārāyā**ti Aṭṭhakathaṁ kathentiyā. **Dhammapurekkhārāyā**ti Pāḷiṁ vācentiyā. **Anusāsanipurekkhārāyā**ti "idānipi tvaṁ edisā, sādhu viramassu, no ce viramasi, addhā puna evarūpāni kammāni katvā niraye uppajjissasi, tiracchānayoniyā uppajjissasī"ti evaṁ anusāsaniyaṁ ṭhatvā vadantiyā anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Navamasikkhāpadaṁ.

---

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

879. Dasame sabbaṁ uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Andhakāravaggo dutiyo.

3. Naggavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

883-6. Naggavaggassa paṭhamasikkhāpade **brahmacariyaṁ ciṇṇenā**ti brahmacariyena ciṇṇena, atha vā brahmacariyassa caraṇenāti evaṁ karaṇatthe vā sāmi-atthe vā upayogavacanaṁ veditabbaṁ. **Acchinnacīvarikāyā**ti idaṁ udakasāṭikaṁ sandhāya vuttaṁ, na aññaṁ cīvaraṁ. Tasmā udakasāṭikāya acchinnāya vā naṭṭhāya vā naggāya nhāyantiyā anāpatti. Sacepi udakasāṭikacīvaraṁ mahagghaṁ hoti, na sakkā nivāsetvā bahi gantuṁ, evampi naggāya nhāyituṁ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

887. Dutiye sabbaṁ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadaṁ.

---

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

893-4. Tatiye **anantarāyikinī**ti dasasu antarāyesu ekenapi antarāyena anantarāyā. **Dhuraṁ nikkhittamatte**ti dhuraṁ nikkhipitvā sacepi pacchā sibbati, āpattiyevāti attho. Sesaṁ uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Tatiyasikkhāpadaṁ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

898-9. Catutthe pañca ahāni pañcāhaṁ, pañcāhameva **pañcāhikaṁ.** Saṅghāṭīnaṁ cāro **saṅghāṭicāro,** paribhogavasena vā otāpanavasena vā saṅghaṭitaṭṭhena saṅghāṭīti laddhanāmānaṁ pañcannaṁ cīvarānaṁ parivattananti attho. Tasmāyeva padabhājane "pañcamaṁ divasaṁ pañca cīvarānī"ti-ādimāha. **Āpatti pācittiyassā**ti ettha ca ekasmiṁ cīvare ekā āpatti, pañcasu pañca.

901. **Āpadāsū**ti mahagghaṁ cīvaraṁ, na sakkā hoti corabhayādīsu paribhuñjituṁ, evarūpe upaddave anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Catutthasikkhāpadaṁ.

---

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

903. Pañcame **cīvarasaṅkamanīyan**ti saṅkametabbaṁ cīvaraṁ, aññissā santakaṁ anāpucchā gahitaṁ puna paṭidātabbacīvaranti attho.

906. **Āpadāsū**ti sace apārutaṁ vā anivatthaṁ vā corā haranti, evarūpāsu āpadāsu dhārentiyā anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Pañcamasikkhāpadaṁ.

---

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

909-10. Chaṭṭhe **aññaṁ parikkhāran**ti yaṁ kiñci thālakādīnaṁ vā sappitelādīnaṁ vā aññataraṁ. **Ānisaṁsan**ti kittakaṁ agghanakaṁ dātukāmatthāti pucchati, ettakaṁ nāmāti vadanti, āgametha tāva, idāni vatthaṁ mahagghaṁ, katipāhena kappāse āgate samagghaṁ bhavissatīti evaṁ vatvā nivārentiyā anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṁ.

---

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

911. Sattame **pakkamiṁsūti**[1] aññāsampi āgamanaṁ āgamentī addhā amhākampi āgamessatīti tattha tattha agamaṁsu. **Paṭibāheyyāti** paṭisedheyya.

915. **Ānisaṁsanti** ekissā ekaṁ sāṭakaṁ nappahoti, āgametha tāva, katipāhena uppajjissati, tato bhājessāmīti evaṁ ānisaṁsaṁ dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti. Sesaṁ utānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sattamasikkhāpadaṁ.

---

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

916-8. Aṭṭhame **naṭā** nāma ye nāṭakaṁ nāṭenti. **Naṭakā** nāma ye naccanti. **Laṅghakā** nāma ye vaṁsavarattādīsu laṅghanakammaṁ karonti. **Sokajjhāyikā**[2] nāma māyākārā. **Kumbhathūṇikā** nāma ghaṭakena kīḷanakā, bimbisakavādakātipi vadanti. **Deti āpatti pācittiyassāti** ettha cīvaragaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sesaṁ uttānameva.

Chasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṁ.

---

1. Vipakkamiṁsūti (Syā) 2. Sokasāyikā (Sī)

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

921-4. Navame **dubbalacīvarapaccāsāyā**ti dubbalāya cīvarapaccāsāya. **Ānisaṁsan**ti kiñcāpi na mayaṁ ayye sakkomāti vadanti, idāni pana tesaṁ kappāso āgamissati, saddho pasanno puriso āgamissati, addhā dassatīti evaṁ ānisaṁsaṁ dassetvā nivārentiyā anāpatti, sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Navamasikkhāpadaṁ.

---

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

927. Dasame **kathinuddhāraṁ na dassantī**ti kīdiso kathinuddhāro dātabbo, kīdiso na dātabboti. Yassa atthāramūlako ānisaṁso mahā, ubbhāramūlako appo, evarūpo na dātabbo. Yassa pana atthāramūlako ānisaṁso appo, ubbhāramūlako mahā, evarūpo dātabbo. Samānisaṁsopi saddhāparipālanatthaṁ dātabbova.

931. **Ānisaṁsan**ti bhikkhunisaṁgho jiṇṇacīvaro, kathinānisaṁsamūlako mahālābhoti evarūpaṁ ānisaṁsaṁ dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Naggavaggo tatiyo.

4. Tuvaṭṭavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

933. Tuvaṭṭavaggassa paṭhamasikkhāpade **tuvaṭṭeyyun**ti nipajjeyyuṁ. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

937. Dutiye ekaṁ attharaṇañceva pāvuraṇañca etāsanti **ekattharaṇapāvuraṇā,** saṁhārimānaṁ[1] pāvārattharaṇakaṭasārakādīnaṁ ekaṁ antaṁ attharitvā ekaṁ pārupitvā tuvaṭṭentīnametaṁ adhivacanaṁ.

940. **Vavatthānaṁ dassetvā**ti majjhe kāsāvaṁ vā kattarayaṭṭhiṁ vā antamaso kāyabandhanampi ṭhapetvā nipajjantīnaṁ anāpattīti attho. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dutiyaṁ.

---

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

941. Tatiye **uḷārasambhāvitā**ti uḷārakulā pabbajitattā guṇehi ca uḷārattā uḷārāti sambhāvitā. **Issāpakatā**ti issāya apakatā, abhibhūtāti attho. Saññatti bahulā etāsanti **saññattibahulā,** divasaṁ mahājanaṁ saññāpayamānāti attho. Viññatti bahulā etāsanti **viññattibahulā. Viññattī**ti hetūdāharaṇādīhi vividhehi nayehi ñāpanā veditabbā, na yācanā.

---

1. Saṁhāriyamānānaṁ (Sī)

943. Caṅkamane nivattanagaṇanāya āpattiyo veditabbā, **tiṭṭhati vā**ti-ādīsu payogagaṇanāya, **uddisati vā**ti-ādīsu padādigaṇanāya. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Tatiyaṁ.

---

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

949. Catutthe **sati antarāye**ti dasavidhe antarāye sati. **Pariyesitvā na labhatī**ti aññaṁ upaṭṭhāyikaṁ na labhati. **Gilānāyā**ti sayaṁ gilānāya. **Āpadāsū**ti tathārūpe upaddave sati anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Catutthaṁ.

---

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

952. Pañcame **aññaṁ āṇāpetī**ti ettha sace nikkaḍḍhāti āṇattā ekapayogena bahūnipi dvārāni atikkāmeti, ekā āpatti. Atha imañcimañca dvāraṁ atikkāmehīti evaṁ āṇattā atikkāmeti, dvāragaṇanāya āpattiyo. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Pañcamaṁ.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

955. Chaṭṭhe sabbaṁ uttānameva. Samanubhāsanasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Chaṭṭhaṁ.

7-8-9. Sattama aṭṭhama navamasikkhāpadavaṇṇanā

961. Sattama aṭṭhama navamesu sabbaṁ uttānameva. Sabbāni eḷakalomasamuṭṭhānāni, kiriyāni, nosaññāvimokkhāni, acittakāni, paṇṇattivajjāni, kāyakammāni, ticittāni, tivedanānīti.

Sattama aṭṭhama navamasikkhāpadāni.

---

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

973. Dasame **āhundarikā**ti sambādhā.

975. **Dhuraṁ nikkhittamatte**ti sacepi dhuraṁ nikkhipitvā pacchā pakkamati, āpattiyevāti attho. Pavāretvā pañca yojanāni gacchantiyāpi anāpatti. Chasu vattabbameva natthi. Sace pana tīṇi gantvā teneva maggena paccāgacchati, na vaṭṭati. Aññena maggena āgantuṁ vaṭṭati.

976. **Antarāye**ti dasavidhe antarāye. Paraṁ gacchissāmīti nikkhantā, nadīpūro pana āgato[1], corā vā magge honti, megho vā uṭṭhāti, nivattituṁ vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Tuvaṭṭavaggo catuttho.

---

1. Nadīpūrā puna āgatā (Ka)

5. Cittāgāravagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

978. Cittāgāravaggassa paṭhamasikkhāpade **rājāgāran**ti rañño kīḷanagharaṁ. **Cittāgāran**ti kīḷanacittasālaṁ. **Ārāman**ti kīḷana-upavanaṁ. **Uyyānan**ti kīḷanuyyānaṁ. **Pokkharaṇī**ti kīḷanapokkharaṇiṁ. Tasmāyeva padabhājane "yattha katthaci rañño kīḷitun"ti-ādi vuttaṁ. **Dassanāya gacchati āpatti dukkaṭassā**ti ettha padavāragaṇanāya dukkaṭaṁ. **Yattha ṭhitā passatī**ti ettha pana sace ekasmiṁyeva ṭhāne ṭhitā padaṁ anuddharamānā pañcapi passati, ekameva pācittiyaṁ. Taṁ taṁ disābhāgaṁ oloketvā passantiyā pana pāṭekkā āpattiyo. Bhikkhussa pana sabbattha dukkaṭaṁ.

981. **Ārāme ṭhitā**ti ajjhārāme rājāgārādīni karonti, tāni passantiyā anāpatti. **Gacchantī vā āgacchantī vā**ti piṇḍapātādīnaṁ atthāya gacchantiyā maggo hoti, tāni passati, anāpatti. **Sati karaṇīye gantvā**ti rañño santikaṁ kenaci karaṇīyena gantvā passati, anāpatti. **Āpadāsū**ti kenaci upaddutā pavisitvā passati, anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, tivedananti.

Paṭhamaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

982. Dutiye abhinisīdanābhinipajjanesu payogagaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sesaṁ uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dutiyaṁ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

988. Tatiye **ujjavujjave**ti yattakaṁ hatthena añchitaṁ hoti, tasmiṁ takkamhi[1] veṭhite ekā āpatti. Kantanato pana pubbe kappāsavicinanaṁ ādiṁ katvā sabbapayogesu hatthavāragaṇanāya dukkaṭaṁ.

989. **Kantitasuttan**ti dasikasuttādiṁ saṅghāṭetvā kantati, dukkantitaṁ vā paṭikantati. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Tatiyaṁ.

---

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

992. Catutthe **yāguṁ vā**ti-ādīsu taṇḍulakoṭṭanaṁ ādiṁ katvā sabbesu pubbapayogesu[2] payogagaṇanāya dukkaṭaṁ. Yāgubhattesu bhājanagaṇanāya, khādanīyādīsu rūpagaṇanāya[3] pācittiyāni.

993. **Yāgupāne**ti manussehi saṁghassatthāya kariyamāne yāgupāne vā saṁghabhatte vā tesaṁ sahāyikabhāvena[4] yaṁkiñci pacantiyā anāpatti. Cetiyapūjāya sahāyikā hutvā gandhādīni pūjeti, vaṭṭati. **Attano veyyāvaccakarassā**ti sacepi mātāpitaro āgacchanti, yaṁkiñci bījaniṁ vā sammuñjanidaṇḍakaṁ vā kārāpetvā veyyāvaccakaraṭṭhāne ṭhapetvāva yaṁkiñci pacituṁ vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni tatiyasadisānevāti.

Catutthaṁ.

---

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

996. Pañcame **asati antarāye**ti dasavidhe antarāye asati. **Dhuraṁ nikkhipitvā** pacchā vinicchinantī āpattiṁ āpajjitvāva vinicchināti.

---

1. Tattakamhi (Sī, Syā)
2. Sabbapayogesu (Syā, Ka)
3. Pūvagaṇanāya (Kaṅkhāvitaraṇiyaṁ)
4. Sabhāgabhāvena (Sī), sahāyabhāvena (Syā)

998. **Pariyesitvā na labhatī**ti sahāyikā bhikkhuniyo na labhati. Sesaṁ uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkavedananti.

Pañcamaṁ.

---

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

999. Chaṭṭhe sabbaṁ Naggavagge Āgārikasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṁ. Ayaṁ pana viseso, taṁ chasamuṭṭhānaṁ. Idaṁ "sahatthā"ti vuttattā eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Chaṭṭhaṁ.

---

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1007. Sattame **puna pariyāyenā**ti punavāre. **Āpadāsū**ti mahagghacīvaraṁ sarīrato mocetvā supaṭisāmitampi corā haranti, evarūpāsu āpadāsu anissajjitvā nivāsentiyā anāpatti. Sesaṁ uttānamevāti.

Kathinasamuṭṭhānaṁ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Sattamaṁ.

---

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1008. Aṭṭhame **anissajjitvā**ti rakkhaṇatthāya adatvā, imaṁ jaggeyyāsīti evaṁ anāpucchitvāti attho.

1002. **Pariyesitvā na labhatī**ti paṭijaggikaṁ na labhati. **Gilānāyā**ti vacībhedaṁ kātuṁ asamatthāya. **Āpadāsū**ti raṭṭhe bhijjante

āvāse chaḍḍetvā gacchanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni anantarasikkhāpadasadisānevāti.

Aṭṭhamaṁ.

---

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1015-6. Navame **bāhirakaṁ anatthasaṁhitan**ti hatthi-assarathadhanutharusippa-āthabbaṇakhīlanavasīkaraṇasosāpanamantāgadappayogādibhedaṁ parūpaghātakaraṁ. **Parittan**ti yakkhaparittanāgamaṇḍalādibhedaṁ sabbampi vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva.

Padasodhammasamuṭṭhānaṁ vācato vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Navamaṁ.

---

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1018. Dasame **vāceyyā**ti padaṁ viseso, sesaṁ navame vuttanayeneva veditabbaṁ saddhiṁ samuṭṭhānādīhīti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Cittāgāravaggo pañcamo.

---

6. Ārāmavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1025. Ārāmavaggassa paṭhamasikkhāpade **parikkhepaṁ atikkāmentiyā upacāraṁ okkamantiyā**ti ettha paṭhamapāde dukkaṭaṁ, dutiyapāde pācittiyaṁ.

1027. **Sīsānulokikā**ti paṭhamaṁ pavisantīnaṁ bhikkhunīnaṁ sīsaṁ anulokentī pavisati, anāpatti. **Yattha bhikkhuniyo**ti yattha bhikkhuniyo paṭhamataraṁ pavisitvā sajjhāyacetiyavandanādīni karonti, tattha

tāsaṁ santikaṁ gacchāmīti gantuṁ vaṭṭati. **Āpadāsū**ti kenaci upaddutā hoti, evarūpāsu āpadāsu pavisituṁ vaṭṭati. Sesaṁ uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

1028. Dutiye **āyasmā Kappitako**ti ayaṁ jaṭilasahassabbhantaro thero. **Saṁharī**ti saṅkāmesi. **Saṁhaṭo**ti saṅkāmito. **Kāsāvaṭo**ti nhāpitā kāsāvaṁ nivāsetvā kammaṁ karonti, taṁ sandhāyāhaṁsu. Sesaṁ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Dutiyaṁ.

---

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1036. Tatiye **anusāsanipurekkhārāyā**ti idānipi tvaṁ bālā abyattāti-ādinā nayena anusāsanipakkhe ṭhatvā vadantiyā anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni anantarasikkhāpadasadisānevāti.

Tatiyaṁ.

---

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

1037. Catutthe sabbaṁ uttānameva. Catusamuṭṭhānaṁ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Nimantitāya anāpucchā bhuñjantiyā āpattisambhavato siyā kiriyākiriyaṁ, pavāritāya kappiyaṁ kāretvāpi akāretvāpi bhuñjantiyā

āpattisambhavato siyā kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Catutthaṁ.

---

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

1043. Pañcame kule maccharo kulamaccharo, kulamaccharo etissā atthīti **kulamaccharinī.** Kulaṁ vā maccharāyatīti **kulamaccharinī. Kulassa avaṇṇan**ti taṁ kulaṁ assaddhaṁ appasannanti. **Bhikkhunīnaṁ avaṇṇan**ti bhikkhuniyo dussīlā pāpadhammāti.

1045. **Santaṁyeva ādīnavan**ti kulassa vā bhikkhunīnaṁ vā santaṁ aguṇaṁ. Sesaṁ uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Pañcamaṁ.

---

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1048. Chaṭṭhe **ovādāyā**ti garudhammatthāya. **Saṁvāsāyā**ti uposathapavāraṇāpucchanatthāya. Ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana Bhikkhunovādakasikkhāpadavaṇṇanāyaṁ vuttoyeva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Chaṭṭhaṁ.

---

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1053. Sattame **pariyesitvā na labhatī**ti bhikkhuniṁ[1] na labhati sesaṁ uttānameva. Imassāpi vitthāro Bhikkhunovādake vuttoyeva

---

1. Bhikkhuṁ (Ka)

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Sattamaṁ.

---

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1056. Aṭṭhame **ekakamman**ti-ādīhi uposathapapāraṇāyeva vuttā. Sesaṁ uttānameva. Imassāpi vitthāro Bhikkhunovādake vuttoyeva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Aṭṭhamaṁ.

---

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1058. Navame sabbaṁ uttānameva. Imassāpi vitthāro Bhikkhunovādake vuttoyeva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Navamaṁ.

---

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1062. Dasame **pasākhe**ti adhokāye. Adhokāyo hi yasmā tato rukkhassa sākhā viya ubho ūrū pabhijjitvā gatā, tasmā "pasākho"ti vuccati.

1065. **Bhindā**ti-ādīsu sace bhinda, phālehīti sabbāni āṇāpeti, so ca tatheva karoti, cha āṇattidukkaṭāni cha ca pācittiyāni āpajjati. Athāpi evaṁ āṇāpeti "upāsaka yaṁkiñci ettha kātabbaṁ, taṁ sabbaṁ karohī"ti, so ca sabbānipi bhedanādīni karoti, ekavācāya

cha dukkaṭāni cha pācittiyānīti dvādasa āpattiyo. Sace pana bhedanādīsupi ekaṁyeva vatvā "idaṁ karohī"ti āṇāpeti, so ca sabbāni karoti, yaṁ āṇattaṁ, tasseva karaṇe pācittiyaṁ, sesesu anāpatti. Sesaṁ uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṁ, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Ārāmavaggo chaṭṭho.

---

7. Gabbhinivagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1069. Gabbhinivaggassa paṭhamasikkhāpade **āpannasattā**ti kucchipaviṭṭhasattā[1].

Paṭhamaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

1073-4. Dutiye **pāyantin**ti thaññaṁ pāyamānaṁ. **Mātā vā hotī**ti yaṁ dārakaṁ pāyeti, tassa mātā vā hoti dhāti vā. Sesaṁ uttānameva. Ubhayampi tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dutiyaṁ.

---

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1077. Tatiye **sikkhāsammutiṁ dātun**ti kasmā dāpesi? Mātugāmo nāma lolo hoti, dve vassāni chasu dhammesu asikkhitvā sīlāni pūrayamāno kilamati, sikkhitvā pana pacchā na kilamissati, nittharissatīti dāpesi.

---

1. Kucchiṁ paviṭṭhasattā (Sī, Syā, Ka)

1079. **Pāṇātipātā veramaṇiṁ dve vassāni avītikkamma samādānaṁ samādiyāmī**ti yaṁ taṁ pāṇātipātā veramaṇīti paññattaṁ sikkhāpadaṁ, taṁ pāṇātipātā veramaṇisikkhāpadaṁ[1] dve vassāni avītikkamitabbasamādānaṁ katvā samādiyāmīti attho. Esa nayo sabbattha. Imā cha sikkhāyo saṭṭhivassāyapi pabbajitāya dātabbāyeva, na etāsu asikkhitā upasampādetabbā.

Tatiyaṁ.

---

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

1084. Catutthe sabbaṁ uttānameva. Sace pana paṭhamaṁ vuṭṭhānasammuti[2] na dinnā hoti, upasampadamāḷakepi dātabbāyeva. Imā dvepi mahāsikkhamānā nāma.

Catutthaṁ.

---

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

1090. Pañcame kiñcāpi ūnadvādasavassaṁ paripuṇṇasaññāya vuṭṭhāpentiyā anāpatti, sā pana anupasampannāva hoti. Sesaṁ uttānameva.

Pañcamaṁ.

---

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1095. Chaṭṭhe dasavassāya gihigatāya sikkhāsammutiṁ datvā paripuṇṇadvādasavassaṁ upasampādetuṁ vaṭṭati.

Chaṭṭhaṁ.

---

1. Veramaṇīsikkhāpadaṁ (Sī, Syā)   2. Sikkhāsammuti (Sī, Syā)

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1101. Sattame sabbaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi sabbesu dutiye vuttasadisāneva. Ayaṁ pana viseso, yattha sammuti atthi, tattha kiriyākiriyaṁ hotīti.

Sattamaṁ.

---

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1108. Aṭṭhame **na anuggaṇhāpeyyā**ti imissā ayye uddesādīni dehīti evaṁ uddesādīhi na anuggaṇhāpeyya.

1110. **Pariyesitvā**ti aññaṁ pariyesitvā na labhati. Sayaṁ gilānā hoti, na sakkoti uddesādīni dātuṁ, tassā anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Aṭṭhamaṁ.

---

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1113. Navame **na upaṭṭhaheyyā**ti cuṇṇena mattikāya dantakaṭṭhena mukhodakenāti evaṁ tena tena karaṇīyena na upaṭṭhaheyya. Sesaṁ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Navamaṁ.

---

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1116. Dasame **neva vūpakāseyyā**ti na gahetvā gaccheyya. **Na vūpakāsāpeyyā**ti “imaṁ ayye gahetvā gacchā”ti aññaṁ na āṇāpeyya. Sesamettha uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, akiriyaṁ,

saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Dasamasikkhāpadaṁ.

Gabbhinivaggo sattamo.

---

8. Kumāribhūtavagga

1-2-3. Paṭhama dutiya tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1119. Kumāribhūtavaggassa paṭhamadutiyatatiyasikkhāpadāni tīṇi tīhi gihigatasikkhāpadehi sadisāni. Yā pana tā sabbapaṭhamā dve mahāsikkhamānā, tā atikkantavīsativassāti veditabbā. Tā gihigatā vā hontu agihigatā vā, sikkhamānā icceva vattabbā, gihigatāti vā kumāribhūtāti vā na vattabbā. Gihigatāya dasavassakāle sikkhāsammutiṁ datvā dvādasavassakāle upasampadā kātabbā, ekādasavassakāle datvā terasavassakāle kātabbā, dvādasa, terasa, cuddasa, pannarasa, soḷasa, sattarasa, aṭṭhārasavassakāle sammutiṁ datvā vīsativassakāle upasampadā kātabbā. Aṭṭhārasavassakālato paṭṭhāya ca panāyaṁ gihigatātipi kumāribhūtātipi vattuṁ vaṭṭati, kumāribhūtā pana gihigatāti na vattabbā, kumāribhūtā icceva vattabbā. Mahāsikkhamānā pana gihigatātipi vattuṁ na vaṭṭati, kumāribhūtātipi vattuṁ na vaṭṭati, sikkhāsammutidānavasena pana tissopi sikkhamānāti vattuṁ vaṭṭati.

Paṭhamadutiyatatiyāni.

4-5-6. Catuttha pañcama chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1136. **Catutthapañcamachaṭṭhesu** sabbaṁ uttānameva. Sabbāni tisamuṭṭhānāni, catutthaṁ kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti. Pañcamaṁ kiriyākiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ,

paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti. Yañcettha "saṁghena paricchinditabbā"ti vuttaṁ, tassa upaparikkhitabbāti attho. Chaṭṭhaṁ kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti. Yaṁ panettha "paricchinditvā"ti vuttaṁ, tassa upaparikkhitvāti attho.

Catutthapañcamachaṭṭhāni.

---

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1150. Sattame sabbaṁ uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, lokavajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, akusalacittaṁ, dukkhavedananti.

Sattamaṁ.

---

8. Aṭṭhamasikkhāpada

1154. Aṭṭhamepi sabbaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi anantarasadisānevāti.

Aṭṭhamaṁ.

---

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1158. Navame **sokāvāsan**ti[1] saṅketaṁ katvā agacchamānā[2] purisānaṁ anto sokaṁ pavesetīti sokāvāsā, taṁ sokāvāsaṁ. Tenevāha "sokāvāsā nāma paresaṁ dukkhaṁ uppādetī"ti. Atha vā gharaṁ viya gharasāmikā, ayampi purisasamāgamaṁ alabhamānā sokaṁ āvisati. Iti yaṁ āvisati, svāssā āvāso hotīti sokāvāsā. Tenāha "sokaṁ āvisatī"ti. **Ajānantī**ti

---

1. Sokavassanti (Sī) 2. Āgacchamānānaṁ (Sī, Ka)

edisā ayanti ajānamānā. Sesaṁ uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Navamaṁ.

---

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1164. Dasame **anāpucchā**ti anāpucchitvā. Bhikkhunīhi dvikkhattuṁ āpucchitabbaṁ pabbajjākāle ca upasampadākāle ca, bhikkhūnaṁ pana sakiṁ āpucchitepi vaṭṭati.

1165. **Ajānantī**ti mātādīnaṁ atthibhāvaṁ ajānantī. Sesaṁ uttānameva. Idaṁ apubbasamuṭṭhānasīsaṁ. Catusamuṭṭhānaṁ vācato kāyavācato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Kathaṁ? Abbhānakammādīsu kenacideva karaṇīyena khaṇḍasīmāyaṁ nisinnā "pakkosatha sikkhamānaṁ, idheva naṁ upasampādessāmā"ti upasampādeti, evaṁ vācato samuṭṭhāti. Upassayato paṭṭhāya upasampādessāmīti vatvā khaṇḍasīmaṁ gacchantiyā kāyavācato samuṭṭhāti. Dvīsupi ṭhānesu paṇṇattibhāvaṁ jānitvāva vītikkamaṁ karontiyā vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Ananujānāpetvā upasampādanato kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dasamaṁ.

---

11. Ekādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1167-8. Ekādasame **pārivāsikachandadānenā**ti pārivāsiyena chandadānena. Tattha catubbidhaṁ pārivāsiyaṁ parisapārivāsiyaṁ rattipārivāsiyaṁ chandapārivāsiyaṁ ajjhāsayapārivāsiyanti. Tattha parisapārivāsiyaṁ nāma bhikkhū kenacideva karaṇīyena sannipatitā honti, atha megho vā uṭṭhāti, ussāraṇā vā kariyati, manussā vā ajjhottharantā āgacchanti,

bhikkhū "anokāsā[1] mayaṁ, aññatra gacchāmā"ti chandaṁ avissajjetvāva uṭṭhahanti. Idaṁ parisapārivāsiyaṁ. Kiñcāpi parisapārivāsiyaṁ, chandassa pana avissaṭṭhattā kammaṁ kātuṁ vaṭṭati.

Puna bhikkhū uposathādīni karissāmāti rattiṁ sannipatitvā "yāva sabbe sannipatanti, tāva dhammaṁ suṇissāmā"ti ekaṁ ajjhesanti, tasmiṁ dhammakathaṁ kathenteyeva aruṇo uggacchati. Sace cātuddasikaṁ uposathaṁ karissāmāti nisinnā, pannarasoti kātuṁ vaṭṭati. Sace pannarasikaṁ kātuṁ nisinnā, pāṭipade anuposathe uposathaṁ kātuṁ na vaṭṭati, aññaṁ pana saṁghakiccaṁ kātuṁ vaṭṭati. Idaṁ rattipārivāsiyaṁ nāma.

Puna bhikkhū kiñcideva abbhānādisaṁghakammaṁ karissāmāti nisinnā honti, tatreko nakkhattapāṭhako bhikkhu evaṁ vadati "ajja nakkhattaṁ dāruṇaṁ, mā imaṁ kammaṁ karothā"ti. Te tassa vacanena chandaṁ vissajjetvā tattheva nisinnā honti. Athañño āgantvā "nakkhattaṁ paṭimānentaṁ, attho bālaṁ upaccagā"ti[2] vatvā "kiṁ nakkhattena karothā"ti vadati. Idaṁ chandapārivāsiyañceva ajjhāsayapārivāsiyañca. Etasmiṁ pārivāsiye puna chandapārisuddhiṁ anānetvā kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati.

Vuṭṭhitāya parisāyāti chandaṁ vissajjetvā kāyena vā vācāya vā chandavissajjanamatteneva vā uṭṭhitāya parisāya.

1169. **Anāpatti avuṭṭhitāya parisāyā**ti chandaṁ avissajjetvā avuṭṭhitāya anāpatti. Sesaṁ uttānameva. Tisamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, saññāvimokkhaṁ, sacittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Ekādasamaṁ.

12. Dvādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1170. Dvādasame **upassayo na sammatī**ti vasanokāso nappahoti. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni anantarasadisānevāti.

Dvādasamaṁ.

1. Anokāso (Sī, Syā) 2. Khu 5. 12 Jātake.

13. Terasamasikkhāpadavaṇṇanā

1175. Terasame **ekaṁ vassaṁ dve**ti ekantarike ekasmiṁ saṁvacchare dve vuṭṭhāpeti. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi vuttasadisānevāti.

Terasamaṁ.

Kumāribhūtavaggo aṭṭhamo.

---

9. Chattupāhanavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1181. Chattavaggassa paṭhamasikkhāpade **sakimpi dhāreti, āpatti pācittiyassā**ti maggagamane ekapayogeneva divasampi dhāreti, ekāva āpatti. Sace kaddamādīni patvā upāhanā omuñcitvā chattameva dhārentī gacchati, dukkaṭaṁ. Athāpi gacchādīni disvā chattaṁ apanāmetvā upāhanāruḷhāva gacchati, dukkaṭameva. Sace chattampi apanāmetvā upāhanāpi omuñcitvā puna dhāreti, puna pācittiyaṁ. Evaṁ payogagaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sesaṁ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṁ.

---

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

1184. Dutiye **yānena yāyantī**ti etthāpi orohitvā punappunaṁ abhiruhantiyā payogagaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sesaṁ paṭhame vuttanayamevāti.

Dutiyaṁ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1190. Tatiye **vippakiriyiṁsū**ti maṇayo vippakiṇṇā. Idhāpi omuñcitvā dhārentiyā payogagaṇanāya āpattiyo. Samuṭṭhānādīni vuttanayāneva. Kevalaṁ idha akusalacittaṁ hotīti.

Tatiyaṁ.

---

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

1194. Catutthe sīsūpagādīsu yaṁ yaṁ dhārehi, tassa tassa vasena vatthugaṇanāya āpattiyo veditabbo. Sesaṁ tatiye vuttanayamevāti.

Catutthaṁ.

---

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

1199. Pañcame **gandhavaṇṇakenā**ti gandhena ca vaṇṇakena ca. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni tatiyasadisānevāti.

Pañcamaṁ.

---

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1202. Chaṭṭhe sabbaṁ pañcame vuttasadisamevāti.

Chaṭṭhaṁ.

---

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1208-9. Sattame **ummaddāpeti**[1] **āpatti pācittiyassā**ti ettha hatthaṁ amocetvā ummaddane[2] ekāva āpatti, mocetvā mocetvā ummaddane[2]

---

1. Ubbaṭṭāpeti (Sī) 2. Ubbaṭṭane (Sī)

payogagaṇanāya āpattiyo. **Sambāhanepi** eseva nayo. **Gilānāyā**ti antamaso maggagamanaparissamenāpi sābādhāya. **Āpadāsū**ti corabhayādīhi sarīrakampanādīsu. Sesaṁ uttānameva. Samuṭṭhānādīni tatiyasadisānevāti.

Sattamaṁ.

8-9-10. Aṭṭhama navama dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1210. Aṭṭhamādīsu tīsu sikkhamānāya sāmaṇeriyā gihiniyāti idameva nānākaraṇaṁ, sesaṁ sattame vuttasadisamevāti.

Aṭṭhamanavamadasamāni.

---

11. Ekādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1214. Ekādasame **bhikkhussa purato**ti abhimukhamevāti attho. Idaṁ pana upacāraṁ sandhāya kathitanti veditabbaṁ. Sesaṁ uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṁ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Ekādasamaṁ.

---

12. Dvādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1219-23. Dvādasame **anokāsakatan**ti asukasmiṁ nāma ṭhāne pucchāmīti evaṁ akata-okāsaṁ. Tenevāha "anokāsakatanti anāpucchā"ti. **Anodissā**ti asukasmiṁ nāma ṭhāne pucchāmīti evaṁ aniyametvā kevalaṁ "pucchitabbaṁ atthi, pucchāmi ayyā"ti evaṁ vatvā. Sesaṁ uttānameva. Padasodhammasamuṭṭhānaṁ vācato vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Dvādasamaṁ.

13. Terasamasikkhāpadavaṇṇanā

1226. Terasame **parikkhepaṁ atikkāmentiyā**ti ekena pādena atikkante dukkaṭaṁ, dutiyena pācittiyaṁ. Upacārepi eseva nayo.

1227. **Acchinnacīvarikāyā**ti-ādīsu saṅkaccikacīvarameva cīvaranti veditabbaṁ. **Āpadāsū**ti mahagghaṁ hoti saṅkaccikaṁ, pārupitvā gacchantiyāva upaddavo uppajjati, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. Sesaṁ uttānameva, eḷakalomasamuṭṭhānaṁ, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Terasamasikkhāpadaṁ.

Chattupāhanavaggo navamo.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo chasaṭṭhisataṁ pācittiyā dhammāti ettha sabbāneva bhikkhunīnaṁ khuddakesu channavuti, bhikkhūnaṁ dvenavutīti aṭṭhāsītisataṁ sikkhāpadāni, tato sakalaṁ bhikkhunīvaggaṁ, paramparabhojanaṁ, anatirittabhojanaṁ, anatirittena abhihaṭṭhuṁ pavāraṇaṁ, paṇītabhojanaviññatti, acelakasikkhāpadaṁ, duṭṭhullapaṭicchādanaṁ, ūnavīsativassūpasampādanaṁ, mātugāmena saddhiṁ saṁvidhāya addhānagamanaṁ, rājantepurappavesanaṁ, santaṁ bhikkhuṁ anāpucchā vikāle gāmappavesanaṁ, nisīdanaṁ, vassikasāṭikanti imāni dvāvīsati sikkhāpadāni apanetvā sesāni satañca chasaṭṭhi ca sikkhāpadāni pātimokkhuddesamaggena uddiṭṭhāni hontīti veditabbāni. Tenāha "uddiṭṭhā kho ayyāyo chasaṭṭhisataṁ pācittiyā dhammā -pa- evametaṁ dhārayāmī"ti.

Tatrāyaṁ saṅkhepato samuṭṭhānavinicchayo—giraggasamajjaṁ cittāgārasikkhāpadaṁ saṅghāṇi itthālaṅkāro gandhavaṇṇako vāsitakapiññāko bhikkhunī-ādīhi ummaddanaparimaddanānīti imāni dasa sikkhāpadāni acittakāni lokavajjāni. Ayaṁ panettha adhippāyo, vināpi cittena āpajjitabbattā acittakāni, citte pana sati akusaleneva āpajjitabbattā lokavajjāni. Avasesāni acittakāni paṇṇattivajjāneva. Corīvuṭṭhāpanaṁ gāmantaraṁ ārāmasikkhāpadaṁ gabbhinivagge ādito paṭṭhāya satta, kumāribhūtavagge ādito paṭṭhāya pañca, purisasaṁsaṭṭhaṁ pārivāsiyachandadānaṁ anuvassavuṭṭhāpanaṁ

ekantarikavuṭṭhāpananti imāni ekūnavīsati sikkhāpadāni sacittakāni paṇṇattivajjāni, avasesāni sacittakāni lokavajjānevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Khuddakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍaṁ niṭṭhitā.

---

5. Pāṭidesanīyakaṇḍa

Pāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Pāṭidesanīyā nāma, Khuddakānaṁ anantarā.
Ye dhammā aṭṭha āruḷhā, saṅkhepeneva saṅgahaṁ.
Tesaṁ pavattate esā, saṅkhepeneva vaṇṇanā.

1228. Yāni hi ettha Pāḷiyaṁ sappitelādīni niddiṭṭhāni, tāniyeva viññāpetvā bhuñjantiyā pāṭidesanīyā. Pāḷivinimuttakesu pana sabbesu dukkaṭaṁ. Sesamettha uttānameva. Aṭṭhavidhampi panetaṁ pāṭidesanīyaṁ catusamuṭṭhānaṁ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṁ, nosaññāvimokkhaṁ, acittakaṁ, paṇṇattivajjaṁ, kāyakammaṁ vacīkammaṁ, ticittaṁ, tivedananti.

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyakaṇḍaṁ niṭṭhitaṁ.

Sekhiyā pana uddiṭṭhā, ye dhammā pañcasattati.
Tesaṁ anantarāyeva, sattādhikaraṇavhayā.

Mahāvibhaṅge yo vutto, tesaṁ atthavinicchayo.
Bhikkhunīnaṁ Vibhaṅgepi, tādisaṁyeva taṁ vidū.

Yasmā tasmā visuṁ tesaṁ, dhammānaṁ atthavaṇṇanā.
Na vuttā tattha yā vuttā, vuttāyeva hi sā idhāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sabbāsavapahaṁ esā, niṭṭhitā vaṇṇanā yathā.
Sabbāsavapahaṁ maggaṁ, patvā passantu nibbutinti.

Ubhatovibhaṅgaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Vinayapiṭaka

Mahāvagga-aṭṭhakathā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mahākhandhaka

Bodhikathā

Ubhinnaṁ pātimokkhānaṁ, saṅgītisamanantaraṁ.
Saṅgāyiṁsu mahātherā, khandhakaṁ khandhakovidā.

Yaṁ tassa dāni sampatto, yasmā saṁvaṇṇanākkamo.
Tasmā hoti ayaṁ tassa, anuttānatthavaṇṇanā.

Padabhājaniye atthā, yehi yesaṁ pakāsitā.
Te ce puna vadeyyāma, pariyosānaṁ kadā bhave.

Uttānā ceva ye atthā, tesaṁ saṁvaṇṇanāya kiṁ.
Adhippāyānusandhīhi, byañjanena ca ye pana.

Anuttānā na te yasmā, sakkā ñātuṁ avaṇṇitā.
Tesaṁyeva ayaṁ tasmā, hoti saṁvaṇṇanānayoti.

1. **Tena samayena Buddho Bhagavā Uruvelāyaṁ viharati najjā Nerañjarāya tīre Bodhirukkhamūle paṭhamābhisambuddho**ti ettha kiñcāpi tena samayena Buddho Bhagavā Verañjāyanti-ādīsu viya karaṇavacane visesakāraṇaṁ natthi, vinayaṁ patvā pana karaṇavacaneneva ayamabhilāpo āropitoti ādito paṭṭhāya āruḷhābhilāpavasenevetaṁ vuttanti veditabbaṁ. Esa nayo aññesupi ito paresu evarūpesu.

Kiṁ panetassa vacane payojananti. Pabbajjādīnaṁ vinayakammānaṁ ādito paṭṭhāya nidānadassanaṁ. Yā hi Bhagavatā "anujānāmi bhikkhave imehi

tīhi saraṇagamanehi pabbajjaṁ upasampadan"ti[1] evaṁ pabbajjā ceva upasampadā ca anuññātā, yāni ca Rājagahādīsu upajjhāya upajjhāyavatta ācariya-ācariyavattādīni anuññātāni, tāni abhisambodhiṁ patvā sattasattāhaṁ Bodhimaṇḍe[2] vītināmetvā Bārāṇasiyaṁ dhammacakkaṁ pavattetvā iminā anukkamena idañcidañca ṭhānaṁ patvā imasmiñca imasmiñca vatthusmiṁ paññattānīti evametesaṁ pabbajjādīnaṁ vinayakammānaṁ ādito paṭṭhāya nidānadassanaṁ etassa vacane payojananti veditabbaṁ.

Tattha **Uruvelāyan**ti mahāvelāyaṁ, mahante vālikarāsimhīti attho. Atha vā **urū**ti vālikā vuccati, **velā**ti mariyādā, velātikkamanahetu āhaṭā uru Uruvelāti evampettha attho daṭṭhabbo. Atīte kira anuppanne Buddhe dasasahassakulaputtā tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā tasmiṁ padese viharantā ekadivasaṁ sannipatitvā katikavattaṁ akaṁsu "kāyakammavacīkammāni nāma paresampi pākaṭāni honti, manokammaṁ pana apākaṭaṁ. Tasmā yo kāmavitakkaṁ vā byāpādavitakkaṁ vā vihiṁsāvitakkaṁ vā vitakketi, tassa añño codako nāma natthi, so attanāva attānaṁ codetvā pattapuṭena vālikaṁ āharitvā imasmiṁ ṭhāne ākiratu, idamassa daṇḍakamman"ti. Tato paṭṭhāya yo tādisaṁ vitakkaṁ vitakketi, so tattha pattapuṭena vālikaṁ ākirati. Evaṁ tattha anukkamena mahāvālikarāsi jāto, tato naṁ pacchimā janatā parikkhipitvā cetiyaṭṭhānamakāsi. Taṁ sandhāya vuttaṁ "uruvelāyanti mahāvelāyaṁ, mahante vālikarāsimhīti attho"ti. Tameva sandhāya vuttaṁ "atha vā urūti vālikā vuccati, velāti mariyādā, velātikkamanahetu āhaṭā uru Uruvelāti evampettha attho daṭṭhabbo"ti.

Bodhirukkhamūleti bodhi vuccati catūsu maggesu ñāṇaṁ, taṁ bodhiṁ Bhagavā ettha pattoti rukkhopi "Bodhirukkho"tveva nāmaṁ labhi, tassa Bodhirukkhassa mūle Bodhirukkhamūle. **Paṭhamābhisambuddho**ti paṭhamaṁ abhisambuddho, abhisambuddho hutvā sabbapaṭhamaṁyevāti attho. **Ekapallaṅkenā**ti sakimpi anuṭṭhahitvā yathā-ābhujitena ekeneva pallaṅkena. **Vimuttisukhapaṭisaṁvedī**ti vimuttisukhaṁ phalasamāpattisukhaṁ paṭisaṁvedayamāno.

---

1. Vi 3. 29 piṭṭhe. 2. Bodhimahāmaṇḍe (Ka)

Paṭiccasamuppādanti paccayākāraṁ. Paccayākāro hi aññamaññaṁ paṭicca sahite dhamme uppādetīti "paṭiccasamuppādo"ti vuccati, ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana sabbākārasampannaṁ vinicchayaṁ icchantena Visuddhimaggato+ gahetabbo. **Anulomapaṭiloman**ti anulomañca paṭilomañca. Tattha avijjāpaccayā saṅkhārāti-ādinā nayena vutto avijjādiko paccayākāro attanā kattabbakiccakaraṇato "anulomo"ti vuccati. Avijjāya tveva asesavirāganirodhā saṅkhāranirodhoti-ādinā nayena vutto sveva anuppādanirodhena nirujjhamāno taṁ kiccaṁ na karotīti tassa akaraṇato "paṭilomo"ti vuccati. Purimanayena vā vutto pavattiyā anulomo, itaro tassā paṭilomoti evampettha attho daṭṭhabbo. Ādito pana paṭṭhāya yāva antaṁ, antato ca paṭṭhāya yāva ādiṁ pāpetvā avuttattā ito aññenatthena anulomapaṭilomatā na yujjati.

Manasākāsīti manasi akāsi. Tattha yathā anulomaṁ manasi akāsi, idaṁ tāva dassetuṁ **avijjāpaccayā saṅkhārā**ti-ādi vuttaṁ. Tattha avijjā ca sā paccayo cāti avijjāpaccayo. Tasmā **avijjāpaccayā saṅkhārā sambhavantī**ti iminā nayena sabbapadesu attho veditabbo. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana sabbākārasampannaṁ vinicchayaṁ icchantena Visuddhimaggatova gahetabbo.

Yathā pana paṭilomaṁ manasi akāsi, idaṁ dassetuṁ **avijjāya tveva asesavirāganirodhā saṅkhāranirodho**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **avijjāya tvevā**ti avijjāya tu eva[1]. **Asesavirā ganirodhā**ti virāgasāṅkhātena maggena asesanirodhā. **Saṅkhāranirodho**ti saṅkhārānaṁ anuppādanirodho hoti. Evaṁ niruddhānaṁ pana saṅkhārānaṁ nirodhā viññāṇaṁ niruddhaṁ, viññāṇādīnañca nirodhā nāmarūpādīni niruddhāniyeva hontīti dassetuṁ **saṅkhāranirodhā viññāṇanirodho**ti-ādīni vatvā **evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hotī**ti vuttaṁ. Tattha **kevalassā**ti sakalassa, suddhassa vā sattavirahitassāti attho. **Dukkhakkhandhassā**ti dukkharāsissa. **Nirodho hotī**ti anuppādo hoti.

+ Visuddhi 2. 148, 173 piṭṭhādīsu. 1. Avijjāya eva tu (Sī, Ka)

Etamatthaṁ viditvāti yvāyaṁ "avijjādivasena saṅkhārādikassa dukkhakkhandhassa samudayo ca avijjānirodhādivasena ca nirodho hotī"ti vutto, sabbākārena etamatthaṁ viditvā. **Tāyaṁ velāyan**ti tāyaṁ tassa atthassa viditavelāyaṁ. **Imaṁ udānaṁ udānesī**ti imaṁ tasmiṁ vidite atthe hetuno ca hetusamuppannadhammassa ca pajānanāya ānubhāvadīpakaṁ **yadā have pātubhavantī**ti-ādikaṁ somanassayuttañāṇasamuṭṭhānaṁ udānaṁ udānesi, attamanavācaṁ nicchāresīti vuttaṁ hoti.

Tassattho—**yadā have**ti yasmiṁ have kāle. **Pātubhavantī**ti uppajjanti. **Dhammā**ti anulomapaccayākāra[1] paṭivedhasādhakā bodhipakkhiyadhammā. Atha vā **pātubhavantī**ti pakāsanti, abhisamayavasena byattā pākaṭā honti. **Dhammā**ti catu-ariyasaccadhammā. Ātāpo vuccati kilesasantāpanaṭṭhena vīriyaṁ, **ātāpino**ti sammappadhānavīriyavato. **Jhāyato**ti ārammaṇūpanijjhānalakkhaṇena ca lakkhaṇūpanijjhānalakkhaṇena ca jhānena jhāyantassa. **Brāhmaṇassā**ti bāhitapāpassa khīṇāsavassa. **Athassa kaṅkhā vapayantī**ti athassa evaṁ pātubhūtadhammassa kaṅkhā vapayanti. **Sabbā**ti yā etā "ko nu kho bhante phusatīti, no kallo pañhoti Bhagavā avocā"ti-ādinā, tathā "katamaṁ nu kho bhante jarāmaraṇaṁ, kassa ca panidaṁ jarāmaraṇanti, no kallo pañhoti Bhagavā avocā"ti-ādinā ca nayena paccayākāre kaṅkhā vuttā, yā ca paccayākārasseva appaṭividdhattā "ahosiṁ nu kho ahaṁ atītamaddhānan"ti-ādikā soḷasa kaṅkhā āgatā, tā sabbā vapayanti apagacchanti nirujjhanti. Kasmā? **Yato pajānāti sahetudhamman**ti yasmā avijjādikena hetunā sahetukaṁ imaṁ saṅkhārādiṁ kevalaṁ dukkhakkhandhadhammaṁ pajānāti aññāti paṭivijjhatīti.

2. Dutiyavāre **imaṁ udānaṁ udānesī**ti imaṁ tasmiṁ vidite atthe "avijjāya tveva asesavirāganirodhā saṅkhāranirodho"ti evaṁ pakāsitassa nibbānasaṅkhātassa paccayakkhayassa avabodhānubhāvadīpakaṁ vuttappakāraṁ udānaṁ udānesīti attho. Tatrāyaṁ saṅkhepattho—yasmā paccayānaṁ khayasaṅkhātaṁ nibbānaṁ avedi aññāsi paṭivijjhi, tasmā yadāssa ātāpino

1. Anulomapaṭilomapaccayākāra (Ka)

jhāyato brāhmaṇassa vuttappakārā dhammā pātubhavanti, athassa yā nibbānassa aviditattā uppajjeyyuṁ, tā sabbāpi kaṅkhā vapayantīti.

3. Tatiyavāre **imaṁ udānaṁ udānesī**ti imaṁ yena maggena so dukkhakkhandhassa samudayanirodhasaṅkhāto attho kiccavasena ca ārammaṇakiriyāya ca vidito, tassa ariyamaggassa ānubhāvadīpakaṁ vuttappakāraṁ udānaṁ udānesīti attho. Tatrāpāyaṁ saṅkhepattho—**yadā have pātubhavanti dhammā ātāpino jhāyato brāhmaṇassa,** tadā so brāhmaṇo tehi vā uppannehi bodhipakkhiyadhammehi, yassa vā ariyamaggassa catusaccadhammā pātubhūtā, tena ariyamaggena **vidhūpayaṁ tiṭṭhati mārasenaṁ,** "kāmā te paṭhamā senā"ti-ādinā nayena vuttappakāraṁ mārasenaṁ vidhūpayanto vidhamento viddhaṁsento tiṭṭhati. Kathaṁ? **Sūriyova obhāsayamantalikkhaṁ,** yathā sūriyo abbhuggato attano pabhāya antalikkhaṁ obhāsentova andhakāraṁ vidhamento tiṭṭhati, evaṁ sopi brāhmaṇo tehi dhammehi tena vā maggena saccāni paṭivijjhantova mārasenaṁ vidhūpayanto tiṭṭhatīti.

Evamettha paṭhamaṁ udānaṁ paccayākārapaccavekkhaṇavasena, dutiyaṁ nibbānapaccavekkhaṇavasena, tatiyaṁ maggapaccavekkhaṇavasena uppannanti veditabbaṁ. Udāne pana "rattiyā paṭhamaṁ yāmaṁ paṭiccasamuppādaṁ anulomaṁ, dutiyaṁ yāmaṁ paṭilomaṁ, tatiyaṁ yāmaṁ anulomapaṭiloman"ti vuttaṁ, taṁ sattāhassa accayena "sve āsanā vuṭṭhahissāmī"ti rattiṁ uppāditamanasikāraṁ sandhāya vuttaṁ. Tadā hi Bhagavā yassa paccayākārapajānanassa ca paccayakkhayādhigamassa ca ānubhāvadīpikā purimā dve udānagāthā, tassa vasena ekekameva koṭṭhāsaṁ paṭhamayāmañca majjhimayāmañca manasākāsi, idha pana pāṭipadarattiyā evaṁ manasākāsi. Bhagavā hi visākhapuṇṇamāya rattiyā paṭhamayāme pubbenivāsaṁ anussari, majjhimayāme dibbacakkhuṁ visodhesi, pacchimayāme paṭiccasamuppādaṁ anulomapaṭilomaṁ manasikatvā "idāni aruṇo uggamissatī"ti sabbaññutaṁ pāpuṇi. Sabbaññutappattisamanantarameva[1] ca aruṇo uggacchi, tato taṁ divasaṁ teneva pallaṅkena vītināmetvā sampattāya pāṭipadarattiyā tīsu yāmesu evaṁ manasi katvā imāni udānāni udānesi.

1. Sabbaññutaṁ pattasamanantarameva (Ka)

Iti pāṭipadarattiyā evaṁ manasi katvā taṁ "Bodhirukkhamūle sattāhaṁ ekapallaṅkena nisīdī"ti evaṁ vuttasattāhaṁ tattheva vītināmesi.

Ajapālakathā

4. **Atha kho Bhagavā sattāhassa accayena tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā Bodhirukkhamūlā yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkamī**ti ettha na Bhagavā tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā anantarameva Bodhirukkhamūlā yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkami, yathā pana "bhutvā sayatī"ti vutte na "hatthe adhovitvā mukhaṁ avikkhāletvā sayanasamīpaṁ agantvā aññaṁ kiñci ālāpasallāpaṁ akatvā sayatī"cceva vuttaṁ hoti, bhojanato pana pacchā sayati, na nasayatīti[1] idamevettha dīpitaṁ hoti. Evamidhāpi na "tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā anantarameva pakkāmī"ti vuttaṁ hoti, vuṭṭhānato ca pana pacchā pakkāmi, na napakkāmīti[2] idamevettha dīpitaṁ hoti.

Anantaraṁ pana apakkamitvā Bhagavā kiṁ akāsīti. Aparānipi tīṇi sattāhāni bodhisamīpeyeva vītināmesi. Tatrāyaṁ anupubbikathā—Bhagavati kira Buddhattaṁ patvā sattāhaṁ ekapallaṅkena nisinne "na Bhagavā vuṭṭhāti, kiṁ nu kho aññepi Buddhattakarā dhammā atthī"ti ekaccānaṁ devatānaṁ kaṅkhā udapādi. Atha Bhagavā aṭṭhame divase samāpattito vuṭṭhāya devatānaṁ kaṅkhaṁ ñatvā kaṅkhāvidhamanatthaṁ ākāse uppatitvā Yamakapāṭihāriyaṁ dassetvā tāsaṁ kaṅkhaṁ vidhamitvā pallaṅkato īsakaṁ pācīnanissite uttaradisābhāge ṭhatvā cattāri asaṅkhyeyyāni kappasatasahassañca upacitānaṁ pāramīnaṁ balādhigamanaṭṭhānaṁ pallaṅkaṁ Bodhirukkhañca animisehi akkhīhi olokayamāno sattāhaṁ vītināmesi, taṁ ṭhānaṁ **Animisacetiyaṁ** nāma jātaṁ. Atha pallaṅkassa ca ṭhitaṭṭhānassa ca antarā puratthimato ca pacchimato ca āyate ratanacaṅkame caṅkamanto sattāhaṁ vītināmesi, taṁ ṭhānaṁ **Ratanacaṅkamacetiyaṁ** nāma jātaṁ. Tato pacchimadisābhāge devatā ratanagharaṁ māpayiṁsu, tattha pallaṅkena nisīditvā Abhidhammapiṭakaṁ visesato cettha anantanayaṁ

---

1. Na sayatīti (Ka)
2. Na pakkāmīti (Ka)

samantapaṭṭhānaṁ vicinanto sattāhaṁ vītināmesi, taṁ ṭhānaṁ **Ratanagharacetiyaṁ** nāma jātaṁ.

Evaṁ bodhisamīpeyeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe Bodhirukkhamūlā yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkami. Tassa kira nigrodhassa chāyāya ajapālakā gantvā nisīdanti, tenassa "Ajapālanigrodho"tveva nāmaṁ udapādi. **Sattāhaṁ vimuttisukhapaṭisaṁvedī**ti tatrāpi dhammaṁ vicinantoyeva vimuttisukhaṁ paṭisaṁvedento nisīdi. Bodhito puratthimadisābhāge esa rukkho hoti. Evaṁ nisinne ca panettha Bhagavati eko brāhmaṇo gantvā pañhaṁ pucchi. Tena vuttaṁ **atha kho aññataro**ti-ādi. Tattha **Huṁhuṅkajātiko**ti[1] so kira diṭṭhamaṅgaliko nāma mānavasena kodhavasena ca "huṁhun"ti karonto vicarati, tasmā "Huṁhuṅkajātiko"ti vuccati, Huhukkajātikotipi paṭhanti.

Etamatthaṁ viditvāti etaṁ[2] tena vuttassa vacanassa sikhāpattamatthaṁ viditvā tāyaṁ velāyaṁ imaṁ udānaṁ udānesi. Tassattho, yo bāhitapāpadhammatāya **brahmaṇo**, na diṭṭhamaṅgalikatāya huṁhuṅkārakasāvādipāpadhammayutto hutvā kevalaṁ jātimattakena brahmaññaṁ paṭijānāti, so brāhmaṇo bāhitapāpadhammattā huṁhuṅkārappahānena **nihuṁhuṅko,** rāgādikasāvābhāvena **nikkasāvo,** bhāvanānuyogayuttacittatāya **yatatto,** sīlasaṁvarena vā saññatacittatāya **yatatto,** catumaggañāṇasaṅkhātehi vedehi antaṁ, vedānaṁ vā antaṁ gatattā **vedantagū,** maggabrahmacariyassa vusitattā **vusitabrahmacariyo. Dhammena brahmavādaṁ vadeyya** "brāhmaṇo ahan"ti etaṁ vādaṁ dhammena vadeyya, yassa sakale lokasannivāse kuhiñci ekārammaṇepi rāgussado dosussado mohussado mānussado diṭṭhussadoti ime ussadā natthīti.

Mucalindakathā

5. **Akālamegho**ti asampatte vassakāle uppannamegho, ayaṁ pana gimhānaṁ pacchime māse udapādi. **Sattāhavaddalikā**ti tasmiṁ uppanne sattāhaṁ avicchinnavuṭṭhikā ahosi. **Sītavātaduddinī**ti sā ca pana

1. Huhuṅkajātikoti (Sī)
2. Evaṁ (Sī)

sattāhavaddalikā udakaphusitasammissena sītavātena samantā paribbhamantena dūsitadivasattā sītavātaduddinī nāma ahosi. **Atha kho Mucalindo nāgarājā**ti tasseva Mucalindarukkhassa samīpe pokkharaṇiyā nibbatto mahānubhāvo nāgarājā. **Sattakkhattuṁ bhogehi parikkhipitvā**ti evaṁ bhogehi parikkhipitvā uparimuddhani mahantaṁ phaṇaṁ karitvāva ṭhite[1] tasmiṁ tassa parikkhepabbhantaraṁ lohapāsāde bhaṇḍāgāragabbhappamāṇaṁ ahosi, tasmā Bhagavā nivāte pihitadvāravātapāne kūṭāgāre nisinno viya jāto. **Mā Bhagavantaṁ sītan**ti-ādi tassa tathā karitvā ṭhānakāraṇaparidīpanaṁ. So hi "mā Bhagavantaṁ sītaṁ bādhayittha, mā uṇhaṁ, mā ḍaṁsādisamphasso bādhayitthā"ti tathā karitvā aṭṭhāsi. Tattha kiñcāpisattāhavaddalikāya uṇhameva natthi, sace pana antarantarā megho vigaccheyya, uṇhaṁ bhaveyya, tampi naṁ mā bādhayitthāti evaṁ tassa cintetuṁ yuttaṁ. **Viddhan**ti ubbiddhaṁ, meghavigamena dūrībhūtanti attho. **Vigatavalāhakan**ti apagatameghaṁ. **Devan**ti ākāsaṁ. **Sakavaṇṇan**ti attano rūpaṁ.

Sukho vivekoti nibbānasaṅkhāto upadhiviveko sukho. **Tuṭṭhassā**ti catumaggañāṇasantosena santuṭṭhassa. **Sutadhammassā**ti pakāsitadhammassa. **Passato**ti taṁ vivekaṁ, yaṁ vā kiñci passitabbaṁ nāma, taṁ sabbaṁ attano vīriyabalādhigatena ñāṇacakkhunā passantassa. **Abyāpajjan**ti[2] akuppanabhāvo, etena mettāpubbabhāgo dassito. **Pāṇabhūtesu saṁyamo**ti sattesu ca saṁyamo, avihiṁsanabhāvo sukhoti attho. Etena karuṇāpubbabhāgo dassito. **Sukhā virāgatā loke**ti vītarāgatāpi sukhāti dīpeti. **Kāmānaṁ samatikkamo**ti yā "kāmānaṁ samatikkamo"ti vuccati, sā virāgatāpi sukhāti attho, etena anāgāmimaggo kathito. **Asmimānassa yo vinayo**ti iminā pana arahattaṁ kathitaṁ. Arahattaṁ hi asmimānassa "passaddhivinayo"ti vuccati. Ito parañca sukhaṁ nāma natthi, tenāha "etaṁ ve paramaṁ sukhan"ti.

Rājāyatanakathā

6. **Mucalindamūlā**ti mahābodhito pācīnakoṇe ṭhitamucalindarukkhamūlā. **Rājāyatanan**ti dakkhiṇadisābhāge ṭhitaṁ rājāyatanarukkhaṁ

1. Ṭhito (Sī) 2. Abyāpajjhanti (Sī, Syā)

upasaṅkami. **Tena kho pana samayenā**ti katarena samayena? Bhagavato kira rājāyatanamūle sattāhaṁ ekapallaṅkena nisinnassa samādhito vuṭṭhānadivase aruṇuggamanavelāyameva "bhojanakiccena bhavitabban"ti ñatvā Sakko devarājā osadhaharītakaṁ upanesi. Bhagavā taṁ paribhuñji, paribhuttamattasseva sarīrakiccaṁ ahosi. Sakko mukhodakaṁ adāsi. Bhagavā mukhaṁ dhovitvā tasmiṁyeva rukkhamūle nisīdi. Evaṁ uggate aruṇamhi nisinne Bhagavati.

Tena kho pana samayena Tapussabhallikā vāṇijāti Tapusso[1] ca Bhalliko cāti dve bhātaro vāṇijā. **Ukkalā**ti Ukkalajanapadato. **Taṁ desan**ti yasmiṁ dese Bhagavā viharati[2]. Katarasmiñca dese Bhagavā viharati[3], Majjhimadese. Tasmā Majjhimadesaṁ gantuṁ addhānamaggappaṭipannā hontīti ayamettha attho. **Ñātisālohitā devatā**ti tesaṁ ñātibhūtapubbā devatā. **Etadavocā**ti sā kira nesaṁ sabbasakaṭāni appavattīni akāsi. Tato te kiṁ idanti maggadevatānaṁ baliṁ akaṁsu. Tesaṁ balikammakāle sā devatā dissamāneneva kāyena etaṁ avoca. **Manthena ca madhupiṇḍikāya cā**ti abaddhasattunā ca sappimadhuphāṇitādīhi yojetvā baddhasattunā ca. **Patimānethā**ti upaṭṭhahatha. **Taṁ vo**ti taṁ patimānanaṁ tumhākaṁ bhavissati dīgharattaṁ hitāya sukhāya. **Yaṁ amhākan**ti yaṁ paṭiggahaṇaṁ amhākaṁ assa dīgharattaṁ hitāya sukhāya. **Bhagavato etadahosī**ti yo kirassa padhānānuyogakāle patto ahosi, so Sujātāya pāyāsaṁ dātuṁ āgacchantiyā eva antaradhāyi. Tenassa etadahosi "patto me natthi, purimakāpi ca na kho Tathāgatā hatthesu paṭiggaṇhanti, kimhi nu kho ahaṁ paṭiggaṇheyyaṁ manthañca madhupiṇḍikañcā"ti.

Parivitakkamaññāyāti ito pubbeva Bhagavato Sujātāya dinnabhojanaṁyeva ojānuppabandhanavasena aṭṭhāsi, ettakaṁ kālaṁ neva jighacchā na pipāsā na kāyadubbalyaṁ ahosi. Idāni panassa āhāraṁ paṭiggahetukāmatāya **na kho Tathāgatā**ti-ādinā nayena parivitakko

---

1. Tapassu (Sī) 2. Bhagavā (Sī) 3. Bhagavāti (Sī, Syā)

udapādi. Taṁ evaṁ uppannaṁ attano cetasā Bhagavato cetoparivitakkamaññāya. **Catuddisā**ti catūhi disāhi. **Selamaye patte**ti muggavaṇṇaselamaye patte. Idaṁ ye[1] Bhagavā paṭiggahesi, teyeva sandhāya vuttaṁ. Cattāro pana mahārājāno paṭhamaṁ indanīlamaṇimaye patte upanāmesuṁ, na te Bhagavā aggahesi. Tato ime cattāropi muggavaṇṇasilāmaye patte upanāmesuṁ, Bhagavā cattāropi patte aggahesi tesaṁ pasādānurakkhaṇatthāya, no mahicchatāya. Gahetvā ca pana cattāropi yathā ekova patto hoti, tathā adhiṭṭhahi, catunnampi ekasadiso puññavipāko ahosi. Evaṁ ekaṁ katvā adhiṭṭhite **paṭiggahesi Bhagavā paccagghe selamaye patte manthañca madhupiṇḍikañca. Paccagghe**ti paccagghasmiṁ, pāṭekkaṁ mahagghasminti attho. Atha vā **paccagghe**ti abhinave abbhuṇhe, taṅkhaṇe nibbattasminti attho. Dve vācā etesaṁ ahesunti **dvevācikā.** Atha vā dvīhi vācāhi upāsakabhāvaṁ pattāti attho. Te evaṁ upāsakabhāvaṁ paṭivedetvā Bhagavantaṁ āhaṁsu "kassa dāni bhante amhehi ajja paṭṭhāya abhivādanapaccuṭṭhānaṁ kātabban"ti. Atha Bhagavā sīsaṁ parāmasi, kesā hatthe laggiṁsu. Te tesaṁ adāsi "ime tumhe pariharathā"ti. Te kesadhātuyo labhitvā amateneva abhisittā haṭṭhatuṭṭhā Bhagavantaṁ vanditvā pakkamiṁsu.

Brahmayācanakathā

7. Atha kho Bhagavā sattāhassa accayena tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā vuttappakārametaṁ sabbaṁ kiccaṁ niṭṭhāpetvā rājāyatanamūlā punapi yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkami. **Parivitakko udapādī**ti tasmiṁ nisinnamattasseva sabbabuddhānaṁ āciṇṇasamāciṇṇo ayaṁ cetaso parivitakko udapādi. Kasmā panāyaṁ sabbabuddhānaṁ uppajjatīti. Dhammassa mahantabhāvaṁ garubhāvaṁ bhāriyabhāvaṁ paccavekkhaṇāya brahmunā yācite desetukāmatāya ca. Jānanti hi Buddhā "evaṁ parivitakkite brahmā āgantvā dhammadesanaṁ yācissati, tato sattā dhamme gāravaṁ uppādessanti, brahmagaruko hi lokasannivāso"ti. Iti imehi dvīhi kāraṇehi ayaṁ vitakko uppajjatīti.

---

1. Yeva (Syā, Ka)

Tattha **adhigato kho myāyan**ti adhigato kho me ayaṁ. **Ālayarāmā**ti sattā pañca kāmaguṇe allīyanti, tasmā te "ālayā"ti vuccanti. Tehi ālayehi ramantīti **ālayarāmā.** Ālayesu ratāti **ālayaratā.** Ālayesu suṭṭhumuditāti **ālayasammuditā. Yadidan**ti nipāto, tassa ṭhānaṁ sandhāya yaṁ idanti, paṭiccasamuppādaṁ sandhāya yo ayanti evamattho daṭṭhabbo. **Idappaccayatāpaṭiccasamuppādo**ti imesaṁ paccayā idappaccayā, idappaccayāva **idappaccayatā.** Idappaccayatā ca sā paṭiccasamuppādo cāti **idappaccayatāpaṭiccasamuppādo. So mamassa kilamatho**ti yā ajānantānaṁ desanā nāma, so mama kilamatho assa, sā mama vihesā assāti attho. **Bhagavantan**ti Bhagavato. **Anacchariyā**ti anu acchariyā. **Paṭibhaṁsū**ti paṭibhānasaṅkhātassa ñāṇassa gocarā ahesuṁ, parivitakkayitabbabhāvaṁ pāpuṇiṁsu.

Halanti ettha hakāro nipātamatto, alanti attho. **Pakāsitun**ti desetuṁ, alaṁ dāni me imaṁ kicchena adhigataṁ dhammaṁ desetunti vuttaṁ hoti. **Paṭisotagāmin**ti paṭisotaṁ vuccati nibbānaṁ, nibbānagāminti attho. **Rāgarattā**ti kāmarāgabhavarāgadiṭṭhirāgena rattā. **Na dakkhantī**ti na passissanti[1]. **Tamokhandhena āvuṭā**ti avijjārāsinā ajjhotthaṭā. **Appossukkatāyā**ti nirussukkabhāvena, adesetukāmatāyāti attho.

8. **Yatra hi nāmā**ti yasmiṁ nāma loke. **Bhagavato purato pāturahosī**ti dhammadesanāyācanatthaṁ dasasu cakkavāḷasahassesu mahābrahmāno gahetvā āgamma Bhagavato purato pāturahosi. **Apparajakkhajātikā**ti paññāmaye akkhimhi appaṁ rāgadosamoharajaṁ etesaṁ, evaṁsabhāvāti **apparajakkhajātikā. Bhavissanti dhammassa aññātāro**ti paṭivijjhitāro.

Pāturahosīti pātubhavi. **Samalehi cintito**ti rāgādīhi malehi samalehi chahi satthārehi cintito. **Apāpuretan**ti vivara etaṁ. **Amatassa dvāran**ti amatassa nibbānassa dvārabhūtaṁ ariyamaggaṁ. **Suṇantu dhammaṁ**

1. Na passanti (Syā, Ka)

vimalenānubuddhanti ime sattā rāgādimalānaṁ abhāvato vimalena Sammāsambuddhena anubuddhaṁ catusaccadhammaṁ suṇantu.

Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhitoti selamaye ekagghane pabbatamuddhani yathāṭhitova[1], yathā cakkhumā puriso samantato janataṁ passeyya, tvampi sumedha sundarapañña sabbaññutaññāṇena Samantacakkhu Bhagavā dhammamayaṁ paññāmayaṁ pāsādamāruyha sayaṁ apetasoko sokāvatiṇṇaṁ jātijarābhibhūtañca janataṁ avekkhassu upadhāraya.

Uṭṭhehīti Bhagavato dhammadesanatthaṁ cārikacaraṇaṁ yācanto bhaṇati. **Vīrā**ti-ādīsu Bhagavā vīriyavantatāya **vīro.** Devaputtamaccukilesābhisaṅkhāramārānaṁ vijitattā **Vijitasaṅgāmo.** Jātikantārādinittharaṇasamatthatāya **satthavāho.** Kāmacchanda-iṇassa abhāvato **aṇaṇo.**

9. **Ajjhesanan**ti yācanaṁ. **Buddhacakkhunā**ti indriyaparopariyattañāṇena[2] ca āsayānusayañāṇena ca. Imesañhi dvinnaṁ ñāṇānaṁ Buddhacakkhūti nāmaṁ. **Apparajakkhā**ti paññācakkhumhirāgādirajaṁ appaṁ yesaṁ, te **apparajakkhā.** Yesaṁ taṁ mahantaṁ, te **mahārajakkhā.** Yesaṁ saddhādīni indriyāni tikkhāni, te **tikkhandriyā.** Yesaṁ tāni mudūni, te **mudindriyā.** Yesaṁ teyeva saddhādayo ākārā sundarā, te **svākārā.** Yesaṁ teyeva saddhādayo ākārā asundarā, te **dvākārā.** Ye kathitakāraṇaṁ sallakkhenti, sukhena sakkā honti viññāpetuṁ, te **suviññāpayā.** Ye paralokañca vajjañca bhayato passanti, te **paralokavajjabhayadassāvino. Uppaliniyan**ti uppalavane. Itaresupi eseva nayo. **Antonimuggaposīnī**ti yāni udakassa anto nimuggāneva posayanti. **Samodakaṁ ṭhitānī**ti udakena samaṁ ṭhitāni. **Udakaṁ accuggamma ṭhitānī**ti[3] udakaṁ atikkamitvā ṭhitāni[4].

Apārutāti vivaṭā. **Amatassa dvārā**ti ariyamaggo. So hi amatasaṅkhātassa nibbānassa dvāraṁ. **Pamuñcantu saddhan**ti sabbe attano saddhaṁ pamuñcantu. Pacchimapadadvaye ayamattho, ahañhi attano paguṇaṁ suppavattimpi

1. Ṭhito, so ca (Syā, Ka) Ma-Ṭṭha 2 Pāsarāsisuttavaṇṇanāyaṁ ca.
2. Indriyaparopariyattiñāṇena (Syā, Ka) 3. Tiṭṭhantīti (Syā) 4. Tiṭṭhanti (Syā, Ka)

imaṁ paṇītaṁ uttamaṁ dhammaṁ kāyavācākilamathasaññī hutvā manujesu devamanussesu na bhāsinti.

Pañcavaggiyakathā

10. **Paṇḍito**ti paṇḍiccena samannāgato. **Byatto**ti veyyattiyena samannāgato. **Medhāvī**ti ṭhānuppattiyā paññāya samannāgato. **Apparajakkhajātiko**ti samāpattiyā vikkhambhitattā nikkilesajātiko visuddhasatto. **Ājānissatī**ti sallakkhessati paṭivijjhissati. **Bhagavatopi kho ñāṇaṁ udapādī**ti sabbaññutaññāṇaṁ uppajji "ito sattamadivasamatthake kālaṁkatvā Ākiñcaññāyatane nibbatto"ti. **Mahājāniyo**ti sattadivasabbhantare pattabbamaggaphalato parihīnattā mahatī jāni[1] assāti **mahājāniyo,** akkhaṇe nibbattattā[2]. **Abhidosakālaṁkato**ti hiyyo kālaṅkato, sopi Nevasaññānāsaññāyatane nibbattoti addasa. **Bahukārā**ti bahūpakārā. **Padhānapahitattaṁ upaṭṭhahiṁsū**ti padhānatthāya pesitattabhāvaṁ mukhodakadānādinā upaṭṭhahiṁsu.

11. **Antarā ca Gayaṁ antarā ca bodhin**ti Upako Bodhimaṇḍassa ca Gayāya ca antare Bhagavantaṁ addasa. **Addhānamaggappaṭipannan**ti addhānamaggaṁ paṭipannaṁ.

Sabbābhibhūti sabbaṁ tebhūmakadhammaṁ abhibhavitvā ṭhito. **Sabbavidū**ti sabbaṁ catubhūmakadhammaṁ avediṁ aññāsiṁ. **Sabbesu dhammesu anūpalitto**ti sabbesu tebhūmakadhammesu kilesalepena alitto. **Sabbañjaho**ti sabbaṁ tebhūmakadhammaṁ jahitvā ṭhito. **Taṇhakkhaye vimutto**ti taṇhakkhaye nibbāne ārammaṇato vimutto. **Sayaṁ abhiññāyā**ti sabbaṁ catubhūmakadhammaṁ attanāva jānitvā. **Kamuddiseyyan**ti kaṁ aññaṁ "ayaṁ me ācariyo"ti uddiseyyaṁ.

Na me ācariyo atthīti lokuttaradhamme mayhaṁ ācariyo nāma natthi. **Natthi me paṭipuggalo**ti mayhaṁ paṭibhāgapuggalo nāma natthi. **Sītibhūto**ti sabbakilesagginibbāpanena sītibhūto, kilesānaṁyeva nibbutattā **nibbuto.**

---

1. Mahājāni (Syā, Ka)
2. Nibbattattā ca (Syā)

Kāsīnaṁ puranti Kāsiraṭṭhe nagaraṁ. **Āhañchaṁ**[1] **amatadundubhin**ti dhammacakkappaṭilābhāya amatabheriṁ paharissāmīti gacchāmi.

Arahasi Anantajinoti Anantajino bhavituṁ yutto. **Hupeyyapāvuso**ti āvuso evampi nāma bhaveyya. **Sīsaṁ okampetvā**ti sīsaṁ cāletvā.

12. **Saṇṭhapesun**ti katikaṁ akaṁsu. **Bāhulliko**ti cīvarabāhullādīnaṁ atthāya paṭipanno. **Padhānavibbhanto**ti padhānato vibbhanto bhaṭṭho parihīno. **Āvatto bāhullāyā**ti cīvarādibahulabhāvatthāya āvatto. **Odahatha bhikkhave sotan**ti upanetha bhikkhave sotaṁ, sotindriyaṁ dhammassavanatthaṁ abhimukhaṁ karothāti attho. **Amatamadhigatan**ti amataṁ nibbānaṁ mayā adhigatanti dasseti. **Iriyāyā**ti dukkara-iriyāya[2]. **Paṭipadāyā**ti dukkarapaṭipadāya. **Abhijānātha me no**ti abhijānātha nu me, samanupassatha. **Evarūpaṁ bhāsitametan**ti etaṁ evarūpaṁ vākyaṁ bhāsitanti attho. **Asakkhi kho Bhagavā pañcavaggiye bhikkhū saññāpetun**ti "ahaṁ Buddho"ti jānāpetuṁ asakkhi.

13. **Cakkhukaraṇī**ti paññācakkhuṁ sandhāyāha. Ito paraṁ sabbaṁ padatthato uttānameva. Adhippāyānusandhiyojanādibhedato pana Papañcasūdaniyā Majjhimaṭṭhakathāya[3] vuttanayena veditabbaṁ. Ito paṭṭhāya hi ativitthārabhīrukassa mahājanassa cittaṁ anurakkhantā suttantakathaṁ avaṇṇayitvā vinayakathaṁyeva vaṇṇayissāma.

18. **Sāva tassa āyasmato upasampadā ahosī**ti āsāḷhīpuṇṇamāya aṭṭhārasahi devatākoṭīhi saddhiṁ sotāpattiphale patiṭṭhitassa "ehi bhikkhū"ti Bhagavato vacanena abhinipphannā sāva tassa āyasmato **ehibhikkhūpasampadā** ahosi.

19. **Atha kho āyasmato ca Vappassā**ti-ādimhi Vappattherassa pāṭipadadivase dhammacakkhuṁ udapādi, Bhaddiyattherassa dutiyadivase, Mahānāmattherassa tatiyadivase, Assajittherassa catutthiyanti. Imesañca

---

1. Āhaññiṁ (Syā, Ka) 2. Dukkaracariyāya (Syā, Ka) 3. Ma-Ṭṭha 1. 108 piṭṭhādīsu.

pana bhikkhūnaṁ kammaṭṭhānesu uppannamalavisodhanatthaṁ Bhagavā antovihāreyeva ahosi, uppanne uppanne kammaṭṭhānamale ākāsena gantvā malaṁ vinodesi. Pakkhassa pana pañcamiyaṁ sabbe te ekato sannipātetvā anattasuttena ovadi. Tena vuttaṁ **atha kho Bhagavā pañcavaggiye**ti-ādi.

24. **Tena kho pana samayena cha loke arahanto hontī**ti pañcamiyā pakkhassa lokasmiṁ cha manussā arahanto hontīti attho.

Pabbajjākathā

31. **Pubbānupubbakānan**ti paveṇivasena porāṇānuporāṇānanti attho. **Tena kho pana samayena ekasaṭṭhi loke arahanto hontī**ti purimā cha ime ca pañcapaññāsāti antovassamhiyeva ekasaṭṭhi manussā arahanto hontīti attho.

Tatra Yasa-ādīnaṁ kulaputtānaṁ ayaṁ pubbayogo—atīte kira pañcapaññāpajanā sahāyakā vaggabandhena puññāni karontā anāthasarīrāni paṭijaggantā vicaranti, te ekadivasaṁ gabbhiniṁ[1] itthiṁ kālaṅkataṁ disvā "jhāpessāmā"ti susānaṁ nīhariṁsu. Tesu pañca jane "tumhe jhāpethā"ti susāne ṭhapetvā sesā gāmaṁ paviṭṭhā. Yaso dārako taṁ sarīraṁ vijjhitvā parivattetvā ca jhāpayamāno asubhasaññaṁ paṭilabhi, so itaresampi catunnaṁ janānaṁ "passatha bho imaṁ asuciṁ paṭikūlan"ti dassesi, tepi tattha asubhasaññaṁ paṭilabhiṁsu. Te pañcapi janā gāmaṁ gantvā sesasahāyakānaṁ kathayiṁsu. Yaso pana dārako gehampi gantvā mātāpitūnañca bhariyāya ca kathesi. Te sabbepi asubhaṁ bhāvayiṁsu. Ayametesaṁ pubbayogo. Tenāyasmato Yasassa nāṭakajanesu susānasaññāyeva uppajji, tāyeva ca upanissayasampattiyā sabbesaṁ visesādhigamo nibbattīti.

Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesīti Bhagavā yāva pacchimakattikapuṇṇamā, tāva Bārāṇasiyaṁ viharanto ekadivasaṁ te khīṇāsave saṭṭhi bhikkhū āmantesi.

---

1. Sagabbhaṁ (Syā, Ka)

32. **Dibbā** nāma dibbesu visayesu lobhapāsā. **Mānusā** nāma mānusakesu visayesu lobhapāsā. **Mā ekena dve**ti ekena maggena dve mā agamittha. **Assavanatā**ti assavanatāya. **Parihāyantī**ti anadhigataṁ nādhigacchantā visesādhigamato parihāyanti.

33. **Antakā**ti lāmaka hīnasatta. **Antalikkhacaro**ti rāgapāsaṁ sandhāyāha. Taṁ hi so "antalikkhacaro"ti mantvā āha.

34. **Nānādisā nānājanapadā**ti nānādisato ca nānājanapadato ca. **Anujānāmi bhikkhave tumheva dāni tāsu tāsu disāsu tesu tesu janapadesu pabbājethā**ti-ādimhi pabbajjāpekkhaṁ kulaputtaṁ pabbājentena ye parato "na bhikkhave pañcahi ābādhehi phuṭṭho pabbājetabbo"ti-ādiṁ katvā yāva "na andhamūgabadhiro pabbājetabbo"ti evaṁ paṭikkhittā puggalā, te vajjetvā pabbajjādosavirahito puggalo pabbājetabbo, sopi ca mātāpitūhi anuññātoyeva. Tassa anujānanalakkhaṇaṁ "na bhikkhave ananuññāto mātāpitūhi putto pabbājetabbo, yo pabbājeyya, āpatti dukkaṭassā"ti etasmiṁ sutte vaṇṇayissāma.

Evaṁ pabbajjādosavirahitaṁ mātāpitūhi anuññātaṁ pabbājentenāpi ca sace acchinnakeso hoti, ekasīmāya ca aññepi bhikkhū atthi, kesacchedanatthāya bhaṇḍukammaṁ āpucchitabbaṁ. Tassa āpucchanākāraṁ "anujānāmi bhikkhave saṁghaṁ apaloketuṁ bhaṇḍukammāyā"ti ettha vaṇṇayissāma. Sace okāso hoti, sayaṁ pabbājetabbo. Sace uddesaparipucchādīhi byāvaṭo hoti, okāsaṁ na labhati, eko daharabhikkhu vattabbo "etaṁ pabbājehī"ti. Avuttopi ce daharabhikkhu upajjhāyaṁ uddissa pabbājeti, vaṭṭati. Sace daharabhikkhu natthi, sāmaṇeropi vattabbo "etaṁ khaṇḍasīmaṁ netvā pabbājetvā kāsāyāni acchādetvā ehī"ti. Saraṇāni pana sayaṁ dātabbāni. Evaṁ bhikkhunāva pabbājito hoti. Purisaṁ hi bhikkhuto añño pabbājetuṁ na labhati, mātugāmaṁ bhikkhunito añño. Sāmaṇero pana samaṇerī vā āṇattiyā kāsāyāni dātuṁ labhati. Kesoropanaṁ yena kenaci kataṁ sukataṁ.

Sace pana bhabbarūpo hoti sahetuko ñāto yasassī kulaputto, okāsaṁ katvāpi sayameva pabbājetabbo. "Mattikāmuṭṭhiṁ gahetvā nhāyitvā kese temetvā āgacchāhī"ti ca pana na vissajjetabbo. Pabbajitukāmānaṁ hi paṭhamaṁ balava-ussāho hoti, pacchā pana kāsāyāni ca kesaharaṇasatthakañca disvā utrasanti, ettoyeva palāyanti, tasmā sayameva nahānatitthaṁ netvā sace nātidaharo hoti, "nahāhī"ti vattabbo. Kesā panassa sayameva mattikaṁ gahetvā dhovitabbā. Daharakumārako pana sayaṁ udakaṁ otaritvā gomayamattikāhi ghaṁsitvā nahāpetabbo. Sacepissa kacchu vā piḷakā vā honti, yathā mātā puttaṁ na jigucchati, evameva ajigucchantena sādhukaṁ hatthapādasīsāni ghaṁsitvā nahāpetabbo. Kasmā, ettakena hi upakārena kulaputtā ācariyupajjhāyesu ca sāsane ca balavasinehā tibbagāravā anivattidhammā honti, uppannaṁ anabhiratiṁ vinodetvā therabhāvaṁ pāpuṇanti, kataññū katavedino honti.

Evaṁ nahāpanakāle pana kesamassuṁ oropanakāle vā "tvaṁ ñāto yasassī, idāni mayaṁ taṁ nissāya paccayehi na kilamissāmā"ti na vattabbo, aññāpi aniyyānikakathā na kathetabbā. Atha khvassa "āvuso suṭṭhu upadhārehi, satiṁ upaṭṭhāpehī"ti vatvā tacapañcakakammaṭṭhānaṁ ācikkhitabbaṁ. Ācikkhantena ca vaṇṇasaṇṭhānagandhāsayokāsavasena asucijegucchapaṭikūlabhāvaṁ nijjīvanissattabhāvaṁ vā pākaṭaṁ karontena ācikkhitabbaṁ. Sace hi so pubbe madditasaṅkhāro hoti bhāvitabhāvano, kaṇṭakavedhāpekkho viya paripakkagaṇḍo sūriyuggamanāpekkhaṁ viya ca pariṇatapadumaṁ, athassa āraddhamatte kammaṭṭhānamanasikāre indāsani viya pabbate kilesapabbate cuṇṇayamānaṁyeva ñāṇaṁ pavattati, khuraggeyeva arahattaṁ pāpuṇāti. Ye hi keci khuragge arahattaṁ pattā, sabbe te evarūpaṁ savanaṁ labhitvā kalyāṇamittena ācariyena dinnanayaṁ nissāya, no anissāya. Tasmāssa āditova evarūpī kathā kathetabbāti.

Kesesu pana oropitesu haliddicuṇṇena vā gandhacuṇṇena vā sīsañca sarīrañca ubbaṭṭetvā gihigandhaṁ apanetvā kāsāyāni tikkhattuṁ vā

dvikkhattuṁ vā sakiṁ vā paṭiggāhetabbo[1]. Athāpissa hatthe adatvā ācariyo vā upajjhāyo vā sayameva acchādeti, vaṭṭati. Sacepi aññaṁ daharaṁ vā sāmaṇeraṁ vā upāsakaṁ vā āṇāpeti "āvuso etāni kāsāyāni gahetvā etaṁ acchādehī"ti, taṁyeva vā āṇāpeti "etāni gahetvā acchādehī"ti, sabbaṁ vaṭṭati. Sabbaṁ tena bhikkhunāva dinnaṁ hoti.

Yaṁ pana nivāsanaṁ vā pārupanaṁ vā anāṇattiyā nivāseti vā pārupati vā, taṁ apanetvā puna dātabbaṁ. Bhikkhunā hi sahatthena vā āṇattiyā vā dinnameva kāsāvaṁ vaṭṭati, adinnaṁ na vaṭṭati, sacepi tasseva santakaṁ hoti, ko pana vādo upajjhāyamūlake. Ayaṁ **paṭhamaṁ kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādāpetvā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ kārāpetvā**ti ettha vinicchayo.

Bhikkhūnaṁ pāde vandāpetvāti ye tattha sannipatitā bhikkhū, tesaṁ pāde vandāpetvā atha saraṇaggahaṇatthaṁ ukkuṭikaṁ nisīdāpetvā añjaliṁ paggaṇhāpetvā "evaṁ vadehī"ti vattabbo. "Yamahaṁ vadāmi, taṁ vadehī"ti vattabbo. Athassa upajjhāyena vā ācariyena vā Buddhaṁ saraṇaṁ gacchāmīti-ādinā nayena saraṇāni dātabbāni yathāvuttapaṭipāṭiyāva, na uppaṭipāṭiyā. Sace hi ekapadampi ekakkharampi uppaṭipāṭiyā deti, Buddhaṁ saraṇaṁyeva vā tikkhattuṁ datvā puna itaresu ekekaṁ tikkhattuṁ deti, adinnāni honti saraṇāni.

Imañca pana saraṇagamanūpasampadaṁ paṭikkhipitvā anuññāta-upasampadā ekato suddhiyā vaṭṭati. Sāmaṇerapabbajjā pana ubhatosuddhiyāva vaṭṭati, no ekato suddhiyā. Tasmā upasampadāya sace ācariyo ñattidosañceva kammavācādosañca vajjetvā kammaṁ karoti, sukataṁ hoti. Pabbajjāya pana imāni tīṇi saraṇāni bukāradhakārādīnaṁ byañjanānaṁ ṭhānakaraṇasampadaṁ ahāpenteneva ācariyenapi antevāsikenapi vattabbāni. Sace ācariyo vattuṁ sakkoti, antevāsiko na sakkoti, antevāsiko vā sakkoti, ācariyo na sakkoti, ubhopi vā na sakkonti, na vaṭṭati. Sace pana ubhopi sakkonti, vaṭṭati.

1. Paṭiggāhāpetabbāni (Sī)

Imāni ca pana dadamānena "Buddhaṁ saraṇaṁ gacchāmī"ti evaṁ ekasambandhāni anunāsikantāni vā katvā dātabbāni, "Buddhaṁ saraṇaṁ gacchāmī"ti evaṁ vicchinditvā makārantāni vā katvā dātabbāni. **Andhakaṭṭhakathāyaṁ** nāmaṁ sāvetvā "ahaṁ bhante Buddharakkhito yāvajīvaṁ Buddhaṁ saraṇaṁ gacchāmī"ti vuttaṁ, taṁ eka-aṭṭhakathāyampi natthi, Pāḷiyampi na vuttaṁ, tesaṁ rucimattameva, tasmā na gahetabbaṁ. Na hi tathā avadantassa saraṇaṁ kuppatīti.

Anujānāmi bhikkhave imehi tīhi saraṇagamanehi pabbajjaṁ upasampadanti imehi Buddhaṁ saraṇaṁ gacchāmīti-ādīhi evaṁ tikkhattuṁ ubhatosuddhiyā vuttehi tīhi saraṇagamanehi pabbajjañceva upasampadañca anujānāmīti attho. Tattha yasmā upasampadā parato paṭikkhittā, tasmā sā etarahi saraṇamatteneva na ruhati. Pabbajjā pana yasmā parato "anujānāmi bhikkhave imehi tīhi saraṇagamanehi sāmaṇerapabbajjan"ti anuññātā eva, tasmā sā etarahipi saraṇamatteneva ruhati. Ettāvatā hi sāmaṇerabhūmiyaṁ patiṭṭhito hoti.

Sace panesa matimā[1] hoti paṇḍitajātiko, athassa tasmiṁyeva ṭhāne sikkhāpadāni uddisitabbāni. Kathaṁ, yathā Bhagavatā uddiṭṭhāni. Vuttañhetaṁ—

> "Anujānāmi bhikkhave sāmaṇerānaṁ dasa sikkhāpadāni, tesu ca sāmaṇerehi sikkhituṁ. Pāṇātipātā veramaṇī[2], adinnādānā veramaṇī, abrahmacariyā veramaṇī, musāvādā veramaṇī, surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī, vikālabhojanā veramaṇī, naccagītavāditavisūkadassanā veramaṇī, mālāgandhavilepanadhāraṇamaṇḍanavibhūsanaṭṭhānā veramaṇī, uccāsayanamahāsayanā veramaṇī, jātarūparajatapaṭiggahaṇā veramaṇī"ti[3].

Andhakaṭṭhakathāyaṁ pana "ahaṁ bhante itthannāmo yāvajīvaṁ pāṇātipātā veramaṇisikkhāpadaṁ samādiyāmī"ti evaṁ saraṇadānaṁ viya sikkhāpadadānampi vuttaṁ, taṁ neva Pāḷiyaṁ, na Aṭṭhakathāsu atthi, tasmā yathāpāḷiyāva uddisitabbāni. Pabbajjā hi saraṇagamaneheva siddhā, sikkhāpadāni pana kevalaṁ

1. Gatimā (Ka) 2. Veramaṇiṁ (Ka) 3. Vi 3. 117 piṭṭhe.

sikkhāparipūraṇatthaṁ jānitabbāni. Tasmā tāni Pāḷiyaṁ āgatanayena uggahetuṁ asakkontassa yāya kāyaci bhāsāya atthavasenapi ācikkhituṁ vaṭṭati. Yāva pana attanā sikkhitabbasikkhāpadāni na jānāti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇaṭṭhānanisajjādīsu pānabhojanādividhimhi ca na kusalo hoti, tāva bhojanasālaṁ vā salākabhājanaṭṭhānaṁ vā aññaṁ vā tathārūpaṭṭhānaṁ na pesetabbo, santikāvacaroyeva kātabbo, bāladārako viya paṭijaggitabbo, sabbamassa kappiyākappiyaṁ ācikkhitabbaṁ, nivāsanapārupanādīsu ābhisamācārikesu vinetabbo. Tenāpi "anujānāmi bhikkhave dasahaṅgehi samannāgataṁ sāmaṇeraṁ nāsetun"ti[1] evaṁ parato vuttāni dasa nāsanaṅgāni ārakā parivajjetvā ābhisamācārikaṁ paripūrentena dasavidhe sīle sādhukaṁ sikkhitabbanti.

Pabbajjākathā niṭṭhitā.

Dutiyamārakathā

35. **Mayhaṁ kho bhikkhave**ti mayā khoti attho. Atha vā yo mayhaṁ yoniso manasikāro, tena hetunāti attho. Puna **anuppattā**ti ettha vibhattiṁ pariṇāmetvā mayāti vattabbaṁ.

Bhaddavaggiyakathā

36. **Bhaddavaggiyā**ti te kira rājakumārā rūpena ca cittena ca bhaddakā vaggabandhena ca vicaranti, tasmā "Bhaddavaggiyā"ti vuccanti. **Tena hi vo**ti ettha vokāro nipātamatto. **Dhammacakkhuṁ udapādī**ti kesañci sotāpattimaggo, kesañci sakadāgāmimaggo, kesañci anāgāmimaggo udapādi. Tayopi hi ete maggā "dhammacakkhū"ti vuccanti. Te kira Tuṇḍilajātake tiṁsadhuttā ahesuṁ, atha tuṇḍilovādaṁ sutvā pañca sīlāni rakkhiṁsu, idaṁ nesaṁ pubbakammaṁ.

Uruvelapāṭihāriyakathā

37. **Pamukho**ti pubbaṅgamo. **Pāmokkho**ti uttamo visuddhapañño.

---

1. Vi 3. 119 piṭṭhe.

38. **Anupahaccā**ti avināsetvā. **Tejasā tejan**ti attano tejena nāgassa tejaṁ. **Pariyādiyeyyan**ti abhibhaveyyaṁ, vināseyyaṁ vā. **Makkhan**ti kodhaṁ[1]. **Natveva ca kho arahā yathā ahan**ti attānaṁ "arahā ahan"ti maññamāno vadati.

39. **Nerañjarāyaṁ Bhagavā**ti-ādikā gāthāyo pacchā pakkhittā.

44-9. **Vissajjeyyan**ti sukkhāpanatthāya pasāretvā ṭhapeyyanti attho. Bhante āhara hatthanti evaṁ vadanto viya oṇatoti **āharahattho. Uyyojetvā**ti vissajjetvā. **Mandāmukhiyo**ti aggibhājanāni vuccanti.

51. **Cirapaṭikā**ti cirakālato paṭṭhāya.

52. **Kesamissan**ti-ādīsu kesā eva kesamissaṁ. Esa nayo sabbattha. **Khārikājan**ti khāribhāro.

Bimbisārasamāgamakathā

55. **Laṭṭhivane**ti tāluyyāne. **Suppatiṭṭhe cetiye**ti aññatarasmiṁ vaṭarukkhe, tassa kiretaṁ nāmaṁ. **Dvādasanahutehī**ti ettha ekaṁ nahutaṁ dasasahassāni. **Ajjhābhāsī**ti tesaṁ kaṅkhācchedanatthaṁ abhāsi.

Kisakovadānoti tāpasacariyāya kisasarīrattā "Kisako"ti laddhanāmānaṁ tāpasānaṁ ovādako anusāsako samānoti attho. Atha vā sayaṁ kisako tāpaso samāno, vadāno ca aññe ovadanto anusāsantotipi attho. **Kathaṁ pahīnan**ti kena kāraṇena pahīnaṁ. Idaṁ vuttaṁ hoti "tvaṁ Uruvelavāsi-aggiparicārakānaṁ tāpasānaṁ sayaṁ ovādācariyo samāno kiṁ disvā pahāsi, pucchāmi taṁ etamatthaṁ kena kāraṇena tava aggihutaṁ pahīnan"ti.

Dutiyagāthāya ayamattho, ete rūpādike kāme itthiyo ca yaññā abhivadanti, svāhaṁ etaṁ sabbampi rūpādikaṁ kāmappabhedaṁ khandhupadhīsu malanti ñatvā yasmā ime yiṭṭhahutappabhedā yaññā malameva vadanti, tasmā na yiṭṭhe na hute arañjiṁ, yiṭṭhe vā hute vā nābhiraminti attho.

1. Kopaṁ (Sī)

Tatiyagāthāya **atha kocarahī**ti atha kvacarahi. Sesaṁ uttānameva.

Catutthagāthāya **padan**ti nibbānapadaṁ. Santasabhāvatāya **santaṁ.** Upadhīnaṁ abhāvena **anupadhikaṁ.** Rāgakiñcanādīnaṁ abhāvena **akiñcanaṁ.** Tīsu bhavesu alaggatāya yaṁ kāmabhavaṁ yaññā vadanti, tasmimpi kāmabhave asattaṁ. Jātijarāmaraṇānaṁ abhāvena **anaññathābhāviṁ.** Attanā bhāvitena maggeneva adhigantabbaṁ, na aññena kenaci adhigametabbanti **anaññaneyyaṁ.** Yasmā īdisaṁ padamaddasaṁ, tasmā na yiṭṭhe na hute arañjiṁ. Tena kiṁ dasseti? Yo ahaṁ devamanussalokasampattisādhake na yiṭṭhe na hute arañjiṁ, so kiṁ vakkhāmi "ettha nāma me devamanussaloke rato mano"ti.

56. Evaṁ sabbaloke anabhiratibhāvaṁ pakāsetvā atha kho āyasmā Uruvelakassapo "sāvakohamasmī"ti evaṁ Bhagavato sāvakabhāvaṁ pakāsesi. Tañca kho ākāse vividhāni pāṭihāriyāni dassetvā. **Dhammacakkhun**ti sotāpattimaggañāṇaṁ.

57. **Assāsakā**ti āsīsanā, patthanāti attho. **Esāhaṁ bhante**ti ettha pana kiñcāpi maggappaṭivedhenevassa siddhaṁ saraṇagamanaṁ, tattha pana nicchayagamanameva[1] gato, idāni vācāya attasanniyyātanaṁ karoti. Maggavasenevāyaṁ niyatasaraṇataṁ patto, taṁ paresaṁ vācāya pākaṭaṁ karonto paṇipātagamanañca gacchanto evaṁ vadati.

58. **Siṅgīnikkhasavaṇṇo**ti siṅgīsuvaṇṇanikkhena samānavaṇṇo. **Dasavāso**ti dasasu ariyavāsesu vutthavāso. **Dasadhammavidū**ti dasakammapathavidū, **dasabhi cupeto**ti dasahi asekkhehi aṅgehi upeto. **Sabbadhidanto**ti sabbesu danto, Bhagavato hi cakkhu-ādīsu kiñci adantaṁ nāma natthi.

59. **Bhagavantaṁ bhuttāviṁ onītapattapāṇiṁ ekamantaṁ nisīdī**ti Bhagavantaṁ bhuttavantaṁ pattato ca apanītapāṇiṁ sallakkhetvā ekasmiṁ padese

---

1. Vinicchayagamanameva (Ka)

nisīdīti attho. **Atthikānan**ti Buddhābhivādanagamanena[1] ca dhammasavanena ca atthikānaṁ. **Abhikkamanīyan**ti abhigantuṁ[2] sakkuṇeyyaṁ. **Appākiṇṇan**ti anākiṇṇaṁ. **Appasaddan**ti vacanasaddena appasaddaṁ. **Appanigghosan**ti nagaranigghosasaddena appanigghosaṁ. **Vijanavātan**ti anusañcaraṇajanassa sarīravātena virahitaṁ. "Vijanavādan"tipi pāṭho, anto[3] janavādena rahitanti attho. "Vijanapātan"tipi pāṭho, janasañcāravirahitanti attho. **Manussarāhasseyyakan**ti manussānaṁ rahassakiriyaṭṭhāniyaṁ. **Paṭisallānasāruppan**ti vivekānurūpaṁ.

Sāriputtamoggallānapabbajjākathā

60. **Sāriputtamoggallānā**ti Sāriputto ca Moggallāno[4] ca, **tehi katikā katā hoti "yo paṭhamaṁ amataṁ adhigacchati, so ārocetū"**ti te kira ubhopi gihikāle Upatisso Kolitoti evaṁ paññāyamānanāmā aḍḍhateyyasatamāṇavakaparivārā girāggasamajjaṁ agamaṁsu. Tatra nesaṁ mahājanaṁ disvā etadahosi "ayaṁ nāma evaṁ mahāsattanikāyo[5] appatte vassasate maraṇamukhe patissatī"ti. Atha ubhopi uṭṭhitāya parisāya aññamaññaṁ pucchitvā ekajjhāsayā paccupaṭṭhitamaraṇasaññā sammantayiṁsu[6] "samma maraṇe sati amatenāpi bhavitabbaṁ, handa mayaṁ amataṁ pariyesāmā"ti amatapariyesanatthaṁ Sañcayassa[7] Channaparibbājakassa santike saparisā pabbajitvā katipāheneva tassa ñāṇavisaye pāraṁ gantvā amataṁ apassantā pucchiṁsu "kiṁ nu kho ācariya aññopettha sāro atthī"ti. "Natthāvuso ettakameva idan"ti ca sutvā "tucchaṁ idaṁ āvuso nissāraṁ, yo dāni amhesu paṭhamaṁ amataṁ adhigacchati, so itarassa ārocetū"ti katikaṁ akaṁsu. Tena vuttaṁ "tehi katikā katā hotī"ti-ādi.

Pāsādikena abhikkantenāti-ādīsu itthambhūtalakkhaṇe karaṇavacanaṁ veditabbaṁ. **Atthikehi upaññātaṁ maggan**ti etaṁ anubandhanassa kāraṇavacanaṁ, idaṁ hi vuttaṁ hoti—yaṁnūnāhaṁ imaṁ bhikkhuṁ piṭṭhito piṭṭhito anubandheyyaṁ,

1. Buddhābhigamanena (Syā) 2. Abhikkantuṁ (Ka) 3. Antopi (Syā, Ka)
4. Moggalāno (Ka) 5. Mahāsattakāyo (Sī), mahājanakāyo (Syā)
6. Mantayiṁsu (Sī, Syā) 7. Sañjayassa (Syā)

kasmā? Yasmā idaṁ piṭṭhito piṭṭhito anubandhanaṁ nāma atthikehi upaññātaṁ maggaṁ, ñāto ceva upagato ca maggoti attho. Atha vā atthikehi amhehi "maraṇe sati amatenāpi bhavitabban"ti evaṁ kevalaṁ atthīti upaññātaṁ nibbānaṁ nāma, taṁ magganto pariyesantoti evampettha attho daṭṭhabbo.

Piṇḍapātaṁ ādāya paṭikkamīti Sudinnakaṇḍe vuttappakāraṁ aññataraṁ kuṭṭamūlaṁ upasaṅkamitvā nisīdi. Sāriputtopi kho "akālo kho tāva pañhaṁ pucchitun"ti kālaṁ āgamayamāno ekamantaṁ ṭhatvā vattapaṭipatti[1]pūraṇatthaṁ katabhattakiccassa therassa attano kamaṇḍaluto[2] udakaṁ datvā dhotahatthapādena therena saddhiṁ paṭisanthāraṁ katvā pañhaṁ pucchi. Tena vuttaṁ "atha kho Sāriputto paribbājako"ti-ādi. **Na tāhaṁ sakkomī**ti na te ahaṁ sakkomi. Ettha ca paṭisambhidāppatto thero na ettakaṁ na sakkoti, atha kho imassa dhammagāravaṁ uppādessāmīti sabbākārena Buddhavisaye avisayabhāvaṁ gahetvā evamāha.

Ye dhammā hetuppabhavāti hetuppabhavā nāma pañcakkhandhā, tenassa dukkhasaccaṁ dasseti. **Tesaṁ hetuṁ Tathāgato āhā**ti tesaṁ hetu nāma samudayasaccaṁ, tañca Tathāgato āhāti dasseti. **Tesañca yo nirodho**ti tesaṁ ubhinnampi saccānaṁ yo appavattinirodho, tañca Tathāgato āhāti attho. Tenassa nirodhasaccaṁ dasseti. Maggasaccaṁ panettha sarūpato adassitampi nayato dassitaṁ hoti, nirodhe hi vutte tassa sampāpako maggo vuttova hoti, atha vā **tesañca yo nirodho**ti ettha tesaṁ yo nirodho ca nirodhupāyo cāti evaṁ dvepi saccāni dassitāni hontīti. Idāni tamevatthaṁ paṭipādento āha **evaṁvādī mahāsamaṇo**ti.

Eseva dhammo yadi tāvadevāti sacepi ito uttari natthi, ettakameva idaṁ sotāpattiphalamattameva pattabbaṁ, tathāpi eso eva dhammoti attho. **Paccabyattha**[3] **padamasokan**ti yaṁ mayaṁ pariyesamānā vicarāma, taṁ padamasokaṁ paṭividdhāttha tumhe, pattaṁ taṁ tumhehīti attho. **Adiṭṭhaṁ abbhatītaṁ bahukehi kappanahutehī**ti amhehi nāma idaṁ padaṁ

1. Vattapaṭivatta (Sī) 2. Kamaṇḍalunā (Sī) 3. Pabbabyathā (Sī, Syā)

bahukehi kappanahutehi adiṭṭhameva abbhatītaṁ, iti tassa padassa adiṭṭhabhāvena dīgharattaṁ attano mahājānibhāvaṁ dīpeti.

62. **Gambhīre ñāṇavisaye**ti gambhīre ceva gambhīrassa ca ñāṇassa visayabhūte. **Anuttare upadhisaṅkhaye**ti nibbāne. **Vimutte**ti tadārammaṇāya vimuttiyā vimutte. **Byākāsī**ti "etaṁ me sāvakayugaṁ bhavissati aggaṁ bhaddayugan"ti vadanto sāvakapāramiññāṇe byākāsi. **Sāva tesaṁ āyasmantānaṁ upasampadā ahosī**ti sā ehibhikkhūpasampadāyeva tesaṁ upasampadā ahosi. Evaṁ upasampannesu ca tesu Mahāmoggallānatthero sattahi divasehi arahatte patiṭṭhito, Sāriputtatthero aḍḍhamāsena.

Atīte kira Anomadassī nāma Buddho loke udapādi, tassa Sarado nāma tāpaso sake assame nānāpupphehi maṇḍapaṁ katvā pupphāsaneyeva Bhagavantaṁ nisīdāpetvā bhikkhusaṁghassāpi tatheva maṇḍapaṁ katvā pupphāsanāni paññapetvā aggasāvakabhāvaṁ patthesi. Patthayitvā ca Sirīvaḍḍhassa nāma seṭṭhino pesesi "mayā aggasāvakaṭṭhānaṁ patthitaṁ, tvampi āgantvā ekaṁ ṭhānaṁ patthehī"ti. Seṭṭhi nīluppalamaṇḍapaṁ katvā Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ tattha bhojetvā dutiyasāvakabhāvaṁ patthesi. Tesu Saradatāpaso Sāriputtatthero jāto, Sirīvaḍḍho Mahāmoggallānattheroti idaṁ nesaṁ pubbakammaṁ.

63. **Aputtakatāyā**ti-ādīsu yesaṁ puttā pabbajanti, tesaṁ aputtakatāya. Yāsaṁ patī pabbajanti, tāsaṁ **vedhabyāya** vidhavābhāvāya. Ubhayenāpi **kulupacchedāya. Sañcayānī**ti sañcayassa antevāsikāni. **Magadhānaṁ giribbajan**ti Magadhānaṁ janapadassa Giribbajaṁ nagaraṁ. **Mahāvīrā**ti mahāvīriyavanto. **Nayamānānan**ti nayamānesu. Bhummatthe sāmivacanaṁ, upayogatthe vā. **Kā usūyā vijānatan**ti dhammena nayantīti evaṁ vijānantānaṁ kā issā.

Upajjhāyavattakathā

64-5. **Anupajjhāyakā**ti vajjāvajjaṁ upanijjhāyakena garunā virahitā. **Anākappasampannā**ti na ākappena sampannā, samaṇasāruppācāravirahitāti

attho. **Uparibhojane**ti bhojanassa upari. **Uttiṭṭhapattan**ti piṇḍāya caraṇakapattaṁ. Tasmiṁ hi manussā ucchiṭṭhasaññino, tasmā uttiṭṭhapattanti vuttaṁ. Atha vā uṭṭhahitvā pattaṁ upanāmentīti evampettha attho daṭṭhabbo. **Anujānāmi bhikkhave upajjhāyan**ti upajjhāyaṁ gahetuṁ anujānāmīti attho. **Puttacittaṁ upaṭṭhapessatī**ti putto me ayanti evaṁ gehassitapemavasena cittaṁ upaṭṭhapessati. Esa nayo dutiyapadepi. **Sagāravā sappatissā**ti garubhāvañceva jeṭṭhakabhāvañca upaṭṭhapetvā. **Sabhāgavuttino**ti sabhāgajīvikā. **Sāhūti vā**ti-ādīni pañca padāni upajjhāyabhāvasampaṭicchanavevacanāni. **Kāyena viññāpetī**ti evaṁ saddhivihārikena "upajjhāyo me bhante hotī"ti tikkhattuṁ vutte sace upajjhāyo sāhūti-ādīsu pañcasu padesu yassa kassaci padassa vasena kāyena vā vācāya vā kāyavācāhi vā "gahito tayā upajjhāyo"ti upajjhāyaggahaṇaṁ viññāpeti, gahito hoti upajjhāyo. Idameva hi ettha upajjhāyaggahaṇaṁ, yadidaṁ upajjhāyassa imesu pañcasu padesu yassa kassaci padassa vācāya vā sāvanaṁ kāyena vā atthaviññāpananti. Keci pana sādhūti sampaṭicchanaṁ sandhāya[1] vadanti. Na taṁ pamāṇaṁ, āyācanadānamattena hi gahito hoti upajjhāyo, na ettha sampaṭicchanaṁ aṅgaṁ. Saddhivihārikenāpi na kevalaṁ "iminā me padena upajjhāyo gahito"ti ñātuṁ vaṭṭati. "Ajjatagge dāni thero mayhaṁ bhāro, ahampi therassa bhāro"ti idampi ñātuṁ vaṭṭati.

66. **Tatrāyaṁ sammāvattanā**ti yaṁ vuttaṁ sammā vattisabbanti, tatra ayaṁ sammāvattanā. **Kālasseva uṭṭhāya upāhanā omuñcitvā**ti sacassa[2] paccūsakāle caṅkamanatthāya vā dhotapādapariharaṇatthāya vā paṭimukkā upāhanā pādagatā honti, tā kālasseva uṭṭhāya apanetvā. **Dantakaṭṭhaṁ dātabban**ti mahantaṁ majjhimaṁ khuddakanti tīṇi dantakaṭṭhāni upanetvā tato yaṁ tīṇi divasāni gaṇhāti, catutthadivasato paṭṭhāya tādisameva dātabbaṁ. Saṁce aniyamaṁ katvā yaṁ vā taṁ vā gaṇhāti, atha yādisaṁ labhati, tādisaṁ dātabbaṁ.

Mukhodakaṁ dātabbanti sītañca uṇhañca udakaṁ upanetvā tato yaṁ tīṇi divasāni vaḷañjeti, catutthadivasato paṭṭhāya tādisameva

1. Sandhāyāti (Sī) 2. Yassa (Sī)

mukhadhovanodakaṁ dātabbaṁ. Sace aniyamaṁ katvā yaṁ vā taṁ vā gaṇhāti, atha yādisaṁ labhati, tādisaṁ dātabbaṁ. Sace duvidhampi vaḷañjeti, duvidhampi upanetabbaṁ. Udakaṁ mukhadhovanaṭṭhāne ṭhapetvā vaccakuṭito paṭṭhāya sammajjitabbaṁ. There vaccakuṭiṁ gate pariveṇaṁ[1] sammajjitabbaṁ, evaṁ pariveṇaṁ asuññaṁ hoti. There vaccakuṭito anikkhanteyeva āsanaṁ paññapetabbaṁ. Sarīrakiccaṁ katvā āgantvā tasmiṁ nisinnassa **sace yāgu hotī**ti-ādinā nayena vuttavattaṁ kātabbaṁ. **Uklāpo**ti kenaci kacavarena saṁkiṇṇo, sace pana añño kacavaro natthi, udakaphusitāneva honti, hatthenapi pamajjitabbo.

Saguṇaṁ katvāti dve cīvarāni ekato katvā, tā ekato katā dvepi saṅghāṭiyo dātabbā. Sabbaṁ hi cīvaraṁ saṅghaṭitattā saṅghāṭīti vuccati. Tena vuttaṁ "saṅghāṭiyo dātabbā"ti. **Nātidūre gantabbaṁ nāccāsanne**ti ettha sace upajjhāyaṁ nivattitvā olokentaṁ ekena vā dvīhi vā padavītihārehi sampāpuṇāti, ettāvatā nātidūre nāccāsanne gato hotīti veditabbaṁ. **Pattapariyāpannaṁ paṭiggahetabban**ti sace upajjhāyena bhikkhācāre yāguyā vā bhatte vā laddhe patto uṇho vā bhāriko vā hoti, attano pattaṁ tassa datvā so patto gahetabboti attho. **Na upajjhāyassa bhaṇamānassa antarantarā kathā opātetabbā**ti antaraghare vā aññatra vā bhaṇamānassa aniṭṭhite tassa vacane aññā kathā na samuṭṭhāpetabbā. Ito paṭṭhāya ca pana yattha yattha nakārena paṭisedho kariyati, sabbattha dukkaṭāpatti veditabbā. Ayaṁ hi khandhakadhammatā. **Āpattisāmantā bhaṇamāno**ti padasodhammaduṭṭhullādivasena āpattiyā āsannavācaṁ bhaṇamāno. **Nivāretabbo**ti kiṁ bhante īdisaṁ nāma vattuṁ vaṭṭati, āpatti na hotīti evaṁ pucchantena viya vāretabbo. Vāressāmīti pana katvā "mahallaka mā evaṁ bhaṇā"ti na vattabbo.

Paṭhamataraṁ āgantvāti sace āsanne vā gāmo hoti, vihāre vā gilāno bhikkhu hoti, gāmato paṭhamataraṁ āgantabbaṁ. Sace dūre gāmo hoti, upajjhāyena saddhiṁ āgacchanto natthi, teneva saddhiṁ gāmato nikkhamitvā cīvarena pattaṁ veṭhetvā antarāmaggato paṭhamataraṁ

1. Sabbaṁ (Sī)

āgantabbaṁ. Evaṁ nivattantena paṭhamataraṁ āgantvā āsanapaññāpanādi sabbaṁ kiccaṁ kātabbaṁ. **Sinnaṁ hotī**ti tintaṁ sedaggahitaṁ. **Caturaṅgulaṁ kaṇṇaṁ ussāretvā**ti kaṇṇaṁ caturaṅgulappamāṇaṁ atirekaṁ katvā evaṁ cīvaraṁ saṁharitabbaṁ. Kiṁ kāraṇā? **Mā majjhe bhaṅgo ahosī**ti. Samaṁ katvā saṁharitassa hi majjhe bhaṅgo hoti, tato niccaṁ bhijjamānaṁ dubbalaṁ hoti, taṁ nivāraṇatthametaṁ vuttaṁ. Tasmā yathā ajja bhaṅgaṭṭhāneyeva sve na bhijjati, tathā divase divase caturaṅgulaṁ ussāretvā saṁharitabbaṁ. **Obhoge kāyabandhanaṁ kātabban**ti kāyabandhanaṁ saṁharitvā cīvarabhoge pakkhipitvā ṭhapetabbaṁ.

Sace piṇḍapāto hotīti ettha yo gāmeyeva vā antaraghare vā paṭikkamane vā bhuñjitvā āgacchati, piṇḍaṁ vā na labhati, tassa piṇḍapāto na hoti, gāme abhuttassa pana laddhabhikkhassa vā hoti, tasmā "sace piṇḍapāto hotī"ti-ādi vuttaṁ. Sacepi tassa na hoti, bhuñjitukāmo ca hoti, udakaṁ datvā attanā laddhatopi piṇḍapāto upanetabbo. **Pānīyena pucchitabbo**ti bhuñjamāno tikkhattuṁ "pānīyaṁ bhante āhariyatū"ti pānīyena pucchitabbo. Sace kālo atthi, upajjhāye bhutte sayaṁ bhuñjitabbaṁ. Sace upakaṭṭho kālo, pānīyaṁ upajjhāyassa santike ṭhapetvā sayampi bhuñjitabbaṁ.

Anantarahitāyāti taṭṭikacammakhaṇḍādīsu yena kenaci anatthatāya paṁsusakkharamissāya bhūmiyā patto na ṭhapetabboti attho. Sace pana kāḷavaṇṇakatā vā sudhābaddhā vā hoti nirajamattikā, tathārūpāya bhūmiyā ṭhapetuṁ vaṭṭati. Dhotavālikāyapi ṭhapetuṁ vaṭṭati. Paṁsurajasakkharādīsu na vaṭṭati. Tatra pana paṇṇaṁ vā ādhārakaṁ vā ṭhapetvā tatra nikkhipitabbo. **Pārato antaṁ orato bhogan**ti idaṁ cīvaravaṁsādīnaṁ heṭṭhā hatthaṁ pavesetvā abhimukhena hatthena saṇikaṁ nikkhipanatthaṁ vuttaṁ. Ante pana gahetvā bhogena cīvaravaṁsādīnaṁ upari nikkhipantassa bhittiyaṁ bhogo paṭihaññati, tasmā tathā na kātabbaṁ.

Cuṇṇaṁ sannetabbanti nhānacuṇṇaṁ udakena temetvā piṇḍi[1] kātabbā. **Ekamantaṁ nikkhipitabban**ti ekasmiṁ niddhūme ṭhāne ṭhapetabbaṁ. Jantāghare parikammaṁ

---

1. Piṇḍī (Sī)

nāma aṅgāramattika-uṇhodakadānādikaṁ sabbaṁ kiccaṁ. **Udakepi parikammanti** aṅgapaccaṅgaghaṁsanādikaṁ sabbaṁ kiccaṁ. **Pānīyena pucchitabbo**ti jantāghare uṇhasantāpena pipāsā hoti, tasmā pucchitabbo.

Sace ussahatīti sace pahoti, na kenaci gelaññena abhibhūto hoti, agilānena hi saddhivihārikena saṭṭhivassenāpi sabbaṁ upajjhāyavattaṁ kātabbaṁ, anādarena akarontassa vattabhede dukkaṭaṁ. Nakārapaṭisaṁyuttesu pana padesu gilānassāpi paṭikkhittakiriyaṁ karontassa dukkaṭameva. **Appaṭighaṁsantenā**ti bhūmiyaṁ appaṭighaṁsantena. **Kavāṭapiṭṭhan**ti kavāṭañca piṭṭhasaṅghātañca acchupantena. **Santānakan**ti yaṁkiñci kīṭakulāvakamakkaṭakasuttādi. **Ullokā paṭhamaṁ ohāretabban**ti ullokato paṭhamaṁ ullokaṁ ādiṁkatvā avaharitabbanti attho. **Ālokasandhikaṇṇabhāgā**ti ālokasandhibhāgā ca kaṇṇabhāgā ca, antarabāhiravātapānakavāṭakāni ca gabbhassa ca cattāro koṇā pamajjitabbāti attho.

Yathāpaññattaṁ paññapetabbanti yathā paṭhamaṁ paññattaṁ ahosi, tatheva paññapetabbaṁ. Etadatthameva hi "yathāpaññattaṁ sallakkhetvā nīharitvā ekamantaṁ nikkhipitabban"ti purimavattaṁ paññattaṁ. Sace pana paṭhamaṁ ajānantena kenaci paññattaṁ ahosi, samantato bhittiṁ dvaṅgulamattena vā tivaṅgulamattena vā mocetvā paññapetabbaṁ. Idaṁ hi paññāpanavattaṁ. Sace kaṭasārako hoti atimahanto ca, chinditvā koṭiṁ nivattetvā bandhitvā paññapetabbo. Sace koṭiṁ nivattetvā bandhituṁ na jānāti, na chinditabbo. **Puratthimā vātapānā thaketabbā**ti puratthimāya vātapānā thaketabbā. Evaṁ sesāpi vātapānā thaketabbā.

Vūpakāsetabboti aññattha netabbo. **Vūpakāsāpetabbo**ti añño bhikkhu vattabbo "theraṁ gahetvā aññattha gacchā"ti. **Vivecetabban**ti vissajjāpetabbaṁ[1]. **Vivecāpetabban**ti añño vattabbo "theraṁ diṭṭhigataṁ vissajjāpehī"ti. **Ussukkaṁ kātabban**ti parivāsadānatthaṁ so so bhikkhu[2] upasaṅkamitvā yācitabbo. Sace attanā paṭibalo hoti, attanāva dātabbo[3]. No ce paṭibalo hoti, aññena dāpetabbo[4]. **Kinti nu kho**ti kena nu kho upāyena. Esa nayo sabbattha. **Lahukāya**

1. Vissajjetabbaṁ (Sī)
2. So bhikkhu (Sī), so bhikkhusaṁghaṁ (Syā)
3. Attanāva dātabbaṁ (Sī)
4. Aññena dāpetabbaṁ (Sī)

vā pariṇāmeyyāti ukkhepanīyaṁ akatvā tajjanīyaṁ vā niyassaṁ vā kareyyāti attho. Tena hi "upajjhāyassa ukkhepanīyakammaṁ kattukāmo saṁgho"ti ñatvā ekamekaṁ bhikkhuṁ upasaṅkamitvā "mā bhante amhākaṁ upajjhāyassa kammaṁ karitthā"ti yācitabbā. Sace karontiyeva, tajjanīyaṁ vā niyassaṁ vā karothāti yācitabbā. Sace karontiyeva, atha upajjhāyo "sammā vattatha bhante"ti yācitabbo. Iti taṁ sammā vattāpetvā paṭippassambhetha bhante kammanti bhikkhū yācitabbā.

Samparivattakaṁ samparivattakanti samparivattetvā samparivattetvā. **Na ca acchinne theve pakkamitabban**ti yadi appamattakampi rajanaṁ gaḷati, na tāva pakkamitabbaṁ. **Na upajjhāyaṁ anāpucchā ekaccassa patto dātabbo**ti-ādi sabbaṁ upajjhāyassa visabhāgapuggalavasena kathitaṁ. **Na upajjhāyaṁ anāpucchā gāmo pavisitabbo**ti piṇḍāya vā aññena vā karaṇīyena pavisitukāmena āpucchitvāva pavisitabbo. Sace upajjhāyo kālasseva vuṭṭhāya dūraṁ bhikkhācāraṁ gantukāmo hoti, daharā piṇḍāya pavisantūti vatvā gantabbaṁ. Avatvā gate pariveṇaṁ gantvā upajjhāyaṁ apassantena gāmaṁ pavisituṁ vaṭṭati. Sace gāmaṁ pavisantopi passati, diṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya āpucchituṁyeva vaṭṭati.

Na susānaṁ gantabbanti vāsatthāya vā dassanatthāya vā na gantabbaṁ. **Na disā pakkamitabbā**ti ettha pakkamitukāmena kammaṁ ācikkhitvā yāvatatiyaṁ yācitabbo. Sace anujānāti, sādhu, no ce anujānāti, taṁ nissāya vasato cassa uddeso vā paripucchā vā kammaṭṭhānaṁ vā na sampajjati, upajjhāyo bālo hoti abyatto, kevalaṁ attano santike vasāpetukāmatāya eva gantuṁ na deti, evarūpe nivārentepi gantuṁ vaṭṭati. **Vuṭṭhānamassa āgametabban**ti gelaññato vuṭṭhānaṁ assa āgametabbaṁ, na katthaci gantabbaṁ. Sace añño bhikkhu upaṭṭhāko atthi, bhesajjaṁ pariyesitvā tassa hatthe datvā "bhante ayaṁ upaṭṭhahissatī"ti vatvā gantabbaṁ.

Upajjhāyavattakathā niṭṭhitā.

Saddhivihārikavattakathā

67. Upajjhāyena saddhivihārikamhi sammāvattanāyaṁ **saṅgahetabbo anuggahetabbo**ti uddesādīhissa saṅgaho ca anuggaho ca kattabbo. Tattha **uddeso**ti Pāḷivācanaṁ. **Paripucchā**ti Pāḷiyā atthavaṇṇanā. **Ovādo**ti anotiṇṇe vatthusmiṁ "idaṁ karohi, idaṁ mā karitthā"ti vacanaṁ. **Anusāsanī**ti otiṇṇe vatthusmiṁ. Api ca otiṇṇe vā anotiṇṇe vā paṭhamaṁ vacanaṁ ovādo, punappunaṁ vacanaṁ anusāsanīti. **Sace upajjhāyassa patto hotī**ti sace atirekapatto hoti. Esa nayo sabbattha. **Parikkhāro**ti aññopi samaṇaparikkhāro. Idha ussukkaṁ nāma dhammikena nayena uppajjamāna-upāyapariyesanaṁ. Ito paraṁ dantakaṭṭhadānaṁ ādiṁ katvā ācamanakumbhiyā udakāsiñcanapariyosānaṁ vattaṁ gilānasseva saddhivihārikassa kātabbaṁ. Anabhirativūpakāsanādi pana agilānassāpi kattabbameva. **Cīvaraṁ rajantenā**ti "evaṁ rajeyyāsī"ti upajjhāyato upāyaṁ sutvā rajantena. Sesaṁ vuttanayeneva veditabbaṁ.

Saddhivihārikavattakathā niṭṭhitā.

Nasammāvattanādikathā

68. **Na sammā vattantī**ti yathāpaññattaṁ upajjhāyavattaṁ na pūrenti. **Yo na sammā vatteyyā**ti yo yathāpaññattaṁ vattaṁ na pūreyya, so dukkaṭaṁ āpajjatīti attho. **Paṇāmetabbo**ti apasādetabbo. **Na adhimattaṁ pemaṁ hotī**ti upajjhāyamhi adhimattaṁ gehassitapemaṁ na hoti. **Nādhimattā bhāvanā hotī**ti adhimattā mettābhāvanā na hoti. Vuttapaṭipakkhanayena sukkapakkho veditabbo. **Alaṁ paṇāmetun**ti yutto paṇāmetuṁ.

Appaṇāmento upajjhāyo sātisāro hotīti sadoso hoti, āpattiṁ āpajjati. Tasmā na sammā vattanto paṇāmetabbova. Na sammāvattanāya ca yāva cīvararajanaṁ, tāva vatte akariyamāne

upajjhāyassa parihāni hoti. Tasmā taṁ akarontassa nissayamuttakassāpi amuttakassāpi āpattiyeva. Ekaccassa pattadānato paṭṭhāya amuttakanissayasseva āpatti.

Saddhivihārikā sammā vattanti, upajjhāyo sammā na vattati, upajjhāyassa āpatti. Upajjhāyo sammā vattati, saddhivihārikā sammā na vattanti, tesaṁ āpatti. Upajjhāye vattaṁ sādiyante saddhivihārikā bahukāpi honti, sabbesaṁ āpatti. Sace upajjhāyo "mayhaṁ upaṭṭhāko atthi, tumhe attano sajjhāyamanasikārādīsu yogaṁ karothā"ti vadati, saddhivihārikānaṁ anāpatti. Sace upajjhāyo sādiyanaṁ vā asādiyanaṁ vā na jānāti, bālo hoti, saddhivihārikā bahukā. Tesu eko vattasampanno bhikkhu "upajjhāyassa kiccaṁ ahaṁ karissāmi, tumhe appossukkā viharathā"ti evañce attano bhāraṁ katvā itare vissajjeti, tassa bhārakaraṇato paṭṭhāya tesaṁ anāpatti.

Nasammāvattanādikathā niṭṭhitā.

Rādhabrāhmaṇavatthukathā

69. Rādhabrāhmaṇavatthusmiṁ kiñcāpi āyasmā Sāriputto Bhagavatā Bārāṇasiyaṁ tīhi saraṇagamanehi anuññātaṁ pabbajjañceva upasampadañca jānāti, Bhagavā pana taṁ lahukaṁ upasampadaṁ paṭikkhipitvā ñatticatutthakammena garukaṁ katvā upasampadaṁ anuññātukāmo. Athassa thero ajjhāsayaṁ viditvā "kathāhaṁ bhante taṁ brāhmaṇaṁ pabbājemi upasampādemī"ti āha. Buddhānaṁ hi parisā ajjhāsayakusalā honti, ayañca Buddhaparisāya aggo.

Byattena bhikkhunā paṭibalenāti ettha byatto nāma yassa sāṭṭhakathaṁ Vinayapiṭakaṁ vācuggataṁ pavattati. Tasmiṁ asati yassa antamaso idaṁ ñatticatutthakammavācāmattampi suggahitaṁ hoti, vācuggataṁ pavattati, ayampi imasmiṁ atthe **byatto.** Yo pana kāsasosasemhādinā vā

gelaññena, oṭṭhadantajivhādīnaṁ vā asampattiyā, pariyattiyaṁ vā akataparicayattā na sakkoti parimaṇḍalehi padabyañjanehi kammavācaṁ sāvetuṁ, byañjanaṁ vā padaṁ vā hāpeti, aññathā vā vattabbaṁ aññathā vadati, ayaṁ **appaṭibalo.** Tabbiparīto imasmiṁ atthe "paṭibalo"ti veditabbo. **Saṁgho ñāpetabbo**ti saṁgho jānāpetabbo. Tato paraṁ yaṁ saṁgho jānāpetabbo, taṁ dassetuṁ "suṇātu me bhante"ti-ādimāha.

71. **Upasampannasamanantarā**ti upasampanno hutvā samanantarā. **Anācāraṁ ācaratī**ti paṇṇattivītikkamaṁ karoti. **Ullumpatu man**ti uddharatu maṁ, akusalā vuṭṭhāpetvā kusale patiṭṭhapetu, sāmaṇerabhāvā vā uddharitvā bhikkhubhāve patiṭṭhapetūti. **Anukampaṁ upādāyā**ti anuddayaṁ paṭicca, mayi anukampaṁ katvāti attho.

73. **Aṭṭhitā**[1] **hotī**ti niccappavattinī hoti. **Cattāro nissaye**ti cattāro paccaye. Yasmā cattāro paccaye nissāya attabhāvo pavattati, tasmā te nissayāti vuccanti.

Rādhabrāhmaṇavatthukathā niṭṭhitā.

Ācariyavattakathā

75. **Kintāyaṁ bhikkhu hotī**ti kiṁ te ayaṁ bhikkhu hoti. **Aññehi ovadiyo anusāsiyo**ti aññehi ovaditabbo ceva anusāsitabbo ca. **Bāhullāya āvatto yadidaṁ gaṇabandhikan**ti gaṇabandho etassa bāhullassa atthīti gaṇabandhikaṁ, bāhullaṁ. Yaṁ idaṁ gaṇabandhikaṁ nāma bāhullaṁ, tadatthāya atilahuṁ tvaṁ āpannoti vuttaṁ hoti.

76. **Abyattā**ti paññāveyyattiyena virahitā. **Aññataropi aññatitthiyapubbo**ti pasūro paribbājako. So kira "dhammaṁ

---

1. Adhiṭṭhitā (Ka)

thenessāmī"ti Udāyittherassa santike pabbajitvā tena sahadhammikaṁ vuccamāno tassa vādaṁ āropesi. **Anujānāmi bhikkhave byattena bhikkhunā**ti-ādimhi byatto pubbe bhikkhunovādakavaṇṇanāyaṁ vuttalakkhaṇoyeva. Yo pana antevāsino vā saddhivihārikassa vā gilānassa sakkoti upaṭṭhānādīni kātuṁ, ayaṁ idha "paṭibalo"ti adhippeto, vuttampi cetaṁ—

> "Pañcahupāli aṅgehi samannāgatena bhikkhunā upasampādetabbaṁ, nissayo dātabbo, sāmaṇero upaṭṭhāpetabbo. Katamehi pañcahi, paṭibalo hoti antevāsiṁ vā saddhivihāriṁ vā gilānaṁ upaṭṭhātuṁ vā upaṭṭhāpetuṁ vā, anabhirataṁ vūpakāsetuṁ vā vūpakāsāpetuṁ vā, uppannaṁ kukkuccaṁ dhammato vinodetuṁ[1], abhidhamme vinetuṁ, abhivinaye vinetun"ti[2].

77. **Pakkhasaṅkantesū**ti titthiyapakkhasaṅkantesu. **Anujānāmi bhikkhave ācariyan**ti ācārasamācārasikkhāpanaka ācariyaṁ anujānāmi. **Ācariyo bhikkhave antevāsikamhī**ti-ādi sabbaṁ "upajjhāyo bhikkhave saddhivihārikamhī"ti-ādinā nayena vuttavaseneva veditabbaṁ, nāmamattameva hi ettha nānaṁ.

Ācariyavattakathā niṭṭhitā.

Paṇāmanākhamanākathā

80. **Antevāsikā ācariyesu na sammā vattantī**ti ettha pana yaṁ pubbe "nasammāvattanāya ca yāva cīvararajanaṁ, tāva vatte akariyamāne upajjhāyassa parihāni hoti, tasmā taṁ akarontassa nissayamuttakassāpi amuttakassāpi āpattiyevā"ti ca, "ekaccassa pattadānato paṭṭhāya amuttakanissayasseva āpattī"ti ca lakkhaṇaṁ vuttaṁ, na teneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti veditabbā. Nissayantevāsikena hi yāva ācariyaṁ nissāya vasati, tāva sabbaṁ ācariyavattaṁ kātabbaṁ. Pabbājjā-upasampadādhammantevāsikehi pana

---

1. Vinodetuṁ vā vinodāpetuṁ vā (Sabbattha)
2. Vi 5. 314 piṭṭhe.

nissayamuttakehipi ādito paṭṭhāya yāva cīvararajanaṁ, tāva vattaṁ kātabbaṁ, anāpucchitvā pattadānādimhi pana etesaṁ anāpatti. Etesu ca pabbajjantevāsiko ca upasampadantevāsiko ca ācariyassa yāvajīvaṁ bhāro. Nissayantevāsiko ca dhammantevāsiko ca yāva samīpe vasanti, tāvadeva. Tasmā ācariyenāpi tesu sammā vattitabbaṁ. Ācariyantevāsikesu hi yo yo na sammā vattati, tassa tassa āpatti.

Paṇāmanākhamanākathā niṭṭhitā.

Nissayapaṭippassaddhikathā

83. Upajjhāyamhā nissayapaṭippassaddhīsu **upajjhāyo pakkanto vā**ti-ādīsu ayaṁ vinicchayo—**pakkanto**ti tamhā āvāsā vippavasitukāmo pakkanto disaṁ gato. Evaṁ gate ca pana tasmiṁ sace vihāre nissayadāyako atthi, yassa santike aññadāpi nissayo vā gahitapubbo hoti, yo vā ekasambhogaparibhogo, tassa santike nissayo gahetabbo, ekadivasampi parihāro natthi. Sace tādiso natthi, añño lajjī pesalo atthi, tassa lajjīpesalabhāvaṁ[1] jānantena tadaheva nissayo yācitabbo. Sace deti, iccetaṁ kusalaṁ. Atha pana "tumhākaṁ upajjhāyo lahuṁ āgamissatī"ti pucchati, upajjhāyena ca tathā vuttaṁ, "āma bhante"ti vattabbaṁ. Sace vadati "tena hi upajjhāyassa āgamanaṁ āgamethā"ti, vaṭṭati. Atha panassa pakatiyā pesalabhāvaṁ na jānāti, cattāri pañca divasāni tassa bhikkhuno sabhāgataṁ oloketvā okāsaṁ kāretvā nissayo gahetabbo.

Sace pana vihāre nissayadāyako natthi, upajjhāyo ca "ahaṁ katipāhena āgamissāmi, mā ukkaṇṭhitthā"ti vatvā gato, yāva āgamanā parihāro labbhati. Athāpi naṁ tattha manussā paricchinnakālato uttaripi pañca vā dasa vā divasāni vāsentiyeva, tena vihāraṁ pavatti pesetabbā "daharā mā ukkaṇṭhantu, ahaṁ asukadivasaṁ

---

1. Pesalabhāvaṁ (Ka)

nāma āgamissāmī”ti. Evampi parihāro labbhati. Atha āgacchato antarāmagge nadīpūrena vā corādīhi vā upaddavo hoti, thero udakosakkanaṁ vā āgameti, sahāye vā pariyesati, tañce pavattiṁ daharā suṇanti, yāva āgamanā parihāro labbhati. Sace pana so “idhevāhaṁ vasissāmī”ti pahiṇati, parihāro natthi. Yattha nissayo labbhati, tattha gantabbaṁ.

Vibbhante pana kālaṅkate pakkhasaṅkante vā ekadivasampi parihāro natthi. Yattha nissayo labbhati, tattha gantabbaṁ. **Āṇattī**ti pana nissayapaṇāmamā vuccati. Tasmā “paṇāmemi tan”ti vā “mā idha paṭikkamī”ti vā “nīhara te pattacīvaran”ti vā “nāhaṁ tayā upaṭṭhātabbo”ti vāti iminā Pāḷinayena “mā maṁ gāmappavesanaṁ āpucchī”ti-ādinā Pāḷimuttakanayena vā yo nissayapaṇāmanāya paṇāmito hoti, tena upajjhāyo khamāpetabbo.

Sace āditova na khamati, daṇḍakammaṁ āharitvā tikkhattuṁ tāva sayameva khamāpetabbo. No ce khamati, tasmiṁ vihāre mahāthere gahetvā khamāpetabbo. No ce khamati, sāmantavihāre bhikkhū gahetvā khamāpetabbo. Sace evampi na khamati, aññattha gantvā upajjhāyassa sabhāgānaṁ santike vasitabbaṁ “appeva nāma sabhāgānaṁ me santike vasatīti ñatvāpi khameyyā”ti. Sace evampi na khamati, tatreva vasitabbaṁ. Tatra ce dubbhikkhādidosena na sakkā hoti vasituṁ, taṁyeva vihāraṁ āgantvā aññassa santike nissayaṁ gahetvā vasituṁ vaṭṭati. Ayamāṇattiyaṁ vinicchayo.

Ācariyamhā nissayapaṭippassaddhīsu **ācariyo pakkanto vā hotī**ti ettha koci ācariyo āpucchitvā pakkamati, koci anāpucchitvā. Antevāsikopi evameva. Tatra sace antevāsiko ācariyaṁ āpucchati “asukaṁ nāma bhante ṭhānaṁ gantuṁ icchāmi kenacideva karaṇīyenā”ti, ācariyena ca “kadā gamissasī”ti vutto “sāyanhe vā rattiṁ vā uṭṭhahitvā gamissāmī”ti vadati, ācariyopi “sādhū”ti sampaṭicchati, taṅkhaṇaññeva nissayo paṭippassambhati.

Sace pana "bhante asukaṁ nāma ṭhānaṁ gantukāmomhī"ti vutte ācariyo "asukasmiṁ nāma gāme piṇḍāya caritvā pacchā jānissasī"ti vadati, so ca "sādhū"ti sampaṭicchati, tato ce gato, Sugato. Sace pana na gacchati, nissayo na paṭippassambhati. Athāpi "gacchāmī"ti vutte ācariyena "mā tāva gaccha, rattiṁ mantetvā jānissāmā"ti vutto mantetvā gacchati, sugato. No ce gacchati, nissayo na paṭippassambhati. Ācariyaṁ anāpucchā pakkamantassa pana upacārasīmātikkame nissayo paṭippassambhati. Anto-upacārasīmato paṭinivattantassa na paṭippassambhati.

Sace pana ācariyo antevāsikaṁ āpucchati "āvuso asukaṁ nāma ṭhānaṁ gamissāmī"ti, antevāsikena ca "kadā"ti vutte "sāyanhe vā rattibhāge vā"ti vadati, antevāsikopi sādhūti sampaṭicchati, taṅkhaṇaññeva nissayo paṭippassambhati.

Sace pana ācariyo "sve piṇḍāya caritvā gamissāmī"ti vadati, itaro ca sādhūti sampaṭicchati, ekadivasaṁ tāva nissayo na paṭippassambhati, punadivase paṭippassaddho hoti. "Asukasmiṁ nāma gāme piṇḍāya caritvā jānissāmi mama gamanaṁ vā agamanaṁ vā"ti vatvā sace na gacchati, nissayo na paṭippassambhati. Athāpi "gacchāmī"ti vutte antevāsikena "mā tāva gacchatha, rattiṁ mantetvā jānissathā"ti vutto mantetvāpi na gacchati, nissayo na paṭippassambhati.

Sace ubhopi ācariyantevāsikā kenaci karaṇīyena bahisīmaṁ gacchanti, tato ce ācariyo gamiyacitte uppanne anāpucchāva gantvā dvinnaṁ leḍḍupātānaṁ antoyeva nivattati, nissayo na paṭippassambhati. Sace dve leḍḍupāte abhikkamitvā nivattati, paṭippassaddho hoti. Ācariyupajjhāyā dve leḍḍupāte atikkamma aññasmiṁ vihāre vasanti, nissayo paṭippassambhati.

Ācariye vibbhante kālaṅkate pakkhasaṅkante ca taṅkhaṇaññeva paṭippassambhati. Āṇattiyaṁ pana sacepi ācariyo muñcitukāmova hutvā nissayapaṇāmanāya paṇāmeti, antevāsiko ca "kiñcāpi maṁ ācariyo paṇāmeti, atha kho hadayena muduko"ti sālayova hoti, nissayo na paṭippassambhatiyeva. Sacepi ācariyo sālayo,

antevāsiko nirālayo, "na dāni imaṁ nissāya vasissāmī"ti dhuraṁ nikkhipati, evampi na paṭippassambhati. Ubhinnaṁ sālayabhāve pana na paṭippassambhatiyeva. Ubhinnaṁ dhuranikkhepena paṭippassambhati. Paṇāmitena daṇḍakammaṁ āharitvā tikkhattuṁ khamāpetabbo. No ce khamati, upajjhāye vuttanayena paṭipajjitabbaṁ.

Upajjhāyena vā samodhānagatoti ettha dassanasavanavasena samodhānaṁ veditabbaṁ. Sace hi ācariyaṁ nissāya vasanto saddhivihāriko ekavihāre cetiyaṁ vā vandantaṁ ekagāme piṇḍāya vā carantaṁ upajjhāyaṁ passati, nissayo paṭippassambhati. Upajjhāyo passati, saddhivihāriko pana na passati, na paṭippassambhati. Maggappaṭipannaṁ vā ākāsena vā gacchantaṁ upajjhāyaṁ disvā dūrattā bhikkhūti jānāti, upajjhāyoti na jānāti, na paṭippassambhati. Sace jānāti, paṭippassambhati. Uparipāsāde upajjhāyo vasati, heṭṭhā saddhivihāriko. Taṁ adisvāva yāguṁ pivitvā pakkamati, āsanasālāya vā nisinnaṁ adisvāva ekamante bhuñjitvā pakkamati, dhammassavanamaṇḍape vā nisinnampi taṁ adisvāva dhammaṁ sutvā pakkamati, nissayo na paṭippassambhati. Evaṁ tāva dassanavasena samodhānaṁ veditabbaṁ.

Savanavasena pana sace upajjhāyassa vihāre vā antaraghare vā dhammaṁ kathentassa anumodanaṁ vā karontassa saddaṁ sutvā "upajjhāyassa me saddo"ti sañjānāti, nissayo paṭippassambhati. Asañjānantassa na paṭippassambhatīti ayaṁ samodhāne vinicchayo.

Nissayapaṭippassaddhikathā niṭṭhitā.

Upasampādetabbapañcakakathā

84. Idāni yaṁ pubbe "anujānāmi bhikkhave byattena bhikkhunā paṭibalena dasavassena vā atirekadasavassena vā upasampādetuṁ nissayaṁ dātun"ti saṅkhepato upajjhāyācariyānaṁ lakkhaṇaṁ vuttaṁ, taṁ vitthārato dassetuṁ **pañcahi bhikkhave aṅgehi samannāgatenā**ti-ādimāha. Tattha **pañcahi aṅgehī**ti pañcahi aguṇaṅgehi. So hi sīlakkhandhādīhi asamannāgatattāva aguṇaṅgehi samannāgato hoti. **Na upasampādetabban**ti

upajjhāyena hutvā na upasampādetabbaṁ. **Na nissayo dātabbo**ti ācariyena hutvā nissayo na dātabbo. Ettha ca na asekkhena sīlakkhandhenāti ca attanā na asekkhenāti ca assaddhoti ca ādīsu tīsu pañcakesu ayuttavasena paṭikkhepo kato, na āpatti-aṅgavasena. Yo hi asekkhehi sīlakkhandhādīhi asamannāgato pare ca tattha samādapetuṁ asakkonto assaddhiyādidosayuttova hutvā parisaṁ pariharati, tassa parisā sīlādīhi parihāyatiyeva, na vaḍḍhati. Tasmā tena na upasampādetabbanti-ādi ayuttavasena vuttaṁ, na āpatti-aṅgavasena. Na hi khīṇāsavasseva upajjhāyācariyabhāvo Bhagavatā anuññāto. Yadi tasseva anuññāto abhavissa, "sace upajjhāyassa anabhirati uppannā hotī"ti-ādiṁ na vadeyya. Yasmā pana khīṇāsavassa parisā sīlādīhi na parihāyati, tasmā "pañcahi bhikkhave aṅgehi samannāgatena bhikkhunā upasampādetabban"ti-ādi vuttaṁ.

Adhisīle sīlavipannoti-ādīsu pārājikañca saṁghādisesañca āpanno adhisīle sīlavipanno nāma. Itare pañcāpattikkhandhe āpanno **ajjhācāre ācāravipanno** nāma. Sammādiṭṭhiṁ pahāya antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgato **atidiṭṭhiyā diṭṭhivipanno** nāma. Yattakaṁ sutaṁ parisaṁ pariharantassa icchitabbaṁ, tena virahitattā **appassuto.** Yaṁ tena jānitabbaṁ āpattādi, tassa ajānanato **duppañño.** Imasmiṁ pañcake purimāni tīṇi padāni ayuttavasena vuttāni, pacchimāni dve āpatti-aṅgavasena.

Āpattiṁ na jānātīti idaṁ nāma mayā katanti vutte imaṁ nāma āpattiṁ ayaṁ āpannoti na jānāti. **Vuṭṭhānaṁ na jānātī**ti vuṭṭhānagāminito vā desanāgāminito vā āpattito evaṁ nāma vuṭṭhānaṁ hotīti na jānāti. Imasmiṁ pañcake purimāni dve padāni ayuttavasena vuttāni, pacchimāni tīṇi āpatti-aṅgavasena.

Ābhisamācārikāya sikkhāyāti khandhakavatte vinetuṁ na paṭibalo hotīti attho. **Ādibrahmacariyakāyā**ti sekkhapaṇṇattiyaṁ vinetuṁ na paṭibaloti attho. **Abhidhamme**ti nāmarūpaparicchede vinetuṁ na paṭibaloti attho. **Abhivinaye**ti sakale Vinayapiṭake vinetuṁ na paṭibaloti attho. **Vinetuṁ na paṭibalo**ti ca sabbattha sikkhāpetuṁ na

sakkotīti attho. **Dhammato vivecetun**ti dhammena kāraṇena vissajjāpetuṁ. Imasmiṁ pañcake sabbapadesu āpatti. Āpattiṁ na jānātīti ādipañcakasmimpi sabbapadesu āpatti. Ūnadasavassapariyosānapañcakepi eseva nayo. Iti ādito tayo pañcakā, catutthe tīṇi padāni, pañcame dve padānīti sabbepi cattāro pañcakā ayuttavasena vuttā. Catutthapañcake dve padāni, pañcame tīṇi, chaṭṭhasattama-aṭṭhamā tayo pañcakāti sabbepi cattāro pañcakā āpatti-aṅgavasena vuttā, sukkapakkhe aṭṭhasu anāpattiyevāti.

Upasampādetabbapañcakakathā niṭṭhitā.

Upasampādetabbachakkakathā

85. Chakkesu ūnadasavassapadaṁ viseso, taṁ sabbattha āpattikaraṁ. Sesaṁ vuttanayeneva veditabbaṁ. Tattha **ubhayāni kho panassa pātimokkhāni vitthārena na svāgatāni hontī**ti Ubhatovibhaṅgavasena na svāgatāni[1]. **Na suvibhattānī**ti mātikāvibhaṅgavasena. **Na suppavattīnī**ti vācuggatavasena. **Na suvinicchitāni suttaso anubyañjanaso**ti mātikāto ca vibhaṅgato ca na suṭṭhu vinicchitāni.

Upasampādetabbachakkakathā niṭṭhitā.

Aññatitthiyapubbavatthukathā

86. Aññatitthiyapubbavatthusmiṁ yo tāva ayaṁ pasūro, so titthiyapakkantakattā na upasampādetabbo. Yo pana aññopi nayidha pabbajitapubbo āgacchati, tasmiṁ yaṁ kattabbaṁ, taṁ dassetuṁ **yo so bhikkhave aññopī**ti-ādimāha. Tattha **tassa cattāro māse parivāso dātabbo**ti ayaṁ titthiyaparivāso nāma, appaṭicchannaparivāsotipi vuccati, ayaṁ pana naggaparibbājakasseva ājīvakassa

---

1. Vuttāni (Syā, Ka)

vā acelakassa vā dātabbo. Sace sopi sāṭakaṁ vā vāḷakambalādīnaṁ aññataraṁ titthiyaddhajaṁ vā nivāsetvā āgacchati, nāssa parivāso dātabbo, aññassa pana tāpasapaṇḍaraṅgādikassa na dātabbova.

Paṭhamaṁ kesamassunti-ādinā tassa āditova sāmaṇerapabbajjaṁ dasseti. Evaṁ pabbājentehi pana tasmiṁ saṁghamajjhe nisinneyeva "tvaṁ pabbājehi, tvaṁ ācariyo hohi, tvaṁ upajjhāyo hohī"ti therā bhikkhū na vattabbā. Evaṁ vuttā hi sace tassa ācariyupajjhāyabhāvena jigucchantā na sampaṭicchanti, atha so "nayime mayhaṁ saddahantī"ti kujjhitvāpi gaccheyya. Tasmā taṁ ekamantaṁ netvā tassa ācariyupajjhāyā pariyesitabbā.

87. **Evaṁ kho bhikkhave aññatitthiyapubbo ārādhako hoti, evaṁ anārādhako**ti ayamassa parivāsavattadassanatthaṁ mātikā. **Kathañca bhikkhave**ti-ādi tasseva vibhaṅgo. Tattha **atikālena gāmaṁ pavisatī**ti bhikkhūnaṁ vattakaraṇavelāyameva gāmaṁ piṇḍāya pavisati. **Atidivā paṭikkamatī**ti kulagharesu itthipurisadārakadārikādīhi saddhiṁ gehassitakathaṁ kathento tattheva bhuñjitvā bhikkhūsu pattacīvaraṁ paṭisāmetvā uddesaparipucchādīni vā karontesu paṭisallīnesu vā āgacchati, na upajjhāyavattaṁ nācariyavattaṁ karoti, aññadatthu vasanaṭṭhānaṁ pavisitvā niddāyati. **Evampi bhikkhave aññatitthiyapubbo anārādhako hotī**ti evampi karonto parivāsavattassa sampādako pūrako na hoti.

Vesiyāgocaro vāti-ādīsu **vesiyā**ti āmisakiñcikkhasampadānādinā[1] sulabhajjhācārā rūpūpajīvikā itthiyo. **Vivo**ti matapatikā vā pavutthapatikā vā itthiyo, tā yena kenaci saddhiṁ mittabhāvaṁ patthenti. **Thullakumārikā**ti yobbannappattā yobbannātītā vā kumāriyo, tā purisādhippāyāva vicaranti, yena kenaci saddhiṁ mittabhāvaṁ patthenti. **Paṇḍakā**ti ussannakilesā avūpasantapariḷāhā napuṁsakā, te pariḷāhavegābhibhūtā yena kenaci saddhiṁ mittabhāvaṁ patthenti. **Bhikkhuniyo**ti samānapabbajjā itthiyo, tāhi saddhiṁ khippameva vissāso hoti, tato sīlaṁ bhijjati.

---

1. Āmisakiñjakkhasampadānādinā (Syā, Ka)

Tattha vesiyānaṁ kulesu kulupako hutvā piṇḍapātacariyādīhi vā apadisitvā sinehasanthavajātena hadayena abhiṇhadassanasallāpakāmatāya tāsaṁ santikaṁ upasaṅkamanto vesiyāgocaroti vuccati, so nacirasseva "asukavesiyā saddhiṁ gato"ti vattabbataṁ pāpuṇāti. Esa nayo sabbattha. Sace pana vesiyādayo salākabhattādīni denti, bhikkhūhi saddhiṁ gantvā saddhiṁyeva bhuñjitvā vā gahetvā vā āgantuṁ vaṭṭati. Gilānā bhikkhuniyo ovadituṁ vā dhammaṁ vā desetuṁ uddesaparipucchādīni vā dātuṁ gacchantehi bhikkhūhi saddhiṁ gantuṁ vaṭṭati. Yo pana tathā agantvā mittasanthavavasena gacchati, ayaṁ anārādhako hoti.

Uccāvacāni karaṇīyānīti[1] mahantakhuddakāni kammāni. Tattha ghaṇṭiṁ[2] paharitvā samaggena saṁghena sannipatitvā kattabbāni cetiyamahāpāsādapaṭisaṅkharaṇādīni kammāni **uccāni** nāma. Cīvaradhovanarajanādīni khandhakapariyāpannāni ca aggisālavattādīni ābhisamācārikāni **avacāni** nāma. **Tattha na dakkho hotī**ti tesu kammesu cheko susikkhito na hoti. **Na analaso**ti uṭṭhānavīriyasampano na hoti, "bhikkhusaṁghassa kammaṁ atthī"ti sutvā pageva bhattakiccaṁ katvā gabbhantaraṁ pavisitvā yāvadatthaṁ supitvā sāyaṁ nikkhamati. **Tatrupāyāyā**ti tesu kammesu upāyabhūtāya. **Vīmaṁsāyā**ti ṭhānuppattikavīmaṁsāya. "Idamevaṁ kattabbaṁ, idamevaṁ na kattabban"ti tasmiṁyeva khaṇe uppannapaññāya samannāgato na hoti. **Na alaṁ kātuṁ na alaṁ saṁvidhātun**ti sahatthāpi kātuṁ samattho na hoti, "gaṇhatha bhante, gaṇha dahara, gaṇha sāmaṇera, sace tumhe vā na karissatha, amhe vā na karissāma, ko dāni imaṁ karissatī"ti evaṁ ussāhaṁ janetvā saṁvidhātuṁ aññamaññaṁ kāretumpi samattho na hoti. Bhikkhūhi "kammaṁ karissāmā"ti vutte kiñci rogaṁ apadisati, bhikkhūnaṁ kammaṁ karontānaṁ samīpeneva vicarati, sīsameva dasseti. Ayampi anārādhako hoti.

Na tibbacchando hotīti balavacchando na hoti. **Uddese**ti Pāḷipariyāpuṇane. **Paripucchāyā**ti atthasavane. **Adhisīle**ti pātimokkhasīle. **Adhicitte**ti lokiyasamādhibhāvanāya. **Adhipaññāyā**ti lokuttaramaggabhāvanāya.

---

1. Kiṁkaraṇīyānīti (Sabbattha)
2. Gaṇḍiṁ (Sī, Syā), ghaṇḍiṁ (Ka)

Saṅkanto hotīti idhāgato hoti. **Tassa satthuno**ti tassa titthāyatanasāmikassa. **Tassa diṭṭhiyā**ti tassa santakāya laddhiyā. Idāni sāyeva laddhi yasmā tassa titthakarassa khamati ceva ruccati ca, "idameva saccan"ti ca daḷhaggāhena gahitā, tasmā tassa khanti ruci ādāyoti vuccati. Tena vuttaṁ "tassa khantiyā tassa ruciyā tassa ādāyassā"ti. **Avaṇṇe bhaññamāne**ti garahāya bhaññamānāya. **Anabhiraddho**ti aparipuṇṇasaṅkappo, no paggahitacitto. **Udaggo**ti abbhunnatakāyacitto. **Idaṁ bhikkhave saṅghātanikaṁ**[1] **aññatitthiyapubbassa anārādhanīyasmin**ti bhikkhave yamidaṁ tassa Satthuno tasseva ca laddhiyā avaṇṇe bhaññamāne "kiṁ ime paraṁ garahantī"ti kāyavacīvikāranibbattakaṁ anattamanattaṁ, Buddhādīnañca avaṇṇe bhaññamāne attamanattaṁ, yañca tasseva Satthuno tasseva ca laddhiyā vaṇṇe bhaññamāne attamanattaṁ, Buddhādīnañca vaṇṇabhaṇane anattamanattaṁ, idaṁ aññatitthiyapubbassa anārādhanīyasmiṁ saṅghātanikaṁ, anārādhake parivāsavattaṁ apūrake kamme idaṁ liṅgaṁ idaṁ lakkhaṇaṁ idamacalappamāṇanti vuttaṁ hoti. **Evaṁ anārādhako kho bhikkhave aññatitthiyapubbo āgato na upasampādetabbo**ti ito ekenapi aṅgena samannāgato na upasampādetabbo. Sukkapakkhe sabbaṁ vuttavipallāsena veditabbaṁ.

Evaṁ ārādhako kho bhikkhaveti evaṁ nātikālena gāmappavesanā nātidivā paṭikkamanaṁ, na vesiyādigocaratā, sabrahmacārīnaṁ kiccesu dakkhatādi, uddesādīsu tibbacchandatā, titthiyānaṁ avaṇṇabhaṇane attamanatā, Buddhādīnaṁ avaṇṇabhaṇane anattamanatā, titthiyānaṁ vaṇṇabhaṇane anattamanatā, Buddhādīnaṁ vaṇṇabhaṇane attamanatāti imesaṁ aṭṭhannaṁ titthiyavattānaṁ paripūraṇena ārādhako paritosako bhikkhūnaṁ aññatitthiyapubbo āgato upasampādetabbo.

Sace pana upasampadamāḷakepi ekaṁ vattaṁ bhindati, puna cattāro māse parivasitabbaṁ. Yathā pana bhinnasikkhāya sikkhamānāya puna sikkhāpadāni ca sikkhāsammuti ca diyyati, evaṁ nayimassa kiñci puna dātabbamatthi, pubbe dinnaparivāsoyeva hi tassa parivāso. Tasmā puna cattāro māse parivasitabbaṁ. Sace parivasanto antarā aṭṭha samāpattiyo nibbatteti,

---

1. Saṅghātaniyaṁ (Sī, Ka)

lokiyadhammo nāma kuppanasabhāvo, na upasampādetabbo, cattāro māse pūritavattova upasampādetabbo. Sace pana parivasanto cattāri mahābhūtāni pariggaṇhati, upādārūpāni paricchindati, nāmarūpaṁ vavatthapeti, tilakkhaṇaṁ āropetvā vipassanaṁ ārabhati, lokiyadhammo nāma kuppanasabhāvo, neva upasampādetabbo. Sace pana vipassanaṁ vaḍḍhetvā sotāpattimaggaṁ paṭilabhati, paripuṇṇaṁyeva hoti vattaṁ. Samūhatāni sabbadiṭṭhigatāni, abbuḷhaṁ vicikicchāsallaṁ, taṁdivasameva upasampādetabbo. Sacepi titthiyaliṅge ṭhito sotāpanno hoti, parivāsakiccaṁ natthi, tadaheva pabbājetvā upasampādetabbo.

Upajjhāyamūlakaṁ cīvaraṁ pariye sitabbanti upajjhāyaṁ issaraṁ katvā tassa cīvaraṁ pariyesitabbaṁ. Pattampi tatheva. Tasmā yadi upajjhāyassa pattacīvaraṁ atthi, "imassa dehī"ti vattabbo. Atha natthi, aññe dātukāmā honti, tehipi upajjhāyasseva dātabbaṁ "idaṁ tumh0ākaṁ katvā imassa dethā"ti. Kasmā? Titthiyā nāma vilomā honti, "saṁghena me pattacīvaraṁ dinnaṁ, kiṁ mayhaṁ tumhesu āyattan"ti vatvā ovādānusāsaniṁ na kareyyuṁ, upajjhāyena pana āyattajīvikattā tassa vacanakaro bhavissati. Tenassa "upajjhāyamūlakaṁ cīvaraṁ pariyesitabban"ti vuttaṁ. **Bhaṇḍukammāyā**ti kesoropanatthaṁ. Bhaṇḍukammakathā parato āgamissati.

Aggikāti aggiparicaraṇakā. **Jaṭilakā**ti tāpasā. **Ete bhikkhave kiriyavādino**ti ete kiriyaṁ na paṭibāhanti, "atthi kammaṁ, atthi kammavipāko"ti evaṁdiṭṭhikā. sabbabuddhā hi nekkhammapāramiṁ pūrayamānā etadeva pabbajjaṁ pabbajitvā pūresuṁ[1], mayāpi tatheva pūritā, na etesaṁ sāsane pabbajjā vilomā, tasmā upasampādetabbā, na tesaṁ parivāso dātabboti. **Imāhaṁ bhikkhave ñātīnaṁ āveṇikaṁ parihāraṁ dammī**ti imaṁ ahaṁ tesaṁ pāṭekkaṁ odissakaṁ parihāraṁ dadāmi. Kasmā evamāha? Te hi titthāyatane pabbajitāpi sāsanassa avaṇṇakāmā na honti, "amhākaṁ ñātiseṭṭhassa sāsanan"ti vaṇṇavādinova honti. Tasmā evamāhāti.

Aññatitthiyapubbavatthukathā niṭṭhitā.

---

1. Pāramiṁ pūresuṁ (Sī, Syā), pāramī pūresuṁ (Ka)

Pañcābādhavatthukathā

88. **Magadhesu pañca āvādhā ussannā hontī**ti Magadhanāmake janapade manussānañca amanussānañca pañca rogā ussannā vuḍḍhippattā phātippattā honti. Jīvakakomārabhaccakathā Cīvarakkhandhake āvi bhavissati. **Na bhikkhave pañcahi ābādhehi phuṭṭho pabbājetabbo**ti ye te kuṭṭhādayo pañca ābādhā ussannā, tehi phuṭṭho adhibhūto na pabbājetabbo.

Tattha **kuṭṭhan**ti rattakuṭṭhaṁ vā hotu kāḷakuṭṭhaṁ vā, yaṁkiñci kiṭibhadaddukacchu-ādippabhedampi sabbaṁ kuṭṭhamevāti vuttaṁ. Tañce nakhapiṭṭhippamāṇampi vaḍḍhanakapakkhe ṭhitaṁ hoti, na pabbājetabbo. Sace pana nivāsanapārupanehi pakatipaṭicchanne ṭhāne nakhapiṭṭhippamāṇaṁ avaḍḍhanakapakkhe ṭhitaṁ hoti, vaṭṭati. Mukhe pana hatthapādapiṭṭhesu vā sacepi avaḍḍhanakapakkhe ṭhitaṁ nakhapiṭṭhito ca khuddakatarampi, na vaṭṭatiyevāti Kurundiyaṁ vuttaṁ. Tikicchāpetvā pabbājentenāpi pakativaṇṇe jāteyeva pabbājetabbo. Godhāpiṭṭhisadisacuṇṇa-okiraṇakasarīrampi pabbājetuṁ na vaṭṭati.

Gaṇḍoti medagaṇḍo vā hotu añño vā, yo koci kolaṭṭhimattakopi ce vaḍḍhanakapakkhe ṭhito gaṇḍo hoti, na pabbājetabbo. Paṭicchannaṭṭhāne pana kolaṭṭhimatte avaḍḍhanakapakkhe ṭhito vaṭṭati. Mukhādike appaṭicchannaṭṭhāne avaḍḍhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭati. Tikicchāpetvā pabbājentenāpi sarīraṁ sañchaviṁ kāretvāva pabbājetabbo. Uṇṇigaṇḍā nāma honti gothanā viya aṅgulikā viya ca tattha tattha lambanti, etepi gaṇḍāyeva. Tesu sati pabbājetuṁ na vaṭṭati. Daharakāle khīrapiḷakā yobbannakāle ca mukhe kharapiḷakā nāma honti, mahallakakāle nassanti, na tā gaṇḍasaṅkhyaṁ gacchanti, tāsu sati pabbājetuṁ vaṭṭati. Aññe[1] pana sarīre kharapiḷakā nāma aparā padumakaṇṇikā nāma honti, aññā sāsapabījakā nāma sāsapamattā eva sakalasarīraṁ pharanti, tā sabbā kuṭṭhajātikā eva, tāsu sati na pabbājetabbo.

---

1. Aññā (Sī, Syā)

Kilāsoti na bhijjanakaṁ na paggharaṇakaṁ padumapuṇḍarīkapattavaṇṇaṁ kuṭṭhaṁ, yena gunnaṁ viya sabalaṁ sarīraṁ hoti, tasmiṁ kuṭṭhe vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. **Soso**ti sosabyādhi, tasmiṁ sati na pabbājetabbo. **Apamāro**ti pittummāro vā yakkhummāro vā, tattha pubbaverikena amanussena gahito duttikiccho hoti, appamattakepi pana apamāre sati na pabbājetabbo.

Pañcābādhavatthukathā niṭṭhitā.

Rājabhaṭavatthukathā

90. Rājabhaṭavatthusmiṁ **paccantaṁ uccinathā**ti paccantaṁ vaḍḍhetha, core palāpetvā corabhayena vuṭṭhite gāme āvāsāpetvā ārakkhaṁ datvā kasikammādīni pavattāpethāti vuttaṁ hoti. Rājā pana Sotāpannattā "core ghātetha, hanathā"ti na āṇāpeti. **Upajjhāyassa deva sīsaṁ chinditabban**ti-ādi sabbaṁ pabbajjāya upajjhāyo seṭṭho, tato ācariyo, tato gaṇoti cintetvā idaṁ vohāre aḍḍavinicchaye āgatanti āhaṁsu. **Na bhikkhave rājabhaṭo pabbājetabbo**ti ettha amacco vā hotu mahāmatto vā sevako vā kiñci ṭhānantaraṁ patto vā appatto vā, yo koci rañño bhattavetanabhaṭo, sabbo rājabhaṭoti saṅkhyaṁ gacchati, so na pabbājetabbo. Tassa pana puttanattabhātukā[1] ye rājato bhattavetanaṁ na gaṇhanti, te pabbājetuṁ vaṭṭati. Yo pana rājato laddhaṁ nibaddhabhogaṁ vā māsasaṁvaccharaparibbayaṁ vā raññoyeva niyyāteti, puttabhātuke vā taṁ ṭhānaṁ sampaṭicchāpetvā rājānaṁ "na dānāhaṁ devassa bhaṭo"ti āpucchati, yena vā yaṁ kammakāraṇā vetanaṁ gahitaṁ, taṁ kammaṁ kataṁ hoti, yo vā "pabbajassū"ti raññā anuññāto hoti, tampi pabbājetuṁ vaṭṭati.

Coravatthukathā

91. Coravatthūsu **manussā passitvā**ti yehi gihikāle diṭṭhapubbo, ye ca "ayaṁ so"ti aññesaṁ suṇanti, te passitvā ubbijjantipi -pa-

---

1. Puttabhātukā (Sī), puttabhātunattādayo (Syā)

dvārampi thakenti. Ye pana na jānanti, tesaṁ gharesu bhikkhaṁ labhati. **Na bhikkhave**ti Bhagavā sayaṁ dhammassāmī, tasmā āyatiṁ akaraṇatthāya bhikkhūnaṁ sikkhāpadaṁ paññapento evamāha. Tattha dhajaṁ bandhitvā viya vicaratīti **dhajabandho,** mūladevādayo viya loke pākaṭoti vuttaṁ hoti. Tasmā yo gāmaghātaṁ vā panthaduhanaṁ vā nagare sandhicchedādikammaṁ vā karonto vicarati, paññāyati ca "asuko nāma idaṁ idaṁ karotī"ti, so na pabbājetabbo. Yo pana rājaputto rajjaṁ patthento gāmaghātādīni karoti, so pabbājetabbo. Rājāno hi tasmiṁ pabbajite tussanti, sace pana na tussanti, na pabbājetabbo. Pubbe mahājane pākaṭo coro pacchā corakammaṁ pahāya pañcasīlādīni samādiyati, tañce manussā evaṁ jānanti, pabbājetabbo. Ye pana ambalabujādicorakā sandhicchedādicorā eva vā adissamānā theyyaṁ karonti, pacchāpi "iminā nāma idaṁ katan"ti na paññāyanti, tepi pabbājetuṁ vaṭṭati.

92. **Kāraṁ bhinditvā**ti aṭṭabandhanādiṁ bhinditvā. **Abhayūvarā**ti ettha bhayena uparamantīti bhayūvarā, ete pana laddhābhayattā na bhayūvarāti **abhayūvarā,** pakārassa cettha vakāro katoti veditabbo. **Na bhikkhave kārabhedako pabbājetabbo**ti kāro vuccati bandhanāgāraṁ, idha pana andubandhanaṁ vā[1] hotu saṅkhalikabandhanaṁ vā rajjubandhanaṁ vā gāmabandhanaṁ vā nigamabandhanaṁ vā nagarabandhanaṁ vā purisagutti vā janapadabandhanaṁ vā dīpabandhanaṁ vā, yo etesu yaṁkiñci bandhanaṁ bhinditvā vā chinditvā vā muñcitvā vā vivaritvā vā passamānānaṁ vā apassamānānaṁ vā palāyati, so kārabhedakoti saṅkhyaṁ gacchati. Tasmā īdiso kārabhedako coro dīpabandhanaṁ bhinditvā dīpantaraṁ gatopi na pabbājetabbo. Yo pana na coro, kevalaṁ hatthakammaṁ akaronto "evaṁ no apalāyanto karissatī"ti rājayuttādīhi baddho, so kāraṁ bhinditvā palātopi pabbājetabbo. Yo pana gāmanigamapaṭṭanādīni keṇiyā gahetvā taṁ asampādento bandhanāgāraṁ pavesito hoti, so palāyitvā āgato na pabbājetabbo. Yopi kasikammādīhi dhanaṁ sampādetvā jīvanto "nidhānaṁ iminā laddhan"ti pesuññaṁ upasaṁharitvā kenaci bandhāpito hoti, taṁ tattheva pabbājetuṁ na vaṭṭati, palāyitvā gataṁ pana gataṭṭhāne pabbājetuṁ vaṭṭati.

---

1. Addubandhanaṁ vā (Ka)

93. **Na bhikkhave likhitako**ti ettha **likhitako** nāma na kevalaṁ "yattha passati tattha hantabbo"ti, atha kho yo koci corikaṁ vā aññaṁ vā garuṁ rājāparādhaṁ katvā palāto, rājā ca naṁ paṇṇe vā potthake vā "itthannāmo yattha dissati, tattha gahetvā māretabbo"ti vā, "hatthapādānissa chinnitabbānī"ti vā "ettakaṁ nāma daṇḍaṁ āharāpetabbo"ti vā likhāpeti, ayaṁ **likhitako** nāma, so na pabbājetabbo.

94. **Kasāhato katadaṇḍakammo**ti ettha yo vacanapesanādīni akaronto haññati, na so katadaṇḍakammo. Yo pana keṇiyā vā aññathā vā kiñci gahetvā khāditvā puna dātuṁ asakkonto "ayameva te daṇḍo hotū"ti kasāhi haññati, ayaṁ kasāhato katadaṇḍakammo. So ca kasāhi vā hato hotu addhadaṇḍakādīnaṁ vā aññatarena, yāva allavaṇo hoti, tāva na pabbājetabbo. Vaṇe pana pākatike katvā pabbājetabbo. Sace pana jāṇūhi vā kapparehi vā nāḷikerapāsāṇādīhi vā ghātetvā mutto hoti, sarīre cassa gaṇṭhiyo paññāyanti, na pabbājetabbo. Phāsukaṁ katvā eva gaṇṭhīsu sannisinnāsu pabbājetabbo.

95. **Lakkhaṇāhato katadaṇḍakammo**ti ettha katadaṇḍakammabhāvo purimanayeneva veditabbo. Yassa pana nalāṭe vā ūru-ādīsu vā tattena lohena lakkhaṇaṁ āhataṁ hoti, so sace bhujisso, yāva allavaṇo hoti, tāva na pabbājetabbo. Sacepissa vaṇā ruḷhā honti chaviyā samaparicchedā, lakkhaṇaṁ na paññāyati, timaṇḍalavatthassa uttarāsaṅge kate paṭicchannokāse ce hoti, pabbājetuṁ vaṭṭati, appaṭicchannokāse ce, na vaṭṭati.

Iṇāyikavatthukathā

96. **Na bhikkhave iṇāyiko**ti ettha **iṇāyiko** nāma yassa pitipitāmahehi vā iṇaṁ gahitaṁ hoti, sayaṁ vā iṇaṁ gahitaṁ hoti, yaṁ vā āthapetvā[1] mātāpitūhi kiñci gahitaṁ hoti, so

---

1. Āvāpetvā (Sī), āṭhapetvā (Syā, Ka)

taṁ iṇaṁ paresaṁ dhāretīti iṇāyiko. Yaṁ pana aññe ñātakā āthapetvā kiñci gaṇhanti, so na iṇāyiko. Na hi te taṁ āthapetuṁ issarā, tasmā taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati, itaraṁ na vaṭṭati. Sace panassa ñātisālohitā "mayaṁ dassāma, pabbājetha nan"ti iṇaṁ attano bhāraṁ karonti, añño vā koci tassa ācārasampattiṁ disvā "pabbājetha naṁ, ahaṁ iṇaṁ dassāmī"ti vadati, pabbājetuṁ vaṭṭati. Tesu asati bhikkhunā tathārūpassa upaṭṭhākassāpi ārocetabbaṁ "sahetuko satto iṇapalibodhena na pabbajatī"ti. Sace so paṭipajjati, pabbājetabbo. Sacepi attano kappiyabhaṇḍaṁ atthi, etaṁ dassāmīti pabbājetabbo. Sace pana neva ñātakādayo paṭipajjanti, na attano dhanaṁ atthi, "pabbājetvā bhikkhāya caritvā mocessāmī"ti pabbājetuṁ na vaṭṭati. Sace pabbājeti, dukkaṭaṁ. Palātopi ānetvā dātabbo. No ce deti, sabbaṁ iṇaṁ gīvā hoti. Ajānitvā pabbājayato anāpatti. Passantena pana ānetvā iṇasāmikānaṁ dassetabbo, apassantassa gīvā na hoti.

Sace iṇāyiko aññaṁ desaṁ gantvā pucchiyamānopi "nāhaṁ kassaci kiñci dhāremī"ti vatvā pabbajati, iṇasāmiko ca taṁ pariyesanto tattha gacchati, daharo taṁ disvā palāyati, so ca theraṁ upasaṅkamitvā "ayaṁ bhante kena pabbājito, mama ettakaṁ nāma dhanaṁ gahetvā palāto"ti vadati, therena vattabbaṁ "mayā upāsaka 'aṇaṇo ahan'ti vadanto pabbājito, kiṁ dāni karomi, passa me pattacīvaramattan"ti. Ayaṁ tattha sāmīci. Palāte pana gīvā na hoti.

Sace pana naṁ therassa sammukhāva disvā "ayaṁ mama iṇāyiko"ti vadati, "tava iṇāyikaṁ tvameva jānāhī"ti vattabbo. Evampi gīvā na hoti. Sacepi so "pabbajito ayaṁ, idāni kuhiṁ gamissatī"ti vadati, therena "tvaṁyeva jānāhī"ti vattabbo. Evampissa palāte gīvā na hoti. Sace pana thero "kuhiṁ dāni ayaṁ gamissati, idheva acchatū"ti vadati, so ce palāyati, gīvā hoti. Sace so sahetukasatto hoti vattasampanno, therena "īdiso ayan"ti vattabbaṁ. Iṇasāmiko ce sādhūti vissajjeti, iccetaṁ kusalaṁ. Sace pana "upaḍḍhupaḍḍhaṁ dethā"ti vadati, dātabbaṁ. Aparena samayena ati-ārādhako hoti, sabbaṁ

dethāti vuttepi dātabbameva. Sace pana uddesaparipucchādīsu kusalo hoti bahūpakāro bhikkhūnaṁ, bhikkhācāravattena pariyesitvāpi iṇaṁ dātabbamevāti.

Iṇāyikavatthukathā niṭṭhitā.

Dāsavatthukathā

97. **Na bhikkhave dāso**ti ettha cattāro dāsā antojāto, dhanakkīto, karamarānīto, sāmaṁ dāsabyaṁ upagatoti. Tattha antojāto nāma jātidāso[1] gharadāsiyā putto. Dhanakkīto nāma mātāpitūnaṁ santikā putto vā sāmikānaṁ santikā dāso vā dhanaṁ datvā dāsacārittaṁ āropetvā kīto. Ete dvepi na pabbājetabbā. Pabbājentena tattha tattha cārittavasena adāsaṁ katvā pabbājetabbā.

Karamarānīto nāma tiroraṭṭhaṁ vilopaṁ vā katvā upalāpetvā vā tiroraṭṭhato bhujissamānusakāni āharanti, antoraṭṭheyeva vā katāparādhaṁ kiñci gāmaṁ rājā "vilumpathā"ti āṇāpeti, tato mānusakānipi āharanti. Tattha sabbe purisā dāsā, itthiyo dāsiyo. Evarūpo karamarānīto dāso yehi ānīto, tesaṁ santike vasanto vā bandhanāgāre baddho vā purisehi rakkhiyamāno vā na pabbājetabbo, palāyitvā pana gato gataṭṭhāne pabbājetabbo. Raññā tuṭṭhena "karamarānītake muñcathā"ti vatvā vā sabbasādhāraṇena vā nayena bandhana mokkhe kate pabbājetabbova.

Sāmaṁ dāsabyaṁ upagato nāma jīvitahetu vā ārakkhahetu vā "ahaṁ te dāso"ti sayameva dāsabhāvaṁ upagato rājūnaṁ hatthi-assagomahiṁsagopakādayo viya, tādiso dāso na pabbājetabbo. Rañño vaṇṇadāsīnaṁ puttā honti amaccaputtasadisā, tepi na pabbājetabbā. Bhujissitthiyo asaṁyatā vaṇṇadāsīhi saddhiṁ vicaranti, tāsaṁ putte pabbājetuṁ vaṭṭati. Sace sayameva

---

1. Jātiyā dāso (Syā)

paṇṇaṁ āropenti, na vaṭṭati, bhaṭiputtakagaṇādīnaṁ[1] dāsāpi tehi adinnā na pabbājetabbā. Vihāresu rājūhi ārāmikadāsā nāma dinnā honti, tepi pabbājetuṁ na vaṭṭati, bhujisse pana katvā pabbājetuṁ vaṭṭati. Mahāpaccariyaṁ antojātadhanakkītake ānetvā Bhikkhusaṁghassa ārāmike demāti denti, takkaṁ sīse āsittakasadisāva honti, te pabbājetuṁ vaṭṭatīti vuttaṁ. Kurundiyaṁ pana ārāmikaṁ demāti kappiyavohārena denti, yena kenaci vohārena dinno hotu, neva pabbājetabboti vuttaṁ. Duggatamanussā saṁghaṁ nissāya jīvissāmāti vihāre kappiyakārakā honti, etepi pabbājetuṁ vaṭṭati. Yassa mātāpitaro dāsā, mātā eva vā dāsī, pitā adāso, taṁ pabbājetuṁ na vaṭṭati. Yassa pana mātā adāsī, pitā dāso, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. Bhikkhussa ñātakā vā upaṭṭhākā vā dāsaṁ denti "imaṁ pabbājetha, tumhākaṁ veyyāvaccaṁ karissatī"ti, attanovāssa dāso atthi, bhujisso katova pabbājetabbo. Sāmikā dāsaṁ denti "imaṁ pabbājetha, sace abhiramissati, adāso, vibbhamissati ce, amhākaṁ dāsova bhavissatī"ti, ayaṁ tāvakāliko nāma, taṁ pabbājetuṁ na vaṭṭatīti Kurundiyaṁ vuttaṁ. Nissāmikadāso hoti, sopi bhujisso katova pabbājetabbo. Ajānanto pabbājetvā vā upasampādetvā vā pacchā jānāti, bhujissaṁ kātumeva vaṭṭati.

Imassa ca atthassa pakāsanatthaṁ idaṁ vatthuṁ vadanti—ekā kira kuladāsī ekena saddhiṁ anurādhapurā palāyitvā rohaṇe vasamānā puttaṁ paṭilabhi, so pabbajitvā upasampannakāle lajjī kukkuccako ahosi. Athekadivasaṁ mātaraṁ pucchi "kiṁ upāsike tumhākaṁ bhātā vā bhaginī vā natthi, na kañci ñātakaṁ passāmī"ti. Tāta ahaṁ anurādhapure kuladāsī, tava pitarā saddhiṁ palāyitvā idha vasāmīti. Sīlavā bhikkhu "asuddhā kira me pabbajjā"ti saṁvegaṁ labhitvā mātaraṁ tassa kulassa nāmagottaṁ pucchitvā anurādhapuraṁ āgamma tassa kulassa gharadvāre aṭṭhāsi. "Aticchatha bhante"ti vuttepi nātikkami, te āgantvā "kiṁ bhante"ti pucchiṁsu. "Tumhākaṁ itthannāmā dāsī palātā atthī"ti. Atthi bhante. Ahaṁ tassā putto, sace maṁ tumhe anujānātha, pabbajjaṁ labhāmi, tumhe mayhaṁ

1. Bhaṭṭiputtagaṇādīnaṁ (Sī), bhaddiputtakagaṇādīnaṁ (Syā)

sāmikāti. Te haṭṭhatuṭṭhā hutvā "suddhā bhante tumhākaṁ pabbajjā"ti taṁ bhujissaṁ katvā mahāvihāre vasāpesuṁ catūhi paccayehi paṭijaggantā. Thero taṁ kulaṁ nissāya vasamanoyeva arahattaṁ pāpuṇīti.

Dāsavatthukathā niṭṭhitā.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathā

98-9. **Kammārabhaṇḍū**ti tulādhāramuṇḍako suvaṇṇakāraputto, pañcasikho taruṇadārakoti vuttaṁ hoti. **Saṁghaṁ apaloketuṁ bhaṇḍukammāyā**ti saṁghaṁ bhaṇḍukammatthāya āpucchituṁ anujānāmīti attho. Tatrāyaṁ āpucchanavidhi—sīmāpariyāpanne bhikkhū sannipātetvā pabbajjāpekkhaṁ tattha netvā "saṁghaṁ bhante imassa dārakassa bhaṇḍukammaṁ āpucchāmī"ti tikkhattuṁ vā dvikkhattuṁ vā sakiṁ vā vattabbaṁ. Ettha ca imassa dārakassa bhaṇḍukammaṁ āpucchāmītipi imassa samaṇakaraṇaṁ āpucchāmītipi imassa pabbājanaṁ āpucchāmītipi ayaṁ samaṇo hotukāmotipi ayaṁ pabbajitukāmotipi vattuṁ vaṭṭatiyeva.

Sace sabhāgaṭṭhānaṁ hoti, dasa vā vīsaṁ vā tiṁsaṁ vā bhikkhū vasantīti paricchedo paññāyati, tesaṁ ṭhitokāsaṁ vā nisinnokāsaṁ vā gantvāpi purimanayeneva āpucchitabbaṁ. Pabbajjāpekkhaṁ vināva daharabhikkhū vā sāmaṇere vā pesetvāpi "eko bhante pabbajjāpekkho atthi, tassa bhaṇḍukammaṁ āpucchāmā"ti-ādinā nayena āpucchāpetuṁ vaṭṭati.

Sace keci bhikkhū senāsanaṁ vā gumbādīni vā pavisitvā niddāyanti vā samaṇadhammaṁ vā karonti, āpucchakā ca pariyesantāpi adisvā "sabbe āpucchitā amhehī"ti saññino honti, pabbajjā nāma lahukaṁ kammaṁ, tasmā pabbajito supabbajitova, pabbājentassāpi anāpatti.

Sace pana mahāvihāro hoti anekabhikkhusahassāvāso, sabbe bhikkhū sannipātetumpi dukkaraṁ, pageva paṭipāṭiyā āpucchituṁ, khaṇḍasīmāyaṁ vā ṭhatvā nadīsamuddādīni vā gantvā pabbājetabbo. Yo pana navamuṇḍo vā hoti vibbhantako vā nigaṇṭhādīsu aññataro vā

dvaṅgulakeso vā ūnadvaṅgulakeso vā, tassa kesacchedanakiccaṁ natthi. Tasmā bhaṇḍukammaṁ anāpucchitvāpi tādisaṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. Dvaṅgulātirittakeso pana yo hoti antamaso ekasikhāmattadharopi, so bhaṇḍukammaṁ āpucchitvāva pabbājetabbo. **Upālivatthu** Mahāvibhaṅge vuttanayameva.

100. **Ahivātakarogenā**ti māribyādhinā[1]. Yatra hi so rogo uppajjati, taṁ kulaṁ dvipadacatuppadaṁ sabbaṁ nassati, yo bhittiṁ vā chadanaṁ vā bhinditvā palāyati, tirogāmādigato vā hoti, so muccati. Tathā cettha pitāputtā mucciṁsu. Tena vuttaṁ "pitāputtakā sesā hontī"ti.

Kākuḍḍepakanti yo vāmahatthena leḍḍuṁ gahetvā nisinno sakkoti āgatāgate kāke uḍḍāpetvā purato nikkhittaṁ bhattaṁ bhuñjituṁ, ayaṁ kākuḍḍepako nāma, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati.

102. **Ittaro**ti appamattako, katipāhameva vāso bhavissatīti attho.

103. **Ogaṇenā**ti parihīnagaṇena, appamattakena bhikkhusaṁghenāti attho. **Abyattena yāvajīvan**ti ettha sacāyaṁ vuḍḍhataraṁ ācariyaṁ na labhati, upasampadāya saṭṭhivasso vā sattativasso vā hotu, navakatarassāpi byattassa santike ukkuṭikaṁ nisīditvā añjaliṁ paggahetvā "ācariyo me āvuso hohi, āyasmato nissāya vacchāmī"ti evaṁ tikkhattuṁ vatvā nissayo gahetabbova. Gāmappavesanaṁ āpucchantenāpi ukkuṭikaṁ nisīditvā añjaliṁ paggahetvā "gāmappavesanaṁ āpucchāmi ācariyā"ti vattabbaṁ. Esa nayo sabba-āpucchanesu. Pañcakachakkesu cettha yattakaṁ sutaṁ nissayamuttakassa icchitabbaṁ, taṁ bhikkhunovādakavaṇṇanāyaṁ vuttaṁ, tassa natthitāya ca **appassuto,** atthitāya ca **bahussuto**ti veditabbo. Sesaṁ vuttanayameva.

---

1. Mārabyādhinā (Syā)

Rāhulavatthukathā

105. **Yena kapilavatthu tena cārikaṁ pakkāmī**ti ettha ayaṁ anupubbikathā—Suddhodanamahārājā kira bodhisattassa abhinikkhamanadivasato paṭṭhāya "mama putto Buddho bhavissāmīti nikkhanto, jāto nu kho Buddho"ti pavattisavanatthaṁ ohitasotova viharati. So Bhagavato padhānacariyañca sambodhiñca dhammacakkappavattanādīni ca suṇanto "idāni kira me putto Rājagahaṁ upanissāya viharatī"ti sutvā ekaṁ amaccaṁ āṇāpesi "ahaṁ tāta vuḍḍho mahallako, sādhu me jīvantasseva puttaṁ dassehī"ti. So "sādhū"ti paṭissuṇitvā purisasahassaparivāro Rājagahaṁ gantvā Bhagavato pāde vanditvā nisīdi. Athassa Bhagavā dhammakathaṁ kathesi, so pasīditvā pabbajjañceva upasampadañca yāci. Tato naṁ Bhagavā ehibhikkhūpasampadāya upasampādesi, so sapariso arahattaṁ patvā tattheva phalasamāpattisukhaṁ anubhavamāno vihāsi. Rājā teneva upāyena aparepi aṭṭha dūte pahiṇi, tepi sabbe saparisā tatheva arahattaṁ patvā tattheva vihariṁsu. "Iminā nāma kāraṇena te nāgacchantī"ti rañño koci pavattimattampi ārocento natthi.

Atha rājā bodhisattena saddhiṁ ekadivasaṁjātaṁ[1] Kāḷudāyiṁ nāma amaccaṁ pahiṇitukāmo purimanayeneva yāci, so "sace ahaṁ pabbajituṁ labhāmi, dassessāmī"ti āha. Taṁ rājā "pabbajitvāpi me puttaṁ dassehī"ti pahiṇi, sopi purisasahassaparivāro gantvā tatheva saparivāro arahattaṁ pāpuṇi. So ekadivasaṁ sambhatesu sabbasassesu vissaṭṭhakammantesu janapadamanussesu pupphitesu thalajajalajapupphesu paṭipajjanakkhame magge Bhagavantaṁ vanditvā saṭṭhimattāhi gāthāhi gamanavaṇṇaṁ vaṇṇesi. Bhagavā "kimetan"ti pucchi. Bhante tumhākaṁ pitā Suddhodanamahārājā "mahallakomhi, jīvantasseva me puttaṁ dassehī"ti maṁ pesesi, sādhu bhante Bhagavā ñātakānaṁ saṅgahaṁ karotu, kālo cārikaṁ pakkamitunti. Tena hi saṁghassa ārocehi, bhikkhū gamiyavattaṁ pūressantīti. "Sādhu bhante"ti thero tathā akāsi. Bhagavā aṅgamagadhavāsīnaṁ kulaputtānaṁ dasahi sahassehi Kapilavatthuvāsīnaṁ dasahīti sabbeheva

---

1. Ekadivase jātaṁ (Sī, Syā)

vīsatisahassehi khīṇāsavehi parivuto Rājagahā nikkhamitvā Rājagahato saṭṭhiyojanikaṁ Kapilavatthuṁ divase divase yojanaṁ gacchanto dvīhi māsehi pāpuṇissāmīti aturitacārikaṁ pakkāmi. Tena vuttaṁ "yena Kapilavatthu tena cārikaṁ pakkāmī"ti.

Evaṁ pakkante ca Bhagavati Udāyitthero nikkhantadivasato paṭṭhāya Suddhodanamahārājassa gehe bhattakiccaṁ karoti. Rājā theraṁ parivisitvā pattaṁ gandhacuṇṇena ubbaṭṭetvā uttamabhojanassa pūretvā "Bhagavato dehī"ti therassa hatthe ṭhapeti. Theropi tatheva karoti. Iti Bhagavā antarāmagge raññoyeva piṇḍapātaṁ paribhuñji. Theropi ca bhattakiccāvasāne divase divase rañño āroceti "ajja Bhagavā ettakaṁ āgato"ti, Buddhaguṇapaṭisaṁyuttāya ca kathāya sākiyānaṁ Bhagavati saddhaṁ uppādesi. Teneva naṁ Bhagavā "etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ kulappasādakānaṁ yadidaṁ Kāḷudāyī"ti etadagge ṭhapesi.

Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati "amhākaṁ ñātiseṭṭhaṁ passissāmā"ti sannipatitvā Bhagavato vasanaṭṭhānaṁ vīmaṁsamāno nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇīyoti sallakkhetvā tattha pabbaṁ paṭijagganavidhiṁ kāretvā gandhapupphādihatthā paccuggamanaṁ karontā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍite daharadahare nāgarikadārake ca dārikāyo ca paṭhamaṁ pahiṇiṁsu, tato rājakumāre ca rājakumārikāyo ca tesaṁ anantarā sāmaṁ gantvā gandhapupphacuṇṇādīhi pūjayamānā Bhagavantaṁ gahetvā Nigrodhārāmameva agamaṁsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto paññattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā mānajātikā mānathaddhā, te "Siddhatthakumāro amhehi daharatarova, amhākaṁ kaniṭṭho, bhāgineyyo, putto, nattā"ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṁsu "tumhe vandatha, mayaṁ tumhākaṁ piṭṭhito nisīdissāmā"ti.

Tesu evaṁ nisinnesu Bhagavā tesaṁ ajjhāsayaṁ oloketvā "na maṁ ñātī vandanti, handa ne[1] vandāpayissāmī"ti abhiññāpādakaṁ catutthajjhānaṁ samāpajjitvā vuṭṭhāya iddhiyā ākāsaṁ abbhuggantvā tesaṁ sīse pādapaṁsuṁ

1. Handa dāni te (Sī, Syā)

okiramāno viya kaṇḍambamūle[1] Yamakapāṭihāriyasadisaṁ pāṭihāriyamakāsi. Rājā taṁ acchariyaṁ disvā āha—"Bhagavā tumhākaṁ maṅgaladivase brāhmaṇassa[2] vandanatthaṁ upanītānaṁ pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake patiṭṭhite disvāpi ahaṁ tumhe vandiṁ, ayaṁ me paṭhamavandanā. Vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nipannānaṁ vo jambucchāyāya aparivattanaṁ disvāpi pāde vandiṁ, ayaṁ me dutiyavandanā. Idāni imaṁ adiṭṭhapubbaṁ pāṭihāriyaṁ disvāpi tumhākaṁ pāde vandāmi, ayaṁ me tatiyavandanā"ti.

Suddhodanamahārājena pana vandite Bhagavati avanditvā ṭhito nāma ekasākiyopi nāhosi, sabbeyeva vandiṁsu. Iti Bhagavā ñātayo vandāpetvā ākāsato oruyha paññatte āsane nisīdi. Nisinne Bhagavati sikhāppatto ñātisamāgamo ahosi, sabbe ekaggā sannipatiṁsu. Tato mahāmegho pokkharavassaṁ vassi, tambavaṇṇamudakaṁ heṭṭhā viravantaṁ gacchati. Kassaci sarīre ekabindumattampi na patati, taṁ disvā sabbe acchariyabbhutajātā ahesuṁ. Bhagavā "na idāneva mayhaṁ ñātisamāgame pokkharavassaṁ vassati, atītepi vassī"ti imissā aṭṭhuppattiyā Vessantarajātakaṁ kathesi. Dhammadesanaṁ sutvā sabbe uṭṭhāya vanditvā padakkhiṇaṁ katvā pakkamiṁsu. Ekopi rājā vā rājamahāmatto vā "sve amhākaṁ bhikkhaṁ gaṇhathā"ti vatvā gato nāma natthi.

Bhagavā dutiyadivase vīsatibhikkhusahassaparivāro Kapilavatthuṁ piṇḍāya pāvisi, na koci paccuggantvā nimantesi vā pattaṁ vā aggahesi. Bhagavā indakhīle ṭhito āvajjesi "kathaṁ nu kho pubbe Buddhā kulanagare piṇḍāya cariṁsu, kiṁ uppaṭipāṭiyā issarajanānaṁ gharāni agamaṁsu, udāhu sapadānacārikaṁ cariṁsū"ti. Tato ekabuddhassapi uppaṭipāṭiyā gamanaṁ adisvā "mayāpi idāni ayameva vaṁso ayaṁ paveṇī paggahetabbā, āyatiñca me sāvakāpi mameva anusikkhantā piṇḍacāriyavattaṁ pūressantī"ti koṭiyaṁ niviṭṭhagehato paṭṭhāya sapadānaṁ piṇḍāya carati. "Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍāya caratī"ti catubhūmakādīsu pāsādesu sīhapañjaraṁ vivaritvā mahājano dassanabyāvaṭo ahosi. Rāhulamātāpi devī "ayyaputto kira imasmiṁyeva nagare mahatā

1. Gaṇḍambamūle (Sī), gaṇḍambarukkhamūle (Syā)
2. Brāhmaṇānaṁ (Ka)

rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicaritvā idāni kesamassuṁ ohāretvā kāsāyavatthavasano kapālahattho piṇḍāya carati, sobhati nu kho no vā"ti sīhapañjaraṁ vivaritvā olokayamānā Bhagavantaṁ nānāvirāgasamujjalāya sarīrappabhāya nagaravīthiyo obhāsetvā Buddhasiriyā virocamānaṁ disvā uṇhīsato paṭṭhāya yāva pādatalā narasīhagāthāhi nāma aṭṭhahi gāthāhi abhitthavitvā rañño santikaṁ gantvā "tumhākaṁ putto piṇḍāya caratī"ti rañño ārocesi. Rājā saṁviggahadayo hatthena sāṭakaṁ saṇṭhāpayamāno turitaturitaṁ nikkhamitvā vegena gantvā Bhagavato purato ṭhatvā āha "kiṁ bhante amhe lajjāpetha, kimatthaṁ piṇḍāya caratha, kiṁ ettakānaṁ bhikkhūnaṁ na sakkā bhattaṁ laddhunti evaṁsaññino ahuvatthā"ti. Vaṁsacārittametaṁ mahārāja amhākanti. Nanu bhante amhākaṁ mahāsammatakhattiyavaṁso nāma vaṁso, tattha ca ekakhattiyopi bhikkhācāro nāma natthīti. Ayaṁ mahārāja vaṁso nāma tava vaṁso, amhākaṁ pana Buddhavaṁso vaṁso nāma, sabbabuddhā ca piṇḍacārikā ahesunti antaravīthiyaṁ ṭhitova—

"Uttiṭṭhe nappamajjeyya, dhammaṁ sucaritaṁ care.
Dhammacārī sukhaṁ seti, asmiṁ loke paramhi cā"ti—

Imaṁ gāthamāha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiphalaṁ sacchākāsi.

"Dhammaṁ care sucaritaṁ, na naṁ duccaritaṁ care.
Dhammacārī sukhaṁ seti, asmiṁ loke paramhi cā"ti—

Imaṁ pana gāthaṁ sutvā sakadāgāmiphale patiṭṭhāsi, Dhammapālajātakaṁ sutvā anāgāmiphale patiṭṭhāsi, maraṇasamaye setacchattassa heṭṭhā sirisayane nipannoyeva arahattaṁ pāpuṇi. Araññavāsena padhānānuyogakiccaṁ rañño nāhosi.

Sotāpattiphalañca sacchikatvā eva pana Bhagavato pattaṁ gahetvā saparisaṁ Bhagavantaṁ mahāpāsādaṁ āropetvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisi. Bhattakiccāvasāne sabbaṁ itthāgāraṁ āgantvā Bhagavantaṁ vandi ṭhapetvā Rāhulamātaraṁ. Sā pana "gaccha ayyaputtaṁ vandāhī"ti parijanena vuccamānāpi "sace mayhaṁ guṇo atthi, sayameva ayyaputto

āgamissati, āgataṁ naṁ vandissāmī”ti vatvā na agamāsi. Atha Bhagavā rājānaṁ pattaṁ gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi saddhiṁ rājadhītāya sirigabbhaṁ gantvā “rājadhītā yathāruciyā vandamānā na kiñci vattabbā”ti vatvā paññatte āsane nisīdi, sā vegena āgantvā gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyaṁ sīsaṁ parivattetvā parivattetvā yathājjhāsayaṁ vandi.

Rājā rājadhītāya Bhagavati sinehabahumānādiguṇasampattiṁ kathesi. Bhagavā “anacchariyaṁ mahārāja yaṁ idāni paripakke ñāṇe tayā rakkhiyamānā rājadhītā attānaṁ rakkhi, sā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke ñāṇe attānaṁ rakkhī”ti vatvā Candakinnarījātakaṁ kathesi.

Taṁdivasameva ca Nandarājakumārassa kesavissajjanaṁ paṭṭabandho gharamaṅgalaṁ āvāhamaṅgalaṁ chattamaṅgalanti pañca mahāmaṅgalāni honti. Bhagavā Nandaṁ pattaṁ gāhāpetvā maṅgalaṁ vatvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Janapadakalyāṇī kumāraṁ gacchantaṁ disvā “tuvaṭaṁ kho ayyaputta āgaccheyyāsī”ti vatvā gīvaṁ pasāretvā olokesi. Sopi Bhagavantaṁ “pattaṁ gaṇhathā”ti vattuṁ avisahamāno vihāraṁyeva agamāsi. Taṁ anicchamānaṁyeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuraṁ āgantvā dutiyadivase Nandaṁ pabbājesi.

Sattame divase Rāhulamātā kumāraṁ alaṅkaritvā Bhagavato santikaṁ pesesi “passa tāta etaṁ vīsatisahassasamaṇaparivutaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ brahmarūpavaṇṇaṁ samaṇaṁ, ayaṁ te pitā, etassa mahantā nidhayo ahesuṁ, tyassa nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṁ dāyajjaṁ yāca ‘ahaṁ tāta kumāro chattaṁ ussāpetvā cakkavattī bhavissāmi, dhanena me attho, dhanaṁ me dehi, sāmiko hi putto pitusantakassā’ti”. Rāhulakumāro Bhagavato santikaṁ gantvāva pitusinehaṁ[1] paṭilabhitvā haṭṭhacitto “sukhā te samaṇa chāyā”ti vatvā aññampi bahuṁ attano anurūpaṁ vadanto aṭṭhāsi. Bhagavā katabhattakicco anumodanaṁ katvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Kumāropi “dāyajjaṁ me samaṇa dehi, dāyajjaṁ me samaṇa dehī”ti bhagavantaṁ anubandhi. Tena vuttaṁ “anupubbena cārikaṁ caramāno yena Kapilavatthu -pa- dāyajjaṁ me samaṇa dehī”ti.

---

1. Pitisinehaṁ (Ka)

Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Sāriputtaṁ āmantesīti Bhagavā kumāraṁ na nivattāpesi, parijanopi Bhagavatā saddhiṁ gacchantaṁ nivattetuṁ na visahati. Atha ārāmaṁ gantvā "yaṁ ayaṁ pitusantakaṁ dhanaṁ icchati, taṁ vaṭṭānugataṁ savighātakaṁ, handassa Bodhimaṇḍe paṭiladdhaṁ sattavidhaṁ ariyadhanaṁ demi, lokuttaradāyajjassa naṁ sāmikaṁ karomī"ti āyasmantaṁ Sāriputtaṁ āmantesi. Āmantetvā ca panāha "tena hi tvaṁ Sāriputta Rāhulakumāraṁ pabbājehī"ti. Yasmā ayaṁ dāyajjaṁ yācati, tasmā naṁ lokuttaradāyajjapaṭilābhāya pabbājehīti attho.

Idāni yā sā Bhagavatā Bārāṇasiyaṁ tīhi saraṇagamanehi pabbajjā ca upasampadā ca anuññātā, tato yasmā upasampadaṁ paṭikkhipitvā garubhāve ṭhapetvā ñatticatutthena kammena upasampadā anuññātā, pabbajjā pana neva paṭikkhittā na puna anuññātā, tasmā anāgate bhikkhūnaṁ vimati uppajjissati "ayaṁ pabbajjā nāma pubbe upasampadasadisā, kiṁ nu kho idānipi upasampadā viya kammavācāya eva kattabbā, udāhu saraṇagamanehī"ti. Imañca panatthaṁ viditvā Bhagavā puna tīhi saraṇagamanehi sāmaṇerapabbajjaṁ anujānitukāmo, tasmā Dhammasenāpati taṁ Bhagavato ajjhāsayaṁ viditvā Bhagavantaṁ puna pabbajjaṁ anujānāpetukāmo āha **kathāhaṁ bhante Rāhulakumāraṁ pabbājemī**ti.

Atha kho āyasmā Sāriputto Rāhulakumāraṁ pabbājesīti kumārassa Mahāmoggallānatthero kese chinditvā kasāyāni datvā saraṇāni adāsi, Mahākassapatthero ovādācariyo ahosi. Yasmā pana upajjhāyamūlakā pabbajjā ca upasampadā ca, upajjhāyova tattha issaro, na ācariyo, tasmā vuttaṁ "atha kho āyasmā Sāriputto Rāhulakumāraṁ pabbājesī"ti.

Evaṁ "kumāro pabbajito"ti sutvā uppannasaṁvegena hadayena **atha kho Suddhodano Sakko**ti sabbaṁ vattabbaṁ. Tattha yasmā uñchācariyāya jīvato pabbajitassa avisesena "varaṁ yācāmī"ti vutte yācassūti vacanaṁ appatirūpaṁ, na ca Buddhānaṁ āciṇṇaṁ, tasmā "atikkantavarā kho Gotama Tathāgatā"ti vuttaṁ. **Yañca bhante kappati, yañca anavajjan**ti yaṁ tumhākañceva dātuṁ kappati, anavajjañca hoti, mama ca sampaṭicchanapaccayā viññūhi na garahitabbaṁ, taṁ yācāmīti attho. **Tathā Nande adhimattaṁ**

Rāhuleti yatheva kira bodhisattaṁ, evaṁ Nandampi Rāhulampi maṅgaladivase nemittakā cakkavattī bhavissatīti byākariṁsu. Atha rājā puttassa cakkavattisiriṁ passissāmīti ussāhajāto Bhagavato pabbajjāya mahantaṁ icchāvighātaṁ pāpuṇi. Tato Nandassa cakkavattisiriṁ passissāmīti ussāhaṁ janesi, tampi Bhagavā pabbājesi. Iti tampi dukkhaṁ adhivāsetvā idāni Rāhulassa cakkavattisiriṁ passissāmīti ussāhaṁ janesi, tampi Bhagavā pabbājesi. Tenassa idāni kulavaṁsopi pacchinno, kuto cakkavattisirīti adhikataraṁ dukkhaṁ uppajji. Tena vuttaṁ "tathā Nande adhimattaṁ Rāhule"ti. Rañño pana ito pacchā anāgāmiphalappatti veditabbā.

Sādhu bhante ayyāti idaṁ kasmā āha, so kira cintesi "yatra hi nāma ahampi Buddhamāmako dhammamāmako saṁghamāmako samāno attano piyataraputte pabbājiyamāne ñātiviyogadukkhaṁ adhivāsetuṁ na sakkomi, aññe janā puttanattakesu pabbājitesu kathaṁ adhivāsessanti, tasmā aññesampi tāva evarūpaṁ dukkhaṁ mā ahosī"ti āha. Bhagavā "sāsane niyyānikakāraṇaṁ rājā vadatī"ti dhammakathaṁ katvā **na bhikkhave ananuññāto mātāpitūhi putto pabbājetabbo**ti sikkhāpadaṁ paññapesi.

Tattha **mātāpitūhī**ti jananijanake sandhāya vuttaṁ. Sace dve atthi, dvepi āpucchitabbā. Sace pitā mato mātā vā, yo jīvati, so āpucchitabbo. Pabbajitāpi āpucchitabbāva. Āpucchantena sayaṁ vā gantvā āpucchitabbaṁ, añño vā pesetabbo, so eva vā pesetabbo "gaccha mātāpitaro āpucchitvā ehī"ti. Sace "anuññātomhī"ti vadati, saddahantena pabbājetabbo. Pitā sayaṁ pabbajito puttampi pabbājetukāmo hoti, mātaraṁ āpucchitvāva pabbājetu. Mātā vā dhītaraṁ pabbājetukāmā, pitaraṁ āpucchitvāva pabbājetu. Pitā puttadārena anatthiko palāyi, mātā "imaṁ pabbājethā"ti puttaṁ bhikkhūnaṁ deti, "pitāssa kuhin"ti vutte "cittakeḷiyaṁ kīḷituṁ palāto"ti vadati, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. Mātā kenaci purisena saddhiṁ palātā hoti, pitā pana "pabbājethā"ti deti, etthāpi eseva nayo. Pitā vippavutto hoti, mātā puttaṁ "pabbājethā"ti anujānāti,

"pitā tassa kuhin"ti vutte "kiṁ tumhākaṁ pitarā, ahaṁ jānissāmī"ti vadati, pabbājetuṁ vaṭṭatīti Kurundiyaṁ vuttaṁ.

Mātāpitaro matā, dārako cūḷamātādīnaṁ santike saṁvaddho, tasmiṁ pabbājiyamāne ñātakā kalahaṁ vā karonti khiyyanti vā, tasmā vivādupacchedanatthaṁ āpucchitvāva pabbājetabbo, anāpucchā pabbājentassa pana āpatti natthi. Daharakāle gahetvā posanakā mātāpitaro nāma honti, tesupi eseva nayo. Putto attānaṁ nissāya jīvati, na mātāpitaro. Sacepi rājā hoti, āpucchitvāva pabbājetabbo. Mātāpitūhi anuññāto pabbajitvā puna vibbhamati, sacepi sattakkhattuṁ pabbajitvā vibbhamati, āgatāgatakāle punappunaṁ āpucchitvāva pabbājetabbo. Sace evaṁ vadanti "ayaṁ vibbhamitvā gehaṁ āgato amhākaṁ kammaṁ na karoti, pabbajitvā tumhākaṁ vattaṁ na pūreti, natthi imassāpucchanakiccaṁ, āgatāgataṁ pabbājeyyāthā"ti, evaṁ nissaṭṭhaṁ puna anāpucchāpi pabbājetuṁ vaṭṭati.

Yopi daharakāleyeva "ayaṁ tumhākaṁ dinno, yadā icchatha, tadā pabbājeyyāthā"ti evaṁ dinno hoti, sopi āgatāgato[1] puna anāpucchāva pabbājetabbo. Yaṁ pana daharakāleyeva "imaṁ bhante pabbājeyyāthā"ti anujānitvā pacchā vuḍḍhippattakāle nānujānanti, ayaṁ na anāpucchā pabbājetabbo. Eko mātāpitūhi saddhiṁ bhaṇḍitvā "pabbājetha man"ti āgacchati, "āpucchitvā ehī"ti ca vutto "nāhaṁ gacchāmi, sace maṁ na pabbājetha, vihāraṁ vā jhāpemi, satthena vā tumhe paharāmi, tumhākaṁ ñātaka-upaṭṭhākānaṁ vā ārāmacchedanādīhi anatthaṁ uppādemi, rukkhā vā patitvā marāmi, coramajjhaṁ vā pavisāmi[2], dasantaraṁ vā gacchāmī"ti vadati, taṁ jīvasseva rakkhaṇatthāya pabbājetuṁ vaṭṭati. Sace panassa mātāpitaro āgantvā "kasmā amhākaṁ puttaṁ pabbājayitthā"ti vadanti, tesaṁ tamatthaṁ ārocetvā "rakkhaṇatthāya naṁ pabbājayimha, paññāyatha[3] tumhe puttenā"ti vattabbā. "Rukkhā patissāmī"ti āruhitvā pana hatthapāde muñcantaṁ pabbājetuṁ vaṭṭatiyeva.

1. Āgatāgate (Ka) 2. Pavisissāmi (Ka) 3. Maññatha (Ka)

Ekopi videsaṁ gantvā pabbajjaṁ yācati, āpucchitvā ce gato, pabbājetabbo. No ce, daharabhikkhuṁ pesetvā āpucchāpetvā pabbājetabbo, atidūrañce hoti, pabbājetvāpi bhikkhūhi saddhiṁ pesetvā dassetuṁ vaṭṭati. Kurundiyaṁ pana vuttaṁ "sace dūraṁ hoti, maggo ca mahākantāro, 'gantvā āpucchissāmā'ti pabbājetuṁ vaṭṭatī"ti. Sace pana mātāpitūnaṁ bahū puttā honti, evañca vadanti "bhante etesaṁ dārakānaṁ yaṁ icchatha, taṁ pabbājeyyāthā"ti. Dārake vīmaṁsitvā yaṁ icchati, so pabbājetabbo. Sacepi sakalena kulena vā gāmena vā anuññātaṁ hoti "bhante imasmiṁ kule vā gāme vā yaṁ icchatha, taṁ pabbājeyyāthā"ti. Yaṁ icchati, so pabbājetabboti.

Yāvatake vā pana ussahatīti yattake sakkoti.

Rāhulavatthukathā niṭṭhitā.

Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathā

106. Dasasu sikkhāpadesu purimānaṁ pañcannaṁ atikkamo nāsanavatthu, pacchimānaṁ atikkamo daṇḍakammavatthu.

107. **Appatissā**ti bhikkhū jeṭṭhakaṭṭhāne issariyaṭṭhāne na ṭhapenti. **Asabhāgavuttikā**ti samānajīvikā na bhavanti, visabhāgajīvikāti attho. **Alābhāya parisakkatī**ti yathā lābhaṁ na labhanti, evaṁ parakkamati. **Anatthāyā**ti upaddavāya. **Avāsāyā**ti kinti imasmiṁ āvāse na vaseyyunti parakkamati. **Akkosati paribhāsatī**ti akkosati ceva bhayadassanena ca tajjeti. **Bhedetī**ti pesuññaṁ upasaṁharitvā bhedeti. **Āvaraṇaṁ kātun**ti "mā idha pavisā"ti nivāraṇaṁ kātuṁ. **Yattha vā vasati, yattha vā paṭikkamatī**ti yattha vasati vā pavisati vā, ubhayenāpi attano pariveṇañca vassaggena pattasenāsanañca vuttaṁ.

Mukhadvārikaṁ āhāraṁ āvaraṇaṁ karontīti "ajja mā khāda mā bhuñjā"ti evaṁ nivārenti. **Na bhikkhave mukhadvāriko āhāro āvaraṇaṁ**

kātabboti ettha "mā khāda mā bhuñjā"ti vadatopi "āhāraṁ nivāressāmī"ti pattacīvaraṁ anto nikkhipatopi sabbapayogesu dukkaṭaṁ. Anācārassa pana dubbacasāmaṇerassa daṇḍakammaṁ katvā yāguṁ vā bhattaṁ vā pattacīvaraṁ vā dassetvā "ettake nāma daṇḍakamme āhaṭe idaṁ lacchasī"ti vattuṁ vaṭṭati. Bhagavatā hi āvaraṇameva daṇḍakammaṁ vuttaṁ. Dhammasaṅgāhakattherehi pana aparādhānurūpaṁ udakadāruvālikādīnaṁ āharāpanampi kātabbanti vuttaṁ, tasmā tampi kātabbaṁ. Tañca kho "oramissati viramissatī"ti anukampāya, na "nassissati vibbhamissatī"ti-ādinayappavattena pāpajjhāsayena. "Daṇḍakammaṁ karomī"ti ca uṇhapāsāṇe vā nipajjāpetuṁ pāsāṇiṭṭhakādīni vā sīse nikkhipāpetuṁ udakaṁ vā pavesetuṁ na vaṭṭati.

Anāpucchāvaraṇavatthu-ādikathā

108. **Na bhikkhave upajjhāyaṁ anāpucchā**ti ettha "tumhākaṁ sāmaṇerassa ayaṁ nāma aparādho, daṇḍakammamassa karothā"ti tikkhattuṁ vutte sace upajjhāyo daṇḍakammaṁ na karoti, sayaṁ kātuṁ vaṭṭati. Sacepi āditova upajjhāyo vadati "mayhaṁ sāmaṇerānaṁ dose sati tumhe daṇḍakammaṁ karothā"ti, kātuṁ vaṭṭatiyeva. Yathā ca sāmaṇerānaṁ, evaṁ saddhivihārikantevāsikānampi daṇḍakammaṁ kātuṁ vaṭṭati.

Apalāḷentīti "tumhākaṁ pattaṁ dassāma, cīvaraṁ dassāmā"ti attano upaṭṭhānakaraṇatthaṁ saṅgaṇhanti. **Na bhikkhave aññassa parisā apalāḷetabbā**ti ettha sāmaṇerā vā hontu upasampannā vā, antamaso dussīlabhikkhussāpi parassa parisabhūte bhinditvā gaṇhituṁ na vaṭṭati, ādīnavaṁ pana vattuṁ vaṭṭati "tayā nhāyituṁ āgatena gūthamakkhanaṁ viya kataṁ dussīlaṁ nissāya viharantenā"ti. Sace so sayameva jānitvā upajjhaṁ vā nissayaṁ vā yācati, dātuṁ vaṭṭati.

Anujānāmi bhikkhave dasahaṅgehi samannāgataṁ sāmaṇeraṁ nāsetunti ettha Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanāyaṁ vuttāsu tīsu nāsanāsu liṅganāsanāva adhippetā, tasmā yo pāṇātipātādīsu ekampi kammaṁ karoti, so liṅganāsanāya nāsetabbo. Yathā ca bhikkhūnaṁ pāṇātipātādīsu nānā-āpattiyo honti, na tathā sāmaṇerānaṁ. Sāmaṇero hi kunthakipillikampi māretvā maṅguraṇḍakampi bhinditvā

nāsetabbataṁyeva pāpuṇāti, tāvadevassa saraṇagamanāni ca upajjhāyaggahaṇañca senāsanaggāho ca paṭippassambhati, saṁghalābhaṁ na labhati, liṅgamattameva ekaṁ avasiṭṭhaṁ hoti. So sace ākiṇṇadosova hoti, āyatiṁ saṁvare na tiṭṭhati, nikkaḍḍhitabbo. Atha sahasā virajjhitvā "duṭṭhu[1] mayā katan"ti puna saṁvare ṭhātukāmo hoti, liṅganāsanakiccaṁ natthi. Yathānivatthapārutasseva saraṇāni dātabbāni, upajjhāyo dātabbo, sikkhāpadāni pana saraṇagamaneneva ijjhanti. Sāmaṇerānaṁ hi saraṇagamanaṁ bhikkhūnaṁ upasampadakammavācāsadisaṁ, tasmā bhikkhūnaṁ viya catupārisuddhisīlaṁ imināpi dasa sīlāni samādinnāneva honti, evaṁ santepi daḷhīkaraṇatthaṁ āyatiṁ saṁvare patiṭṭhāpanatthaṁ puna dātabbāni. Sace purimikāya puna saraṇāni gahitāni, pacchimikāya vassāvāsikaṁ lacchati, sace pacchimikāya gahitāni, saṁghena apaloketvā lābho dātabbo.

Adinnādāne tiṇasalākamattenāpi vatthunā, abrahmacariye tīsu maggesu yattha katthaci vippaṭipattiyā, musāvāde hassādhippāyatāyapi musā bhaṇite assamaṇo hoti, nāsetabbataṁ āpajjati. Majjapāne pana bhikkhuno ajānitvāpi bījato paṭṭhāya majjaṁ pivantassa pācittiyaṁ, sāmaṇero jānitvā pivanto sīlabhedaṁ āpajjati, na ajānitvā. Yāni panassa itarāni pañca sikkhāpadāni, tesu bhinnesu na nāsetabbo, daṇḍakammaṁ kātabbaṁ. Sikkhāpade pana puna dinnepi adinnepi vaṭṭati. Daṇḍakammena pana pīḷetvā āyatiṁ saṁvare ṭhapanatthāya dātabbameva. Sāmaṇerānaṁ majjapānaṁ sacittakaṁ pārājikavatthu, ayaṁ viseso.

Avaṇṇabhāsane pana Arahaṁ Sammāsambuddhoti-ādīnaṁ paṭipakkhavasena Buddhassa vā, svākkhātoti-ādīnaṁ paṭipakkhavasena dhammassa vā, suppaṭipannoti-ādīnaṁ paṭipakkhavasena saṁghassa vā avaṇṇaṁ bhāsanto ratanattayaṁ nindanto garahanto ācariyupajjhāyādīhi "mā evaṁ avacā"ti avaṇṇabhāsane ādīnavaṁ dassetvā nivāretabbo. Sace yāvatatiyaṁ vuccamāno na oramati, kaṇṭakanāsanāya nāsetabboti Kurundiyaṁ vuttaṁ. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ pana sace evaṁ vuccamāno taṁ laddhiṁ nissajjati, daṇḍakammaṁ kāretvā accayaṁ desāpetabbo. Sace na nissajjati, tatheva ādāya

1. Duṭṭhaṁ (Syā), dukkaṭaṁ (Ka)

paggayha tiṭṭhati, liṅganāsanāya nāsetabboti vuttaṁ, taṁ yuttaṁ. Ayameva hi nāsanā idha adhippetāti.

Micchādiṭṭhikepi eseva nayo. Sassatucchedānañhi aññataradiṭṭhiko sace ācariyādīhi ovadiyamāno nissajjati, daṇḍakammaṁ kāretvā accayaṁ desāpetabbo. Appaṭinissajjantova nāsetabboti. Bhikkhunidūsako cettha kāmaṁ abrahmacāriggahaṇena gahitova, abrahmacāriṁ[1] pana āyatiṁ saṁvare ṭhātukāmaṁ saraṇāni datvā upasampādetuṁ vaṭṭati. Bhikkhunidūsako āyatiṁ saṁvare ṭhātukāmopi pabbajjampi na labhati, pageva upasampadanti etamatthaṁ dassetuṁ "bhikkhunidūsako"ti idaṁ visuṁ dasamaṁ aṅgaṁ vuttanti veditabbaṁ.

Paṇḍakavatthukathā

109. **Dahare dahare**ti taruṇe taruṇe. **Moḷigalle**ti thūlasarīre. **Hatthibhaṇḍe assabhaṇḍe**ti hatthigopake ca assagopake ca.

Paṇḍako bhikkhaveti ettha āsittapaṇḍako usūyapaṇḍako opakkamikapaṇḍako pakkhapaṇḍako napuṁsakapaṇḍakoti pañcapaṇḍakā. Tattha yassa paresaṁ aṅgajātaṁ mukhena gahetvā asucinā āsittassa pariḷāho vūpasammati, ayaṁ āsittapaṇḍako. Yassa paresaṁ ajjhācāraṁ passato usūyāya uppannāya pariḷāho vūpasammati, ayaṁ usūyapaṇḍako. Yassa upakkamena bījāni apanītāni, ayaṁ opakkamikapaṇḍako. Ekacco pana akusalavipākānubhāvena kāḷapakkhe paṇḍako hoti, juṇhapakkhe panassa pariḷāho vūpasammati, ayaṁ pakkhapaṇḍako. Yo pana paṭisandhiyaṁyeva abhāvako uppanno, ayaṁ napuṁsakapaṇḍakoti. Tesu āsittapaṇḍakassa ca usūyapaṇḍakassa ca pabbajjā na vāritā, itaresaṁ tiṇṇaṁ vāritā. Tesupi pakkhapaṇḍakassa yasmiṁ pakkhe paṇḍako hoti, tasmiṁyevassa pakkhe pabbajjā vāritāti Kurundiyaṁ vuttaṁ. Yassa cettha pabbajjā vāritā, taṁ sandhāya idaṁ vuttaṁ "anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo"ti.

---

1. Abrahmacāraṁ (Ka)

Sopi liṅganāsaneneva nāsetabbo. Ito paraṁ “nāsetabbo”ti vuttesupi eseva nayo.

Theyyasaṁvāsakavatthukathā

110. **Purāṇakulaputto**ti purāṇassa anukkamena pārijuññaṁ pattassa kulassa putto. Mātipakkhapitipakkhato kolaññā khīṇā vinaṭṭhā matā assāti **khīṇakolañño. Anadhigatan**ti appattaṁ. **Phātiṁkātun**ti vaḍḍhetuṁ. **Iṅghā**ti uyyojanatthe nipāto. **Anuyuñjiyamāno**ti ekamantaṁ netvā kesamassu-oropanakāsāyapaṭiggahaṇasaraṇagamana-upajjhāyaggahaṇakammavācānissayadhamme pucchiyamāno. **Etamatthaṁ ārocesī**ti etaṁ sayaṁ pabbajitabhāvaṁ ādito paṭṭhāya ācikkhi.

Theyyasaṁvāsako bhikkhaveti ettha tayo theyyasaṁvāsakā liṅgatthenako saṁvāsatthenako ubhayatthenakoti. Tattha yo sayaṁ pabbajitvā vihāraṁ gantvā na bhikkhuvassāni gaṇeti, na yathāvuḍḍhaṁ vandanaṁ sādiyati, na āsanena paṭibāhati, na uposathapavāraṇādīsu sandissati, ayaṁ liṅgamattasseva thenitattā liṅgatthenako nāma.

Yo pana bhikkhūhi pabbājito sāmaṇero samānopi videsaṁ gantvā “ahaṁ dasavasso vā vīsativasso vā”ti musā vatvā bhikkhuvassāni gaṇeti, yathāvuḍḍhaṁ vandanaṁ sādiyati, āsanena paṭibāhati, uposathapavāraṇādīsu sandissati, ayaṁ saṁvāsamattasseva thenitattā saṁvāsatthenako nāma. Bhikkhuvassagaṇanādiko hi sabbopi kiriyabhedo imasmiṁ atthe “saṁvāso”ti veditabbo. Sikkhaṁ paccakkhāya “na maṁ koci jānātī”ti evaṁ paṭipajjantepi eseva nayo.

Yo pana sayaṁ pabbajitvā vihāraṁ gantvā bhikkhuvassāni gaṇeti, yathāvuḍḍhaṁ vandanaṁ sādiyati, āsanena paṭibāhati, uposathapavāraṇādīsu sandissati, ayaṁ liṅgassa ceva saṁvāsassa ca thenitattā ubhayatthenako nāma, ayaṁ tividhopi theyyasaṁvāsako anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo, puna pabbajjaṁ yācantopi na pabbājetabbo.

Ettha ca asammohatthaṁ idaṁ pakiṇṇakaṁ veditabbaṁ—

"Rājadubbhi kkhakantāra, rogaveribhayehi vā.
Cīvarāharaṇatthaṁ vā, liṅgaṁ ādiyatīdha yo.
Saṁvāsaṁ nādhivāseti, yāva so suddhamānaso.
Theyyasaṁvāsako nāma, tāva esa na vuccatī"ti.

Tatrāyaṁ vitthāranayo, idhekaccassa rājā kuddho hoti, so "evaṁ me sotthi bhavissatī"ti sayameva liṅgaṁ gahetvā palāyati. Taṁ disvā rañño ārocenti. Rājā "sace pabbajito, na taṁ labbhā kiñci kātun"ti tasmiṁ kodhaṁ paṭivineti. So "vūpasantaṁ me rājabhayan"ti saṁghamajjhaṁ anosaritvāva gihiliṅgaṁ gahetvā āgato pabbājetabbo. Athāpi "sāsanaṁ nissāya mayā jīvitaṁ laddhaṁ, handa dāni ahaṁ pabbajāmī"ti uppannasaṁvego teneva liṅgena āgantvā āgantukavattaṁ na sādiyati, bhikkhūhi puṭṭho vā apuṭṭho vā yathābhūtamattānaṁ āvikatvā pabbajjaṁ yācati, liṅgaṁ apanetvā pabbājetabbo. Sace pana vattaṁ sādiyati, pabbajitālayaṁ dasseti, sabbaṁ pubbe vuttaṁ vassagaṇanādibhedaṁ vidhiṁ paṭipajjati, ayaṁ na pabbājetabbo.

Idha panekacco dubbhikkhe jīvituṁ asakkonto sayameva liṅgaṁ gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhattāni[1] bhuñjanto dubbhikkhe vītivatte saṁghamajjhaṁ anosaritvāva gihiliṅgaṁ gahetvā āgatoti sabbaṁ purimasadisameva.

Aparo mahākantāraṁ nittharitukāmo hoti, satthavāho ca pabbajite gahetvā gacchati. So "evaṁ maṁ satthavāho gahetvā gamissatī"ti sayameva liṅgaṁ gahetvā satthavāhena saddhiṁ kantāraṁ nittharitvā khemantaṁ patvā saṁghamajjhaṁ anosaritvāva gihiliṅgaṁ gahetvā āgatoti sabbaṁ purimasadisameva.

Aparo rogabhaye uppanne jīvituṁ asakkonto sayameva liṅgaṁ gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhattāni bhuñjanto rogabhaye vūpasante saṁgha-

1. Sabbapāsaṇḍikabhattāni (Ka)

majjhaṁ anosaritvāva gihiliṅgaṁ gahetvā āgatoti sabbaṁ purimasadisameva.

Aparassa eko veriko kuddho hoti, ghātetukāmo naṁ vicarati. So "evaṁ me sotthi bhavissatī"ti sayameva liṅgaṁ gahetvā palāyati. Veriko "kuhiṁ so"ti pariyesanto "pabbajitvā palāto"ti sutvā "sace pabbajito, na taṁ labbhā kiñci kātun"ti tasmiṁ kodhaṁ paṭivineti. So "vūpasantaṁ me veribhayan"ti saṁghamajjhaṁ anosaritvāva gihiliṅgaṁ gahetvā āgatoti sabbaṁ purimasadisameva.

Aparo ñātikulaṁ gantvā sikkhaṁ paccakkhāya gihi hutvā "imāni cīvarāni idha vinassissanti, sacepi imāni gahetvā vihāraṁ gamissāmi, antarāmagge maṁ 'coro'ti gahessanti, yaṁnūnāhaṁ kāyaparihāriyāni katvā gaccheyyan"ti cīvarāharaṇatthaṁ nivāsetvā ca pārupitvā ca vihāraṁ gacchati. Taṁ dūratova āgacchantaṁ disvā sāmaṇerā ca daharā ca abbhuggacchanti, vattaṁ dassenti. So na sādiyati, yathābhūtamattānaṁ āvikaroti. Sace bhikkhū "na dāni mayaṁ taṁ muñcissāmā"ti balakkārena pabbājetukāmā honti, kāsāyāni apanetvā puna pabbājetabbo. Sace pana "nayime mama hīnāyāvattabhāvaṁ jānantī"ti taṁyeva bhikkhubhāvaṁ paṭijānitvā sabbaṁ pubbe vuttaṁ vassagaṇanādibhedaṁ vidhiṁ paṭipajjati, ayaṁ na pabbājetabbo.

Aparo mahāsāmaṇero ñātikulaṁ gantvā uppabbajitvā kammantānuṭṭhānena ubbāḷho hutvā puna "dāni ahaṁ samaṇova bhavissāmi, theropi me uppabbajitabhāvaṁ na jānātī"ti tadeva pattacīvaraṁ ādāya vihāraṁ āgacchati, nāpi tamatthaṁ bhikkhūnaṁ āroceti, sāmaṇerabhāvaṁ paṭijānāhi. Ayaṁ theyyasaṁvāsakoyeva, pabbajjaṁ na labhati. Sacepissa liṅgaggahaṇakāle evaṁ hoti "nāhaṁ kassaci ārocessāmī"ti, vihārañca gato āroceti, gahaṇeneva theyyasaṁvāsako. Athāpissa "gahaṇakāle ācikkhissāmī"ti cittaṁ uppannaṁ hoti, vihārañca gantvā "kuhiṁ tvaṁ āvuso gato"ti vutto "na dāni maṁ ime jānantī"ti vañcetvā nācikkhati, "nācikkhissāmī"ti saha dhuranikkhepena ayampi theyyasaṁvāsakova. Sace panassa gahaṇakālepi "ācikkhissāmī"ti cittaṁ uppannaṁ, vihāraṁ gantvāpi ācikkhati, ayaṁ puna pabbajjaṁ labhati.

Aparo daharasāmaṇero mahanto vā pana abyatto, so purimanayeneva uppabbajitvā ghare vacchakarakkhaṇādīni[1] kammāni kātuṁ na icchati, tamenaṁ ñātakā tāniyeva kāsāyāni acchādetvā[2] thālakaṁ vā pattaṁ vā hatthe datvā "gaccha samaṇova hohī"ti gharā nīharanti. So vihāraṁ gacchati, neva naṁ bhikkhū jānanti "ayaṁ uppabbajitvā puna sayameva pabbajito"ti, nāpi sayaṁ jānāti "yo evaṁ pabbajati, so theyyasaṁvāsako nāma hotī"ti. Sace taṁ paripuṇṇavassaṁ upasampādenti, sūpasampanno. Sace pana anupasampannakāleyeva vinayavinicchaye vattamāne suṇāti "yo evaṁ pabbajati, so theyyasaṁvāsako nāma hotī"ti. Tena "mayā evaṁ katan"ti bhikkhūnaṁ ācikkhitabbaṁ, evaṁ puna pabbajjaṁ labhati. Sace "na dāni maṁ koci jānātī"ti nāroceti, dhuraṁ nikkhittamatte theyyasaṁvāsako.

Bhikkhu sikkhaṁ paccakkhāya liṅgaṁ anapanetvā dussīlakammaṁ katvā vā akatvā vā puna sabbaṁ pubbe vuttaṁ vassagaṇanādibhedaṁ vidhiṁ paṭipajjati, theyyasaṁvāsako hoti. Sikkhaṁ appaccakkhāya saliṅge ṭhito methunaṁ paṭisevitvā vassagaṇanādibhedaṁ vidhiṁ āpajjanto theyyasaṁvāsako na hoti, pabbajjāmattaṁ labhati. Andhakaṭṭhakathāyaṁ pana "eso theyyasaṁvāsako"ti vuttaṁ, taṁ na gahetabbaṁ.

Eko bhikkhu kāsāye sa-ussāhova odātaṁ nivāsetvā methunaṁ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāsetvā vassagaṇanādibhedaṁ sabbaṁ vidhiṁ āpajjati, ayampi theyyasaṁvāsako na hoti, pabbajjāmattaṁ labhati. Sace pana kāsāye dhuraṁ nikkhipitvā odātaṁ nivāsetvā methunaṁ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāsetvā vassagaṇanādibhedaṁ sabbaṁ vidhiṁ āpajjati, theyyasaṁvāsako hoti.

Sāmaṇero saliṅge ṭhito methunādi-assamaṇakaraṇadhammaṁ āpajjitvāpi theyyasaṁvāsako na hoti. Sacepi kāsāye sa-ussāhova kāsāyāni apanetvā methunaṁ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāseti, neva theyyasaṁvāsako hoti. Sace pana kāsāye dhuraṁ nikkhipitvā naggo vā odātanivattho vā methunasevanādīhi

---

1. Vacchavorakkhaṇādīni (Ka)
2. Acchādāpetvā (Sī)

assamaṇo hutvā kāsāyaṁ nivāseti, theyyasaṁvāsako hoti. Sacepi gihibhāvaṁ patthayamāno kāsāvaṁ ovaṭṭikaṁ vā katvā aññena vā ākārena gihinivāsanena nivāseti "sobhati nu kho me gihiliṅgaṁ na sobhatī"ti vīmaṁsanatthaṁ, rakkhati tāva. "Sobhatī"ti sampaṭicchitvā pana puna liṅgaṁ sādiyanto theyyasaṁvāsako hoti. Odātaṁ nivāsetvā vīmaṁsanasampaṭicchanesupi eseva nayo.

Sace pana nivatthakāsāyassa upari odātaṁ nivāsetvā vīmaṁsati vā sampaṭicchati vā, rakkhatiyeva. Bhikkhuniyāpi eseva nayo. Sāpi hi gihibhāvaṁ patthayamānā sace kāsāyaṁ gihinivāsanaṁ nivāseti "sobhati nu kho me gihiliṅgaṁ na sobhatī"ti vīmaṁsanatthaṁ, rakkhati tāva. Sace "sobhatī"ti sampaṭicchati, na rakkhati. Odātaṁ nivāsetvā vīmaṁsanasampaṭicchanesupi eseva nayo. Nivatthakāsāyassa pana upari odātaṁ nivāsetvā vīmaṁsatu vā sampaṭicchatu vā, rakkhatiyeva.

Sace koci vuḍḍhapabbajito vassāni agaṇetvā Pāḷiyampi aṭṭhatvā ekapassenāgantvā mahāpeḷādīsu kaṭacchunā ukkhitte bhattapiṇḍe pattaṁ upanāmetvā seno viya maṁsapesiṁ gahetvā gacchati, theyyasaṁvāsako na hoti. Bhikkhuvassāni pana gaṇetvā gaṇhanto theyyasaṁvāsako hoti.

Sayaṁ sāmaṇerova sāmaṇerapaṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto theyyasaṁvāsako na hoti. Bhikkhu bhikkhupaṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabboti.

Theyyasaṁvāsakavatthukathā niṭṭhitā.

Titthiyapakkantakakathā

Titthiyapakkantako bhikkhaveti ettha pana titthiyesu pakkanto paviṭṭhoti titthiyapakkantako. So na kevalaṁ na upasampādetabbo, atha kho na pabbājetabbopi. Tatrāyaṁ vinicchayo, upasampanno bhikkhu titthiyo bhavissāmīti saliṅgeneva tesaṁ upassayaṁ gacchati, padavāre padavāre dukkhaṭaṁ. Tesaṁ liṅge ādinnamatte titthiyapakkantako hoti.

Yopi sayameva “titthiyo bhavissāmī”ti kusacīrādīni nivāseti, titthiyapakkantako hotiyeva. Yo pana naggo nhāyanto attānaṁ oloketvā “sobhati me ājīvakabhāvo, ājīvako bhavissāmī”ti kāsāyāni anādāya naggova ājīvakānaṁ upassayaṁ gacchati, padavāre padavāre dukkaṭaṁ. Sace panassa antarāmagge hirottappaṁ uppajjati, dukkaṭāni desetvā muccati. Tesaṁ upassayaṁ gantvāpi tehi vā ovadito attanā vā “imesaṁ pabbajjā atidukkhā”ti nivattantopi muccatiyeva.

Sace pana “kiṁ tumhākaṁ pabbajjāya ukkaṭṭhan”ti pucchitvā “kesamassuluñcanādīnī”ti vutto ekakesampi luñcāpeti, ukkuṭikappadhānādīni vā vattāni ādiyati, morapiñchādīni vā nivāseti, tesaṁ liṅgaṁ gaṇhāti, “ayaṁ pabbajjā seṭṭhā”ti seṭṭhabhāvaṁ vā upagacchati, na muccati, titthiyapakkantako hoti. Sace pana “sobhati nu kho me titthiyapabbajjā, na nu kho sobhatī”ti vīmaṁsanatthaṁ kusacīrādīni vā nivāseti, jaṭaṁ vā bandhati, khārikājaṁ vā ādiyati. Yāva na sampaṭicchati, tāva naṁ laddhi rakkhati, sampaṭicchitamatte titthiyapakkantako hoti. Acchinnacīvaro pana kusacīrādīni nivāsento rājabhayādīhi vā titthiyaliṅgaṁ gaṇhanto laddhiyā abhāvena neva titthiyapakkantako hoti.

Ayañca titthiyapakkantako nāma upasampannabhikkhunā kathito, tasmā sāmaṇero saliṅgena titthāyatanaṁ gatopi puna pabbajjañca upasampadañca labhatīti Kurundiyaṁ vuttaṁ. Purimo pana theyyasaṁvāsako anupasampannena kathito, tasmā upasampanno kūṭavassaṁ gaṇentopi assamaṇo na hoti. Liṅge sa-ussāho pārājikaṁ āpajjitvā bhikkhuvassādīni gaṇentopi theyyasaṁvāsako na hotīti.

Titthiyapakkantakakathā niṭṭhitā.

Tiracchānagatavatthukathā

111. **Nāgayoniyā aṭṭīyatī**ti ettha kiñcāpi so pavattiyaṁ kusalavipākena devasampattisadisaṁ issariyasampattiṁ anubhoti,

akusalavipākapaṭisandhikassa pana tassa sajātiyā methunapaṭisevane ca vissaṭṭhaniddokkamane[1] ca nāgasarīraṁ pātubhavati udakasañcārikaṁ maṇḍūkabhakkhaṁ, tasmā so tāya nāgayoniyā aṭṭīyati. **Harāyatī**ti lajjati. **Jigucchatī**ti attabhāvaṁ jigucchati. **Tassa bhikkhuno nikkhante**ti tasmiṁ bhikkhusmiṁ nikkhante. Atha vā tassa bhikkhuno nikkhamaneti attho. **Vissaṭṭho niddaṁ okkamī**ti tasmiṁ anikkhante vissarabhayena satiṁ avissajjitvā kapimiddhavaseneva[2] niddāyanto nikkhante satiṁ vissajjitvā vissaṭṭho nirāsaṅko mahāniddaṁ paṭipajji. **Vissaramakāsī**ti bhayavasena samaṇasaññaṁ pahāya virūpaṁ mahāsaddamakāsi.

Tumhe khotthāti tumhe kho attha, akārassa lopaṁ katvā vuttaṁ. Tumhe kho nāgā jhānavipassanāmaggaphalānaṁ abhabbattā imasmiṁ dhammavinaye aviruḷhidhammā attha, viruḷhidhammā na bhavathāti ayamettha saṅkhepattho. **Sajātiyā**ti nāgiyā eva. Yadā pana manussitthi-ādibhedāya aññajātiyā paṭisevati, tadā devaputto viya hoti. Ettha ca pavattiyaṁ abhiṇhaṁ sabhāvapātukammadassanavasena "dve paccayā"ti vuttaṁ, nāgassa pana pañcasu kālesu sabhāvapātukammaṁ hoti paṭisandhikāle, tacajahanakāle, sajātiyā methunakāle, vissaṭṭhaniddokkamanakāle, cutikāleti.

Tiracchānagato bhikkhaveti ettha nāgo vā hotu supaṇṇamāṇavakādīnaṁ vā aññataro, antamaso Sakkaṁ devarājānaṁ upādāya yo koci amanussajātiyo, sabbova imasmiṁ atthe "tiracchānagato"ti veditabbo. So neva upasampādetabbo, na pabbājetabbo, upasampannopi nāsetabboti.

Tiracchānagatavatthukathā niṭṭhitā.

Mātughātakādivatthukathā

112. Mātughātakādivatthūsu **nikkhantiṁ kareyyan**ti nikkhamanaṁ niggamanaṁ apavāhanaṁ kareyyanti attho. **Mātughātako bhikkhave**ti ettha yena

---

1. Vissatthaniddokkamane (Sī) 2. Kapiniddāvaseneva (Sī)

manussitthibhūtā janikā mātā sayampi manussajātikeneva satā sañcicca jīvitā voropitā, ayaṁ ānantariyena mātughātakakammena mātughātako, etassa pabbajjā ca upasampadā ca paṭikkhittā. Yena pana manussitthibhūtāpi ajanikā posāvanikā mātā vā mahāmātā vā cūḷamātā vā janikāpi vā na manussitthibhūtā mātā ghātitā, tassa pabbajjā na vāritā, na ca ānantariko hoti. Yena sayaṁ tiracchānabhūtena manussitthibhūtā mātā ghātitā, sopi ānantariko na hoti, tiracchānagatattā panassa pabbajjā paṭikkhittā. Sesaṁ uttānameva. Pitughātakepi eseva nayo. Sacepi hi vesiyā putto hoti, "ayaṁ me pitā"ti na jānāti, yassa sambhavena nibbatto, so ce anena ghātito, "pitughātako"tveva saṅkhyaṁ gacchati, ānantariyañca phusati.

114. Arahantaghātakopi manussa-arahantavaseneva veditabbo. Manussajātiyaṁ hi antamaso apabbajitampi khīṇāsavaṁ dārakaṁ dārikaṁ vā sañcicca jīvitā voropento arahantaghātakova hoti, ānantariyañca phusati, pabbajjā cassa vāritā. Amanussajātikaṁ pana arahantaṁ manussajātikaṁ vā avasesaṁ ariyapuggalaṁ ghātetvā ānantariyo na hoti, pabbajjāpissa na vāritā, kammaṁ pana balavaṁ hoti. Tiracchāno manussa-arahantampi ghātetvā ānantariyo na hoti, kammaṁ pana bhāriyanti ayamettha vinicchayo. **Te vadhāya onīyantī**ti vadhatthāya onīyanti, māretuṁ nīyantīti attho. Yaṁ pana Pāḷiyaṁ **"sacā ca mayan"ti** vuttaṁ, tassa sace mayanti ayamevattho. "Sace"ti hi vattabbe ettha "sacā ca" iti ayaṁ nipāto vutto, "sace ca" icceva vā pāṭho, tattha saceti sambhāvanatthe nipāto, "ca" iti padapūraṇamatte. "Sacajja mayan"tipi pāṭho, tassa sace ajja mayanti attho.

115. **Bhikkhunidūsako bhikkhave**ti ettha yo pakatattaṁ bhikkhuniṁ tiṇṇaṁ maggānaṁ aññatarasmiṁ dūseti, ayaṁ bhikkhunidūsako nāma. Etassa pabbajjā ca upasampadā ca vāritā. Yo pana kāyasaṁsaggena sīlavināsaṁ pāpeti, tassa pabbajjā ca upasampadā ca na vāritā. Balakkārena odātavatthavasanaṁ katvā anicchamānaṁyeva dūsentopi bhikkhunidūsakoyeva, balakkārena pana odātavatthavasanaṁ katvā icchamānaṁ dūsento

bhikkhunidūsako na hoti. Kasmā? Yasmā gihibhāve sampaṭicchitamatteyeva sā abhikkhunī hoti. Sakiṁ sīlavipannaṁ pana pacchā dūsento sikkhamānāsāmaṇerīsu ca vippaṭipajjanto neva bhikkhunidūsako hoti, pabbajjampi upasampadampi labhati.

Saṁghabhedako bhikkhaveti ettha yo Devadatto viya sāsanaṁ uddhammaṁ ubbinayaṁ katvā catunnaṁ kammānaṁ aññataravasena saṁghaṁ bhindati, ayaṁ saṁghabhedako nāma. Etassa pabbajjā ca upasampadā ca vāritā.

Lohituppādako bhikkhaveti etthāpi yo Devadatto viya duṭṭhacittena vadhakacittena Tathāgatassa jīvamānakasarīre khuddakamakkhikāya pivanakamattampi lohitaṁ uppādeti, ayaṁ lohituppādako nāma. Etassa pabbajjā ca upasampadā ca vāritā. Yo pana rogavūpasamanatthaṁ jīvako viya satthena phāletvā pūtimaṁsañca lohitañca nīharitvā phāsuṁ karoti, bahuṁ so puññaṁ pasavatīti.

Ubhatobyañjanakavatthukathā

116. **Ubhatobyañjanako bhikkhave**ti itthinimittuppādanakammato ca purisanimittuppādanakammato ca ubhato byañjanamassa atthīti **ubhatobyañjanako. Karotī**ti purisanimittena itthīsu methunavītikkamaṁ karoti. **Kārāpetī**ti paraṁ samādapetvā attano itthinimitte kārāpeti. So duvidho hoti itthi-ubhatobyañjanako purisa-ubhatobyañjanakoti.

Tattha itthi-ubhatobyañjanakassa itthinimittaṁ pākaṭaṁ hoti, purisanimittaṁ paṭicchannaṁ. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisanimittaṁ pākaṭaṁ, itthinimittaṁ paṭicchannaṁ. Itthi-ubhatobyañjanakassa itthīsu purisattaṁ karontassa itthinimittaṁ paṭicchannaṁ hoti, purisanimittaṁ pākaṭaṁ hoti. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisānaṁ itthibhāvaṁ upagacchantassa purisanimittaṁ paṭicchannaṁ hoti, itthinimittaṁ pākaṭaṁ hoti. Itthi-ubhatobyañjanako sayañca gabbhaṁ gaṇhāti, parañca gaṇhāpeti. Purisa-ubhatobyañjanako pana sayaṁ na gaṇhāti, paraṁ gaṇhāpetīti idametesaṁ nānākaraṇaṁ. Kurundiyaṁ pana vuttaṁ "yadi paṭisandhiyaṁ purisaliṅgaṁ pavatte itthiliṅgaṁ nibbattati. Yadi paṭisandhiyaṁ itthiliṅgaṁ pavatte purisaliṅgaṁ

nibbattatī”ti. Tattha vicāraṇakkamo vitthārato Aṭṭhasāliniyā Dhammasaṅgahaṭṭhakathāya veditabbo. Imassa pana duvidhassāpi ubhatobyañjanakassa neva pabbajjā atthi, na upasampadāti idamidha veditabbaṁ.

Anupajjhāyakādivatthukathā

117. **Tena kho pana samayenā**ti yena samayena Bhagavatā sikkhāpadaṁ apaññattaṁ hoti, tena samayena. **Anupajjhāyakan**ti upajjhaṁ agāhāpetvā sabbena sabbaṁ upajjhāyavirahitaṁ. Evaṁ upasampannā neva dhammato na āmisato saṅgahaṁ labhanti, te parihāyantiyeva, na vaḍḍhanti. **Na bhikkhave anupajjhāyako**ti upajjhaṁ agāhāpetvā nirupajjhāyako na upasampādetabbo. **Yo upasampādeyya āpatti dukkaṭassā**ti sikkhāpadapaññattito paṭṭhāya evaṁ upasampādentassa āpatti hoti, kammaṁ pana na kuppati. Keci kuppatīti vadanti, taṁ na gahetabbaṁ. **Saṁghena upajjhāyenā**ti-ādīsupi ubhatobyañjanakupajjhāyapariyosānesu eseva nayo.

Apattakādivatthukathā

118. **Hatthesu piṇḍāya carantī**ti yo hatthesu piṇḍo labbhati, tadatthāya caranti. **Seyyathāpi titthiyā**ti yathā ājīvakanāmakā titthiyā, sūpabyañjanehi missetvā hatthesu ṭhapitapiṇḍameva hi te bhuñjanti. **Āpatti dukkaṭassā**ti evaṁ upasampādentasseva āpatti hoti, kammaṁ pana na kuppati. **Acīvarakā**divatthūsupi eseva nayo.

Yācitakenāti yāva upasampadaṁ karoma, tāva dethāti yācitvā gahitena, tāvakālikenāti attho. Īdisena hi pattena vā cīvarena vā pattacīvarena vā upasampādentasseva āpatti hoti, kammaṁ pana na kuppati. Tasmā paripuṇṇapattacīvarova upasampādetabbo. Sace tassa natthi, ācariyupajjhāyā cassa dātukāmā honti, aññe vā bhikkhū, nirapekkhehi nissajjitvā adhiṭṭhānupagaṁ pattacīvaraṁ dātabbaṁ. Pabbajjāpekkhaṁ pana paṇḍupalāsaṁ yācitakenāpi pattacīvarena pabbājetuṁ vaṭṭati, sabhāgaṭṭhāne vissāsena gahetvāpi pabbājetuṁ vaṭṭati.

Sace pana apakkaṁ pattaṁ cīvarūpagāni ca vatthāni gahetvā āgato hoti, yāva patto paccati cīvarāni ca kariyanti, tāva vihāre

vasantassa anāmaṭṭhapiṇḍapātaṁ dātuṁ vaṭṭati, thālake bhuñjituṁ vaṭṭati, purebhattaṁ sāmaṇerabhāgasamako āmisabhāgo dātuṁ vaṭṭati. Senāsanaggāho pana salākabhatta-uddesabhattanimantanādīni ca na vaṭṭanti. Pacchābhattampi sāmaṇerabhāgasamo telamadhuphāṇitādibhesajjabhāgo vaṭṭati. Sace gilāno hoti, bhesajjamassa kātuṁ vaṭṭati, sāmaṇerassa viya ca sabbaṁ paṭijagganakammanti.

Hatthacchinnādivatthukathā

119. Hatthacchinnādivatthūsu **hatthacchinno**ti yassa hatthatale vā maṇibandhe vā kappare vā yattha katthaci eko vā dve vā hatthā chinnā honti. **Pādacchinno**ti yassa aggapāde vā gopphakesu vā jaṅghāya vā yattha katthaci eko vā dve vā pādā chinnā honti. **Hatthapādacchinno**ti yassa vuttappakāreneva catūsu hatthapādesu dve vā tayo vā sabbe vā hatthapādā chinnā honti. **Kaṇṇacchinno**ti yassa kaṇṇamūle vā kaṇṇasakkhalikāya vā eko vā dve vā kaṇṇā chinnā honti. Yassa pana kaṇṇāviddhe[1] chijjanti, sakkā ca hoti saṅghāṭetuṁ, so kaṇṇaṁ saṅghāṭetvā pabbājetabbo. **Nāsacchinno**ti yassa ajapadake vā agge vā ekapuṭe vā yattha katthaci nāsā chinnā hoti. Yassa pana nāsikā sakkā hoti sandhetuṁ, so taṁ phāsukaṁ katvā pabbājetabbo. **Kaṇṇanāsacchinno** ubhayavasena veditabbo. **Aṅgulicchinno**ti yassa nakhasesaṁ adassetvā ekā vā bahū vā aṅguliyo chinnā honti. Yassa pana suttatantumattampi nakhasesaṁ paññāyati, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. **Aḷacchinno**ti yassa catūsu aṅguṭṭhakesu aṅguliyaṁ vuttanayeneva eko vā bahū vā aṅguṭṭhakā chinnā honti. **Kaṇḍaracchinno**ti yassa kaṇḍaranāmakā mahānhārū purato vā pacchato vā chinnā honti, yesu ekassapi chinnattā aggapādena vā caṅkamati, mūlena vā caṅkamati, na vā pādaṁ patiṭṭhāpetuṁ sakkoti.

Phaṇahatthakoti yassa vaggulipakkhakā viya aṅguliyo sambaddhā honti, etaṁ pabbājetukāmena aṅgulantarikāyo phāletvā sabbaṁ antaracammaṁ apanetvā phāsukaṁ katvā pabbājetabbo. Yassapi cha

---

1. Kaṇṇābaddhe (Ka), kaṇṇabundhe (Syā)

aṅguliyo honti, taṁ pabbājetukāmena adhika-aṅguliṁ chinditvā phāsukaṁ katvā pabbājetabbo.

Khujjoti yo urassa vā piṭṭhiyā vā passassa vā nikkhantattā khujjasarīro. Yassa pana kiñci kiñci aṅgapaccaṅgaṁ īsakaṁ vaṅkaṁ, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. Mahāpuriso eva hi brahmujjugatto, avaseso satto akhujjo nāma natthi.

Vāmanoti jaṅghavāmano vā kaṭivāmano vā ubhayavāmano vā. Jaṅghavāmanassa kaṭito paṭṭhāya heṭṭhimakāyo rasso hoti, uparimakāyo paripuṇṇo. Kaṭivāmanassa kaṭito paṭṭhāya uparimakāyo rasso hoti, heṭṭhimakāyo paripuṇṇo. Ubhayavāmanassa ubhopi kāyā rassā honti, yesaṁ rassattā bhūtānaṁ viya parivaṭumo mahākucchighaṭasadiso attabhāvo hoti. Taṁ tividhampi pabbājetuṁ na vaṭṭati.

Galagaṇḍīti yassa kumbhaṇḍaṁ viya gale gaṇḍo hoti. Desanāmattameva cetaṁ, yasmiṁ kismiñci pana padese gaṇḍe sati na pabbājetabbo, tattha vinicchayo "na bhikkhave pañcahi ābādhehi phuṭṭho pabbājetabbo"ti ettha vuttanayeneva veditabbo. **Lakkhaṇāhatakasāhatalikhitakesu** yaṁ vattabbaṁ, taṁ "na bhikkhave lakkhaṇāhato"ti-ādīsu vuttameva.

Sīpadīti bhārapādo vuccati. Yassa pādo thūlo hoti sañjātapiḷako kharo, so na pabbājetabbo. Yassa pana na tāva kharabhāvaṁ gaṇhāti, sakkā hoti upanāhaṁ bandhitvā udaka-āvāṭe pavesetvā udakavālikāya pūretvā yathā sirā paññāyanti, jaṅghā ca telanāḷikā viya hoti, evaṁ milāpetuṁ sakkā, tassa pādaṁ īdisaṁ katvā taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. Sace puna vaḍḍhati, upasampādentenāpi tathā katvāva upasampādetabbo.

Pāparogīti arisabhagandarapittasemhakāsasosādīsu yena kenaci rogena niccāturo atekiccharogo jeguccho amanāpo. Ayaṁ na pabbājetabbo.

Parisadūsakoti yo attano virūpatāya parisaṁ dūseti, atidīgho vā hoti aññesaṁ sīsappamāṇanābhippadeso,

atirasso vā ubhayavāmanabhūtarūpaṁ viya, atikāḷo vā jhāpitakhette khāṇuko viya, accodāto vā dadhitakkādīhi pamajjitamaṭṭhatambalohavaṇṇo, atikiso vā mandamaṁsalohito aṭṭhisirācammasarīro viya, atithūlo vā bhāriyamaṁso, mahodaro vā mahābhūtasadiso, atimahantasīso vā pacchiṁ sīse katvā ṭhito viya, atikhuddakasīso vā sarīrassa ananurūpena atikhuddakena sīsena samannāgato, kūṭakūṭasīso[1] vā tālaphalapiṇḍisadisena sīsena samannāgato, sikharasīso vā uddhaṁ anupubbatanukena sīsena samannāgato, nāḷisīso vā mahāveḷupabbasadisena sīsena samannāgato, kappasīso vā pabbhārasīso vā catūsu passesu yena kenaci passena oṇatena sīsena samannāgato, vaṇasīso vā pūtisīso vā kaṇṇikakeso vā pāṇakehi khāyitakedāre sassasadisehi tahiṁ tahiṁ uṭṭhitehi kesehi samannāgato, nillomasīso vā thūlathaddhakeso vā tālahīrasadisehi kesehi samannāgato, jātipalitehi paṇḍarasīso vā pakatitambakeso vā ādittehi viya kesehi samannāgato, āvaṭṭasīso vā[2] gunnaṁ sarīre āvaṭṭasadisehi uddhaggehi kesāvaṭṭehi samannāgato, sīsalomehi saddhiṁ ekābaddhabhamukalomo vā jālabaddhena viya nalāṭena samannāgato.

Sambaddhabhamuko vā nillomabhamuko vā makkaṭabhamuko vā atimahantakkhi vā atikhuddakakkhi vā mahiṁsacamme vāsikoṇena[3] paharitvā katachiddasadisehi akkhīhi samannāgato, visamakkhi vā ekena mahantena ekena khuddakena akkhinā samannāgato, visamacakkalo[4] vā ekena uddhaṁ ekena adhoti evaṁ visamajātehi akkhicakkalehi[5] samannāgato, kekaro vā gambhīrakkhi vā, yassa gambhīre udapāne udakatārakā viya akkhitārakā paññāyanti, nikkhantakkhi vā, yassa kakkaṭakasseva akkhitārakā nikkhantā honti, hatthikaṇṇo vā mahatīhi kaṇṇasakkhalikāhi samannāgato. Mūsikakaṇṇo vā jaṭukakaṇṇo vā khuddikāhi kaṇṇasakkhalikāhi samannāgato, chiddamattakaṇṇo vā, yassa vinā

---

1. Kūṭasīso (Sī), kūṭakūṭakasīso (Syā, Ka)
2. Āvattasīso vā (Sī)
3. Vāsikaṇṇena (Sī)
4. Visamacakkhulo (Sī)
5. Akkhicakkhulehi (Sī), akkhicakkehi (Ka)

kaṇṇasakkhalikāhi kaṇṇachiddamattameva hoti, aviddhakaṇṇo vā, yonakajātiko pana parisadūsako na hoti, sabhāvoyeva hi so tassa. Kaṇṇabhagandariko vā niccapūtinā kaṇṇena samannāgato, gaṇḍakaṇṇo vā sadāpaggharitapubbena kaṇṇena samannāgato, ṭaṅkitakaṇṇo vā gobhattanāḷikāya aggasadisehi kaṇṇehi samannāgato, atipiṅgalakkhi vā, madhupiṅgalaṁ pana pabbājetuṁ vaṭṭati. Nippakhumakkhi vā assupaggharaṇakkhi vā pupphitakkhi vā akkhipākena samannāgatakkhi vā.

Atimahantanāsiko vā atikhuddakanāsiko vā cipiṭanāsiko vā majjhe appatiṭṭhahitvā ekapasse ṭhitavaṅkanāsiko vā dīghanāsiko vā sukatuṇḍasadisāya jivhāya lehituṁ sakkuṇeyyāya nāsikāya samannāgato, niccapaggharitasiṅghāṇikanāso vā.

Mahāmukho vā, yassa paṭaṅgamaṇḍūkasseva mukhanimittaṁyeva mahantaṁ hoti, mukhaṁ pana lābusadisaṁ atikhuddakaṁ. Bhinnamukho vā vaṅkamukho vā mahā-oṭṭho vā ukkhalimukhavaṭṭisadisehi oṭṭhehi samannāgato. Tanuka-oṭṭho vā bhericammasadisehi dante pidahituṁ asamatthehi oṭṭhehi samannāgato, mahādharoṭṭho vā tanuka-uttaroṭṭho vā tanuka-adharoṭṭho vā mahā-uttaroṭṭho vā oṭṭhachinnako vā eḷamukho vā uppakkamukho vā saṅkhatuṇḍako vā bahisetehi anto atirattehi oṭṭhehi samannāgato, duggandhakuṇapamukho vā.

Mahādanto vā aṭṭhakadantasadisehi dantehi samannāgato, asuradanto vā heṭṭhā vā upari vā bahinikkhantadanto. Yassa pana sakkā hoti oṭṭhehi pidahituṁ, kathentasseva paññāyati, no akathentassa, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. Pūtidanto vā niddanto vā, yassa pana dantantare kalandakadanto viya sukhumadanto hoti, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati.

Mahāhanuko vā gohanusadisena hanunā samannāgato, dīghahanuko vā cipiṭahanuko vā antopaviṭṭhena viya atirassena hanukena samannāgato, bhinnahanuko vā vaṅkahanuko vā, nimmassudāṭhiko vā bhikkhunisadisamukho dīghagalo vā bakagalasadisena galena samannāgato, rassagalo vā antopaviṭṭhena viya galena samannāgato, bhinnagalo vā bhaṭṭha-aṁsakūṭo vā ahattho vā ekahattho vā

atirassahattho vā atidīghahattho vā bhinna-uro vā bhinnapiṭṭhi vā kacchugatto vā kaṇḍugatto vā daddugatto vā godhāgatto vā, yassa godhāya viya gattako cuṇṇāni patanti. Sabbañcetaṁ virūpakaraṇaṁ sandhāya vitthārikavasena vuttaṁ. Vinicchayo panettha "na bhikkhave pañcahi ābādhehī"ti ettha vuttanayeneva veditabbo.

Bhaṭṭhakaṭiko vā mahā-ānisado vā uddhanakūṭasadisehi ānisadamaṁsehi accuggatehi samannāgato, mahā-ūruko vā vātaṇḍiko vā mahājāṇuko vā saṅghaṭṭanajāṇuko vā dīghajaṅgho vā yaṭṭhisadisajaṅgho, vikaṭo va paṇho vā[1] ubbaddhapiṇḍiko[2] vā, so duvidho heṭṭhā oruḷhāhi vā upari āruḷhāhi vā mahatīhi jaṅghapiṇḍikāhi samannāgato, mahājaṅgho vā thūlajaṅghapiṇḍiko vā mahāpādo vā mahāpaṇhi vā piṭṭhikapādo vā pādavemajjhato uṭṭhitajaṅgho, vaṅkapādo vā, so duvidho anto vā bahi vā parivattapādo, gaṇṭhikaṅguli vā siṅgiveraphaṇasadisāhi aṅgulīhi samannāgato, andhanakho vā kāḷavaṇṇehi pūtinakhehi samannāgato, sabbopi esa parisadūsako. Evarūpo parisadūsako na pabbājetabbo.

Kāṇoti pasannandho vā hotu pupphādīhi[3] vā upahatapasādo, yo dvīhi vā ekena vā akkhinā na passati, so na pabbājetabbo. Mahāpaccariyaṁ pana ekakkhikāṇo kāṇoti vutto, dvi-akkhikāṇo andhena saṅgahito. Mahā-aṭṭhakathāyaṁ jaccandho andhoti vutto. Tasmā ubhayampi pariyāyena yujjati. **Kuṇī**ti hatthakuṇī vā pādakuṇī vā aṅgulikuṇī vā, yassa etesu hatthādīsu yaṁkiñci vaṅkaṁ paññāyati, so kuṇī nāma. **Khañjo**ti natajāṇuko vā bhinnajaṅgho vā, majjhe saṅkuṭitapādattā kuṇḍapādako vā, piṭṭhipādamajjhena caṅkamanto agge saṅkuṭitapādattā kuṇḍapādako vā, piṭṭhipādaggena caṅkamanto aggapādeneva caṅkamanakhañjo vā, paṇhikāya caṅkamanakhañjo vā, pādassa bāhirantena caṅkamanakhañjo vā, pādassa abbhantarantena caṅkamanakhañjo vā, gopphakānaṁ upari bhaggattā sakalena piṭṭhipādena caṅkamanakhañjo vā, sabbopesa khañjo yeva, so na pabbājetabbo.

---

1. saṁghāṭo vā (Sī), saṇḍo vā (Syā) 2. Upaddhapiṇḍiko (Ka) 3. Pubbādīhi (Ka)

Pakkhahatoti yassa eko hattho vā pādo vā aḍḍhasarīraṁ vā sukhaṁ na vahati. **Chinniriyāpatho**ti pīṭhasappi vuccati. **Jarādubbalo**ti jiṇṇabhāvena dubbalo attano cīvararajanādikammaṁ kātumpi asamattho. Yo pana mahallakopi balavā hoti attānaṁ paṭijaggituṁ sakkoti, so pabbājetabbo. **Andho**ti jaccandho vuccati. **Mūgo**ti yassa vacībhedo nappavattati, yassāpi pavattati, saraṇagamanaṁ pana paripuṇṇaṁ bhāsituṁ na sakkoti, tādisaṁ mammanampi pabbājetuṁ na vaṭṭati. Yo pana saraṇagamanamattaṁ paripuṇṇaṁ bhāsituṁ sakkoti, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati.

Badhiroti yo sabbena sabbaṁ na suṇāti. Yo pana mahāsaddaṁ suṇāti, taṁ pabbājetuṁ vaṭṭati. **Andhamūgā**dayo ubhayadosavasena vuttā. Yesañca pabbajjā paṭikkhittā, upasampadāpi tesaṁ paṭikkhittāva. Sace pana te saṁgho upasampādeti, sabbepi hatthacchinnādayo sūpasampannā, kārakasaṁgho pana ācariyupajjhāyā ca āpattito na muccanti. Vakkhati ca "atthi bhikkhave puggalo appatto osāraṇaṁ, tañce saṁgho osāreti, ekacco su-osārito ekacco du-osārito"ti, tassattho āgataṭṭhāneyeva āvi bhavissatīti.

Hatthacchinnādivatthukathā niṭṭhitā.

Alajjīnissayavatthukathā

120. **Alajjīnaṁ nissāya vasantī**ti upayogatthe sāmivacanaṁ, alajjipuggale nissāya vasantīti attho. **Yāva bhikkhusabhāgataṁ jānāmī**ti nissayadāyakassa bhikkhuno bhikkhūhi sabhāgataṁ lajjibhāvaṁ yāva jānāmīti attho. Tasmā navaṁ ṭhānaṁ gatena "ehi bhikkhu, nissayaṁ gaṇhāhī"ti vuccamānenāpi catūhapañcāhaṁ nissayadāyakassa lajjibhāvaṁ upaparikkhitvā nissayo gahetabbo.

Sace "thero lajjī"ti bhikkhūnaṁ santike sutvā āgatadivaseyeva gahetukāmo hoti, thero pana "āgamehi tāva, vasanto jānissasī"ti katipāhaṁ ācāraṁ upaparikkhitvā nissayaṁ deti, vaṭṭati. Pakatiyā nissayaggahaṇaṭṭhānaṁ gatena tadaheva gahetabbo, ekadivasampi

parihāro natthi. Sace paṭhamayāme ācariyassa okāso natthi, okāsaṁ alabhanto "paccūsasamaye gahessāmī"ti sayati, aruṇaṁ uggatampi na jānāti, anāpatti. Sace pana "gaṇhissāmī"ti ābhogaṁ akatvā sayati, aruṇuggamane dukkaṭaṁ. Agatapubbaṁ ṭhānaṁ gatena dve tīṇi divasāni vasitvā gantukāmena anissitena vasitabbaṁ. "Sattāhaṁ vasissāmī"ti ālayaṁ karontena pana nissayo gahetabbo. Sace thero "kiṁ sattāhaṁ vasantassa nissayenā"ti vadati, paṭikkhittakālato paṭṭhāya laddhaparihāro hoti.

Gamikādinissayavatthukathā

121. **Nissayakaraṇīyo**ti karaṇīyanissayo, karaṇīyo mayā nissayo, gahetabboti attho. **Nissayaṁ alabhamānenā**ti attanā saddhiṁ addhānamaggappaṭipannesu nissayadāyake asati nissayaṁ na labhati nāma. Evaṁ alabhantena anissitena bahūnipi divasāni gantabbaṁ. Sace pubbepi nissayaṁ gahetvā vutthapubbaṁ kañci āvāsaṁ pavisati, ekarattaṁ vasantenāpi nissayo gahetabbo. Antarāmagge vissamanto vā satthaṁ pariyesanto vā katipāhaṁ vasati, anāpatti. Antovasse pana nibaddhavāsaṁ vasitabbaṁ, nissayo ca gahetabbo. Nāvāya gacchantassa pana vassāne āgatepi nissayaṁ alabhantassa anāpatti.

Yāciyamānenāti tena gilānena yāciyamānena anissitena vasitabbaṁ. Sace "yācāhi man"ti vuccamānopi gilāno mānena na yācati, gantabbaṁ.

Phāsu hotīti samathavipassanānaṁ paṭilābhavasena phāsu hoti. Imañhi parihāraṁ neva sotāpanno na sakadāgāmī anāgāmī arahanto labhanti, na thāmagatassa samādhino vā vipassanāya vā lābhī, vissaṭṭhakammaṭṭhāne pana bālaputhujjane kathāva natthi. Yassa kho pana samatho vā vipassanā vā taruṇā hoti, ayaṁ imaṁ parihāraṁ labhati, pavāraṇasaṅgahopi etasseva anuññāto. Tasmā iminā puggalena ācariye pavāretvā gatepi "yadā patirūpo nissayadāyako āgacchissati, tassa nissāya vasissāmī"ti ābhogaṁ katvā puna

yāva āsāḷhīpuṇṇamā, tāva anissitena vatthuṁ vaṭṭati. Sace pana āsāḷhīmāse ācariyo nāgacchati, yattha nissayo labbhati, tattha gantabbaṁ.

122. **Gottenapi anussāvetun**ti "Mahākassapassa upasampadāpekkho"ti evaṁ gottaṁ vatvā anussāvetuṁ anujānāmīti attho.

123. **Dve ekānussāvane**ti dve ekato anussāvane, ekena ekassa, aññena itarassāti evaṁ dvīhi vā ācariyehi ekena vā ekakkhaṇe kammavācaṁ anussāventehi upasampādetuṁ anujānāmīti attho.

Dve tayo ekānussāvane kātuṁ, tañca kho ekena upajjhāyenāti dve vā tayo vā jane purimanayeneva ekato anussāvane kātuṁ anujānāmi, tañca kho anussāvanakiriyaṁ ekena upajjhāyena anujānāmīti attho. Tasmā ekena ācariyena dve vā tayo vā anussāvetabbo. Dvīhi vā tīhi vā ācariyehi visuṁ visuṁ ekena ekassāti evaṁ ekappahāreneva dve tisso vā kammavācā kātabbā. Sace pana nānācariyā nānupajjhāyā honti, Tissatthero Sumanattherassa saddhivihārikaṁ, Sumanatthero Tissattherassa saddhivihārikaṁ anussāveti, aññamaññañca gaṇapūrakā honti, vaṭṭati. Sace pana nānā-upajjhāyā honti, eko ācariyo hoti, "natveva nānupajjhāyenā"ti paṭikkhittattā na vaṭṭati, idaṁ sandhāya hi esa paṭikkhepo.

Upasampadāvidhikathā

126. **Paṭhamaṁ upajjhaṁ gāhāpetabbo**ti ettha vajjāvajjaṁ upanijjhāyatīti upajjhā. Taṁ upajjhaṁ "upajjhāyo me bhante hohī"ti evaṁ vadāpetvā gāhāpetabbo. **Vitthāyantī**ti vitthaddhagattā honti.[1] **Yaṁ jātan**ti yaṁ tava sarīre jātaṁ nibbattaṁ vijjamānaṁ, taṁ saṁghamajjhe pucchante santaṁ atthīti vattabbanti-ādi[1]. **Ullumpatu man**ti uddharatu maṁ.

1-1. Ayaṁ Pāḷi Sī-Syā-potthakesu natthi.

Cattāronissayādikatha

128. **Tāvadevā**ti upasampannasamanantarameva. **Chāyā metabbā**ti ekaporisā vā dviporisā vāti chāyā metabbā. **Utuppamāṇaṁ ācikkhitabban**ti "vassāno hemanto gimho"ti evaṁ utuppamāṇaṁ ācikkhitabbaṁ. Ettha ca utuyeva utuppamāṇaṁ. Sace vassānādayo aparipuṇṇā honti, yattakehi divasehi yassa yo utu aparipuṇṇo, te divase sallakkhetvā so **divasabhāgo** ācikkhitabbo. Atha vā ayaṁ nāma utu, so ca kho paripuṇṇo vā aparipuṇṇo vāti evaṁ utuppamāṇaṁ ācikkhitabbaṁ. "Pubbaṇho vā sāyanho vā"ti evaṁ divasabhāgo ācikkhitabbo. **Saṅgītī**ti idameva sabbaṁ ekato katvā "tvaṁ kiṁ labhasi, kā te chāyā, kiṁ utuppamāṇaṁ, ko divasabhāgo"ti puṭṭho "idaṁ nāma labhāmi vassaṁ vā hemantaṁ vā gimhaṁ vā, ayaṁ me chāyā, idaṁ utuppamāṇaṁ, ayaṁ divasabhāgoti vadeyyāsī"ti evaṁ ācikkhitabbaṁ.

129. **Ohāyā**ti chaḍḍetvā. **Dutiyaṁ dātun**ti upasampadamāḷakato[1] pariveṇaṁ gacchantassa dutiyakaṁ dātuṁ anujānāmi cattāri ca akaraṇīyāni ācikkhituntі attho. **Paṇḍupalāso**ti paṇḍuvaṇṇo patto. **Bandhanā pavutto**ti vaṇṭato patito. **Abhabbo haritatthāyā**ti puna harito bhavituṁ abhabbo. **Puthusilā**ti mahāsilā.

130. **Alabbhamānāya sāmaggiyā anāpatti sambhoge saṁvāse**ti yāva tassa ukkhepanīyakammakaraṇatthāya sāmaggī na labbhati, tāva tena saddhiṁ sambhoge ca uposathapavāraṇādikaraṇabhede saṁvāse ca anāpattīti. Sesaṁ sabbattha Mahāvibhaṅge vuttānusārena suviññeyyattā pākaṭamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya

Dvāsattati-adhikavatthusatapaṭimaṇḍitassa Mahākhandhakassa

Atthavaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahākhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Upasampadamāḷato (Syā, Ka)

2. Uposathakkhandhaka

Sannipātānujānanādikathā

132. Uposathakkhandhake **aññatitthiyā**ti ettha titthaṁ vuccati laddhi, aññaṁ titthaṁ aññatitthaṁ, aññatitthaṁ etesaṁ atthīti **aññatitthiyā,** ito aññaladdhikāti vuttaṁ hoti. **Dhammaṁ bhāsantī**ti yaṁ tesaṁ kattabbākattabbaṁ, taṁ kathenti. **Te labhantī**ti te manussā labhanti. **Mūgasūkarā**ti thūlasarīrasūkarā.

135. **Anajjhāpanno vā hoti āpajjitvā vā vuṭṭhito**ti ettha yaṁ āpattiṁ bhikkhu anajjhāpanno vā hoti, āpajjitvā vā vuṭṭhito, ayaṁ asantī nāma āpattīti evamattho veditabbo. **Sampajānamusāvāde kiṁ hotī**ti yvāyaṁ sampajānamusāvādo assa hotīti vutto, so āpattito kiṁ hoti, katarā āpatti hotīti attho. **Dukkaṭaṁ hotī**ti dukkaṭāpatti hoti, sā ca kho na musāvādalakkhaṇena, Bhagavato pana vacanena vacīdvāre akiriyasamuṭṭhānā āpatti hotīti veditabbā. Vakkhati hi—

“Anālapanto manujena kenaci,
Vācāgiraṁ no ca pare bhaṇeyya.
Āpajjeyya vācasikaṁ na kāyikaṁ,
Pañhā mesā kusalehi cintitā”ti[1].

Antarāyikoti antarāyakaro. **Kissa phāsu hotī**ti kimatthāya phāsu hoti. **Paṭhamassa jhānassa adhigamāyā**ti paṭhamassa jhānassa adhigamanatthāya tassa bhikkhuno phāsu hoti sukhaṁ hoti, esa nayo sabbattha. Iti Bhagavā uddesato ca niddesato ca paṭhamaṁ pātimokkhuddesaṁ dassesi.

136. **Devasikan**ti divase divase. **Cātuddase vā pannarase vā**ti ekassa utuno tatiye ca sattame ca pakkhe dvikkhattuṁ cātuddase avasese chakkhattuṁ pannarase, ayaṁ tāva eko attho. Ayaṁ pana

---

1. Vi 5. 374 piṭṭhe.

pakaticārittavasena vutto, "sakiṁ pakkhassa cātuddase vā pannarase vā"ti vacanato pana tathārūpe paccaye sati yasmiṁ tasmiṁ cātuddase vā pannarase vā uddisituṁ vaṭṭati, "āvāsikānaṁ bhikkhūnaṁ cātuddaso hoti, āgantukānaṁ pannaraso. Sace āvāsikā bahutarā honti, āgantukehi āvāsikānaṁ anuvattitabban"ti vacanatopi cetaṁ veditabbaṁ.

Sīmānujānanakathā

138. **Paṭhamaṁ nimittā kittetabbā**ti vinayadharena pucchitabbaṁ "puratthimāya disāya kiṁ nimittan"ti. Pabbato bhanteti. Puna vinayadharena "eso pabbato nimittan"ti evaṁ nimittaṁ kittetabbaṁ. "Etaṁ pabbataṁ nimittaṁ karoma, karissāma, nimittaṁ kato, nimittaṁ hotu, hoti, bhavissatī"ti evaṁ pana kittetuṁ na vaṭṭati. Pāsāṇādīsupi eseva nayo. Puratthimāya anudisāya. Dakkhiṇāya disāya. Dakkhiṇāya anudisāya. Pacchimāya disāya. Pacchimāya anudisāya. Uttarāya disāya. Uttarāya anudisāya kiṁ nimittaṁ? Udakaṁ bhante. Etaṁ udakaṁ nimittanti, ettha pana aṭṭhatvā puna "puratthimāya disāya kiṁ nimittaṁ? Pabbato bhante. Eso pabbato nimittan"ti evaṁ paṭhamaṁ kittitanimittaṁ kittetvāva ṭhapetabbaṁ. Evañhi nimittena nimittaṁ ghaṭitaṁ hoti. Evaṁ nimittāni kittetvā athānantaraṁ vuttāya kammavācāya sīmā sammannitabbā. Kammavācāpariyosāne nimittānaṁ anto sīmā hoti, nimittāni sīmato bahi honti. Tattha nimittāni sakiṁ kittikānipi kittitāneva honti. Andhakaṭṭhakathāyaṁ pana "tikkhattuṁ sīmamaṇḍalaṁ sambandhantena nimittaṁ kittetabban"ti vuttaṁ. "Pabbato bhante"ti -pa- "udakaṁ bhante"ti evaṁ pana upasampanno vā ācikkhatu anupasampanno vā, vaṭṭati yeva.

Idāni pabbatanimittādīsu evaṁ vinicchayo veditabbo—tividho pabbato suddhapaṁsupabbato suddhapāsāṇapabbato ubhayamissakoti. So tividhopi vaṭṭati, vālikarāsi pana na vaṭṭati, itaropi hatthippamāṇato omakataro na vaṭṭati. Hatthippamāṇato pana paṭṭhāya sineruppamāṇopi vaṭṭati. Sace catūsu disāsu cattāro tīsu vā tayo pabbatā honti, catūhi vā tīhi vā pabbatanimittehi eva sammannituṁ vaṭṭati, dvīhi pana nimittehi

ekena vā sammannituṁ na vaṭṭati, ito paresu pāsāṇanimittādīsupi eseva nayo. Tasmā pabbatanimittaṁ karontena pucchitabbaṁ "ekābaddho? Na ekābaddho"ti. Sace ekābaddho hoti, na kātabbo. Taṁ hi catūsu vā aṭṭhasu vā disāsu kittentenāpi ekameva nimittaṁ kittitaṁ hoti, tasmā yo evaṁ cakkasaṇṭhānena vihāraṁ parikkhipitvā ṭhito pabbato, taṁ ekadisāya kittetvā aññāsu disāsu taṁ bahiddhā katvā anto aññāni nimittāni kittetabbāni.

Sace pabbatassa tatiyabhāgaṁ vā upaḍḍhaṁ vā antosīmāya kattukāmā honti, pabbataṁ akittetvā yattakaṁ padesaṁ anto kattukāmā, tassa parato tasmiṁ yeva pabbate jātarukkhavammikādīsu aññataraṁ nimittaṁ kittetabbaṁ. Sace ekayojanadviyojanappamāṇaṁ sabbaṁ pabbataṁ anto kattukāmā honti, pabbatassa parato bhūmiyaṁ jātarukkhavammikādīni nimittāni kittetabbāni. (1)

Pāsāṇanimitte ayaguḷopi pāsāṇasaṅkhyameva gacchati, tasmā yo koci pāsāṇo vaṭṭati. Pamāṇato pana hatthippamāṇo pabbatasaṅkhyaṁ gato, tasmā so na vaṭṭati. Mahāgoṇamahāmahiṁsappamāṇo pana vaṭṭati. Heṭṭhimaparicchedena dvattiṁsapalaguḷapiṇḍaparimāṇo vaṭṭati, tato khuddakataro iṭṭhakā vā mahantīpi na vaṭṭati. Animittupagapāsāṇarāsipi na vaṭṭati, pag eva paṁsuvālikarāsi. Bhūmisamo khalamaṇḍalasadiso piṭṭhipāsāṇo vā bhūmito khāṇuko viya uṭṭhitapāsāṇo vā hoti, sopi pamāṇupago ce, vaṭṭati. Piṭṭhipāsāṇo atimahantopi pāsāṇasaṅkhyameva gacchati, tasmā sace mahato piṭṭhipāsāṇassa ekappadesaṁ antosīmāya kattukāmā honti, taṁ akittetvā tassupari añño pāsāṇo kittetabbo. Sace piṭṭhipāsāṇupari vihāraṁ karonti, vihāramajjhena vā piṭṭhipāsāṇo vinivijjhitvā gacchati, evarūpo piṭṭhipāsāṇo na vaṭṭati. Sace hi taṁ kittenti, nimittassa upari vihāro hoti, nimittañca nāma bahisīmāya hoti, vihāropi bahisīmāyaṁ āpajjati. Vihāraṁ parikkhipitvā ṭhitapiṭṭhipāsāṇo ekattha kittetvā aññattha na kittetabbo. (2)

Vananimitte tiṇavanaṁ vā tacasāratālanāḷikerādirukkhavanaṁ vā na vaṭṭati. Antosārānaṁ pana sākasālādīnaṁ antosāramissakānaṁ vā

rukkhānaṁ vanaṁ vaṭṭati, tañca kho heṭṭhimaparicchedena catupañcarukkhamattampi, tato oraṁ na vaṭṭati, paraṁ yojanasatikampi vaṭṭati. Sace pana vanamajjhe vihāraṁ karonti, vanaṁ na kittetabbaṁ. Ekadesaṁ antosīmāya kattukāmehipi vanaṁ akittetvā tattha rukkhapāsāṇādayo kittetabbā. Vihāraṁ parikkhipitvā ṭhitavanaṁ ekattha kittetvā aññattha na kittetabbaṁ. (3)

Rukkhanimitte tacasāro tālanāḷikerādirukkho na vaṭṭati, antosāro jīvamānako antamaso ubbedhato aṭṭhaṅgulo pariṇāhato sūcidaṇḍakappamāṇopi vaṭṭati, tato oraṁ na vaṭṭati, paraṁ dvādasayojano suppatiṭṭhitanigrodhopi vaṭṭati. Vaṁsa-naḷaka-sarāvādīsu bījaṁ ropetvā vaḍḍhāpito pamāṇupagopi na vaṭṭati. Tato apanetvā pana taṅkhaṇampi bhūmiyaṁ ropetvā koṭṭhakaṁ katvā udakaṁ āsiñcitvā kittetuṁ vaṭṭati, navamūlasākhāniggamanaṁ akāraṇaṁ. Khandhaṁ chinditvā ropite pana etaṁ yujjati. Kittentena ca "rukkho"tipi vattuṁ vaṭṭati, "sākarukkhotipi sālarukkho"tipi. Ekābaddhaṁ pana suppatiṭṭhita-nigrodha-sadisaṁ ekattha kittetvā aññattha kittetuṁ na vaṭṭati. (4)

Magganimitte araññakhettanadītaḷākamaggādayo na vaṭṭanti, jaṅghamaggo vā sakaṭamaggo vā vaṭṭati, yo nibbijjhitvā dve tīṇi gāmantarāni gacchati. Yo pana jaṅghamaggo sakaṭamaggato okkamitvā[1] puna sakaṭamaggameva otarati, ye vā jaṅghamaggasakaṭamaggā avaḷañjā, te na vaṭṭanti. Jaṅghasatthasakaṭasatthehi vaḷañjiyamānā yeva vaṭṭanti. Sace dve maggā nikkhamitvā pacchā sakaṭadhuramiva ekībhavanti, dvidhā bhinnaṭṭhāne vā sambandhaṭṭhāne vā sakiṁ kittetvā puna na kittetabbā, ekābaddhanimittaṁ hetaṁ hoti.

Sace vihāraṁ parikkhipitvā cattāro maggā catūsu disāsu gacchanti, majjhe ekaṁ kittetvā aparaṁ kittetuṁ na vaṭṭati, ekābaddhanimittaṁ hetaṁ hoti. Koṇaṁ nibbijjhitvā gatamaggaṁ pana parabhāge kittetuṁ vaṭṭati. Vihāramajjhena nibbijjhitvā gatamaggo pana na kittetabbo. Kittite nimittassa upari vihāro hoti. Sace sakaṭamaggassa antimacakkamaggaṁ nimittaṁ karonti, maggo bahisīmāya hoti. Sace bāhiracakkamaggaṁ nimittaṁ karonti, bāhiracakkamaggova bahisīmāya hoti, sesaṁ antosīmaṁ bhajati.

---

1. Ukkamitvā (Sī, Syā)

Maggaṁ kittentena "maggo pantho patho pajjo"ti dasasu yena kenaci nāmena kittetuṁ vaṭṭati. Parikhāsaṇṭhānena vihāraṁ parikkhipitvā gatamaggo ekattha kittetvā aññattha kittetuṁ na vaṭṭati. (5)

Vammikanimitte heṭṭhimaparicchedena taṁ divasaṁ jāto aṭṭhaṅgulubbedho govisāṇappamāṇopi vammiko vaṭṭati, tato oraṁ na vaṭṭati, paraṁ Himavantapabbatasadisopi vaṭṭati. Vihāraṁ parikkhipitvā ṭhitaṁ pana ekābaddhaṁ ekattha kittetvā aññattha kittetuṁ na vaṭṭati. (6)

Nadīnimitte yassā dhammikānaṁ rājūnaṁ kāle anvaddhamāsaṁ anudasāhaṁ anupañcāhanti evaṁ anatikkamitvā deve vassante valāhakesu vigatamattesu sotaṁ pacchijjati, ayaṁ nadīsaṅkhyaṁ na gacchati. Yassa pana īdise suvuṭṭhikāle vassānassa cātumāse sotaṁ na pacchijjati, timaṇḍalaṁ paṭicchādetvā yattha katthaci uttarantiyā bhikkhuniyā antaravāsako temiyati, ayaṁ nadīsaṅkhyaṁ gacchati, sīmaṁ bandhantānaṁ nimittaṁ hoti, bhikkhuniyā nadīpāragamanepi uposathādisaṁghakammakaraṇepi nadīpārasīmasammannanepi ayameva nadī.

Yā pana maggo viya sakaṭadhurasaṇṭhānena vā parikhāsaṇṭhānena vā vihāraṁ parikkhipitvā gatā, taṁ ekattha kittetvā aññattha kittetuṁ na vaṭṭati. Vihārassa catūsu disāsu aññamaññaṁ vinibbijjhitvā gate nadicatukkepi eseva nayo. Asammissa-nadiyo pana catassopi kittetuṁ vaṭṭati. Sace vatiṁ karonto viya rukkhapāde nikhaṇitvā vallipalālādīhi nadisotaṁ rumbhanti[1], udakañca ajjhottharitvā āvaraṇaṁ pavattati yeva, nimittaṁ kātuṁ vaṭṭati. Yathā pana udakaṁ na ppavattati, evaṁ setumhi kate appavattamānā nadī nimittaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Pavattanaṭṭhāne nadinimittaṁ, appavattanaṭṭhāne udakanimittaṁ kātuṁ vaṭṭati.

Yā pana dubbuṭṭhikāle vā gimhe vā nirudakabhāvena na ppavattati, sā vaṭṭati. Mahānadito udakamātikaṁ nīharanti, sā kunnadisadisā hutvā tīṇi sassāni sampādentī niccaṁ pavattati, kiñcāpi pavattati, nimittaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Yā pana mūle mahānadito niggatāpi kālantarena teneva

1. Rujjhanti (Ka)

niggatamaggena nadiṁ bhinditvā sayañca gacchati, gacchantī parato susumārādisamākiṇṇā nāvādīhi sañcaritabbā nadī hoti, taṁ nimittaṁ kātuṁ vaṭṭati. (7)

Udakanimitte nirudake ṭhāne nāvāya vā cāṭi-ādīsu vā udakaṁ pūretvā udakanimittaṁ kittetuṁ na vaṭṭati, bhūmigatameva vaṭṭati. Tañca kho appavattana-udakaṁ āvāṭapokkharaṇitaḷākajātassaraloṇisamuddādīsu ṭhitaṁ, aṭṭhitaṁ pana oghanadi-udakavāhakamātikādīsu udakaṁ na vaṭṭati. Andhakaṭṭhakathāyaṁ pana "gambhīresu āvāṭādīsu ukkhepimaṁ udakaṁ nimittaṁ na kātabban"ti vuttaṁ, taṁ duvuttaṁ attanomatimattameva. Ṭhitaṁ pana antamaso sūkarakhatāyapi gāmadārakānaṁ kīḷanavāpiyampi taṅkhaṇaññeva pathaviyaṁ āvāṭakaṁ katvā kuṭehi āharitvā pūrita-udakampi sace yāva kammavācāpariyosānā tiṭṭhati appaṁ vā hotu bahu vā, vaṭṭati. Tasmiṁ pana ṭhāne nimittasaññākaraṇatthaṁ pāsāṇavālikāpaṁsu-ādirāsi vā pāsāṇatthambho vā dārutthambho vā kātabbo. Taṁ kātuñca kāretuñca bhikkhussa vaṭṭati. Lābhasīmāyaṁ pana na vaṭṭati. Samānasaṁvāsakasīmā kassaci pīḷanaṁ na karoti, kevalaṁ bhikkhūnaṁ vinayakammameva sādheti, tasmā ettha vaṭṭati. (8)

Imehi ca aṭṭhahi nimittehi asammissehipi aññamaññaṁ sammissehipi sīmaṁ sammannituṁ vaṭṭati yeva. Sā evaṁ sammannitvā bajjhamānā ekena dvīhi vā nimittehi abaddhā hoti, tīṇi pana ādiṁ katvā vuttappakārānaṁ nimittānaṁ satenāpi baddhā hoti, sā tīhi siṅghāṭakasaṇṭhānā hoti, catūhi caturassā vā siṅghāṭaka-aḍḍhacandamudiṅgādisaṇṭhānā vā, tato adhikehi nānāsaṇṭhānā[1]. Taṁ bandhitukāmehi sāmantavihāresu bhikkhū tassa tassa vihārassa sīmāparicchedaṁ pucchitvā baddhasīmavihārānaṁ sīmāya sīmantarikaṁ, abaddhasīmavihārānaṁ sīmāya upacāraṁ ṭhapetvā disācārikabhikkhūnaṁ nissañcārasamaye sace ekasmiṁ gāmakhette sīmaṁ bandhitukāmā, ye tattha baddhasīmavihārā, tesu bhikkhūnaṁ "mayaṁ ajja sīmaṁ bandhissāma, tumhe sakasīmāparicchedato mā nikkhamitthā"ti pesetabbaṁ. Ye abaddhasīmavihārā, tesu bhikkhū ekajjhaṁ sannipātetabbā, chandārahānaṁ chando āharāpetabbo. Sace aññānipi gāmakhettāni

---

1. Nānāsaṇṭhānā vā (Syā, Ka)

antokātukāmā, tesu gāmesu ye bhikkhū vasanti, tehipi āgantabbaṁ. Anāgacchantānaṁ chando āharitabboti Mahāsumatthero āha. Mahāpadumatthero pana "nānāgāmakhettāni nāma pāṭekkaṁ baddhasīmāsadisāni, na tato chandapārisuddhi āgacchati. Antonimittagatehi pana bhikkhūhi āgantabban"ti vatvā puna āha "samānasaṁvāsakasīmāsammannanakāle āgamanampi anāgamanampi vaṭṭati. Avippavāsasīmāsammannanakāle pana antonimittagatehi āgantabbaṁ, anāgacchantānaṁ chando āharitabbo"ti.

Evaṁ sannipatitesu pana bhikkhūsu chandārahānaṁ chande āhaṭe tesu tesu maggesu nadītittha-gāmadvārādīsu ca āgantukabhikkhūnaṁ sīghaṁ sīghaṁ[1] hatthapāsānayanatthañca bahisīmākaraṇatthañca ārāmike ceva samaṇuddese ca ṭhapetvā bherisaññaṁ vā saṅkhasaññaṁ vā katvā nimittakittanānantaraṁ vuttāya "suṇātu me bhante saṁgho"ti-ādikāya kammavācāya sīmā bandhitabbā. Kammavācāpariyosāne yeva nimittāni bahi katvā heṭṭhā pathavisandhārakaṁ udakaṁ pariyantaṁ katvā sīmā gatā hoti.

Imaṁ pana samānasaṁvāsakasīmaṁ sammannantehi pabbajjupasampadādīnaṁ saṁghakammānaṁ sukhakaraṇatthaṁ paṭhamaṁ khaṇḍasīmā bandhitabbā. Taṁ pana bandhantehi vattaṁ jānitabbaṁ. Sace hi bodhicetiyabhattasālādīni sabbavatthūni patiṭṭhāpetvā katavihāre bandhanti, vihāramajjhe bahūnaṁ samosaraṇaṭṭhāne abandhitvā vihārapaccante vivittokāse bandhitabbā. Akatavihāre bandhantehi bodhicetiyādīnaṁ sabbavatthūnaṁ ṭhānaṁ sallakkhetvā yathā patiṭṭhitesu vatthūsu vihārapaccante vivittokāse hoti, evaṁ bandhitabbā. Sā heṭṭhimaparicchedena sace ekavīsati bhikkhū gaṇhāti, vaṭṭati. Tato oraṁ na vaṭṭati. Paraṁ bhikkhusahassaṁ gaṇhantīpi vaṭṭati. Taṁ bandhantehi sīmāmāḷakassa samantā nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbā, na khaṇḍasīmāya ṭhitehi mahāsīmā bandhitabbā, na mahāsīmāya ṭhitehi khaṇḍasīmā, khaṇḍasīmāyameva pana ṭhatvā khaṇḍasīmā bandhitabbā, mahāsīmāyameva ṭhatvā mahāsīmā.

Tatrāyaṁ bandhanavidhi—samantā "eso pāsāṇo nimittan"ti evaṁ nimittāni kittetvā kammavācāya sīmā sammannitabbā. Atha tassā eva daḷhīkammatthaṁ avippavāsakammavācā kātabbā. Evañhi "sīmaṁ samūhanissāmā"ti

---

1. Sīghasīghaṁ (Sī)

āgatā samūhanituṁ na sakkhissanti. Sīmaṁ sammannitvā bahi sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbā. Sīmantarikā pacchimakoṭiyā ekaratanappamāṇā vaṭṭati. Vidatthippamāṇāpi vaṭṭatīti Kurundiyaṁ, caturaṅgulappamāṇāpi vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Sace pana vihāro mahā hoti, dvepi tissopi tatuttaripi khaṇḍasīmāyo bandhitabbā.

Evaṁ khaṇḍasīmaṁ sammannitvā mahāsīmāsammutikāle khaṇḍasīmato nikkhamitvā mahāsīmāya ṭhatvā samantā anupariyāyantehi sīmantarikapāsāṇā kittetabbā. Tato avasesanimittāni kittetvā hatthapāsaṁ avijahantehi kammavācāya samānasaṁvāsakasīmaṁ sammannitvā tassā daḷhīkammatthaṁ avippavāsakammavācāpi kātabbā. Evañhi "sīmaṁ samūhanissāmā"ti āgatā samūhanituṁ na sakkhissanti. Sace pana khaṇḍasīmāya nimittāni kittetvā tato sīmantarikāya nimittāni kittetvā mahāsīmāya nimittāni kittenti, evaṁ tīsu ṭhānesu nimittāni kittetvā yaṁ sīmaṁ icchanti, taṁ paṭhamaṁ bandhituṁ vaṭṭati. Evaṁ santepi yathāvuttanayena khaṇḍasīmatova paṭṭhāya bandhitabbā. Evaṁ baddhāsu pana sīmāsu khaṇḍasīmāya ṭhitā bhikkhū mahāsīmāya kammaṁ karontānaṁ na kopenti, mahāsīmāya vā ṭhitā khaṇḍasīmāya kammaṁ karontānaṁ. Sīmantarikāya pana ṭhitā ubhinnampi na kopenti. Gāmakhette ṭhatvā kammaṁ karontānaṁ pana sīmantarikāya ṭhitā kopenti. Sīmantarikā hi gāmakhettaṁ bhajati.

Sīmā ca nāmesā na kevalaṁ pathavitale yeva baddhā baddhā nāma hoti, atha kho piṭṭhipāsāṇepi kuṭigehepi leṇepi pāsādepi pabbatamatthakepi baddhā baddhā yeva hoti. Tattha **piṭṭhipāsāṇe** bandhantehi pāsāṇapiṭṭhiyaṁ rājiṁ vā koṭṭetvā udukkhalaṁ vā khaṇitvā nimittaṁ na kātabbaṁ, nimittupagapāsāṇe ṭhapetvā nimittāni kittetabbāni. Kammavācāpariyosāne sīmā pathavisandhārakaṁ udakaṁ pariyantaṁ katvā otarati. Nimittapāsāṇā yathāṭhāne na tiṭṭhanti. Tasmā samantato rāji vā uṭṭhāpetabbā, catūsu vā koṇesu pāsāṇā vijjhitabbā, "ayaṁ sīmāparicchedo"ti vatvā akkharāni vā chinditabbāni. Keci usūyakā sīmaṁ jhāpessāmāti aggiṁ denti, pāsāṇāva jhāyanti, na sīmā.

Kuṭigehepi bandhantehi bhittiṁ akittetvā ekavīsatiyā bhikkhūnaṁ okāsaṭṭhānaṁ anto karitvā pāsāṇanimittāni ṭhapetvā sīmā sammannitabbā, antokuṭṭameva sīmā hoti. Sace antokuṭṭe ekavīsatiyā bhikkhūnaṁ okāso natthi, pamukhe nimittapāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Sace evampi nappahoti, bahi nibbodaka[1]patanaṭṭhānepi nimittāni ṭhapetvā sammannitabbā. Evaṁ sammatāya pana sabbaṁ kuṭigehaṁ sīmaṭṭhameva hoti.

Catubhittiyaleṇepi bandhantehi kuṭṭaṁ akittetvā pāsāṇāva kittetabbā. Sace anto okāso natthi[2], pamukhepi nimittāni ṭhapetabbāni. Sace na ppahoti, bahi nibbodakapatanaṭṭhānepi nimittapāsāṇe ṭhapetvā nimittāni kittetvā sīmā sammannitabbā. Evaṁ leṇassa anto ca bahi ca sīmā hoti.

Uparipāsādepi bhittiṁ akittetvā anto pāsāṇe ṭhapetvā sīmā sammannitabbā. Sace na ppahoti, pamukhepi pāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Evaṁ sammatā uparipāsāde yeva hoti, heṭṭhā na otarati. Sace pana bahūsu thambhesu tulānaṁ upari katapāsādassa heṭṭhimatale kuṭṭo yathā nimittānaṁ anto hoti, evaṁ uṭṭhahitvā tulārukkhehi ekasambaddho ṭhito, heṭṭhāpi otarati. Ekathambhapāsādassa pana uparimatale baddhā sīmā sace thambhamatthake ekavīsatiyā bhikkhūnaṁ okāso hoti, heṭṭhā otarati. Sace pāsādabhittito niggatesu niyyūhakādīsu pāsāṇe ṭhapetvā sīmaṁ bandhanti, pāsādabhitti antosīmāyaṁ hoti. Heṭṭhā panassā otaraṇānotaraṇaṁ vuttanayeneva veditabbaṁ. Heṭṭhāpāsāde kittentehipi bhitti ca rukkhathambhā ca na kittetabbā. Bhittilagge pana pāsāṇathambhe kittetuṁ vaṭṭati. Evaṁ kittitā sīmā heṭṭhā pāsādassa pariyantathambhānaṁ anto yeva hoti. Sace pana heṭṭhāpāsādassa kuṭṭo uparimatalena sambaddho hoti, uparipāsādampi abhiruhati. Sace pāsādassa bahi nibbodakapatanaṭṭhāne nimittāni karonti, sabbo pāsādo sīmaṭṭho hoti.

---

1. Nimbodaka (Sī)

2. Anto okāse asati (Sī, Syā)

Pabbatamatthake talaṁ hoti ekavīsatiyā bhikkhūnaṁ okāsārahaṁ, tattha piṭṭhipāsāṇe viya sīmaṁ bandhanti. Heṭṭhāpabbatepi teneva paricchedena sīmā otarati. Tālamūlakapabbatepi upari sīmā baddhā heṭṭhā otarateva. Yo pana vitānasaṇṭhāno hoti, upari ekavīsatiyā bhikkhūnaṁ okāso atthi, heṭṭhā natthi, tassa upari baddhā sīmā heṭṭhā na otarati. Evaṁ mudiṅgasaṇṭhāno vā hotu paṇavasaṇṭhāno vā, yassa heṭṭhā vā majjhe vā sīmappamāṇaṁ natthi, tassupari baddhā sīmā heṭṭhā neva otarati. Yassa pana dve kūṭāni āsanne ṭhitāni, ekassapi upari sīmappamāṇaṁ na ppahoti, tassa kūṭantaraṁ cinitvā vā pūretvā vā ekābaddhaṁ katvā upari sīmā sammannitabbā.

Eko sappaphaṇasadiso pabbato, tassupari sīmappamāṇassa atthitāya sīmaṁ bandhanti. Tassa ce heṭṭhā ākāsapabbhāraṁ hoti, sīmā na otarati. Sace panassa vemajjhe sīmappamāṇo susirapāsāṇo hoti, otarati. So ca pāsāṇo sīmaṭṭho yeva hoti. Athāpissa heṭṭhā leṇassa kuṭṭo aggakoṭiṁ āhacca tiṭṭhati, otarati, heṭṭhā ca upari ca sīmā yeva hoti. Sace pana heṭṭhā uparimassa sīmāparicchedassa pārato anto leṇaṁ hoti, bahi sīmā na otarati. Athāpi uparimassa sīmāparicchedassa orato bahi leṇaṁ hoti, anto sīmā na otarati. Athāpi upari sīmāya paricchedo khuddako, heṭṭhā leṇaṁ mahantaṁ, sīmāparicchedamatikkamitvā ṭhitaṁ, sīmā upari yeva hoti, heṭṭhā na otarati. Yadi pana leṇaṁ khuddakaṁ sabbapacchimasīmāparimāṇaṁ, upari sīmā mahatī, taṁ ajjhottharitvā ṭhitā, sīmā otarati. Atha leṇaṁ atikhuddakaṁ, sīmappamāṇaṁ na hoti, sīmā upariyeva hoti, heṭṭhā na otarati. Sace tato upaḍḍhaṁ bhijjitvā patati, sīmappamāṇaṁ cepi hoti, bahi patitaṁ asīmā. Apatitaṁ pana yadi sīmappamāṇaṁ, sīmā hoti yeva.

Khaṇḍasīmā nīcavatthukā hoti, taṁ pūretvā uccavatthukaṁ karonti, sīmāyeva. Sīmāya gehaṁ karonti, sīmaṭṭhakameva hoti. Sīmāya pokkharaṇiṁ khaṇanti, sīmā yeva. Ogho sīmāmaṇḍalaṁ ottharitvā gacchati, sīmāmāḷake aṭṭaṁ bandhitvā kammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Sīmāya heṭṭhā umaṅganadī hoti, iddhimā bhikkhu tattha nisīdati, sace sā nadī paṭhamaṁ gatā, sīmā pacchā

baddhā, kammaṁ na kopeti. Atha paṭhamaṁ sīmā baddhā, pacchā nadī gatā, kammaṁ kopeti. Heṭṭhāpathavitale ṭhito pana kopeti yeva.

Sīmāmāḷake vaṭarukkho hoti, tassa sākhā vā tato niggatapāroho vā mahāsīmāya pathavitalaṁ vā tatthajātarukkhādīni vā āhacca tiṭṭhati, mahāsīmaṁ sodhetvā vā kammaṁ kātabbaṁ, te vā sākhāpārohā chinditvā bahiṭṭhakā kātabbā. Anāhacca ṭhitasākhādīsu āruḷhabhikkhu hatthapāsaṁ ānetabbo. Evaṁ mahāsīmāya jātarukkhassa sākhā vā pāroho vā vuttanayeneva sīmāmāḷake patiṭṭhāti, vuttanayeneva sīmaṁ sodhetvā vā kammaṁ kātabbaṁ, te vā sākhāpārohā chinditvā bahiṭṭhakā kātabbā.

Sace sīmāmāḷake kamme kariyamāne koci bhikkhu sīmāmāḷakassa anto pavisitvā vehāsaṭṭhitasākhāya nisīdati, pādā vāssa bhūmigatā honti, nivāsanapārupanaṁ vā bhūmiṁ phusati, kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Pāde pana nivāsanapārupanañca ukkhipāpetvā kātuṁ vaṭṭati. Idañca lakkhaṇaṁ purimanayepi veditabbaṁ. Ayaṁ pana viseso—Tatra ukkhipāpetvā kātuṁ na vaṭṭati, hatthapāsameva ānetabbo. Sace antosīmato pabbato abbhuggacchati, tatraṭṭho bhikkhu hatthapāsaṁ ānetabbo. Iddhiyā antopabbataṁ paviṭṭhepi eseva nayo. Bajjhamānā eva hi sīmā pamāṇarahitaṁ padesaṁ na otarati. Baddhasīmāya jātaṁ yaṁkiñci yattha katthaci ekasambaddhena gataṁ sīmāsaṅkhyameva gacchatīti.

140. **Tiyojanaparaman**ti ettha tiyojanaṁ paramaṁ pamāṇametissāti tiyojanaparamā, taṁ **tiyojanaparamaṁ.** Sammannantena pana majjhe ṭhatvā yathā catūsupi disāsu diyaḍḍhadiyaḍḍhayojanaṁ hoti, evaṁ sammannitabbā. Sace pana majjhe ṭhatvā ekekadisato tiyojanaṁ karonti, chayojanaṁ hotīti na vaṭṭati. Caturassaṁ vā tikoṇaṁ vā sammannantena yathā koṇato koṇaṁ tiyojanaṁ hoti, evaṁ sammannitabbā. Sace hi yena kenaci pariyantena kesaggamattampi tiyojanaṁ atikkāmeti, āpattiñca āpajjati, sīmā ca asīmā hoti.

Nadīpāranti ettha pārayatīti pārā. Kiṁ pārayati? Nadiṁ. Nadiyā pārā nadīpārā, taṁ **nadīpāraṁ,** nadiṁ ajjhottharamānanti attho. Ettha ca nadiyā

lakkhaṇaṁ nadīnimitte vuttanayameva. **Yatthassa dhuvanāvā vā**ti yattha nadiyā sīmābandhanaṭṭhānagatesu titthesu niccasañcaraṇanāvā assa, yā sabbantimena paricchedena pājanapurisena saddhiṁ tayo jane vahati. Sace pana sā nāvā uddhaṁ vā adho vā kenacid eva karaṇīyena puna āgamanatthāya nītā, corehi vā[1] haṭā, avassaṁ labbhaneyyā, yā pana vātena vā chinnabandhanā vīcīhi nadimajjhaṁ nītā avassaṁ āharitabbā, dhuvanāvāva hoti. Udake ogate thalaṁ ussāritā pi[2] sudhākasaṭādīhi[3] pūretvā ṭhapitāpi dhuvanāvāva. Sace bhinnā vā visaṅkhatapadarā vā, na vaṭṭati. Mahāpadumatthero panāha—"sacepi tāvakālikaṁ nāvaṁ ānetvā sīmābandhanaṭṭhāne ṭhapetvā nimittāni kittenti, dhuvanāvāva hotī"ti. Tatra Mahāsumatthero āha—"nimittaṁ vā sīmā vā kammavācāya gacchati, na nāvāya. Bhagavatā ca dhuvanāvā anuññātā, tasmā nibaddhanāvā yeva vaṭṭatī"ti.

Dhuvasetu vāti yattha rukkhasaṅghāṭamayo vā padarabaddho vā jaṅghasatthasetu vā hatthi-assādīnaṁ sañcaraṇayoggo mahāsetu vā atthi, antamaso taṅkhaṇaññeva rukkhaṁ chinditvā manussānaṁ sañcaraṇayoggo ekapadikasetupi dhuvasetutveva saṅkhyaṁ gacchati. Sace pana upari baddhāni vettalatādīni hatthena gahetvāpi na sakkā hoti tena sañcarituṁ, na vaṭṭati.

Evarūpaṁ nadīpārasīmaṁ sammannitunti yatthāyaṁ vuttappakārā dhuvanāvā vā dhuvasetu vā abhimukhatitthe yeva atthi, evarūpaṁ nadīpārasīmaṁ sammannituṁ anujānāmīti attho. Sace dhuvanāvā vā dhuvasetu vā abhimukhatitthe natthi, īsakaṁ uddhaṁ abhiruhitvā adho vā orohitvā atthi, evampi vaṭṭati. Karavīkatissatthero pana gāvutamattabbhantarepi vaṭṭatīti āha.

Imañca pana nadīpārasīmaṁ sammannantena ekasmiṁ tīre ṭhatvā uparisote nadītīre nimittaṁ kittetvā tato paṭṭhāya attānaṁ parikkhipantena yattakaṁ paricchedaṁ icchati, tassa pariyosāne adhosotepi nadītīre nimittaṁ kittetvā paratīre sammukhaṭṭhāne nadītīre nimittaṁ kittetabbaṁ. Tato paṭṭhāya yattakaṁ paricchedaṁ icchati, tassa vasena yāva uparisote paṭhamakittitanimittassa sammukhā nadītīre nimittaṁ, tāva kittetvā paccāharitvā

---

1. Thenehi vā (Sī, Syā)
2. Ussāditāpi (Sī)
3. Sudhākasā vādīhi (Ka)

paṭhamakittitanimittena saddhiṁ ghaṭetabbaṁ. Atha sabbanimittānaṁ anto ṭhite bhikkhū hatthapāsagate katvā kammavācāya sīmā sammannitabbā. Nadiyaṁ ṭhitā anāgatāpi kammaṁ na kopenti. Sammutipariyosāne ṭhapetvā nadiṁ nimittānaṁ anto pāratīre ca orimatīre ca ekasīmā hoti, nadī pana baddhasīmāsaṅkhyaṁ na gacchati. Visuṁ nadisīmā eva hi sā.

Sace antonadiyaṁ dīpako hoti, taṁ antosīmāya kātukāmena purimanayeneva attanā[1] ṭhitatīre nimittāni kittetvā dīpakassa orimante ca pārimante ca nimittaṁ kittetabbaṁ. Atha paratīre nadiyā orimatīre nimittassa sammukhaṭṭhāne nimittaṁ kittetvā tato paṭṭhāya purimanayeneva yāva uparisote paṭhamakittitanimittassa sammukhā nimittaṁ, tāva kittetabbaṁ. Atha dīpakassa pārimante ca orimante ca nimittaṁ kittetvā paccāharitvā paṭhamakittitanimittena saddhiṁ ghaṭetabbaṁ. Atha dvīsu tīresu dīpake ca bhikkhū sabbeva hatthapāsagate katvā kammavācāya sīmā sammannitabbā. Nadiyaṁ ṭhitā anāgacchantāpi kammaṁ na kopenti. Sammutipariyosāne ṭhapetvā nadiṁ nimittānaṁ anto tīradvayañca dīpako ca ekasīmā hoti, nadī pana nadisīmā yeva.

Sace pana dīpako vihārasīmāparicchedato uddhaṁ vā adho vā adhikataro hoti, atha vihārasīmāparicchedanimittassa ujukameva sammukhibhūte dīpakassa orimante nimittaṁ kittetvā tato paṭṭhāya dīpakasikharaṁ parikkhipantena puna dīpakassa orimante nimittasammukhe pārimante nimittaṁ kittetabbaṁ. Tato paraṁ purimanayeneva pāratīre sammukhanimittamādiṁkatvā pāratīranimittāni ca dīpakassa pārimanta-orimanta-nimittāni ca kittetvā paṭhamakittitanimittena saddhiṁ ghaṭanā kātabbā. Evaṁ kittetvā sammatā sīmā pabbatasaṇṭhānā hoti.

Sace pana dīpako vihārasīmāparicchedato uddhampi adhopi adhikataro hoti, purimanayeneva dīpakassa ubhopi sikharāni parikkhipitvā nimittāni kittentena nimittaghaṭanā kātabbā. Evaṁ kittetvā sammatā sīmā mudiṅgasaṇṭhānā hoti.

---

1. Anto (Sī)

Sace dīpako vihārasīmāparicchedassa anto khuddako hoti sabbapaṭhamanayena dīpake nimittāni kittetabbāni. Evaṁ kittetvā sammatā sīmā paṇavasaṇṭhānā hoti.

Sīmānujānanakathā niṭṭhitā.

Uposathāgārādikathā

141. **Anupariveṇiyan**ti ekasīmamahāvihāre tasmiṁ tasmiṁ pariveṇe. **Asaṅketenā**ti saṅketaṁ akatvā. **Ekaṁ samūhanitvā**ti kammavācāya samūhanitvā.

142. **Yato pātimokkhaṁ suṇātī**ti yattha katthaci bhikkhūnaṁ hatthapāse nisinno yasmā pātimokkhaṁ suṇāti, katovassa uposathoti attho. Idañca vatthuvasena vuttaṁ, hatthapāse nisinnassa pana asuṇantassāpi katova hoti uposatho. **Nimittā kittetabbā**ti uposathapamukhassa khuddakāni vā mahantāni vā pāsāṇa-iṭṭhakadārukhaṇḍadaṇḍakādīni yāni kānici nimittāni abbhokāse vā māḷakādīsu vā yattha katthaci saññaṁ katvā kittetuṁ vaṭṭati. Atha vā **nimittā kittetabbā**ti nimittupagā vā animittupagā vā paricchedajānanatthaṁ kittetabbā.

Therehi bhikkhūhi paṭhamataraṁ sannipatitunti ettha sace mahāthero paṭhamataraṁ na āgacchati, dukkaṭaṁ. **Sabbeheva ekajjhaṁ sannipatitvā uposatho kātabbo**ti ettha sace porāṇako āvāso majjhe vihārassa hoti, pahoti cettha bhikkhūnaṁ nisajjaṭṭhānaṁ, tattha sannipatitvā uposatho kātabbo. Sace porāṇako paridubbalo ceva sambādho ca, añño pacchā uṭṭhitāvāso asambādho, tattha uposatho kātabbo.

Yattha vā pana thero bhikkhu viharatīti etthāpi sace therassa vihāro sabbesaṁ pahoti, phāsuko hoti, tattha uposatho kātabbo. Sace pana so paccante visamappadese hoti, therassa vattabbaṁ “bhante tumhākaṁ vihāro aphāsukadeso, natthi ettha sabbesaṁ

okāso, asukasmiṁ nāma āvāse okāso atthi, tattha gantuṁ vaṭṭatī”ti. Sace thero nāgacchati, tassa chandapārisuddhiṁ ānetvā sabbesaṁ pahonake phāsukaṭṭhāne uposatho kātabbo.

Avippavāsasīmānujānanakathā

143. **Andhakavindā**ti Rājagahato gāvutattaye Andhakavindaṁ nāma, taṁ upanissāya thero vasati, tato Rājagahaṁ uposathaṁ āgacchanto. Rājagahaṁ hi parikkhipitvā aṭṭhārasa mahāvihārā sabbe ekasīmā, Dhammasenāpatinā nesaṁ sīmā baddhā. Tasmā Veḷuvane saṁghassa sāmaggīdānatthaṁ āgacchantoti attho. **Nadiṁ taranto**ti Sippiniyaṁ[1] nāma nadiṁ atikkamanto. **Manaṁ vuḷho ahosī**ti īsakaṁ appattavuḷhabhāvo ahosi. Sā kira nadī Gijjhakūṭato otaritvā caṇḍena sotena vahati. Tattha vegena āgacchantaṁ udakaṁ amanasikaronto Thero manaṁ vuḷho ahosi, na pana vuḷho, udakabbhāhatānissa cīvarāni allāni jātāni.

144. **Sammatā sā sīmā saṁghena ticīvarena avippavāsā ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā**ti imissā kammavācāya uppannakālato paṭṭhāya bhikkhūnaṁ purimakammavācā na vaṭṭati. Ayameva hi thāvarā hoti. Bhikkhunīnaṁ pana ayaṁ na vaṭṭati, purimā yeva vaṭṭati. Kasmā? Bhikkhunisaṁgho hi antogāme vasati. Yadi evaṁ siyā, so etāya kammavācāya ticīvaraparihāraṁ na labheyya, atthi cassa parihāro. Tasmā purimā yeva vaṭṭati. Bhikkhunisaṁghassa hi dvepi sīmāyo labbhanti. Tattha bhikkhūnaṁ sīmaṁ ajjhottharitvāpi tassā antopi bhikkhunīnaṁ sīmaṁ sammannituṁ vaṭṭati. Bhikkhūnampi bhikkhunisīmāya eseva nayo. Na hi te aññamaññassa kamme gaṇapūrakā honti, na kammavācaṁ vaggaṁ karonti. Ettha ca nigamanagarānampi gāmeneva saṅgaho veditabbo.

Gāmūpacāroti parikkhittassa parikkhepo aparikkhittassa parikkhepokāso. Tesu adhiṭṭhitatecīvariko bhikkhu parihāraṁ na labhati.

1. Sappiniyaṁ (Sī)

Iti bhikkhūnaṁ avippavāsasīmā gāmañca gāmūpacārañca na ottharati, samānasaṁvāsakasīmāva ottharati. Samānasaṁvāsakasīmā cettha attano dhammatāya gacchati, avippavāsasīmā pana yattha samānasaṁvāsakasīmā, tattheva gacchati. Na hi tassā visuṁ nimittakittanaṁ atthi. Tattha sace avippavāsāya sammutikāle gāmo atthi, taṁ sā na ottharati. Sace pana sammatāya sīmāya pacchā gāmo nivisati, sopi sīmāsaṅkhyameva gacchati. Yathā ca pacchā niviṭṭho, evaṁ paṭhamaṁ niviṭṭhassa pacchā vaḍḍhitappadesopi sīmāsaṅkhyameva gacchati. Sacepi sīmāsammutikāle gehāni katāni, "pavisissāmā"ti ālayopi atthi, manussā pana appaviṭṭhā, porāṇakagāmaṁ[1] vā sagehameva[2] chaḍḍetvā aññattha gatā, agāmo yeva esa, sīmā ottharati. Sace pana ekampi kulaṁ paviṭṭhaṁ vā agataṁ vā atthi, gāmo yeva, sīmā na ottharati.

Evañca pana bhikkhave ticīvarena avippavāso samūhantabboti ettha samūhanantena bhikkhunā vattaṁ jānitabbaṁ. Tatridaṁ vattaṁ—Khaṇḍasīmāyaṁ ṭhatvā avippavāsasīmā na samūhantabbā, tathā avippavāsasīmāyaṁ ṭhatvā khaṇḍasīmāpi. Khaṇḍasīmāyaṁ pana ṭhitena khaṇḍasīmāva samūhanitabbā, tathā itarāya ṭhitena itarā. Sīmaṁ nāma dvīhi kāraṇehi samūhananti pakatiyā khuddakaṁ puna āvāsavaḍḍhanatthāya mahatiṁ vā kātuṁ, pakatiyā mahatiṁ puna aññesaṁ vihārokāsadānatthāya khuddakaṁ vā kātuṁ. Tattha sace khaṇḍasīmañca avippavāsasīmañca jānanti, samūhanituñceva bandhituñca sakkhissanti. Khaṇḍasīmaṁ pana jānantā avippavāsaṁ ajānantāpi samūhanituñceva bandhituñca sakkhissanti. Khaṇḍasīmaṁ ajānantā avippavāsaṁ yeva jānantā cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇa-uposathāgārādīsu nirāsaṅkaṭṭhānesu ṭhatvā appeva nāma samūhanituṁ sakkhissanti, paṭibandhituṁ pana na sakkhissanteva. Sace bandheyyuṁ, sīmāsambhedaṁ katvā vihāraṁ avihāraṁ kareyyuṁ. Tasmā na samūhanitabbā. Ye pana ubhopi na jānanti, te neva samūhanituṁ, na bandhituṁ sakkhissanti. Ayaṁ hi sīmā nāma kammavācāya vā asīmā hoti sāsanantaradhānena vā, na ca sakkā sīmaṁ ajānantehi kammavācā kātuṁ, tasmā na samūhanitabbā. Sādhukaṁ pana ñatvā yeva samūhanitabbā ca bandhitabbā cāti.

1. Porāṇakagāme (Sī)
2. Sace gehameva (Sī, Ka)

Gāmasīmādikathā

147. Evaṁ baddhasīmāvasena samānasaṁvāsañca ekūposathabhāvañca dassetvā idāni abaddhasīmesupi okāsesu taṁ dassento **Asammatāya bhikkhave sīmāya aṭṭhapitāyā**ti-ādimāha. Tattha **aṭṭhapitāyā**ti aparicchinnāya. Gāmaggahaṇena cettha nagarampi gahitameva hoti. Tattha yattake padese tassa gāmassa bhojakā baliṁ labhanti, so padeso appo vā hotu mahanto vā **gāmasīmā**tveva saṅkhyaṁ gacchati. **Nagaranigamasīmā**supi eseva nayo. Yampi ekasmiṁ yeva gāmakhette ekaṁ padesaṁ "ayaṁ visuṁ gāmo hotū"ti paricchinditvā rājā kassaci deti, sopi visuṁgāmasīmā hoti yeva. Tasmā sā ca itarā ca pakatigāmanagaranigamasīmā baddhasīmāsadisāyeva honti, kevalaṁ pana ticīvaravippavāsaparihāraṁ na labhanti.

Evaṁ gāmantavāsīnaṁ sīmāparicchedaṁ dassetvā idāni āraññakānaṁ sīmāparicchedaṁ dassento **agāmake ce**ti-ādimāha. Tattha **agāmake ce**ti gāma-nigama-nagara-sīmāhi aparicchinne aṭavippadese. Atha vā **agāmake ce**ti Viñjhāṭavisadise araññe bhikkhu vasati, athassa ṭhitokāsato samantā sattabbhantarā samānasaṁvāsakasīmāti attho. Ayaṁ sīmā ticīvaravippavāsaparihārampi labhati. Tattha ekaṁ abbhantaraṁ aṭṭhavīsati hatthappamāṇaṁ hoti, majjhe ṭhitassa samantā sattabbhantarā vinibbedhena cuddasa honti. Sace dve saṁghā visuṁ vinayakammāni karonti, dvinnaṁ sattabbhantarānaṁ antare aññaṁ ekaṁ sattabbhantaraṁ upacāratthāya ṭhapetabbaṁ. Sesā sattabbhantarasīmakathā Mahāvibhaṅge Udositasikkhāpadavaṇṇanāyaṁ vuttanayena gahetabbā.

Sabbā bhikkhave nadī asīmāti yā kāci nadīlakkhaṇappattā nadī nimittāni kittetvā "etaṁ baddhasīmaṁ karomā"ti katāpi asīmāva hoti, sā pana attano sabhāveneva baddhasīmāsadisā, sabbamettha saṁghakammaṁ kātuṁ vaṭṭati. **Samuddajātassaresu**pi eseva nayo. Ettha ca jātassaro nāma yena kenaci khaṇitvā akato sayaṁjātasobbho[1] samantato āgatena udakena pūrito tiṭṭhati.

1. Sayaṁjātasombho (Ka)

Evaṁ nadī-samudda-jātassarānaṁ baddhasīmābhāvaṁ paṭikkhipitvā puna tattha abaddhasīmāparicchedaṁ dassento **Nadiyā vā bhikkhave**ti-ādimāha. Tattha **yaṁ majjhimassa purisassa samantā udakukkhepā**ti yaṁ ṭhānaṁ majjhimassa purisassa samantato udakukkhepena paricchinnaṁ. Kathaṁ pana udakaṁ ukkhipitabbaṁ? Yathā akkhadhuttā dāruguḷaṁ khipanti, evaṁ udakaṁ vā vālikaṁ vā hatthena gahetvā thāmamajjhimena purisena sabbathāmena khipitabbaṁ. Yattha evaṁ khittaṁ udakaṁ vā vālikā vā patati, ayameko **udakukkhepo,** tassa anto hatthapāsaṁ vijahitvā ṭhito kammaṁ kopeti. Yāva parisā vaḍḍhati, tāva sīmāpi vaḍḍhati, parisapariyantako udakukkhepo yeva pamāṇaṁ. Jātassarasamuddesupi eseva nayo.

Ettha ca sace nadī n'ātidīghā hoti, pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvārā[1] sabbattha saṁgho nisīdati, udakukkhepasīmākammaṁ natthi, sakalāpi nadī etesaṁ yeva bhikkhūnaṁ pahoti. Yaṁ pana Mahāsumattherena vuttaṁ—"yojanaṁ pavattamānā yeva nadī, tatrāpi upari addhayojanaṁ pahāya heṭṭhā addhayojane kammaṁ kātuṁ vaṭṭatī"ti, taṁ Mahāpadumatthereneva paṭikkhittaṁ. Bhagavatā hi "timaṇḍalaṁ paṭicchādetvā yattha katthaci uttarantiyā bhikkhuniyā antaravāsako temiyatī"ti idaṁ nadiyā pamāṇaṁ vuttaṁ, na yojanaṁ vā addhayojanaṁ vā. Tasmā yā imassa Suttassa vasena pubbe vuttalakkhaṇā nadī, tassā pabhavato paṭṭhāya saṁghakammaṁ kātuṁ vaṭṭatīti. Sace panettha bahū bhikkhū visuṁ visuṁ kammaṁ karonti, sabbehi attano ca aññesañca udakukkhepaparicchedassa antarā añño udakukkhepo sīmantarikatthāya ṭhapetabbo. Tato adhikaṁ vaṭṭati yeva, ūnakaṁ pana na vaṭṭatīti vuttaṁ. Jātassarasamuddesupi eseva nayo.

Nadiyā pana kammaṁ karissāmāti gatehi sace nadī paripuṇṇā hoti samatittikā, udakasāṭikaṁ nivāsetvāpi antonadiyaṁ yeva kammaṁ kātabbaṁ. Sace na sakkonti, nāvāyapi ṭhatvā kātabbaṁ. Gacchantiyā pana nāvāya kātuṁ na vaṭṭati. Kasmā? Udakukkhepamattameva hi sīmā, taṁ nāvā sīghameva atikkāmeti. Evaṁ sati aññissā sīmāya ñatti, aññissā anusāvanā hoti, tasmā nāvaṁ arittena vā ṭhapetvā pāsāṇe vā

1. Yāva mukhadvāraṁ (Ka)

lambitvā[1] antonadiyaṁ jātarukkhe vā bandhitvā kammaṁ kātabbaṁ. Antonadiyaṁ baddha-aṭṭakepi antonadiyaṁ jātarukkhepi ṭhitehi kātuṁ vaṭṭati.

Sace pana rukkhassa sākhā vā tato nikkhantapāroho vā bahinadītīre vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito, sīmaṁ vā sodhetvā sākhaṁ vā chinditvā kammaṁ kātabbaṁ. Bahinadītīre jātarukkhassa antonadiyaṁ paviṭṭhasākhāya vā pārohe vā nāvaṁ bandhitvā kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Karontehi sīmā vā sodhetabbā, chinditvā vāssa bahi patiṭṭhitabhāvo nāsetabbo. Nadītīre pana khāṇukaṁ koṭṭetvā tattha baddhanāvāya na vaṭṭati yeva.

Nadiyaṁ setuṁ karonti, sace antonadiyaṁ yeva setu vā setupādā vā, setumhi ṭhitehi kammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Sace pana setu vā setupādā vā bahitīre patiṭṭhitā, kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati, sīmaṁ sodhetvā kātabbaṁ. Atha setupādā anto, setu pana ubhinnampi tīrānaṁ upari-ākāse ṭhito, vaṭṭati. Antonadiyaṁ pāsāṇo vā dīpako vā hoti, tassa yattakaṁ padesaṁ pubbe vuttappakāre pakativassakāle vassānassa catūsu māsesu udakaṁ ottharati, so nadīsaṅkhyameva gacchati. Ativuṭṭhikāle pana oghena otthaṭokāso na gahetabbo, so hi gāmasīmāsaṅkhyameva gacchati.

Nadito mātikaṁ nīharantā nadiyaṁ āvaraṇaṁ karonti, tañce ottharitvā vā vinibbijjhitvā vā udakaṁ gacchati, sabbattha pavattanaṭṭhāne kammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Sace pana āvaraṇena vā koṭṭakabandhanena[2] vā sotaṁ pacchijjati, udakaṁ na ppavattati, appavattanaṭṭhāne kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Āvaraṇamatthakepi kātuṁ na vaṭṭati. Sace koci āvaraṇappadeso pubbe vuttapāsāṇadīpakappadeso viya udakena ajjhotthariyati, tattha vaṭṭati. So hi nadīsaṅkhyameva gacchati. Nadiṁ vināsetvā taḷākaṁ karonti, heṭṭhā pāḷi baddhā, udakaṁ āgantvā taḷākaṁ pūretvā tiṭṭhati, ettha kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Upari pavattanaṭṭhāne heṭṭhā ca chaḍḍitamodakaṁ nadiṁ ottharitvā sandanaṭṭhānato paṭṭhāya vaṭṭati. Deve avassante hemantagimhesu vā sukkhanadiyāpi vaṭṭati, nadito nīhaṭamātikāya na vaṭṭati.

1. Laggetvā (Sī)
2. Koṭṭhakabandhanena (Sī, Syā)

Sace sā kālantarena bhijjitvā nadī hoti, vaṭṭati. Kāci nadī kālantarena uppatitvā gāmanigamasīmaṁ ottharitvā pavattati, nadī yeva hoti. Kammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Sace pana vihārasīmaṁ ottharati, vihārasīmātveva saṅkhyaṁ gacchati.

Samuddepi kammaṁ karontehi yaṁ padesaṁ uddhaṁ vaḍḍhana-udakaṁ vā pakativīci vā vegena āgantvā ottharati, tattha kātuṁ na vaṭṭati. Yasmiṁ pana padese pakativīciyo ottharitvā saṇṭhahanti, so udakantato paṭṭhāya antosamuddo nāma, tattha ṭhitehi kammaṁ kātabbaṁ. Sace ūmivego bādhati, nāvāya vā aṭṭake vā ṭhatvā kātabbaṁ. Tesu vinicchayo nadiyaṁ vuttanayeneva veditabbo. Samudde piṭṭhipāsāṇo hoti, taṁ kadāci ūmiyo āgantvā ottharanti, kadāci na ottharanti, tattha kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati. So hi gāmasīmāsaṅkhyameva gacchati. Sace pana vīcīsu āgatāsupi anāgatāsupi pakati-udakeneva otthariyati, vaṭṭati. Dīpako vā pabbato vā hoti, so ce dūre hoti macchabandhānaṁ agamanapathe, araññasīmāsaṅkhyameva gacchati. Tesaṁ gamanapariyantassa orato pana gāmasīmāsaṅkhyaṁ gacchati. Tattha gāmasīmaṁ asodhetvā kammaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Samuddo gāmasīmaṁ vā nigamasīmaṁ vā ottharitvā tiṭṭhati, samuddova hoti, tattha kammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Sace pana vihārasīmaṁ ottharati, vihārasīmātveva saṅkhyaṁ gacchati.

Jātassare kammaṁ karontehipi yattha pubbe vuttappakāre vassakāle vasse pacchinnamatte pivituṁ vā[1] hatthapāde vā dhovituṁ udakaṁ na hoti, sukkhati, ayaṁ na jātassaro gāmakhettasaṅkhyameva gacchati, tattha kammaṁ na kātabbaṁ. Yattha pana vuttappakāre vassakāle udakaṁ santiṭṭhati, ayameva jātassaro. Tassa yattake padese vassānaṁ cātumāse udakaṁ tiṭṭhati, tattha kammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Sace gambhīraṁ udakaṁ, aṭṭakaṁ bandhitvā tattha ṭhitehipi jātassarassa anto jātarukkhamhi baddha-aṭṭakepi kātuṁ vaṭṭati. Piṭṭhipāsāṇadīpakesu panettha nadiyaṁ vuttasadisova vinicchayo. Samavassadevakāle pahonakajātassaro pana sacepi dubbuṭṭhikāle vā gimhahemantesu vā sukkhati, nirudako hoti, tattha saṁghakammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Yaṁ Andhakaṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ "sabbo jātassaro sukkho

1. Pivituṁ vā nahāyituṁ vā (Syā)

anodako gāmakhettaṁ yeva bhajatī"ti. Taṁ na gahetabbaṁ. Sace panettha udakatthāya āvāṭaṁ vā pokkharaṇī-ādīni vā khaṇanti, taṁ ṭhānaṁ ajātassaro hoti, gāmasīmāsaṅkhyaṁ gacchati. Lābutipusakādivappe[1] katepi eseva nayo.

Sace pana taṁ pūretvā thalaṁ vā karonti, ekasmiṁ disābhāge pāḷiṁ bandhitvā sabbameva taṁ mahātaḷākaṁ vā karonti, sabbopi ajātassaro hoti, gāmasīmāsaṅkhyameva gacchati. Loṇīpi jātassarasaṅkhyameva gacchati. Vassike cattāro māse udakaṭṭhānokāse kammaṁ kātuṁ vaṭṭatīti.

148. **Sīmāya sīmaṁ sambhindantī**ti attano sīmāya paresaṁ baddhasīmaṁ sambhindanti. Sace hi porāṇakassa vihārassa puratthimāya disāya ambo ceva jambū cāti dve rukkhā aññamaññaṁ saṁsaṭṭhaviṭapā honti, tesu ambassa pacchimadisābhāge jambū, vihārasīmā ca jambuṁ anto katvā ambaṁ kittetvā baddhā hoti, atha pacchā tassa vihārassa puratthimāya disāya vihāraṁ katvā sīmaṁ bandhantā taṁ ambaṁ anto katvā jambuṁ kittetvā bandhanti, sīmāya sīmā sambhinnā hoti. Evaṁ chabbaggiyā akaṁsu, tenāha—"sīmāya sīmaṁ sambhindantī"ti.

Sīmāya sīmaṁ ajjhottharantīti attano sīmāya paresaṁ baddhasīmaṁ ajjhottharanti, paresaṁ baddhasīmaṁ sakalaṁ vā tassā padesaṁ vā anto katvā attano sīmaṁ bandhanti. **Sīmantarikaṁ ṭhapetvā sīmaṁ sammannitun**ti ettha sace paṭhamataraṁ katassa vihārassa sīmā asammatā hoti, sīmāya upacāro ṭhapetabbo. Sace sammatā hoti, pacchimakoṭiyā hatthamattā sīmantarikā ṭhapetabbā. Kurundiyaṁ vidatthimattampi, Mahāpaccariyaṁ caturaṅgulamattampi vaṭṭatīti vuttaṁ. Ekarukkhopi ca dvinnaṁ sīmānaṁ nimittaṁ hoti, so pana vaḍḍhanto sīmāsaṅkaraṁ karoti, tasmā na kātabbo.

Uposathabhedādikathā

149. **Cātuddasiko ca pannarasiko cā**ti ettha cātuddasikassa pubbakicce "ajjuposatho cātuddaso"ti vattabbaṁ.

---

1. Lābutimbarusakādivappe (Sī)

Adhammenavagganti-ādīsu sace ekasmiṁ vihāre catūsu bhikkhūsu vasantesu ekassa chandapārisuddhiṁ āharitvā tayo pārisuddhi-uposathaṁ karonti, tīsu vā vasantesu ekassa chandapārisuddhiṁ āharitvā dve pātimokkhaṁ uddisanti, **adhammena vaggaṁ** uposathakammaṁ hoti. Sace pana cattāropi sannipatitvā pārisuddhi-uposathaṁ karonti, tayo vā dve vā pātimokkhaṁ uddisanti, **adhammenasamaggaṁ** nāma hoti. Sace catūsu janesu ekassa pārisuddhiṁ āharitvā tayo pātimokkhaṁ uddisanti, tīsu vā janesu ekassa pārisuddhiṁ āharitvā dve pārisuddhi-uposathaṁ karonti, **dhammenavaggaṁ** nāma hoti. Sace pana cattāro ekattha vasantā sabbeva sannipatitvā pātimokkhaṁ uddisanti, tayo pārisuddhi-uposathaṁ karonti, dve aññamaññaṁ pārisuddhi-uposathaṁ karonti, **dhammenasamaggaṁ** nāma hotīti.

Pātimokkhuddesakathā

150. **Nidānaṁ uddisitvā avasesaṁ sutena sāvetabban**ti "suṇātu me bhante saṁgho -pa- āvikatā hissa phāsu hotī"ti imaṁ nidānaṁ uddisitvā "uddiṭṭhaṁ kho āyasmanto nidānaṁ, tatthāyasmante pucchāmi kaccittha parisuddhā, dutiyampi pucchāmi -pa- evametaṁ dhārayāmīti[1]. Sutā kho panāyasmantehi cattāro pārājikā dhammā -pa- avivadamānehi sikkhitabban"ti evaṁ avasesaṁ sutena sāvetabbaṁ. Etena nayena sesāpi cattāro pātimokkhuddesā veditabbā.

Savarabhayanti[2] aṭavimanussabhayaṁ. **Rājantarāyo**ti-ādīsu sace bhikkhūsu "uposathaṁ karissāmā"ti nisinnesu rājā āgacchati, ayaṁ rājantarāyo. Corā āgacchanti, ayaṁ corantarāyo. Davadāho vā āgacchati, āvāse vā aggi uṭṭhahati, ayaṁ aggantarāyo. Megho vā uṭṭheti, ogho vā āgacchati, ayaṁ udakantarāyo. Bahū manussā āgacchanti, ayaṁ manussantarāyo. Bhikkhuṁ yakkho gaṇhāti, ayaṁ amanussantarāyo. Byagghādayo caṇḍamigā āgacchanti, ayaṁ vāḷantarāyo. Bhikkhuṁ sappādayo ḍaṁsanti, ayaṁ sarīsapantarāyo. Bhikkhu gilāno vā hoti, kālaṁ vā karoti, verino vā taṁ māretukāmā gaṇhanti,

---

1. Dhārayāmīti vatvā (Syā)
2. Sañcarabhayanti (Syā)

ayaṁ jīvitantarāyo. Manussā ekaṁ vā bahū vā bhikkhū brahmacariyā cāvetukāmā gaṇhanti, ayaṁ brahmacariyantarāyo. Evarūpesu antarāyesu saṁkhittena pātimokkho uddisitabbo, paṭhamo vā uddeso uddisitabbo, ādimhi dve tayo cattāro vā. Ettha ca dutiyādīsu uddesesu yasmiṁ apariyosite antarāyo hoti, sopi suteneva sāvetabbo.

Anajjhiṭṭhāti anāṇattā, ayācitā vā. Ajjhesanā cettha saṁghena sammatadhammajjhesakāyattā vā saṁghattherāyattā vā, tasmiṁ dhammajjhesake asati Saṁghattheraṁ āpucchitvā vā tena yācito vā bhāsituṁ labhati. Saṁghattherenāpi sace vihāre bahū dhammakathikā honti, vārapaṭipāṭiyā vattabbā “tvaṁ dhammaṁ bhaṇa, dhammaṁ kathehi, dhammadānaṁ dehī”ti vā, vuttena tīhipi vidhīhi dhammo bhāsitabbo. “Osārehī”ti vutto pana osāretumeva labhati. “Kathehī”ti vutto kathetumeva. “Sarabhaññaṁ bhaṇāhī”ti vutto sarabhaññameva. Saṁghattheropi ca uccatare āsane nisinno yācituṁ na labhati. Sace upajjhāyo ceva saddhivihāriko ca honti, upajjhāyo ca naṁ uccāsane nisinno “bhaṇāhī”ti vadati, sajjhāyaṁ adhiṭṭhahitvā bhaṇitabbaṁ. Sace panettha daharā bhikkhū honti, tesaṁ “bhaṇāmī”ti bhaṇitabbaṁ.

Sace vihāre saṁghatthero attanoyeva nissitake bhaṇāpeti, aññe madhurabhāṇakepi nājjhesati, so aññehi vattabbo “bhante asukaṁ nāma bhaṇāpemā”ti. Sace “bhaṇāpethā”ti vā vadati, tuṇhī vā hoti, bhaṇāpetuṁ vaṭṭati. Sace pana paṭibāhati, na bhaṇāpetabbaṁ. Yadi anāgateyeva saṁghatthere dhammasavanaṁ āraddhaṁ, puna āgate ṭhapetvā āpucchanakiccaṁ natthi. Osāretvā pana kathentena āpucchitvā vā aṭṭhapetvāyeva vā kathetabbaṁ, kathentassa puna āgatepi eseva nayo.

Upanisinnakathāyapi saṁghattherova sāmī, tasmā tena sayaṁ vā kathetabbaṁ, añño vā bhikkhu “kathehī”ti vattabbo, no ca kho uccatare āsane nisinnena. Manussānaṁ pana “bhaṇāhī”ti vattuṁ vaṭṭati. Manussā attano jānanakabhikkhuṁ āpucchanti, tena theraṁ āpucchitvā kathetabbaṁ. Sace saṁghatthero “bhante ime pañhaṁ pucchantī”ti puṭṭho

“kathehī”ti vā bhaṇati, tuṇhī vā hoti, kathetuṁ vaṭṭati. Antaraghare anumodanādīsupi eseva nayo. Sace saṁghatthero vihāre vā antaraghare vā “maṁ anāpucchitvāpi katheyyāsī”ti anujānāti, laddhakappiyaṁ hoti, sabbattha vattuṁ vaṭṭati.

Sajjhāyaṁ karontenāpi thero āpucchitabboyeva. Ekaṁ āpucchitvā sajjhāyantassa aparo āgacchati, puna āpucchanakiccaṁ natthi. Sace vissamissāmīti ṭhapitassa āgacchati, puna ārabhantenāpi āpucchitabbaṁ. Saṁghatthere anāgateyeva āraddhaṁ sajjhāyantassāpi eseva nayo. Ekena saṁghattherena “maṁ anāpucchāpi yathāsukhaṁ sajjhāyāhī”ti anuññāte yathāsukhaṁ sajjhāyituṁ vaṭṭati. Aññasmiṁ pana āgate taṁ āpucchitvāva sajjhāyitabbaṁ.

151. **Attanā vā attānaṁ sammannitabban**ti attanā vā attā sammannitabbo. Pucchantena pana parisaṁ oloketvā sace attano upaddavo natthi vinayo pucchitabbo.

153. **Katepi okāse puggalaṁ tulayitvā**ti “atthi nu kho me ito upaddavo, natthī”ti evaṁ upaparikkhitvā. **Puramhākan**ti paṭhamaṁ amhākaṁ. **Paṭikaccevā**ti paṭhamatarameva. **Puggalaṁ tulayitvā okāsaṁ kātun**ti “bhūtameva nu kho āpattiṁ vadati, abhūtan”ti evaṁ upaparikkhitvā okāsaṁ kātuṁ anujānāmīti attho.

Adhammakammapaṭikkosanādikathā

154. **Adhammakammaṁ** vuttanayameva. **Paṭikkositun**ti vāretuṁ. **Diṭṭhimpi āvikātun**ti “adhammakammaṁ idaṁ na me khamatī”ti evaṁ aññassa santike attano diṭṭhiṁ pakāsetuṁ. **Catūhi pañcahī**ti-ādi tesaṁ anupaddavatthāya vuttaṁ. **Sañcicca na sāventī**ti yathā na suṇanti, evaṁ bhaṇissāmāti sañcicca saṇikaṁ uddisanti.

155. **Therādhikan**ti therādhīnaṁ, therāyattaṁ bhavitunti attho, therādheyyantipi pāṭho. Tasmā therena sayaṁ vā uddisitabbaṁ, añño vā ajjhesitabbo, ajjhesanavidhānañcettha dhammajjhesane vuttanayameva. **So**

na jānāti uposathaṁ vāti-ādīsu cātuddasikapannarasikabhedena duvidhaṁ saṁgha-uposathādibhedena navavidhañca uposathaṁ na jānāti, catubbidhaṁ uposathakammaṁ na jānāti, duvidhaṁ pātimokkhaṁ na jānāti, navavidhaṁ pātimokkhuddesaṁ na jānāti. **Yo tattha bhikkhu byatto paṭibalo**ti ettha kiñcāpi daharassāpi byattassa pātimokkho anuññāto, atha kho ettha ayamadhippāyo, sace therassa pañca vā cattāro vā tayo vā pātimokkhuddesā nāgacchanti, dve pana akhaṇḍā suvisadā vācuggatā honti, therāyattova pātimokkhā. Sace pana ettakampi visadaṁ kātuṁ na sakkoti, byattassa bhikkhuno āyatto hoti.

Sāmantā āvāsāti sāmantaṁ āvāsaṁ. **Sajjukan**ti tadaheva āgamanatthāya. **Navaṁ bhikkhuṁ āṇāpetun**ti ettha yo sakkoti uggahetuṁ, evarūpo āṇāpetabbo, na bālo.

Pakkhagaṇanādi-uggahaṇānujānanakathā

156. **Katimī**[1] **bhante**ti ettha katinaṁ pūraṇīti **katimī**[1]. **Kālavato**ti kālasseva, pagevāti attho.

158. **Yaṁ kālaṁ saratī**ti ettha sāyampi "ajjuposatho samannāharathā"ti ārocetuṁ vaṭṭati.

159. **Therena bhikkhunā navaṁ bhikkhuṁ āṇāpetun**ti etthāpi kiñci kammaṁ karonto vā sadākālameva eko vā bhāranittharaṇako vā sarabhāṇakadhammakathikādīsu aññataro vā na uposathāgārasammajjanatthaṁ āṇāpetabbo, avasesā pana vārena āṇāpetabbā. Sace āṇatto sammuñjaniṁ tāvakālikampi na labhati, sākhābhaṅgaṁ kappiyaṁ kāretvā sammajjitabbaṁ, tampi alabhantassa laddhakappiyaṁ hoti.

160. Āsanapaññāpanāṇattiyampi vuttanayeneva āṇāpetabbo. Āṇattena ca sace uposathāgāre āsanāni natthi, saṁghikāvāsatopi āharitvā paññapetvā puna āharitabbāni. Āsanesu asati kaṭasārakepi taṭṭikāyopi paññapetuṁ vaṭṭati, taṭṭikāsupi asati

1. Katamī (Sī, Syā)

sākhābhaṅgāni kappiyaṁ kāretvā paññapetabbāni, kappiyakārakaṁ alabhantassa laddhakappiyaṁ hoti.

161. Padīpakaraṇepi vuttanayeneva āṇāpetabbo. Āṇāpentena ca "asukasmiṁ nāma okāse telaṁ vā vaṭṭi vā kapallikā vā atthi, taṁ gahetvā karohī"ti vattabbo. Sace telādīni natthi, pariyesitabbāni. Pariyesitvā alabhantassa laddhakappiyaṁ hoti. Apica kapāle aggipi jāletabbo.

Disaṁgamikādivatthukathā

163. **Saṅgahetabbo**ti "sādhu bhante āgatāttha, idha bhikkhā sulabhā sūpabyañjanaṁ atthi, vasatha anukkaṇṭhamānā"ti evaṁ piyavacanena saṅgahetabbo. Punappunaṁ tathākaraṇavasena **anuggahetabbo.** "Āma vasissāmī"ti paṭivacanadāpanena **upalāpetabbo.** Atha vā catūhi paccayehi saṅgahetabbo ceva anuggahetabbo ca. Piyavacanena upalāpetabbo, kaṇṇasukhaṁ ālapitabboti attho. Cuṇṇādīhi **upaṭṭhāpetabbo. Āpatti dukkaṭassā**ti sace sakalopi saṁgho na karoti, sabbesaṁ dukkaṭaṁ. Idha neva therā na daharā muccanti, sabbehi vārena upaṭṭhāpetabbo. Attano vāre anupaṭṭhahantassa āpatti. Tena pana mahātherānaṁ pariveṇasammajjanadantakaṭṭhadānādīni na sāditabbāni, evampi sati mahātherehi sāyaṁpātaṁ upaṭṭhānaṁ āgantabbaṁ. Tena pana tesaṁ āgamanaṁ ñatvā paṭhamataraṁ mahātherānaṁ upaṭṭhānaṁ gantabbaṁ. Sacassa saddhiṁcarā bhikkhu-upaṭṭhākā atthi, "mayhaṁ upaṭṭhākā atthi, tumhe appossukkā viharathā"ti vattabbaṁ. Athāpissa saddhiṁcarā natthi, tasmiṁyeva pana vihāre eko vā dve vā vattasampannā vadanti "mayaṁ therassa kattabbaṁ karissāma, avasesā phāsu viharantū"ti, sabbesaṁ anāpatti.

So āvāso gantabboti uposathakaraṇatthāya anvaddhamāsaṁ gantabbo. So ca kho utuvasseyeva, vassāne pana yaṁ kattabbaṁ, taṁ dassetuṁ **vassaṁ vasanti bālā abyattā**ti-ādimāha. Tattha **na bhikkhave tehi bhikkhūhi tasmiṁ āvāse vassaṁ vasitabban**ti purimikāya pātimokkhuddesakena vinā na vassaṁ upagantabbaṁ. Sace so vassūpagatānaṁ

pakkamati vā vibbhamati vā kālaṁ vā karoti, aññasmiṁ satiyeva pacchimikāya vasituṁ vaṭṭati, asati aññattha gantabbaṁ, agacchantānaṁ dukkaṭaṁ. Sace pana pacchimikāya pakkamati vā vibbhamati vā kālaṁ vā karoti, māsadvayaṁ vasitabbaṁ.

Pārisuddhidānakathā

164. **Kāyena viññāpetī**ti pārisuddhidānaṁ yena kenaci aṅgapaccaṅgena viññāpeti jānāpeti. Vācaṁ[1] pana nicchāretuṁ sakkonto vācāya viññāpeti, ubhayathā sakkonto kāyavācāhi. **Saṁghena tattha gantvā uposatho kātabbo**ti sace bahū tādisā gilānā honti, saṁghena paṭipāṭiyā ṭhatvā sabbe hatthapāse kātabbā. Sace dūre dūre honti, saṁgho nappahoti, taṁ divasaṁ uposatho na kātabbo, natveva vaggena saṁghena uposatho kātabbo.

Tattheva pakkamatīti saṁghamajjhaṁ anāgantvā tatova katthaci gacchati. **Sāmaṇero paṭijānātī**ti "sāmaṇero ahan"ti evaṁ paṭijānāti, bhūtaṁyeva vā sāmaṇerabhāvaṁ āroceti, pacchā vā sāmaṇerabhūmiyaṁ tiṭṭhatīti attho. Esa nayo sabbattha.

Saṁghappatto pakkamatīti sabbantimena paricchedena uposathatthāya sannipatitānaṁ catunnaṁ bhikkhūnaṁ hatthapāsaṁ patvā pakkamati. Esa nayo sabbattha. Ettha ca ekena bahūnampi āhaṭā pārisuddhi āhaṭāva hoti. Sace pana so antarāmagge aññaṁ bhikkhuṁ disvā yesaṁ anena pārisuddhi gahitā, tesañca attano ca pārisuddhiṁ deti, tasseva pārisuddhi āgacchati, itarā pana bilāḷasaṅkhalikapārisuddhi nāma hoti, sā na āgacchati.

Sutto na ārocetīti āgantvā supati, "asukena pārisuddhi dinnā"ti na āroceti. **Pārisuddhihārakassa anāpattī**ti ettha sace sañcicca nāroceti, dukkaṭaṁ āpajjati, pārisuddhi pana āhaṭāva hoti. Asañcicca anārocitattā panassa anāpatti, ubhinnampi ca uposatho katoyeva hoti.

---

1. Paṭivācaṁ (Ka)

Chandadānakathā

165. Chandadānepi pārisuddhidāne vuttasadisoyeva vinicchayo. **Pārisuddhiṁ dentena chandampi dātun**ti ettha sace pārisuddhimeva deti, na chandaṁ, uposatho kato hoti. Yaṁ pana saṁgho aññaṁ kammaṁ karoti, taṁ akataṁ hoti. Chandameva deti, na pārisuddhiṁ, bhikkhusaṁghassa uposathopi kammampi katameva hoti, chandadāyakassa pana uposatho akato hoti. Sacepi koci bhikkhu nadiyā vā sīmāya vā uposathaṁ adhiṭṭhahitvā āgacchati, "kato mayā uposatho"ti acchituṁ na labhati, sāmaggī vā chando vā dātabbo.

167. **Saratipi uposathaṁ napi saratī**ti ekadā sarati, ekadā na sarati. **Atthi neva saratī**ti yo ekantaṁ neva sarati, tassa sammutidānakiccaṁ natthi. Anāgacchantopi kammaṁ na kopeti.

Saṁghuposathādikathā

168. **So deso sammajjitvā**ti taṁ desaṁ sammajjitvā, upayogatthe paccattaṁ. **Pānīyaṁ paribhojanīyan**ti-ādi pana uttānatthameva. Kasmā panetaṁ vuttaṁ? Uposathassa pubbakaraṇādidassanatthaṁ. Tenāhu Aṭṭhakathācariyā—

"Sammajjanī padīpo ca, udakaṁ āsanena ca.
Uposathassa etāni, 'pubbakaraṇan'ti vuccati".

Iti imāni cattāri 'pubbakaraṇan'ti akkhātāni.

"Chandapārisuddhi-utukkhānaṁ, bhikkhugaṇanā ca ovādo.
Uposathassa etāni, 'pubbakiccan'ti vuccati".

Iti imāni pañca pubbakaraṇato pacchā kattabbāni 'pubbakiccan'ti akkhātāni.

"Uposatho yāvatikā ca bhikkhū kammappattā,
Sabhāgāpattiyo ca na vijjanti.
Vajjanīyā ca puggalā tasmiṁ na honti,
'Pattakallan'ti vuccati".

Iti imāni cattāri 'pattakallan'ti akkhātānīti.

Tehi saddhinti tehi āgatehi saddhiṁ etāni pubbakaraṇādīni katvā uposatho kātabbo. **Ajja me uposatho**ti ettha sace pannaraso hoti, "ajja me uposatho pannaraso"tipi adhiṭṭhātuṁ vaṭṭati. Cātuddasikepi eseva nayo.

Āpattipaṭikammavidhikathā

169. **Bhagavatā paññattaṁ na sāpattikena uposatho kātabbo**ti idaṁ "yassa siyā āpattī"ti-ādivacaneneva pārisuddhidānapaññāpanena ca pārisuddhi-uposathapaññāpanena ca paññattaṁ hotīti veditabbaṁ. **Itthannāmaṁ āpattin**ti thullaccayādīsu ekissā nāmaṁ gahetvā "thullaccayaṁ āpattiṁ pācittiyaṁ āpattin"ti evaṁ vattabbaṁ. **Taṁ paṭidesemī**ti idaṁ "taṁ tumhamūle, taṁ tuyhamūle paṭidesemī"ti vuttepi suvuttameva hoti. **Passasī**ti idañca "passasi āvuso taṁ āpattiṁ, passatha bhante taṁ āpattin"ti evaṁ vattabbaṁ. **Āma passāmī**ti idaṁ pana "āma bhante passāmi, āma āvuso passāmī"ti evaṁ vuttampi suvuttameva hoti. **Āyatiṁ saṁvareyyāsī**ti ettha pana sace vuḍḍhataro, "āyatiṁ saṁvareyyāthā"ti vattabbo. Evaṁ vuttena pana "sādhu suṭṭhu saṁvarissāmī"ti vattabbameva.

Yadā nibbematikoti ettha sace panesa nibbematiko na hoti[1], vatthuṁ kittetvāva desetuṁ vaṭṭatīti Andhakaṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ. Tatrāyaṁ desanāvidhi, sace meghacchanne sūriye "kālo nu kho no"ti vematiko bhuñjati, tena bhikkhunā "ahaṁ bhante vematiko bhuñjiṁ", sace kālo atthi, "sambahulā dukkaṭā āpattiyo āpannomhi", no ce atthi, "sambahulā pācittiyā āpannomhī"ti evaṁ vatthuṁ kittetvā "ahaṁ bhante yā tasmiṁ vatthusmiṁ sambahulā dukkaṭā vā pācittiyā vā āpattiyo āpanno, tā tumhamūle paṭidesemī"ti vattabbaṁ[2], esa nayo sabbāpattīsu.

Na bhikkhave sabhāgā āpattīti ettha yaṁ dvepi janā vikālabhojanādinā sabhāgavatthunā āpattiṁ āpajjanti, evarūpā vatthusabhāgā

1. Hoti (Ka) 2. Evaṁ desetabbaṁ. (Ka)

“sabhāgā”ti vuccati. Vikālabhojanapaccayā āpannaṁ pana anatirittabhojanapaccayā āpannassa santike desetuṁ vaṭṭati. Yāpi cāyaṁ vatthusabhāgā, sāpi desitā sudesitāva. Aññaṁ pana desanapaccayā desako, paṭiggahaṇapaccayā paṭiggahako cāti ubhopi dukkaṭaṁ āpajjanti. Taṁ nānāvatthukaṁ hoti, tasmā aññamaññaṁ desetuṁ vaṭṭati.

170. **Sāmanto bhikkhu evamassa vacanīyo**ti ettha sabhāgoyeva vattabbo. Visabhāgassa hi vuccamāne bhaṇḍanakalahasaṁghabhedādīnipi honti, tasmā tassa avatvā “ito vuṭṭhahitvā paṭikarissāmī”ti ābhogaṁ katvā uposatho kātabboti Andhakaṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ.

Anāpattipannarasakādikathā

172. Anāpattipannarasake **te na jāniṁsū**ti sīmaṁ okkantāti vā okkamantīti vāti na jāniṁsu. **Athaññe āvāsikā bhikkhū āgacchantī**ti gāmaṁ vā araññaṁ vā kenaci karaṇīyena gantvā tesaṁ nisinnaṭṭhānaṁ āgacchanti. **Vaggā samaggasaññino**ti tesaṁ sīmaṁ okkantattā vaggā sīmaṁ okkantabhāvassa ajānanato samaggasaññino.

173. Vaggāvaggasaññipannarasake **te jānantī**ti pabbate vā thale vā ṭhitā sīmaṁ okkante vā okkamante vā passanti. Vematikapannarasakaṁ uttānameva.

175. Kukkuccapakatapannarasake yathā icchāya abhibhūto “icchāpakato”ti vuccati, evaṁ pubbabhāge sanniṭṭhānaṁ katvāpi karaṇakkhaṇe akappiye akappiyasaññitāsaṅkhātena kukkuccena abhibhūtā “kukkuccapakatā”ti veditabbā.

176. Bhedapurekkhārapannarasake akusalabalavatāya thullaccayaṁ vuttaṁ.

Sīmokkantikapeyyālakathā

177. Āvāsikena-āgantukapeyyāle yathā purime āvāsikena-āvāsikapeyyāle “te na jānanti, athaññe āvāsikā”ti-ādi vuttaṁ, evaṁ “te na jānanti, athaññe āgantukā”ti-ādinā

nayena sabbaṁ veditabbaṁ. Āgantukena-āvāsikapeyyāle pana yathā purimapeyyāle "āvāsikā bhikkhū sannipatantī"ti āgataṁ, evaṁ "āgantukā bhikkhū sannipatantī"ti ānetabbaṁ. Āgantukena-āgantukapeyyāle pana ubhayapadesu āgantukavasena yojetabboti.

178. **Āvāsikānaṁ bhikkhūnaṁ cātuddaso hoti, āgantukānaṁ pannaraso**ti ettha yesaṁ pannaraso, te tiroraṭṭhato vā āgatā, atītaṁ vā uposathaṁ cātuddasikaṁ akaṁsūti veditabbā. **Āvāsikānaṁ anuvattitabban**ti āvāsikehi "ajjuposatho cātuddaso"ti pubbakicce kariyamāne anuvattitabbaṁ, na paṭikkositabbaṁ. **Na akāmā dātabbā**ti na anicchāya dātabbā.

Liṅgādidassanakathā

179. **Āvāsikākāran**ti āvāsikānaṁ ākāraṁ. Esa nayo sabbattha. **Ākāro** nāma yena tesaṁ "vattasampannā vā na vā"ti ācārasaṇṭhānaṁ gayhati. **Liṅgaṁ** nāma yaṁ te tattha tattha līne gamayati, adissamānepi jānāpetīti attho. **Nimittaṁ** nāma yaṁ disvā te atthīti ñāyanti. **Uddeso nāma** yena te evarūpaparikkhārāti uddisanti, apadesaṁ labhantīti attho. Sabbametaṁ supaññattamañcapīṭhādīnañceva padasaddādīnañca adhivacanaṁ, yathāyogaṁ pana yojetabbaṁ. **Āgantukākārā**dīsupi eseva nayo. Tattha **aññātakan**ti aññesaṁ santakaṁ. **Pādānaṁ dhotaṁ udakanissekan**ti pādānaṁ dhotānaṁ udakanissekaṁ. Bahuvacanassa ekavacanaṁ veditabbaṁ. Pādānaṁ dhota-udakanissekanti vā pāṭho, pādānaṁ dhovana-udakanissekanti attho.

180. Nānāsaṁvāsakādivatthūsu **samānasaṁvāsakadiṭṭhin**ti "samānasaṁvāsakā ete"ti diṭṭhiṁ. **Na pucchantī**ti tesaṁ laddhiṁ na pucchanti, apucchitvāva vattapaṭipattiṁ katvā ekato uposathaṁ karonti. **Nābhivitarantī**ti nānāsaṁvāsakabhāvaṁ madditūṁ abhibhavituṁ na sakkonti, taṁ diṭṭhiṁ na nissajjāpentīti attho.

Nagantabbagantabbavārakathā

181. **Sabhikkhukā āvāsā**ti yasmiṁ āvāse uposathakārakā bhikkhū atthi, tamhā āvāsā yaṁ na sakkoti tadaheva

āgantuṁ, so āvāso uposathaṁ akatvā na gantabbo. **Aññatra saṁghenā**ti saṁghappahonakehi bhikkhūhi vinā. **Aññatra antarāyā**ti pubbe vuttaṁ dasavidhaṁ antarāyaṁ vinā. Sabbantimena pana paricchedena attacatutthena[1] antarāye vā sati gantuṁ vaṭṭati. **Anāvāso**ti navakammasālādiko yo koci padeso. Yathā ca āvāsādayo na gantabbā, evaṁ sace vihāre uposathaṁ karonti, uposathādhiṭṭhānatthaṁ sīmāpi nadīpi na gantabbā. Sace panettha koci bhikkhu hoti, tassa santikaṁ gantuṁ vaṭṭati. Vissaṭṭha-uposathāpi āvāsā gantuṁ vaṭṭati, evaṁ gato adhiṭṭhātumpi labhati. Āraññakenāpi bhikkhunā uposathadivase gāme piṇḍāya caritvā attano vihārameva āgantabbaṁ, sace aññaṁ vihāraṁ okkamati, tattha uposathaṁ katvāva āgantabbaṁ, akatvā na vaṭṭati.

182. **Yaṁ jaññā sakkomi ajjeva gantun**tiyaṁ jāneyya "ajjeva tattha gantuṁ sakkomī"ti, evarūpo āvāso gantabbo. Tattha bhikkhūhi saddhiṁ uposathaṁ karontenāpi hi iminā neva uposathantarāyo kato bhavissatīti.

Vajjanīyapuggalasandassanakathā

183. **Bhikkhuniyā nisinnaparisāyā**ti-ādīsu hatthapāsupagamanameva pamāṇaṁ. **Aññatra avuṭṭhitāya parisāyā**ti idaṁ hi pārivāsiyapārisuddhidānaṁ nāma parisāya vuṭṭhitakālato paṭṭhāya na vaṭṭati, avuṭṭhitāya pana vaṭṭati. Tenāha "aññatra avuṭṭhitāya parisāyā"ti. Tassa lakkhaṇaṁ Bhikkhunivibhaṅge pārivāsiyachandadānavaṇṇanato gahetabbaṁ. **Anuposathe**ti cātuddasiko ca pannarasiko cāti ime dve uposathe ṭhapetvā aññasmiṁ divase. **Aññatra saṁghasāmaggiyā**ti yā Kosambakabhikkhūnaṁ viya bhinne saṁghe puna saṁghasāmaggī kariyati, tathārūpiṁ saṁghasāmaggiṁ ṭhapetvā. Tadā ca "suṇātu me bhante saṁgho ajjuposatho sāmaggī"ti vatvā kātabbo. Ye pana kismiñcideva appamattake uposathaṁ ṭhapetvā puna samaggā honti, tehi uposatheyeva kātabboti.

Uposathakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. ...attacatutthena attapañcamena vā (Ka), attacatutthena vā attapañcamena vā (Syā)

3. Vassūpanāyikakkhandhaka

Vassūpanāyikānujānanakathā

184. Vassūpanāyikakkhandhake **apaññatto**ti ananuññāto, asaṁvihito vā. **Te idha bhikkhū**ti te bhikkhū, idhasaddo nipātamatto. **Saṅghātaṁ āpādentā**ti vināsaṁ āpādentā. **Saṁkasāyissantī**ti appossukkā nibaddhavāsaṁ vasissanti. **Sakuntakā**ti sakuṇā. **Vassāne vassaṁ upagantun**ti vassānanāmake temāse vassaṁ upagantabbanti attho. **Kati nu kho vassūpanāyikā**ti kati nu kho vassūpagamanāni. **Aparajjugatāyā**ti ettha aparajju gatāya assāti aparajjugatā, tassā aparajjugatāya, atikkantāya aparasmiṁ divaseti attho. Dutiyanayepi māso gatāya assāti **māsagatā,** tassā māsagatāya, atikkantāya māse paripuṇṇeti attho. Tasmā āsāḷhīpuṇṇamāya anantare pāṭipadadivase, āsāḷhīpuṇṇamito vā aparāya puṇṇamāya anantare pāṭipadadivaseyeva vihāraṁ paṭijaggitvā pānīyaṁ paribhojanīyaṁ upaṭṭhapetvā sabbaṁ cetiyavandanādisāmīcikammaṁ niṭṭhāpetvā "imasmiṁ vihāre imaṁ temāsaṁ vassaṁ upemī"ti sakiṁ vā dvattikkhattuṁ vā vācaṁ nicchāretvā vassaṁ upagantabbaṁ.

Vassānecārikāpaṭikkhepādikathā

185-6. **Yo pakkameyyā**ti ettha anapekkhagamanena vā aññattha aruṇaṁ uṭṭhāpanena vā āpatti veditabbā. **Yo atikkameyyā**ti ettha vihāragaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sace hi taṁ divasaṁ vihārasatassa upacāraṁ okkamitvā atikkamati, sataṁ āpattiyo. Sace pana vihārūpacāraṁ atikkamitvā aññassa vihārassa upacāraṁ anokkamitvāva nivattati, ekā eva āpatti. Kenaci antarāyena purimikaṁ anupagatena pacchimikā upagantabbā.

Vassaṁ ukkaḍḍhitukāmoti vassanāmakaṁ paṭhamamāsaṁ ukkaḍḍhitukāmo, sāvaṇamāsaṁ akatvā puna āsāḷhīmāsameva kattukāmoti attho. **Āgame juṇhe**ti āgame māseti attho. **Anujānāmi bhikkhave rājūnaṁ anuvattitun**ti ettha vassukkaḍḍhane bhikkhūnaṁ kāci parihāni nāma natthīti

anuvattituṁ anuññātaṁ, tasmā aññasmimpi dhammike kamme anuvattitabbaṁ. Adhammike pana na kassaci anuvattitabbaṁ.

Sattāhakaraṇīyānujānanakathā

187-8. Sattāhakaraṇīyesu **sattāhakaraṇīyena gantun**ti sattāhabbhantare yaṁ kattabbaṁ, taṁ sattāhakaraṇīyaṁ, tena sattāhakaraṇīyena karaṇabhūtena gantuṁ anujānāmīti attho. **Pahite gantun**ti imehi sattahi bhikkhu-ādīhi dūte pahiteyeva gantuṁ anujānāmīti attho. **Sattāhaṁ sannivatto kātabbo**ti sattāheyeva sannivattitabbo, aṭṭhamo aruṇo tattheva na uṭṭhāpetabboti attho.

Bhikkhunisaṁghaṁ uddissāti ito paṭṭhāya vaccakuṭi jantāgharaṁ jantāgharasālāti imāni tīṇi parihīnāni.

189. **Udositādīni** udositasikkhāpadādīsu vuttāneva. **Rasavatī**ti bhattagehaṁ vuccati. **Vāreyyaṁ** Sañcarittasikkhāpade vuttameva. **Purāyaṁ suttanto palujjatī**ti yāva ayaṁ suttanto na palujjati, yāva ayaṁ suttanto na vinassati. **Aññataraṁ vā panassa kiccaṁ hoti karaṇīyaṁ vā**ti etena parisaṅkhataṁ yaṁkiñci karaṇīyaṁ saṅgahitaṁ hoti. Sabbattha ca "icchāmi dānañca dātuṁ dhammañca sotuṁ bhikkhū ca passitun"ti imināva kappiyavacanena pesite gantabbaṁ, etesaṁ vā vevacanena. Peyyālakkamo pana evaṁ veditabbo, yathā "upāsakena saṁghaṁ uddissa vihārādayo kārāpitā honti, sambahule bhikkhū uddissa, ekaṁ bhikkhuṁ uddissa, bhikkhunisaṁghaṁ uddissa, sambahulā bhikkhuniyo, ekaṁ bhikkhuniṁ, sambahulā sikkhamānāyo, ekaṁ sikkhamānaṁ, sambahule sāmaṇere, ekaṁ sāmaṇeraṁ, sambahulā sāmaṇeriyo, ekaṁ sāmaṇeriṁ uddissa attano atthāya nivesanaṁ kārāpitaṁ hotī"ti vuttaṁ, evameva "upāsikāya, bhikkhunā, bhikkhuniyā, sikkhamānāya, sāmaṇerena, sāmaṇeriyā saṁghaṁ uddissā"ti sabbaṁ vattabbaṁ. Etesu sattappakāresu karaṇīyesu pahite gantabbaṁ.

Pañcannaṁappahitepi-anujānanakathā

193. **Pañcannaṁ sattāhakaraṇīyenā**ti etesaṁ bhikkhu-ādīnaṁ sahadhammikānaṁ "gilānabhattaṁ vā gilānupaṭṭhākabhattaṁ vā bhesajjaṁ vā

pariyesissāmi, pucchissāmi vā upaṭṭhahissāmi vā”ti evamādinā parato vitthāretvā dassitena kāraṇena appahitepi gantabbaṁ, [1]pageva pahite. Bhikkhu gilāno hoti, anabhirati uppannā hoti, kukkuccaṁ uppannaṁ hoti, diṭṭhigataṁ uppannaṁ hoti, garudhammaṁ ajjhāpanno hoti parivāsāraho, mūlāya paṭikassanāraho hoti, mānattāraho, abbhānāraho, saṁgho kammaṁ kattukāmo hoti, kataṁ vā saṁghena kammaṁ hotīti etehi dasahi kāraṇehi bhikkhussa santikaṁ gantabbaṁ. Bhikkhuniyā santikaṁ navahi kāraṇehi gantabbaṁ, sikkhamānāya santikaṁ chahi—dito catūhi, sikkhā kuppitā hoti, upasampajjitukāmo hotīti. Sāmaṇerassāpi chahi—ādito catūhi, vassaṁ pucchitukāmo upasampajjitukāmo hotīti. Sāmaṇeriyā upasampadaṁ apanetvā sikkhāpadaṁ dātukāmo hotīti iminā saddhiṁ pañcahi[1]. Parato mātāpitūnaṁ anuññātaṭṭhānepi eseva nayo. Andhakaṭṭhakathāyaṁ pana “ye mātāpitūnaṁ upaṭṭhakā ñātakā vā aññātakā vā, tesampi appahite gantuṁ vaṭṭatī”ti vuttaṁ, taṁ neva Aṭṭhakathāyaṁ, na Pāḷiyā vuttaṁ, tasmā na gahetabbaṁ.

Pahiteyeva-anujānanakathā

199. **Bhikkhugatiko**ti ekasmiṁ vihāre bhikkhūhi saddhiṁ vasanakapuriso. **Undriyatī**ti palujjati. **Bhaṇḍaṁ chedāpitan**ti dabbasambhārabhaṇḍaṁ chedāpitaṁ. **Āvahāpeyyun**ti āharāpeyyuṁ. **Dajjāhan**ti dajje ahaṁ. **Saṁghakaraṇīyenā**ti ettha yaṁkiñci uposathāgārādīsu senāsanesu cetiyachattavedikādīsu vā kattabbaṁ, antamaso bhikkhuno puggalikasenāsanampi, sabbaṁ saṁghakaraṇīyameva. Tasmā tassa nipphādanatthaṁ dabbasambhārādīni vā āharituṁ vaḍḍhakīpabhutīnaṁ bhattavetanādīni vā dāpetuṁ gantabbaṁ.

Ayaṁ panettha Pāḷimuttakaratticchedavinicchayo—dhammasavanatthāya animantitena gantuṁ na vaṭṭati. Sace ekasmiṁ mahāvāse paṭhamaṁyeva katikā katā hoti “asukadivasaṁ nāma sannipatitabban”ti, nimantitoyeva nāma hoti, gantuṁ vaṭṭati. “Bhaṇḍakaṁ dhovissāmī”ti gantuṁ na vaṭṭati. Sace

1-1. Ettakā Pāḷi Sī-Syā-potthakesu natthi.

pana ācariyupajjhāyā pahiṇanti, vaṭṭati. Nātidūre vihāro hoti, tattha gantvā ajjeva āgamissāmīti sampāpuṇituṁ na sakkoti, vaṭṭati. Uddesaparipucchādīnaṁ atthāyapi gantuṁ na vaṭṭati. "Ācariyaṁ passissāmī"ti pana gantuṁ labhati. Sace pana naṁ ācariyo "ajja mā gacchā"ti vadati, vaṭṭati. Upaṭṭhākakulaṁ vā ñātikulaṁ vā dassanāya gantuṁ na labhatīti.

Antarāye anāpattivassacchedakathā

201. **Yena gāmo, tena gantun**ti-ādīsu sace gāmo avidūraṁ gato[1] hoti. Tattha piṇḍāya caritvā vihārameva āgantvā vasitabbaṁ. Sace dūraṁ gato, sattāhavārena aruṇo uṭṭhāpetabbo. Na sakkā ce hoti, tatreva sabhāgaṭṭhāne vasitabbaṁ. Sace manussā yathāpavattāni salākabhattādīni denti, "na mayaṁ tasmiṁ vihāre vasimhā"ti vattabbā. "Mayaṁ vihārassa vā pāsādassa vā na dema, tumhākaṁ dema, yattha katthaci vasitvā bhuñjathā"ti vutte pana yathāsukhaṁ bhuñjitabbaṁ, tesaṁyeva taṁ pāpuṇāti. "Tumhākaṁ vasanaṭṭhāne pāpuṇāpetvā bhuñjathā"ti vutte pana yattha vasanti, tattha netvā vassaggena pāpuṇāpetvā bhuñjitabbaṁ.

Sace pavāritakāle vassāvāsikaṁ denti, yadi sattāhavārena aruṇaṁ uṭṭhāpayiṁsu, gahetabbaṁ. Chinnavassehi pana "na mayaṁ tattha vasimha, chinnavassā mayan"ti vattabbaṁ. Yadi "yesaṁ amhākaṁ senāsanaṁ pāpitaṁ, te gaṇhantū"ti vadanti, gahetabbaṁ. Yaṁ pana vihāre upanikkhittakaṁ mā vinassīti idha āhaṭaṁ cīvarādivebhaṅgiyabhaṇḍaṁ, taṁ tattheva gantvā apaloketvā bhājetabbaṁ. "Ito ayyānaṁ cattāro paccaye dethā"ti kappiyakārakānaṁ dinne khettavatthu-ādike tatruppādepi eseva nayo. Saṁghikaṁ hi vebhaṅgiyabhaṇḍaṁ antovihāre vā bahisīmāya vā hotu, bahisīmāya ṭhitānaṁ apaloketvā bhājetuṁ na vaṭṭati. Ubhayattha ṭhitampi pana antosīmāya ṭhitānaṁ apaloketvā bhājetuṁ vaṭṭatiyeva.

---

1. Avidūrato (Sī)

Saṁghabhede-anāpattivassacchedakathā

202. **Saṁgho bhinno**ti ettha bhinne saṁghe gantvā karaṇīyaṁ natthi, yo pana "bhijjissatī"ti āsaṅkito, taṁ sandhāya "bhinno"ti vuttaṁ. **Sambahulāhi bhikkhunīhi saṁgho bhinno**ti ettha na bhikkhunīhi saṁgho bhinnoti daṭṭhabbo, vuttañhetaṁ "na kho Upāli bhikkhunī saṁghaṁ bhindatī"ti. Etā pana nissāya anubalaṁ katvā yaṁ saṁghaṁ "bhikkhū bhindeyyun"ti āsaṅkā hoti, taṁ sandhāyetaṁ vuttaṁ.

Vajādīsuvassūpagamanakathā

203. **Vajo**ti gopālakānaṁ nivāsaṭṭhānaṁ. **Yena vajo**ti ettha vajena saddhiṁ gatassa vassacchede anāpatti.

Upakaṭṭhāyāti āsannāya. **Satthe vassaṁ upagantun**ti ettha vassūpanāyikadivase tena bhikkhunā upāsakā vattabbā "kuṭikā laddhuṁ vaṭṭatī"ti. Sace karitvā denti, tattha pavisitvā "idha vassaṁ upemī"ti tikkhattuṁ vattabbaṁ. No ce denti, sālāsaṅkhepena ṭhitasakaṭassa heṭṭhā upagantabbaṁ. Tampi alabhantena ālayo kātabbo, satthe pana vassaṁ upagantuṁ na vaṭṭati. Ālayo nāma "idha vassaṁ vasissāmī"ti cittuppādamattaṁ. Sace maggappaṭipanneyeva satthe pavāraṇadivaso hoti, tattheva pavāretabbaṁ. Atha sattho antovasseyeva bhikkhunā patthitaṭṭhānaṁ patvā atikkamati, patthitaṭṭhāne vasitvā tattha bhikkhūhi saddhiṁ pavāretabbaṁ. Athāpi sattho antovasseyeva antarā ekasmiṁ gāme tiṭṭhati vā vippakirati vā, tasmiṁyeva gāme bhikkhūhi saddhiṁ vasitvā pavāretabbaṁ, apavāretvā tato paraṁ gantuṁ na vaṭṭati.

Nāvāyaṁ vassaṁ upagacchantenāpi kuṭiyaṁyeva upagantabbaṁ. Pariyesitvā alabhantena ālayo kātabbo. Sace antotemāsaṁ nāvā samuddeyeva hoti, tattheva pavāretabbaṁ. Atha nāvā kūlaṁ labhati, ayañca parato gantukāmo hoti, gantuṁ na vaṭṭati. Nāvāya laddhagāmeyeva vasitvā bhikkhūhi saddhiṁ pavāretabbaṁ. Sacepi nāvā anutīrameva aññattha gacchati, bhikkhu ca paṭhamaṁ laddhagāmeyeva vasitukāmo, nāvā gacchatu, bhikkhunā tattheva vasitvā bhikkhūhi saddhiṁ pavāretabbaṁ.

Iti vaje satthe nāvāyanti tīsu ṭhānesu natthi vassacchede āpatti, pavāretuñca labhati. Purimesu pana "vāḷehi ubbāḷhā hontī"ti-ādīsu saṁghabhedapariyantesu vatthūsu kevalaṁ anāpatti hoti, pavāretuṁ pana na labhati.

204. **Na bhikkhave rukkhasusire**ti ettha suddhe rukkhasusireyeva na vaṭṭati, mahantassa pana rukkhasusirassa anto padaracchadanaṁ kuṭikaṁ katvā pavisanadvāraṁ yojetvā upagantuṁ vaṭṭati. Rūkkhaṁ chinditvā khāṇukamatthake padaracchadanaṁ kuṭikaṁ katvāpi vaṭṭatiyeva. **Rukkhaviṭabhiyā**ti etthāpi suddhe viṭapamatte na vaṭṭati. Mahāviṭape pana aṭṭakaṁ bandhitvā tattha padaracchadanaṁ kuṭikaṁ katvā upagantabbaṁ. **Asenāsanikenā**ti yassa pañcannaṁ chadanānaṁ aññatarena channaṁ yojitadvārabandhanaṁ senāsanaṁ natthi, tena na upagantabbaṁ. **Na bhikkhave chavakuṭikāyan**ti chavakuṭikā nāma ṭaṅkitamañcādibhedā kuṭi, tattha upagantuṁ na vaṭṭati. Susāne pana aññaṁ kuṭikaṁ katvā upagantuṁ vaṭṭati. **Na bhikkhave chatte**ti etthāpi catūsu thambhesu chattaṁ ṭhapetvā āvaraṇaṁ katvā dvāraṁ yojetvā upagantuṁ vaṭṭati, chattakuṭikā nāmesā hoti. **Cāṭiyā**ti etthāpi mahantena kapallena chatte vuttanayena kuṭiṁ katvā upagantuṁ vaṭṭati.

Adhammikakatikādikathā

205. **Evarūpā katikā**ti ettha aññāpi yā īdisī adhammikā katikā hoti, sā na kātabbāti attho. Tassā lakkhaṇaṁ Mahāvibhaṅge vuttaṁ.

207-8. **Paṭissave ca āpatti dukkaṭassā**ti ettha na kevalaṁ "imaṁ temāsaṁ idha vassaṁ vasathā"ti etasseva paṭissave āpatti, "imaṁ temāsaṁ bhikkhaṁ gaṇhatha, ubhopi mayaṁ idha vassaṁ vasissāma, ekato uddisāpessāmā"ti evamādināpi tassa tassa paṭissave dukkaṭaṁ, tañca kho paṭhamaṁ suddhacittassa pacchā visaṁvādanapaccayā, paṭhamampi asuddhacittassa pana paṭissave pācittiyaṁ, visaṁvādane dukkaṭanti pācittiyena saddhiṁ dukkaṭaṁ yujjati.

So tadaheva akaraṇīyoti-ādīsu sace vassaṁ anupagantvā vā pakkamati, upagantvā vā sattāhaṁ bahiddhā vītināmeti, purimikā ca na paññāyati, paṭissave ca āpatti. Vassaṁ upagantvā pana aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā tadaheva sattāhakaraṇīyena pakkamantassāpi antosattāhe nivattantassa anāpatti. Ko pana vādo dvīhatīhaṁ vasitvā antosattāhe nivattantassa. **Dvīhatīhaṁ vasitvā**ti etthāpi nirapekkheneva upacārātikkame vassacchedo veditabbo. Sace idha vasissāmīti ālayo atthi, asatiyā pana vassaṁ na upeti, gahitasenāsanaṁ suggahitaṁ, chinnavasso na hoti, pavāretuṁ labhatiyeva.

Sattāhaṁ anāgatāya pavāraṇāyāti ettha navamito paṭṭhāya gantuṁ vaṭṭati, āgacchatu vā mā vā, anāpatti. Sesaṁ uttānamevāti.

Vassūpanāyikakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pavāraṇākkhandhaka

Aphāsukavihārakathā

209. Pavāraṇākkhandhake **neva ālapeyyāma na sallapeyyāmā**ti ettha **ālāpo** nāma paṭhamavacanaṁ. **Sallāpo** pacchimavacanaṁ. **Hatthavilaṅghakenā**ti hatthukkhepakena. **Pasusaṁvāsan**ti pasūnaṁ viya saṁvāsaṁ. Pasavopi hi attano uppannaṁ sukhadukkhaṁ aññamaññassa na ārocenti, paṭisanthāraṁ na karonti, tathā etepi na akaṁsu. Tasmā nesaṁ saṁvāso "pasusaṁvāso"ti vuccati. Esa nayo sabbattha. **Na bhikkhave mūgabbataṁ titthiyasamādānan**ti imaṁ temāsaṁ na kathetabbanti evarūpaṁ vatasamādānaṁ na kātabbaṁ, adhammakatikā hesā. **Aññamaññānulomatā**ti aññamaññaṁ vattuṁ anulomabhāvo. Vadantu maṁ āyasmantoti hi vadantaṁ sakkā hoti kiñci vattuṁ, na itaraṁ. **Āpattivuṭṭhānatā vinayapurekkhāratā**ti āpattīhi vuṭṭhānabhāvo vinayaṁ purato katvā caraṇabhāvo. "Vadantu maṁ āyasmanto"ti hi evaṁ vadanto āpattīhi vuṭṭhahissati, vinayañca purakkhatvā viharissatīti[1] vuccati.

210. **Suṇātu me bhante saṁgho, ajja pavāraṇā, yadi saṁghassa pattakallaṁ, saṁgho pavāreyyā**ti ayaṁ sabbasaṅgāhikā nāma ñatti, evañhi vutte tevācikaṁ dvevācikaṁ ekavācikañca pavāretuṁ vaṭṭati, samānavassikaṁ na vaṭṭati. Tevācikaṁ pavāreyyāti vutte pana tevācikameva vaṭṭati, aññaṁ na vaṭṭati. Dvevācikaṁ pavāreyyāti vutte dvevācikañca tevācikañca vaṭṭati, ekavācikañca samānavassikañca na vaṭṭati. Ekavācikaṁ pavāreyyāti vutte pana ekavācikadvevācikatevācikāni vaṭṭanti, samānavassikameva na vaṭṭati. Samānavassikanti vutte sabbaṁ vaṭṭati.

211. **Acchantī**ti nisinnāva honti, na uṭṭhahanti. **Tadamantarā**ti tadantarā, tāvatakaṁ[2] kālanti attho.

---

1. Viharatīti (Sī, Syā)

2. Tāvattakaṁ (Syā)

Pavāraṇābhedakathā

212. **Cātuddasikā ca pannarasikā cā**ti ettha cātuddasikāya 'ajja pavāraṇā cātuddasī"ti evaṁ pubbakiccaṁ kātabbaṁ, pannarasikāya "ajja pavāraṇā pannarasī"ti.

Pavāraṇakammesu sace ekasmiṁ vihāre pañcasu bhikkhūsu vasantesu ekassa pavāraṇaṁ āharitvā cattāro gaṇañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, catūsu tīsu vā vasantesu ekassa pavāraṇaṁ āharitvā tayo vā dve vā saṁghañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, sabbametaṁ adhammenavaggaṁ pavāraṇakammaṁ.

Sace pana sabbepi pañca janā ekato sannipatitvā gaṇañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, cattāro tayo vā dve vā vasantā ekato sannipatitvā saṁghañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, sabbametaṁ adhammenasamaggaṁ pavāraṇakammaṁ.

Sace pañcasu janesu ekassa pavāraṇaṁ āharitvā cattāro saṁghañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, catūsu tīsu vā ekassa pavāraṇaṁ āharitvā tayo vā dve vā gaṇañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, sabbametaṁ dhammenavaggaṁ pavāraṇakammaṁ.

Sace pana sabbepi pañca janā ekato sannipatitvā saṁghañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, cattāro vā tayo vā ekato sannipatitvā gaṇañattiṁ ṭhapetvā pavārenti, dve aññamaññaṁ pavārenti, ekako vasanto adhiṭṭhānapavāraṇaṁ karoti, sabbametaṁ dhammenasamaggaṁ nāma pavāraṇakammanti.

Pavāraṇādānānujānanakathā

213. **Dinnā hoti pavāraṇā**ti ettha evaṁ dinnāya pavāraṇāya pavāraṇāhārakena saṁghaṁ upasaṅkamitvā evaṁ pavāretabbaṁ "tisso bhante bhikkhu saṁghaṁ pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatu taṁ bhante saṁgho anukampaṁ upādāya, passanto paṭikarissati. Dutiyampi. Tatiyampi bhante Tisso bhikkhu saṁghaṁ pavāreti -pa- paṭikarissatī"ti. Sace pana vuḍḍhataro hoti, "āyasmā bhante Tisso"ti vattabbaṁ, evañhi tena tassatthāya pavāritaṁ hotīti.

Pavāraṇaṁ dentena chandampi dātunti ettha chandadānaṁ Uposathakkhandhake vuttanayeneva veditabbaṁ. Idhāpi ca chandadānaṁ avasesakammatthāya. Tasmā sace pavāraṇaṁ dento chandaṁ deti, vuttanayena āhaṭāya pavāraṇāya tena ca bhikkhunā saṁghena ca pavāritameva hoti. Atha pavāraṇameva deti, na chandaṁ, tassa ca pavāraṇāya ārocitāya saṁghena ca pavārite sabbesaṁ suppavāritaṁ hoti, aññaṁ pana kammaṁ kuppati. Sace chandameva deti, na pavāraṇaṁ, saṁghassa pavāraṇā ca sesakammāni ca na kuppanti, tena pana bhikkhunā appavāritaṁ hoti. Pavāraṇadivase pana bahisīmāyaṁ pavāraṇaṁ adhiṭṭhahitvā āgatenapi chando dātabbo, tena saṁghassa pavāraṇakammaṁ na kuppati.

218. **Ajja me pavāraṇā**ti ettha sace cātuddasikā hoti, "ājja me pavāraṇā cātuddasī"ti, sace pannarasikā, "ajja me pavāraṇā pannarasī"ti evaṁ adhiṭṭhātabbaṁ.

219. **Tadahupavāraṇāya āpattin**ti-ādi vuttanayameva.

Anāpattipannarasakādikathā

222. **Puna pavāretabban**ti puna pubbakiccaṁ katvā ñattiṁ ṭhapetvā saṁghattherato paṭṭhāya pavāretabbaṁ. Sesaṁ Uposathakkhandhakavaṇṇanāyaṁ vuttanayeneva veditabbaṁ.

228. **Āgantukehi āvāsikānaṁ anuvattitabban**ti ajja pavāraṇā cātuddasīti etadeva pubbakiccaṁ kātabbaṁ. Pannarasikavārepi eseva nayo. **Āvāsikehi nissīmaṁ gantvā pavāretabban**ti assāvasāne ayaṁ Pāḷimuttakavinicchayo—sace purimikāya pañca bhikkhū vassaṁ upagatā, pacchimikāyapi pañca, purimehi ñattiṁ ṭhapetvā pavārite pacchimehi tesaṁ santike pārisuddhi-uposatho kātabbo, na ekasmiṁ uposathagge dve ñattiyo ṭhapetabbā. Sacepi pacchimikāya upagatā cattāro tayo dve eko vā hoti, eseva nayo. Atha purimikāya cattāro pacchimikāyapi cattāro tayo dve eko vā, eseva nayo. Athāpi purimikāya tayo pacchimikāyapi tayo dve vā, eseva nayo. Idañhettha lakkhaṇaṁ "sace purimikāya upagatehi pacchimikāya upagatā

thokatarā ceva honti samasamā ca, saṁghapavāraṇāya gaṇaṁ pūrenti, saṁghapavāraṇāvasena ñatti ṭhapetabbā"ti.

Sace pana purimikāya tayo, pacchimikāya eko hoti, tena saddhiṁ te cattāro honti, catunnaṁ saṁghañattiṁ ṭhapetvā pavāretuṁ na vaṭṭati. Gaṇañattiyā pana so gaṇapūrako hoti. Tasmā gaṇavasena ñattiṁ ṭhapetvā purimehi pavāretabbaṁ. Itarena tesaṁ santike pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace purimikāya dve pacchimikāya dve vā eko vā hoti, eseva nayo. Sace purimikāya eko, pacchimikāyapi eko hoti, ekena ekassa santike pavāretabbaṁ, ekena pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace pana purimavassūpagatehi pacchimavassūpagatā ekenapi adhikatarā honti, paṭhamaṁ pātimokkhaṁ uddisitvā pacchā thokatarehi tesaṁ santike pavāretabbaṁ.

Kattikacātumāsiniyā pavāraṇāya pana sace paṭhamaṁ vassūpagatehi mahāpavāraṇāya pavāritehi pacchā upagatā adhikatarā vā samasamā vā honti, pavāraṇāñattiṁ ṭhapetvā pavāretabbaṁ. Tehi pavārite pacchā itarehi pārisuddhi-uposatho kātabbo. Atha mahāpavāraṇāya pavāritā bahū bhikkhū honti, pacchimavassūpagatā thokatarā vā eko vā, pātimokkhe uddiṭṭhe pacchā tesaṁ santike tena pavāretabbaṁ.

233. **Na ca bhikkhave appavāraṇāya pavāretabbaṁ aññatra saṁghasāmaggiyā**ti ettha kosambakasāmaggīsadisāva sāmaggī veditabbā, "ajja pavāraṇā sāmaggī"ti evañcettha pubbakiccaṁ kātabbaṁ. Ye pana kismiñcideva appamattake pavāraṇaṁ ṭhapetvā samaggā honti, tehi pavāraṇāyameva pavāraṇā kātabbā. Sāmaggīpavāraṇaṁ karontehi ca paṭhamapavāraṇaṁ ṭhapetvā pāṭipadato paṭṭhāya yāva kattikacātumāsinī puṇṇamā etthantare kātabbā, tato pacchā vā pure vā na vaṭṭati.

Dvevācikādipavāraṇākathā

234. **Dvevācikaṁ pavāretun**ti ettha ñattiṁ ṭhapentenāpi "yadi saṁghassa pattakallaṁ, saṁgho dvevācikaṁ pavāreyyā"ti vattabbaṁ, ekavācike

“ekavācikaṁ pavāreyyā”ti, samānavassikepi “samānavassikaṁ pavāreyyā”ti vattabbaṁ, ettha ca bahūpi samānavassā ekato pavāretuṁ labhanti.

Pavāraṇāṭhapanakathā

236. **Bhāsitāya lapitāya apariyositāyā**ti ettha sabbasaṅgāhikañca puggalikañcāti duvidhaṁ pavāraṇāṭhapanaṁ. Tattha sabbasaṅgāhike “suṇātu me bhante saṁgho -pa- saṁgho tevācikaṁ pavāre” iti sukārato yāva rekāro, tāva bhāsitā lapitā apariyositāva hoti pavāraṇā. Etthantare ekapadepi ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā, yyakāre pana patte pariyositā hoti, tasmā tato paṭṭhāya ṭhapentena ṭhapitāpi aṭṭhapitā hoti. Puggalikaṭhapane pana “saṁghaṁ bhante pavāremi -pa-. Tatiyampi bhante saṁghaṁ pavāremi diṭṭhena vā -pa- passanto paṭī”ti saṁkārato yāva ayaṁ sabbapacchimo ṭikāro, tāva bhāsitā lapitā apariyositāva hoti pavāraṇā, etthantare ekapadepi ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā, karissāmīti vutte pana pariyositā hoti, tasmā karissāmīti etasmiṁ pade patte ṭhapitāpi aṭṭhapitā hoti. Esa nayo dvevācika-ekavācikasamānavassikāsupi. Etāsupi hi ṭikārāvasānaṁyeva ṭhapanakhettanti.

237. **Anuyuñjiyamāno**ti “kimhi naṁ ṭhapesī”ti parato vuttanayena pucchiyamāno. **Omadditvā**ti etāni “alaṁ bhikkhu mā bhaṇḍanan”ti-ādīni vacanāni vatvā, vacanomaddanā hi idha omaddanāti adhippetā. **Anuddhaṁsitaṁ paṭijānātī**ti “amūlakena pārājikena anuddhaṁsito ayaṁ mayā”ti evaṁ paṭijānāti. **Yathādhammaṁ**ti saṁghādisesena anuddhaṁsane pācittiyaṁ, itarehi dukkaṭaṁ. **Nāsetvā**ti liṅganāsanāya nāsetvā.

238. **Sāssa yathādhammaṁ paṭikatā**ti ettakameva vatvā pavārethāti vattabbā, asukā nāma āpattīti idaṁ pana na vattabbaṁ, etaṁ hi kalahassa mukhaṁ hoti.

Vatthuṭhapanādikathā

239. **Idaṁ vatthu paññāyati na puggalo**ti ettha corā kira araññavihāre pokkharaṇito macche gahetvā pacitvā khāditvā agamaṁsu.

So taṁ vippakāraṁ disvā ārāme vā kiñci dhuttena kataṁ vippakāraṁ disvā "bhikkhussa iminā kammena bhavitabban"ti sallakkhetvā evamāha. **Vatthuṁ ṭhapetvā saṁgho pavāreyyā**ti yadā taṁ puggalaṁ jānissāma, tadā naṁ codessāma. Idāni pana saṁgho pavāretūti ayamettha attho. **Idāneva naṁ vadehī**ti sace iminā vatthunā kañci puggalaṁ parisaṅkasi, idāneva naṁ apadisāhīti attho. Sace apadisati, taṁ puggalaṁ anuvijjitvā pavāretabbaṁ. No ce apadisati, upaparikkhitvā jānissāmāti pavāretabbaṁ.

Ayaṁ puggalo paññāyati na vatthūti ettha eko bhikkhu mālāgandhavilepanehi cetiyaṁ vā pūjesi, ariṭṭhaṁ vā pivi, tassa tadanurūpo sarīragandho ahosi. So taṁ gandhaṁ sandhāya "imassa bhikkhuno evarūpo sarīragandho"ti vatthuṁ pakāsento evamāha. **Puggalaṁ ṭhapetvā saṁgho pavāreyyā**ti etaṁ puggalaṁ ṭhapetvā saṁgho pavāretu. **Idāneva naṁ vadehī**ti ( )[1] yaṁ tvaṁ puggalaṁ ṭhapesi, tassa puggalassa idāneva dosaṁ vada. Sace ayamassa dosoti vadati, taṁ puggalaṁ sodhetvā pavāretabbaṁ. Atha nāhaṁ jānāmīti vadati, upaparikkhitvā jānissāmāti pavāretabbaṁ.

Idaṁ vatthu ca puggalo ca paññāyatīti purimanayeneva corehi macche gahetvā pacitvā paribhuttaṭṭhānañca gandhādīhi nahānaṭṭhānañca disvā "pabbajitassa kamman"ti maññamāno so evamāha. **Idāneva naṁ vadehī**ti idāneva tena vatthunā parisaṅkitaṁ puggalaṁ vadehi, idaṁ pana ubhayampi disvā diṭṭhakālato paṭṭhāya vinicchinitvāva pavāretabbaṁ. **Kallaṁ vacanāyā**ti kallaṁ codanāya, codetuṁ vaṭṭatīti attho. Kasmā? Pavāraṇato pubbe avinicchitattā pacchā ca disvā coditattāti. **Ukkoṭanakaṁ pācittiyan**ti idaṁ hi ubhayaṁ pubbe pavāraṇāya disvā vinicchinitvāva bhikkhū pavārenti, tasmā puna taṁ ukkoṭentassa āpatti.

Bhaṇḍanakārakavatthukathā

240. **Dve tayo uposathe cātuddasike kātun**ti ettha catutthapañcamā dve, tatiyo pana pakatiyāpi catuddasikoyevāti.

1. (Sace iminā vatthunā kañci puggalaṁ parisaṅkasi) (Sī)

Tasmā tatiyacatutthā vā tatiyacatutthapañcamā vā dve tayo cātuddasikā kātabbā. Atha catutthe kate suṇanti, pañcamo cātuddasiko kātabbo, evampi dve cātuddasikā honti. Evaṁ karontā bhaṇḍanakārakānaṁ terase vā cātuddase vā ime pannarasīpavāraṇaṁ pavāressanti. Evaṁ pavārentehi ca bahisīmāya sāmaṇere ṭhapetvā "te āgacchantī"ti sutvā lahuṁ lahuṁ sannipatitvā pavāretabbaṁ. Etamatthaṁ dassetuṁ "te ce bhikkhave -pa- tathā karontū"ti vuttaṁ.

Asaṁvihitāti saṁvidahanarahitā, āgamanajānanatthāya akatasaṁvidahitā aviññātāva hutvāti attho. **Tesaṁ vikkhitvā**ti[1] "kilantattha, muhuttaṁ vissamathā"ti-ādinā nayena sammohaṁ katvāti attho. **No ce labhethā**ti no ce bahisīmaṁ gantuṁ labheyyuṁ, bhaṇḍanakārakānaṁ sāmaṇerehi ca daharabhikkhūhi ca nirantaraṁ anubaddhāva honti. **Āgame juṇhe**ti yaṁ sandhāya "āgame juṇhe pavāreyyāmā"ti ñattiṁ ṭhapesuṁ, tasmiṁ āgame juṇhe komudiyā cātumāsiniyā akāmā pavāretabbaṁ, avassaṁ pavāretabbaṁ, na hi taṁ atikkamitvā pavāretuṁ labbhati. **Tehi ce bhikkhave bhikkhūhi pavāriyamāne**ti evaṁ cātumāsiniyā pavāriyamāne.

Pavāraṇāsaṅgahakathā

241. **Aññataro phāsuvihāro**ti taruṇasamatho vā taruṇavipassanā vā. **Paribāhirā bhavissāmā**ti anibaddharattiṭṭhānadivāṭṭhānādibhāvena bhāvanānuyogaṁ sampādetuṁ asakkontā bāhirā bhavissāma. **Sabbeheva ekajjhaṁ sannipatitabban**ti iminā chandadānaṁ paṭikkhipati. Bhinnassa hi saṁghassa samaggakaraṇakāle tiṇavatthārakasamathe imasmiñca pavāraṇāsaṅgaheti imesu tīsu ṭhānesu chandaṁ dātuṁ na vaṭṭati. Pavāraṇāsaṅgaho nāmāyaṁ vissaṭṭhakammaṭṭhānānaṁ thāmagatasamathavipassanānaṁ sotāpannādīnañca na dātabbo. Taruṇasamathavipassanālābhino pana sabbe vā hontu, upaḍḍhā vā ekapuggalo vā, ekassapi vasena dātabboyeva. Dinne

1. Vikkhipāpetvāti (?)

pavāraṇāsaṅgahe antovasse parihārova hoti, āgantukā tesaṁ senāsanaṁ gahetuṁ na labhanti. Tehipi chinnavassehi na bhavitabbaṁ, pavāretvā pana antarāpi cārikaṁ pakkamituṁ labhantīti dassanatthaṁ **tehi ce bhikkhave**ti-ādimāha. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Pavāraṇākkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cammakkhandhaka

Soṇakoḷivisavatthukathā

242. Cammakkhandhake **issariyādhipaccan**ti issarabhāvena ca adhipatibhāvena ca samannāgataṁ. **Rajjan**ti rājabhāvaṁ, raññā kattabakiccaṁ vā. **Soṇo nāma koḷiviso**ti ettha **Soṇo**ti tassa nāmaṁ. **Koḷiviso**ti gottaṁ. **Pādatalesu lomānī**ti rattesu pādatalesu sukhumāni añjanavaṇṇāni kammacittīkatāni lomāni jātāni honti. So kira pubbe asītisahassānaṁ purisānaṁ jeṭṭhapuriso hutvā tehi saddhiṁ Paccekabuddhassa vasanaṭṭhāne paṇṇasālaṁ katvā attano sassirikaṁ uṇṇapāvāraṇaṁ Paccekabuddhassa pādehi akkamanaṭṭhāne pādapuñchanikaṁ katvā ṭhapesi. Temāsaṁ pana sabbeva Paccekabuddhaṁ upaṭṭhahiṁsu, ayaṁ tassa ca tesañca asītiyā gāmikasahassānaṁ pubbayogo.

Asītigāmikasahassānīti tesu gāmesu vasantānaṁ kulaputtānaṁ asītisahassāni. **Kenacideva karaṇīyenā**ti kenaci karaṇīyena viya, na panassa kiñci karaṇīyaṁ atthi aññatra tassa dassanā. Rājā kira tānipi asītikulaputtasahassāni sannipātāpento "evaṁ aparisaṅkanto Soṇo āgamissatī"ti sannipātāpesi. **Diṭṭhadhammike atthe**ti kasivaṇijjādīni dhammena kattabbāni, mātāpitaro dhammena positabbāti evamādinā nayena idhalokahite atthe anusāsitvā. **So no Bhagavā**ti so amhākaṁ Bhagavā tumhe samparāyike atthe anusāsissatīti attho.

Bhagavantaṁ paṭivedemīti Bhagavantaṁ jānāpemi. **Pāṭikāya nimujjitvā**ti sopānassa heṭṭhā aḍḍhacandapāsāṇe nimujjitvā. **Yassa dāni bhante Bhagavā kālaṁ maññatī**ti yassa tesaṁ hitakiriyatthassa Bhagavā kālaṁ jānāti. **Vihārapacchāyāyan**ti vihārapaccante chāyāyaṁ. **Samannāharantī**ti pasādavasena punappunaṁ manasi karonti. **Bhiyyoso mattāyā**ti bhiyyoso mattāya puna visiṭṭhataraṁ dassehīti attho. **Antaradhāyatī**ti adassanaṁ hoti.

Soṇassa pabbajjākathā

243. **Lohitena phuṭo hotī**ti lohitena makkhito hoti. **Gavāghātanan**ti yattha gāvo haññanti, tādisoti attho. [1] **Kusalo** nāma vīṇāya vādanakusalo. **Vīṇāya tantissare**ti vīṇāya tantiyā sare[1]. **Accāyatā**ti ati-āyatā kharamucchitā. **Saravatī**ti sarasampannā. **Kammaññā**ti kammakkhamā. **Atisithilā**ti mandamucchanā. **Same guṇe patiṭṭhitā**ti majjhime sare ṭhapetvā mucchitā. **Vīriyasamataṁ adhiṭṭhahā**ti vīriyasampayuttasamataṁ adhiṭṭhāhi, vīriyaṁ samathena yojehīti attho. **Indriyānañca samataṁ paṭivijjhā**ti saddhādīnaṁ indriyānaṁ samataṁ samabhāvaṁ. Tattha saddhaṁ paññāya, paññañca saddhāya, vīriyaṁ samādhinā, samādhiñca vīriyena yojayamāno indriyānaṁ samataṁ paṭivijjha. **Tattha ca nimittaṁ gaṇhāhī**ti tasmiṁ samathe sati yena ādāse mukhabimbeneva nimittena uppajjitabbaṁ, taṁ samathanimittaṁ vipassanānimittaṁ magganimittaṁ phalanimittañca gaṇhāhi, nibbattehīti attho.

244. **Aññaṁ byākareyyan**ti arahā ahanti jānāpeyyaṁ. **Chaṭhānānī**ti cha kāraṇāni. **Adhimutto hotī**ti paṭivijjhitvā paccakkhaṁ katvā ṭhito hoti. **Nekkhammādhimutto**ti-ādi sabbaṁ arahattavasena vuttaṁ. Arahattañhi sabbakilesehi nikkhantattā **nekkhammaṁ,** teheva pavivittattā **paviveko,** byāpajjābhāvato **abyāpajjaṁ,** upādānassa khayante uppannattā **upādānakkhayo,** taṇhākkhayante uppannattā **taṇhākkhayo,** sammohābhāvato **asammoho**ti ca vuccati.

Kevalaṁ saddhāmattakanti paṭivedharahitaṁ kevalaṁ paṭivedhapaññāya asammissaṁ saddhāmattakaṁ. **Paṭicayan**ti punappunaṁ karaṇena vaḍḍhiṁ. **Vītarāgattā**ti maggappaṭivedhena rāgassa vigatattāyeva nekkhammasaṅkhātaṁ arahattaṁ paṭivijjhitvā ṭhito hoti. Phalasamāpattivihāreneva[2] viharati, tanninnamānasoyeva hotīti attho. Sesapadesupi eseva nayo.

1-1. Vīṇāya tantissare kusalatā nāma vīṇāya vādanakusalatā (Aṁ-Ṭṭha 1 Chakkanipāte Soṇasuttavaṇṇanāyaṁ)

2. Phalasamāpattivihārena (Syā)

Lābhabhakkārasilokanti catupaccayalābhañca tesaṁyeva sukatabhāvañca vaṇṇabhaṇanañca. **Nikāmayamāno**ti icchamāno patthayamāno. **Pavivekādhimutto**ti viveke adhimutto ahanti evaṁ arahattaṁ byākarotīti attho.

Sīlabbataparāmāsanti sīlañca vatañca parāmasitvā gahitagahaṇamattaṁ. **Sārato paccāgacchanto**ti sārabhāvena jānanto. **Abyāpajjādhimutto**ti abyāpajjaṁ arahattaṁ byākarotīti attho. Imināva nayena sabbavāresu attho veditabbo.

Bhusāti balavanto. **Nevassa cittaṁ pariyādiyantī**ti etassa khīṇāsavassa cittaṁ gahetvā ṭhātuṁ na sakkonti. **Amissīkatan**ti amissakataṁ. Kilesā hi ārammaṇena saddhiṁ cittaṁ missaṁ karonti, tesaṁ abhāvā amissīkataṁ. **Ṭhitan**ti patiṭṭhitaṁ. **Āneñjappattan**ti acalanappattaṁ. **Vayañcassānupassatī**ti tassa cittassa uppādampi vayampi passati.

Nekkhammaṁ adhimuttassāti arahattaṁ paṭivijjhitvā ṭhitassa. Sesapadehipi arahattameva kathitaṁ. **Upādānakkhayassā**ti upayogatthe sāmivacanaṁ. **Asammohañca cetaso**ti cittassa ca asammohaṁ adhimuttassa. **Disvā āyatanuppādan**ti āyatanānaṁ uppādañca vayañca disvā. **Sammā cittaṁ vimuccatī**ti sammā hetunā nayena imāya vipassanāya paṭipattiyā phalasamāpattivasena cittaṁ vimuccati, nibbānārammaṇe adhimuccati. **Santacittassā**ti nibbutacittassa. **Tādino**ti iṭṭhāniṭṭhe anunayapaṭighehi akampiyattā[1] tādī, tassa tādino.

Diguṇādi-upāhanapaṭikkhepakathā

245. **Aññaṁ byākarontī**ti arahattaṁ byākaronti. **Attho ca vutto**ti yena arahāti ñāyati, so attho vutto. Suttattho pana suttavaṇṇanatoyeva gahetabbo. **Attā ca anupanīto**ti ahaṁ arahāti evaṁ byañjanavasena attā na upanīto. **Atha ca panidhekacce moghapurisā**ti aññe pana tucchapurisā hasamānā viya asantameva aññaṁ vacanamattena santaṁ katvā byākaronti. **Ekapalāsikan**ti

1. Anappiyattā akampiyattā ca (Ka)

ekapaṭalaṁ. **Asītisakaṭavāhe**ti ettha dve sakaṭabhārā eko vāhoti veditabbo. **Sattahatthikañca anīkan**ti ettha cha hatthiniyo eko ca hatthīti idamekaṁ **anīkaṁ.** Īdisāni satta anīkāni sattahatthikaṁ anīkaṁ nāma. **Diguṇā**ti dvipaṭalā. **Tiguṇā**ti tipaṭalā. **Guṇaṅguṇūpāhanā**ti[1] catupaṭalato paṭṭhāya vuccati.

Sabbanīlikādipaṭikkhepakathā

246. **Sabbanīlikā**ti sabbāva nīlikā. Esa nayo **sabbapītikā**dīsupi. Tattha ca nīlikā umāpupphavaṇṇā[2] hoti, pītikā kaṇikārapupphavaṇṇā, lohitikā jayasumanapupphavaṇṇā, mañjiṭṭhikā mañjiṭṭhavaṇṇā[3] eva, kaṇhā addāriṭṭhakavaṇṇā, mahāraṅgarattā satapadipiṭṭhivaṇṇā, mahānāmarattā sambhinnavaṇṇā hoti paṇḍupalāsavaṇṇā. Kurundiyaṁ pana "padumapupphavaṇṇā"ti vuttā. Etāsu yaṁkiñci labhitvā rajanaṁ coḷakena puñchitvā vaṇṇaṁ bhinditvā dhāretuṁ vaṭṭati. Appamattakepi[4] bhinne vaṭṭatiyeva.

Nīlakavaddhikāti yāsaṁ vaddhāyeva nīlā. Esa nayo sabbattha. Etāpi vaṇṇabhedaṁ katvā dhāretabbā. **Khallakabaddhā**ti[5] paṇhipidhānatthaṁ tale khallakaṁ bandhitvā katā. **Puṭabaddhā**ti yonaka-upāhanā vuccati, yā yāvajaṅghato sabbapādaṁ paṭicchādeti. **Pāliguṇṭhimā**ti paliguṇṭhitvā katā, yā upari pādamattameva paṭicchādeti, na jaṅghaṁ. **Tūlapuṇṇikā**ti tūlapicunā pūretvā katā. **Tittirapattikā**ti tittirapattasadisā vicittabaddhā. **Meṇḍavisāṇavaddhikā**ti kaṇṇikaṭṭhāne meṇḍakasiṅgasaṇṭhāne vaddhe[6] yojetvā katā. **Ajavisāṇavaddhikā**dīsupi eseva nayo. **Vicchikāḷikā**pi tattheva vicchikanaṅguṭṭhasaṇṭhāne vaddhe[6] yojetvā katā. **Morapiñchaparisibbitā**ti talesu vā vaddhesu vā morapiñche hi suttakasadisehi parisibbitā. **Citrā**ti vicitrā, etāsu yaṁkiñci labhitvā sace tāni khallakādīni apanetvā sakkā honti vaḷañjituṁ, vaḷañjetabbā, tesu pana sati vaḷañjantassa dukkaṭaṁ. **Sīhacammaparikkhaṭā** nāma pariyantesu cīvare anuvātaṁ viya sīhacammaṁ yojetvā katā. **Luvakacammaparikkhaṭā**ti

1. Gaṇaṅgaṇūpāhanāti (Ka)
2. Ummāpupphavaṇṇā (Sī, Ka) ummārapupphavaṇṇā (Syā, Ka)
3. Mañjiṭṭhikavaṇṇā (Sī), mañjeṭṭhakavaṇṇā (Syā)
4. Appamattakenapi (Ka)
5. Khallakabandhāti (Ka)
6. Baddhe (Ka)

pakkhibiḷālacammaparikkhaṭā. Etāsupi yā kāci labhitvā taṁ cammaṁ apanetvā dhāretabbā.

247. **Omukkan**ti paṭimuñcitvā apanītaṁ. **Navā**ti aparibhuttā.

Ajjhārāme upāhanapaṭikkhepakathā

248. **Abhijīvanikassā**ti yena sippena abhijīvanti, jīvikaṁ kappenti, tassa kāraṇāti attho. **Idha kho taṁ bhikkhave**ti ettha tanti nipātamattaṁ, idha kho bhikkhave sobheyyāthāti attho. **Yaṁ tumhe**ti ye tumhe. Atha vā yadi tumheti vuttaṁ hoti. Yadisaddassa hi atthe ayaṁ nipāto. **Ācariyesū**ti-ādimhi pabbajjācariyo upasampadācariyo nissayācariyo uddesācariyoti ime cattāropi idha ācariyā eva. Avassikassa chabbasso ācariyamatto. So hi catuvassakāle taṁ nissāya vacchati, evaṁ ekavassassa sattavasso, duvassassa aṭṭhavasso, tivassassa navavasso, catuvassassa dasavasso. Imepi ācariyamattā eva. Upajjhāyassa sandiṭṭhasambhattā pana sahāyabhikkhū, ye vā pana keci dasahi vassehi mahantatarā, te sabbepi upajjhāyamattā nāma. Ettakesu bhikkhūsu anupāhanesu caṅkamantesu sa-upāhanassa caṅkamato āpatti.

249. **Pādakhīlābādho** nāma pādato khīlasadisaṁ maṁsaṁ nikkhantaṁ hoti.

251. **Tiṇapādukā**ti yena kenaci tiṇena katapādukā. **Hintālapādukā**ti khajjūrīpattehi katapādukā, hintālapattehipi na vaṭṭatiyeva. **Kamalapādukā**ti kamalatiṇaṁ nāma atthi, tena katapādukā. Usīrapādukātipi vadanti. **Kambalapādukā**ti uṇṇāhi katapādukā. **Asaṅkamanīyā**ti bhūmiyaṁ suppatiṭṭhitā niccalā asaṁhāriyā.

252. **Aṅgajātaṁ chupantī**ti aṅgajāteneva aṅgajātaṁ chupanti. **Ogāhetvā mārentī**ti anto udake daḷhaṁ gahetvā mārenti.

Yānādipaṭikkhepakathā

253. **Itthiyuttenā**ti dhenuyuttena. **Purisantarenā**ti purisasārathinā. **Purisayuttenā**ti goṇayuttena. **Itthantarenā**ti itthisārathinā. **Gaṅgāmahiyāyā**ti gaṅgāmahakīḷikāya. **Purisayuttaṁ hatthavaṭṭakan**ti ettha purisayuttaṁ itthisārathi vā hotu purisasārathi vā vaṭṭati. Hatthavaṭṭaka pana itthiyo vā vaṭṭentu purisā vā, vaṭṭatiyeva. **Yānugghātenā**ti yānaṁ abhiruhantassa sabbo kāyo calati, tappaccayā. **Sivikan**ti pīṭhakasivika. **Pāṭaṅkinti** vaṁse laggetvā kataṁ paṭapotalikaṁ[1].

254. **Uccāsayanamahāsayanānī**ti ettha **uccāsayanan**ti pamāṇātikkantaṁ mañcaṁ. **Mahāsayanan**ti akappiyattharaṇaṁ, āsandī-ādīsu **āsandī**ti pamāṇātikkantāsanaṁ. **Pallaṅko**ti pādesu vāḷarūpāni ṭhapetvā kato. **Gonako**ti dīghalomako mahākojavo, caturaṅgulādhikāni kira tassa lomāni. **Cittakā**ti vānacitro uṇṇāmayattharaṇo[2], **paṭikā**ti uṇṇāmayo setattharaṇo. **Paṭalikā**ti ghanapupphako uṇṇamayalohitattharaṇo, yo āmalakapaṭṭotipi vuccati. **Tūlikā**ti pakatitūlikāyeva. **Vikatikā**ti sīhabyagghādirūpavicitro uṇṇāmayattharaṇo, **uddalomī**ti ekato uggatalomaṁ uṇṇāmayattharaṇaṁ. Uddhalomītipi pāṭho. **Ekantalomī**ti ubhato uggatalomaṁ uṇṇāmayattharaṇaṁ. **Kaṭṭissan**ti ratanaparisibbitaṁ koseyyakaṭṭissamayaṁ paccattharaṇa. **Koseyyan**ti ratanaparisibbitaṁ kosiyasuttamayaṁ paccattharaṇaṁ. Suddhakoseyyaṁ pana vaṭṭati.

Kuttakanti soḷasannaṁ nāṭakitthīnaṁ ṭhatvā naccanayoggaṁ uṇṇāmaya-attharaṇaṁ. **Hatthatthara-assattharā** hatthi-assapiṭṭhīsu attharaṇaka-attharaṇā eva. **Rathattharepi** eseva nayo. **Ajinappaveṇī**ti ajinacammehi mañcappamāṇena sibbetvā katā paveṇī. **Kadalīmigapavarapaccattharaṇan**ti kadalīmigacammaṁ nāma atthi, tena kataṁ pavarapaccattharaṇaṁ, uttamapaccattharaṇanti attho. Taṁ kira setavatthassa upari kadalīmigacammaṁ pattharitvā sibbitvā karonti. **Sa-uttaracchadan**ti saha uttaracchadanena, uparibaddhena rattavitānena saddhinti

1. Paṭapoṭṭalikaṁ (Sī, Syā)
2. Vāḷavicitra-uṇṇāmayattharaṇo (Syā)

attho. Setavitānampi heṭṭhā akappiyapaccattharaṇe sati na vaṭṭati. Asati pana vaṭṭati. **Ubhatolohitakūpadhānan**ti sīsūpadhānañca pādūpadhānañcāti mañcassa ubhatolohitakūpadhānaṁ, etaṁ na kappati. Yaṁ pana ekameva upadhānaṁ ubhosu passesu rattaṁ vā hoti padumavaṇṇaṁ vā citraṁ vā, sace pamāṇayuttaṁ, vaṭṭati. Mahā-upadhānaṁ pana paṭikkhittaṁ.

Sabbacammapaṭikkhepādikathā

255. **Dīpicchāpo**ti dīpipotako. **Ogumphiyantī**ti bhittidaṇḍakādīsu veṭhetvā bandhanti.

256. **Abhinisīditun**ti abhinissāya nisīdituṁ. Apassayaṁ katvā nisīditunti attho. **Gilānena bhikkhunā sa-upāhanenā**ti ettha gilāno nāma yo na sakkoti anupāhano gāmaṁ pavisituṁ.

257. **Kuraraghareti**[1] evaṁnāmake nagare, etenassa gocaragāmo vutto. **Papatake pabbate**ti papatanāmake pabbate, etenassa nivāsanaṭṭhānaṁ vuttaṁ. **Soṇo**ti tassa nāmaṁ, koṭi-agghanakaṁ pana kaṇṇapiḷandhanakaṁ dhāreti, tasmā "kuṭikaṇṇo"ti vuccati, koṭikaṇṇoti attho. ( )[2] **Pāsādikan**ti pasādajanakaṁ. **Pasādanīyan**ti idaṁ tasseva atthavevacanaṁ. **Uttamadamathasamathan**ti uttamaṁ damathañca samathañca paññañca samādhiñca, kāyūpasamañca cittūpasamañcātipi attho. **Dantan**ti sabbesaṁ visūkāyikavipphanditānaṁ upacchinnattā dantaṁ, khīṇakilesanti attho. **Guttan**ti saṁvaraguttiyā guttaṁ. **Santindriyan**ti yatindriyaṁ. **Nāgan**ti āguvirahitaṁ. **Tiṇṇaṁ me vassānaṁ accayenā**ti mama pabbajjādivasato paṭṭhāya tiṇṇaṁ vassānaṁ accayena. **Upasampadaṁ alatthan**ti ahaṁ upasampadaṁ alabhiṁ. **Kaṇhuttarā**ti kaṇhamattikuttarā, upari vaḍḍhitakaṇhamattikāti attho. **Gokaṇṭakahatā**ti gunnaṁ khurehi akkantabhūmito samuṭṭhitehi gokaṇṭakehi upahatā. Te kira gokaṇṭake ekapaṭalikā upāhanā rakkhituṁ na sakkonti, evaṁ kharā honti. **Eragū moragū majjārū jantū**ti imā catassopi tiṇajātiyo, etehi kaṭasārake ca taṭṭikāyo ca karonti. Ettha

1. Kururaghareti (Ka)
2. (Ekaseyyanti ekassa seyyaṁ. Kālayuttanti uposathakālayuttaṁ. Uposathakālanti attho.) (Ka)

eragūti erakatiṇaṁ, taṁ oḷārikaṁ. Moragūtiṇaṁ tambasīsaṁ mudukaṁ sukhasamphassaṁ, tena katataṭṭikā nipajjitvā vuṭṭhitamatte puna uddhumātā hutvā tiṭṭhati. Majjārunā sāṭakepi karonti. Jantussa maṇisadiso vaṇṇo hoti. **Senāsanaṁ paññapesī**ti bhisiṁ vā kaṭasārakaṁ vā paññapesi, paññapetvā ca pana Soṇassa āroceti "āvuso Satthā tayā saddhiṁ ekāvāse vasitukāmo, gandhakuṭiyaṁyeva te senāsanaṁ paññattan"ti.

258. **Ayaṁ khvassa kālo**ti ayaṁ kho kālo bhaveyya. **Paridassī**ti paridassesi, idañcidañca vadeyyāsīti yaṁ me upajjhāyo jānāpesi, tassa ayaṁ kālo bhaveyya, handa dāni ārocemi taṁ sāsananti ayamettha adhippāyo.

259. **Vinayadharapañcamenā**ti anussāvanācariyapañcamena. **Anujānāmi bhikkhave sabbapaccantimesu janapadesu guṇaṅguṇūpāhanan**ti ettha manussacammaṁ ṭhapetvā yena kenaci cammena upāhanā vaṭṭati. Upāhanakosakasatthakosakakuñcikakosakesupi eseva nayo. **Cammāni attharaṇānī**ti ettha pana yaṁkiñci eḷakacammaṁ ajacammañca attharitvā nipajjituṁ vā nisīdituṁ vā vaṭṭati, migacamme eṇīmigo vātamigo pasadamigo kuraṅgamigo migamātuko rohitamigoti etesaṁyeva cammāni vaṭṭanti, aññesaṁ pana—

> Makkaṭo kāḷasīho ca, sarabho kadalīmigo.
> Ye ca vāḷamigā keci, tesaṁ cammaṁ na vaṭṭati.

Tattha **vāḷamigā**ti sīhabyaggha-acchataracchā, na kevalañca etesaṁyeva, yesaṁ pana cammaṁ vaṭṭatīti vuttaṁ, te ṭhapetvā avasesā antamaso gomahiṁsasasabiḷārādayopi sabbe imasmiṁ atthe vāḷamigātveva veditabbā. Etesañhi sabbesaṁ cammaṁ na vaṭṭati. **Na tāva taṁ gaṇanūpagaṁ yāva na hatthaṁ gacchatī**ti yāva āharitvā vā na dinnaṁ, tumhākaṁ bhante cīvaraṁ uppannanti pahiṇitvā vā nārocitaṁ, tāva gaṇanaṁ na upeti. Sace anadhiṭṭhitaṁ, vaṭṭati, adhiṭṭhitañca gaṇanaṁ na upetīti attho. Yadā pana ānetvā vā dinnaṁ hoti, uppannanti vā sutaṁ, tato paṭṭhāya dasāhameva parihāraṁ labhatīti.

Cammakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Bhesajjakkhandhaka

Pañcabhesajjādikathā

260. Bhesajjakkhandhake **sāradikena ābādhenā**ti saradakāle uppannena pittābādhena, tasmiṁ hi kāle vassodakenapi tementi, kaddamampi maddanti, antarantarā ātapopi kharo hoti, tena tesaṁ pittaṁ koṭṭhabbhantaragataṁ hoti. **Āhāratthañca phareyyā**ti āhāratthaṁ sādheyya.

261. **Nacchādentī**ti na jiranti, na vātarogaṁ paṭippassambhetuṁ sakkonti. **Senesitānī**ti[1] siniddhāni. **Bhattācchādakenā**ti bhattaṁ arocikena[2].

262. **Acchavasan**ti-ādīsu nissaggiyavaṇṇanāyaṁ vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. **Kāle paṭiggahitan**ti-ādīsu majjhanhike avītivatte paṭiggahetvā pacitvā parissāvetvā cāti attho. **Telaparibhogena paribhuñjitun**ti sattāhakālikatelaparibhogena paribhuñjituṁ.

263. **Mūlabhesajjā**divinicchayopi khuddakavaṇṇanāyaṁ vuttoyeva. Tasmā idha yaṁ yaṁ pubbe avuttaṁ, taṁ tadeva vaṇṇayissāma. **Vacattan**ti setavacaṁ. **Nisadaṁ nisadapotakan**ti pisanasilā ca pisanapoto ca. **Phaggavan**ti latājāti. **Nattamālan**ti karañjaṁ. **Hiṅguhiṅgujatuhiṅgusipāṭikā** hiṅgujātiyoyeva. **Taka takapatti takapaṇṇiyo** lākhājātiyo.

Sāmuddanti samuddatīre vālukā viya santiṭṭhati. **Kāḷaloṇan**ti pakatiloṇaṁ. **Sindhavan**ti setavaṇṇaṁ pabbate uṭṭhahati. **Ubbhidan**ti bhūmito aṅkuraṁ uṭṭhahati. **Bilan**ti dabbasambhārehi saddhiṁ pacitaṁ, taṁ rattavaṇṇaṁ.

264-6. **Kāyo vā duggandho**ti kassaci assādīnaṁ viya kāyagandho hoti, tassāpi sirīsakosumbādicuṇṇāni vā gandhacuṇṇāni vā sabbāni vaṭṭanti. **Chakaṇan**ti gomayaṁ. **Rajananippakkan**ti rajanakasaṭaṁ, pākatikacuṇṇampi koṭṭetvā udakena temetvā nhāyituṁ vaṭṭati, etampi rajananippakkasaṅkhepameva gacchati.

---

1. Senesikānīti (Sī, Syā), senehikānīti (Yojanā)
2. Bhattassa anārocakena (Syā), bhattārocakena (Yojanā)

Āmakamaṁsañca khādi, āmakalohitañca pivīti na taṁ bhikkhu khādi na pivi, amanusso khāditvā ca pivitvā ca pakkanto, tena vuttaṁ "tassa so amanussikābādho paṭippassambhī"ti.

Añjananti sabbasaṅgāhikavacanametaṁ. **Kāḷañjanan**ti ekā añjanajāti, **rasañjanaṁ** nānāsambhārehi kataṁ. **Sotañjanan**ti nadīsotādīsu uppajjanakaṁ añjanaṁ, **geruko** nāma suvaṇṇageruko. **Kapallan**ti dīpasikhato gahitamasi. **Añjanūpapisanehī**ti añjanena saddhiṁ ekato pisitabbehi, na hi kiñci añjanūpapisanaṁ na vaṭṭati. **Candanan**ti lohitacandanādikaṁ yaṁkiñci. **Tagarā**dīni pākaṭāni, aññānipi nīluppalādīni vaṭṭantiyeva.

Aṭṭhimayanti manussaṭṭhiṁ ṭhapetvā avasesa-aṭṭhimayaṁ. **Dantamayan**ti hatthidantādisabbadantamayaṁ. **Visāṇamaye**pi akappiyaṁ nāma natthi, **naḷamayā**dayo ekantakappiyāyeva. **Salākaṭṭhāniyan**ti[1] yattha salākaṁ odahanti, taṁ susiradaṇḍakaṁ vā thavikaṁ vā anujānāmīti attho. **Aṁsabaddhako**ti añjanitthavikāya aṁsabaddhako. **Yamakanatthukaraṇin**ti samasotāhi dvīhi panāḷikāhi ekaṁ natthukaraṇiṁ.

267. **Anujānāmi bhikkhave telapākan**ti yaṁkiñci bhesajjapakkhittaṁ[2] sabbaṁ anuññātameva hoti. **Atipakkhittamajjānī**ti[3] ativiya khittamajjāni, bahuṁ majjaṁ pakkhipitvā yojitānīti attho.

Aṅgavātoti hatthapāde[4] vāto. **Sambhārasedan**ti nānāvidhapaṇṇabhaṅgasedaṁ. **Mahāsedan**ti mahantaṁ sedaṁ, porisappamāṇaṁ āvāṭaṁ aṅgārānaṁ pūretvā paṁsuvālikādīhi pidahitvā tattha nānāvidhāni vātaharaṇapaṇṇāni santharitvā telamakkhitena gattena tattha nipajjitvā samparivattantena sarīraṁ sedetuṁ anujānāmīti attho. **Bhaṅgodakan**ti nānāpaṇṇabhaṅgakuthitaṁ udakaṁ, tehi paṇṇehi ca udakena ca siñcitvā siñcitvā sedetabbo. **Udakakoṭṭhakan**ti udakakoṭṭhe[5] cāṭiṁ vā doṇiṁ vā uṇhodakassa pūretvā tattha pavisitvā sedakammakaraṇaṁ anujānāmīti attho.

---

1. Salākodhāniyanti (Sī, Syā)
2. Bhesajjaṁ pakkhipituṁ (Syā), bhesajjaṁ pakkhipantaṁ (Ka)
3. Atikkhittamajjānīti (Ka)
4. Aṅgamaṅgesu (Syā)
5. Udakoṭṭhakanti udakakoṭṭhakaṁ (Syā)

Pabbavāto hotīti pabbe pabbe vāto vijjhati. **Lohitaṁ mocetun**ti satthakena lohitaṁ mocetuṁ. **Pajjaṁ abhisaṅkharitun**ti yena phālitapādā pākatikā honti, taṁ nāḷikerādīsu nānābhesajjāni pakkhipitvā pajjaṁ abhisaṅkharituṁ, pādānaṁ sappāyabhesajjaṁ pacitunti attho. **Tilakakkena attho**ti piṭṭhehi tilehi attho. **Kabaḷikan**ti vaṇamukhe sattupiṇḍaṁ pakkhipituṁ. **Sāsapakuṭṭenā**ti sāsapapiṭṭhena. **Vaḍḍhamaṁsan**ti adhikamaṁsaṁ āṇi viya uṭṭhahati. **Loṇasakkharikāya chinditun**ti khurena chindituṁ. **Vikāsikan**ti telarundhanapilotikaṁ. **Sabbaṁ vaṇapaṭikamman**ti yaṁkiñci vaṇaparikammaṁ nāma atthi, sabbaṁ anujānāmīti attho.

268. **Sāmaṁ gahetvā**ti idaṁ na kevalaṁ sappadaṭṭhasseva, aññasmimpi daṭṭhavise sati sāmaṁ gahetvā paribhuñjitabbaṁ, aññesu pana kāraṇesu paṭiggahitameva vaṭṭati. **Kato na puna**[1] **paṭiggahetabbo**ti sace bhūmippatto, paṭiggahetabbo, appattaṁ pana gahetuṁ vaṭṭati.

269. **Gharadinnakābādho**ti vasīkaraṇapānakasamuṭṭhitarogo. **Sītāloḷin**ti naṅgalena kasantassa phāle laggamattikaṁ udakena āloḷetvā pāyetuṁ anujānāmīti attho.

Duṭṭhagahaṇikoti vipannagahaṇiko, kicchena uccāro nikkhamatīti attho. **Āmisakhāran**ti sukkhodanaṁ jhāpetvā tāya chārikāya paggharitaṁ khārodakaṁ. **Muttaharītakan**ti gomuttaparibhāvitaṁ harītakaṁ. **Abhisannakāyo**ti ussannadosakāyo. **Acchakañjiyan**ti taṇḍulodakamaṇḍo[2]. **Akaṭayusan**ti asiniddho muggapacitapānīyo. **Kaṭākaṭan**ti sova dhotasiniddho[3]. **Paṭicchādanīyenā**ti maṁsarasena.

Guḷādi-anujānanakathā

272. **Sace bhikkhave pakkāpi muggā jāyantī**ti pakkā muggā sacepi jāyanti, yathāsukhaṁ paribhuñjitabbā. Pakkattā hi te kappiyā eva.

---

1. Kato pana (?)
2. Taṇḍulakamanda (Syā), taṇḍulodakamatto (Ka)
3. Thokaṁ siniddho (Syā)

274. **Antovutthan**ti akappiyakuṭiyaṁ vutthaṁ. **Sāmaṁ pakkan**ti ettha yaṁkiñci āmisaṁ bhikkhuno pacituṁ na vaṭṭati. Sacepissa uṇhayāguyā sulasipaṇṇāni vā siṅgiveraṁ vā loṇaṁ vā pakkhipanti, tampi cāletuṁ na vaṭṭati, "yāguṁ nibbāpemī"ti pana cāletuṁ vaṭṭati. Uttaṇḍulabhattaṁ labhitvāpi pidahituṁ na vaṭṭati, sace pana manussā pidahitvāva denti, vaṭṭati, "bhattaṁ vā mā nibbāyatū"ti pidahituṁ vaṭṭati. Khīratakkādīsu pana sakiṁ kuthitesu aggiṁ dātuṁ vaṭṭati, punapākassa anuññātattā. **Ukkapiṇḍakāpi khādantī**ti biḷālamūsikagodhāmaṅgusā khādanti. **Damakā**ti vighāsādā.

276. **Tato nīhaṭan**ti yattha nimantitā bhuñjanti, tato nīhaṭaṁ.

278. **Vanaṭṭhaṁ pokkharaṭṭhan**ti vane ceva paduminigacche ca jātaṁ. **Abījan**ti taruṇaphalaṁ, yassa bījaṁ na aṅkuraṁ janeti. **Nibbaṭṭabījan**ti[1] bījaṁ nibbaṭṭetvā[2] apanetvā paribhuñjitabbakaṁ ambapanasādi.

279. **Duropayo vaṇo**ti dukkhena ruhati, dukkhena pākatiko hotīti attho. **Dupparihāraṁ satthan**ti sambādhe dukkhena satthaṁ parihareyyaṁ. **Satthakammaṁ vā vatthikammaṁ vā**ti yathāparicchinne okāse yena kenaci satthena vā sūciyā vā kaṇṭakena vā sattikāya vā pāsāṇasakkhalikāya vā nakhena vā chindanaṁ vā phālanaṁ vā vijjhanaṁ vā lekhanaṁ vā na kātabbaṁ, sabbaṁ hetaṁ satthakammameva hoti. Yena kenaci pana cammena vā vatthena vā vatthipīḷanaṁ na kātabbaṁ, sabbaṁ hetaṁ vatthikammameva hoti. Ettha ca **sambādhassa sāmantā dvaṅgulā**ti idaṁ satthakammaṁyeva sandhāya vuttaṁ, vatthikammaṁ pana sambādheyeva paṭikkhittaṁ. Tattha pana khāraṁ ādātuṁ yena kenaci rajjukena vā bandhituṁ vaṭṭati. Yadi tena chijjati, succhinnaṁ. Aṇḍavuḍḍhirogepi satthakammaṁ na vaṭṭati. Tasmā aṇḍaṁ phāletvā bījāni uddharitvā "arogaṁ karissāmī"ti na kattabbaṁ. Aggitāpanabhesajjālimpanesu pana paṭikkhepo natthi. Vaccamagge bhesajjamakkhitā[3] ādānavaṭṭi vā veḷunāḷikā vā vaṭṭati, yāya khārakammaṁ vā karonti, telaṁ vā pavesenti.

---

1. Nibbattabījanti (Ka) 2. Nibbattetvā (Ka) 3. Bhesajjamakkhikā (Ka)

280. **Pavattamaṁsan**ti matassa maṁsaṁ. **Māghāto**ti taṁdivasaṁ na labbhā kenaci kiñci jīvitā voropetuṁ. **Potthanikan**ti maṁsacchedanasatthakaṁ vuccati. **Kimpimāyā**ti kimpi imāya. **Na Bhagavā ussahatī**ti na Bhagavā sakkoti. **Yatra hi nāmā**ti yasmā nāma. **Paṭivekkhī**ti vīmaṁsi, paṭipucchīti vuttaṁ hoti. **Appaṭivekkhitvā**ti appaṭipucchitvā. Sace pana "asukamaṁsan"ti jānāti, paṭipucchanakiccaṁ natthi. Ajānantena pana pucchitvāva khāditabbaṁ.

Hatthimaṁsādipaṭikkhepakathā

281. **Sunakhamaṁsan**ti ettha araññakokā nāma sunakhasadisā honti, tesaṁ maṁsaṁ vaṭṭati. Yo pana gāmasunakhiyā vā kokena kokasunakhiyā vā gāmasunakhena saṁyogā uppanno, tassa maṁsaṁ na vaṭṭati, so hi ubhayaṁ bhajatīti. **Ahimaṁsan**ti kassaci apādakassa dīghajātikassa maṁsaṁ na vaṭṭati. **Sīhamaṁsā**dīni pākaṭāneva.

Ettha ca manussamaṁsaṁ sajātitāya paṭikkhittaṁ, hatthi-assamaṁsaṁ rājaṅgatāya, sunakhamaṁsañca ahimaṁsañca paṭikūlatāya, sīhamaṁsādīni pañca attano anupaddavatthāyāti. Imesaṁ manussādīnaṁ dasannaṁ maṁsampi aṭṭhipi lohitampi cammampi lomampi sabbaṁ na vaṭṭati, yaṁkiñci ñatvā vā añatvā vā khādantassa āpattiyeva. Yadā jānāti, tadā desetabbā. "Apucchitvā khādissāmī"ti gaṇhato paṭiggahaṇe dukkaṭaṁ, "pucchitvā khādissāmī"ti gaṇhato anāpatti. Uddissa kataṁ pana jānitvā khādantasseva āpatti, pacchā jānanto āpattiyā na kāretabboti.

Yāgumadhugoḷakādikathā

282. **Ekattako**ti ekako, natthi me dutiyoti attho. **Pahūtaṁ yāguñca madhugoḷakañca paṭiyādāpetvā**ti so kira satasahassaṁ vayaṁ katvā paṭiyādāpesi. Anumodanāgāthāpariyosāne "patthayataṁ icchatan"ti padānaṁ "alameva dātun"ti iminā sambandho. Sace pana patthayatā icchatāti pāṭho atthi, soyeva gahetabbo.

283. **Bhojjayāgun**ti yā pavāraṇaṁ janeti. **Yadaggenā**ti yaṁ ādiṁ katvā. **Saggā te āraddhā**ti sagganibbattakapuññaṁ upacitanti attho.

Yathādhammo kāretabboti paramparabhojanena kāretabbo. Bhojjayāguyā hi pavāraṇā hotīti.

284. **Nāhaṁ taṁ kaccānā**ti tasmiṁ kira avasiṭṭhaguḷe devatā sukhumojaṁ pakkhipiṁsu, sā aññesaṁ pariṇāmaṁ na gacchati, tasmā evamāha. **Gilānassa guḷan**ti tathārūpena byādhinā gilānassa pacchābhattaṁ guḷaṁ anujānāmīti attho.

Pāṭaligāmavatthukathā

285. **Sabbasantharin**ti yathā sabbaṁ santhataṁ hoti, evaṁ.

286. **Sunidhavassakārā**ti Sunidho ca Vassakāro ca dve brāhmaṇā Magadharañño mahāmattā mahāmaccā. **Vajjīnaṁ paṭibāhāyā**ti vajjirājakulānaṁ āyamukhapacchindanatthaṁ. **Vatthūnī**ti gharavatthūni. **Cittāni namanti nivesanāni māpetun**ti tā kira devatā vatthuvijjāpāṭhakānaṁ sarīre adhimuccitvā evaṁ cittāni nāmenti, kasmā? Amhākaṁ yathānurūpaṁ sakkāraṁ karissantīti attho. **Tāvatiṁsehī**ti loke kira Sakkaṁ devarājānaṁ Vissakammañca upādāya Tāvatiṁsā paṇḍitāti saddo abbhuggato, tenevāha Tāvatiṁsehīti, Tāvatiṁsehi saddhiṁ mantetvā viya māpentīti attho. **Yāvatā ariyaṁ āyatanan**ti yattakaṁ ariyamanussānaṁ osaraṇaṭṭhānaṁ nāma atthi. **Yāvatā vaṇippatho**ti yattakaṁ vāṇijānaṁ ābhatabhaṇḍassa rāsivaseneva kayavikkayaṭṭhānaṁ nāma atthi. **Idaṁ agganagaran**ti tesaṁ ariyāyatanavaṇippathānaṁ idaṁ agganagaraṁ bhavissati. **Puṭabhedanan**ti puṭabhedanaṭṭhānaṁ, mocanaṭṭhānanti vuttaṁ hoti. **Aggito vā**ti-ādīsu samuccayattho vāsaddo. Tatra hi ekassa koṭṭhāsassa aggito, ekassa udakato, ekassa abbhantarato aññamaññabhedā antarāyo bhavissati. **Uḷumpan**ti pāragamanatthāya āṇiyo ākoṭetvā kataṁ. **Kullan**ti valli-ādīhi bandhitvā kataṁ.

Aṇṇavanti sabbantimena paricchedena yojanamattaṁ gambhīrassa ca puthulassa ca udakaṭṭhānassetaṁ adhivacanaṁ. **Saran**ti idha nadī adhippetā. Idaṁ vuttaṁ hoti—

ye gambhīraṁ vitthataṁ[1] taṇhāsaraṁ taranti, te ariyamaggasaṅkhātaṁ setuṁ katvāna visajja pallalāni anāmasitvāva udakabharitāni ninnaṭṭhānāni, ayaṁ pana idaṁ appamattakaṁ udakaṁ uttaritukāmopi kullaṁ hi parijano bandhati, Buddhā pana Buddhasāvakā ca vinā eva kullena tiṇṇā medhāvino janāti.

287. **Ananubodhā**ti abujjhanena. **Sandhāvitan**ti bhavato bhavaṁ gamanavasena sandhāvitaṁ. **Saṁsaritan**ti punappunaṁ gamanavasena saṁsaritaṁ. **Mamañceva tumhākañcā**ti mayā ca tumhehi ca. Atha vā **sandhāvitaṁ saṁsaritan**ti sandhāvanaṁ saṁsaraṇaṁ mamañceva tumhākañca ahosīti evamettha attho daṭṭhabbo. **Saṁsitan**ti saṁsaritaṁ. **Bhavanetti samūhatā**ti bhavato bhavagamanā sandhāvanā taṇhārajju suṭṭhu hatā chinnā appavattikatā.

289. **Nīlā**ti idaṁ sabbasaṅgāhakaṁ. **Nīlavaṇṇā**ti-ādi tasseva vibhāgadassanatthaṁ. Tattha na tesaṁ pakativaṇṇā nīlā, nīlavilepanānaṁ vicittatāvasenetaṁ vuttaṁ. **Paṭivaṭṭesī**ti pahāresi. **Sāhāraṁ dajjeyyāthā**ti sajanapadaṁ dadeyyātha. **Aṅguliṁ phoṭesun**ti aṅguliṁ cālesuṁ. **Ambakāyā**ti itthikāya. **Olokethā**ti passatha. **Apalokethā**ti punappunaṁ passatha, **upasaṁharathā**ti upanetha. Imaṁ Licchaviparisaṁ tumhākaṁ cittena Tāvatiṁsaparisaṁ haratha, Tāvatiṁsassa samakaṁ katvā passathāti attho.

Sīhasenāpativatthu-ādikathā

290. **Dhammassa ca anudhammaṁ byākarontī**ti Bhagavatā vuttakāraṇassa anukāraṇaṁ kathenti. **Sahadhammiko vādānuvādo**ti aparehi vuttakāraṇena sakāraṇo hutvā tumhākaṁ vādo viññugarahitabbaṁ kāraṇaṁ koci appamattakopi kiṁ na āgacchati. Idaṁ vuttaṁ hoti "kiṁ sabbakārenāpi tumhākaṁ vāde gārayhakāraṇaṁ natthī"ti. **Anabbhakkhātukāmā**ti abhibhavitvā na ācikkhitukāmā.

293. **Anuviccakāran**ti[2] anuviditvā cintetvā tulayitvā kātabbaṁ karohīti vuttaṁ hoti. **Ñātamanussānan**ti loke pākaṭānaṁ. **Sādhu**

1. Gambhīravitthataṁ (Sī, Syā)
2. Anuvijjakāranti (Ka)

hotīti sundaraṁ hoti. **Paṭākaṁ parihareyyun**ti paṭākaṁ ukkhipitvā nagare ghosantā āhiṇḍeyyuṁ. Kasmā? "Evaṁ no amhākaṁ mahantabhāvo bhavissatī"ti. **Opānabhūtan**ti paṭiyatta-udapāno viya ṭhitaṁ. **Kulan**ti nivesanaṁ. **Dātabbaṁ maññeyyāsī**ti mā imesaṁ deyyadhammaṁ upacchindittha, sampattānañhi dātabbamevāti ovadati. **Okāro**ti avakāro lāmakabhāvo. **Sāmukkaṁsikā**ti attanāyeva uddharitvā gahitā, asādhāraṇaṁ aññesanti attho. **Uddissa katan**ti uddisitvā kataṁ.

294. **Paṭiccakamman**ti attānaṁ paṭicca katanti attho. Atha vā **paṭiccakamman**ti nimittakammassetaṁ adhivacanaṁ, taṁ paṭiccakammaṁ ettha atthīti maṁsampi paṭiccakammanti vuttaṁ. Yo hi evarūpaṁ maṁsaṁ paribhuñjati, sopi tassa kammassa dāyādo hoti, vadhakassa viya tassāpi pāṇaghātakammaṁ hotīti adhippāyo. **Jiridantī**ti jiranti, abbhācikkhantā na jiranti, abbhakkhānassa antaṁ na gacchantīti attho. **Tikoṭiparisuddhakathā** Saṁghabhedasikkhāpadavaṇṇanāyaṁ vuttā.

Kappiyabhūmi-anujānanakathā

295. **Sakaṭaparivaṭṭan**ti sakaṭehi parikkhepaṁ viya katvā acchanti. **Paccantiman**ti abhilāpamattametaṁ, "yaṁ saṁgho ākaṅkhatī"ti vuttattā pana dhuravihāropi sammannituṁ vaṭṭati, kammavācaṁ avatvā apalokanenāpi vaṭṭatiyeva. **Kākoravasaddan**ti tattha tattha paviṭṭhānaṁ āmisakhādanatthāya anuppageyeva sannipatitānaṁ kākānaṁ oravasaddaṁ. **Yasojo** nāma Kapilasuttapariyosāne pabbajitānaṁ pañcannaṁ satānaṁ aggapuriso.

Ussāvanantikanti-ādīsu ussāvanantikā tāva evaṁ kattabbā. Yo thambhānaṁ vā upari bhittipāde vā nikhanitvā vihāro kariyati, tassa heṭṭhā thambhapaṭicchakā pāsāṇā bhūmigatikā eva. Paṭhamathambhaṁ pana paṭhamabhittipādaṁ vā patiṭṭhāpentehi bahūhi samparivāretvā "kappiyakuṭiṁ karoma, kappiyakuṭiṁ karomā"ti vācaṁ nicchārentehi manussesu ukkhipitvā patiṭṭhāpentesu āmasitvā vā sayaṁ ukkhipitvā vā thambho vā bhittipādo vā patiṭṭhāpetabbo. Kurundimahāpaccarīsu pana "kappiyakuṭi kappiyakuṭī"ti vatvā patiṭṭhāpetabbanti vuttaṁ. Andhakaṭṭhakathāyaṁ "saṁghassa kappiyakuṭiṁ adhiṭṭhāmī"ti vuttaṁ. Taṁ pana avatvāpi Aṭṭhakathāsu vuttanayena

vutte doso natthi. Idaṁ panettha sādhāraṇalakkhaṇaṁ, thambhapatiṭṭhānañca vacanapariyosānañca samakālaṁ vaṭṭati. Sace hi aniṭṭhite vacane thambho patiṭṭhāti, appatiṭṭhite vā tasmiṁ vacanaṁ niṭṭhāti, akatā hoti kappiyakuṭi. Teneva Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ "bahūti samparivāretvā vattabbaṁ, avassaṁ hi ettha ekassapi vacananiṭṭhānañca thambhapatiṭṭhānañca ekato bhavissatī"ti.

Iṭṭhakasilāmattikākuṭṭikāsu pana kuṭīsu heṭṭhā cayaṁ bandhitvā vā abandhitvā vā karontu, yato paṭṭhāya bhittiṁ uṭṭhāpetukāmā honti, taṁ sabbapaṭhamaṁ iṭṭhakaṁ vā silaṁ vā mattikāpiṇḍaṁ vā gahetvā vuttanayeneva kappiyakuṭi kātabbā. Iṭṭhakādayo hi bhittiyā paṭhamiṭṭhakādīnaṁ heṭṭhā na vaṭṭanti, thambhā pana upari uggacchanti, tasmā vaṭṭanti. Andhakaṭṭhakathāyaṁ "thambhehi kariyamāne catūsu koṇesu cattāro thambhā iṭṭhakādikuṭṭe catūsu koṇesu dve tisso iṭṭhakā adhiṭṭhātabbā"ti vuttaṁ. Tathā pana akatāyapi doso natthi, Aṭṭhakathāsu hi vuttameva pamāṇaṁ.

Gonisādikā duvidhā ārāmagonisādikā, vihāragonisādikāti. Tāsu yattha neva ārāmo, na senāsanāni parikkhittāni honti, ayaṁ **ārāmagonisādikā** nāma. Yattha senāsanāni sabbāni vā ekaccāni vā parikkhittāni, ārāmo aparikkhitto, ayaṁ **vihāragonisādikā** nāma. Iti ubhayatrāpi ārāmassa aparikkhittabhāvoyeva pamāṇaṁ. Ārāmo pana upaḍḍhaparikkhittopi bahutaraṁ parikkhittopi parikkhittoyeva nāmāti Kurundimahāpaccariyādīsu vuttaṁ. Ettha kappiyakuṭi laddhuṁ vaṭṭati.

Gahapatīti manussā āvāsaṁ katvā "kappiyakuṭiṁ dema, paribhuñjathā"ti vadanti, esā gahapati nāma. "Kappiyakuṭiṁ kātuṁ demā"ti vuttepi vaṭṭatiyeva. Andhakaṭṭhakathāyaṁ pana "yasmā bhikkhuṁ ṭhapetvā sesasahadhammikānaṁ sabbesañca devamanussānaṁ hatthato paṭiggaho ca sannidhi ca antovutthañca tesaṁ santakaṁ bhikkhussa vaṭṭati, tasmā tesaṁ gehāni vā tehi dinnā kappiyakuṭi vā gahapatīti vuccatī"ti vuttaṁ. Punapi vuttaṁ "bhikkhusaṁghassa vihāraṁ ṭhapetvā bhikkhunupassayo vā ārāmikānaṁ vā titthiyānaṁ vā devatānaṁ vā nāgānaṁ vā api brahmānaṁ vimānaṁ kappiyakuṭi hotī"ti, taṁ suvuttaṁ,

saṁghasantakameva hi bhikkhusantakaṁ vā gehaṁ gahapatikuṭikā na hoti. **Sammutikā** nāma kammavācaṁ sāvetvā katāti.

Yaṁ imāsu catūsu kappiyabhūmīsu vutthaṁ āmisaṁ, taṁ sabbaṁ antovutthasaṅkhyaṁ na gacchati. Bhikkhūnañca bhikkhunīnañca antovuttha-antopakkamocanatthaṁ hi kappiyakuṭiyo anuññātā. Yaṁ pana akappiyabhūmiyaṁ sahaseyyappahonake gehe vutthaṁ saṁghikaṁ vā puggalikaṁ vā bhikkhussa bhikkhuniyā vā santakaṁ ekarattampi ṭhapitaṁ, taṁ antovutthaṁ, tattha pakkañca antopakkaṁ nāma hoti, etaṁ na kappati. Sattāhakālikaṁ pana yāvajīvikañca vaṭṭati.

Tatrāyaṁ vinicchayo—sāmaṇero bhikkhussa taṇḍulādikaṁ āmisaṁ āharitvā kappiyakuṭiyaṁ nikkhipitvā punadivase pacitvā deti, antovutthaṁ na hoti. Tattha akappiyakuṭiyaṁ nikkhittasappi-ādīsu yaṁkiñci pakkhipitvā deti, mukhasannidhi nāma hoti. Mahāpaccariyaṁ pana "antovutthaṁ hotī"ti vuttaṁ. Tattha nāmamattameva nānākaraṇaṁ. Bhikkhu akappiyakuṭiyaṁ ṭhapitasappiñca yāvajīvikapaṇṇañca ekato pacitvā paribhuñjati, sattāhaṁ nirāmisaṁ vaṭṭati. Sace āmisasaṁsaṭṭhaṁ katvā paribhuñjati, antovutthañceva sāmaṁpākañca hoti. Etenupāyena sabbasaṁsaggā veditabbā.

Imā pana kappiyakuṭiyo kadā jahitavatthukā honti? Ussāvanantikā tāva yā thambhānaṁ upari bhittipāde vā nikhaṇitvā katā, sā sabbesu thambhesu ca bhittipādesu ca apanītesu jahitavatthukā hoti. Sace pana thambhe vā bhittipāde vā parivattenti, yo yo ṭhito, tattha tattha patiṭṭhāti. Sabbesupi parivattitesu ajahitavatthukāva hoti. Iṭṭhakādīhi katā cayassa upari bhitti-atthāya ṭhapitaṁ iṭṭhakaṁ vā silaṁ vā mattikāpiṇḍaṁ vā ādiṁkatvā vināsitakāle jahitavatthukā hoti. Yehi pana iṭṭhakādīhi adhiṭṭhitā, tesu apanītesupi tadaññāsu patiṭṭhitāsu ajahitavatthukāva hoti.

Gonisādikā pākārādīhi parikkhepe kate jahitavatthukā hoti. Puna tasmiṁ ārāme kappiyakuṭi laddhuṁ vaṭṭati. Sace pana punapi pākārādayo tattha tattha khaṇḍā honti, tato tato gāvo pavisanti, puna kappiyakuṭi hoti. Itarā pana dve gopānasīmattaṁ

ṭhapetvā sabbasmiṁ chadane vinaṭṭhe jahitavatthukā honti. Sace gopānasīnaṁ upari ekampi pakkhapāsakamaṇḍalaṁ atthi, rakkhati.

Yatra panimā catassopi kappiyabhūmiyo natthi, tattha kiṁ kātabbaṁ? Anupasampannassa datvā tassa santakaṁ katvā paribhuñjitabbaṁ. Tatridaṁ vatthu—Karavikatissatthero kira vinayadharapāmokkho Mahāsīvattherassa santikaṁ agamāsi. So dīpālokena sappikumbhaṁ passitvā "bhante kimetan"ti pucchi. Thero "āvuso gāmato sappikumbho ābhato lūkhadivase sappinā bhuñjanatthāyā"ti āha. Tato naṁ Tissatthero "na vaṭṭati bhante"ti āha. Thero punadivase pamukhe nikkhipāpesi. Tissatthero puna ekadivase āgato taṁ disvā tatheva pucchitvā "bhante sahaseyyappahonakaṭṭhāne ṭhapetuṁ na vaṭṭatī"ti āha. Thero punadivase bahi nīharāpetvā nikkhipāpesi, taṁ corā hariṁsu. So puna ekadivasaṁ āgataṁ Tissattheraṁ āha "āvuso tayā 'na vaṭṭatī'ti vutto so kumbho bahi nikkhitto, corehi avahato"ti. Tato naṁ Tissatthero āha "nanu bhante anupasampannassa dātabbā assa, anupasampannassa hi datvā tassa santakaṁ katvā paribhuñjituṁ vaṭṭatī"ti.

296-9. **Meṇḍakavatthu** uttānameva. Api cettha **anujānāmi bhikkhave pañca gorase**ti ime pañca gorase visuṁ paribhogena paribhuñjitumpi anujānāmīti attho. **Pātheyyaṁ pariyesitun**ti ettha sace keci sayameva ñatvā denti, iccetaṁ kusalaṁ. No ce denti, ñātipavāritaṭṭhānato vā bhikkhācāravattena vā pariyesitabbaṁ. Tathā alabhantena aññātika-apavāritaṭṭhānato yācitvāpi gahetabbaṁ. Ekadivasena gamanīye magge ekabhattatthāya pariyesitabbaṁ, dīghe addhāne yattakena kantāraṁ nittharati, tattakaṁ pariyesitabbaṁ.

Keṇiyajaṭilavatthukathā

300. **Kājehi gāhāpetvā**ti pañcahi kājasatehi susaṅkhatassa badarapānassa kuṭasahassaṁ gāhāpetvā. **Etasmiṁ nidāne etasmiṁ pakaraṇe dhammiṁ kathaṁ katvā**ti "sādhu bhikkhave pānaṁ apivantā samaṇassa

Gotamassa sāvakā paccayabāhullikāti vādaṁ na uppādayittha, mayi ca gāravaṁ akattha, mama ca tumhesu gāravaṁ janayittha, iti vo ahaṁ iminā kāraṇena suṭṭhu pasanno"ti-ādinā nayena dhammiṁ kathaṁ katvā **anujānāmi bhikkhave aṭṭha pānānī**ti-ādimāha.

Tattha **ambapānan**ti āmehi vā pakkehi vā ambehi katapānaṁ. Tattha āmehi karontena ambataruṇāni bhinditvā udake pakkhipitvā ātape ādiccapākena pacitvā parissāvetvā tadahupaṭiggahitehi madhusakkarakappūrādīhi yojetvā kātabbaṁ. Evaṁ kataṁ purebhattameva kappati, anupasampannehi kataṁ labhitvā pana purebhattaṁ paṭiggahitaṁ purebhattaṁ sāmisaparibhogenāpi vaṭṭati, pacchābhattaṁ nirāmisaparibhogena yāva aruṇuggamanā vaṭṭatiyeva. Esa nayo sabbapānesu.

Tesu pana **jambupānan**ti jambuphalehi katapānaṁ. **Cocapānan**ti aṭṭhikehi kadaliphalehi katapānaṁ. **Mocapānan**ti anaṭṭhikehi kadaliphalehi katapānaṁ. **Madhukapānan**ti[1] madhukānaṁ jātirasena katapānaṁ. Taṁ pana udakasambhinnaṁ vaṭṭati, suddhaṁ na vaṭṭati. **Muddikapānan**ti muddikā udake madditvā ambapānaṁ viya katapānaṁ. **Sālūkapānan**ti rattuppalanīluppalādīnaṁ sālūke madditvā katapānaṁ. **Phārusakapānan**ti phārusakaphalehi ambapānaṁ viya katapānaṁ. Imāni aṭṭha pānāni sītānipi ādiccapākānipi vaṭṭanti, aggipākāni na vaṭṭanti. **Dhaññaphalarasan**ti sattannaṁ dhaññānaṁ phalarasaṁ. **Ḍākarasan**ti pakkaḍākarasaṁ. Yāvakālikapattānaṁ hi purebhattaṁyeva raso kappati, yāvajīvikānaṁ paṭiggahetvā ṭhapitasappi-ādīhi saddhiṁ pakkānaṁ sattāhaṁ kappati. Sace pana suddha-udakena pacati, yāvajīvampi vaṭṭati, khīrādīhi pana saddhiṁ pacituṁ na vaṭṭati. Aññehi pakkampi ḍākarasasaṅkhyameva gacchati. Kurundiyaṁ pana "yāvakālikapattānampi sītodakena madditvā kataraso vā ādiccapāko vā vaṭṭatī"ti vuttaṁ. **Ṭhapetvā madhukapuppharasan**ti ettha madhukapuppharaso aggipāko vā hotu ādiccapāko vā, pacchābhattaṁ na vaṭṭati. Purebhattampi yaṁ pānaṁ gahetvā majjaṁ karonti, so ādito paṭṭhāya na vaṭṭati. Madhukapupphaṁ pana allaṁ vā sukkhaṁ vā bhajjitaṁ vā tena kataphāṇitaṁ vā yato paṭṭhāya majjaṁ na karonti, taṁ sabbaṁ purebhattaṁ vaṭṭati. Ucchuraso nikasaṭo pacchābhattaṁ

1. Madhupānanti (Sī)

vaṭṭati. Iti pānāni anujānantena imepi cattāro rasā anuññātāti. **Aggihuttamukhā yaññā**ti-ādīsu aggihutaṁ seṭṭhaṁ, aggihutaṁ mukhanti vuttaṁ hoti.

Rojamallādivatthukathā

301-2. Rojavatthu uttānatthameva. Tattha **saṅkaraṁ akaṁsū**ti katikaṁ akaṁsu. **Uḷāraṁ kho te idan**ti sundaraṁ kho te idaṁ. **Nāhaṁ bhante Ānanda bahukato**ti nāhaṁ Buddhādigatapasādabahumānena idhāgatoti dasseti. **Sabbañca ḍākan**ti sappi-ādīhi pakkaṁ vā apakkaṁ vā yaṁkiñci ḍākaṁ. **Piṭṭhakhādanīyan**ti piṭṭhamayaṁ khādanīyaṁ. Rojo kira idaṁ ubhayampi satasahassaṁ vayaṁ katvā paṭiyādāpesi.

303. **Mañjukā**ti madhuravacanā. **Paṭibhāneyyakā**ti sake sippe paṭibhānasampannā. **Dakkhā**ti chekā analasā vā. **Pariyodātasippā**ti niddosasippā. **Nāḷiyāvāpakenā**ti nāḷiyā ca āvāpakena ca. Āvāpako nāma yattha laddhaṁ laddhaṁ āvapanti, pakkhipantīti vuttaṁ hoti. **Na ca bhikkhave nahāpitapubbena khurabhaṇḍan**ti ettha gahetvā pariharitumeva na vaṭṭati, aññassa santakena kese chedetuṁ vaṭṭati. Sace vetanaṁ gahetvā chindati, na vaṭṭati. Yo anahāpitapubbo, tassa pariharitumpi vaṭṭati, taṁ vā aññaṁ vā gahetvā kese chedetumpi vaṭṭati.

304. **Bhāgaṁ datvā**ti dasamabhāgaṁ datvā. Idaṁ kira Jambudīpe porāṇakacārittaṁ. Tasmā dasa koṭṭhāse katvā eko koṭṭhāso bhūmisāmikānaṁ dātabbo.

Catumahāpadesakathā

305. **Yaṁ bhikkhave mayā idaṁ na kappatī**ti ime cattāro mahāpadese Bhagavā bhikkhūnaṁ nayaggahaṇatthāya āha. Tattha dhammasaṅgāhakattherā suttaṁ gahetvā parimaddantā ida addasaṁsu. **Ṭhapetvā dhaññaphalarasan**ti satta dhaññarasāni pacchābhattaṁ na kappantīti paṭikkhittāni. Tālanāḷikerapanasalabuja-alābukumbhaṇḍapussaphalatipusaphala-eḷālukāni nava mahāphalāni sabbañca aparaṇṇaṁ dhaññagatikameva. Taṁ kiñcāpi na paṭikkhittaṁ, atha kho akappiyaṁ anulometi. Tasmā pacchābhattaṁ na kappati.

Aṭṭha pānāni anuññātāni, avasesāni vettatintiṇikamātuluṅgakapitthakosambakaramandādikhuddakaphalapānāni aṭṭhapānagatikāneva. Tāni kiñcāpi na anuññātāni, atha kho kappiyaṁ anulomenti, tasmā kappanti. Ṭhapetvā hi sānulomaṁ dhaññaphalarasaṁ aññaṁ phalapānaṁ nāma akappiyaṁ natthi, sabbaṁ yāmakālikaṁyevāti Kurundiyaṁ vuttaṁ.

Bhagavatā cha cīvarāni anuññātāni. Dhammasaṅgāhakattherehi tesaṁ anulomāni dukūlaṁ, pattuṇṇaṁ, cīnapaṭṭaṁ, somārapaṭṭaṁ, iddhimayikaṁ, devadattiyanti aparāni cha anuññātāni. Tattha **pattuṇṇan**ti pattuṇṇadese pāṇakehi sañjātavatthaṁ. Dve paṭā desanāmeneva vuttā. Tāni tīṇi koseyyassānulomāni, dukūlaṁ sāṇassa, itarāni dve kappāsikassa vā sabbesaṁ vā.

Bhagavatā ekādasa patte paṭikkhipitvā dve pattā anuññātā lohapatto ceva, mattikāpatto ca. Lohathālakaṁ, mattikāthālakaṁ, tambalohathālakanti tesaṁyeva anulomāni. Bhagavatā tayo tumbā anuññātā lohatumbo, kaṭṭhatumbo, phalatumboti, kuṇḍikā kañcanako udakatumboti tesaṁyeva anulomāni. Kurundiyaṁ pana pānīyasaṅkhapānīyasarāvakāni etesaṁ anulomānīti vuttaṁ. Paṭṭikā sūkarantanti dve kāyabandhanāni anuññātāni, dussapaṭṭena rajjukena ca katakāyabandhanāni tesaṁ anulomāni. Setacchattaṁ, kilañjacchattaṁ, paṇṇacchattanti tīṇi chattāni anuññātāni. Ekapaṇṇacchattaṁ tesaṁyeva anulomanti iminā nayena Pāḷiñca Aṭṭhakathañca anupekkhitvā aññānipi kappiyākappiyānaṁ anulomāni veditabbāni.

Tadahupaṭiggahitaṁ kāle kappatīti-ādi sabbaṁ sambhinnarasaṁ sandhāya vuttaṁ. Sace hi challimpi anapanetvā sakaleneva nāḷikeraphalena saddhiṁ pānakaṁ paṭiggahitaṁ hoti, nāḷikeraṁ apanetvā taṁ vikālepi kappati. Upari sappipiṇḍaṁ ṭhapetvā sītalapāyāsaṁ denti, yaṁ pāyāsena asaṁsaṭṭhaṁ sappi, taṁ apanetvā sattāhaṁ paribhuñjituṁ vaṭṭati. Baddhamadhuphāṇitādīsupi eseva nayo. Takkolajātiphalādīhi alaṅkaritvā piṇḍapātaṁ denti, tāni uddharitvā dhovitvā yāvajīvaṁ paribhuñjitabbāni, yāguyaṁ pakkhipitvā dinnasiṅgiverādīsupi telādīsu pakkhipitvā dinnalaṭṭhimadhukādīsupi eseva nayo. Evaṁ yaṁ yaṁ asambhinnarasaṁ hoti, taṁ taṁ ekato paṭiggahitampi

yathā suddhaṁ hoti, tathā dhovitvā vā tacchetvā vā tassa tassa kālavasena paribhuñjituṁ vaṭṭati.

Sace pana sambhinnarasaṁ hoti saṁsaṭṭhaṁ, na vaṭṭati. Yāvakālikañhi attanā saddhiṁ sambhinnarasāni tīṇipi yāmakālikādīni attano sabhāvaṁ upaneti. Yāmakālikaṁ dvepi sattāhakālikādīni attano sabhāvaṁ upaneti. Sattāhakālikampi attanā saddhiṁ saṁsaṭṭhaṁ yāvajīvikaṁ attano sabhāvaññeva upaneti, tasmā tena tadahupaṭiggahitena saddhiṁ tadahupaṭiggahitaṁ vā purepaṭiggahitaṁ vā yāvajīvikaṁ sattāhaṁ kappati dvīhapaṭiggahitena chāhaṁ. Tīhapaṭiggahitena pañcāhaṁ -pa- sattāhapaṭiggahitena tadaheva kappatīti veditabbaṁ. Tasmāyeva hi "sattāhakālikena bhikkhave yāvajīvikaṁ tadahupaṭiggahitan"ti avatvā "paṭiggahitaṁ sattāhaṁ kappatī"ti vuttaṁ.

Kālayāmasattāhātikkamesu cettha vikālabhojanasannidhibhesajjasikkhāpadānaṁ vasena āpattiyo veditabbā. Imesu ca pana catūsu kālikesu yāvakālikaṁ yāmakālikanti idameva dvayaṁ antovutthakañceva sannidhikārakañca hoti, sattāhakālikañca yāvajīvikañca akappiyakuṭiyaṁ nikkhipitumpi vaṭṭati, sannidhimpi na janetīti. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Bhesajjakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Kathinakkhandhaka

Kathinānujānanakathā

306. Kathinakkhandhake **Pāveyyakā**ti Pāveyyaraṭṭhavāsino. Pāveyyaṁ[1] nāma Kosalesu pacchimadisābhāge raṭṭhaṁ, tattha vāsinoti vuttaṁ hoti. Kosalarañño ekapitukabhātūnaṁ Bhaddavaggiyatherānaṁ etaṁ adhivacanaṁ. Tesu sabbajeṭṭhako anāgāmī, sabbapacchimako sotāpanno, ekopi arahā vā puthujjano vā natthi. **Āraññikā**ti dhutaṅgasamādānavasena āraññikā, na araññavāsamattena. Piṇḍapātikādibhāvepi tesaṁ eseva nayo, sīsavasena cetaṁ vuttaṁ. Ime pana terasāpi dhutaṅgāni samādāyeva vattanti. **Udakasaṅgahe**ti udakena saṅgahite ghaṭite saṁsaṭṭhe, thale ca ninne ca ekodakībhūteti attho.

Udakacikkhalleti akkanta-akkantaṭṭhāne udakacikkhallo uṭṭhahitvā yāva ānisadā paharati, īdise cikkhalleti attho. **Okapuṇṇehī**ti udakapuṇṇehi. Tesaṁ kira cīvarāni ghanāni, tesu patitaṁ udakaṁ na paggharati, ghanattā puṭabaddhaṁ[2] viya tiṭṭhati. Tena vuttaṁ "okapuṇṇehi cīvarehī"ti. Oghapuṇṇehītipi pāṭho.

Avivadamānā vassaṁ vasimhāti ettha āgantukaṭṭhāne senāsanaphāsutāya abhāvena ca Bhagavato dassanālābhena ukkaṇṭhitatāya ca te bhikkhū phāsuṁ na vasiṁsu. Tasmā "avivadamānā phāsukaṁ vassaṁ vasimhā"ti nāvocuṁ. **Dhammiṁ kathaṁ katvā**ti Bhagavā tesaṁ bhikkhūnaṁ anamataggiyakathaṁ kathesi, te sabbepi kathāpariyosāne arahattaṁ pāpuṇitvā nisinnaṭṭhānatoyeva ākāse uppatitvā agamaṁsu, taṁ sandhāya vuttaṁ "dhammiṁ kathaṁ katvā"ti. Tato Bhagavā "sace kathinatthāro paññatto abhavissa, ete bhikkhū ekaṁ cīvaraṁ ṭhapetvā santaruttarena āgacchantā na evaṁ kilantā assu, kathinatthāro ca nāmesa sabbabuddhehi anuññāto"ti cintetvā kathinatthāraṁ anujānitukāmo bhikkhū āmantesi, āmantetvā ca pana **anujānāmi bhikkhave**ti-ādimāha.

---

1. Pāṭheyyakāti Pāṭheyyaraṭṭhavāsino. Pāṭheyyaṁ (Sī)　　2. Puṭabhattaṁ (Ka)

Tattha **atthatakathinānaṁ vo**ti nipātamattaṁ vokāro, atthatakathinānanti attho. Evañhi sati parato "so nesaṁ bhavissatī"ti yujjati. Atha vā **vo**ti sāmivacanamevetaṁ. **So nesan**ti ettha pana so cīvaruppādo ye atthatakathinā, tesaṁ bhavissatīti attho.

Tattha **anāmantacāro**ti yāva kathinaṁ na uddhariyati, tāva anāmantetvā caraṇaṁ kappissati, Cārittasikkhāpadena anāpatti bhavissatīti attho. **Asamādānacāro**ti ticīvaraṁ asamādāya caraṇaṁ, cīvaravippavāso kappissatīti attho. **Gaṇabhojanan**ti gaṇabhojanampi kappissati. **Yāvadatthacīvaran**ti yāvattakena cīvarena attho, tāvattakaṁ anadhiṭṭhitaṁ avikappitaṁ kappissatīti attho. **Yo ca tattha cīvaruppādo**ti tattha kathinatthatasīmāyaṁ matakacīvaraṁ vā hotu saṁghaṁ uddissa dinnaṁ vā saṁghikena tatruppādena ābhataṁ vā, yena kenaci ākārena yaṁ saṁghikacīvaraṁ uppajjati, taṁ tesaṁ bhavissatīti attho.

Evañca pana bhikkhave kathinaṁ attharitabbanti ettha kathinatthāraṁ ke labhanti, ke na labhantīti. Gaṇanavasena tāva pacchimakoṭiyā pañca janā labhanti, uddhaṁ satasahassampi, pañcannaṁ heṭṭhā na labhanti. Vutthavassavasena purimikāya vassaṁ upagantvā paṭhamapavāraṇāya pavāritā labhanti, chinnavassā vā pacchimikāya upagatā vā na labhanti, aññasmiṁ vihāre vutthavassāpi na labhantīti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ, purimikāya upagatānaṁ pana sabbe gaṇapūrakā honti, ānisaṁsaṁ na labhanti, ānisaṁso itaresaṁyeva hoti. Sace purimikāya upagatā cattāro vā honti tayo vā dve vā eko vā, itare gaṇapūrake katvā kathinaṁ attharitabbaṁ. Atha cattāro bhikkhū upagatā, eko paripuṇṇavasso sāmaṇero, so ce pacchimikāya upasampajjati, gaṇapūrako ceva hoti ānisaṁsañca labhati. Tayo bhikkhū dve sāmaṇerā, dve bhikkhū tayo sāmaṇerā, eko bhikkhu cattāro sāmaṇerāti etthāpi eseva nayo. Sace purimikāya upagatā kathinatthārakusalā na honti, atthārakusalā khandhakabhāṇakatherā pariyesitvā ānetabbā. Kammavācaṁ sāvetvā kathinaṁ attharāpetvā dānañca bhuñjitvā gamissanti, ānisaṁso pana itaresaṁyeva hoti.

Kathinaṁ kena dinnaṁ vaṭṭati? Yena kenaci devena vā manussena vā pañcannaṁ vā sahadhammikānaṁ aññatarena dinnaṁ vaṭṭati. Kathinadāyakassa vattaṁ atthi, sace so taṁ ajānanto pucchati "bhante kathaṁ kathinaṁ dātabban"ti, tassa evaṁ ācikkhitabbaṁ "tiṇṇaṁ cīvarānaṁ aññatarappahonakaṁ sūriyuggamanasamaye vatthaṁ 'kathinacīvaraṁ demā'ti dātuṁ vaṭṭati, tassa parikammatthaṁ ettakā nāma sūciyo, ettakaṁ suttaṁ, ettakaṁ rajanaṁ, parikammaṁ karontānaṁ ettakānaṁ bhikkhūnaṁ yāgubhattañca dātuṁ vaṭṭatī"ti.

Kathinatthārakenāpi dhammena samena uppannaṁ kathinaṁ attharantena vattaṁ jānitabbaṁ. Tantavāyagehato hi ābhatasantāneneva khalimakkhitasāṭako na vaṭṭati, malīnasāṭakopi na vaṭṭati, tasmā kathinatthārasāṭakaṁ labhitvā suṭṭhu dhovitvā sūci-ādīni cīvarakammūpakaraṇāni sajjetvā bahūhi bhikkhūhi saddhiṁ tadaheva sibbitvā niṭṭhitasūcikammaṁ rajitvā kappabinduṁ datvā kathinaṁ attharitabbaṁ. Sace tasmiṁ anatthateyeva aññaṁ kathinasāṭakaṁ āharati, aññāni ca bahūni kathinānisaṁsavatthāni deti, yo ānisaṁsaṁ bahuṁ deti, tassa santakeneva attharitabbaṁ. Itaro yathā tathā[1] ovaditvā saññāpetabbo.

Kathinaṁ pana kena attharitabbaṁ? Yassa saṁgho kathinacīvaraṁ deti. Saṁghena pana kassa dātabbaṁ? Yo jiṇṇacīvaro hoti. Sace bahū jiṇṇacīvarā honti, vuḍḍhassa dātabbaṁ. Vuḍḍhesupi yo mahāpariso tadaheva cīvaraṁ katvā attharituṁ sakkoti, tassa dātabbaṁ. Sace vuḍḍho na sakkoti, navakataro sakkoti, tassa dātabbaṁ. Apica saṁghena mahātherassa saṅgahaṁ kātuṁ vaṭṭati, tasmā "tumhe bhante gaṇhatha, mayaṁ katvā dassāmā"ti vattabbaṁ. Tīsu cīvaresu yaṁ jiṇṇaṁ hoti, tadatthāya dātabbaṁ. Pakatiyā dupaṭṭacīvarassa dupaṭṭatthāyeva dātabbaṁ. Sacepissa ekapaṭṭacīvaraṁ ghanaṁ hoti, kathinasāṭako ca pelavo, sāruppatthāya dupaṭṭappahonakameva dātabbaṁ, "ahaṁ alabhanto ekapaṭṭaṁ pārupāmī"ti vadantassāpi dupaṭṭaṁ dātuṁ vaṭṭati. Yo pana lobhapakatiko hoti, tassa na dātabbaṁ. Tenāpi kathinaṁ attharitvā pacchā sibbitvā "dve cīvarāni karissāmī"ti na gahetabbaṁ. Yassa pana dīyati, tassa yena vidhinā dātabbaṁ,

1. Tathā tathā (Ka)

taṁ dassetuṁ "evañca pana bhikkhave kathinaṁ attharitabban"ti ārabhitvā **suṇātu me bhante**ti-ādikā dānakammavācā tāva vuttā.

Evaṁ dinne pana kathine sace taṁ kathinadussaṁ niṭṭhitaparikammameva hoti, iccetaṁ kusalaṁ. No ce niṭṭhitaparikammaṁ hoti, "ahaṁ thero"ti vā "bahussuto"ti vā ekenāpi akātuṁ na labbhati, sabbeheva sannipatitvā dhovanasibbanarajanāni niṭṭhāpetabbāni. Idañhi kathinavattaṁ nāma Buddhappasatthaṁ. Atīte Padumuttaropi Bhagavā kathinavattaṁ akāsi, tassa kira aggasāvako Sujātatthero nāma kathinaṁ gaṇhi, taṁ Satthā aṭṭhasaṭṭhiyā bhikkhusatasahassehi saddhiṁ nisīditvā akāsi.

Katapariyositaṁ pana kathinaṁ gahetvā atthārakena bhikkhunā "sace saṅghāṭiyā kathinaṁ attharitukāmo hoti, porāṇikā saṅghāṭi paccuddharitabbā, navā saṅghāṭi adhiṭṭhātabbā. Imāya saṅghāṭiyā kathinaṁ attharāmīti vācā bhinditabbā"ti-ādinā parivāre vuttavidhānena kathinaṁ attharitabbaṁ. Attharitvā ca pana "tena kathinatthārakena bhikkhunā saṁghaṁ upasaṅkamitvā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā añjaliṁ paggahetvā evamassa vacanīyo 'atthataṁ bhante saṁghassa kathinaṁ, dhammiko kathinatthāro, anumodathā'ti. Tehi anumodakehi bhikkhūhi ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā añjaliṁ paggahetvā evamassa vacanīyo 'atthataṁ āvuso saṁghassa kathinaṁ dhammiko kathinatthāro, anumodāmā'ti" evamādinā parivāre vuttavidhāneneva anumodāpetabbaṁ, itarehi ca anumoditabbaṁ. Evaṁ sabbesaṁ atthataṁ hoti kathinaṁ. Vuttañhetaṁ parivāre "dvinnaṁ puggalānaṁ atthataṁ hoti kathinaṁ atthārakassa ca anumodakassa cā"ti[1]. Punapi vuttaṁ "na saṁgho kathinaṁ attharati, na gaṇo kathinaṁ attharati, puggalo kathinaṁ attharati. Saṁghassa anumodanā gaṇassa anumodanā puggalassa atthāro saṁghassa atthataṁ hoti kathinaṁ, gaṇassa atthataṁ hoti kathinaṁ, puggalassa atthataṁ hoti kathinan"ti[2].

Evaṁ atthate pana kathine sace kathinacīvarena saddhiṁ ābhataṁ ānisaṁsaṁ dāyakā "yena amhākaṁ kathinaṁ gahitaṁ, tasseva demā"ti

---

1. Vi 5. 302 piṭṭhe. 2. Vi 5. 309 piṭṭhe.

denti, bhikkhusaṁgho anissaro. Atha avicāretvāva datvā gacchanti, bhikkhusaṁgho issaro. Tasmā sace kathinatthārakassa sesacīvarānipi dubbalāni honti, saṁghena apaloketvā tesampi atthāya vatthāni dātabbāni, kammavācā pana ekāyeva vaṭṭati. Avasese kathinānisaṁse balavavatthāni[1] vassāvāsikaṭṭhitikāya dātabbāni, ṭhitikāya abhāve therāsanato paṭṭhāya dātabbāni, garubhaṇḍaṁ na bhājetabbaṁ. Sace pana ekasīmāya bahū vihārā honti, sabbe bhikkhū sannipātetvā ekattha kathinaṁ attharitabbaṁ, visuṁ visuṁ attharituṁ na vaṭṭati.

308. Idāni yathā ca kathinaṁ atthataṁ hoti, yathā ca anatthataṁ, taṁ vidhiṁ vitthārato dassetuṁ **evañca pana bhikkhave atthataṁ hoti kathinaṁ evaṁ anatthatan**ti vatvā akaraṇīyañceva mahābhūmikañca anatthatalakkhaṇaṁ tāva dassento **na ullikhitamattenā**ti-ādike catuvīsati ākāre dassesi. Tato paraṁ atthatalakkhaṇaṁ dassento **"ahatena atthatan"ti**-ādike sattarasa ākāre dassesi. Parivārepi hi "catuvīsatiyā ākārehi anatthataṁ hoti kathinaṁ, sattarasahi ākārehi atthataṁ hoti kathinan"ti idameva lakkhaṇaṁ vuttaṁ.

Tattha **ullikhitamattenā**ti dīghato ca puthulato ca pamāṇaggahaṇamattena. Pamāṇaṁ hi gaṇhanto tassa tassa padesassa sañjānanatthaṁ nakhādīhi vā paricchedaṁ dassento ullikhati, nalāṭādīsu vā ghaṁsati, tasmā taṁ pamāṇaggahaṇaṁ "ullikhitamattan"ti vuccati. **Dhovanamattenā**ti kathinadussadhovanamattena. **Cīvaravicāraṇamattenā**ti "pañcakaṁ vā sattakaṁ vā navakaṁ vā ekādasakaṁ vā hotū"ti evaṁ vicāritamattena. **Chedanamattenā**ti yathāvicāritassa vatthassa chedanamattena. **Bandhanamattenā**ti moghasuttakāropanamattena. **Ovaṭṭiyakaraṇamattenā**ti moghasuttakānusārena dīghasibbitamattena[2]. **Kaṇḍusakaraṇamattenā**ti muddhiyapattabandhanamattena[3]. **Daḷīkammakaraṇamattenā**ti dve cimilikāyo[4] ekato katvā sibbitamattena. Atha vā paṭhamacimilikā ghaṭetvā ṭhapitā hoti, kathinasāṭakaṁ tassā kucchicimilikaṁ katvā sibbitamattenātipi attho.

1. Avasesakathinānisaṁsavatthāni (Syā) 2. Dīghasibbaniṁ sibbitamattena (Sī)
3. Muddhiyapaṭabandhanamattena (Syā), muddiyapaṭṭabandhanamattena (Sī)
4. Cilimikāyo (Sī)

Mahāpaccariyaṁ "pakaticīvarassa upassayadānenā"ti vuttaṁ. Kurundiyaṁ pana "pakatipattabandhacīvaraṁ dupaṭṭaṁ kātuṁ kucchicimilikaṁ alliyāpanamattenā"ti vuttaṁ. **Anuvātakaraṇamattenā**ti piṭṭhi-anuvātāropanamattena. **Paribhaṇḍakaraṇamattenā**ti kucchi-anuvātāropanamattena. **Ovaddheyyakaraṇamattenā**ti[1] āgantukapattāropanamattena, kathinacīvarato vā pattaṁ gahetvā aññasmiṁ akathinacīvare pattāropanamattena.

Kambalamaddanamattenāti ekavāraṁyeva rajane pakkhittena dantavaṇṇena, paṇḍupalāsavaṇṇena vā. Sace pana sakiṁ vā dvikkhattuṁ vā rattampi sāruppaṁ hoti, vaṭṭati. **Nimittakatenā**ti "iminā dussena kathinaṁ attharissāmī"ti evaṁ nimittakatena. Ettakameva hi parivāre vuttaṁ. Aṭṭhakathāsu pana "ayaṁ sāṭako sundaro, sakkā iminā kathinaṁ attharituntі evaṁ nimittakammaṁ katvā laddhenā"ti vuttaṁ. **Parikathākatenā**ti kathinaṁ nāma dātuṁ vaṭṭati, kathinadāyako bahuṁ puññaṁ pasavatīti evaṁ parikathāya uppāditena. Kathinaṁ nāma ati-ukkaṭṭhaṁ vaṭṭati, mātarampi viññāpetuṁ na vaṭṭati, ākāsato otiṇṇasadisameva vaṭṭatīti. **Kukkukatenā**ti tāvakālikena. **Sannidhikatenā**ti ettha duvidho sannidhi karaṇasannidhi ca nicayasannidhi ca. Tattha tadaheva akatvā ṭhapetvā karaṇaṁ karaṇasannidhi. Saṁgho ajja kathinadussaṁ labhitvā punadivase deti, ayaṁ nicayasannidhi.

Nissaggiyenāti rattinissaggiyena. Parivārepi vuttaṁ "nissaggiyaṁ nāma kariyamāne aruṇaṁ uṭṭhahatī"ti. **Akappakatenā**ti anādinnakappabindunā. **Aññatra saṅghāṭiyā**ti-ādīsu ṭhapetvā saṅghāṭi-uttarāsaṅga-antaravāsake aññena paccattharaṇādinā atthataṁ anatthataṁ hotīti. **Aññatra pañcakena vā atirekapañcakena vā**ti pañca vā atirekāni vā khaṇḍāni katvā mahāmaṇḍala-aḍḍhamaṇḍalāni dassetvā kateneva vaṭṭati, evañhi samaṇḍalikataṁ hoti. Taṁ ṭhapetvā aññena acchinnakena vā dvatticatukhaṇḍena vā na vaṭṭati. **Aññatra puggalassa atthārā**ti puggalassa atthāraṁ ṭhapetvā na aññena saṁghassa vā gaṇassa vā atthārena atthataṁ hoti. **Nissīmaṭṭho anumodatī**ti bahi-upacārasīmāya ṭhito anumodati.

---

1. Ovaṭṭeyyakaraṇamattenāti (Sī, Syā)

309. **Ahatenā**ti aparibhuttena. **Ahatakappenā**ti ahatasadisena ekavāraṁ vā dvikkhattuṁ vā dhotena. **Pilotikāyā**ti hatavatthakasāṭakena. **Paṁsukūlenā**ti tevīsatiyā khettesu uppannapaṁsukūlena. Paṁsukūlikabhikkhunā coḷakabhikkhaṁ āhiṇḍitvā laddhacoḷakehi katacīvarenātipi Kurundimahāpaccarīsu vuttaṁ. **Pāpaṇikenā**ti āpaṇadvāre patitapilotikaṁ gahetvā kathinatthāya deti, tenāpi vaṭṭatīti attho. Sesaṁ vuttavipallāseneva veditabbaṁ. Imasmiṁ pana ṭhāne saha kathinassa atthārā kati dhammā jāyantīti-ādi bahu-aṭṭhakathāsu vuttaṁ, taṁ sabbaṁ parivāre Pāḷi-āruḷhameva, tasmā tattha āgatanayeneva veditabbaṁ. Na hi tena idha avuccamānena kathinatthārakassa kiñci parihāyati.

310. Evaṁ kathinatthāraṁ dassetvā idāni ubbhāraṁ dassetuṁ **kathañca bhikkhave ubbhataṁ hoti kathinan**ti-ādimāha. Tattha **mātikā**ti mātaro, janettiyoti attho. Kathinubbhāraṁ[1] hi etā aṭṭha janettiyo[2]. Tāsu pakkamanaṁ anto assāti **pakkamanantikā.** Evaṁ sesāpi veditabbā.

Ādāyasattakakathā

311. **Na paccessan**ti na puna āgamissaṁ. Etasmiṁ pana pakkamanantike kathinuddhāre paṭhamaṁ cīvarapalibodho chijjati, pacchā āvāsapalibodho. Evaṁ pakkamato hi cīvarapalibodho antosīmāyameva chijjati. Āvāsapalibodho sīmātikkame. Vuttampi cetaṁ parivāre—

> "Pakkamanantiko kathinuddhāro, vutto ādiccabandhunā.
> Etañca tāhaṁ vissajjissaṁ, cīvarapalibodho paṭhamaṁ chijjati.
> Pacchā āvāsapalibodho chijjatī"ti[3].

Cīvaraṁ ādāyāti akatacīvaraṁ ādāya. **Bahisīmagatassā**ti aññaṁ sāmantavihāraṁ gatassa. **Evaṁ hotī**ti tasmiṁ vihāre senāsanaphāsukaṁ vā sahāyasampattiṁ vā disvā evaṁ hoti. Etasmiṁ pana niṭṭhānantike kathinuddhāre āvāsapalibodho paṭhamaṁ chijjati. So hi "na paccessan"ti citte uppannamatteyeva chijjati. Vuttampi cetaṁ—

---

1. Kathinubbhārāya (Sī) 2. Janenti (?) 3. Vi 5. 310 piṭṭhe.

"Niṭṭhānantiko kathinuddhāro, vutto ādiccabandhunā.
Etañca tāhaṁ vissajjissaṁ, āvāsapalibodho paṭhamaṁ chijjati.
Cīvare niṭṭhite cīvarapalibodho chijjatī"ti.

Etena nayena sesamātikāvibhajanepi attho veditabbo. Ayaṁ pana viseso, sanniṭṭhānantike dvepi palibodhā "nevimaṁ cīvaraṁ kāressaṁ, na paccessan"ti citte uppannamatteyeva ekato chijjantīti. Vuttañhetaṁ—

"Sanniṭṭhānantiko kathinuddhāro, vutto ādiccabandhunā.
Etañca tāhaṁ vissajjissaṁ,
Dve palibodhā apubbaṁ acarimaṁ chijjantī"ti.

Evaṁ sabbakathinuddhāresu palibodhupacchedo veditabbo. So pana yasmā iminā ca vuttanayena parivāre ca āgatabhāvena sakkā jānituṁ, tasmā vitthārato na vutto. Ayaṁ panettha saṅkhepo, nāsanantike āvāsapalibodho paṭhamaṁ chijjati, cīvare naṭṭhe cīvarapalibodho chijjati. Yasmā cīvare naṭṭhe cīvarapalibodho chijjati, tasmā "nāsanantiko"ti vuttaṁ[1].

Savanantike cīvarapalibodho paṭhamaṁ chijjati, tasmā tassa saha savanena āvāsapalibodho chijjati.

Āsāvacchedike āvāsapalibodho paṭhamaṁ chijjati, cīvarāsāya upacchinnāya cīvarapalibodho chijjati. Ayaṁ pana yasmā "anāsāya labhati, āsāya na labhati. Tassa evaṁ hoti 'idhevimaṁ cīvaraṁ kāressaṁ, na paccessan'ti" ādinā nayena itarehi uddhārehi saddhiṁ vomissadesano anekappabhedo hoti, tasmā parato visuṁ vitthāretvā vutto, idha na vutto. Idha pana savanantikassa anantaraṁ sīmātikkantiko vutto. Tattha cīvarapalibodho paṭhamaṁ chijjati, tassa bahisīme āvāsapalibodho chijjati. Sahubbhāre dve palibodhā apubbaṁ acarimaṁ chijjantīti.

1. Vuccati (Sī)

316-325. Evaṁ ādāyavāre sattakathinuddhāre dassetvā puna samādāyavārepi vippakatacīvarassa ādāyasamādāyavāresupi yathāsambhavaṁ teyeva dassitā. Tato paraṁ antosīmāyaṁ "paccessaṁ na paccessan"ti imaṁ vidhiṁ anāmasitvāva "na paccessan"ti imameva āmasitvā "anadhiṭṭhitenā"ti-ādinā nayena ca ye ye yujjanti, te te dassitā. Tato paraṁ "cīvarāsāya pakkamatī"ti-ādinā nayena itarehi saddhiṁ vomissakanayena anekakkhattuṁ āsāvacchedikaṁ dassetvā puna disaṁgamiyavasena ca phāsuvihārikavasena ca niṭṭhānantikesu yujjamānā kathinuddhārā dassitā. Evaṁ pabhedeto kathinuddhāraṁ dassetvā idāni ye tena tena kathinuddhārena palibodhā chijjantīti vuttā, tesaṁ paṭipakkhe dassento **dveme bhikkhave kathinassa palibodhā**ti-ādimāha. Tattha **cattenā**ti yena cittena so āvāso catto hoti, taṁ cattaṁ nāma, tena cattena. **Vantamuttesupi** eseva nayo. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Kathinakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Cīvarakkhandhaka

Jīvakavatthukathā

326. Cīvarakkhandhake **padakkhiṇā**ti chekā kusalā. **Abhisaṭā**ti abhigatā. Kehi abhigatāti, atthikehi atthikehi manussehi, karaṇatthe pana sāmivacanaṁ katvā "atthikānaṁ atthikānaṁ manussānan"ti vuttaṁ. **Paññāsāya ca rattiṁ gacchatī**ti paññāsa kahāpaṇe gahetvā rattiṁ gacchati. **Negamo**ti kuṭumbiyagaṇo.

327. **Sālavatiṁ kumāriṁ gaṇikaṁ vuṭṭhāpesī**ti nāgarā dve satasahassāni, rājā satasahassanti tīṇi satasahassāni aññañca ārāmuyyānavāhanādiparicchedaṁ datvā vuṭṭhāpesuṁ, gaṇikaṭṭhāne ṭhapesunti attho. **Paṭisatena ca rattiṁ gacchatī**ti rattiṁ[1] paṭisatena gacchati. **Gilānaṁ paṭivedeyyan**ti gilānabhāvaṁ jānāpeyyaṁ. **Kattarasuppe**ti jiṇṇasuppe.

328. **Kā me deva mātā, ko pitā**ti[2] kasmā pucchi? Taṁ kira aññe rājadārakā kīḷantā kalahe uṭṭhite "nimmātiko nippitiko"ti vadanti. Yathā ca aññesaṁ dārakānaṁ chaṇādīsu cūḷamātāmahāmātādayo kiñci paṇṇākāraṁ pesenti, tathā tassa na koci kiñci pesesi. Iti so taṁ sabbaṁ cintetvā "nimmātikoyeva nu kho ahan"ti jānanatthaṁ "kā me deva mātā, ko pitā"ti pucchi.

Yannūnāhaṁ sippaṁ sikkheyyanti "yaṁnūna ahaṁ vejjasippaṁ sikkheyyan"ti cintesi. Tassa kira etadahosi "imāni kho hatthi-assasippādīni parūpaghātapaṭisaṁyuttāni, vejjasippaṁ mettāpubbabhāgaṁ sattānaṁ hitapaṭisaṁyuttan"ti. Tasmā vejjasippameva sandhāya "yaṁnūnāhaṁ sippaṁ sikkheyyan"ti cintesi. Apicāyaṁ ito kappasatasahassassa upari Padumuttarassa Bhagavato upaṭṭhākaṁ "buddhupaṭṭhāko ayan"ti catuparisantare patthataguṇaṁ vejjaṁ disvā "aho vatāhampi evarūpaṁ ṭhānantaraṁ pāpuṇeyyan"ti cintetvā sattāhaṁ Buddhappamukhassa saṁghassa dānaṁ datvā Bhagavantaṁ vanditvā "ahampi Bhagavā

---

1. Rattiṁ rattiṁ (Sī, Syā)

2. Ko te pitāti (Sī)

tumhākaṁ upaṭṭhāko asukavejjo viya anāgate Buddhupaṭṭhāko bhaveyyan"ti patthanamakāsi. Tāya purimapatthanāya codiyamānopesa vejjasippameva sandhāya "yaṁnūnāhaṁ sippaṁ sikkheyyan"ti cintesi.

329. **Disāpāmokkho**ti sabbadisāsu vidito pākaṭo padhāno vāti attho. Tasmiñca samaye Takkasīlato vāṇijā Abhayarājakumāraṁ dassanāya āgamaṁsu, te Jīvako "kuto tumhe āgatā"ti pucchi. "Takkasīlato"ti vutte "atthi tattha vejjasippācariyo"ti pucchi. "Āma kumāra, Takkasīlāyaṁ Disāpāmokkho vejjo paṭivasatī"ti sutvā "tena hi yadā gacchatha, mayhaṁ āroceyyāthā"ti āha. Te tathā akaṁsu. So pitaraṁ anāpucchā tehi saddhiṁ Takkasīlaṁ agamāsi. Tena vuttaṁ "abhayaṁ Rājakumāraṁ anāpucchā"ti-ādi.

Icchāmahaṁ ācariya sippaṁ sikkhitunti taṁ kira upasaṅkamantaṁ disvā so vejjo "kosi tvaṁ tātā"ti pucchi. So "bimbisāramahārājassa nattā, Abhayakumārassa puttomhī"ti āha. Kasmā pana tvamasi tāta idhāgatoti, tato so "tumhākaṁ santike sippaṁ sikkhitun"ti vatvā "icchāmahaṁ ācariya sippaṁ sikkhitun"ti āha. **Bahuñca gaṇhātī**ti yathā aññe khattiyakumārādayo ācariyassa dhanaṁ datvā kiñci kammaṁ akatvā sikkhantiyeva, na so evaṁ. So pana kiñci dhanaṁ adatvā dhammantevāsikova hutvā ekaṁ kālaṁ upajjhāyassa kammaṁ karoti, ekaṁ kālaṁ sikkhati. Evaṁ santepi abhinīhārasampanno kulaputto attano medhāvitāya bahuñca gaṇhāti, lahuñca gaṇhāti, suṭṭhu ca upadhāreti, gahitañcassa na sammussati.

Satta ca me vassāni adhīyantassa nayimassa sippassa anto paññāyatīti ettha ayaṁ kira Jīvako yattakaṁ ācariyo jānāti, yaṁ aññe soḷasahi vassehi uggaṇhanti, taṁ sabbaṁ sattahi vassehi uggahesi. Sakkassa pana devarañño etadahosi "ayaṁ Buddhānaṁ upaṭṭhāko aggavissāsako bhavissati, handa naṁ bhesajjayojanaṁ sikkhāpemī"ti ācariyassa sarīre ajjhāvasitvā yathā ṭhapetvā kammavipākaṁ avasesarogaṁ ekeneva bhesajjayogena tikicchituṁ sakkoti, tathā naṁ bhesajjayojanaṁ sikkhāpesi. So pana "ācariyassa santike sikkhāmī"ti maññati, tasmā "samattho idāni Jīvako

tikicchitun"ti Sakkena vissaṭṭhamatte evaṁ cintetvā ācariyaṁ pucchi. Ācariyo pana "na iminā mamānubhāvena uggahitaṁ, devatānubhāvena uggahitan"ti ñatvāva **tena hi bhaṇe**ti-ādimāha. **Samantā yojanaṁ āhiṇḍanto**ti divase divase ekekena dvārena nikkhamitvā cattāro divase āhiṇḍanto. **Parittaṁ pātheyyaṁ pādāsī**ti appamattakaṁ adāsi. Kasmā? Tassa kira etadahosi "ayaṁ Mahākulassa putto gatamattoyeva pitipitāmahānaṁ santikā mahāsakkāraṁ labhissati, tato mayhaṁ vā sippassa vā guṇaṁ na jānissati, antarāmagge pana khīṇapātheyyo sippaṁ payojetvā avassaṁ mayhañca sippassa ca guṇaṁ jānissatī"ti parittaṁ dāpesi.

Seṭṭhibhariyādivatthukathā

330. **Pasatenā**ti ekahatthapuṭena[1]. **Picunā**ti kappāsapaṭalena. **Yatrahi nāmā**ti yā nāma. **Kimpimāyan**ti kimpi me ayaṁ. **Upajānāmetassa saṁyamassā**ti katassa ca rogūpasamassa ca upakāraṁ jānāmāti adhippāyo.

331. **Sabbālaṅkāraṁ tuyhaṁ hotū**ti rājā kira "sace imaṁ gaṇhissati, pamāṇayutte ṭhāne naṁ ṭhapessāmi. Sace na gaṇhissati, abbhantarikaṁ naṁ vissāsakaṁ karissāmī"ti cintetvā evamāha. Abhayakumārassāpi nāṭakānampi cittaṁ uppajji "aho vata na gaṇheyyā"ti. Sopi tesaṁ cittaṁ ñatvā viya "idaṁ me deva ayyikānaṁ ābharaṇaṁ, nayidaṁ mayhaṁ gaṇhituṁ patirūpan"ti vatvā **alaṁ devā**ti-ādimāha. **Adhikāraṁ me devo saratū**ti katassa upakāraṁ me devo saratūti attho. Rājā pasanno sabbākārasampannaṁ gehañca ambavanuyyānañca anusaṁvaccharaṁ satasahassa-uṭṭhānakaṁ gāmañca mahāsakkārañca datvā **tena hi bhaṇe**ti-ādimāha.

Rājagahaseṭṭhivatthukathā

332. **Sakkhissasi pana tvaṁ gahapatī**ti kasmā āha? Iriyāpathasamparivattanena kira matthaluṅgaṁ na saṇṭhāti, assa ca tīhi sattāhehi

1. Ekahatthapūrena (Sī)

niccalassa nipannassa matthaluṅgaṁ saṇṭhahissatīti ñatvā appeva nāma sattasattamāse paṭijānitvā sattasattadivasepi nipajjeyyāti naṁ evamāha. Teneva parato vuttaṁ "api ca paṭikacceva mayā ñāto"ti. **Sīsacchaviṁ uppāṭetvā**ti sīsacammaṁ apanetvā. **Sibbiniṁ vināmetvā**ti sibbiniṁ vivaritvā. **Nāhaṁ ācariya sakkomī**ti tassa kira sarīre mahāḍāho uppajji, tasmā evamāha. **Tīhi sattāhehī**ti tīhi passehi ekekena sattāhena.

333. **Janaṁ ussāretvā**ti janaṁ nīharāpetvā.

Pajjotarājavatthukathā

334. **Jegucchaṁ me sappī**ti ayaṁ kira rājā vicchikassa jāto, vicchikavisapaṭighātāya ca sappi bhesajjaṁ hoti vicchikānaṁ paṭikūlaṁ, tasmā evamāha. **Uddekaṁ dassatī**ti uggāraṁ dassati. **Paññāsa yojanikā hotī**ti paññāsa yojanāni gantuṁ samatthā hoti. Na kevalañcassa rañño hatthinīyeva, Nāḷāgiri nāma hatthī yojanasataṁ gacchati, Celakaṇṇo ca Muñcakeso cāti dve assā vīsayojanasataṁ gacchanti, Kāko dāso saṭṭhiyojanāni gacchati.

Ekassa kira kulaputtassa anuppanne Buddhe ekadivasaṁ bhuñjituṁ nisinnassa Paccekabuddho dvāre ṭhatvā agamāsi, tasseko puriso "Paccekabuddho āgantvā gato"ti ārocesi. So sutvā "gaccha vegena pattaṁ āharā"ti āharāpetvā attano sajjitaṁ bhattaṁ sabbaṁ datvā pesesi. Itaro taṁ āharitvā Paccekabuddhassa hatthe ṭhapetvā "ahaṁ bhante tumhākaṁ katena iminā kāyaveyyāvatikena yattha yattha nibbattopi vāhanasampanno homī"ti patthanaṁ akāsi. So ayaṁ etarahi Pajjoto nāma rājā jāto, tāya patthanāya ayaṁ vāhanasampatti.

Sappiṁ pāyetvāti sappiñca pāyetvā paricārikānañca āhārācāre vidhiṁ ācikkhitvā. **Nakhena bhesajjaṁ olumpetvā**ti nakhena bhesajjaṁ odahitvā, pakkhipitvāti attho. **Nicchāresī**ti virecesi.

Siveyyakadussayugakathā

335. **Siveyyakaṁ** nāma Uttarakurūsu sivathikaṁ[1] avamaṅgalavatthaṁ. Tattha kira manussā mataṁ tena vatthena veṭhetvā nikkhipanti, taṁ "maṁsapesī"ti sallakkhetvā hatthisoṇḍakasakuṇā ukkhipitvā Himavantakūṭe ṭhapetvā vatthaṁ apanetvā khādanti, atha vanacarakā vatthaṁ disvā rañño āharanti. Evamidaṁ Pajjotena laddhaṁ. Siviraṭṭhe kusalā itthiyo tīhi aṁsūhi suttaṁ kantanti, tena suttena vāyitavatthaṁ etantipi vadanti. ( )[2]

Samattiṁsavirecanakathā

336. **Sinehethā**ti kiṁ pana Bhagavato kāyo lūkhoti, na lūkho. Bhagavato hi āhāre sadā devatā dibbojaṁ pakkhipanti, sinehapānaṁ pana sabbattha dose temeti, sirā mudukā karoti. Tenāyaṁ evamāha. **Tīṇi uppalahatthānī**ti ekaṁ oḷārikadosaharaṇatthaṁ, ekaṁ majjhimadosaharaṇatthaṁ, ekaṁ sukhumadosaharaṇatthaṁ. **Nacirasseva pakatatto ahosī**ti evaṁ pakatatte pana kāye nāgarā dānaṁ sampādesuṁ. Jīvako āgantvā Bhagavantaṁ etadavoca "bhagavā ajja nāgarā tumhākaṁ dānaṁ dātukāmā, mā antogāmaṁ piṇḍāya pavisathā"ti. Mahāmoggallānatthero cintesi "kuto nu kho ajja Bhagavato paṭhamaṁ piṇḍapāto laddhuṁ vaṭṭatī"ti. Tato cintesi "Soṇo seṭṭhiputto khettaparikammato paṭṭhāya aññehi asādhāraṇānaṁ khīrodakasecanasaṁvaddhānaṁ gandhasālīnaṁ odanaṁ bhuñjati, tato Bhagavato piṇḍapātaṁ āharissāmī"ti iddhiyā gantvā tassa pāsādatale attānaṁ dassesi. So therassa pattaṁ gahetvā paṇītaṁ piṇḍapātaṁ adāsi. Therassa ca gamanākāraṁ disvā "bhuñjatha bhante"ti āha. Thero tamatthaṁ ārocesi. "Bhuñjatha bhante, ahaṁ aññaṁ Bhagavato dassāmī"ti theraṁ bhojetvā gandhehi pattaṁ ubbaṭṭetvā piṇḍapātassa pūretvā adāsi, taṁ thero āharitvā Bhagavato adāsi.

Rājāpi kho Bimbisāro "ajja Bhagavā kiṁ bhuñjissatī"ti vihāraṁ āgantvā pavisamānova piṇḍapātagandhaṁ ghāyitvā bhuñjitukāmo ahosi.

---

1. Sivatthikaṁ (Syā, Ka)
2. (Tenāhasiveyyakanti Uttarakurūsu sivatthikavatthaṁ, siviraṭṭhe uppannavatthantipi vadantīti.) (Ka)

Bhagavato dvīsuyeva piṇḍapātesu bhājanagatesu devatā ojaṁ pakkhipiṁsu, yañca Sujātā adāsi, yañca parinibbānakāle Cundo kammāraputto. Aññesu kabaḷe kabaḷe pakkhipiṁsu, tasmā Bhagavā rañño icchaṁ jānitvā apakkhittojameva thokaṁ piṇḍapātaṁ rañño dāpesi. So paribhuñjitvā pucchi "kiṁ bhante Uttarakuruto ābhataṁ bhojanan"ti. "Na mahārāja Uttarakuruto, apica kho taveva raṭṭhavāsino gahapatiputtassa bhojanaṁ etan"ti vatvā Soṇassa sampattiṁ ācikkhi. Taṁ sutvā rājā Soṇaṁ daṭṭhukāmo hutvā Cammakkhandhake vuttanayena asītiyā kulaputtasahassehi saddhiṁ Soṇassa āgamanaṁ akāsi. Te Bhagavato dhammadesanaṁ sutvā sotāpannā jātā. Soṇo pana pabbajitvā arahatte patiṭṭhito. Bhagavāpi etadatthameva rañño piṇḍapātaṁ dāpesi.

Varayācanakathā

337. Evaṁ katabhattakicce Bhagavati atha kho Jīvako Komārabhacco taṁ siveyyakaṁ dussayugaṁ ādāya -pa- etadavoca. **Atikkantavarā**ti ettha vinicchayo Mahākhandhake[1] vuttanayeneva veditabbo. **Bhagavā bhante paṁsukūliko bhikkhusaṁgho cā**ti Bhagavato hi Buddhattaṁ pattato paṭṭhāya yāva idaṁ vatthaṁ, etthantare vīsati vassāni na koci gahapaticīvaraṁ sādiyi, sabbe paṁsukūlikāva ahesuṁ. Tenāyaṁ evamāha. **Gahapaticīvaran**ti gahapatīhi dinnacīvaraṁ. **Dhammiyā kathāyā**ti vatthadānānisaṁsapaṭisaṁyuttāya kathāya. **Itarītarenāpī**ti appagghenapi mahagghenapi yena kenacīti attho. **Pāvāro**ti salomako kappāsādibhedo[1]. **Anujānāmi bhikkhave kojavan**ti ettha pakatikojavameva vaṭṭati, mahāpiṭṭhiyakojavaṁ na vaṭṭati. Mahāpiṭṭhiyakojavanti uṇṇāmayo pāvārasadiso kojavo.

Kambalānujānanādikathā

338. **Kāsirājā**ti Kāsīnaṁ rājā, Pasenadissa ekapitikabhātā esa. **Aḍḍhakāsiyan**ti ettha kāsīti sahassaṁ vuccati, taṁ agghanako

1. 291 piṭṭhe. 2. Kappāsikapāvāro (Syā)

kāsiyo. Ayaṁ pana pañcasatāni agghati, tasmā “aḍḍhakāsiyo”ti vutto. Tenevāha “upaḍḍhakāsīnaṁ khamamānan”ti.

339. **Uccāvacānī**ti sundarāni ca asundarāni ca. **Bhaṅgaṁ** nāma khomādīhi pañcahi suttehi missetvā kataṁ, vākamayamevātipi vadanti.

340. **Ekaṁyeva Bhagavatā cīvaraṁ anuññātaṁ na dve**ti te kira “itarītarena cīvarenā”ti etassa “gahapatikena vā paṁsukūlena vā”ti evaṁ atthaṁ sallakkhiṁsu. **Nāgamesun**ti yāva te susānato āgacchanti, tāva te na acchiṁsu, pakkamiṁsuyeva. **Nākāmā bhāgaṁ dātun**ti na anicchāya dātuṁ. Yadi pana icchanti, dātabbo. **Āgamesun**ti upacāre acchiṁsu. Tenāha Bhagavā “anujānāmi bhikkhave āgamentānaṁ akāmā bhāgaṁ dātun”ti. Yadi pana manussā “idhāgatā eva gaṇhantū”ti denti, saññāṇaṁ vā katvā gacchanti “sampattā gaṇhantū”ti, sampattānaṁ sabbesampi pāpuṇanti. Sace chaḍḍetvā gatā, yena gahitaṁ, so eva sāmī. **Sadisā susānaṁ okkamiṁsū**ti sabbe samaṁ okkamiṁsu, ekadisāya vā okkamiṁsūtipi attho. **Te katikaṁ katvā**ti laddhaṁ paṁsukūlaṁ sabbe bhājetvā gaṇhissāmāti bahimeva katikaṁ katvā.

342. Cīvarapaṭiggāhakanti yo gahapatikehi saṁghassa dīyamānaṁ cīvaraṁ gaṇhāti. **Yo na chandāgatiṁ gaccheyyā**ti-ādīsu cīvarapaṭiggāhakesu pacchā āgatānampi attano ñātakādīnaṁ paṭhamataraṁ paṭiggaṇhanto vā ekaccasmiṁ pemaṁ dassetvā gaṇhanto vā lobhapakatikatāya attano pariṇāmento vā **chandāgatiṁ gacchati** nāma. Paṭhamataraṁ āgatassāpi kodhavasena pacchā gaṇhanto vā duggatamanussesu avamaññaṁ katvā gaṇhanto vā “kiṁ vo ghare ṭhapanokāso natthi, tumhākaṁ santakaṁ gahetvā gacchathā”ti evaṁ saṁghassa lābhantarāyaṁ karonto vā **dosāgatiṁ gacchati** nāma. Yo pana muṭṭhassati asampajāno, ayaṁ **mohāgatiṁ gacchati** nāma. Pacchā āgatānampi issarānampi bhayena paṭhamataraṁ paṭiggaṇhanto vā “cīvarapaṭiggāhakaṭṭhānaṁ nāmetaṁ bhāriyan”ti santasanto vā **bhayāgatiṁ gacchati** nāma. “Mayā idañcidañca gahitaṁ, idañcidañca na gahitan”ti evaṁ jānanto **gahitāgahitaṁ jānāti** nāma. Tasmā yo na chandāgati-ādivasena gacchati, ñātaka-aññātaka-aḍḍhaduggatesu visesaṁ

akatvā āgatapaṭipāṭiyā gaṇhāti, sīlācārapaṭipattiyutto hoti, satimā medhāvī bahussuto sakkoti dāyakānaṁ vissaṭṭhavācāya parimaṇḍalehi padabyañjanehi anumodanaṁ karonto pasādaṁ janetuṁ, evarūpo sammannitabbo.

Evañca pana bhikkhave sammannitabboti ettha pana etāya yathāvuttāya kammavācāyapi apalokanenāpi antovihāre sabbasaṁghamajjhepi khaṇḍasīmāyapi sammannituṁ vaṭṭatiyeva. Evaṁ sammatena ca vihārapaccante vā padhānaghare vā na acchitabbaṁ. Yattha pana āgatāgatā manussā sukhaṁ passanti, tādise dhuravihāraṭṭhāne bījaniṁ passe ṭhapetvā sunivatthena supārutena nisīditabbanti.

Tattheva ujjhitvāti "paṭiggahaṇameva amhākaṁ bhāro"ti vatvā gahitaṭṭhāneyeva chaḍḍetvā gacchanti. **Cīvaranidahakan**ti cīvarapaṭisāmakaṁ. **Yo na chandāgatiṁ gaccheyyā**ti-ādīsu cettha ito parañca sabbattha vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. Sammutivinicchayopi kathitānusāreneva jānitabbo.

Bhaṇḍāgārasammuti-ādikathā

343. **Vihāraṁ vā**ti-ādīsu yo ārāmamajjhe ārāmikasāmaṇerādīhi avivitto sabbesaṁ samosaraṇaṭṭhāne vihāro vā aḍḍhayogo vā hoti, so sammannitabbo. Paccantasenāsanaṁ pana na sammannitabbaṁ. Idaṁ pana bhaṇḍāgāraṁ khaṇḍasīmaṁ gantvā khaṇḍasīmāya nisinnehi sammannituṁ na vaṭṭati, vihāramajjheyeva sammannitabbaṁ.

Guttāguttañca jāneyyāti ettha yassa tāva chadanādīsu koci doso natthi, taṁ guttaṁ. Yassa pana chadanatiṇaṁ vā chadaniṭṭhakā vā yattha katthaci patitā. Yena ovassati vā, mūsikādīnaṁ vā paveso hoti, bhitti-ādīsu vā katthaci chiddaṁ hoti, upacikā vā uṭṭhahanti, taṁ sabbaṁ aguttaṁ nāma. Taṁ sallakkhetvā paṭisaṅkharitabbaṁ. Sītasamaye dvārañca vātapānañca supihitaṁ kātabbaṁ, sītena hi cīvarāni kaṇṇakitāni honti. Uṇhasamaye antarantarā vātappavesanatthaṁ vivaritabbaṁ, evaṁ karonto hi guttāguttaṁ jānāti nāma.

Imehi pana cīvarapaṭiggāhakādīhi tīhipi attano vattaṁ jānitabbaṁ. Tattha cīvarapaṭiggāhakena tāva yaṁ yaṁ manussā "kālacīvaran"ti vā "akālacīvaran"ti vā "accekacīvaran"ti vā "vassikasāṭikan"ti vā "nisīdanan"ti vā "paccattharaṇan"ti vā "mukhapuñchanacoḷan"ti vā denti, taṁ sabbaṁ ekarāsiṁ katvā missetvā na gaṇhitabbaṁ, visuṁ visuṁ katvāva gaṇhitvā cīvaranidahakassa tatheva ācikkhitvā dātabbaṁ. Cīvaranidahakenāpi bhaṇḍāgārikassa dadamānena "idaṁ kālacīvaraṁ" -pa- "idaṁ mukhapuñchanacoḷan"ti ācikkhitvāva dātabbaṁ bhaṇḍāgārikenāpi tatheva visuṁ visuṁ viya saññāṇaṁ katvā ṭhapetabbaṁ. Tato saṁghena "kālacīvaraṁ āharā"ti vutte kālacīvarameva dātabbaṁ -pa- "mukhapuñchanacoḷakaṁ āharā"ti vutte tadeva dātabbaṁ.

Iti Bhagavatā cīvarapaṭiggāhako anuññāto, cīvaranidahako anuññāto, bhaṇḍāgāraṁ anuññātaṁ, bhaṇḍāgāriko anuññāto na bāhulikatāya[1] na asantuṭṭhiyā, apica kho saṁghassānuggahāya. Sace hi āhaṭāhaṭaṁ gahetvā bhikkhū bhājeyyuṁ, neva āhaṭaṁ na anāhaṭaṁ na dinnaṁ nādinnaṁ na laddhaṁ nāladdhaṁ jāneyyuṁ, āhaṭāhaṭaṁ therāsane vā dadeyyuṁ, khaṇḍākhaṇḍaṁ vā chinditvā gaṇheyyuṁ, evaṁ sati ayuttaparibhogo ca hoti, na ca sabbesaṁ saṅgaho kato hoti. Bhaṇḍāgāre pana cīvaraṁ ṭhapetvā ussannakāle ekekassa bhikkhuno ticīvaraṁ vā dve dve vā ekekaṁ vā cīvaraṁ dassanti, laddhāladdhaṁ jānissanti, aladdhabhāvaṁ ñatvā saṅgahaṁ kātuṁ maññissantīti.

Na bhikkhave bhaṇḍāgāriko vuṭṭhāpetabboti ettha aññepi avuṭṭhāpanīyā jānitabbā. Cattāro hi na vuṭṭhāpetabbā vuḍḍhataro bhaṇḍāgāriko gilāno saṁghato laddhasenāsanoti. Tattha vuḍḍhataro attano vuḍḍhatāya navakatarena na vuṭṭhāpetabbo, bhaṇḍāgāriko saṁghena sammannitvā bhaṇḍāgārassa dinnatāya, gilāno attano gilānatāya, saṁgho pana bahussutassa uddesaparipucchādīhi bahupakārassa bhāranitthārakassa phāsukaṁ āvāsaṁ anuṭṭhāpanīyaṁ katvā deti, tasmā so upakāratāya ca saṁghato laddhatāya ca na vuṭṭhāpetabboti.

---

1. Bāhullikatāya (Syā)

Ussannaṁ hotīti bahu rāsikataṁ hoti, bhaṇḍāgāraṁ na gaṇhāti. **Sammukhībhūtenā**ti anto-upacārasīmāyaṁ ṭhitena. **Bhājetun**ti kālaṁ ghosetvā paṭipāṭiyā bhājetuṁ. **Kolāhalaṁ akāsī**ti "amhākaṁ ācariyassa detha, upajjhāyassa dethā"ti evaṁ mahāsaddaṁ akāsi. Cīvarabhājanakaṅgesu[1] sabhāgānaṁ bhikkhūnaṁ apāpuṇantampi mahagghaṁ cīvaraṁ dento chandāgatiṁ gacchati nāma. Aññesaṁ vuḍḍhatarānaṁ pāpuṇantampi mahagghaṁ cīvaraṁ adatvā appaggaṁ dento dosāgatiṁ gacchati nāma. Mohamūḷho cīvaradānavattaṁ ajānanto mohāgatiṁ gacchati nāma. Mukharānaṁ navakānampi bhayena apāpuṇantameva mahagghaṁ cīvaraṁ dento bhayāgatiṁ gacchati nāma. Yo evaṁ na gacchati, sabbesaṁ tulābhūto pamāṇabhūto majjhatto hoti, so sammannitabbo. **Bhājitābhājitan**ti ettakāni vatthāni bhājitāni, ettakāni abhājitānīti jānanto "bhājitābhājitañca jāneyyā"ti vuccati.

Uccinitvāti idaṁ thūlaṁ, idaṁ saṇhaṁ, idaṁ ghanaṁ, idaṁ tanukaṁ, idaṁ paribhuttaṁ, idaṁ aparibhuttaṁ, idaṁ dīghato ettakaṁ puthulato ettakanti evaṁ vatthāni vicinitvā. **Tulayitvā**ti idaṁ ettakaṁ agghati, idaṁ ettakanti evaṁ agghaparicchedaṁ katvā. **Vaṇṇāvaṇṇaṁ katvā**ti sace sabbesaṁ ekekameva dasagghanakaṁ pāpuṇāti, iccetaṁ kusalaṁ. No ce pāpuṇāti, yaṁ nava vā aṭṭha vā agghati, taṁ aññena eka-agghanakena ca dvi-agghanakena ca saddhiṁ bandhitvā etena upāyena same paṭivīse ṭhapetvāti attho. **Bhikkhū gaṇetvā vaggaṁ bandhitvā**ti sace ekekassa diyyamāne divaso nappahoti, dasa dasa bhikkhū gaṇetvā dasa dasa cīvarapaṭivīse ekavaggaṁ bandhitvā ekaṁ bhaṇḍikaṁ katvā evaṁ cīvarapaṭivīsaṁ ṭhapetuṁ anujānāmīti attho. Evaṁ ṭhapitesu cīvarapaṭivīsesu kuso pātetabbo. Tehipi bhikkhūhi puna kusapātaṁ katvā bhājetabbaṁ.

Sāmaṇerānaṁ upaḍḍhapaṭivīsanti ettha ye sāmaṇerā attissarā bhikkhusaṁghassa kattabbakammaṁ na karonti, uddesaparipucchāsu yuttā ācariyupajjhāyānaṁyeva vattapaṭipattiṁ karonti, aññesaṁ na karonti, etesaṁyeva upaḍḍhabhāgo dātabbo. Ye pana purebhattañca pacchābhattañca bhikkhusaṁghasseva kattabbakiccaṁ karonti, tesaṁ samako dātabbo. Idañca

1. Cīvarabhājakesu (Ka)

piṭṭhisamaye uppannena bhaṇḍāgāre ṭhapitena akālacīvareneva kathitaṁ, kālacīvaraṁ pana samakameva dātabbaṁ. Tatruppādavassāvāsikaṁ sammuñjanībandhanādi saṁghassa phātikammaṁ katvā gahetabbaṁ. Etaṁ hettha sabbesaṁ vattaṁ. Bhaṇḍāgārikacīvarepi sace sāmaṇerā āgantvā "bhante mayaṁ yāguṁ pacāma, bhattaṁ pacāma, khajjakaṁ pacāma, appaharitakaṁ karoma, dantakaṭṭhaṁ āharāma, raṅgachalliṁ kappiyaṁ katvā dema, kiṁ amhehi na kataṁ nāmā"ti ukkuṭṭhiṁ karonti, samabhāgova dātabbo. Etaṁ ye ca virajjhitvā karonti, yesañca karaṇabhāvo na paññāyati, te sandhāya vuttaṁ. **Kurundiyaṁ** pana "sace sāmaṇerā 'kasmā mayaṁ bhante saṁghakammaṁ na karoma, karissāmā'ti yācanti, samapaṭivīso dātabbo"ti vuttaṁ.

Uttaritukāmoti nadiṁ vā kantāraṁ vā uttaritukāmo, satthaṁ labhitvā disā pakkamitukāmoti attho. **Sakaṁ bhāgaṁ dātun**ti idaṁ bhaṇḍāgārato cīvarāni nīharitvā puñje kate ghaṇṭiyā pahaṭāya bhikkhusaṁghe sannipatite satthaṁ labhitvā gantukāmo satthato mā parihāyīti etamatthaṁ sandhāya vuttaṁ. Tasmā anīhatesu vā cīvaresu appahaṭāya vā ghaṇṭiyā asannipatite vā saṁghe dātuṁ na vaṭṭati. Cīvaresu pana nīhatesu ghaṇṭiṁ paharitvā bhikkhusaṁghe sannipatite cīvarabhājakena "imassa bhikkhuno koṭṭhāsena ettakena bhavitabban"ti takketvā nayaggāhena cīvaraṁ dātabbaṁ. Tulāya tulitamiva hi samasamaṁ dātuṁ na sakkā, tasmā ūnaṁ vā hotu adhikaṁ vā, evaṁ takkena nayena dinnaṁ sudinnaṁ. Neva ūnakaṁ puna dātabbaṁ, nātirittaṁ paṭiggaṇhitabbanti.

Atirekabhāgenāti dasa bhikkhū honti, sāṭakāpi daseva, tesu eko dvādasa agghati, sesā dasagghanakā. Sabbesu dasagghanakavasena kuse pātite yassa bhikkhuno dvādasagghanako kuso pātito, so "ettakena mama cīvaraṁ pahotī"ti tena atirekabhāgena gantukāmo hoti. Bhikkhū "atirekaṁ āvuso saṁghassa santakan"ti vadanti. Taṁ sutvā Bhagavā "saṁghike ca gaṇasantake ca appakaṁ nāma natthi, sabbattha saṁyamo kātabbo, gaṇhantenāpi kukkuccāyitabban"ti dassetuṁ **anujānāmi bhikkhave anukkhepe dinne**ti āha. Tattha **anukkhepo** nāma yaṁkiñci anukkhipitabbaṁ anuppadātabbaṁ kappiyabhaṇḍaṁ,

yattakaṁ tassa paṭivīse adhikaṁ, tattake agghanake yasmiṁ kismiñci kappiyabhaṇḍe dinneti attho.

Vikalake tosetvāti ettha cīvaravikalakaṁ puggalavikalakanti dve vikalakā. **Cīvaravikalakaṁ**nāma sabbesaṁ pañca pañca vatthāni pattāni, sesānipi atthi, ekekaṁ pana na pāpuṇāti, chinditvā dātabbāni. Chindantehi ca aḍḍhamaṇḍalādīnaṁ vā upāhanatthavikādīnaṁ vā pahonakāni khaṇḍāni katvā dātabbāni, heṭṭhimaparicchedena caturaṅgulavitthārampi anuvātappahonakāyāmaṁ khaṇḍaṁ katvā dātuṁ vaṭṭati, aparibhogaṁ pana na kātabbanti evamettha cīvarassa appahonakabhāvo cīvaravikalakaṁ. Chinditvā dinne pana taṁ tositaṁ hoti, atha kusapāto kātabbo. Sacepi ekassa bhikkhuno koṭṭhāse ekaṁ vā dve vā vatthāni nappahonti, tattha aññaṁ sāmaṇakaṁ parikkhāraṁ ṭhapetvā yo tena tussati, tassa taṁ bhāgaṁ datvā pacchā kusapāto kātabbo. Idampi cīvaravikalakanti **Andhakaṭṭhakathāyaṁ** vuttaṁ.

Puggalavikalakaṁ nāma dasa dasa bhikkhū gaṇetvā vaggaṁ karontānaṁ eko vaggo na pūrati, aṭṭha vā nava vā honti, tesaṁ aṭṭha vā nava vā koṭṭhāsā "tumhe ime gahetvā visuṁ bhājethā"ti dātabbā. Evamayaṁ puggalānaṁ appahonakabhāvo puggalavikalakaṁ. Visuṁ dinne pana taṁ tositaṁ hoti, evaṁ tosetvā kusapāto kātabboti. Atha vā vikalake tosetvāti yo cīvaravibhāgo ūnako, taṁ aññena parikkhārena samaṁ katvā kusapāto kātabbo.

Cīvararajanakathā

344. **Chakaṇenā**ti gomayena. **Paṇḍumattikāyā**ti tambamattikāya. Mūlarajanādīsu haliddiṁ ṭhapetvā sabbaṁ mūlarajanaṁ vaṭṭati. Mañjiṭṭhiñca tuṅgahārañca ṭhapetvā sabbaṁ khandharajanaṁ vaṭṭati. Tuṅguhāro nāma eko sakaṇṭakarukkho, tassa haritālavaṇṇaṁ khandharajanaṁ hoti. Loddañca kaṇḍulañca ṭhapetvā sabbaṁ tacarajanaṁ vaṭṭati. Allipattaṁ nīlipattañca[1] ṭhapetvā sabbaṁ pattarajanaṁ vaṭṭati. Gihiparibhuttaṁ pana allipattena ekavāraṁ rajituṁ vaṭṭati. Kiṁsukapupphañca kusumbhapupphañca ṭhapetvā sabbaṁ puppharajanaṁ vaṭṭati. Phalarajane pana na kiñci na vaṭṭati.

1. Nillipattañca (Sī), nilipattañca (Syā)

Sītudakāti[1] apakkarajanaṁ vuccati. **Uttarāḷumpan**ti vaṭṭādhārakaṁ, rajanakumbhiyā majjhe ṭhapetvā taṁ ādhārakaṁ parikkhipitvā rajanaṁ pakkhipituṁ anujānāmīti attho. Evañhi kate rajanaṁ na uttarati. **Udake vā nakhapiṭṭhikāya vā**ti sace paripakkaṁ hoti, udakapātiyā dinno thevo[2] sahasā na visarati, nakhapiṭṭhiyampi avisaranto tiṭṭhati. **Rajanuḷuṅkan**ti rajana-uḷuṅkaṁ. **Daṇḍakathālakan**ti tameva sadaṇḍakaṁ. **Rajanakolamban**ti[3] rajanakuṇḍaṁ. **Omaddantī**ti sammaddanti. **Na ca acchinne theve pakkamitun**ti yāva rajanabindu gaḷitaṁ na chijjati, tāva na aññatra gantabbaṁ. **Patthinnan**ti atirajitattā thaddhaṁ[4]. **Udake osāretun**ti udake pakkhipitvā ṭhapetuṁ. Rajane pana nikkhante taṁ udakaṁ chaḍḍetvā cīvaraṁ madditabbaṁ. **Dantakāsāvānī**ti ekaṁ vā dve vā vāre rajitvā dantavaṇṇāni dhārenti.

Chinnakacīvarānujānanakathā

345. **Acchibaddhan**ti caturassakedārakabaddhaṁ. **Pāḷibaddhan**ti āyāmato ca vitthārato ca dīghamariyādabaddhaṁ. **Mariyādabaddhan**ti antarantarā rassamariyādabaddhaṁ. **Siṅghāṭakabaddhan**ti mariyādāya mariyādaṁ vinivijjhitvā gataṭṭhāne siṅghāṭakabaddhaṁ, catukkasaṇṭhānanti attho. **Saṁvidahitun**ti kātuṁ. **Ussahasi tvaṁ Ānandā**ti sakkosi tvaṁ ānanda. **Ussahāmi Bhagavā**ti tumhehi dinnanayena sakkomīti dasseti. **Yatra hi nāmā**ti yo nāma. **Kusimpi nāmā**ti-ādīsu **kusī**ti āyāmato ca vitthārato ca anuvātādīnaṁ dīghapattānametaṁ adhivacanaṁ. **Aḍḍhakusī**ti antarantarā rassapattānaṁ nāmaṁ. **Maṇḍalan**ti pañcakhaṇḍikacīvarassa ekekasmiṁ khaṇḍe mahāmaṇḍalaṁ. **Aḍḍhamaṇḍalan**ti khuddakamaṇḍalaṁ. **Vivaṭṭan**ti maṇḍalañca aḍḍhamaṇḍalañca ekato katvā sibbitaṁ majjhimakhaṇḍaṁ.

Anuvivaṭṭanti tassa ubhosu passesu dve khaṇḍāni. **Gīveyyakan**ti gīvāveṭhanaṭṭhāne daḷhīkaraṇatthaṁ aññaṁ suttasaṁsibbitaṁ āgantukapattaṁ. **Jaṅgheyyakan**ti jaṅghapāpuṇanaṭṭhāne tatheva saṁsibbitaṁ pattaṁ, gīvaṭṭhāne ca jaṅghaṭṭhāne ca pattānamevetaṁ nāmantipi vadanti. **Bāhantan**ti anuvivaṭṭānaṁ bahi ekekaṁ khaṇḍaṁ. Iti pañcakhaṇḍikacīvarenetaṁ vicāritanti. Atha vā **anuvivaṭṭan**ti

---

1. Sītundikāti (Sī)
2. Dinne theve (Ka)
3. Rajanakoḷumbanti (Sī), rajanakoḷumpanti (Ka)
4. Baddhaṁ (Ka)

vivaṭṭassa ekapassato dvinnaṁ ekapassato dvinnanti catunnampi khaṇḍānametaṁ nāmaṁ. **Bāhantan**ti suppamāṇaṁ cīvaraṁ pārupantena saṁharitvā bāhāya upari ṭhapitā ubho antā bahimukhā tiṭṭhanti, tesaṁ etaṁ nāmaṁ. Ayameva hi nayo Mahā-aṭṭhakathāyaṁ vuttoti.

Ticīvarānujānanakathā

346. **Cīvarehi ubbhaṇḍike**ti[1] cīvarehi ubbhaṇḍe kate. Yathā ukkhittabhaṇḍā honti, evaṁ kate, ukkhittabhaṇḍikabhāvaṁ āpāditeti attho. **Cīvarabhisin**ti ettha **bhisī**ti dve tīṇi ekato katvā bhisisaṅkhepena saṁharitacīvarāni vuttāni. Te kira bhikkhū "Dakkhiṇāgirito Bhagavā lahuṁ paṭinivattissatī"ti tattha gacchantā Jīvakavatthusmiṁ laddhacīvarāni ṭhapetvā agamaṁsu. Idāni pana cirena āgamissatīti maññamānā ādāya pakkamiṁsu. **Antaraṭṭhakāsū**ti māghassa ca phagguṇassa ca antarā aṭṭhasu. **Na Bhagavantaṁ sītaṁ ahosī**ti Bhagavato sītaṁ nāhosi. **Etadahosi yepi kho te kulaputtā**ti na Bhagavā ajjhokāse anisīditvā etamatthaṁ na jānāti, mahājanasaññāpanatthaṁ pana evamakāsi. **Sītālukā**ti sītapakatikā, ye pakatiyāva sītena kilamanti. **Diguṇaṁ saṅghāṭin**ti dupaṭṭaṁ saṅghāṭiṁ. **Ekacciyan**ti ekapaṭṭaṁ. Iti Bhagavā attanā catūhi cīvarehi yāpeti, amhākaṁ pana ticīvaraṁ anujānātīti vacanassa okāsaṁ upacchindituṁ diguṇaṁ saṅghāṭiṁ anujānāti, ekaccike itare. Evañhi nesaṁ cattāri bhavissantīti.

Atirekacīvarādikathā

348. **Aggaḷaṁ acchupeyyan**ti chiddaṭṭhāne pilotikakhaṇḍaṁ laggāpeyyaṁ. **Ahatakappānan**ti ekavāraṁ dhotānaṁ. **Utuddhaṭānan**ti ututo dīghakālato uddhaṭānaṁ hatavatthakānaṁ, pilotikānanti vuttaṁ hoti. **Pāpaṇike**ti antarāpaṇato patitapilotikacīvare. **Ussāho karaṇīyo**ti pariyesanā kātabbā, paricchedo panettha natthi, paṭṭasatampi vaṭṭati. Sabbamidaṁ sādiyantassa bhikkhuno vasena vuttaṁ. **Aggaḷaṁ tunnan**ti ettha uddharitvā allīyāpanakhaṇḍaṁ **aggaḷaṁ,** suttena saṁsibbitaṁ **tunnaṁ,** vaṭṭetvā karaṇaṁ

---

1. Ubbhaṇḍikateti (Syā)

ovaṭṭikaṁ. Kaṇḍusakaṁ vuccati muddikā. **Daḷīkamman**ti anuddharitvāva upassayaṁ katvā allīyāpanakaṁ vatthakhaṇḍaṁ.

349-351. Visākhāvatthu uttānatthaṁ. Tato paraṁ pubbe vinicchitameva. (**Sovaggikan**ti saggappattahetukaṁ. Tenevāha "sovaggikan"ti. Sokaṁ apanetīti **sokanudaṁ. Anāmayā**ti arogā. **Saggamhi kāyamhī**ti saggopapannā.

353. **Puthujjanā kāmesu vītarāgā**ti jhānalābhino.

356. **Sandiṭṭho**ti diṭṭhamattakamitto. **Sambhatto**ti ekasambhogo daḷhamitto. **Ālapito**ti "mama santakaṁ yaṁ iccheyyāsi, taṁ gaṇhāhī"ti evaṁ vutto. Etesu tīsu aññataranāmena saddhiṁ jīvati, gahite attamano hotīti imehi gahitavissāso ruhati)[1].

Pacchimavikappanupagacīvarādikathā

359. **Paṁsukūlakato**ti katapaṁsukūlo. **Garuko hotī**ti jiṇṇajiṇṇaṭṭhāne aggaḷāropanena garuko hoti. **Suttalūkhaṁ kātun**ti sutteneva aggaḷaṁ kātunti attho. **Vikaṇṇo hotī**ti suttaṁ añchitvā añchitvā[2] sibbantānaṁ eko saṅghāṭikoṇo dīgho hoti. **Vikaṇṇaṁ uddharitun**ti dīghakoṇaṁ chindituṁ. **Okiriyantī**ti[3] chinnakoṇato gaḷanti[4]. **Anuvātaṁ paribhaṇḍan**ti anuvātañceva paribhaṇḍañca. **Pattā lujjantī**ti mahantesu attamukhesu dinnāni suttāni gaḷanti, tato pattā lujjanti. **Aṭṭhapadakaṁ kātun**ti aṭṭhapadakacchannena pattamukhaṁ sibbituṁ.

360. **Anvādhikampi āropetun**ti āgantukapattampi dātuṁ. Idaṁ pana appahonake āropetabbaṁ. Sace pahoti, āgantukapattaṁ na vaṭṭati, chinditabbameva.

361. **Na ca bhikkhave saddhādeyyan**ti ettha sesañātīnaṁ dento vinipātetiyeva. Mātāpitaro pana sace rajje ṭhitā patthayanti, dātabbaṁ.

---

1. ( ) Natthi Sīhaḷa-potthake.
2. Acchitvā acchitvā (Sī), acchetvā (Syā)
3. Okirayatīti (Sī, Ka)
4. Gaḷati (Sī, Syā, Ka)

362. **Gilāno**ti gilānatāya gahetvā gantuṁ asamattho. **Vassikasaṅketan**ti vassike cattāro māse. **Nadīpāran**ti nadiyā pāre bhattaṁ bhuñjitabbaṁ hoti. **Aggaḷaguttivihāro**ti sabbesveva cetesu gilānavassikasaṅketanadīpāragamana-atthatakathinabhāvesu aggaḷaguttiyeva pamāṇaṁ. Gutte eva hi vihāre etesu kāraṇesu nikkhipitvā bahi gantuṁ vaṭṭati, na agutte. Āraññakassa pana vihāro na sugutto hoti, tena bhaṇḍukkhalikāya pakkhipitvā pāsāṇasusira rukkhasusirādīsu suppaṭicchannesu ṭhapetvā gantabbaṁ.

Saṁghikacīvaruppādakathā

363. **Tuyheva bhikkhu tāni cīvarānī**ti aññattha gahetvā haṭānipi tuyheva, na tesaṁ añño koci issaroti. Evañca pana vatvā anāgatepi nikkukkuccā gaṇhissantīti dassetuṁ **idha panā**ti-ādimāha. **Tasseva tāni cīvarāni yāva kathinassa ubbhārā**ti sace gaṇapūrake bhikkhū labhitvā kathinaṁ atthataṁ hoti, pañcamāse, no ce atthataṁ hoti, ekaṁ cīvaramāsameva, yaṁ "saṁghassa demā"ti vā denti, "saṁghaṁ uddissa demā"ti vā denti, "vassaṁvutthasaṁghassa demā"ti vā denti, "vassāvāsikaṁ demā"ti vā denti, sacepi matakacīvaraṁ avibhajitvā taṁ vihāraṁ pavisanti, taṁ sabbaṁ tasseva bhikkhuno hoti. Yampi so vassāvāsatthāya vaḍḍhiṁ payojetvā ṭhapita-upanikkhepato vā tatruppādato vā vassāvāsikaṁ gaṇhāti, sabbaṁ suggahitameva hoti. Idañhettha lakkhaṇaṁ, yena tenākārena saṁghassa uppannaṁ vatthaṁ atthatakathinassa pañcamāse, anatthatakathinassa ekaṁ cīvaramāsaṁ pāpuṇātīti. Yaṁ pana "idaṁ idha vassaṁvutthasaṁghassa demā"ti vā "vassāvāsikaṁ demā"ti vā vatvā dinnaṁ, taṁ anatthatakathinassāpi pañcamāse pāpuṇāti. Tato paraṁ pana uppannaṁ vassāvāsikaṁ pucchitabbaṁ "kiṁ atītavasse idaṁ vassāvāsikaṁ, udāhu anāgatavasse"ti. Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā.

Utukālanti vassānato aññaṁ kālaṁ. **Tāni cīvarāni ādāya Sāvatthiṁ gantvā**ti ettha tāni cīvarāni gatagataṭṭhāne saṁghikāneva honti, bhikkhūhi diṭṭhamattamevettha pamāṇaṁ. Tasmā sace keci paṭipathaṁ āgacchantā

“kuhiṁ āvuso gacchasī”ti pucchitvā tamatthaṁ sutvā ‘kiṁ āvuso mayaṁ saṁgho na homā”ti tattheva bhājetvā gaṇhanti, suggahitāni. Sacepi esa maggā okkamitvā kañci vihāraṁ vā āsanasālaṁ vā piṇḍāya caranto ekaṁ gehameva vā pavisati, tatra ca naṁ bhikkhū disvā tamatthaṁ pucchitvā bhājetvā gaṇhanti, suggahitāneva.

Adhiṭṭhātunti ettha adhiṭṭhahantena vattaṁ jānitabbaṁ. Tena hi bhikkhunā ghaṇṭiṁ paharitvā kālaṁ ghosetvā thokaṁ āgametvā sace ghaṇṭisaññāya vā kālasaññāya vā bhikkhū āgacchanti, tehi saddhiṁ hājetabbāni. No ce āgacchanti “mayhimāni cīvarāni pāpuṇantī”ti adhiṭṭhātabbāni. Evaṁ adhiṭṭhite sabbāni tasseva honti, ṭhitikā pana na tiṭṭhati.

Sace ekekaṁ uddharitvā “ayaṁ paṭhamabhāgo mayhaṁ pāpuṇāti, ayaṁ dutiyabhāgo”ti evaṁ gaṇhāti, gahitāni ca suggahitāni honti, ṭhitikā ca tiṭṭhati. Evaṁ pāpetvā gaṇhantenāpi adhiṭṭhitameva hoti. Sace pana ghaṇṭiṁ paharitvā vā appaharitvā vā kālampi ghosetvā vā aghosetvā vā “ahamevettha, mayhameva imāni cīvarānī”ti gaṇhāti, duggahitāni honti. Atha “añño koci idha natthi, mayhaṁ etāni pāpuṇantī”ti gaṇhāti, suggahitāni.

Pātite kuseti ekakoṭṭhāse kusadaṇḍake pātitamatte sacepi bhikkhusahassaṁ hoti, gahitameva nāma cīvaraṁ, nākāmā bhāgo dātabbo. Sace pana attano ruciyā dātukāmā honti, dentu. Anubhāgepi eseva nayo.

Sacīvarānīti “kālacīvarampi saṁghassa itova dassāma, visuṁ sajjiyamāne aticiraṁ hotī”ti khippaṁyeva sacīvarāni bhattāni akaṁsu. **There āgamma uppannānī**ti tumhesu pasādena khippaṁ uppannāni.

Saṁghassa demāti cīvarāni dentīti sakalampi cīvarakālaṁ saṇikaṁ saṇikaṁ dentiyeva. Purimesu pana dvīsu vatthūsu pacchinnadānattā adaṁsūti vuttaṁ. **Sambahulā therā**ti vinayadharapāmokkhatherā. Idaṁ pana vatthu saddhiṁ purimena dvebhātikavatthunā parinibbute Bhagavati uppannaṁ, ime ca therā diṭṭhapubbā Tathāgataṁ, tasmā purimesu vatthūsu Tathāgatena paññattanayeneva kathesuṁ.

Upanandasakyaputtavatthukathā

364. **Gāmakāvāsaṁ agamāsī**ti appeva nāma cīvarāni bhājentā mayhampi saṅgahaṁ kareyyunti cīvarabhājanakālaṁ sallakkhetvāva agamāsi. **Sādiyissasī**ti gaṇhissati. Ettha ca kiñcāpi tassa bhāgo na pāpuṇāti, atha kho "nagaravāsiko ayaṁ mukharo dhammakathiko"ti te bhikkhū "sādiyissasī"ti āhaṁsu. **Yo sādiyeyya āpatti dukkaṭassā**ti ettha pana kiñcāpi lahukā āpatti, atha kho gahitāni gahitaṭṭhāne dātabbāni. Sacepi naṭṭhāni vā jiṇṇāni vā honti, tasseva gīvā. Dehīti vutte adento dhuranikkhepe bhaṇḍagghena kāretabbo.

Ekādhippāyanti ekaṁ adhippāyaṁ, ekaṁ puggalapaṭivīsameva dethāti attho. Idāni yathā so dātabbo, taṁ dassetuṁ tantiṁ ṭhapento **idha panā**ti-ādimāha. Tattha **sace amutra upaḍḍhaṁ amutra upaḍḍhan**ti ekekasmiṁ ekāhamekāhaṁ vā sattāhaṁ sattāhaṁ vā sace vasati, ekekasmiṁ vihāre yaṁ eko puggalo labhati, tato tato upaḍḍhaṁ upaḍḍhaṁ dātabbaṁ. Evaṁ ekādhippāyo dinno hoti. **Yattha vā pana bahutaran**ti sace ekasmiṁ vihāre vasanto itarasmiṁ sattāhavārena aruṇameva uṭṭhāpeti, evaṁ purimasmiṁ bahutaraṁ vasati nāma. Tasmā tato bahutaraṁ vasitavihārato tassa paṭivīso dātabbo, evampi ekādhippāyo dinno hoti. Idañca nānālābhehi nānūpacārehi ekasīmavihārehi kathitaṁ, nānāsīmavihāre pana senāsanaggāho paṭippassambhati. Tasmā tattha cīvarapaṭivīso na pāpuṇāti, sesaṁ pana āmisabhesajjādi sabbaṁ sabbattha antosīmagatassa pāpuṇāti.

Gilānavatthukathā

365. **Mañcake nipātesun**ti evaṁ dhovitvā aññaṁ kāsāvaṁ nivāsetvā mañcake nipajjāpesuṁ, nipajjāpetvā ca panāyasmā Ānando muttakarīsakiliṭṭhaṁ kāsāvaṁ dhovitvā bhūmiyaṁ paribhaṇḍaṁ akāsi. **Yo bhikkhave maṁ upaṭṭhaheyya, so gilānaṁ upaṭṭhaheyyā**ti yo maṁ ovādānusāsanīkaraṇena upaṭṭhaheyya, so gilānaṁ upaṭṭhaheyya, mama ovādakārakena gilāno upaṭṭhātabboti ayamevettha attho. Bhagavato ca gilānassa ca upaṭṭhānaṁ ekasadisanti evaṁ panettha attho na gahetabbo.

Saṁghena upaṭṭhātabboti yassete upajjhādayo tasmiṁ vihāre natthi, āgantuko hoti ekacāriko bhikkhu, so saṁghassa bhāro, tasmā saṁghena upaṭṭhātabbo. No ce upaṭṭhaheyya, sakalassa saṁghassa āpatti. Vāraṁ ṭhapetvā jaggantesu pana yo attano vāre na jaggati, tasseva āpatti. Saṁghattheropi vārato na muccati. Sace sakalo saṁgho ekassa bhāraṁ karoti, eko vā vattasampanno bhikkhu ahameva jaggissāmīti paṭijaggati, saṁgho āpattito muccati.

366. **Abhikkamantaṁ vā abhikkamatī**ti-ādīsu vaḍḍhantaṁ vā ābādhaṁ "idaṁ nāma me paribhuñjantassa vaḍḍhati, idaṁ paribhuñjantassa parihāyati, idaṁ paribhuñjantassa tiṭṭhatī"ti yathābhūtaṁ nāvikarotīti evamattho daṭṭhabbo. **Nālan**ti na patirūpo na yutto upaṭṭhātuṁ. **Bhesajjaṁṁvidhātun**ti bhesajjaṁ yojetuṁ asamattho hoti. **Āmisantaro**ti āmisaṁ assa antaranti āmisantaro. **Antaran**ti kāraṇaṁ vuccati, āmisakāraṇā yāgubhattapattacīvarāni patthento upaṭṭhātīti attho.

Matasantakakathā

367. **Kālaṅkate**ti kālakiriyāya. **Gilānupaṭṭhākānaṁ dātun**ti ettha anantaraṁ vuttāya kammavācāya dinnampi apaloketvā dinnampi dinnameva hoti, vaṭṭati.

369. **Yaṁ tattha lahubhaṇḍaṁ yaṁ tattha garubhaṇḍan**ti ettha lahubhaṇḍagarubhaṇḍānaṁ nānākaraṇaṁ parato vaṇṇayissāma. Gilānupaṭṭhākalābhe pana ayaṁ ādito paṭṭhāya vinicchayo—

Sace sakale bhikkhusaṁghe upaṭṭhahante kālaṁ karoti, sabbepi sāmikā. Atha ekaccehi vāre kate ekaccehi akateyeva kālaṁ karoti, tattha ekacce ācariyā vadanti "sabbepi attano vāre sampatte kareyyuṁ, tasmā sabbepi sāmino"ti. Ekacce vadanti "yehi jaggito, te eva labhanti, itare na labhantī"ti. Sāmaṇere kālaṅkate sace cīvaraṁ atthi, gilānupaṭṭhākānaṁ dātabbaṁ. No ce atthi, yaṁ atthi, taṁ dātabbaṁ. Aññasmiṁ parikkhāre sati cīvarabhāgaṁ katvā dātabbaṁ.

Bhikkhu ca sāmaṇero ca sace samaṁ upaṭṭhahiṁsu, samako bhāgo dātabbo. Atha sāmaṇerova upaṭṭhahati, bhikkhussa saṁvidahanamattameva hoti, sāmaṇerassa jeṭṭhakabhāgo dātabbo. Sace sāmaṇero bhikkhunā ānīta-udakena yāguṁ pacitvā paṭiggāhāpanamattameva karoti, bhikkhu upaṭṭhahati, bhikkhussa jeṭṭhakabhāgo dātabbo.

Bahū bhikkhū samaggā hutvā upaṭṭhahanti, sabbesaṁ samako bhāgo dātabbo. Yo panettha visesena upaṭṭhahati, tassa viseso kātabbo. Yena pana ekadivasampi gilānupaṭṭhākavasena yāgubhattaṁ vā pacitvā dinnaṁ, nahānaṁ vā paṭiyāditaṁ, sopi gilānupaṭṭhākova. Yo samīpaṁ anāgantvā bhesajjataṇḍulādīni peseti, ayaṁ gilānupaṭṭhāko na hoti. Yo pariyesitvā gāhāpetvā āgacchati, ayaṁ gilānupaṭṭhākova.

Eko vattasīsena jaggati, eko paccāsāya, matakāle ubhopi paccāsīsanti, ubhinnampi dātabbaṁ. Eko upaṭṭhahitvā gilānassa vā kammena attano vā kammena katthaci gato "puna āgantvā jaggissāmī"ti, etassapi dātabbaṁ. Eko ciraṁ upaṭṭhahitvā "idāni na sakkomī"ti dhuraṁ nikkhipitvā gacchati, sacepi taṁdivasameva gilāno kālaṁ karoti, upaṭṭhākabhāgo na dātabbo.

Gilānupaṭṭhāko nāma gihi vā hotu pabbajito vā antamaso mātugāmopi, sabbe bhāgaṁ labhanti. Sace tassa bhikkhuno pattacīvaramattameva hoti, aññaṁ natthi, sabbaṁ gilānupaṭṭhākānaṁyeva dātabbaṁ. Sacepi sahassaṁ agghati, aññaṁ pana bahumpi parikkhāraṁ te na labhanti, saṁghasseva hoti. Avasesaṁ bhaṇḍaṁ bahukañceva mahagghañca, ticīvaraṁ appagghaṁ, tato gahetvā ticīvaraparikkhāro dātabbo. Sabbañcetaṁ saṁghikatova labbhati.

Sace pana so jīvamānoyeva sabbaṁ attano parikkhāraṁ nissajjitvā kassaci adāsi, koci vā vissāsaṁ aggahesi, yassa dinnaṁ yena ca gahitaṁ, tasseva hoti, tassa ruciyā eva gilānupaṭṭhākā labhanti. Aññesaṁ adatvā dūre ṭhapitaparikkhārāpi tattha tattha saṁghasseva honti, dvinnaṁ santakaṁ hoti avibhattaṁ, ekasmiṁ kālaṅkate itaro

sāmī. Bahūnampi santake eseva nayo. Sabbesu matesu saṁghikaṁ hoti. Sacepi avibhajitvā saddhivihārikādīnaṁ denti, adinnameva hoti. Vibhajitvā dinnaṁ pana sudinnaṁ. Taṁ tesu matesupi saddhivihārikādīnaṁyeva hoti, na saṁghassa.

Kusacīrādipaṭikkhepakathā

371. Kusacīrādīsu **akkanāḷan**ti akkanāḷamayaṁ. **Potthako**ti makacimayo vuccati. Sesāni paṭhamapārājikavaṇṇanāyaṁ vuttāni. Tesu potthake eva dukkaṭaṁ, sesesu thullaccayānīti. Akkadussakadalidussa-erakadussāni pana potthakagatikāneva.

372. Sabbanīlakādīni rajanaṁ dhovitvā[1] puna rajitvā dhāretabbāni. Na sakkā ce honti dhovituṁ, paccattharaṇāni vā kātabbāni, dupaṭṭacīvarassa[2] vā majjhe dātabbāni. Tesaṁ vaṇṇanānattaṁ upāhanāsu vuttanayameva. Acchinnadasadīghadasāni dasā chinditvā dhāretabbāni. Kañcukaṁ labhitvā phāletvā rajitvā paribhuñjituṁ vaṭṭati. Veṭhanepi eseva nayo. Tirīṭakaṁ pana rukkhachallimayaṁ, taṁ pādapuñchanaṁ kātuṁ vaṭṭati.

374. **Patirūpe gāhake**ti sace koci bhikkhu "ahaṁ tassa gaṇhāmī"ti gaṇhāti, dātabbanti attho. Evametesu tevīsatiyā puggalesu soḷasa janā na labhanti, satta janā labhantīti.

Saṁghe bhinne cīvaruppādakathā

376. **Saṁgho bhijjatī**ti bhijjitvā Kosambakabhikkhū viya dve koṭṭhāsā honti. **Ekasmiṁ pakkhe**ti ekasmiṁ koṭṭhāse dakkhiṇodakañca gandhādīni ca denti, ekasmiṁ cīvarāni. **Saṁghassevetan**ti sakalassa saṁghassa dvinnampi koṭṭhāsānaṁ etaṁ hoti, ghaṇṭiṁ paharitvā dvīhipi pakkhehi ekato bhājetabbaṁ. **Pakkhassevetan**ti evaṁ dinne yassa koṭṭhāsassa udakaṁ dinnaṁ, tassa udakameva hoti, yassa cīvaraṁ dinnaṁ, tasseva cīvaraṁ. Yattha pana dakkhiṇodakaṁ pamāṇaṁ hoti, tattha eko pakkho

---

1. Vāmetvā (Sī), vametvā (Syā)
2. Tipaṭṭacīvarassa (Ka), dvipaṭṭacīvarassa (Syā)

dakkhiṇodakassa laddhattā cīvarāni labhati, eko cīvarānameva laddhattāti ubhohipi ekato hutvā yathāvuḍḍhaṁ bhājetabbaṁ. Idaṁ kira parasamudde lakkhaṇanti Mahā-aṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ. **Tasmiṁ yeva pakkhe**ti ettha pana itaro pakkho anissaroyeva. **Cīvarapesanavatthūni** pākaṭāneva.

Aṭṭhacīvaramātikākathā

379. Idāni ādito paṭṭhāya vuttacīvarānaṁ paṭilābhakhettaṁ dassetuṁ **aṭṭhimā bhikkhave mātikā**ti-ādimāha. **Sīmāya detī**ti-ādi puggalādhiṭṭhānanayena vuttaṁ. Ettha pana sīmāya dānaṁ ekā mātikā[1], katikāya dānaṁ dutiyā -pa- puggalassa dānaṁ aṭṭhamā. Tattha sīmāya dammīti evaṁ sīmaṁ parāmasitvā dento **sīmāya deti** nāma. Esa nayo sabbattha.

Sīmāya deti, yāvatikā bhikkhū antosīmagatā, tehi bhājetabbanti-ādimhi pana mātikāniddese **sīmāya detī**ti ettha tāva khaṇḍasīmā upacārasīmā samānasaṁvāsasīmā avippavāsasīmā lābhasīmā gāmasīmā nigamasīmā nagarasīmā abbhantarasīmā udakukkhepasīmā janapadasīmā raṭṭhasīmā rajjasīmā dīpasīmā cakkavāḷasīmāti pannarasa sīmā veditabbā.

Tattha khaṇḍasīmā sīmākathāyaṁ vuttāva. Upacārasīmā parikkhittassa vihārassa parikkhepena, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānena paricchinnā hoti. Apica bhikkhūnaṁ dhuvasannipātaṭṭhānato vā pariyante ṭhitabhojanasālato vā nibaddhavasanaka-āvāsato vā thāmamajjhimassa purisassa dvinnaṁ leḍḍupātānaṁ anto upacārasīmā veditabbā, sā pana āvāsesu vaḍḍhantesu vaḍḍhati, parihāyantesu parihāyati. Mahāpaccariyaṁ pana "bhikkhūsupi vaḍḍhantesu vaḍḍhatī"ti vuttaṁ. Tasmā sace vihāre sannipatitabhikkhūhi saddhiṁ ekābaddhā hutvā yojanasatampi pūretvā nisīdanti, yojanasatampi upacārasīmāva hoti, sabbesaṁ lābho pāpuṇāti. Samānasaṁvāsa-avippavāsasīmādvayampi vuttameva.

1. Paṭhamā mātikā (Syā)

Lābhasīmā nāma neva Sammāsambuddhena anuññātā, na dhammasaṅgāhakattherehi ṭhapitā, apica kho rājarājamahāmattā vihāraṁ kāretvā gāvutaṁ vā aḍḍhayojanaṁ vā yojanaṁ vā samantato paricchinditvā "ayaṁ amhākaṁ vihārassa lābhasīmā"ti nāmalikhitake thambhe nikhaṇitvā "yaṁ etthantare uppajjati, sabbaṁ taṁ amhākaṁ vihārassa demā"ti sīmaṁ ṭhapenti, ayaṁ lābhasīmā nāma. Gāmanigamanagara-abbhantara-udakukkhepasīmāpi vuttā eva. Janapadasīmā nāma Kāsikosalaraṭṭhādīnaṁ anto bahū janapadā honti, tattha ekeko janapadaparicchedo janapadasīmā. Raṭṭhasīmā nāma Kāsikosalādiraṭṭhaparicchedo. Rajjasīmā nāma coḷabhogo keraḷabhogoti evaṁ ekekassa rañño āṇāpavattiṭṭhānaṁ. Dīpasīmā nāma samuddantena paricchinnamahādīpā ca antaradīpā ca. Cakkavāḷasīmā nāma cakkavāḷapabbateneva paricchinnā.

Evametāsu sīmāsu khaṇḍasīmāya kenaci kammena sannipatitaṁ saṁghaṁ disvā "ettheva sīmāya saṁghassa demī"ti vutte yāvatikā bhikkhū antokhaṇḍasīmagatā, tehi bhājetabbaṁ. Tesaṁyeva hi taṁ pāpuṇāti, aññesaṁ sīmantarikāya vā upacārasīmāya vā ṭhitānampi na pāpuṇāti. Khaṇḍasīmāya ṭhite pana rukkhe vā pabbate vā ṭhitassa heṭṭhā vā pathavīvemajjhagatassa pāpuṇātiyeva. "Imissā upacārasīmāya saṁghassa dammī"ti dinnaṁ pana khaṇḍasīmāsīmantarikāsu ṭhitānampi pāpuṇāti[1]. "Samānasaṁvāsasīmāya dammī"ti dinnaṁ pana khaṇḍasīmāsīmantarikāsu ṭhitānaṁ na pāpuṇāti. Avippavāsasīmālābhasīmāsu dinnaṁ tāsu sīmāsu antogatānaṁ pāpuṇāti. Gāmasīmādīsu dinnaṁ tāsaṁ sīmānaṁ abbhantare baddhasīmāya ṭhitānampi pāpuṇāti. Abbhantarasīmā-udakukkhepasīmāsu dinnaṁ tattha antogatānaṁyeva pāpuṇāti. Janapadaraṭṭharajjadīpacakkavāḷasīmāsupi gāmasīmādīsu vuttasadisoyeva vinicchayo.

Sace pana Jambudīpe ṭhito "tambapaṇṇidīpe saṁghassa dammī"ti deti, Tambapaṇṇidīpato ekopi gantvā sabbesaṁ gaṇhituṁ labhati. Sacepi tatreva eko sabhāgabhikkhu sabhāgānaṁ bhāgaṁ gaṇhāti, na vāretabbo. Evaṁ tāva yo sīmaṁ parāmasitvā deti, tassa dāne vinicchayo veditabbo.

---

1. Na pāpuṇāti (Sī)

Yo pana asukasīmāyāti vattuṁ na jānāti, kevalaṁ sīmāti vacanamattameva jānanto vihāraṁ gantvā sīmāya dammīti vā sīmaṭṭhakasaṁghassa dammīti vā bhaṇati, so pucchitabbo "sīmā nāma bahuvidhā, katarasīmaṁ sandhāya bhaṇasī"ti. Sace vadati "ahaṁ asukasīmāti na jānāmi, sīmaṭṭhakasaṁgho bhājetvā gaṇhātū"ti, katarasīmāya bhājetabbaṁ? Mahāsīvatthero kirāha "avippavāsasīmāyā"ti. Tato naṁ āhaṁsu "avippavāsasīmā nāma tiyojanāpi hoti, evaṁ sante tiyojane ṭhitā lābhaṁ gaṇhissanti, tiyojane ṭhatvā āgantukavattaṁ pūretvā ārāmaṁ pavisitabbaṁ bhavissati, gamiko tiyojanaṁ gantvā senāsanaṁ āpucchissati, nissayapaṭipannassa tiyojanātikkame nissayo paṭippassambhissati, pārivāsikena tiyojanaṁ atikkamitvā aruṇaṁ uṭṭhāpetabbaṁ bhavissati, bhikkhuniyā tiyojane ṭhatvā ārāmappavesanaṁ āpucchitabbaṁ bhavissati, sabbampetaṁ upacārasīmāya paricchedavaseneva kātuṁ vaṭṭati. Tasmā upacārasīmāyameva bhājetabban"ti.

Katikāyāti samānalābhakatikāya. Tenevāha "sambahulā āvāsā samānalābhā hontī"ti. Tatrevaṁ katikā kātabbā, ekasmiṁ vihāre sannipatitehi bhikkhūhi yaṁ vihāraṁ saṅgaṇhitukāmā samānalābhaṁ kātuṁ icchanti, tassa nāmaṁ gahetvā asuko nāma vihāro porāṇakoti vā Buddhādhivutthoti vā appalābhoti vā yaṁkiñci kāraṇaṁ vatvā taṁ vihāraṁ iminā vihārena saddhiṁ ekalābhaṁ kātuṁ saṁghassa ruccatīti tikkhattuṁ sāvetabbaṁ. Ettāvatā tasmiṁ vihāre nisinnopi idha nisinnova hoti. Tasmiṁ vihārepi saṁghena evameva kātabbaṁ, ettāvatā idha nisinnopi tasmiṁ nisinnova hoti. Ekasmiṁ lābhe bhājiyamāne itarasmiṁ ṭhitassa bhāgaṁ gahetuṁ vaṭṭati. Evaṁ ekena vihārena saddhiṁ bahūpi āvāsā ekalābhā kātabbā.

Bhikkhāpaññattiyāti attano pariccāgapaññāpanaṭṭhāne, tenevāha "yattha saṁghassa dhuvakārā kariyantī"ti. Tassattho—yasmiṁ vihāre imassa cīvaradāyakassa santakaṁ saṁghassa pākavaṭṭaṁ[1] vā vattati, yasmiṁ vā vihāre bhikkhū attano bhāraṁ katvā sadā gehe bhojeti, yattha

1. Pākavattaṁ (Ka)

vā anena āvāso kārito, salākabhattādīni vā nibaddhāni, yena pana sakalopi vihāro patiṭṭhāpito, tattha vattabbameva natthi, ime dhuvakārā nāma. Tasmā sace so "yattha mayhaṁ dhuvakārā karīyanti[1], tattha dammī"ti vā "tattha dethā"ti vā bhaṇati, bahūsu cepi ṭhānesu dhuvakārā honti, sabbattha dinnameva hoti.

Sace pana ekasmiṁ vihāre bhikkhū bahutarā honti, tehi vattabbaṁ "tumhākaṁ dhuvakāre ekattha bhikkhū bahū, ekattha appakā"ti, sace "bhikkhugaṇanāya gaṇhathā"ti bhaṇati, tathā bhājetvā gaṇhituṁ vaṭṭati. Ettha ca vatthabhesajjādi appakampi sukhena bhājiyati. Yadi pana mañco vā pīṭhakaṁ vā ekameva hoti, taṁ pucchitvā yassa vā vihārassa ekavihārepi vā yassa senāsanassa so vicāreti, tattha dātabbaṁ. Sace "asukabhikkhu gaṇhātū"ti vadati, vaṭṭati. Atha "mayhaṁ dhuvakāre dethā"ti vatvā avicāretvāva gacchati, saṁghassāpi vicāretuṁ vaṭṭati. Evaṁ pana vicāretabbaṁ, "saṁghattherassa vasanaṭṭhāne dethā"ti vattabbaṁ. Sace tassa senāsanaṁ paripuṇṇaṁ hoti, yattha nappahoti, tattha dātabbaṁ. Sace eko bhikkhu "mayhaṁ vasanaṭṭhāne senāsanaparibhogabhaṇḍaṁ natthī"ti vadati, tattha dātabbaṁ.

Saṁghassa detīti vihāraṁ pavisitvā imāni cīvarāni saṁghassa dammīti deti. **Sammukhībhūtenā**ti upacārasīmāya ṭhitena saṁghena ghaṇṭiṁ paharitvā kālaṁ ghosetvā bhājetabbaṁ. Sīmaṭṭhassa asampattassāpi bhāgaṁ gaṇhanto na vāretabbo. Vihāro mahā hoti, therāsanato paṭṭhāya vatthesu diyyamānesu alasajātikā mahātherā pacchā āgacchanti, "bhante vīsativassānaṁ diyyati, tumhākaṁ ṭhitikā atikkantā"ti na vattabbā, ṭhitikaṁ ṭhapetvā tesaṁ datvā pacchā ṭhitikāya dātabbaṁ.

Asukavihāre kira batuṁ cīvaraṁ uppannanti sutvā yojanantarikavihāratopi bhikkhū āgacchanti, sampattasampattānaṁ ṭhitaṭṭhānato paṭṭhāya dātabbaṁ, asampattānampi upacārasīmaṁ paviṭṭhānaṁ antevāsikādīsu gaṇhantesu dātabbameva. "Bahi-upacārasīmāya ṭhitānaṁ dethā"ti vadanti, na dātabbaṁ. Sace pana upacārasīmaṁ okkantehi ekābaddhā hutvā attano vihāradvāre vā antovihāreyeva vā honti, parisavasena vaḍḍhitā nāma hoti

---

1. Karissanti (Ka)

sīmā, tasmā dātabbaṁ. Saṁghanavakassa dinnepi pacchā āgatānaṁ dātabbameva. Dutiyabhāge pana therāsanaṁ āruḷhe āgatānaṁ paṭhamabhāgo na pāpuṇāti, dutiyabhāgato vassaggena dātabbaṁ.

Ekasmiṁ vihāre dasa bhikkhū honti, dasa vatthāni "saṁghassa demā"ti denti, pāṭekkaṁ bhājetabbāni. Sace "sabbānevamhākaṁ pāpuṇantī"ti gahetvā gacchanti, duppāpitāni ceva duggahitāni ca, gatagataṭṭhāne saṁghikāneva honti. Ekaṁ pana uddharitvā "idaṁ tumhākaṁ pāpuṇātī"ti saṁghattherassa datvā "sesāni amhākaṁ pāpuṇantī"ti gahetuṁ vaṭṭati.

Ekameva vatthaṁ saṁghassa demāti āharanti, abhājetvāva amhākaṁ pāpuṇantīti gaṇhanti, duppāpitañceva duggahitañca. Satthakena pana haliddi-ādinā vā lekhaṁ katvā ekaṁ koṭṭhāsaṁ imaṁ ṭhānaṁ tumhākaṁ pāpuṇātīti saṁghattherassa pāpetvā sesaṁ amhākaṁ pāpuṇātīti gahetuṁ vaṭṭati. Yaṁ pana vatthasseva pupphaṁ vā vali vā, tena paricchedaṁ kātuṁ na vaṭṭati. Sace ekaṁ tantaṁ uddharitvā idaṁ ṭhānaṁ tumhākaṁ pāpuṇātīti saṁghattherassa datvā sesaṁ amhākaṁ pāpuṇātīti gaṇhanti, vaṭṭati. Khaṇḍaṁ khaṇḍaṁ chinditvā bhājiyamānaṁ vaṭṭatiyeva.

Ekabhikkhuke vihāre saṁghassa cīvaresu uppannesu sace pubbe vuttanayeneva so bhikkhu sabbāni mayhaṁ pāpuṇantīti gaṇhāti, suggahitāni, ṭhitikā pana na tiṭṭhati. Sace ekekaṁ uddharitvā idaṁ mayhaṁ pāpuṇātīti gaṇhāti, ṭhitikā tiṭṭhati. Tattha aṭṭhitāya ṭhitikāya puna aññasmiṁ cīvare uppanne sace eko bhikkhu āgacchati, majjhe chinditvā dvīhipi gahetabbaṁ. Ṭhitāya ṭhitikāya puna aññasmiṁ cīvare uppanne sace navakataro āgacchati, ṭhitikā heṭṭhā orohati[1]. Sace vuḍḍhataro āgacchati, ṭhitikā uddhaṁ ārohati. Athañño natthi, puna attano pāpetvā gahetabbaṁ.

"Saṁghassa demā"ti vā "bhikkhusaṁghassa demā"ti vā yena kenaci ākārena saṁghaṁ āmasitvā dinnaṁ pana paṁsukūlikānaṁ na vaṭṭati, "gahapaticīvaraṁ paṭikkhipāmi paṁsukūlikaṅgaṁ samādiyāmī"ti vuttattā, na pana

1. Gacchati (Sī, Syā)

akappiyattā. Bhikkhusaṁghena apalokehvā dinnampi na gahetabbaṁ. Yaṁ pana bhikkhu attano santakaṁ deti, taṁ bhikkhudattiyaṁ nāma vaṭṭati, paṁsukūlaṁ pana na hoti. Evaṁ santepi dhutaṅgaṁ na bhijjati[1]. "Bhikkhūnaṁ dema, therānaṁ demā"ti vutte pana paṁsukūlikānampi vaṭṭati. "Idaṁ vatthaṁ saṁghassa dema, iminā upāhanatthavikapattatthavika-āyoga-aṁsabaddhakādīni karontū"ti dinnampi vaṭṭati.

Pattatthavikādīnaṁ atthāya dinnāni bahūnipi honti, cīvaratthāyapi pahonti, tato cīvaraṁ katvā pārupituṁ vaṭṭati. Sace pana saṁgho bhājitātirittāni vatthāni chinditvā upāhanatthavikādīnaṁ atthāya bhājeti, tato gahetuṁ na vaṭṭati. Sāmikehi vicāritameva hi vaṭṭati, na itaraṁ.

Paṁsukūlikasaṁghassa dhamakaraṇapaṭādīnaṁ atthāya demāti vuttepi gahetuṁ vaṭṭati, parikkhāro nāma paṁsukūlikānampi icchitabbo. Yaṁ tattha atirekaṁ hoti, taṁ cīvarepi upanetuṁ vaṭṭati. Suttaṁ saṁghassa denti, paṁsukūlikehipi gahetabbaṁ. Ayaṁ tāva vihāraṁ pavisitvā imāni cīvarāni saṁghassa dammīti dinnesu vinicchayo.

Sace pana bahi-upacārasīmāyaṁ addhānappaṭipanne bhikkhū disvā "saṁghassa dammī"ti saṁghattherassa vā saṁghanavakassa vā āroceti, sacepi yojanaṁ pharitvā parisā ṭhitā hoti, ekabaddhā ce, sabbesaṁ pāpuṇāti. Ye pana dvādasahi hatthehi parisaṁ asampattā, tesaṁ na pāpuṇāti.

Ubhatosaṁghassa detīti ettha ubhatosaṁghassa dammīti vuttepi dvidhā saṁghassa dammi, dvinnaṁ saṁghānaṁ dammi, bhikkhusaṁghassa ca bhikkhunisaṁghassa ca dammīti vuttepi ubhatosaṁghassa dinnameva hoti. **Upaḍḍhaṁ dātabban**ti dvebhāge same katvā eko dātabbo. ubhatosaṁghassa ca tuyhañca dammīti vutte sace dasa dasa bhikkhū ca bhikkhuniyo ca honti, ekavīsati paṭivīse katvā eko puggalassa dātabbo, dasa bhikkhusaṁghassa, dasa bhikkhunisaṁghassa. Yena puggaliko laddho, so saṁghatopi attano vassaggena gahetuṁ labhati. Kasmā? Ubhatosaṁghaggahaṇena gahitattā.

---

1. Na bhindati (Ka)

“Ubhatosaṁghassa ca cetiyassa ca dammī”ti vuttepi eseva nayo. Idha pana cetiyassa saṁghato pāpuṇanakoṭṭhāso nāma natthi, ekapuggalassa pattakoṭṭhāsasamova koṭṭhāso hoti.

Ubhatosaṁghassa ca tuyhañca cetiyassa cāti vutte pana dvāvīsati koṭṭhāse katvā dasa bhikkhūnaṁ, dasa bhikkhunīnaṁ, eko puggalassa, eko cetiyassa dātabbo. Tattha puggalo saṁghatopi attano vassaggena puna gahetuṁ labhati, cetiyassa ekoyeva.

Bhikkhusaṁghassa ca bhikkhunīnañca dammīti vutte pana na majjhe bhinditvā dātabbaṁ, bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā dātabbaṁ. Bhikkhusaṁghassa ca bhikkhunīnañca tuyhañcāti vutte pana puggalo visuṁ na labhati, pāpuṇanaṭṭhānato ekameva labhati. Kasmā? Bhikkhusaṁghaggahaṇena gahitattā. Bhikkhusaṁghassa ca bhikkhunīnañca tuyhañca detiyassa cāti vuttepi cetiyassa ekapuggalapaṭivīso labbhati, puggalassa visuṁ na labbhati. Tasmā ekaṁ cetiyassa datvā avasesaṁ bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā bhājetabbaṁ.

Bhikkhūnañca bhikkhunīnañca dammīti vuttepi majjhe bhinditvā na dātabbaṁ, puggalagaṇanāya eva vibhajitabbaṁ. Bhikkhūnañca bhikkhunīnañca tuyhañca cetiyassa cāti evaṁ vuttepi cetiyassa ekapuggalapaṭivīso labbhati, puggalassa visuṁ natthi, bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā eva bhājetabbaṁ. Yathā ca Bhikkhusaṁghaṁ ādiṁ katvā nayo nīto, evaṁ Bhikkhunisaṁghaṁ ādiṁ katvāpi netabbo. Bhikkhusaṁghassa ca tuyhañcāti vutte puggalassa visuṁ na labbhati, vassaggeneva gahetabbaṁ. Bhikkhusaṁghassa ca cetiyassa cāti vutte pana cetiyassa visuṁ paṭivīso labbhati. Bhikkhusaṁghassa ca tuyhañca cetiyassa cāti vuttepi cetiyasseva labbhati, na puggalassa.

Bhikkhūnañca tuyhañcāti vuttepi visuṁ na labbhati. Bhikkhūnañca cetiyassa cāti vutte pana cetiyassa labbhati. Bhikkhūnañca tuyhañca cetiyassa cāti vuttepi cetiyasseva visuṁ labbhati, na puggalassa. Bhikkhunisaṁghaṁ ādiṁ katvāpi evameva yojetabbaṁ.

Pubbe Buddhappamukhassa ubhatosaṁghassa dānaṁ denti, Bhagavā majjhe nisīdati, dakkhiṇato bhikkhū, vāmato bhikkhuniyo nisīdanti, Bhagavā ubhinnaṁ saṁghatthero. Tadā Bhagavā attanā laddhapaccaye attanāpi paribhuñjati,

bhikkhūnampi dāpeti. Etarahi pana paṇḍitamanussā sadhātukaṁ paṭimaṁ vā cetiyaṁ vā ṭhapetvā Buddhappamukhassa ubhatosaṁghassa dānaṁ denti. Paṭimāya vā cetiyassa vā purato ādhārake pattaṁ ṭhapetvā dakkhiṇodakaṁ datvā Buddhānaṁ demāti, tattha yaṁ paṭhamaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ denti, vihāraṁ vā āharitvā idaṁ cetiyassa demāti piṇḍapātañca mālāgandhādīni ca denti, tattha kathaṁ paṭipajjitabbanti? Mālāgandhādīni tāva cetiye āropetabbāni, vatthehi paṭākā telena padīpā kātabbā, piṇḍapātamadhuphāṇitādīni pana yo nibaddhacetiyajaggako hoti pabbajito vā gahaṭṭho vā, tasseva dātabbāni. Nibaddhajaggake asati āhaṭabhattaṁ ṭhapetvā vattaṁ katvā paribhuñjituṁ vaṭṭati. Upakaṭṭhe kāle bhuñjitvā pacchāpi vattaṁ kātuṁ vaṭṭatiyeva.

Mālāgandhādīsu ca yaṁkiñci idaṁ haritvā cetiyassa pūjaṁ karothāti vutte dūrampi haritvā pūjetabbaṁ. Bhikkhaṁ saṁghassa harāti vuttepi haritabbaṁ. Sace pana ahaṁ piṇḍāya carāmi, āsanasālāya bhikkhū atthi, te āharissantīti vutte bhante tuyhaṁyeva dammīti vadati, bhuñjituṁ vaṭṭati. Atha pana bhikkhusaṁghassa dassāmīti harantassa gacchato antarāva kālo upakaṭṭho hoti, attano pāpetvā bhuñjituṁ vaṭṭati.

Vassaṁvuṭṭhasaṁghassa detīti vihāraṁ pavisitvā "imāni cīvarāni vassaṁvuṭṭhasaṁghassa dammī"ti deti. **Yāvatikā bhikkhū tasmiṁ āvāse vassaṁvuṭṭhā**ti yattakā vassacchedaṁ akatvā purimavassaṁvuṭṭhā, tehi bhājetabbaṁ, aññesaṁ na pāpuṇāti. Disāpakkantassāpi sati paṭiggāhake yāva kathinassubbhārā dātabbaṁ, anatthate pana kathine antohemante, evañca vatvā dinnaṁ pacchimavassaṁvuṭṭhānampi pāpuṇātīti lakkhaṇaññū vadanti. Aṭṭhakathāsu panetaṁ na vicāritaṁ.

Sace pana bahi-upacārasīmāyaṁ ṭhito vassaṁvuṭṭhasaṁghassa dammīti vadati, sampattānaṁ sabbesaṁ pāpuṇāti. Atha asukavihāre vassaṁvuṭṭhasaṁghassāti vadati, tatra vassaṁvuṭṭhānameva yāva kathinassubbhārā pāpuṇāti. Sace pana gimhānaṁ paṭhamadivasato paṭṭhāya evaṁ vadati, tatra sammukhībhūtānaṁ sabbesaṁ pāpuṇāti. Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā. Antovasseyeva vassaṁ vasantānaṁ dammīti vutte chinnavassā na labhanti, vassaṁ vasantāva labhanti.

Cīvaramāse pana vassaṁ vasantānaṁ dammīti vutte pacchimikāya vassūpagatānaṁyeva pāpuṇāti, purimikāya vassūpagatānañca chinnavassānañca na pāpuṇāti.

Cīvaramāsato paṭṭhāya yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva vassāvāsikaṁ demāti vutte kathinaṁ atthataṁ vā hotu anatthataṁ vā, atītavassaṁvuṭṭhānameva pāpuṇāti. Gimhānaṁ paṭhamadivasato paṭṭhāya vutte pana mātikā āropetabbā "atītavassāvāsassa pañca māsā atikkantā, anāgato catumāsaccayena bhavissati, kataravassāvāsassa detī"ti. Sace atītavassaṁvuṭṭhānaṁ dammīti vadati, taṁantovassaṁvuṭṭhānameva pāpuṇāti, disāpakkantānampi sabhāgā gaṇhituṁ labhanti.

Sace anāgate vassāvāsikaṁ dammīti vadati, taṁ ṭhapetvā vassūpanāyikadivase gahetabbaṁ. Atha agutto vihāro, corabhayaṁ atthi, na sakkā ṭhapetuṁ, gaṇhitvā vā āhiṇḍitunti vutte sampattānaṁ dammīti vadati, bhājetvā gahetabbaṁ. Sace vadati "ito me bhante tatiye vasse vassāvāsikaṁ na dinnaṁ, taṁ dammī"ti, tasmiṁ antovasse vuṭṭhabhikkhūnaṁ pāpuṇāti. Sace te disā pakkantā, añño vissāsiko gaṇhāti, dātabbaṁ. Atha ekoyeva avasiṭṭho, sesā kālaṅkatā, sabbaṁ ekasseva pāpuṇāti. Sace ekopi natthi, saṁghikaṁ hoti, sammukhībhūtehi bhājetabbaṁ.

Ādissa detīti ādisitvā paricchinditvā deti. **Yāguyā vā**ti-ādīsu ayamattho, yāguyā vā -pa- bhesajje vā ādissa deti. Tatrāyaṁ yojanā—bhikkhū ajjatanāya vā svātanāya vā yāguyā nimantetvā tesaṁ gharaṁ paviṭṭhānaṁ yāguṁ deti, yāguṁ datvā pītāya yāguyā "imāni cīvarāni yehi mayhaṁ yāgu pītā, tesaṁ dammī"ti deti, yehi nimantitehi yāgu pītā, tesaṁyeva pāpuṇāti. Yehi pana bhikkhācāravattena gharadvārena gacchantehi vā gharaṁ paviṭṭhehi vā yāgu laddhā, yesaṁ vā āsanasālato pattaṁ āharitvā manussehi nītā, yesaṁ vā therehi pesitā, tesaṁ na pāpuṇāti. Sace pana nimantitabhikkhūhi saddhiṁ aññepi bahū āgantvā antogehañca bahigehañca pūretvā nisinnā, dāyako ca evaṁ vadati "nimantitā vā hontu animantitā vā, yesaṁ mayā yāgu dinnā, sabbesaṁ imāni vatthāni hontū"ti, sabbesaṁ pāpuṇanti. Yehi pana therānaṁ hatthato yāgu

laddhā, tesaṁ na pāpuṇanti. Atha so "yehi mayhaṁ yāgu pītā, sabbesaṁ hontū"ti vadati, sabbesaṁ pāpuṇanti. Bhattakhādanīyesupi eseva nayo.

Cīvare vāti pubbepi yena vassaṁ vāsetvā bhikkhūnaṁ cīvaraṁ dinnapubbaṁ hoti, so ce bhikkhū bhojetvā vadati "yesaṁ mayā pubbe cīvaraṁ dinnaṁ, tesaṁyeva imaṁ cīvaraṁ vā suttaṁ vā sappimadhuphāṇitādīni vā hontū"ti, sabbaṁ tesaṁyeva pāpuṇāti. **Senāsane vā**ti yo mayā kārite vihāre vā pariveṇe vā vasati, tassidaṁ hotūti vutte tasseva hoti. **Bhesajje vā**ti mayaṁ kālena kālaṁ therānaṁ sappi-ādīni bhesajjāni dema, yehi tāni laddhāni, tesaṁyevidaṁ hotūti vutte tesaṁyeva hoti.

Puggalassa detīti imaṁ cīvaraṁ itthannāmassa dammīti evaṁ parammukhā vā, pādamūle ṭhapetvā imaṁ bhante tumhākaṁ dammīti evaṁ sammukhā vā deti. Sace pana idaṁ tumhākañca tumhākaṁ antevāsikānañca dammīti evaṁ vadati, therassa ca antevāsikānañca pāpuṇāti. Uddesaṁ gahetuṁ āgato gahetvā gacchanto ca atthi, tassāpi pāpuṇāti. Tumhehi saddhiṁ nibaddhacārikabhikkhūnaṁ dammīti vutte uddesantevāsikānaṁ vattaṁ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānaṁ sabbesaṁ pāpuṇāti. Ayaṁ puggalassa detīti imasmiṁ pade vinicchayo. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Cīvarakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Campeyyakkhandhaka

Kassapagottabhikkhuvatthukathā

380. Campeyyakkhandhake **Gaggarāya pokkharaṇiyā tīre**ti Gaggarānāmikāya itthiyā kāritapokkharaṇiyā tīre. **Tantibaddho**ti tasmiṁ āvāse kattabbatātantipaṭibaddho. **Ussukkampi akāsi yāguyā**ti-ādīsu manussehi āgantukesu āgatesu ācikkheyyāthāti vuttaṭṭhāneyeva ussukkaṁ kātuṁ vaṭṭati, na avuttaṭṭhāne. **Gaccha tvaṁ bhikkhū**ti Satthā tassa bhikkhuno tattheva senāsanaṁ sappāyanti addasa, tenevamāha.

382. **Adhammena vaggakammaṁ karontī**ti-ādīnaṁ parato Pāḷiyaṁyeva nānākaraṇaṁ āgamissati.

385. **Aññatrāpi dhammā kammaṁ**[1] **karontī**ti aññatrāpi dhammaṁ kammaṁ karonti. Ayameva vā pāṭho. Bhūtena vatthunā kataṁ dhammena kataṁ nāma hoti, tathā na karontīti attho. **Aññatrāpi vinayā kammaṁ, aññatrāpi Satthusāsanā kamman**ti etesupi eseva nayo. Ettha pana **vinayo**ti codanā ca sāraṇā ca. **Satthusāsanan**ti ñattisampadā anussāvanasampadā ca, tāhi vinā kammaṁ karontīti attho. **Paṭikuṭṭhakatan**ti paṭikuṭṭhañceva katañca, yaṁ aññesu paṭikkosantesu kataṁ, taṁ paṭikuṭṭhañceva hoti katañca, tādisampi kammaṁ karontīti attho.

387. **Chayimāni bhikkhave, kammāni adhammakamman**ti-ādīsu pana **dhammo**ti Pāḷiyā adhivacanaṁ. Tasmā yaṁ yathāvuttāya Pāḷiyā na kariyati, taṁ adhammakammanti veditabbaṁ. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana Pāḷiyaṁyeva āgato. So ca kho ñattidutiyañatticatutthakammānaṁyeva vasena. Yasmā pana ñattikamme ñattidutiyañatticatutthesu viya hāpanaṁ vā aññathā karaṇaṁ vā natthi, apalokanakammañca sāvetvāva kariyati, tasmā tāni Pāḷiyaṁ na dassitāni, tesaṁ sabbesampi kammānaṁ vinicchayaṁ parato vaṇṇayissāma.

---

1. Aññatrāpi dhammakammaṁ (Sī)

Catuvaggakaraṇādikathā

388. Idāni yadidaṁ chaṭṭhaṁ dhammena samaggakammaṁ nāma, taṁ yehi saṁghehi kātabbaṁ, tesaṁ pabhedaṁ dassetuṁ **pañca saṁghā**ti-ādi vuttaṁ. **Kammappatto**ti kammaṁ patto, kammayutto kammāraho, na kiñci kammaṁ kātuṁ nārahatīti attho.

389. **Catuvaggakaraṇañce bhikkhave kammaṁ bhikkhunicatuttho**ti-ādi parisato kammavipattidassanatthaṁ vuttaṁ. Tattha ukkhittakaggahaṇena kammanānāsaṁvāsako gahito, nānāsaṁvāsakaggahaṇena laddhinānāsaṁvāsako. **Nānāsīmāya ṭhitacatuttho**ti sīmantarikāya vā bahisīmāya vā hatthapāse ṭhitenāpi saddhiṁ catuvaggo hutvāti attho.

393. **Pārivāsikacatuttho**ti-ādi parivāsādikammānaṁyeva parisato vipattidassanatthaṁ vuttaṁ, tesaṁ vinicchayaṁ parato vaṇṇayissāma.

394. **Ekaccassa bhikkhave saṁghamajjhe paṭikkosanā ruhatī**ti-ādi paṭikuṭṭhakatakammassa kuppākuppabhāvadassanatthaṁ vuttaṁ. **Pakatattassā**ti avipannasīlassa pārājikaṁ anajjhāpannassa. **Ānantarikassā**ti attano anantaraṁ nisinnassa.

Dvenissāraṇādikathā

395. **Dvemā bhikkhave nissāraṇā**ti-ādi vatthuto kammānaṁ kuppākuppabhāvadassanatthaṁ vuttaṁ. Tattha **appatto nissāraṇaṁ, tañce saṁgho nissāreti, sunissārito**ti idaṁ pabbājanīyakammaṁ sandhāya vuttaṁ. Pabbājanīyakammena hi vihārato nissārenti, tasmā taṁ "nissāraṇā"ti vuccati. Tañcesa yasmā kuladūsako na hoti, tasmā āveṇikena lakkhaṇena appatto. Yasmā panassa ākaṅkhamāno saṁgho pabbājanīyakammaṁ kareyyāti vuttaṁ, tasmā sunissārito hoti. **Tañce saṁgho nissāretī**ti sace saṁgho tajjanīyakammādivasena nissāreti, so yasmā tattha "tiṇṇaṁ bhikkhave bhikkhūnaṁ ākaṅkhamāno saṁgho tajjanīyakammaṁ kareyya, eko bhaṇḍanakārako hoti kalahakārako vivādakārako bhassakārako saṁghe adhikaraṇakārako, eko

bālo hoti abyatto āpattibahulo anapadāno, eko gihisaṁsaṭṭho viharati ananulomikehi gihisaṁsaggehī"ti[1] evaṁ ekekenapi aṅgena nissāraṇā anuññātā, tasmā sunissārito.

396. **Osāraṇā**ti pavesanā. Tattha **tañce saṁgho osāretī**ti upasampadakammavasena paveseti. **Dosārito**ti du-osārito. Sahassakkhattumpi upasampādito anupasampannova hoti, ācariyupajjhāyā ca sātisārā, tathā seso kārakasaṁgho, na koci āpattito muccati. Iti ime ekādasa abhabbapuggalā dosāritā. Hatthacchinnādayo pana dvattiṁsa su-osāritā, upasampāditā upasampannāva honti, na te labbhā kiñci vattuṁ. Ācariyupajjhāyā pana kārakasaṁgho ca sātisārā, na koci āpattito muccati.

397. **Idha pana bhikkhave bhikkhussa na hoti āpatti daṭṭhabbā**ti-ādi abhūtavatthuvasena adhammakammaṁ bhūtavatthuvasena dhammakammañca dassetuṁ vuttaṁ. Tattha **paṭinissajjitā**ti paṭinissajjitabbā.

Upālipucchākathā

400. Upālipañhesupi vatthuvaseneva dhammādhammakammaṁ vibhattaṁ. Tattha dve nayā ekamūlako ca dvimūlako ca. Ekamūlako uttānoyeva. Dvimūlake yathā sativinayo[2] amūḷhavinayena saddhiṁ ekā pucchā katā, evaṁ amūḷhavinayādayopi tassapāpiyyasikādīhi. Avasāne pana **upasampadārahaṁ upasampādetī**ti ekameva padaṁ hoti. Parato bhikkhūnampi sativinayaṁ ādiṁ katvā ekekena saddhiṁ sesapadāni yojetabbāni.

Tajjanīyakammakathā

407. **Idha pana bhikkhave bhikkhu bhaṇḍanakārako**ti-ādi adhammenavaggaṁ, adhammenasamaggaṁ, dhammenavaggaṁ, dhammapatirūpakenavaggaṁ, dhammapatirūpakenasamagganti imesaṁ vasena cakkaṁ bandhitvā tajjanīyādīsu sattasu kammesu paṭipassaddhīsu

1. Vi 4. 9 piṭṭhe.
2. Sativinayena (Sī)

ca vipattidassanatthaṁ vuttaṁ. Tattha **anapadāno**ti apadānavirahito. Apadānaṁ vuccati paricchedo, āpattiparicchedavirahitoti attho. Tato paraṁ paṭikuṭṭhakatakammappabhedaṁ dassetuṁ sāyeva Pāḷi "akataṁ kamman"ti-ādīhi saṁsanditvā vuttā. Tattha na kiñci Pāḷi-anusārena na sakkā vidituṁ, tasmā vaṇṇanaṁ na vitthārayimhāti.

Campeyyakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kosambakakkhandhaka

Kosambakavivādakathā

451. Kosambakakkhandhake **taṁ bhikkhuṁ āpattiyā adassane ukkhipiṁsū**ti ettha ayamanupubbikathā—dve kira bhikkhū ekasmiṁ āvāse vasanti vinayadharo ca suttantiko ca, tesu suttantiko bhikkhu ekadivasaṁ vaccakuṭiṁ paviṭṭho ācamana-udakāvasesaṁ bhājane ṭhapetvāva nikkhami. Vinayadharo pacchā paviṭṭho taṁ udakaṁ disvā nikkhamitvā taṁ bhikkhuṁ pucchi "āvuso tayā idaṁ udakaṁ ṭhapitan"ti. Āmāvusoti. Kiṁ tvaṁ ettha āpattibhāvaṁ na jānāsīti. Āma na jānāmīti. Hoti āvuso ettha āpattīti. Sace hoti, desessāmīti. Sace pana te āvuso asañcicca asatiyā kataṁ, natthi āpattīti. So tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi ahosi.

Vinayadharopi attano nissitakānaṁ "ayaṁ suttantiko āpattiṁ āpajjamānopi na jānātī"ti ārocesi. Te tassa nissitake disvā "tumhākaṁ upajjhāyo āpattiṁ āpajjitvāpi āpattibhāvaṁ na jānātī"ti āhaṁsu. Te gantvā attano upajjhāyassa ārocesuṁ. So evamāha "ayaṁ vinayadharo pubbe anāpattī"ti vatvā "idāni āpattī"ti vadati, musāvādī esoti. Te gantvā "tumhākaṁ upajjhāyo musāvādī"ti evaṁ aññamaññaṁ kalahaṁ vaḍḍhayiṁsu. Tato vinayadharo okāsaṁ labhitvā tassa āpattiyā adassane ukkhepanīyakammaṁ akāsi. Tena vuttaṁ "taṁ bhikkhuṁ āpattiyā adassane ukkhipiṁsū"ti.

453. **Bhinno bhikkhusaṁgho bhinno bhikkhusaṁgho**ti ettha na tāva bhinno, apica kho yathā deve vuṭṭhe idāni sassaṁ nipphannanti vuccati, avassaṁ hi taṁ nipphajjissati, evameva iminā kāraṇena āyatiṁ avassaṁ bhijjissati, so ca kho kalahavasena, na saṁghabhedavasena, tasmā "bhinno"ti vuttaṁ. Sambhama-atthavasena cettha āmeḍitaṁ veditabbaṁ.

---

1. Āmeṇḍitaṁ (Sī)

454. **Etamatthaṁ bhāsitvā uṭṭhāyāsanā pakkāmī**ti kasmā evaṁ bhāsitvā pakkāmi? Sace hi Bhagavā ukkhepake vā "akāraṇe[1] tumhehi so bhikkhu ukkhitto"ti vadeyya, ukkhittānuvattake vā "tumhe āpattiṁ āpannā"ti vadeyya, "etesaṁ Bhagavā pakkho etesaṁ Bhagavā pakkho"ti vatvā āghātaṁ bandheyyuṁ, tasmā tantimeva ṭhapetvā etamatthaṁ bhāsitvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi.

455. **Attanā vā**[1] **attānan**ti ettha yo saṁghena ukkhepanīyakatānaṁ adhammavādīnaṁ pakkhe nisinno "tumhe kiṁ bhaṇathā"ti tesañca itaresañca laddhiṁ sutvā "ime adhammavādino, itare dhammavādino"ti cittaṁ uppādeti, ayaṁ tesaṁ majjhe nisinnova tesaṁ nānāsaṁvāsako hoti, kammaṁ kopeti. Itaresampi hatthapāsaṁ anāgatattā kopeti. Evaṁ attanā vā[2] attānaṁ nānāsaṁvāsakaṁ karoti. **Samānasaṁvāsakan**ti etthāpi yo adhammavādīnaṁ pakkhe nisinno "adhammavādino ime, itare dhammavādino"ti tesaṁ majjhaṁ pavisati, yattha vā tattha vā pana pakkhe nisinno "ime dhammavādino"ti gaṇhāti, ayaṁ attanā vā[2] attānaṁ samānasaṁvāsakaṁ karotīti veditabbo.

456. **Kāyakammaṁ vacīkamman**ti ettha kāyena paharantā kāyakammaṁ upadaṁsenti, pharusaṁ vadantā vacīkammaṁ upadaṁsentīti veditabbā. **Hatthaparāmāsaṁ karontī**ti kodhavasena hatthehi aññamaññaṁ parāmasanaṁ karonti. **Adhammiyāyamāne**ti[3] adhammiyāni kiccāni kurumāne. **Asammodikā vattamānāyā**ti asammodikāya vattamānāya. Ayameva vā pāṭho, sammodanakathāya avattamānāyāti attho. **Ettāvatā na aññamaññan**ti ettha dve pantiyo katvā upacāraṁ muñcitvā nisīditabbaṁ, dhammiyāyamāne pana sammodikāya vattamānāya āsanantarikāya nisīditabbaṁ, ekekaṁ āsanaṁ antaraṁ katvā nisīditabbaṁ.

457-458. **Mābhaṇḍanan**ti-ādīsu akatthāti pāṭhasesaṁ gahetvā mā bhaṇḍanaṁ akatthāti evamattho daṭṭhabbo. **Adhammavādī**ti ukkhittānuvattakesu aññataro. Ayaṁ pana bhikkhu Bhagavato atthakāmo, ayaṁ kirassa

1. Akāraṇena (Syā) 2. Attanāva (sabbattha) 3. Adhammiyamāneti (bahūsu)

adhippāyo "ime bhikkhū kodhābhibhūtā Satthu vacanaṁ na gaṇhanti, mā Bhagavā ete ovadanto kilamitthā"ti. Tasmā evamāha. Bhagavā pana "pacchāpi saññaṁ labhitvā oramissantī"ti tesaṁ anukampāya atītavatthuṁ āharitvā kathesi. Tattha **anatthato**ti anattho ato, etasmā me[1] purisā anatthoti vuttaṁ hoti. Atha vā anatthatoti anatthado. Sesaṁ pākaṭameva.

464. **Puthusaddo**ti-ādigāthāsu pana puthu mahā saddo assāti **puthusaddo. Samajano**ti samāno ekasadiso jano, sabbo cāyaṁ bhaṇḍanakārako jano samantato saddanicchāraṇena puthusaddo ceva sadiso cāti vuttaṁ hoti. **Na bālo koci maññathā**ti tattha koci ekopi ahaṁ bāloti na maññittha, sabbepi paṇḍitamāninoyeva. **Nāññaṁ bhiyyo amaññarun**ti koci ekopi ahaṁ bāloti ca na maññittha, bhiyyo ca saṁghasmiṁ bhijjamāne aññampi ekaṁ mayhaṁ kāraṇā saṁgho bhijjatīti, idaṁ kāraṇaṁ na maññitthāti attho.

Parimuṭṭhāti parimuṭṭhassatino. **Vācāgocara bhāṇino**ti rākārassa rassādeso kato, vācāgocarā na satipaṭṭhānādigocarā, bhāṇino ca, kathaṁ bhāṇino? **Yāvicchanti mukhāyāmaṁ** yāva mukhaṁ pasāretuṁ icchanti, tāva pasāretvā bhāṇino, ekopi saṁghagāravena mukhasaṅkocaṁ na karotīti attho. **Yena nītā**ti yena kalahena imaṁ nillajjabhāvaṁ nītā. **Na taṁ vidū**ti na taṁ jānanti "evaṁ sādīnavo ayan"ti.

Ye ca taṁ upanayhantīti taṁ "akkocchi maṁ avadhi man"ti[2]ādikaṁ ākāraṁ ye ca upanayhanti. **Sanantano**ti porāṇo.

Pareti paṇḍite ṭhapetvā tato aññe bhaṇḍanakārakā pare nāma. Te ettha saṁghamajjhe kalahaṁ karontā "mayaṁ yamāmase upayamāma[3] satataṁ samitaṁ maccusantikaṁ gacchāmā"ti na jānanti. **Ye ca tattha vijānantī**ti ye tattha paṇḍitā "mayaṁ maccusamīpaṁ gacchāmā"ti vijānanti.

---

1. Mama (Sī)
2. Akkocchi ayaṁmanti (Ka)
3. Uparamāma (Syā), upayamāma nassāma (Sī)

Tato sammanti medhagāti evañhi te jānantā yonisomanasikāraṁ uppādetvā medhagānaṁ kalahānaṁ vūpasamāya paṭipajjanti.

Aṭṭhicchinnāti ayaṁ gāthā Brahmadattañca Dīghāvukumārañca sandhāya vuttā. Tesampi hoti saṅgati, kasmā tumhākaṁ na hoti, yesaṁ vo neva mātāpitūnaṁ aṭṭhīni chinnāni, na pāṇā hatā, na gavāssadhanāni haṭānīti.

Sace labhethāti-ādigāthā paṇḍitasahāyassa ca bālasahāyassa ca vaṇṇāvaṇṇadīpanatthaṁ vuttā. **Abhibhuyya sabbāni parissayānī**ti pākaṭaparissaye ca paṭicchannaparissaye ca abhibhavitvā tena saddhiṁ attamano satimā careyya.

Rājāva raṭṭhaṁ vijitanti yathā attano vijitaṁ raṭṭhaṁ Mahājanakarājā ca Arindamamahārājā ca pahāya ekekā cariṁsu, evaṁ careyyāti attho. **Mātaṅgaraññeva nāgo**ti Mātaṅgo araññe nāgova. **Mātaṅgo**ti hatthī vuccati. **Nāgo**ti mahantādhivacanametaṁ, yathā hi mātuposako Mātaṅganāgo araññe eko cari, na ca pāpāni akāsi. Yathā ca Pālileyyako, evaṁ eko care, na ca pāpāni kayirāti vuttaṁ hoti.

Pālileyyakagamanakathā

467. **Pālileyyake viharati rakkhitavanasaṇḍe**ti Pālileyyakaṁ upanissāya rakkhitavanasaṇḍe viharati. **Hatthināgo**ti mahāhatthī. **Hatthikaḷabhehī**ti hatthipotakehi. **Hatthicchāpehī**ti khīrūpakehi daharapotakehi. **Chinnaggānī**ti tehi purato purato gacchantehi chinnaggāni khāyitāvasesāni khāṇusadisāni tiṇāni khādati. **Obhaggobhaggan**ti tena hatthināgena uccaṭṭhānato bhañjitvā bhañjitvā pātitaṁ. **Assa sākhābhaṅgan**ti etassa santakaṁ sākhābhaṅgaṁ te khādanti. **Āvilānī**ti tehi paṭhamataraṁ otaritvā pivantehi ālulitāni kaddamodakāni pivati. **Ogāhā**ti titthato.

Nāgassa nāgenāti hatthināgassa Buddhanāgena. **Īsādantassā**ti ratha-īsāsadisadantassa. **Yadeko ramatī vane**ti yasmā Buddhanāgo giya ayampi hatthināgo eko pavivitto vane ramati, tasmāssa

nāgassa nāgena cittaṁ sameti, ekībhāvaratiyā ekasadisaṁ hotīti attho.

Yathābhirantaṁ viharitvāti ettha temāsaṁ Bhagavā tattha vihāsīti veditabbo. Ettāvatā Kosambakehi kira ubbāḷho Bhagavā temāsaṁ araññaṁ pavisitvā vasīti sabbattha kathā patthaṭā ahosi.

Atha kho kosambakā upāsakāti atha kho imaṁ kathāsallāpaṁ sutvā Kosambivāsino upāsakā.

Aṭṭhārasavatthukathā

468. **Adhammaṁ dhammo**ti-ādīni aṭṭhārasa bhedakaravatthūni saṁghabhedakakkhandhake vaṇṇayissāma. ( )[1]

475. **Taṁ ukkhittakaṁ bhikkhuṁ osāretvā**ti taṁ gahetvā sīmaṁ gantvā āpattiṁ desāpetvā kammavācāya osāretvā. **Tāvadeva uposatho**ti taṁdivasameva Uposathakkhandhake vuttanayeneva sāmaggī-uposatho kātabbo.

476. **Amūlā mūlaṁ gantvā**ti na mūlā mūlaṁ gantvā, taṁ vatthuṁ avinicchinitvāti attho. **Ayaṁ vuccati Upāli saṁghasāmaggī atthāpetā byañjanūpetā**ti atthato apagatā, "saṁghasāmaggī"ti imaṁ pana byañjanamattaṁ upetā.

477. **saṁghassa kiccesū**ti saṁghassa karaṇīyesu uppannesu. **Mantanāsū**ti vinayamantanāsu. **Atthesu jātesū**ti vinaya-atthesu uppannesu. **Vinicchayesū**ti tesaṁyeva atthānaṁ vinicchayesu. **Mahatthiko**ti mahā-upakāro. **Paggahāraho**ti paggaṇhituṁ yutto.

Anānuvajjo paṭhamena sīlatoti-ādimhiyeva tāva sīlato na upavajjo. **Avekkhitācāro**ti apekkhitācāro, ālokite vilokite sampajānakārīti-ādinā nayena upaparikkhitācāro. Aṭṭhakathāsu pana "appaṭicchannācāro"ti vuttaṁ.

---

1. (Ādāyanti laddhigahaṇaṁ. Vivittanti suññaṁ.) (Syā, Ka)

Visayhāti abhibhavitvā. **Anuyyutaṁ bhaṇan**ti anuññātaṁ[1] anapagataṁ bhaṇanto. Yasmā hi so anuyyutaṁ bhaṇati, usūyāya vā agatigamanavasena vā kāraṇāpagataṁ na bhaṇati, tasmā atthaṁ na hāpeti. Usūyāya pana agatigamanavasena vā bhaṇanto atthaṁ hāpeti, kāraṇaṁ na deti. Tasmā so parisagato chambhati ceva vedhati ca. Yo īdiso na hoti, ayaṁ "paggahāraho"ti dasseti.

Kiñca bhiyyo "tatheva pañhan"ti gāthā, tassattho—yathā ca anuyyutaṁ bhaṇanto atthaṁ na hāpeti, tatheva parisāya majjhe pañhaṁ pucchito samāno na ceva pajjhāyati, na ca maṅku hoti. Yo hi atthaṁ na jānāti, so pajjhāyati. Yo vattuṁ na sakkoti, so maṅku hoti. Yo pana atthañca jānāti, vattuñca sakkoti, so na pajjhāyati, na maṅku hoti. **Kālāgatan**ti kathetabbayuttakāle āgataṁ. **Byākaraṇārahan**ti pañhassa atthānulomatāya byākaraṇānucchavikaṁ. **Vaco**ti vadanto, evarūpaṁ vacanaṁ bhaṇantoti attho. **Rañjetī**ti toseti. **Viññūparisan**ti viññūnaṁ parisaṁ.

Ācerakamhi ca saketi attano ācariyavāde. **Alaṁ pametun**ti vīmaṁsituṁ taṁ taṁ kāraṇaṁ paññāya tulayituṁ samattho. **Paguṇo**ti kataparicayo laddhāsevano. **Kathetave**ti kathetabbe. **Viraddhikovido**ti viraddhaṭṭhānakusalo.

Paccatthikā yena vajantīti ayaṁ gāthā yādise kathetabbe paguṇo, taṁ dassetuṁ vuttā. Ayaṁ hettha attho—yādisena kathitena paccatthikā ca niggahaṁ gacchanti, mahājano ca saññapanaṁ gacchati, saññattiṁ avabodhanaṁ gacchatīti attho. Yañca kathento sakaṁ ādāyaṁ attano ācariyavādaṁ na hāpeti, yasmiṁ vatthusmiṁ adhikaraṇaṁ uppannaṁ, tadanurūpaṁ anupaghātakaraṁ pañhaṁ byākaramāno tādise kathetabbe paguṇo hotīti.

Dūteyyakammesu alanti aṭṭhahi dūtaṅgehi samannāgatattā saṁghassa dūteyyakammesu samattho. Suṭṭhu uggaṇhātīti **samuggaho.** Idaṁ vuttaṁ

---

1. Anuññuttaṁ (Syā)

hoti—yathā nāma āhunaṁ āhutipiṇḍaṁ samuggaṇhanti, evaṁ pītisomanassajāteneva cetasā saṁghassa kiccesu samuggaho, saṁghassa kiccesu tassa tassa kiccassa paṭiggāhakoti attho. **Karaṁ vaco**ti vacanaṁ karonto. **Na tena maññatī**ti tena vacanakaraṇena "ahaṁ karomi saṁghabhāraṁ nittharāmī"ti na mānātimānaṁ jappeti.

Āpajjati yāvatakesu vatthūsūti yattakesu vatthūsu āpattiṁ āpajjamāno āpajjati[1]. **Hoti yathā ca vuṭṭhitī**ti[2] tassā ca āpattiyā yathā vuṭṭhānaṁ hoti. **Ete vibhaṅgā**ti yesu vatthūsu āpajjati, yathā ca vuṭṭhānaṁ hoti, imesaṁ atthānaṁ jotakā ete vibhaṅgā. **Ubhayassā**ti ubhaye assa. **Svāgatā**ti suṭṭhu āgatā. **Āpattivuṭṭhānapadassa kovido**ti āpattivuṭṭhānakāraṇakusalo.

Yāni cācaranti yāni ca bhaṇḍanakāraṇādīni ācaranto tajjanīyakammādivasena nissāraṇaṁ gacchati. **Osāraṇaṁ taṁvusitassa jantuno**ti taṁ vattaṁ vusitassa jantuno yā osāraṇā kātabbā, etampi jānāti. Sesaṁ sabbattha uttānamevāti.

Kosambakakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samantapāsādikāya Vinayasaṁvaṇṇanāya

Mahāvaggavaṇṇanā samattā.

Mahāvagga-aṭṭhakathā niṭṭhitā.

---

1. Āpajjitā hoti (Sī), āpatti hoti (Ka)
2. Vuṭṭhātī (Sī, Ka)

Pācityādi-aṭṭhakathāya

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Akkantassa	168
Akkanāḷaṁ	416
Akkhantiyā	189
Akaṭayusaṁ	374
Akaṭānudhammena	139
Akappakatena	392
Akappiyakataṁ	95
Akālamegho	239
Akiñcanaṁ	176
Akitti	176
Aggaḷaṭṭhapanāya	49
Aggaḷaṁ	409
Agāmake	186, 333
Aggikā	276
Aṅgajātaṁ chupanti	368
Aṅgavāto	373
Aṅgārakāsūpamā	139
Aṅgulipatodakena	128
Aṅguliphoṭesuṁ	378
Accayo	16
Accāvadati	198
Acittīkataṁ	5
Acīvarakā	307
Acchakañjiyaṁ	374
Acchanti	356
Acchinnacīvarikāya	205

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Acchibaddhaṁ	408
Ajinappaveṇī	369
Ajjhesanaṁ	244
Añjanūpapisanehi	373
Añjanaṁ	373
Aññatitthiyā	317
Aññadatthikena	192
Aññamaññānulomatā	356
Aññavādake	35
Aññāṇatāya	141
Aññātakaṁ	347
Aññātuṁ	16
Aññissā mātugāmassa	17
Aññuddisikena	192
Aññenaññaṁ paṭicarati	2, 34
Aññaṁ byākaronti	366
Aṭṭhacchinnā	434
Aṭṭhikaṅkalūpamā	139
Aṭṭhitā hoti	265
Aṭṭhiṁkatvā	146
Aḍḍhakāsiyaṁ	401
Aḍḍhakusi	408
Aḍḍhamaṇḍalaṁ	408
Aḍḍo	180
Atthatakathinānaṁ vo	388
Atthapurekkhāro	6

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Atthikehi upaññātaṁ maggaṁ	255
Atthūpasañhito	8
Atikkantavarā	401
Atipakkhittamajjāni	373
Atha kocarahi	254
Athassa kaṅkhā vapayanti	236
Adaḍḍhāpi	21
Adiṭṭhaṁ abbhatītaṁ	256
Adiṭṭhaṁ diṭṭhaṁ me	2
Adinnaṁ	109
Aduṭṭhullaṁ āpattiṁ	20, 135
Adhammakamme	66
Adhammiyāyamāne	432
Adhammenavaggaṁ	338
Adhigamasaddhammo	144
Adhikāraṁ me	398
Adhicitte	274
Adhicetaso	67
Adhipaññāya	274
Adhisīle	274
Adhogāminiṁ	74
Adhojāṇumaṇḍalaṁ	175
Anacchariyā	243
Anajjhiṭṭhā	339
Anaññathābhāviṁ	254
Anaññaneyyaṁ	254
Anatthato	433
Antaka	248
Antaraṭṭhakāsu	409
Antaradhāyati	68, 364

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Antarā ca Gayaṁ	245
Antarākathā	75
Antarāyiko	317
Antarāye	211
Antarārāmaṁ	124, 154
Antaraṁ	414
Antalikkhacaro	248
Anatirittaṁ	95
Antevāsī	152
Antovutthaṁ	375
Andhakavindā	331
Andhamūgā	313
Andho	313
Anantarāyikinī	205
Ananubodhā	378
Ananulomikena	188
Anapadāno	430
Anabbhakkhātukāmā	378
Anabhiraddho	275
Anariyavohārā	2
Analasā	173
Anvakkharaṁ	7
Anvaddhamāsaṁ	59, 146
Anvādhikampi	410
Anassāsako	128
Anākappasampannā	257
Anācāraṁ	34, 97, 121
Anāpucchā	224
Anāpucchaṁ	43
Anāmayā	410

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Anāvāso	348
Anāhaṭe	166
Anukkhepo	406
Anuccāritakataṁ	95
Anuddhaṁsenti	148
Anupakhajja seyyaṁ	45
Anupajjhāyako	307
Anupadaṁ	7
Anupadhikaṁ	254
Anupariveṇiyaṁ	330
Anupasampannassa	147-8
Anupahacca	253
Anuposathe	348
Anubyañjanaṁ	7, 56
Anuyuñjiyamāno	360
Anuyyutaṁ bhaṇaṁ	436
Anulomapaṭilomaṁ	235
Anuvātaṁ paribhaṇḍaṁ	410
Anuviccakāraṁ	378
Anuvivaṭṭaṁ	408
Anusāsanī	263
Anusāsanī purekkhāro	6
Anokāsakataṁ	228
Anodissa	77, 228
Anovaṭo	66
Apaññattena	129
Apaññatto	349
Apanidhenti	132
Appakataññuno	128
Appaṭiggahitakataṁ	95

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Appaṭighaṁsantena	261
Appaṭibalo	265
Appaṭivekkhitvā	376
Appatissā	7
Appadīpe	202
Appanigghosaṁ	255
Appamajjato	67
Appassuto	271, 285
Appasaddo	163
Appaharite	50, 171
Appākiṇṇaṁ	255
Apāpuretaṁ	243
Apārutā	244
Apamāro	278
Apaloketha	378
Apparajakkhajātikā	243
Aparajjugatāya	349
Aparaṇṇaṁ	199
Aparikkhittassa	152, 184
Appasakka	158
Apasakkantī	77
Aputtakatāya	257
Apekkhavati	174
Apehi	157
Appossukkatāya	243
Abbhuyyāto	125
Abyattā	265
Abyāpajjādhimutto	366
Abījaṁ	375
Abhayūvarā	279

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Abhi	48
Abhikkamanīyaṁ	255
Abhijānātha me no	246
Abhijīvanikassa	368
Abhidosakālaṁkato	245
Abhidhamme	271
Abhinisīdati vā abhinipajjati vā	46
Abhivinaye	271
Abhisaṭā	396
Abhisannakāyo	374
Abhisapeyya	204
Abhihaṭṭhuṁ pavāreyya	97
Abhiharati	88, 92
Amajjaṁ ariṭṭhaṁ	127
Amatamadhigataṁ	246
Amatassa dvārā	244
Ambakāya	378
Ambapānaṁ	383
Amissīkataṁ	366
Ayyavosāṭitakāni	108
Ayaso	176
Araṇike	154
Alajjitāya	141
Alatthaṁ	370
Alaṁ	173, 263, 436
Avakaṇṇakā	5
Avagaṇḍakārakaṁ	166
Avajānitvā paṭijānāti	1
Avaññātaṁ	5
Avaṇṇe bhaññamāne	275

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Avaṇṇo	176
Avacāni	274
Avaruddhā honti	159
Avassikasaṅkete	37
Avassutā	174, 177
Avekkhitācāro	435
Asaṅkamanīyā	368
Asaṅketena	330
Asanaṁ paññāyati	88
Asamādānacāro	388
Asammodikā vattamānāya	432
Asabhāgavuttikā	7
Asaddhammo	178
Assavanatā	248
Asātānaṁ	135
Assāvo	156
Assāsakā	254
Asisūnūpamā	139
Asesavirāganirodhā	235
Asaṁvihitā	362
Ahatakappānaṁ	409
Ahatena	391, 393
Ahimaṁsaṁ	376
Ahivātakarogena	285
Aḷacchinno	308
Aṁsabaddhako	373
[Ā]	
Ākāro	347
Ākirantepi	164
Āgame juṇhe	349, 362

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Ācāragocarasampanno	54
Ācerakamhi	436
Ājānissati	245
Ātāpino	236
Ādissa ādissa	145
Ādissa dinnaṁ	190
Ādissa deti	425
Ānantarikassa	428
Ānisaṁsaṁ	206, 207, 208
Āneñjappattaṁ	366
Āpattivuṭṭhānatā	356
Āpattisāmantā bhaṇamāno	259
Āpadāsu	47, 74, 124, 125
Āpannasattā	219
Āpucchaṁ gacchati	42, 44
Ābādhapaccayā	196, 197, 199
Ābharaṇaṁ omuñcitvā	152
Āmakamaṁsañca khādi	373
Āmattikāpaṇaṁ	190
Āmisakhāraṁ	374
Āmisantaro	414
Āraññikā	387
Ārādhako	273, 275
Ārāpathe ārāpathe	71
Ārāmaṁ	159, 212
Ālapito	410
Ālayaratā	243
Ālayarāmā	243

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Ālayasammuditā	243
Ālokasandhi	50
Ālokasandhikaṇṇabhāgā	261
Āvatto bāhullāya	246
Āvasathadvāre	16
Āvasathapiṇḍo	76
Āvahāpeyyuṁ	151
Āvāpako	384
Āvilāni	434
Āsandī	369
Āsanaṁ	57
Āsādanāpekkho	97
Āhañchaṁ amatadundubhiṁ	246
Āharahattho	253
Āhāratthañca phareyya	372
Āhundarikā	211
[I]	
Iṇāyiko	280
Ittaro	285
Itthantarena	369
Itthiyuttena	369
Itarītarenāpi	401
Iddho	53
Idappaccayatā paṭiccasamuppādo	243
Idha	145
Iriyāya	246
Issariyādhipaccaṁ	364
Issāpakatā	209

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[I]	
Issāso hoti	132
Isibhāsito	8
[Ī]	
Īsādantassa	434
[U]	
Ukkapiṇḍakāpi	375
Ukkalā	241
Ukkuṭikāya	164
Ukkoṭenti	134
Ukkhittakāya	163
Uklāpo	259
Uggirati	148
Uccāni	274
Uccāvacāni	274, 402
Uccāsayanaṁ	369
Uccinitvā	405
Ucce āsane	170
Ujjagghikāya	163
Ujjavujjave	213
Ujjhāpenti	36
Ujjhitvā	403
Uññāya	189
Uttiṭṭhapattaṁ	258
Uttamadamathasamathaṁ	370
Uttarattharaṇaṁ	41
Uttaritukāmo	406
Uttaridirattatirattaṁ	11
Uttasanto	128

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Utukālaṁ	411
Utuddhaṭānaṁ	409
Udakakoṭṭhakaṁ	373
Udakacikkhalle	387
Udakasaṅgahe	387
Udakukkhepo	334
Udake hasadhamme	128
Udaggo	275
Uddalomī	369
Udarassa kāraṇā	18
Udānaṁ udānesi	237
Uddissa kataṁ	379
Uddissamāne	145-6
Uddekaṁ dassati	399
Uddeso	263
Uddeso nāma	347
Udositaṁ	180
Uddhaṁ gāminiṁ	74
Undriyati	351
Upakaṭṭhāya	353
Upacāre	46
Upaṭṭhānasālā	43
Upadahanti	148
Upanaddho bhikkhu	97
Upanikkhipitvā deti	121
Uparigopphake	128
Uparipāsādavaragato	151
Uparipāsādepi	325
Uparibhojane	250
Uparivehāsakuṭiyā	48

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Upalāpeyya	140
Uppaliniyaṁ	244
Upasantassa	67
Upasampannasamanantarā	265
Upassayo na sammati	225
Upassutiṁ	149
Upasaṁharatha	378
Uposathapucchakaṁ	59
Ubbhakkhakaṁ	175
Ubbhajāṇumaṇḍalaṁ	174
Ubbhidaṁ	372
Ubhatopasannaṁ	158
Ubhatolohita-kūpadhānaṁ	370
Ummattakassa	48
Uruvelāyaṁ	234
Uyyānaṁ	212
Uyyuttaṁ	125
Uyyojetvā	253
Uyyodhikaṁ	126
Ullikhitamattena	391
Ullumpatu maṁ	265, 315
Ussayavādikā	180
Ussannaṁ hoti	405
Ussahasi tvaṁ	408
Ussāriyittha	123
Ussāretvā	260, 399
Ussāvanantikaṁ	379
Usūre āhariyittha	84
Uḷārasambhāvitā	209

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Uḷāraṁ	384
Uḷumpaṁ	377
[E]	
Ekakammaṁ	218
Ekacciyaṁ	409
Ekantalomī	369
Ekato-avassute	187
Ekato upasampannāya	57, 69
Ekattako	376
Ekattharaṇapāvuraṇā	209
Ekapalāsikaṁ	366
Ekapallaṅkena	234
Ekādhippāyaṁ	413
Etamatthaṁ viditvā	239
Etasmiṁ nidāne	382
Eragū moragū majjārū jantū	370
Evarūpaṁ bhāsitametaṁ	246
Evaṁ byākho	139
Evaṁvādī mahāsamaṇo	256
Esāhaṁ bhante	254
Eseva dhammo yadi tāvadeva	256
Ehibhikkhūpasampadā	246
[O]	
Okapuṇṇehi	387
Okāro	379
Okiriyanti	410
Okkhittacakkhu	163
Okkhipitvā	16

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[O]	
Ogaṇena	285
Ogāhā	434
Ogāhetvā mārenti	368
Oguṇṭhitasīsassa	169
Ogupphiyanti	370
Oññātaṁ	5
Otāpento	42
Odahatha bhikkhave sotaṁ	246
Odissa paññatto hoti	78
Opānabhūtaṁ	379
Obhaggobhaggaṁ	434
Obhoge	260
Omaddanti	408
Omasanti	4
Omukko	168
Orako	151
Oloketha	378
Ovaṭṭikaṁ	410
Ovaṭṭiyakaraṇamattena	391
Ovaṭo	66
Ovaṭṭhaṁ hoti	37
Ovaddheyyakaraṇamattena	392
Ovādāya	217
Ovādo	263
Osāraṇā	429
Osāraṇaṁ taṁ vusitassa jantuno	437
Osārentaṁ opāteti	10
Osāretabbo	57
Ohāya	316

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kaṅgu	89
Kacci no sā	176
Kaṭākaṭaṁ	374
Kaṭṭissaṁ	369
Kaṭukānaṁ	135
Kaṇḍaracchinno	308
Kaṇḍupaṭicchādi	156
Kaṇḍusakaraṇamattena	391
Kaṇḍū	156
Kaṇhuttarā	370
Kattarasuppe	396
Katikāya	419
Kantitasuttaṁ	213
Katimī	341
Kathañhi nāma	18
Kathāyaṁ nasseyya	129
Kathetave	436
Kadalīmigapavarapaccattharaṇaṁ	369
Kapallaṁ	373
Kambalamaddanamattena	392
Kabaḷikaṁ	374
Kammappatto	428
Kamalapādukā	368
Kammārabhaṇḍu	284
Kammiyā	137
Kayena	191
Karaḷe karaḷe	51
Kalaho	6
Kalisāsanaṁ	122
Kallaṁ vacanāya	361

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kalyāṇavāco	56
Kalyāṇavākkaraṇo	56
Kavāṭapiṭṭhaṁ	261
Kassa sampannaṁ na manāpaṁ	106
Kasāhato	280
Kākacchamānā	10
Kākuḍḍepakaṁ	285
Kākoravasaddaṁ	88, 379
Kāṭaṁ	5
Kāṇo	312
Kāpotikā	126
Kāyapaṭibaddhena kāyaṁ	109, 174
Kārabhedako	279
Kāraṁ bhinditvā	279
Kālaṅkate	414
Kālavato	341
Kālāgataṁ	436
Kulupacchedāya	257
Kāsāyavatthavasanāya	56
Kāsāvaṭo	216
Kāḷañjanaṁ	373
Kāḷaloṇaṁ	372
Kintāyaṁ bhikkhu	265
Kinti nu kho	261
Kimpimāya	376
Kimpimāyaṁ	398
Kiro	84
Kilañjacchattaṁ	167
Kilāso	278

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kisakovadāno	253
Kismiṁ viya	86
Kukkukakena	392
Kukkuccāyanto	77
Kukkuṭasampādo	72
Kuṭigehepi	325
Kuṭṭhaṁ	277
Kuṇī	312
Kuttakaṁ	369
Kumbhathūṇikā	207
Kuraraghare	370
Kulamaccharinī	217
Kulassa avaṇṇaṁ	217
Kulaṁ	379
Kullaṁ	377
Kusi	408
Kuḷīrapādako	39
Kenacideva karaṇīyena	364
Kevalassa	235
Kesaggamattampi	197
Kesamissaṁ	253
Kokanadaṁ	167
Koṭacikā	5
Koṭṭhakakammaṁ	5
Kolāhalaṁ akāsi	405
Koseyyaṁ	369
Koḷiviso	364
Kaṁsanīlaṁ	131
Kyāhaṁ	152, 174

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]	
Khañjo	312
Kharānaṁ	135
Khallakabaddhā	367
Khārikājaṁ	253
Khiyyanti	36
Khujjo	309
Khuddānukhuddakehi	146
Khuṁsenti	4
Khuṁsetukāmo	5
[Ga]	
Gaggarāya pokkharaṇiyā	427
Gaṅgāmahiyāya	369
Gaṇḍo	277
Gaṇanā	5
Gaṇabhojane	79
Gaṇaṁ vā	183
Gaddhabādhipubbo	138
Gandhagandhinī	16
Gandhavaṇṇakena	227
Garudhammehi	57
Garudhammaṁ	56
Garupāvuraṇaṁ	193
Garuṁkatvā	58
Galagaṇḍī	309
Gahapati	380
Gahapaticīvaraṁ	401
Gāmantare gāmantare	74
Gāmasīmā	333
Gāmūpacāro	331

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ga]	
Gāmo	26
Giraggasamajjo	98
Girā	2
Gilānātirittaṁ	97
Gilānāya	203, 214, 228
Gilānassa	159, 162
Gilānassa guḷaṁ	377
Gilānupaṭṭhākānaṁ dātuṁ	414
Gilānaṁ paṭivedeyyaṁ	396
Gīveyyakaṁ	408
Guttaṁ	370
Guḷāsavo	127
Geruko	373
Gokaṇṭakahatā	370
Gottenapi anussāvetuṁ	315
Gonako	369
Gonisādikā	380
[Gha]	
Gharaṇī	16
Gharasuṇhā	16
Gharadinnakābādho	374
Gharaṁ	157
[Ca]	
Cakkhukaraṇī	246
Catukkaṁsaparamaṁ	193
Catuddisā	242
Catubhittiyaleṇepi	325
Caturaṅgulomako	156

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]	
Cattena	395
Candanaṁ	373
Dhammakhaṇḍo	41
Caraṇagilānā	174
Cittakā	369
Cittāgāraṁ	212
Citrā	367
Cimilikā	41
Cirappaṭikā	253
Cirāciraṁ gacchati	197
Cīvaranidahakaṁ	403
Cīvaravikalakaṁ	407
Cīvaravicāraṇamattena	391
Cuṇṇaṁ sannetabbaṁ	260
Cetāpetvā	192
Cocapānaṁ	383
Corakathā	153
[Cha]	
Chakaṇena	407
Chakaṇaṁ	372
Chaḍḍitakhette	200
Chandakaṁ	192
Chandāgatiṁ gacchati	402
Chapakassa	169
Chapakī	169
Chappañcavācāhi	16
Chamāyaṁ nisinnena	169
Chavakuṭikāyaṁ	354
Chahākārehi āpajjati	141
Chāyā metabbā	316

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Cha]	
Chinnaggāni	434
Chinniriyāpatho	313
[Ja]	
Jaṅgheyyakaṁ	408
Jaṭilakā	276
Jatumaṭṭhake	197
Jambupānaṁ	383
Jarādubbalā	174
Jarādubbalo	313
Jātassare	336
Jātā ca pathavī ajātā ca pathavī	20
Jānaṁ	45, 97
Jivhānicchārakaṁ	166
Jiridanti	379
Jīvitā voropitā	132
Jegucchaṁ me sappi	399
Jotikepi	130
[Jha]	
Jhāyato	236
[Ña]	
Ñātamanussānaṁ	378
Ñātisālohitā devatā	241
[Ṭha]	
Ṭhitaṁ	366
[Ḍa]	
Ḍākarasaṁ	383
Ḍaṁsā	135

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]	
Taka takapatti takapaṇṇiyo	372
Taṭṭikaṁ	41
Taṇhakkhaye vimutto	245
Tantibaddho	427
Tatrupāyāya	173, 274
Tatrāyaṁ sammāvattanā	258
Tatthajātakaṁ	160
Tathārūpapaccayā	130
Tadamantarā	356
Tadahupaṭiggahitaṁ	385
Tamokhandhena āvuṭā	243
Talaghātake	196
Talasattikaṁ uggiranti	148
Tādino	67, 366
Tāvatiṁsehi	377
Tāvadeva	316, 435
Tāyaṁ velāyaṁ	236
Tikkhindriyā	244
Tiguṇā	367
Tiṇapādukā	368
Tiṇasanthāro	42
Tiṇukkūpamā	139
Tittirapattikā	367
Tibbānaṁ	135
Tiyojanaparamaṁ	327
Tiracchānakathaṁ	153
Tiriyaṁ taraṇāya	74
Tilakakkena attho	374
Te idha bhikkhū	349
Tejasā tejaṁ	126, 253

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]	
Tedha bahū bhikkhū	145
Tena cattamano ahu	4
Tesañca yo nirodho	256
Tesaṁ hetuṁ	256
Tuṭṭhassa	240
Tunnaṁ	409
Tuyheva bhikkhu	411
Tulayitvā	405
Tūlapuṇṇikā	367
Tūlikā	369
Tūlonaddhaṁ	155
Taṁ vo	241
[Tha]	
Thullakacchu vā ābādho	156
Thullakumārikā	273
Thūpakato	165
Therādhikaṁ	340
Therā bhikkhū vuṭṭhāpenti	45
There āgamma uppannāni	412
Thero	108
[Da]	
Dakkhā	173, 384
Dajjāhaṁ	351
Dajjeyyātha	378
Daṇḍakathālakaṁ	408
Daṇḍapāṇissa	168
Dantakāsāvāni	408
Dantamayaṁ	373
Dantaṁ	370
Dvatticchadanassa pariyāyaṁ	50

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Dvattipattapūre paṭiggahetvā	87
Damakā	375
Dasadhammavidū	254
Dasabhicu peto	254
Dasavāso	254
Daḷhīkammakaraṇamattena	391
Daḷhīkammaṁ	410
Dātabbaṁ maññeyyāsi	379
Dārakassa bāhuṁ ākoṭesi	25
Dāso	282
Dvākārā	244
Dvādasa nahutehi	253
Diguṇā	367
Diguṇaṁ saṅghāṭiṁ	409
Diṭṭhadhammike atthe	365
Diṭṭhigataṁ uppannaṁ	140
Diṭṭhimpi āvikātuṁ	340
Diṭṭhiyā suppaṭividdhā	54
Dinnaṁ	109
Dibbā	248
Divasabhāgo	316
Disāpāmokkho	397
Dīpicchāpo	370
Dukkhakkhandhassa	235
Dukkhānaṁ	135
Duccoḷā	190
Duṭṭhagahaṇiko	374
Duṭṭhullā nāma āpatti	19, 134
Dutiyaṁ dātuṁ	316
Duppañño	271

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Dupparihāraṁ satthaṁ	375
Dubbaṇṇakaraṇaṁ ādātabbaṁ	131
Dubbalacīvarapaccāsāya	208
Dubbalyā	189
Duropayo vaṇo	375
Dussapallatthikāya	164
Dūteyyakammesu alaṁ	436
Dūsesuṁ	72
Devatābhāsito	8
Devasikaṁ	317
Devaṁ	240
Dve ekānussāvane	315
Dve tayo -pa- upajjhāyena	315
Dve tayo bhaṇḍike	195
Dve dhammā paccāsīsitabbā	59
Dve magge adhiṭṭhahitvā	51
Dvevācikā	242
Dosāgatiṁ gacchati	402
Dosārito	429
[Dha]	
Dhajabandho	279
Dhaññaphalarasaṁ	383
Dhammacakkhuṁ	252, 254
Dhammato vivecetuṁ	272
Dhammapurekkhārāya	204
Dhammapurekkhāro	6
Dhammassa ca anudhammaṁ byākaronti	378
Dhammā	236
Dhammikānaṁ	149
Dhammiyā kathāya	86, 401

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Dha]	
Dhammiṁ kathaṁ katvā	132, 387
Dhammūpasañhito	8
Dhammena	177
Dhammena vaggaṁ	338
Dhāretha	197
Dhuvapaññatte	203
Dhuvasetu vā	328
Dhuraṁ nikkhittamatte	134, 211
Dhuraṁ nikkhipitvā	213
Dhovanamattena	391
[Na]	
Na akāmā dātabbā	347
Na añño koci paccayo hoti	122
Na adhimattaṁ pemaṁ hoti	263
Na uppathena	171
Na upasampādetabbaṁ	270
Nakhena bhesajjaṁ olumpetvā	399
Na kho idaṁ orakaṁ bhavissati	83
Na kho metaṁ patirūpaṁ	25
Nagaranigamasīmāsu	333
Na ca acchinne theve pakkamitabbaṁ	262
Na ca bhikkhave saddhādeyyaṁ	410
Naccaṁ	201
Nacchādenti	372
Naṭakā	207
Naṭā	207
Nattamālaṁ	372
Na tibbacchando hoti	274

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Nandivisālo nāma	4
Nadīpārasīmaṁ	328
Nadīpāraṁ	327, 411
Na nissayo dātabbo	271
Na paccessaṁ	393
Na bahukatā	70
Na Bhagavantaṁ sītaṁ ahosi	409
Na bhesajjena karaṇīyena	124
Nayamānānaṁ	257
Na yāvadattho	78
Navakammikaṁ	173
Nava paṭhamāpattikā	189
Navaṁ pana bhikkhunā cīvara-lābhena	131
Na sammā vattanti	263
Na sambhāvesi	121
Na sāmisena hatthena	167
Na suppavattīni	272
Na suvinicchitāni	272
Na suvibhattāni	272
Na susānaṁ gantabbaṁ	262
Naḷamayaṁ	373
Nākāmā bhāgaṁ dātuṁ	402
Nāgassa nāgena	434
Nāgaṁ	370
Nānādisā nānājanapadā	248
Nānāverajjake	79
Nābhimaṇḍalaṁ jāṇumaṇḍalaṁ	161
Nābhivitaranti	347
Nāsetu	140

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Nikaṇṇikaṁ	202
Nikāmayamāno	366
Nicchāresi	399
Nippatitvā	48
Nippātesi	137
Nibbaṭṭabījaṁ	375
Nibbiṭṭharājabhaṭo	200
Nibbuto	245
Nimittakatena	392
Nimittā kittetabbā	330
Nimittaṁ	153, 347
Niyyādetabbo	57
Nilīno	169
Nivāretabbo	259
Nivesanadvāre	16
Nisadaṁ nisadapotakaṁ	372
Nissaggiyena	109, 392
Nissayakaraṇīyo	314
Nissayaṁ alabhamānena	314
Nissāraṇīyaṁ	181
Nisīdanaṁ	155
Nīlakavaddhikā	367
Nīlā	378
Nekkhammaṁ adhimuttassa	366
Nesādajāti	5
[Pa]	
Pakatassa	428
Pakatipaṭiyattaṁ	76
Pakkanto	267
Pakkamanantikā	393

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pakāsituṁ	243
Pakkhasaṅkantā vā	186
Pakkhahato	313
Paguṇo	436
Paggahāraho	435
Paccagghe	242
Paccantimaṁ	379
Paccattharaṇaṁ	42
Paccatthike	143
Paccabyatthapadamasokaṁ	256
Pajjaṁ abhisaṅkharituṁ	374
Pañcāhikaṁ	206
Paññāsāya ca rattiṁ gacchati	396
Paññattaṁ hoti	16
Paṭalikā	369
Paṭākaṁ parihareyyuṁ	379
Paṭāṇi dinnā hoti	49
Paṭikacceva	340
Paṭikkamanepi	121
Paṭikkamanaṁ	87
Paṭikā	369
Paṭikkosituṁ	340
Paṭiccakammaṁ	379
Paṭiccasamuppādaṁ	235
Paṭicchādanīyena	374
Paṭijānitvā avajānāti	1
Paṭinissajjitā	429
Paṭipattisaddhammo	144
Paṭipadāya	246
Paṭibaddhacittā	174

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paṭibalo	56
Paṭibāheyya	207
Paṭibhānacittaṁ	71
Paṭibhāneyyakā	374
Paṭibhaṁsu	243
Paṭimukkassa	168
Paṭiyālokaṁ	137
Paṭivissake	88
Paṭivekkhi	376
Paṭivaṭṭesi	378
Paṭisatena ca rattiṁ gacchati	396
Paṭisallānasāruppaṁ	255
Paṭisotagāmiṁ	243
Paṭhamāpattikaṁ	181
Paṭhamābhisambuddho	234
Paṭṭho	71
Paṇḍakā	273
Paṇḍitā	173
Paṇḍito	245
Paṇḍupalāso	316
Paṇḍumattikāya	407
Paṇṇacchattaṁ	167
Paṇāmetabbo	263
Paṇītabhojanāni	106
Pattapariyāpannaṁ paṭiggahetabbaṁ	259
Pattasaññī	164
Pattasannicayaṁ kareyya	190
Pattā lujjanti	410
Patimānentī	174
Patimānetha	241

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Patirūpe gāmake	416
Pattuṇṇaṁ	385
Pathāvino	126
Patthinnaṁ	408
Padakkhiṇā	396
Padarasañcitaṁ hoti	49
Padaso dhammaṁ vāceyya	7
Padīpepi	130
Padaṁ	7, 254
Padhānapahitattaṁ upaṭṭhahiṁsu	245
Padhūpento nisīdi	137
Padhānavibbhanto	246
Pana	131
Papatake pabbate	370
Pabbatamatthake	326
Pabbavāto hoti	374
Pamukho	252
Pamuñcantu saddhaṁ	244
Paralokavajjabhaya-dassāvino	244
Parikathākatena	392
Parikkhayaṁ agamāsi	86
Parikkhāro	263
Parittaṁ	215
Parittaṁ pātheyyaṁ pādāsi	398
Paridassī	371
Paripātesi	130
Paripucchā	263
Paripucchāya	274
Paripucchaṁ dento	66

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paripuṇṇavīsativasso	135
Paribāhirā bhavissāma	362
Paribbājakasamāpanno	121
Paribhavena	189
Paribhaṇḍakaraṇamattena	392
Paribhūtaṁ	5
Parimaṇḍalaṁ	161-2
Parimuṭṭhā	433
Pariyattisaddhammo	144
Pariyādiyeyyaṁ	253
Pariyāyena	51, 67
Pariyuṭṭhito	122
Pariyesitvā	221
Pariyodātasippā	384
Parivitakko	242
Pariveṇaṁ undriyati	193
Parivesanaṁ	121
Parisadūsako	309
Parihāyanti	248
Parihīnalābhasakkāro	78
Palavati	128
Pallatthikāya	169
Pallaṅko	369
Palāsanīlaṁ	131
Palibuddho	126
Palibuddhaṁ	42
Palibundhenti	45
Pavattamaṁsaṁ	376
Pavāritānaṁ	124
Pavārito	88

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pavivekādhimutto	366
Pasatena	398
Passato	240
Pasannā	126
Pasaveyyāsi	25
Pasākhe	218
Pasādanīyaṁ	370
Pasusaṁvāsaṁ	356
Pahārasamuccitā	148
Pahite gantuṁ	350
Pahūtaṁ yāguñca madhugoḷakañca paṭiyādāpetvā	376
Paheṇakatthāya	86
Pāṭikaṅkhā	5
Pāṭaṅkiṁ	369
Pāṭikāya nimujjitvā	364
Pāṇabhūtesu saṁyamo	240
Pāṇaharānaṁ	134
Pātabyatā	26
Pātite kuse	412
Pātimokkhasaṁvarasaṁvuto	53
Pātubhavanti	236
Pāturahosi	243
Pātheyyatthāya	87
Pātheyyaṁ pariyesituṁ	382
Pādakaṭhalikā	187
Pādacchinno	308
Pādatalesu lomāni	364
Pādapīṭha	187
Pādapuñchanī	41

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pādānaṁ dhotaṁ udakanissekaṁ	347
Pādāpi phalitā	80
Pānīyaṁ paribhojanīyaṁ	344
Pāpaṇikena	393
Pāparogī	309
Pāpasaddā	189
Pāpasilokā	189
Pāmokkho	252
Pāyantiṁ	219
Pārato antaṁ orato bhogaṁ	260
Pārivāsikachandadānena	224
Pāliguṇṭhimā	367
Pāvāro	401
Pāveyyakā	387
Pāsādikaṁ	370
Pāḷibaddhaṁ	408
Picunā	398
Piṭṭhakhādanīyaṁ	384
Piṭṭhasaṅghāṭassa hatthapāsaṁ vijahitvā	122
Piṭṭhipāsāṇe	324
Piṭṭhivaṁsaṁ atikkamitvā	123
Piṇḍukkhepakaṁ	166
Pitaraṁ pattheti	151
Piyakamyassa vā	7
Pire	140
Pilotikāya	393
Piḷakā	156

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pukkusajāti	5
Puggalavikalakaṁ	407
Puṭabhedanaṁ	377
Puṇṇapattaṁ	152
Puttacittaṁ upaṭṭhapessati	258
Puthujjanā kāmesu vītarāgā	410
Puthusaddo	433
Puthusilā	316
Pupphāsavo	127
Pubbānupubbakānaṁ	247
Puramhākaṁ	340
Purāṇarājorodhā	197
Purāyaṁ suttanto palujjati	350
Purisantarena	369
Purisayuttena	369
Pūgaṁ	183
Pesuññaṁ	6
Potthako	416
Potthanikaṁ	376
Paṁsukūlakato	410
Paṁsukūlena	393
[Pha]	
Phaggavaṁ	372
Phaṇahatthako	308
Phalakapīṭhaṁ	41
Phalāsavo	127
Phārusakapānaṁ	383
Phāsuvihāro	362
Phāsu hoti	314

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba]	
Badaramissena	84
Badarā paṭiyattā	84
Bandhanamattena	391
Bandhanā pavutto	316
Badhiro	313
Balaggaṁ	126
Bahisīmagatassa	393
Bahukārā	245
Bahussuto	54, 285
Bāhantaṁ	408-9
Bāhirakaṁ anatthasaṁhitaṁ	215
Bāhulliko	246
Bījajātāni	27
Bundikābaddho	39
Buddhacakkhunā	244
Buddhabhāsito	8
Belaṭṭhasīso	104
Bodhirukkhamūle	234
Byattā	173
Byatto	245, 264
Byappatho	2
Byākaraṇārahaṁ	436
Byākāsi	257
Brahmacariyena abhisapati	204
Brahmacariyaṁ ciṇṇena	205
Brāhmaṇassa	236
[Bha]	
Bhagavantaṁ bhuttāviṁ onīta-pattapāṇiṁ ekamantaṁ nisīdi	254

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]	
Bhaggā	130
Bhaṅgodakaṁ	373
Bhaṇḍanajātānaṁ	6
Bhaṇḍanaṁ	6
Bhattagge	173
Bhattavissaggaṁ	121, 198
Bhattācchādakena	372
Bhattiyagharaṁ	124
Bhaddavaggiyā	252
Bhaddavatikā	126
Bhayadassāvī	54
Bhayāgatiṁ gacchati	402
Bhavanetti samūhatā	378
Bhavissanti dhammassa aññātāro	243
Bhājitābhājitaṁ	405
Bhājetuṁ	405
Bhikkhāpaññattiyā	419
Bhikkhugatiko	351
Bhikkhunidūsako	305
Bhikkhupesuññe	7
Bhiyyoso mattāya	364
Bhisi	409
Bhuttāvī	88
Bhusā	366
Bhūtagāmapātabyatāya	26
Bhūtagāmo nāma	26, 27
Bhūtā	26
Bhūtaṁ Bhagavā	17

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]	
Bhūmattharaṇaṁ	41
Bhedādhippāyassa vā	7
Bhojanīyaṁ nāma pañca bhojanāni	103
Bhojjayāguṁ	376
[Ma]	
Maṅkukattukāmo	5
Makkhaṁ	253
Mañjukā	384
Maṇḍape vā	37, 43
Maṇḍalabaddhaṁ salākabaddhaṁ	167
Maṇḍalaṁ	408
Mantanāsu	435
Mantentaṁ	149
Manthena ca madhupiṇḍikāya ca	241
Mandāmukhiyo	253
Madhvāsavo	127
Madhukapānaṁ	383
Manasānupekkhitā	54
Manaṁ guḷho	331
Manussarāhasseyyakaṁ	255
Mariyādabaddhaṁ	408
Masārako	39
Mahatthiko	435
Mahājanikena	193
Mahājāniyo	245
Mahānāge tiṭṭhamāne	75
Mahānāmo	124
Mahārajakkhā	244

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Mahāvīrā	257
Mahāsayanaṁ	369
Mahāsedaṁ	373
Mā ekena dve	248
Māgadhakaṁ	195
Māghāto	376
Mātaṅgaraññeva	434
Mātikā	393
Mānusā	248
Mānetvā	58
Mā Bhagavantaṁ sītaṁ	240
Mā majjhe bhaṅgo	260
Māyyo	180
Māsagatā	349
Migadāyo	130
Mucalindamūlā	240
Muṭṭhassatī asampajānā	10
Muttaharītakaṁ	374
Muddā	5
Mudindriyā	244
Muddikapānaṁ	383
Muddhāvasittassa	151
Munino	67
Mūgasūkarā	317
Mūgo	313
Mūlabījaṁ	27
Meṇḍavisāṇavaddhikā	367
Medhagā	434
Medhāvī	245

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Mokkhādhippāyo	147
Mocapānaṁ	383
Monapathesu	67
Morapiñchaparisibbitā	367
Mohāgatiṁ gacchati	402
Maṁ accagamā	16
Maṁsapesūpamā	139
Maṁsasampāke	127
[Ya]	
Yatra hi nāma	169, 243, 376, 398, 408
Yathādhammaṁ	134
Yathādhammo	146, 377
Yathāpaññattaṁ paññapetabbaṁ	261
Yathābhirantaṁ	437
Yathāmittatā	150
Yathāsaṁhaṭaṁ	71
Yadaggena	376
Yadā have	236
Yadidaṁ	243
Yannūnāhaṁ	25, 396
Yamakanatthukaraṇiṁ	373
Yasojo	379
Yācitakūpamā	139
Yācitakena	307
Yāciyamānena	314
Yānagatassa	168
Yānugghātena	369
Yāmakālikaṁ	105

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]	
Yāvakālikaṁ	105
Yāvajīvikaṁ	105
Yāvatā vaṇippatho	377
Yāvadatthacīvaraṁ	388
Yāvadattho	77
Yāva dvārakosā	49
Yāvadeva	146
Yugamattaṁ pekkhamāno	163
Yo dhammā hetuppabhavā	256
[Ra]	
Rakkhaṁ yācati	182
Rajanakolambaṁ	408
Rajananippakkaṁ	372
Rajanīyāni	151
Rajanuḷuṅkaṁ	408
Rañjeti	436
Rajjaṁ	364
Rathakārajāti	5
Rathatthare	369
Rasañjanaṁ	373
Rasavatī	350
Rāgarattā	243
Rājakathaṁ	153
Rājantarāyo	338
Rājabhaṭo	278
Rājāgāraṁ	212
Rājāyatanaṁ	240
Rittahatthaṁ gantuṁ	86

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]	
Rukkhaphalūpamā	139
Rukkhamūle	37
[La]	
Lakkhaṇāhato	280
Laṅghakā	207
Lajjitāya	142
Laṭṭhivane	253
Lahupāvuraṇaṁ	193
Lābhasakkārasilokaṁ	366
Likhitako	280
Liṅgaṁ	347
Luvakacammaparikkhaṭā	367
Lekhā	5
Loṇasakkharikāya chindituṁ	374
Lohituppādako	304
[Va]	
Vacanapatho	66
Vacasā paricitā	54
Vacībhedo	2
Vacīviññatti	2
Vajo	353
Vaṭharo	108
Vaḍḍhamaṁsaṁ	374
Vaṇṇāvaṇṇaṁ katvā	405
Vattanti	57
Vatthikammaṁ	375
Vadhāya onīyanti	305

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Vanajāti	5
Vanaṭṭhaṁ pokkharaṭṭhaṁ	375
Vambhetukāmo	5
Vambhenti	4
Vayañcassānupassati	366
Varako	89
Varabhaṇḍaṁ	183
Vassaṁ ukkaḍḍhitukāmo	349
Vassikasaṅketaṁ	411
Vassikasāṭikā	156
Vācā	2
Vāceyya	215
Vādakkhitto	1
Vādānuvādo	378
Vāmano	309
Vāreyyaṁ	350
Vāsūpagatassa	162
Vikaṇṇo hoti	410
Vikatikā	369
Vikalake tosetvā	407
Vikāle	98
Vikāsikaṁ	374
Vikūjamānā	10
Vigatavalāhakaṁ	240
Vicchikāḷikā	367
Vijanavātaṁ	255
Vijitasaṅgāmo	244
Viññatti	209
Viññāpetvā	191

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Viññunā purisaviggahena	16
Vitthāyanti	315
Viddhaṁ	240
Vidhavā	273
Vidhūpayaṁ	237
Vidhe	154
Vinayakathaṁ	141
Vinayadharapañcamena	371
Vinayapariyattiyā vaṇṇaṁ	141
Vinayassa vaṇṇaṁ	141
Vinayena	177
Vinayo	427
Vinassa	140
Vinicchayesu	435
Vinetuṁ na paṭibalo	271
Vippakatā	75
Vippakiriyiṁsu	227
Vimuttisukhapaṭisaṁvedī	234
Vimutte	257
Viraddhikovido	436
Vivaṭṭaṁ	408
Vivaṭena	16
Vivādāpannānaṁ	6
Vivādo	6
Viviccatha	189
Vivecetabbaṁ	261
Visaṅketena	73, 75, 137
Vissajjeyyaṁ	253
Vissaṭṭhena	16

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Visayha	436
Vissaritvā	152
Vissaro me bhavissati	173
Visaṁvādanapurekkhārassa	2
Visāṇamayaṁ	373
Visārado	143
Visikhāya	70
Viharati	53
Vihārapacchāyāyaṁ	364
Vihārassa upacāre	43
Vīmaṁsāya	173, 274
Vīro	244
Vuṭṭhānaṁ na jānāti	271
Vuṭṭhitāya parisāya	225
Vūpakāsetabbo	261
Vūpasamissāmi	149
Veṭhitasīsassa	169
Vedhabyāya	257
Vebhassiyā	189
Velā	234
Vesiyā	273
Vo	388
Voropeyya	132
Vosāṭitakāni	108
[Sa]	
Sa-uttaracchadaṁ	369
Sakkaccaṁ	164-5
Sakaṭaparivaṭṭaṁ	379
Sakkatvā	58

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Saṅkaraṁ akaṁsu	384
Sakavaṇṇaṁ	240
Saṅkanto hoti	275
Sakuntakā	349
Saṅketaṁ katvā	2
Saṅkhāranirodho	235
Sakkhissasi pana	398
Saggamhi kāyamhi	410
Saṅgahetabbo	342
Saggā te āraddhā	376
Sagāravā sappatissā	258
Saṅgīti	316
Saguṇaṁ katvā	259
Saṅghāṭicāro	206
Saṅghātaṁ āpādentā	349
Sacajja tvaṁ devate	25
Sañcayāni	257
Sañcicca na sāventi	340
Sacīvarāni	412
Sace ca mayaṁ jāneyyāma	149
Sajjukaṁ	341
Saññattibahulā	209
Saññācikena	192-3
Saṇṭhapesuṁ	246
Santacittassa	366
Santaṁ	254
Santānakaṁ	261
Sattāhakaraṇīyena	350
Sattāhakālikaṁ	105
Sattāhavaddalikā	239

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sattāhaṁ sannivatto kātabbo	350
Sati antarāye	210
Sati karaṇīye	201-2
Santindriyaṁ	370
Sati paccaye	97
Sati sammosāya	142
Sattisūlūpamā	139
Satthakammaṁ	375
Satthavāho	244
Satthusāsanena	177
Satthusāsanaṁ	427
Sandiṭṭhā	70
Sandiṭṭho	410
Saddhammaṭṭhitiyā paṭipanno	144
Sandhāvitaṁ	378
Sanantano	433
Sannidhikatena	392
Sannidhikārakaṁ	104
Sampajānamusā bhāsati	2
Sapadānaṁ	165
Samparivattakaṁ samparivattakaṁ	262
Sappasirūpamā	139
Sappiṁ pāyetvā	399
Sappāṇakaṁ	133
Sabbacchannā	11
Sabbañjaho	245
Sabbadhi danto	254
Sabbanīlikā	367
Sabbapaṁsukūliko	108

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sabbavidū	245
Sabbasanthariṁ	377
Sabbā bhikkhave nadī asīmā	333
Sabbābhibhū	245
Sabbaṁ hatthaṁ	166
Sambādhassa sāmantā dvaṅgulā	375
Sambhatto	410
Sabhāgavuttino	258
Sabhāgā āpatti	345
Sambhārasedaṁ	373
Sabhojane	122
Samatittikaṁ	164
Samaggāttha	57
Samajano	433
Samannāgatā	173
Samannāhāranti	364
Samalehi cintito	243
Sammā cittaṁ vimuccati	366
Samādahitvā	130
Samādāya sikkhati	54
Samānasaṁvāsakaṁ	432
Samānasaṁvāsakadiṭṭhiṁ	347
Samānasaṁvāsakā	177
Samārambho	75
Sammukhībhūtena	405, 420
Samuggaho	436
Samuddajātassaresu	333
Samodakaṁ ṭhitāni	244
Sayanagatassa	169
Sayanighare	122

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sayaṁ abhiññāya	245
Saraṁ	377
Sallapeyya vā	202
Salākaṭṭhāniyaṁ	373
Savarabhayaṁ	338
Saha aruṇuggamanā	185
Sahadhammiko vādānuvādo	378
Sahasā bhaṇati	3
Sahaseyyaṁ	11
Sahāyā	177
Svākārā	244
Svāgatā	437
Svāgatāni	56
Sāṭakaṁ nikkhipitvā	16
Sāditabbā	124
Sādiyissasi	413
Sādhukaṁ	146
Sādhu hoti	378
Sāmantā āvāsā	341
Sāmanto bhikkhu	346
Sāmaṁ gahetvā	374
Sāmike apaloketvā	192
Sāmīcikammaṁ	58
Sāmukkaṁsikā	379
Sāmuddaṁ	372
Sārattā	174
Sārato paccāgacchanto	366
Sāradikena ābādhena	372
Sāli	89
Sālūkapānaṁ	383

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sāvakabhāsito	8
Sāsanassa paṭipattimūlaṁ	144
Sāsanassa pariyattimūlaṁ	144
Sāsapakuṭṭena	374
Sāhāraṁ	378
Sāḷho	173
Siṅghāṭakabaddhaṁ	408
Siṅgīnikkhasavaṇṇo	254
Siñceyya vā siñcāpeyya vā	51
Sitthāvakārakaṁ	166
Sinnaṁ hoti	260
Sinehetha	400
Sibbiniṁ vināmetvā	399
Sivikaṁ	369
Siveyyakaṁ	400
Sītavātaduddinī	239
Sītālukā	409
Sītāloḷiṁ	374
Sītibhūto	245
Sītudakā	408
Sīpadī	309
Sīmantarikaṁ ṭhapetvā	337
Sīmaṁ sammannati	135
Sīmāya sīmaṁ ajjhottharanti	337
Sīmāya sīmaṁ sambhindanti	337
Sīlabbataparāmāsaṁ	366
Sīlavā	53
Sīsaghaṭṭāya	48
Sīsacchaviṁ uppāṭetvā	399

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sīsaṁ okampetvā	246
Sīsaṁ paggahetvā	163
Sīsānulokikā	215
Sīhamaṁsaṁ	376
Sukho viveko	240
Sucimaṁsūpasecano	170
Sutadhammassa	240
Sutadharo	54
Sutasannicayo	54
Suttalūkhaṁ kātuṁ	410
Sunakhamaṁsaṁ	376
Suppaṭicchannena	162
Suppatiṭṭhe cetiye	253
Suppavattīni	56
Supinakūpamā	139
Surā	127
Suviññāpayā	244
Suvinicchitāni	56
Suvibhattāni	56
Susaṁvuto	162
Sūpasampāke	127
Seṇiṁ	183
Senābyūhaṁ	126
Senāsanaṁ paññapesi	371
Senesitāni	372
Seyyathāpi purāṇāsikoṭṭho	155
Seyyā	11
Selamaye patte	242

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sele yathā	244
Sokajjhāyikā	207
Sokanudaṁ	410
Sokāvāsaṁ	223
Sotañjanaṁ	373
So deso sammajjitvā	344
Sovaggikaṁ	410
Soso	278
Saṁkasāyissanti	349
Saṁghakaraṇīyena	351
Saṁghabhedako	306
Saṁghassa kiccesu	435
Saṁghassa deti	420
Saṁghikena	192
Saṁvāsāya	217
Saṁvidahituṁ	408
Saṁvidhāya	72, 74
Saṁvibhajitabbaṁ	87
Saṁsaṭṭhā	188
Saṁsaritaṁ	378
Saṁsumāragiraṁ	130
Saṁhaṭo	216
Saṁhari	216

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ha]	
Hatthaggahaṇaṁ	177
Hatthatthara-assattharā	369
Hatthanillehakaṁ	167
Hatthaniddhunakaṁ	166
Hatthaparāmāsaṁ	432
Hatthapāse ṭhito	88, 92
Hatthavilaṅghakena	356
Hatthikaḷabhehi	434
Hatthicchāpehi	434
Hatthināgo	434
Hatthisammaddaṁ	151
Hatthesu piṇḍāya	307
Handa	191
Haritaṁ	50
Halaṁ	243
Hasādhippāyo	128
Hasāpekkho	132
Hiṅguhiṅgujatuhiṅgusipāṭikā	372
Hintālapādukā	368
Hiyyopi	76
Hīḷitaṁ	5
Hupeyyapāvuso	246
Hemantike kāle	37

Pācityādi-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṁ, Syā = Syāmapotthakaṁ, Kaṁ = Kambojapotthakaṁ, I = Iṅgalisapotthakaṁ, Ka = kesuci Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Pācityādi-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Akampiyattā = Anappiyattā akampiyattā ca (Ka)	366
Akāraṇe = Akāraṇena (Syā)	432
Akkocchi maṁ avadhi manti = Akkocchi ayaṁ manti (Ka)	433
Akkhicakkalehi = Akkhicakkhulehi (Sī) Akkhicakkehi (Ka)	310
Agacchamānā = Āgacchamānānaṁ (Sī, Ka)	223
Aggiparijitaṁ = Aggiparicitaṁ (Sī, Syā)	32
Acchādetvā = Acchādāpetvā (Sī)	301
Añchitvā añchitvā = Acchitvā acchitvā (Sī) Acchetvā (Syā)	410
Aññatrāpi dhammā kammaṁ = Aññatrāpi dhammakammaṁ (Sī)	427
Aññataro = Aññatarakoṭṭhāso (Ka)	21
Aññe = Aññā (Sī, Syā)	277
Aññena dāpetabbo = Aññena dāpetabbaṁ (Sī)	261
Aṭṭhitā = Adhiṭṭhitā (Ka)	265
Atikkhittamajjaṁ = Atikhiṇamajjaṁ (Ka)	127
Atipakkhittamajjānīti = Atikkhittamajjānīti (Ka)	373
Atiharitvā = Abhiharitvā (Ka)	45
Attacatutthena = Atthacatutthena attapañcamena vā (Ka) Attacatutthena vā attapañcamena vā (Syā)	348
Attanāva dātabbo = Attanāva dātabbaṁ (Sī)	261
Attanā vā = Attanāva (sabbattha)	432

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Atha etaṁ = Apica taṁ (Sī) Atha ca taṁ (Syā)	29
Adinnasenāsanopi = Adinnasenāsanepi (Ka)	46
Aduṭṭhullo = Aduṭṭhullāni (Ka)	20
Adhammiyāyamāneti = Adhammiyamāneti (Bahūsu)	432
Adhammoti = Dhammoti (Sī)	170
Antaradhāyatipīti = Antarāpidhāyatipīti (Sī)	68
Antevāsikena = Antevāsike (Sī, Syā)	146
Anto = Antopi (Syā, Ka)	255
Anto okāso natthi = Anto okāse asati (Sī, Syā)	325
Andubandhanaṁ vā = Addubandhanaṁ vā (Ka)	279
Anatikkhittamajjeyeva = Anatikhiṇamajjeyeva (Ka)	127
Anantare gāme = Anantaragāme (Sī)	72
Aniggataratanake = Anībhataratanake (Sī, Syā)	151
Aniggataṁ = Anībhataṁ (Sī, Syā)	151
Animantitacatutthaṁ = Animantitacatukkaṁ (Ka)	81
Anuggaṇhantassa = Anuggaṇhantasseva (Sī, Syā)	161
Anulomapaccayākāra = Anulomapaṭilomapaccayākāra (Ka)	236
Anuññātaṁ = Anuññuttaṁ (Syā)	436
Anuviccakāranti = Anuvijjakāranti (Ka)	378
Anokāsā = Anokāso (Sī, Syā)	225
Aparo nayo = Aparo pana (Syā, Ka)	3
Appamattakepi = Appamattakenapi (Ka)	367
Appā = Appaṁ (Sī)	20
Abyāpajjanti = Abyāpajjanti (Sī, Syā)	240
Abrahmacāriṁ = Abrahmacāraṁ (Ka)	297
Abhigantuṁ = Abhikkantuṁ (Ka)	255
Abhinisīdanamatte abhinipajjanamatte = Abhinisīdanamattena Abhinipajjanamattena (Ka)	46
Abhimukho = Abhimukhaṁ (Ka)	125
Amūlavalli = Ambilavalli (Syā, Ka)	27

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Amūlikā = Amūlakā (Ka)	30
Araññato = Aññato (Sī, Syā)	199
Arisabhagandaramadhumehādīnaṁ = Bhagandarapamehādīnaṁ (Sī)	156
Avajānāpeti = Avajjhāpeti (?)	37
Avajānāpenti = Avajjhāpenti (?)	36
Avasese kathinānisaṁse balavavatthāni = Avasesakathinānisaṁsavatthāni (Syā)	391
Avijjāya tu eva = Avijjāya eva tu (Sī, Ka)	235
Avidūraṁ gato = Avidūrato (Sī)	352
Avirahitassa = Avijahitassa (Sī)	67
Ahuvuñcāti = Ahuvanti cāti (sabbattha) Ahuvatthuñcāti (Yojanā)	26
[Ā]	
Āgatāgato = Āgatāgate (Ka)	293
Āgantukapaṭṭaṁ = Āgantukapattaṁ (Sī) Āgantukapaṭaṁ (Syā)	80
Āṇīpi = Āṇīhi (Ka)	48
Āthapetvā = Āvāpetvā (Sī) Āṭhapetvā (Syā, Ka)	280
Āpajjati = Āpajjitā hoti (Sī) Āpatti hoti (Ka)	437
Āmisakiñcikkhasampadānādinā = Āmisakiñjakkhasampadānādinā (Syā, Ka)	273
Āmeḍitaṁ = Āmeṇḍitaṁ (Sī)	431
Ārāpathe ārāpathe = Ārapathe ārapatheti (Sī)	71
Āvajjitvā = Āvijjhitvā (Syā, Ka)	89
Āvaṭṭasīso vā = Āvattasīso vā (Sī)	310
Āviñchitvā = Āvijjhitvā (Syā) Avicchinditvā (Ka)	133
Āhañchaṁ = Āhaññiṁ (Syā, Ka)	246
[I]	
Iṭṭhakakapālādīsupi = Iṭṭhakapāsāṇādīsupi (Syā, Ka)	24
Indriyaparopariyattañāṇena = Indriyaparopariyattiñāṇena (Syā, Ka)	244

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[U]	
Uccāraṇamattaṁ = Ussaraṇamattaṁ (Sī)	109
Uṭṭhāpetvā = Uṭṭhāpetvāva (Syā, Ka)	42
Udakakoṭṭhakanti udakakoṭṭhe = Udakoṭṭhakanti udakakoṭṭhakaṁ (Syā)	373
Udare baddho = Udarekabaddho (Ka)	170
Udositanti = Uddositanti (Sī, Syā)	180
Uddharantānaṁ = Uddhārentānaṁ (Sī)	3
Undriyatīti = Udriyatīti (Sī) Uddariyatīti (Syā)	193
Upayamāma = Uparamāma (Syā) Upayamāma nassāma (Sī)	433
Upasampadamāḷakato = Upasampadamāḷato (Syā, Ka)	316
Uppilavati = Uplavati (Ka)	111
Ubbaddhapiṇḍiko = Upaddhapiṇḍiko (Ka)	312
Ubbhaṇḍiketi = Ubbhaṇḍikateti (Syā)	409
Ubhatobyañjanakānaṁ = Ubhatobyañjanakādīnaṁ (Sī)	138
Umāpupphavaṇṇā = Ummāpupphavaṇṇā (Sī, Ka) Ummārapupphavaṇṇā (Syā, Ka)	367
Ummaddane = Ubbaṭṭane (Sī)	227
Ummaddāpeti = Ubbaṭṭāpeti (Sī)	227
Ussāritāpi = Ussāditāpi (Sī)	328
Ussūre = Ussūrena (Ka)	84
[E]	
Ekato upasampannāyāti = Ekato upasampannanti (Pāḷiyaṁ)	57
Ekadivasaṁ jātaṁ = Ekadivase jātaṁ (Sī, Syā)	286
Ekahatthapuṭena = Ekahatthapūrena (Sī)	398
Ekā mātikā = Paṭhamā mātikā (Syā)	417
Ettha pavattinti = Etamatthanti (Sī, Syā)	181
Evamidhāpi = Evamidhāpi taṁ (Syā) Evamidhāpīti (Ka)	15
Evametaṁ dhārayāmīti = Dhārayāmīti (Syā)	338
Evaṁ bhecchati = Evaṁ mā bhijja (Sī) Evaṁ bhijjati (Syā, Ka)	170

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[O]	
Okiriyantīti = Okirayatīti (Sī, Ka)	410
Okkamitvā = Ukkamitvā (Sī, Syā)	320
Orodhā = Orodho (Sī, Syā)	197
Orohati = Gacchati (Sī, Syā)	421
Ovadanamūlakaṁ = Garudhammamūlakaṁ (Ka)	69
Ovaddheyyakaraṇamattenāti = Ovaṭṭeyyakaraṇamattenāti (Sī, Syā)	392
[Ka]	
Kaṭukaphalādivaṭaṁsake = Kamukaphalādivaṭaṁsake (Sī) Kaṭukaphalādivaṭaṁsakaṁ (Syā)	165
Kaṇḍambamūle = Gaṇḍambamūle (Sī) Gaṇḍambarukkhamūle (Syā)	288
Kaṇṇakampi = Kaṇṇikampi (Ka)	30
Kaṇṇakaṁ = Kaṇikā (Sī, Syā) Kaṇṇikaṁ (Ka)	115
Kaṇṇāviddhe = Kaṇṇābaddhe (Ka) Kaṇṇabundhe (Syā)	308
Katimī = Katamī (Sī, Syā)	341
Kato na puna = Kato pana (?)	374
Kato hotīti = Ṭhito hoti (Vi 2. 67 piṭṭhe)	39
Kathalāti = Kaṭhalāti (Sī)	21
Kathinubbhāraṁ = Kathinubbhārāya (Sī)	393
Kanda = Kunda (Ka)	27
Kappāsādibhedo = Kappāsikapāvāro (Syā)	401
Kapimiddhavaseneva = Kapiniddāvaseneva (Sī)	304
Kapotapādasamavaṇṇarattobhāsā = Kapotapādasamavaṇṇā rattobhāsā (?)	126
Kamaṇḍaluto = Kamaṇḍalunā (Sī)	256
Kammiyāti = Kammikāti (Sī, Syā)	137
Karaṇīyānīti = Kiṁkaraṇīyānīti (sabbattha)	274
Karīyanti = Karissanti (Ka)	420
Kāyakammaṁ = Kāyakammaṁ vacīkammaṁ (Sī, Syā)	120, 196
Kāyapaṭibaddhena vā = Kāye vā kāyapaṭibaddhe vā (Ka)	109

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ka]	
Kāravindakadaṇḍādayo = Aravindakadaṇḍādayo (Sī, Syā)	101
Kissevaṁ = Kissevamasāruppaṁ (Sī)	34
Kucchipaviṭṭhasattā = Kucchiṁpaviṭṭhasattā (Sī, Syā, Ka)	219
Kudālaṁ vā = Kuddālaṁ vā (Sī, Syā)	33
Kuraraghareti = Kururaghareti (Ka)	370
Kūṭakūṭasīso = Kūṭasīso (Sī) Kūṭakūṭakasīso (Syā, Ka)	310
Keḷihasādhippāyatā = Keḷihassādhippāyatā (Sī)	6
Koṭṭakabandhanena = Koṭṭhakabandhanena (Sī, Syā)	335
Koṭṭhalikāya = Kotthalikāya (Sī) Kotthaliyā (Vi 1. 287 piṭṭhe)	15
Kodhenāti = Kopenāti (Sī, Syā)	189
Kodhaṁ = Kopaṁ (Sī)	253
Ko pitāti = Ko te pitāti (Sī)	396
[Kha]	
Khallakabaddhāti = Khallakabandhāti (Ka)	367
Khārakamūlaṁ = Vārakamūlaṁ (Sī, Syā)	99
Khīravallikando = Vallikando (Sī, Syā)	100
[Ga]	
Gaṇṭhipi na kātabbo = Gaṇṭhimpi kātuṁ na vaṭṭati (Sī, Syā)	31
Gaṇhantopi = Bhaṇantopi (Ka)	9
Gabbhiniṁ = Sagabbhaṁ (Syā, Ka)	247
Gambhīraṁ vitthataṁ = Gambhīravitthataṁ (Sī, Syā)	378
Gaḷanti = Gaḷati (Sī, Syā, Ka)	410
Guṇaṅguṇūpāhanāti = Gaṇaṅgaṇūpāhanāti (Ka)	367
Guḷhamagga = Gūḷha-ummagga (Sī)	9
[Gha]	
Ghaṇṭiṁ = Gaṇḍiṁ (Sī, Syā) Ghaṇḍiṁ (Ka)	274

Nānāpāṭhā | Piṭṭhaṅkā

[Ca]

Caccumūlaṁ = Cuccumūlaṁ (Sī) Puccumūlaṁ (Syā) 99

Cāpalasuṇo = Cāvalasuṇo (Sī) 195

Cāresunti = Vāresunti (Sī) Hariṁsūti (Syā) 4

Cimilikāyo = Cilimikāyo (Sī) 391

Cimilikaṁ vāti-ādīsu = Cilimikaṁ vāti-ādīsu (Sī) evamuparipi. 41

Cīvarabhājanakaṅgesu = Cīvarabhājakesu (Ka) 405

Corehi vā = Thenehi vā (Sī, Syā) 328

[Cha]

Chattapādukāya = Chattaṁ pādukāya (Sī) 168

Chādanaṁ = Chāditaṁ (Ka) 51

Chādetuṁ = Chādāpetuṁ (Sī, Syā) 51

[Ja]

Jatumaṭṭhaketi = Jatumaṭṭaketi (Sī) 197

Jattumpi = Jāṇumpi (Syā, Ka) 162

Jātidāso = Jātiyā dāso (Syā) 282

Janettiyo = Janenti (?) 393

[Ṭha]

Ṭhitāni = Tiṭṭhanti (Syā, Ka) 244

Ṭhitānīti = Tiṭṭhantīti (Syā) 244

Ṭhite = Ṭhito (Sī) 240

[Ta]

Takkamhi = Tattakamhi (Sī, Syā) 213

Taṇḍulodakamaṇḍo = Taṇḍulakamandā (Syā) Taṇḍulodakamatto (Ka) 374

Tapusso = Tapassu (Sī) 241

Tasmā = Tassā (Sī) Tassa (Syā) 60

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ta]

Tasmimpi = Tampi (Sī, Syā) 116
Tādisā ācārāti = Tādiso ācāroti (Syā) Tādisa-ācārāti (?) 189
Tādisaṁ = Tāsaṁ (Syā, Ka) 56
Tāvatakaṁ = Tāvattakaṁ (Syā) 356
Tiracchānakathanti = Tiracchānakathāya (Pāḷiyaṁ) 53
Tivedananti = Dvivedananti (Sī, Syā) 197
Tena samayena nandivisālo nāma hoti = Tena samayena hoti (Sī, Syā, Sārattha) 4
( ) = Taṁ kissa hetu (sabbattha) Pāḷiyaṁ natthi. 112

[Tha]

Thaddhaṁ = Baddhaṁ (Ka) 408
Therā bhikkhū = There bhikkhū (Sī, Syā) 45

[Da]

Dinno thevo = Dinne theve (Ka) 408
Dinnaṁ = Dinne (Syā, Ka) 132
Disā = Desā (Sī, Syā) 170
Dīghasibbitamattena = Dīghasibbaniṁ sibbitamattena (Sī) 391
Dukkara-iriyāya = Dukkaracariyāya (Syā, Ka) 246
Dukkhavedananti = Tivedananti (Sī) 70
Duṭṭhu = Duṭṭhaṁ (Syā) Dukkaṭaṁ (Ka) 296
Dupaṭṭacīvarassa = Tipaṭṭacīvarassa (Ka) Dvipaṭṭacīvarassa (Syā) 416
Demīti = Dehīti (Sī) 40

[Dha]

Dhammasāvanatthāya = Dhammasavanatthāya (Sī, Syā, Ka) 54
Dhātā = Dhatā (Sī, Syā) 54
Dhotasiniddho = Thokaṁ siniddho (Syā) 374
Dhovitvā = Vāmetvā (Sī) Vametvā (Syā) 416

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Na]	
Nadīpūro pana āgato = Nadīpūrā puna āgatā (Ka)	211
Na napakkāmīti = Na pakkāmīti (Ka)	238
Na nasayatīti = Na sayatīti (Ka)	238
Na bhijjati = Na bhindati (Ka)	422
Na labbhati = Na labhati (Sī) Na labhanti (Syā, Ka)	64
Na lesakappiyaṁ = Na lesakappaṁ (Sī)	80
Na vaṭṭanti = Na vaṭṭati (Sī, Syā)	37
Na hoti = Hoti (Ka)	345
Nānāsaṇṭhānā = Nānāsaṇṭhānā vā (Syā, Ka)	322
Niggatanti = Nībhatanti (Sī, Syā)	151
Nicchayagamanameva = Vinicchayagamanameva (Ka)	254
Nibbakosabbhantare = Nimbakosabbhantare (Sī)	13
Nibbaṭṭabījanti = Nibbattabījanti (Ka)	375
Nibbaṭṭetvā = Nibbattetvā (Ka)	375
Nibbattattā = Nibbattattā ca (Syā)	245
Nibbodaka = Nimbodaka (Sī)	325
Nivatthaṭṭhāne = Ṭhāne (Sī, Syā)	161
Nīlipattañca = Nillipattañca (Sī) Nilipattañca (Syā)	407
[Pa]	
Pakkamiṁsūti = Vipakkamiṁsūti (Syā)	207
Pakkhipiyamānaṁ = Pakkhippamānaṁ (Sī)	165
Paccabyattha = Pabbabyathā (Sī, Syā)	256
Paññāyatha = Maññatha (Ka)	293
Paṭapoṭalikaṁ = Paṭapoṭṭalikaṁ (Sī, Syā)	369
Paṭiggāhetabbo = Paṭiggāhāpetabbāni (Sī)	250
Paṭipakkhanayena = Paṭikkhepena (Syā)	96
Paṭṭhoti = Paṭṭūti (Sī)	71
Paṇho vā = Saṁghāṭo vā (Sī) Saṇḍo vā (Syā)	312

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Pathavī = Paṭhavī (Sī, Syā)	20
Padumaṁ = Padmaṁ (Ka)	68
Pamussitvā = Sammussitvā (Sī)	152
Payogabhede = Payogabhedena (Ka)	64
Parikathāya = Kathāya (Sī)	78
Parijitaṁ = Paricitaṁ (Sī, Syā)	32
Pariveṇaṁ = Sabbaṁ (Sī)	259
Pavisāmi = Pavisissāmi (Ka)	293
Passissanti = Na passanti (Syā, Ka)	243
Paheṇakatthāyāti = Pahiṇakatthāyāti (Ka)	86
Pākavaṭṭaṁ = Pākavattaṁ (Ka)	419
Pāṭalicampakamallikā = Pāṭalikamallikā (Syā, Ka)	119
Pātimokkhuddesake uddisante = Pātimokkhuddesakena (Ka)	146
Pādappahārehi = Vātappahārehi (Ka)	57
Pāpuṇāti = Na pāpuṇāti (Sī)	418
Pāveyyakāti pāveyyaraṭṭhavāsino. Pāveyyaṁ = Pāṭheyyakāti pāṭheyyaraṭṭhavāsino. Pāṭheyyaṁ (Sī)	387
Pāsāṇaṁ vā = Thambhaṁ vā pāsāṇaṁ vā (Sī)	23
Piṇḍi = Piṇḍī (Sī)	260
Pitusinehaṁ = Pitisinehaṁ (Ka)	290
Pireti = Pareti (Sī)	140
Pivituṁ vā = Pivituṁ vā nahāyituṁ vā (Syā)	336
Pisuṇavācaṁ = Pisuṇabhāvaṁ (Ka)	6
Puṭabaddhaṁ = Puṭabhattaṁ (Ka)	387
Puttanattabhātukā = Puttabhātukā (Sī) Puttabhātunattādayo (Syā)	278
Pupphādīhi = Pubbādīhi (Ka)	312
Pupphāni = Pupphānaṁ (Sī)	102
Pupphi-atthāya = Khubbi-atthāya (Sī, Syā)	90
Pubbapayogesu = Sabbapayogesu (Syā, Ka)	213

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Purāṇarājorodhāti = Purāṇarājorodhoti (Sī, Syā)	197
Pūresuṁ = Pāramiṁ pūresuṁ (Sī, Syā) Pāramī pūresuṁ (Ka)	276
Poṭṭalike = Phoṭalake (Ka)	195
Porāṇakagāmaṁ = Porāṇakagāme (Sī)	332
[Pha]	
Phalasamāpattivihāreneva = Phalasamāpattivihārena (Syā)	365
Phalitāti = Phālitāti (Sī, Syā)	80
[Ba]	
Balappakāsanena, samutrāsanenāti = Balappakāsanasamutrāsanenāti (Syā)	189
Balībaddassa = Balīvaddassa (Sī, Syā)	4
Bahalaṁ = Bahalo (Ka)	21
Bahutarā sakkharā = Bahutarasakkharā (?)	21
Bahussutā = Bahū sutā (?)	54
Bāhulikatāya = Bāhullikatāya (Syā)	404
Bījakatāni = Bījāni (Sī, Syā)	27
Buddhacakkhunā venayyesatte = Buddhavineyyasatte (Sī, Syā)	68
Buddhābhivādanagamanena = Buddhābhigamanena (Syā)	255
Buddhikadaṇḍaka = Buddhikaraṇḍaka (Sī, Syā)	9
Belaṭṭhasīso = Belaṭṭhisīso (Sī)	104
Bodhimaṇḍe = Bodhimahāmaṇḍe (Ka)	234
Brāhmaṇassa = Brāhmaṇānaṁ (Ka)	288
[Bha]	
Bhagavā viharati = Bhagavāti (Sī, Syā)	241
Bhaṭiputtakagaṇādīnaṁ = Bhaṭṭiputtagaṇādīnaṁ (Sī) Bhaddiputtakagaṇādīnaṁ (Syā)	283
Bhaṇḍikalasuṇameva = Gaṇṭhikalasuṇameva (Ka)	195

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Bha]

Bhaṇḍiketi = Gaṇṭhiketi (Ka) 195
Bhattuggāro = Bhuttuggāro (Sī, Syā) 119
Bhattaṁ arocikena = Bhattassa anārocakena (Syā)
Bhattārocakena (Yojanā) 372
Bhikkhunivaggo = Ovādavaggo (Pāḷiyaṁ) 76
Bhikkhuniṁ = Bhikkhuṁ (Ka) 217
Bhinnaṁ = Chiddaṁ (Sī, Ka) 147
Bhesajjapakkhittaṁ = Bhesajjaṁ pakkhipituṁ (Syā) Bhesajjaṁ
pakkhipantaṁ (Ka) 373
Bhesajjamakkhitā = Bhesajjamakkhikā (Ka) 375

[Ma]

Maṅgulapiṭṭhimattaṁ = Maṁkuṇapiṭṭhimattaṁ (Sī) 131
Majjhanhiko = Majjhantiko (sabbattha) 98
Mañjiṭṭhikā mañjiṭṭhavaṇṇā = Mañjiṭṭhikavaṇṇā (Sī)
Mañjeṭṭhakavaṇṇā (Syā) 367
Maṭṭhadaṇḍake = Maṭṭadaṇḍake (Sī) 197
Matimā = Gatimā (Ka) 251
Madhukapānanti = Madhupānanti (Sī) 383
Mallagaṇabhaṭiputtagaṇādikaṁ = ...bhattaputtagaṇādikaṁ (Sī)
...bhaddiputtagaṇādikaṁ (Syā) 183
Mahatī jāni = Mahājāni (Syā, Ka) 245
Mahābodhidvārakoṭṭhaka-ambaṅgaṇasadisesu = Mahābodhidvāraka-
ambaṅgaṇasadisesu (Sī)152
Mahāsattanikāyo = Mahāsattakāyo (Sī) Mahājanakāyo (Syā) 255
Mā āgamīti = Mā āgamāti (Sī) Mā āgamitthāti (Ka) 147
Mā tamo tamaparāyaṇo = Mā tamosi, mā tamaparāyano (Syā, Ka) 6
Māribyādhinā = Mārabyādhinā (Syā) 285
Migaluddakādijāti = Migaluddakajāti (Ka) 5
Miñjaṁ = Bījāni (Ka) 33

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Muddhiyapattabandhanamattena = Muddhiyapaṭabandhanamattena (Syā)
Muddhiyapaṭṭabandhanamattena (Sī) 391
Munitvā = Mutvā (Sī, Ka) 2
Mūsikukkara = Mūsikakukkura (Sī, Syā, Ka) 22
Moggallāno = Moggalāno (Ka) 255

[Ya]

Yathāṭhitova = Ṭhito, so ca (Syā, Ka)
Ma-Ṭṭha 2. Pāsarāsisuttavaṇṇanāyaṁ ca 244
Yathā tathā = Tathā tathā (Ka) 389
Yāva mukhadvārā = Yāva mukhadvāraṁ (Ka) 334

[Ra]

Rajanakolambanti = Rajanakoḷumbanti (Sī) Rajanakoḷumpanti (Ka) 408
Rattiṁ = Rattiṁ rattiṁ (Sī, Syā) 396
Rukkhapappaṭikāyapi = Rukkhapapaṭikāyapi (Sī) 30
Rumbhanti = Rujjhanti (Ka) 321
Rūpagaṇanāya = Pūvagaṇanāya (Kaṅkhāvitaraṇiyaṁ) 213

[La]

Lajjīpesalabhāvaṁ = Pesalabhāvaṁ (Ka) 267
Lambitvā = Laggetvā (Sī) 335
Lābutipusakādivappe = Lābutimbarusakādivappe (Sī) 337

[Va]

Vacchakarakkhaṇādīni = Vacchagorakkhaṇādīni (Ka) 301
Vaṭṭo = Vaṭṭo ca (Sī) 100
Vatidaṇḍakesu = Daṇḍakesu (Sī) 115
Vatiyā vā = Tiṇe vā (Sī) 33
Vattapaṭipatti = Vattapaṭivatta (Sī) 256
Vattapaṭipattiṁ = Vattappaṭivattaṁ (Sī) 145
Vaddhe = Baddhe (Ka) 367

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vācaṁ = Paṭivācaṁ (Ka) 343
Vǒnacitro-uṇṇāmayattharaṇo = Vāḷavicitra-uṇṇāmayattharaṇo (Syā) 369
Vāsikoṇena = Vāsikaṇṇena (Sī) 310
Vitthāro = Vitthāraṁ (Sī, Syā) 54
Vidheti vedhake = Vīṭheti vīṭhake (Sī) Vītheti vīthake (Syā) 154
Vikkhitvāti = Vikkhipāpetvāti (?) 362
Vinodetuṁ = Vinodetuṁ vā vinodāpetuṁ vā (sabbattha) 266
Vissajjāpetabbaṁ = Vissajjetabbaṁ (Sī) 261
Vissaṭṭhaniddokkamane = Vissatthaniddokkamane (Sī) 304
Visamacakkalo = Visamacakkhulo (Sī) 310
Viharissatīti = Viharatīti (Sī, Syā) 356
Vuṭṭhānasammuti = Sikkhāsammuti (Sī, Syā) 220
Vuṭṭhitīti = Vuṭṭhātīti (Sī, Ka) 437
Vutta = Vutte (Sī, Syā) 7
Venajātīti = Veṇajātīti (Sī, Syā) 5
Vebhassiyāti = Vebhassāti (Sī, Syā) 189
Veyyattikena = Veyyattiyena (Sī, Syā) 173
Veramaṇisikkhāpadaṁ = Veramaṇīsikkhāpadaṁ (Sī, Syā) 220
Veramaṇī = Veramaṇiṁ (Ka) 251

[Sa]

Sagehameva = Sace gehameva (Sī, Ka) 332
Saṅghātanikaṁ = Saṅghātaniyaṁ (Sī, Ka) 275
Sañcayassa = Sañjayassa (Syā) 255
Sañcarati = Sañcaranti (Ka) 33
Sativinayo = Sativinayena (Sī) 429
Santharitvā = Pattharitvā (Sī) 119
(   ) = Sannidhikiriyanti attho (Syā, Ka) 104

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Sabbaññutappattisamanantarameva = Sabbaññutaṁ pattasamantarameva (Ka)	237
Sabbaparicchannatā = Sabbaparicchannattā (Syā)	14
Sabbapāsaṇḍiyabhattāni = Sabbapāsaṇḍikabhattāni (Ka)	299
Sabbā = Sammā (Ka)	57
Sabbesampi = Sabbampi (Sī)	160
Samārambhoti = Samārambhāti (Syā, Ka)	75
Sammattanti = Sammatanti (Sī, Syā) Samatthanti (Ka)	151
Sammantanaṁ = Samantanaṁ (Ka)	6
Sammantayiṁsu = Mantayiṁsu (Sī, Syā)	255
Sayantassāpi = Vasantassapi (Sī, Syā)	11
Sayaṁjātasobbho = Sayaṁjātasombho (Ka)	333
Salākaṭṭhāniyanti = Salākodhāniyanti (Sī, Syā)	373
Savarabhayanti = Sañjarabhayanti (Syā)	338
Sahāyikabhāvena = Sabhāgabhāvena (Sī) Sahāyabhāvena (Syā)	213
Sāmaṇeriṁ = Sāmaṇerādiṁ (Ka)	198
Sāsane cassa = Na sāsane vāssa (Sī) Na sāsane tassa (Syā)	19
Sippiniyaṁ = Sappiniyaṁ (Sī)	331
Sivathikaṁ = Sivatthikaṁ (Syā, Ka)	400
Sīghaṁ sīghaṁ = Sīghasīghaṁ (Sī)	323
Sītudakāti = Sītuddikāti (Sī)	408
Sīhabyagghacammaparikkhittampi = ...parikkhatampi (Sī)	39
Suttañca = Yuttañca (Sī)	56
Suddhante = Suddhatte (Sī)	142
Sudhākasaṭādīhi = Sudhākasāvādīhi (Ka)	328
Suppatiṭṭhitā = Sūpaṭṭhitā (?)	143
Senāsanavaggo = Bhūtagāmavaggo (Pāḷiyaṁ)	52
Senesitānīti = Senesikānīti (Sī, Syā) Senetikānīti (Yojanā)	372
Sokajjhāyikā = Sokasāyikā (Sī)	207

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Sokāvāsanti = Sokavassanti (Sī)	223
So so bhikkhu = So bhikkhu (Sī) So bhikkhusaṁghaṁ (Syā)	261
Saṁhārimānaṁ = Saṁhāriyamānānaṁ (Sī)	209
Svāgatāni = Vuttāni (Syā, Ka)	272
[Ha]	
Hatthapāde = Aṅgamaṅgesu (Syā)	373
Handa ne = Handa dāni te (Sī, Syā)	287
Hasadhammeti = Hassadhammeti (Sī, Syā)	128
Hīnajātikaṁ = Hīnajātiyā (Syā, Ka)	5
Huṁhuṅkajātikoti = Huhuṅkajātikoti (Sī)	239